(2

JACOBI GOTHOFREDI JC.

NOVUS

In titulum Pandectarum

DE

DIVERSIS REGULIS JURIS

ANTIQUI

COMMENTARIUS

Quo id potiſſimum variis modis agitur,

Quomodo deinceps, in Foro ſeu Praxi, atque in Scholis, in Regulis illis uſurpandis adplicandis, errari, quod hactenus paſſim fit, minime poſſit.

EDITIO NOVISSIMA ACCURATIOR ATQUE EMENDATIOR,

IN DUOS TOMOS DISTRIBUTA

Et Græcarum vocum, ubi opus eſt, acceſſit latina interpretatio.

TOMUS SECUNDUS.

NEAPOLI

M. DCC. LXXX.

APUD SOCIETATEM LITERARIAM ET TYPOGRAPHICAM

Superiorum Permiſſu.

Digitized by Google

Digitized by Google

OCTAVA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema.

E PAULI ET SCAEVOLAE

QUÆSTIONIBUS ET RESPONSIS

Regulæ XII. comprehenſa novem legibus, ab 84. ad 92. incluſive: ſecundum ordinem librorum & materiarum poſita, & alternis inter ſe mixta.

De PARTE *indebite ſoluta.*

LXXXIV. PAULUS *libro tertio Quæſtionum.*

Cum amplius ſolutum eſt quam debebatur, cujus pars non invenitur quæ repeti poſſit, totum eſſe indebitum intelligitur, manente priſtina obligatione.

AD Tractatum *de Condictione Indebiti* ſeu ſoluti repetitionem hæc Pauli lex, duabus Regg. conſtans, tota pertinet, quod vel ipſarum verba ſatis arguunt; ſed & præterea *lex plane* 21. & *l. Julianus* 60. *D. de condict. indeb.* quæ ex eodem Pauli libro 3. Quæſtionum deſumptæ huic conjungendæ ſunt: ita quidem etiam, ut prior hujus legis Regula aptanda veniat *d. leg.* 21. poſterior vero *dict. leg.* 60. Conjungenda itidem ex eodem libro *lex Titius* 21. *D. de jure fiſci*, qua & ipſa agitur *de ſoluti repetitione*: & quidem vel ejus ipſius quod ſolutum eſt, vel tantidem. *Condictio indebiti* quid ſit, notum eſt, nempe eſſe repetitionem ejus, quod non debeatur, ſoluti: *Soluti*, inquam, per ignorantiam & errorem facti, quæ condictio ex bono & æquo introducta revocare conſuevit quod alterius apud alterum ſine cauſa deprehenditur, ut eleganter ait Papinianus *l.* 66. *D. de condict. indeb.* Hoc ita præſuppoſito duæ Regulæ in hac condictionis indebiti materia *hac l.* proponuntur.

Digitized by Google

Prior eſt de' *Ἀναποδείκτοις*, id eſt, de re indeſignabili, indebite ſoluta, non de re ſoluta *individua* (ager enim dividi poteſt *l. 2. de V. O.*) neque hic dicitur, *quæ in partes dividi non poſſit*, quod tamen cenſent Interpretes hactenus, qui uno tractatu de rebus individuis ad has duas Regg. defunguntur. Sententia igitur, hujus Reg. hæc eſt, cum amplius aliquid ſolutum eſt quam debebatur, totum quod ſolutum eſt condici ſive repeti, ſi non inveniatur, quæ pars debita vel indebita ſit.

Eſt igitur hæc Reg. non de toto indebito ſoluto, ſed de parte tantum indebita ſoluta. Nempe ut totius indebiti condictio eſt, ita & partis indebitæ: Et ita quidem partis indebitæ condictio competit, ut quandoque propter eam ſi non invenitur quæ pars indebita ſit, id eſt, ſi ea digito monſtrari non poſſit, totum velut indebitum intelligatur & repetatur. Finge (quem caſum recte finxerunt Gloſſa & Decius) centum me tibi debere, & cum putarem me tibi debere ducenta, ex falſa debiti quantitate communique conſenſu rem aliquam pro pecunia tibi ſolvi, veluti agrum ſeu fundum majoris pretii, puta æſtimationis ducentorum? Hoc ſane caſu non fit confuſio partis rei cum pecunia, verum totius agri ſeu fundi condictio mihi competit, ſeu condictio integræ rei manet, *manente* priſtina obligatione, *h. l.* ſeu incorrupta, ut Ulpianus ſcribit ex Marcello in *l. ſi non ſortem 26. §. ſi centum 4. D. de condict. indeb. Priſtina* ſcilicet quædam *obligatio* hic præſupponitur, ad quam expungendam, alia res a primigenia obligatione, ſeu quam quæ in ea expreſſa fuerat, ſolvitur: ut in caſu propoſito. Ergo reviviſcet in hac ſp. priſtina obligatio, quæ per ſolutionem extincta fuerat, utpote cum res pro pecunia ſoluta pariat liberationem, *d. l. 26. §. 4.* Ait porro lex, cujus pars *non invenitur* quæ repeti poſſit, id eſt, deſignari non poteſt, digito demonſtrari, quænam pars debita ſoluta ſit, quæ indebita. Aliud itaque fuerit, ſi inveniatur, ſi oſtendi poſſit, pars quæ debita vel indebita fuerat: veluti, si qui centum metretas olei debebat, ducentas ſolvit: nam ſuperfluum oleum hoc caſu repetitur, non totum oleum, ut ſtatim ſubjicit idem Ulpianus ex Marcello, in eadem *l. 26. §. 5. D. de condict. indeb.*

Poni poteſt & cum eodem Accursio ſpecies ſeu exemplum in ſervitute *viæ*: Finge enim cum iter tibi tantum deberem, viam ceſſi, quæ iter & actum & ſe continet? Sane quia uſus partes non ſunt: *l. via 17. de ſervitut.* neque invenitur quæ pars non debeatur, hoc caſu tota via indebita intelligitur & condicitur. Tandem, ubi pars rei ſolutæ indebita *indeſignabilis*, *indemonſtrabilis* eſt, *ἀναπόδεικτος*, etsi totum indebitum non sit, velut indebitum tamen totum hoc caſu intelligitur & totum condicitur. Aliqua vero similis ratio eſt in rebus individuis, de quibus *l. 192. infr.* Alia contra ratio eſt, ſeu alius caſus, in eo quod amplius *ſolutum* eſt: nam si duabus rebus ſub alternativa promiſſis, utrumque ſolutum fuerit a duobus reis, tum neque totum velut indebitum, neque partes a duobus reis peti poſſunt, verum creditoris electio eſt cui ſolvere velit, *d. l. plane 21. de conſtit. indeb.* quæ ex eodem Pauli libro 3. Quæſtionum decerpta, huic, ut jam dixi, una cum *l. 60. eod. tit.* jungenda eſt.

De

De debito NATURALI: *quodnam id.*

§. Is natura 1. Legis, cum amplius eſt.

Is natura debet, quem jure gentium dare oportet: cujus fidem ſecuti ſumus.

ALtera Pauli Reg. in hac l. in condictione indebiti non tam Regula videatur, quam Regulæ explanatio, & definitio nominis: Nempe Regula Juris in condictione indebiti, ita habet: *id quod natura debetur, ſolutum repeti non poſſe:* ſeu in condictione indebiti, debiti vel indebiti rationem naturaliter eſſe intelligendam: Naturalis ſcilicet obligationis vis hæc eſt, ut cum actionem non pariat, condictionem ſeu repetitionem tamen impediat, ſeu jus retentionis inducat, *l. naturaliter* 13. *& ſeq. l.* 47. *l. Julianus* 60. (quæ velut ex eodem Pauli libro deſumpta huic §. jungenda eſt) *& l. ſi quod* 64. *D. de condict. indeb. l.* 95. §. 1. *de ſolution. l.* 7. *& l. fidejuſſor* 64. *D. de fidejuſſor. l.* 1. §. *id quod natura D. ad L. Falcid.* Hanc Regulam, uti dixi, ſeu hæc verba, id *quod natura debetur*, explanat Paulus hac noſtra, quæ & ipſa in Regulam abiit, his duobus: Primo, Quidnam per naturalem obligationem ſeu debitum naturale intelligendum ſit: deinde, rationem adſignat, cur naturale debitum repetitionem impediat: Prius continetur, his verbis: ***Is natura debet, quem jure gentium dare oportet***: Poſterius hiſce: ***Cujus fidem ſecuti ſumus***. Ac ſi diceret Paulus JCtus naturale debitum eſſe, quod in ſola æquitate & ratione ***juris gentium*** conſiſtat, quæ dictat, fidem eum ſervare oportere, cujus fidem ſecuti ſumus. Falluntur enim interpretes, qui hanc Reg. eo ſpectare putant, quaſi Juriſconſultus voluerit oſtendere, Jus Naturale & Gentium idem eſſe (de quo nemo dubitabat §. 1. §. *ſingulorum*, §. *vendita*, *Inſt. de R. D.* cum utique Jus gentium ſit naturalis ratio §. 1. *Inſt. de I. N. G. & C. l.* 9. *D. de Juſt. & Jure*). Quid igitur? Juriſconſulti mens hæc fuit, ut oſtenderet, ſola æquitate naturali ſeu juris gentium, naturalem obligationem niti. Quomodo & Papinianus ait *in d. l. Stichum* 95. §. *naturalis* 4. *de ſolutionib.* naturalem obligationem ſolo æquitatis vinculo ſuſtineri. Et Ulpianus *in l. ſi noxali* 11. §. 1. *in fin. D. de peculio*, natura æquum eſſe, liberari obligatione, nempe enim nihil tam naturale eſt, quam ut fidem impleat is cujus fidem ſecuti ſumus *l.* 1. *D. de pactis*, *l.* 1. *D. de conſtitut. pecun.* Quænam autem obligationes, & inter quas perſonas, naturali tantum jure ſeu vinculo ſuſtineantur, ineſficaces alioquin ad actionem civilem producendam, dicetur *ad l.* 107. (quæ eſt de *ſervo*) & *ad l.* 111. (quæ eſt de *pupillo*) *inf. h. t.* Illud omitti non oportet *d. l. Julianus* 60. *de condict. indeb.* cui hanc conjungendam dixi, exemplum proponi naturalis obligationis quæ condictionem indebiti impedit: nempe ſi quis verus debitor judicio abſolutus ſolverit, repetere non poteſt, *licet enim*, inquit, *abſolutus ſit*, *NATURA tamen debitor permanet*. Idque ipſum cavetur *l. judex* 28. *eod. tit.* Res ſcilicet quamlibet judicata fuerit, ſed male, naturale debitum manet, *l. procurator* 8. §. 1. *D. ratam rem haberi.*

Digitized by Google

In AMBIGUIS *pro* DOTE.

LXXXV. IDEM (*Paulus*) *libro ſexto Quæſtionum*.

In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt.

DE favore *Dotium* eſt hæc Regula; quæ deſumpta eſt e Pauli libro 6. Quæſtionum; quo is de duobus egerat: puta de *judicio Dotis*, ſive de Rei uxoriæ actione: quod oſtendit lex *uxor marito* 65. *D. de don. int. vir. & uxor. l. Gajus Sejus* 45. *D. ſolut. matr. l. ſed & domino* 18. *& l. ſi uxor* 28. *D. rer. amotar.* & de *Tutelis*, quod oſtendit lex 30. *D. de teſt. tut. l.* 31. *D. de excuſ. tut.* Ad utrumque argumentum ſpectat hæc lex, trib. Regulis conſtans: Sic ut prima ejus R. ſit de *dotis judicio*: Poſtrema ad tractatum de *tutelis* referenda ſit: ad utrumque, §. 1.

Prioris Regulæ hæc verba ſunt: *In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt*: Quæ totidem verbis repetita extat *l. in ambiguis* 70. *D. de jur. dot.* quod etiam Ant. Auguſtinus jam monuit *libris emendat. lib.* 1. *cap.* 7. *pag.* 54. Ait autem lex, *in ambiguis*. De quibus ſunt hoc titulo præterea tres leges, puta *lex* 67. *ſupr. lex* 96. 172. *infr.* Quare inanis eſt interpretum opera, qui in univerſum de privilegiis dotis ad hanc l. agunt, quæ ſane non in ambiguis tantum, verum in caſibus quoque certis, obtinent. Quanquam fatendum eſt, & hoc ipſum ſingulare eſſe dotis privilegium, ut videlicet favorabili interpretatione *in ambiguis* ſuſtineatur. Quo ſpectat illa formula, *melius eſt*, qua indicatur jus ſingulare aliquod contra tenorem rationis, utilitate & *æquitate* aliqua nixum. Quo utique decurrendum eſt in hujuſmodi quæſtionibus ambigui: Quintil. *lib.* 7. *cap.* 9. *Amphibolia omnis in his erit quæſtio: aliquando, uter ſit ſecundum naturam magis ſermo: ſemper, utrum ſit ÆQUIUS, &c. Æquius*, & ut hic dicitur *Melius*. Quæ vox *melius* comparativa eſt, oppoſite ad rem vel Interpretationem aliam: non ut Accurſius male interpretatur, *melius quam contra dotes*. Eodem ſane ſenſu in *l.* 41. §. 1. *ſupr.* dicitur, in re obſcura *melius eſſe* favere repetitioni quam adventitio lucro. Et forte etiam hic alluditur ad formulam in rei uxoriæ actione olim uſurpatam: *Quod melius æquius ſit, in l.* 82. *infr. D. de ſolut.* de qua & Cicero, *non uno loco*. Et certe de dote actio in bonum & æquum concepta dicitur *l.* 8. *de cap. minutis*. Benignius eſt inquit in hac ipſa re, *lex* 9. §. 1. *D. de jure dot.* Ait lex, *reſpondere*. Nempe hæc inter alias Juriſconſultis reſponſuris Regula ponitur & nihilo ſecius etiam Judicibus judicaturis: quomodo & *l.* 20. *ſup. & l.* 168. *in princ. infr.* Eodem alioquin, ſeu ad eundem dotis favorem, in genere ſpectat quoque *lex* 1. *D. ſoluto matrim. lex* 2. *D. de jure dot.* & ſpecies *d. l. Gajus* 45. *D. ſoluto matrimonio*, quæ ex eodem Pauli libro ſexto Quæſtionum deſumpta huic conjungenda venit: in qua hoc ſingulare admittitur, ut nepti ex avi materni ſtipulatione utilis actio competat ad dotis repetitionem: *Favore enim nuptiarum*, inquit Paulus, *ne commodo dotis mulier defraudetur, & maxime propter affectionem perſonarum, ad hoc decurrendum eſt*: Ad hoc decurrendum eſt, id eſt, reſpondendum eſt ex æquo bono: cum alias actio directo nemini adquiratur ex extranei ſtipulatione. Hujus denique favoris, & ex æquo bonoque pro dote reſponſorum, innumera alia exempla occurrunt

in

in *l. 2. l. cum pater 11. D. de pactis dotalib. l. ſi ego 9. §. 1. l. 57. l. ſi ſponſa 74. de jure dot.* (ex qua Græci exemplum hic apponunt apud Harmenopulum) in *l. quæſitum 17. §. ult. & legib. ſeqq. D. de reb. auct. jud. poſſid. in l. ult. C. de dotis promiſſione.*

UTILITER *ſemel conſtituta, ſæpe non infirmari ex caſu ſuperveniente.*

§. Non eſt novum 1. Legis, in ambiguis 85.

Non eſt novum, ut quæ ſemel utiliter conſtituta ſunt, durent, licet ille caſus extiterit a quo initium capere non potuerunt.

UTILITER initio conſtituta frequenter durare ſtareque, etſi CASUS poſtea *extiterit*, evenerit, a quo ea initium capere non potuerunt, definit Paulus hac Reg. quæ quidem Regula de earum numero genereque eſt, quæ ex multis alicujus Regulæ potius exceptionibus & fallentiis, ut loquuntur, conflata eſt: haud aliter atque *lex 26. de legibus*, quæ eſt ejuſdem Pauli, iiſdem Quæſtionum libris, *lex 10. de action. empti*, *l. 46. de adquir. rer. dom.* quibus omnibus legibus eadem formula *Non eſt novum* præmittitur, ejus rei quam dixi, index: Et ut recte Cujacius ait, his verbis Regulæ vitium ſignificatur potius, quam Regula. Alioquin enim contraria quoque huic noſtræ regula paſſim toto jure decantata eſt: puta, *Ea quæ initio recte ſeu utiliter conſtiterunt, reſolvi, evaneſcere, in irritum deduci, cum in eum caſum reciderunt, a quo non potuiſſent incipere vel conſiſtere.* Et certe idem Paulus, qui hujus legis Regulæque noſtræ auctor eſt, *in l. pluribus 140. §. 2. D. de V. O.* retro contrariam ſententiam pro Regula ſupponit & agnoſcit: ſimili tamen formula addita, ſeu temperamento adjecto: *non in omnibus veram eam eſſe*: *Etſi* PLACEAT, inquit, *extingui obligationem, ſi in eum caſum inciderit, a quo incipere non poteſt*, NON TAMEN HOC IN OMNIBUS VERUM EST. Ait, *placeat*, id eſt communis receptaque ferme ſententia ſeu Regula ſit. Ut proinde dixeris recte, utramque Regulam Lesbiam & ancipitem eſſe, quæ ut ſæpe valent, ita ſæpe fallunt. Imo & hac in re ſtudiis & opinionibus ſciſſos olim fuiſſe Juriſconſultos docent apertis verbis lex 2. §. 3. *& lex exiſtimo 98. in fine princ. D. de verborum obligationibus.* Cujus rei diſſenſuſque exempla tria a Cujacio quoque jam notata. Primum exemplum eſt circa legatum ab extraneo *patri vel domino* a filio vel ſervo herede inſtituto relictum, inter Paulum noſtrum in *l. a filio 25. de leg. 1. &* Marcianum Scævolamque *in l. ſi a ſervo 20. D. ad l. Falc.* Secundum hujus diſſidii exemplum eſt, circa legatum debiti *Creditori* relictum, cujus poſtea vivo teſtatore dies aut conditio venit, ſeu extitit: inter hunc rurſum Paulum noſtrum, *in l. debitor 82. de legat. 2.* & Papinianum in *l. 5. D. ad l. Faleid.* & ex eo §. *ex contrario*, *Inſt. de legatis*, profligata hoc caſu contraria Regula. Poſtremum diſſidium notetur circa ſtipulationem *ſervitutis:* ut videre eſt ex *d. l. 2. §. ex his 2. verſ. ex quo quidem*, & ex *d. l. pluribus pen. §. ult. D. de V. O.* ut proinde hac in re certi nihil in univerſum definiri poſſe videatur: Nulla certe uſpiam conciliandi ratio expreſſe prodita extat. Ut ex his ſalebris emergere poſſimus, ac maxime cum hæ Regulæ inter Brocardica jam ferme collocentur, duo præſtruenda nobis ſunt, quæ turbide hic ab interpretibus commiſcentur. Primo quidem amoliendæ ſunt

ab

ab hoc tractatu leges ſeu Regulæ aliæ, de contrario caſu: ubi ſcilicet quæritur, utrum quæ *ab initio* INUTILIA & vitioſa ſunt, ex poſtfacto ſeu tractu temporis convaleſcere poſſint: de quo fuit Regula Catoniana: ſunt & tres hoc titulo Regulæ: puta lex 29. *ſupr.* 201. 210. (etſi altera *illa puta* 201. ad utramque ſpeciem aptari poſſit). Atquin hæc Reg. noſtra verſatur in caſu contrario, nempe circa ea quæ INITIO UTILIA ſunt: deque his definitur, ea propter caſum exiſtentem ſeu ſupervenientem perſonæ reive ſcilicet non ideo minus valere. Item amoliendæ hinc ſunt ſpecies de his quæ *perperam admiſſa* ſunt, ſeu *in materia* de delictis: veluti, in l. Aquilia & actionibus noxalibus, ex *l. 5. in fin. D. ad l. Aquil.* (etſi in *l. 16.* quæ ei ſubdita eſt, ratio ſimilis redditur) & *§. 6. Inſt. de noxal. action.* In interdictis item poſſeſſoriis, ut in ſp. *l. 1. in fin. D. de itinere priv. l. 1. §. 20. de aqua pluvia*, & in materia uſucapionum, malæque fidei ſupervenientis, *l. juſto errore* 44. *§. etſi*, *D. de uſucap. §. diutina*, *Inſt. de uſucap.* Eſt enim hæc R. noſtra de civili facto aliquo UTILITER ſemel conſtituto: & utrum CASU exiſtente a quo initium capere non potuit, nihilominus DURET valeatque. Secundo loco indaganda nobis venit genuina hujus Reg. *ſpecies*. Igitur jam ſupra oſtenſum fuit, Paulum tractaſſe hoc libro 6. Quæſtionum (unde tota hæc lex tribus regulis conſtans deſumpta eſt) de duobus: puta de *nuptiis* deque rei *uxoria* actione: & de *tutelis*. Et ſane in utroque hujus Reg. fides veritaſque paſſim cernitur: in *Matrimonio* ſeu in rei *Uxoria* actione: cujus exempla habemus *in l. patre furioſo* 8. *D. de his qui ſunt ſui*, *l. 8. de ſponſalibus*, *l. ſi qua mihi* 12. *in princ. l. Oratione* 16. *§. 2. l. pen. §. ſed videamus* 3. *de ritu nupt. l. 3. Cod. de interd. matr. l. 1. Cod. de repudiis*, *l. 24. Cod. de donat. int. vir. & uxor. & l. pen. Cod. de nuptiis*, vide & Theophilum *ad §. ſi qua Inſt. de nuptiis*, *& princ. tit. de adopt.* & peculiarem Cujacii hac de re obſervationem, *lib. 25. Obſ. 3. v. & cap. 2. extr. de agnat. ſpir. cap. 4. de conſ. & adfin. cap. gaudemus de divortiis*. Ergo in nuptiis reique *uxoria* actionibus poni poteſt hujus Reg. ſpecies: neque tamen ea quam Pet. Faber hic educere conatus eſt ex *l. ſi ſocer* 45. *in princ. D. ſoluto matrim.* quæ eſt ex eodem Pauli *lib. 6.* Poni poteſt & in *Tutelis*: cui rei argumentum præbet ex hoc ipſo Pauli libro 6. Quæſtionum (unde hæc R. deſumpta eſt, ac proinde huic jungenda) *lex ſi is qui* 31. *D. de excuſationibus* (*tutorum* ſcilicet). Neque tamen ea ſpecies huc derivanda eſt, quam Rævardus ponebat, quæque huc nequicquam pertinet, verum ad legem 203. *infr.* Rævardi hæc ſpecies eſt, eum qui excuſationem tutelæ in tempore *non propoſuit*, atque ita tutelam ſemel utiliter ipſe conſtituit, non poſſe poſtea eam excuſationem allegare, qua initio oppoſita excuſari potuiſſet. Qua ſpecie nihil alienius ab hac regula fingi potuit: Nam, hæc regula non eſt de tutela utiliter ſemel conſtituta, per defectum *oppoſita* exceptionis competentis, verum de ea quæ citra dubium SEMEL & ab initio utiliter mero jure conſtituta fuit: item verſatur hæc regula in CASU qui EXTITIT poſt rem ſemel utiliter conſtitutam, non in caſu qui ſero opponitur. Quid igitur? Species boni debet in novo caſu, v. g. excuſationis cauſa a nova tutela poſt eam utiliter conſtitutam ſemel, ſuperveniente, quæ ſi initio *extitiſſet*, tutela initium capere non potuiſſet: Finge, poſt tutelam in perſona mea recte & utiliter conſtitutam, duranteque ea me ſeptuagenarium, vel trium liberorum patrem effectum? Sane his caſibus, tutela initio utiliter conſtituta durat, neque propter talem CASUM vel alium ſimilem a cœpta tutela excuſari potero. De quo ſimilibuſque ſunt complures juris textus, *tit. de*

excu-

excuſationibus. Uti contra Paulus in *dict. leg.* 35. de contrario caſu agit: ſub hac ſpecie. Tres tutelas adminiſtrabam, quarta mihi decreto Prætoris delata eſt, mox tamen antequam cauſas excuſationis allegarem, una ex tribus prioribus defecit, ut pote pupillo uno mortuo? Sane hoc caſu excuſatio deſinit mihi competere, ſeu deficit. Quæ ut dixi ſpecies eſt *dict. leg.* 31. quæ huic noſtræ Reg. coaſſanda eſt. Et hæc quidem de genuina hujus l. ſpecie. Sed enim variis ea ſpeciebus & exemplis aliis comprobari ſeu aptari poteſt. Locum ſcilicet ea obtinet non tantum in *Nuptiis*, Reique uxoriæ actione. 2. & in *Tutelis*, verum etiam 3. in *Magiſtratu* ſemel utiliter conſtituto: *l.* 1. §. 5. *verſ. caſum, D. de poſtulando*. 4. in *Muneribus* ſubeundis, *l. ſemper* 5. §. *hic circa* 7. *D. de jure immunitatis*. 5. in Judicialibus, in cautione judicio ſiſti: *l. ſciendum pen.* §. *ult. D. qui ſatiſdare*. 6. in *Servitute* ſemel utiliter conſtituta, *l. ut pomum* 8. §. 1. *de ſervitutibus*, *l.* 2. §. *ex his*: (ubi tamen in illa ſp. contraria quorundam ſententia refertur, extingui eo caſu ſervitutis ſtipulationem) & *l.* 140. *ſeu pen.* §. *ult.* (ubi contra ſpecies illa a contraria Reg. quæ nonnullis placebat, excipitur) *D. de verborum obligationib.* 7. Obtinet & hæc Reg. in *donationibus*, *l. donationes* 31. *in princ. D. de donationibus*. 8. Obtinet & in *Teſtamentis* ordinandis, ut in ſp. *l. is cui lege* 18. *D. qui teſt. fac.* §. *præterea verſ. item furioſa*, *Inſt. eod. tit.* 9. in *Legatis*, ut in ſp. *l. plane* 34. §. *plane* 13. *de legatis* 1. *legis a filio* 20. *eod. l. verbis* 5. *in fin. ad. l. Falcid.* quæ auctorem habet Papinianum, quamque comprobat & Juſtinianus in §. *ex contrario. verſ. quod ſi in diem. Inſt. de legatis*: (aliter atque Paulo viſum fuit), *in l. debitor* 82. *in princ.* ibi, *quod ſi vivo teſtatore*, *de legatis*, 2. 10. Denique obtinet in *obligationibus* & *ſtipulationibus*, ut in ſp. *l. pluribus* 140. §. *etſi ult. de V. O.* Et contrariæ tamen Regulæ, qua definitur, *ea quæ initio utiliter conſtituta ſunt non durare, evaneſcere, in irritum deduci, ſi caſus ille extiterit a quo initium capere non potuit*, haud pauciora extant exempla. 1. Obtinet ea ſcilicet in *ſervitute* in ſp. *l.* 11. *de ſervitutibus*, *l. exiſtimo* 98. *in princ. l. ſi ſub una* 136. §. 1. *D. de V. O.* 2. Obtinet in *legatis*, in ſp. *l. ſi a ſervo* 20. *D. ad l. Falcid.* ex Mæciani ſententia, & altera legis 3. §. *ult. D. de his quæ pro non ſcriptis*. 3. Locum habet in *obligationibus* & *ſtipulationibus* in ſp. *l.* 2. §. *ex his*, *l. inter ſtipulantem* 83. §. *ſacram*, *l. exiſtimo* 98. *l. ſi ſub* 136. §. 1. *l. pluribus* 140. *de V. O.* & §. 1. *Inſt. de inutil. ſtipul.* Obtinet & in excuſatione a tutela, ut in ſp. *l.* 11. 12. §. 1. & *l.* 15. §. 1. *l.* 40. *D. de excuſat.* a curia, ut in ſp. *l.* 53. *Cod. Th. de decurionib.*

Quomodo igitur hæc hodie conciliabuntur? Interpretes multi, in his Decius, Ferrarius, aliique multi, Cujacius quoque lib. 12. Reſponſ. Papiniani, *ad l. donationes* 31. *D. de donationib.* viam recte præmunivere. Differentia ſcilicet conſtituenda eſt, inter ea quæ ex præſenti vires capiunt, quæque non tantum ſeu ſimpliciter ſemel conſtiterunt, verum utiliter CONSTITUTA ſemel ſunt, & ut Interpretes nonnulli loquuntur, ubi actus fuit perfectus & conſummatus, recteque conſtitutus: denique quorum dies utiliter ante caſum exiſtentem ceſſit. Ea ſcilicet durant, etſi caſus extiterit, a quo initium capere non potuiſſent. Quanquam & hic exceptio adhibenda: niſi rei aut perſonæ ſtatus eſſentialis ita mutatus fuerit, ut jam rei ſeu ad eam rem qua de agitur inhabiles ſint, remque qua de agitur, reſpuant: Et inter ea, quæ ex præſenti nondum vires ceperunt: & quanquam initio utiliter conſtiterint, non tamen CONSTITUTA ſunt, ante caſum exiſtentem: ea quippe evaneſcunt, novo caſu exiſtente emergente a quo

Digitized by Google

quo initium capere non potuerunt: Denique quorum dies nondum ceſſit.

Nos differentiarum & diſtinctionum iſtarum veritatem per ſingulares caſus nonnullos ſtabiliamus. Et primo quidem in his quæ ſemel utiliter CONSTITUTA non ideo intercidunt quod caſus ille extitit a quo initium capere non potuerunt. Primum igitur exemplum ſuppeditat in Nuptiis caſuque *furoris* exiſtente ſeu ſuperveniente, poſt nuptias ſemel utiliter contractas, lex *patre furioſo* 8. *D. de his qui ſunt ſui:* una cum *l. furor* 8. *de ſponſalibus*, *l. oratione* 16. *in fin. D. de ritu nuptiarum:* ſcilicet, etſi furor ſponſalibus impedimento ſit, neque matrimonium contrahi ſinat, furioſus denique uxorem ducere non poſſit, tamen furor interveniens, non infirmat ſponſalia, contractum recte matrimonium non impedit: imo furioſus retinet matrimonium, retinet liberos in poteſtate: Quia ſcilicet *conſenſu* ſemel matrimonium *conſtitit* & conſtitutum fuit. Secundum exemplum in Cautione judicio ſiſti, caſuque *facultatum* auctarum vel imminutarum in ſp. *l. ſciendum* 15. §. *ult. D. qui ſatiſdare*: Immobilium ſcilicet poſſeſſores ſatiſdare non coguntur: poſſeſſor autem quis nec ne ſit, tempus cautionis ſpectandum eſt: quare ſicut ei qui poſt cautionem poſſeſſionem vendidit, nihil obeſt, ita nec prodeſt ei qui poſt cautionem poſſidere cœpit. Exemplum & in Magiſtratu caſuque *cæcitatis* ſuperveniente: ſcilicet, cæcus retinere magiſtratum poteſt jam cœptum, adſpirare ad novum penitus prohibetur, *l.* 1. §. 2. *verſ. caſum*, *D. de poſtulando:* etſi cæcus utriſque luminibus orbatus repellatur a poſtulando, peculiari ratione, eo quod inſignia Magiſtratus videre & revereri non poſſit, *ibid.* Exemplum in *ſervitute* caſuque *confuſi dominii*: Nempe, ſi prædium tuum mihi ſerviat, & ſic ſervitus *conſtituta* ſit, ſive ego partis prædii tui dominus eſſe cœpero, ſive tu mei, per partes ſervitus retinetur, licet ab initio per partes adquiri non potuerit, *l. ut pomum* 8. §. 1. *de ſervitutib.* Exemplum in *Nuptiis* caſuque *Adrogationis:* nam ſi qua mihi uxor fuit, deinde a me repudiata nupſit Sejo, quem ego poſtea adrogavi, non ſunt (vel non fiunt) nuptiæ inceſtæ, *l. ſi qua* 12. *D. de ritu nupt.* Similis caſus in adoptione in ſp. *l. pen.* §. 3. *eod. tit.* Exemplum in *Teſtamentis* caſuque *Interdictionis bonorum*: Teſtamentum ſcilicet quod interdictione vetuſtius eſt, valebit, & ſic propter caſum exiſtentem a quo incipere non potuiſſet, non deducitur in irritum, *l. is cui lege* 18. *D. qui teſtam. fac.* Exemplum in *legatis*, caſuque *emancipationis*: Nam cum filio herede etiam pure patri legari poſſit, nil intereſt an die cedente legati in patris poteſtate ſit: & ſic caſus emancipationis exiſtens poſt legatum conſtitutum in patris perſona, legatum non reddit inutile, *l. a filio* 25. *de Legat.* 1. Exemplum rurſum in *legatis*, inque *heredis exiſtentia:* Nam ſi alter ex legatariis heres extiterit heredi a quo legatum erat relictum, non ideo minus partem collegatario faciet, retinet enim pro parte legatum, *l. plane* 34. §. *plane* 13. *D. de legat.* 1. Exemplum tertium in *legatis* caſuque *diei cedentis*: Non tollitur ſcilicet creditori petitio legati quod poſt annum debebatur, ſi *interim* poſt mortem ſcilicet teſtatoris annus ſupervenerit: nam ſufficit quod utiliter dies ceſſit. Aliud tamen exiſtimabat Paulus, ſi vivo teſtatore annus ſuperveniret: nam tum inutile effici legatum, quanquam conſtiterit ab initio, l. *debit.* 82. *de leg.* 1. ait Paulus *conſtiterit*, ſed nondum conſtitutum. In hoc vero contraria fuit Papiniani ſententia in *l. verbis* 5. *ad l. Falcid.* quæ etiam probatur, §. *ex contrario* 14. *Inſt. de legatis:* putabat enim is, nec ſi vivo teſtatore dies veniret, aut conditio impleretur, fieri irritum quod ſemel competiit. Omitto exemplum *l. ſub conditione* 10.

ne 10. *de adſignand. libert.* & §. 2. *Inſt. eod.* neque enim ibi caſus aliquis extitit: verum defecta conditio eſt. Exemplum ponamus in *Donationibus*, inque caſu mutatæ *Conditionis* perſonæ: Donationes ſcilicet in concubinam collatæ utiliter, non poſſunt revocari, vel in irritum recidere quæ ante jure valuit, etſi matrimonium iter eos poſtea contractum fuerit, *l. donationes* 31. *D. de donationib.* Exemplum in *ſtipulationibus*, caſuque *diviſionis rei* inter plures heredes: Finge, ſtipulatum me viam, iter, actum ad fundum meum? Si duos heredes reliquero, non extinguitur ſtipulatio: & per partem dominorum adquiſita ſervitus retinetur. Vel finge partem prædii ſervientis vel cui ſervitus debetur alterius domini eſſe cœpiſſe? Adquiſita ſervitus conſervatur: *l. pluribus* 140. §. 2. *D. de V. O.* ubi JConſultus addit: *etſi placeat extingui obligationem ſi in eum caſum inciderit, a quo incipere non poteſt, non id tamen verum eſſe in omnibus*. Omitto exemplum ex *l. eandem* 9. §. 1. *de duob. reis*, ibi enim non agitur de caſu poſtea exiſtente, verum de conventione poſteriore. Exemplum in *Muneribus municipalibus*, *Privilegioque* quod ſupervenit: Scilicet ſi quis ad munera municipalia vocatus ſit, poſteaque ei privilegium ſupervenerit, quo initio a muneribus excuſari potuiſſet, compelletur nihilominus ad honorem gerendum, *l. ſemper* 5. §. *hoc circa* 7. *de jure immunitatis*: Excepto caſu *d. l.* 53. *Cod. Th. de decurionib.* Exemplum in *Nuptiis* caſuque novæ poſt matrimonium dignitatis indeptæ: quæ matrimonium contrahi prohibuiſſet, neque enim matrimonium retro legitime contractum, conſtitutum, ex hujuſmodi ſuperventu, mutetur ſeu infirmetur, in ſp. *l. pen. Cod. de nuptiis*. Exemplum in caſu novi impedimenti civilis exiſtentis, in ſp. *l.* 3. *C. de interdicto matrim.* rite ſcilicet contractum matrimonium ex poſtfacto vitiari non poteſt. Exemplum in *donationibus inter vir. & uxor.* inque caſu *reatus* ſupervenientis. Finge res quaſdam largitione viri in uxorem ante reatum jure perveniſſe? Damnato ac mortuo ex pœna marito vel in ſervilem conditionem ex pœnæ qualitate deducto illibatæ eæ ſunt, *l. res uxoris* 24. *C. de donat. inter vir. & uxor.* Finge, maritum deportatum, vel aqua & igni interdictum? Caſus hic qui in maritum incidit, matrimonium non ſolvit; ſi caſus ille non mutet uxoris adfectionem, *l.* 1. *C. de repudiis*.

Et hactenus quidem exempla quibus hæc Reg. noſtra firmatur, oſtenditurque adeo, novum non eſſe imo certiſſimum exploratumque, ea quæ ab initio ſemel utiliter CONSTITUTA ſunt, durare, etſi is caſus extiterit a quo incipere non potuiſſent. Et ſunt tamen hic quoque caſus quidam excipiendi: ubi videlicet initio licet utiliter conſtituta, non durant: qui omnes eo ſpectant, nempe ſi ſtatus rei aut perſonæ ita mutatus fuerit, ut res vel perſonæ negotio quo de agitur inhabiles ſint, actuique plane contrarii exiſtant. 1. Exemplum in *Judicialibus*. Nam ſi a me fuerit adrogatus qui mecum erat litem conteſtatus, vel cum quo ego, ſolvitur judicium: quoniam nec ab initio inter nos potuit conſiſtere, *l.* 11. *de judiciis*: propter inhabilitatem ſcilicet perſonarum, & repugnantiam rei. 2. Exemplum in nova excuſationis cauſa, in ſp. *l.* 11. 12. §. 1. *l. ſpadonem* 15. §. 3. & *l.* 40. *D. de excuſat.* Finge ex *d.* §. 3. Tutor vel curator quis extitit non Senatoris, vel aliter non in dignitate poſiti, deinde poſtea fit Senator? Continuo abſolvetur a ſollicitudine ſeu tutela & cura: ſi autem liberi, quorum tutelam aut curam adminiſtrabat, erant Senatoris, non abſolvetur a tutela & cura. Illud ideo quia Senatoria dignitas hanc alterius quam Senatoris tutelam reſpuit: Senatorioque ordini & dignitati injuria fieret, ſi ple-

Digitized by Google

ſi plebeji tutela Senatori incumberet. 3. Exemplum in hereditatis adquiſitione. Nam ſi a ſervo meo herede inſtituto legatum mihi fuerit, & poſt mortem teſtatoris juſſero ſervum adquirere hereditatem, & ſic ſi mihi adquiratur hereditas, legatum non debetur, *l. ſi a ſervo* 20. *ad l. Falcid.* Quia hæc jam ſimul ſtare non poſſunt, & *ἀσύστατα incoherentia* ſunt, eundem heredem eſſe & legatarium ſimul. 4. Exemplum in ſtipulationibus: Finge rem profanam vel Stychum in ſtipulationem deducta? Si res ſacra eſſe cœperit, vel Stichus ad libertatem pervenerit, ſtipulatio evaneſcit, *l. inter ſtipulantem* 83. §. *ſacram de V. O.* Et hæc quidem exempla ſunt, quibus fallit hæc Reg. noſtra, & ubi legitime quamlibet ſemel conſtituta, non tamen durant, ſi is caſus extiterit a quo initium capere non potuiſſent.

Sequuntur nunc caſus, qui contrariæ Regulæ aptandi veniunt: quæ vult, nondum conſtituta ſcilicet extingui, ſeu evaneſcere, ſi is caſus contigerit a quo initium capere non potuiſſent. Exempla in materia *ſtipulationum* & *legatorum*. 1. Finge habentem fundum, viam ſtipulari, & ante conſtitutam ſervitutem, partem fundi ſui alienaſſe? Sane corrumpit ſtipulationem, in eum caſum deducendo a quo ſtipulatio incipere non potuit, ait Juriſconſultus in *l. pro parte* 11. *D. de ſervitutibus*. 2. Finge ſecundo, ſervo alieno quid legatum, eumque a teſtatore poſtea redemptum? Legatum extinguitur: nam quæ in eam cauſam pervenerunt a qua incipere non potuiſſent, pro non ſcriptis habentur, *l. ſi in metallum* 3. *in fin. de his quæ pro non ſcriptis*. 3. Finge tertio, dominum ſub conditione viam ſtipulatum? Statim fundo alienato evaneſcit ſtipulatio, *l. exiſtimo* 98. *D. de V. O.* ubi Juriſconſultus addit: *& maxime ſecundum illorum opinionem qui etiam ea quæ recte conſtiterunt, reſolvi putant, cum in eum caſum reciderunt a quo non potuiſſent conſiſtere*. 4. Finge quarto, ſtipulatum me forte; viam ad fundum meum, poſteaque alienaſſe me fundum partemve ejus ANTE CONSTITUTAM ſervitutem? Evaneſcit ſtipulatio, ut diſerte dicitur, *l. ſi ſub una* 136. §. 1. *de V. O.* Quorum omnium hæc una veraque ratio eſt, quia illa nondum conſtituta fuerunt, & cum nondum conſtituta eſſent, is caſus extitit a quo initium capere non potuerunt: CASUS inquam, puta re alienata, antequam jus in re conſtitueretur, quod nonniſi in re ſua ſtare poteſt: & retro adquiſita ea re, in qua jus de quo quæritur ſtare non poteſt, niſi aliena ſit.

Et hæc quidem ita clare demonſtrata diſtinctaque puto: Qua in re veteres alioquin quoque Juriſconſulti multum laboravere, & ut verum dicam, vix ſibi cavere ſatis potuerunt: Partim, quod CONSTITUTA jam utiliter a nondum conſtitutis non ſemper accurate diſtinxiſſe videantur: partim quia *utiliter conſtitiſſe*, & utiliter CONSTITUTA, non ſatis accurate ſemper ab invicem ſeparavere: Utiliter ſcilicet ſemel dicuntur *conſiſtere*, quæ ſine vitio facta tranſacta ſunt: at *conſtituta*, nonniſi quorum dies ceſſit: ſic ut non ilico quæ legitime *conſtitere*, & utiliter ſimul *conſtituta* dici poſſint. Hinc igitur illa partim juris diverſitas: partim diſſenſus illi inter Juriſconſultos quos ſupra notabamus: Ac nominatim ille inter Paulum noſtrum, *in l. debitor* 82. *de legat.* 2. & Papinianum *l.* 5. *ad l. Falcid. & exinde*, §. *ex contrario*, *Inſt. de legatis*, in ea quæſtione, utrum legatum debiti creditori relictum, cujus dies vel conditio vivo teſtatore venit ſeu ſupervenit, adhuc valeat? Paulus inutile eſſe legatum dicebat: *quamquam*, inquit, CONSTITERIT *ab initio*. Papinianus contra: Nec ſi vivo teſtatore

re dies venerit, aut conditio fuerit impleta, fiet irritum quod ſemel COMPETIIT, vel ut Juſtinianus id exprimit, ſemel CONSTITIT. Nempe Paulus, *conſtitiſſe* quidem ſemel ab initio fatebatur, ſed non ideo competiiſſe vel *conſtitutum* fuiſſe: Neque ſatis eſſe jus illud conſtitiſſe, niſi & conſtitutum fuerit in perſona legatarii, ejuſque adeo dies ceſſerit, qui ſane nonniſi a morte teſtatoris cedit. Idem dicendum de altera inter veteres JCtos diſſenſione, (ut apparet ex eo quod memorat Paulus, *in l.* 2. §. 2. *de V. O.*) nempe in quæſtione, utrum ſtipulatio viæ vel itineris extinguatur, ſi ante conſtitutam ſervitutem, ſtipulator deceſſerit duobus heredibus relictis: Nam etſi Paulus, in *d. l.* 2. §. 2. & in *l. pluribus pen.* §. *ult. de V. O.* hanc ſtipulationem non extingui definiat, attamen idem in priori lege indicat, quoſdam hoc caſu putaſſe, extingui ſtipulationem, quia per ſingulos adquiri ſervitus non poteſt. Et rectius Paulus, quia ſtipulatio ex præſenti vires cœpit, juſque ejus conſtitutum eſt in perſona ſtipulatoris: ac proinde & heredes ejus eodem jure frui debent, adquirendæ ſcilicet ſervitutis ex ſtipulatione.

De ÆQUITATE, *qua res quæque temperanda eſt.*

§. Quotiens 2. Legis 85.

*Quotiens æquitate * deſiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moratur, juſtis decretis res temperanda eſt.*

* γρ. Æquitatem: ut vulg. & Haloand. de quo mox plura.

DE ÆQUITATE (de qua fuit quoque prima hujus l. Regula, ſunt & prætereà tres aliæ hoc tit. puta *l.* 66. 90. 183.) quatenus ea ſcilicet quodam juris ſcripti ſtrictique temperamentum eſt, hæc prima eſt Pauli e tribus ſuper eodem hoc titulo Regula: Cujus lectio, dictio, definitio hactenus, ex æquo obſcura vel controverſa ſunt. Illud equidem prima ſtatim fronte liquet, pugnam ſeu conflictum quendam hic proponi inter ÆQUITATEM deſiderii, & rationem naturalem, Juriſque dubitationem: Quænam videlicet *in hoc conflictu* ſeu commiſſione partes Judicis ſint? Et generaliter definitur, *juſtis decretis* (a judice ſcilicet) *rem eſſe temperandam*: Hæc, inquam, aperta ſunt: Neque tamen ita res in aperta luce collocatur, ſed juſta adhuc interpretatio deſideratur.

Compendioſe omnia tenebimus, ſi miſſis aliis thematiſmis, etiam Græcorum, genuinam ſemel hujus Reg. ſpeciem tenuerimus: Quæ ſane etiam a Cujacio inter alias ad Pauli Quæſtiones recte adfertur, & familiaris eſt, & deſumenda ex eadem *l.* 31. §. *ult. D. de excuſat. tut.* quam & ſuperiori Reg. aptabamus, utpote quæ deſumpta eſt ex eodem libro 6. Quæſtionum Pauli. Ut rem teneamus, ante omnia principium hoc Juris tenendum eſt, Jure ita conſtitutum *ρητῶς expreſſe* fuiſſe, ut trium tutelarum onus a quarta excuſationem præſtaret: Nunc finge, non tres quidem numero tutelas, verum unicam, ſed diffuſam admodum, negotioſamque & operoſam maxime tutelam a me geri, ejuſque obtentu deſiderare me excuſationem a nova? Sane magna hæc DESIDERII ÆQUI-

 TAS

Digitized by Google

TAS mei eſt, ne videlicet unius graviſſimæ tutelæ mole jam prægravatus, adventitio adhuc alterius tutelæ faſce premar. Atenim hanc deſiderii mei æquitatem MORATUR, id eſt efficere videtur, ne ei locus eſſe poſſit, gemina ratio. Primum, *ratio naturalis*, *φυσικος λογισμος*, naturalis ratiocinatio. Neque enim probanda eſt Giphanii ſententia, qui hinc expungebat vocem *naturalis*, quaſi hic ratio & dubitatio juris pro eodem accipiantur. Neque contra, Cujacii ſententiam amplector, qui *rationem naturalem* hic interpretatur, æquitatem naturalem: nam imo in hac Reg. *naturalis ratio* æquitati opponitur: Et *naturalis ratio* hic eſt naturalis ratiocinatio. Ut in hoc caſu hæc naturalis ratio, quod videlicet humanæ naturæ vis uniuſque hominis ſolertia curaque, ad plures ſimul tutelas ſeſe eodem tempore explicare commode poſſit. Hoc ſcilicet ſenſu paſſim toto jure *naturalis* ratio effertur: E multis hæc habe. Ita JCtus in *l. adeo* 7. *§. cum quis* 7. *D. de adquir. rer. dom. Sabinus & Caſſius magis naturalem rationem efficere putant, ut qui dominus materiæ fuerit, idem quoque ejus quod ex ea materia factum ſit, dominus eſſet*. Ita *l.* 2. *D. de uſufr. earum rer. quo Senatuſconſulto non id effectum eſt, ut pecuniæ uſusfructus proprie eſſet: nec enim naturalis ratio auctoritate Senatus commutari potuit, ſed remedio introducto cœpit quaſi uſusfructus haberi*. Improbanda etiam Roberti ſententia, qui hunc locum ita interpungebat: *Quotiens æquitatem deſiderii, naturalis ratio: moratur item dubitatio juris*. Ad rem: In caſu igitur propoſito æquitatem deſiderii morabatur primo ratio naturalis. Secundo morabatur *dubitatio juris*, id eſt dubium ex *jure apertiſſimo*, quia videlicet *ρητως expreſſe* & nuncupatis verbis tres tutelæ excuſationem de jure præſtant: ut proinde juri ſtandum videatur, juxta doctrinam *l. proſpexit, D. qui & a quib. manum.* item juxta *l.* 1. *Cod. de LL.* uti jam judex hic dicere neceſſe habere videatur: *Video meliora, proboque, Deteriora ſequi neceſſe eſt*: *Lex dura, ſed ita ſcripta*: Denique, non magnitudo patrimonii aut oneris gravitas, ſed numerus tutelarum ſpectandus hic videatur: Hæc *dubitatio juris* eſt. Et nihilominus tamen Paulus, in *d. l.* 31. *§. ult. definit*, putare ſe *recte* facturum Prætorem, ſi etiam unam tutelam ſufficere crediderit, ſi tam diffuſa & negotioſa ſit, ut pro pluribus cedat: Nempe ſubjecta hac generali Reg. pro ratione, *Quotiens*, &c. JUSTO DECRETO REM TEMPERANDAM ESSE. Ait, decreto *temperandam*, quomodo pariter dicitur in *l. Salvius* 6. *D. de legat. præſt.* & ferme *l.* 13. *D. de procurator.* a judice ſcilicet, *δια ψηφου των αρχοντων ſuffragio Magiſtratuum*, ut Græci, *ψηφισματι decreto l. peto* 69. *§. frater de legat.* 2. In qua ipſa ſpecie memoratur quoque Arreſtum Pariſienſe 6. Februarii 1567. Ait *juſto decreto*, id eſt, in æquitatem flexo: ex ipſa nempe legis mente, cum & alioquin Prætor viva vox ſit Juris Civilis, & *δικαιον εμψυχον jus vivum*, qui rigorem & adſperitatem Juris Civilis inflectit: adſumpta legis mortuæ anima, id eſt, ratione, quæ magis afficit rem, demittendo ſe ad ſpecialia, in quibus æquitas aliqua ſuadet recedi a lege. *Decreti* ſcilicet vox ut in commune de judicis cognitione accipitur, non ad libellum ſubſcriptione, ita hac in re de æquitatis temperamento propria etiam Papiniano, quam uſurpat & *l.* 84. *D. de adquir. hered.* Cæterum in propoſita ſpecie ratio Æquitatis aperta eſt: Cur, inquam, tres tutelæ excuſationem præſtent, nempe difficultas rationum conficiendarum & reddendarum, *d. l.* 31. *§. ult. in fin.* ut proinde judex, ubi eandem rationem militare videt, idem jus viva voce decernere debeat: Nempe, ut æquitas actiones infringere dicitur a Papiniano *l.* 12. *de doli except.* item, doli exceptio rem temperare, *l.* 88. *§.* 1. *in fin. D. ad*

l. Fal-

Digitized by Google

l. Falcid. ita eadem æquitas; quique æquitatem præ oculis habere debet, judex, duritiem juris *temperat.*: Quo etiam pertinet quod *l. 6. de legat. præſt. contra tabul.* Julianus ait, edictum *habere ſæpe nonnullas reprehenſiones*, id eſt, vitium pari ex æquitate: & ſubjicit (quod huic Reg. convenientiſſimum eſt) *decreto iſta temperari debere*. Huc illud etiam quadrat *ex l. 13. D. de procurat. Rem a prætore cauſa cognita temperandam.* Huc illud Hadriani apud Licinium Rufinum *t. 1. Et in omnibus criminibus hanc diſtinctionem aut pœnam aut juſtitiam provocare debet aut temperamentum?*

Atque hoc illud tandem eſt, decantatum, judicem ante oculos habere æquitatem, non nudam & meram juris rationem, *l. quod ſi Epheſi, D. de eo quod cert. loco.* Item illud eſt quod placuiſſe dicitur in *l. placuit 8. Cod. de judiciis*, in omnibus rebus præcipuam eſſe juſtitiæ æquitatiſque quam ſtricti juris rationem: Hoc illud quod ab eodem Paulo dicitur *l. 90. infr.* in omnibus quidem, maxime tamen in JURE, æquitatem ſpectandam (judici ſcilicet) eſſe. Hoc illud eſt, quod Marcellus in *l. 183. infr.* definit, etſi nihil facile mutandum ſit ex ſolemnibus, tamen ubi æquitas evidens poſcit, ſubveniendum eſſe: Et valde probo, qui æquitatem, ceu humanum Politicum hominem, juri tanquam Barbaro & (exemplo D. Pauli) ceu ſpiritum literæ mortuæ opponunt. Probandaque doctrina interpretum, qui ex cauſa a Regulis Juris communis recedi ajunt. Alioquin nimio plus verum eſt illud Celſi adoleſcentis, in *l. 91. §. 3. de V. O. Plerunque in quæſtione de bono & æquo, ſub auctoritate juris ſcientia pernicioſe erratur.*

Ex his interim apparet, quam alienæ ſint ſpecies hic allatæ ab Accurſio ex *l. interdum, D. de V. O.* & ex *tit. ſi cui plus quam per l. Falcid.* Item quam alienæ ſint duæ aliæ quas Cujacius hic opponit: quarum prior eſt ex *l. ſi ſervus 61. §. 5. D. de furtis*: Ibi enim æquitas committitur cum majore æquitate, non cum ratione naturali vel dubitatione juris. Secunda Cujacii ſp. ex *l. 12. 13. D. de procurat.* non magis huc facit: nam neque ibi ulla commiſſio aut pugna eſt inter rationem naturalem vel dubitationem juris cum æquitate: etſi verum ſit, ibi pariter dici, a Prætore cauſa cognita temperanda quædam eſſe: ſcilicet ut neque paſſim admittat, neque deſtricte deneget petitionem, de qua ea l. agitur. Propius facit ſpecies legis *Salvius 6. de legatis præſt.* ibi enim æquitatem deſiderii juris dubitatio aperte moratur. Aliena etiam eſt Jo. Rami ſententia, qui hunc hujus Reg. ſenſum prodidit. Ubi naturalium cauſarum, id eſt, honeſti & utilis conflictus aut controverſia ex contrariis aut diſſimilibus prudentum ſententiis emergens impedimento eſt, quo minus res decidi poſſit, aliqua perpetua juris parte, id eſt, lege vel conſtitutione finiendam & explicandam eſſe controverſiam: Male, inter cætera, quod *Decreti* vocem non intellexit. Quæ & ipſa propria eſt in tutoris datione, & excuſationibus: ut docet hoc quoque ipſo libro 6. Pauli lex 31. *de excuſ. tutor.* ſicut & *Deſiderii* vox in hoc ipſo excuſationis tutorum argumento, v. *l. 19. 23. Cod. de excuſat. tut.* Supereſt tollendum ſemel ſolemne *ϰαταπεζωτὸν legum apparens pretium ex d. l. 1. Cod. de LL.* ubi Conſtantinus M. definit, *inter æquitatem juſque interpoſitam interpretationem ſoli Principi & oportere & licere inſpicere:* quo ſpectat & *d. l. proſpexit, D. qui & a quib. manum.* Verum breviſſima diſtinctione rem abſolvi oportet, æquitatis videlicet intrinſecæ & extrinſecæ: Intrinſecam voco, quæ in oculos incurrens, legibuſque aliis adjuta, Regulam juris ſtricti ejuſque rigorem ex mente legis & ex circumſtantiis temperat & inflectit, quæ ipſi juri cognata eſt: & hujus æquitatis rationem judex ſuis decretis habere poteſt imo debet: Quo etiam ſpectat carmen illud Dionyſii Catonis. *Ipſa*

Ipſa etiam leges cupiunt, ut JURE regantur : jure, id eſt, ad æquitatis normam : *Jus* enim ibi accipiendum pro æquo ac bono, pariter ut *l. 11. D. de Juſt. & Jur.* Eodemque non male referas, quod dicitur *d. l. 90. infr. Maxime in jure æquitatem ſpectandam*. Extrinſecam æquitatem voco, quæ iam obverſa fronte cum iure committitur; quia videlicet jus olim æquabile æquumque viſum, hodie æquum eſſe deſiit, vel potius judex deſiiſſe putat. Et hanc ſane æquitatis rationem ſibi Principes reſervarunt ſuique juris fecere, *d. l. 1. C. de LL. & d. l. proſpexit* : ne alioquin cerebrinæ æquitatis obtentu, ſoluta judicum poteſtas evaderet, & quantum cujuſque judicis animo ſederet, tantum etiam legibus locus eſſet. Atque huic diſtinctioni adprimis convenit, quod de teſtamentis pariter ſcriptum extat in *l. 16. D. de condit. & demonſt.* in his quæ extra teſtamentum incurrerent, poſſe rem ex bono & æquo interpretationem capere, ea vero quæ ex ipſo teſtamento orirentur, neceſſe eſſe ſecundum juris ſcripti rationem expediri. Et hæc quidem ad hujus Reg. interpretationem ſufficiant. Verba tantum conſtruenda ſunt. Ea vero belle procedunt, ſi modo pro *Æquitate*, quod habent Florentinæ Pandectæ, reponamus *Æquitatem*, quomodo habet vulgata & Haloandrina editio. Etſi ſunt qui vocem *moratur* hic paſſivo ſignificatu accipiant : Quomodo alias Papinianus in *l. 5. §. 1. D. ut legatorum nomine*, extulit. Et ita etiam veteres nonnulli. Pacuvius Hermiona : *Paucis abſolvit, ne morarer diutius*. Verum id hic admittendum non eſt : Neque enim Æquitas deſiderii quod illa interpretatio deſideraret, naturalem rationem vel dubitationem juris in hac Reg. moratur : verum contra æquitatem deſiderii morantur illa. Sane ita quoque Græci hanc l. efferunt. ηνικα το τυ αιτουμενυ δικαιον ο φυσικος λογισμος, η η τυ νομου αμφιβολια υπερτιθεται. *Quotiens ejus quod poſcitur æquitatem naturalis ratiocinatio aut legis ambiguitas moratur.* Hæc cum ita ſint, valeat jam Græcorum & in his Hermopolitæ ſententia ad hanc Reg. difficultatem tolli decreto Judicum, imo magis Imperatoria lege. ω και μονω σημερον εφειται τα των νομων αμφιβολα τεμνειν. *Cui ſoli hodie pertinet legum ambigua reſecare, & dilucidare.*

DE

De LITIS CONTESTATIONE : *ejus vi & effectu*.

LXXXVI. IDEM (*Paulus*) *libro ſeptimo Quæſtionum*.

Non ſolet deterior conditio fieri eorum qui litem conteſtati ſunt, quam ſi non: ſed plerunque melior.

LXXXVII. IDEM (*Paulus*) *libro tertiodecimo Quæſtionum*.

Nemo enim in perſequendo deteriorem cauſam ſed meliorem facit: Denique poſt litem * *conteſtatam heredi quoque proſpiceretur*, * *& heres tenetur ex omnibus cauſis*.

* poſt litis conteſtationem Haloand.
* proſpicitur, vulg. et Haloand.

DE LITIS CONTESTATIONE, ejuſque vi, poteſtate & effectu eſt utraque Pauli Regula, pariter ut duæ aliæ infra, puta lex 139. *in princ. & lex* 164. de litis, inquam, conteſtatione, id eſt, ejus rei qua de controverſia eſt apud judicem ex utraque parte facta narratione, *l.* 1. *Cod. de lit. conteſtat. l.* 14. §. 1. *Cod. de Judic. l.* 2. *in princ. C. de jurejur. propt. calumn.* Et quæritur his legibus, utrum per litis conteſtationem actoris conditio aut melior aut deterior fiat? Et ideo de eo quæritur, quia alioquin litis conteſtatio cuiuſdam novationis ſpecies eſt, ut docet eiuſdem Pauli lib. 24. Quæſt. *lex aliam cauſam* 29. *D. de novat.* Et hac utraque lege definitur, ut & aliis pluribus, ac nominatim *d. l.* 29. per litis conteſtationem plerunque meliorem fieri in perſequendo ſeu perſequentis & actoris cauſam: nunquam vero deteriorem, Adſcitis duabus rationibus, quæ vulgo non attenduntur, primum ab inſolentia iuris: *Non ſolet*, inquit lex 86. id eſt ab æquitate id ſemotum eſt, ut cum judicia juri ſuo perſequendo pateant, in odium actorum retorqueantur: Hæc vis eſt hujus formulæ, quæ ſæpe occurrit in Regulis noſtris, ut *l.* 19. §. 1. 58. *ſupr. l.* 94. 111. §. 1. *infr.* 2. Ab abſurdo: *Nemo enim*, &c. inquit lex 87. Ecquis enim alioquin jus ſuum perſequi in animum induceret ſuum, ſi hac quaſi novatione ſequiorem cauſam ſuam futuram metuere deberet, *arg. l.* 40. *ſupr. de petit. hered.* Eodem pertinet quod *d. l.* 29. *de novationib.* dicitur, *quod nemo*, inquit, *dixit*.

Melior igitur per litis conteſtationem actoris conditio redditur. Quæ quidem generalis regula proponitur in priore *l.* 86. pariter ut compluribus aliis, ac nominatim *dict. l. aliam cauſam* 29. *D. de novationibus*. Obtinetque, tum reſpectu rei ſeu adverſarii, tum aliarum perſonarum quarundam contemplatu. Hujus vero Regulæ, poteſtatiſque litis conteſtatæ, cæteris hujus tituli legibus huic concordantibus varii & ſpeciales effectus & exempla proponuntur. 1. Hinc poſteriore l. puta *l.* 87. definitur, poſt litem conteſtatam heredi quoque proſpici, & heredem teneri: Ubi, ut & paſſim alibi, vox *denique* idem ſignificat quod proinde: ſic ut ſit alicujus exempli & forte inſignioris vel conſequentiæ ſuperius dictorum, index, non vero pro poſtremo, ut alioquin poſt lon-

Digitized by Google

longam ſeriem & congeriem, hæc vox pro concluſione apponi ſolet. 2. Hinc *dict. l.* 139. temporariæ actiones ſemel judicio incluſæ, id eſt, lite ſemel conteſtata, in tutum redigi dicuntur, id eſt, ſalvæ permanere & perpetuari. 3. Hinc pœnalia judicia ſemel accepta, id eſt lite ſemel conteſtata in heredes tranſmitti dicuntur *d. l.* 164. Quo pertinent etiam illa verbis legis 87. *ex omnibus cauſis*, id eſt etiam in pœnalibus cauſis & maleficiis. Et hæc quidem interim quatuor de litis conteſtatione Regularum ſeu legum hoc titulo concordantium Synopſis notanda eſt. Mitto nunc ſingulares alios ex aliis legibus litis conteſtatæ effectus colligere, qui repeti poſſunt ex *l.* 2. 38. §. 4. *D. de uſuris*, *l.* 9. §. 2. *de jurejur. l.* 6. §. *ult. de inoff. teſt. l.* 40. *de petit. hered. l. item ſi* 15. §. *ult. & l. ſeq. de rei vindicat. l.* 8. *de noxalibus*, *l. ſi pluribus* 33. *in fin. de legat.* 1. *l.* 9. 23. *l. ſi in ſolam* 84. *de verbor. oblig. l.* 2. *de duabus reis*, *l. ut ſi cui* 12. *de V. S. l.* 8. *D. de compenſat. l.* 4. *C. de in jus voc.* & ſimilibus.

Et ei tamen quod dicitur, meliorem actoris per litis conteſtationem conditionem fieri, additur, id ita PLERUMQUE eſſe: quo indicatur, non ſemper meliorem fieri. Et certe cum non eſt quo melior effici poſſit, in eodem ſaltem ſtatu actoris conditio remanet. Ergo plerumque melior efficitur. Atenim deterior nunquam: qua cauſa in priore *l.* 86. dicitur: *Non ſolere* deteriorem conditionem fieri: i. nunquam ſolere: non vero *plerunque* ut in ſuperiore, verum abſolute. De quo etiam, de non deterioranda inquam actionis unquam conditione per litis conteſtationem, ſunt proprie hæ duæ Regulæ: ſunt & complures aliæ abſolutæ leges: puta lex 1. *D. de judiciis*, *l. lite* 35. *D. de uſuris*, *d. l. aliam* 29. *de novationib. l. injuriam* 28. *de injur. d. l. in compenſationem* 8. *D. de compenſ.* Neque huic obſtant omnia illa quæ objici poſſunt vel ſolent ex *l.* 17. (juncta *l.* 16.) & *l.* 76. *D. de procuratoribus l.* 2. *ult. de litigioſis*, *l.* 3. §. 11. *de peculio*, *l.* 52. *in fin. de eviction. l. ſi pluribus* 33. *de legat.* 1. *l. ſi quis ſtipulatus* 112. *de V. O. l. injuriam* 28. *de injuriis*, *l.* 2. *Cod. ut lite pendente*, *l.* 22. *C. de procuratorib. l.* 1. *Cod. de ſententiis*, *l. rem non novam* 14. §. 1. *Cod. de judiciis*, *l.* 4. *Cod. de juriſdictione*, *l.* 1. *Cod. de litis conteſtatione*, *l. liberum* 16. *Cod. de fidejuſſ.* & ſimilibus pluribus, quibus multa denegantur poſt litem conteſtatam, quæ ante litem conteſtatam haud item; hæc, inquam, omnia nil obſtant huic Reg. quia eo ſpectant hæc omnia, ut ita lites ſuo cœptoque marte decurrant, neve conſilium mutare amplius ſuum alterius in injuriam liceat.

Nunc de genuinis Regularum harum duarum ſpeciebus videamus. Prior igitur Regula pertinet ad tractatum *de bonorum poſſeſſione*, ut oſtendunt cæteræ leges ex eodem libro 7. Pauli quæſtionum deſumptæ, puta lex 30. 37. *D. de teſtament. milit. l.* 5. *D. de legat.* 2. *l.* 12. *de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul. l.* 92. *de V. S.* Ac ſpeciatim ſpectat hæc prior Reg. ſeu *lex* 86. ad tractatum de *Collatione bonorum*, ubi filius emancipatus bonorum poſſeſſionem contra tabulas poſtulans, ſua bona in medium conferre tenetur: Qua in re quæſitum fuit, utrum filius emancipatus injuriarum actionem quæ ſæpe pecuniaria eſt, conferre teneatur? Id quod negatur *l.* 2. §. 4. *D. de collat. bonor.* quia hæc actio magis vindictæ quam pecuniæ perſecutionem habet. Sed ultra quæſitum fuit, an lite ſaltem conteſtata eam actionem emancipatus conferre cogeretur? Quod dicendum videbatur hac dubitandi ratione, quia injuriarum actio jam in bonis noſtris computatur poſt litem conteſtatam, ut diſerte ſcriptum exſtat *l. injuriarum* 28. *D. de injur.* Et id

ta-

tamen pernegandum eſt, ne alioquin adverſus omnem æquitatem litem conteſtantis conditio deterior fiat: Unde jam apparet, per litis conteſtationem actionem injuriarum non tolli neque novari, ſed eodem ſemper jure cenſeri, quo & antea fuit: Denique privilegium ejus actionis perdurare, poſt litem quoque conteſtatam.

Poſterioris Reg. ſeu legis 87. (quam propter affinitatem cum ſuperiore Pandectarum concinnatores extra agmen ſuum ordinemque librorum ſuperiori legi ſubjecerunt) ſpecies pertinet proprie ad *Privilegia Creditorum* ſeu privilegiarios creditores in bonis debitorum (jus ſuum) *perſequentes* (de qua voce mox:) De his enim actum Paulo libro 13. Quæſtionum, puta 1. de *Uxoribus*, ſeu de privilegiis *dotis*: quo pertinet ex eo libro lex *cum dotem* 71. *D. de jure dot.* 2. de *Pupilli* ſeu tutelæ privilegiis, quo ex eodem libro ſpectat lex *qui nominibus* 44. *D. de adminiſtr. tutor. l. defenſor* 22. *de tutela & rationibus diſtrah.* 3. de *Hereditariorum* creditorum privilegiis, ſeu privilegio *ſeparationis* bonorum defuncti: quo pertinet ex eodem libro lex *ſi creditores* 5. *D. de ſeparationib.* Quæ proinde quatuor leges omnes, quibus plures non extant ex eo libro, huic l. 87. coaſſandæ veniunt. De iiſdem ſane *Dotis* & *Tutelæ* inter cæteros creditores privilegiis, agitur in illa ejuſdem Pauli, quam huic l. maxime convenire diximus, *lege aliam cauſam* 29. *de novationibus*. In *ſeparationis* privilegio ſpeciem primum ponamus. Separationis privilegium, commodum, ſeu beneficium eſt, quando creditores defuncti alicujus, ſeu hereditarii, metuentes ne mixtis defuncti bonis cum heredis bonis jus ſuum integrum conſequi non poſſint, a Prætore poſtulant, ut bona defuncti a bonis heredis ſeparentur. Nunc finge, ego creditor defuncti, judicium heredi ejus dictavi ordinaria actione, id eſt, litem cum eo conteſtatus ſum, poſtea ſeparationem a Prætore poſtulo, quæritur, an ideo quia litem cum herede ſum ordinaria actione conteſtatus, ſeparationem amplius a Prætore petere impetrare non poſſim, velut creditor hereditarius? Et definitur *d. l. ult. D. de ſeparat.* poſſe me nihilominus impetrare; ratione ſubjecta: *Quia ex neceſſitate hoc feci*, id eſt, quia novatio hæc per judicium non voluntaria eſt, ſed neceſſaria. Ergo hac parte ejus qui litem conteſtatus eſt deterior conditio non fit: Quod & ipſum definitur *l. 2. Cod. de bonis auctor. jud. poſſid. & ſepar. bonor.* Ponamus alterum exemplum ſeu alteram ſpeciem in Privilegio *pupilli* ſeu tutelæ, ex *d. l. 22. de tutela & rat. diſt.* quam & ipſam huic l. 87. compaginandam oſtendimus: Finge, pupillum adverſus defenſorem tutoris litem conteſtatum, & hunc condemnatum: quæritur, utrum adulto non adhuc competat priſtina tutelæ actio, & ſic privilegium tutelæ ſeu pupilli? Id quod affirmat Paulus *in d. l. 22.* ut & idem in *d. l. 29. de novationib.* ſubjecta itidem ratione in *d. l. 22.* quia non ſponte cum tutore pupillus judicio quaſi contraxit: ſicut & d. l. 29. quod alia cauſa ſit novationis voluntariæ, alia judicii accepti. Quæ & ipſa ratio quarto loco in materia ſeparationis bonorum indicatur *d. l. 2. Cod. de bonis auct. jud. poſſ. & ſeparat. bonor.*

Et hæ quidem genuinæ ſunt ſpecies harum duarum legum ſeu Regularum: in argumento videlicet bonorum poſſeſſionis, bonorumque ſeparationis, & tutelæ. Quo quidem etiam *perſequendi* verbum pertinere videatur in l. 87. Nam etſi quævis actio juris ſui perſecutio ſit, & perſecutio quæque actionis appellatione veniat, *l. actionis* 34. *D. de V. S.* attamen actio, petitio & perſecutio diſtinguuntur, ſic ut *actio* in perſonam inferri dicatur, *petitio* in rem, *perſecutio* in rem vel in perſonam rei perſequendæ graria,

l. actio 28. *de oblig. & act.* proprieque *perſecutionis* verbo extraordinariæ perſecutiones continentur, quæ non habent juris ordinarii executionem *l. pecunia* 178. §. 2. *D. de V. S.* 1. Cujuſmodi erat olim *fideicommiſſorum* perſecutio *d.* §. 2. & Ulp. in *fragm. t.* 25. 2. Quomodo & *bonorum poſſeſſio* definitur, jus perſequendi retinendique patrimonii ſive rei quæ cujuſque cum moritur fuit, *l.* 3. §. 2. *de bon. poſſeſſ.* quæ quidem cauſa cognita pro tribunali dabatur *d. l.* 3. §. 2. 3. Quomodo & *ſeparatio* impetrari ſolebat decreto Prætoris *l.* 1. *in pr. de ſeparationib.* ſeu an admittenda ſeparatio eſſet, Prætoris vel Præſidis notio erat, nullius alterius, hoc eſt, ejus qui ſeparationem indulturus erat, *d. l.* 1. §. 4. Et hanc vero quoque ſeparationis petitionem *perſecutionis* verbo interpretes nonnulli recte accipiunt in *l. creditores* 10. *D. de V. S.* Denique perſecutiones ſunt, imploratio officii Prætorii, non per modum actionis ſeu petita actione & per formulam, verum cognitione Prætoris & ſic res *cognitionis*. 4. Sic & *tutelæ* quoque ferme judicio jus ſuum perſequebatur pupillus, Prætore cognoſcente, decretumque interponente, ac nominatim cum ad venditionem bonorum tutoris deventum erat, Prætore *privilegium* ei tuente, conſervante: de quo, ut dixi, privilegio, aliorumque quorundam creditorum privilegiis Paulus eo libro 13. Quæſtionum, unde hæc lex 87. deſumpta eſt, egit: Ac nominatim de *Pupilli privilegio*, quod quidem privilegium ipſe pupillus habet, ſed ejus ſucceſſores non habent *l. dabimuſque* 19. §. 1. *in fin. D. de reb. auctor. jud. poſſ.* (*vel de privilegiis creditorum*) & ut Papin. definit *l. ex pluribus* 42. *D. de adminiſtr. tutor.* privilegium pupilli nec heredi pupilli datur: non enim cauſæ ſed perſonæ ſuccurritur, quæ meruit præcipuum favorem. Adde & *l.* 1. §. *iidem Principes*, *D. ad l. Corn. de falſis*. Sed nunc finge, ut ad poſtremam legis 87. partem deſcendamus, pupillum, litem conteſtatum? Sane heredi quoque pupilli proſpicietur ex hac l.

Et hæc quidem hactenus de *Actore*, cujus deterior conditio per litis conteſtationem nunquam fit, melior plerumque: deque herede ejus, cui ſimiliter proſpicitur: E converſo *adverſus heredem* per litis conteſtationem actio porrigitur, iſque tenetur, ut fine *l.* 87. dicitur: de quo ſpecialius ad *l.* 164. *infra*.

MORA *quando admittatur vel non*.

LXXXVIII. SCÆVOLA *libro quinto Quæſtionum*.

*Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla * petitio eſt.*

* Id eſt inanis, ubi juſte peti ſeu exigi non poteſt, puta *l.* 39, 63. *ſup. l.* 61.

AD Quæſtionem ſeu tractatum de *Mora* pertinet hæc Reg. pariter ut quinque aliæ hoc tit. Regulæ: puta *l.* 39. 63. *ſup. l.* 161. 173. §. 2. 174. *infr.* Et hæc quidem eo ſpectat: Quando moram admiſiſſe quis intelligatur: *Moram*, inquam, *admiſiſſe*, id eſt dilationem in re debita præſtanda indebite admiſiſſe? Cujus rei definitio, cum alioquin in facto magis quam in jure conſiſtat, hæc tamen inter alias Regula ſuper eo tenenda eſt: Moram tum demum intelligi ab aliquo factam, ſi civili aliqua obligatione nexus ſolutionem moretur: contra (quod hæc Reg. noſtra habet) *nullam moram intelli-*

telligi, *ubi* NULLA *petitio eſt*, id eſt ubi actio inanis eſt, veluti propter exceptionem, *l. lecta*, *de reb. credit.* ubi naturalis tantum obligatio contracta eſt. Et hæc hujuſce Reg. ſententia eſt, quod etiam oſtendit *lex ſi pupillus* 127. *D. de V. O.* unde hæc excerpta eſt.

Hujus Reg. ſpeciem ut teneamus, tria juris principia præſupponenda ſunt: 1. *Fidejuſſorem* accedere poſſe naturali obligationi, *l. ſtipulatus l. ſeq. & l. fidejuſſor. §. antepen. D. de fidejuſſor.* 2. Moram a reo principali admiſſam fidejuſſori quoque nocere: de quo mox & ad *l.* 173. §. 2. *infr.* 3. Pupillum ſine tutoris auctoritate naturaliter tantum obligari; adverſus eum enim nulla civilis petitio eſt, *l.* 1. *D. de novat. l. ſi ejus pupilli*, *in princ. ad Trebell. l. cum illud*, §. *heres*, *D. quando dies legat.* Nunc fingamus, tu pupillus ſine tutoris tui auctoritate Stichum ſervum promiſiſti, meque fidejuſſorem in id dediſti: Mox moram admiſiſti in ſervo præſtando: Poſt moram deceſſit ſervus: Quæritur, an ego fidejuſſor propter tuam moram obligatus ſim? Quod negat Scævola *d. l.* 127. Dubitandi ratio erat, quia alias moram rei fideiuſſori quoque nocere conſtat *l.* 49. & 88. *D. de V. O. l. ſi quis ſolutioni*, §. 5. *D. de uſuris*, *l.* 58. §. 1. *D. fidejuſſ. l.* 10. *D. rem pupilli ſalv. fore:* Verum hanc decidendi rationem apponit Scævola *d. l.* 127. quod fideiuſſor ex *mora* debitoris obligetur, ubi debitor jure exigi potuit: quæ ipſiſſima eſt huius Reg. ſententia: Atquin in propoſito caſu principalem reum non niſi naturaliter obligatum, non civiliter, quæ civilis obligatio ſola efficax eſt ad petitionem: Denique non proprie *debitorem* eſſe, utpote a quo invito exigi pecunia non poſſit, *l.* 108. *D. de V. S.* quia (ut h. l. dicitur) nulla petitio eſt. Naturalis enim obligationis hic effectus eſt, ut fidejuſſorem admittat, ut compenſationis æquitatem & indebiti ſoluti retentionem inducat, non etiam petitionem. Tandem ita ſubſumamus ſeu colligamus, ut mora admiſſa dicatur a reo, ejuſque nomine fidejuſſor teneatur, civilem obligationem ſubſterni & ſupponi oportet, non naturalem tantum: nam ſi naturalis tantum ſubſternatur, fidejuſſor in hoc tantum obligatus eſt, ut vivo homine promiſſo conveniatur, vel ex mora ſua poſtea, *d. l.* 127.

Jam igitur faceſſat inanis interpretum quorundam labor, qui de effectu moræ hanc Reg. accipiunt: De fructibus, inquam, acceſſionibus, uſuris (quo pertinet ſane famoſa *d. lex lecta D. de reb. credit.*) & periculo rei. Sed & nequicquam huic Reg. obſtat *lex* 5. *Cod. de contrah. ſtipul. l.* 9. 115. §. *ult. D. de V. O. lex* 1. *D. de penu leg. l.* 1. §. *ſi rem*, *D. ad L. Falcid.* quia in ſpecie illarum legum de pœnali ſtipulatione agitur, in eum caſum, *ſi conditioni paritum non fuiſſet*, quo caſu nil mirum eſt, ſi fidejuſſor teneatur. Item adverſus hanc Reg. nil facit, quod multis juris textibus comprobatur, etſi nulla petitio fiat, moram tamen ſæpe fieri, quia ſcilicet ipſe dies ſæpe pro homine interpellat: Nil, inquam, facit, quia hæc verba *ubi nulla petitio eſt*, ad jus reſpiciunt, non ad factum: eſt enim ſenſus hic, ubi debitor jure exigi non potuit, ubi petitio ſeu actio inanis eſſet, ut *d. l. lecta*, *D. de reb. credit.* Petitio, pro actione h. l. & *l.* 13. *ſupr. l.* 127. *D. de V. O. l. amplius*, *D. rem ratam haberi*. Eodemque ſenſu *petere* & *petitor* dicitur.

Poſtremum illud monendum ſupereſt, totum hoc quod a Scævola tractatur, tractatum fuiſſe occaſione edicti de *Jure deliberandi*, quod proponitur *l.* 7. *D. de jur. deliber.* quo ſcilicet intra tempus deliberandi pupilli nomine poſtulatum bona interea diminui

 Præ-

Prætor vetuit: *Diminui*, inquam, quocunque tandem negotii aut nexus genere. Egit quippe Scævola libro quinto Quæſtionum (unde hæc Regula deſumpta eſt) de heredibus, & de hereditate adquirenda, ut docent aliæ leges exinde deſumptæ: puta *lex* 18. *D. de injuſto*, *l.* 6. *de conjung. cum eman. l.* 10. *de collat. l.* 7. *ſi quod in fraud. patr.*

LEGITIMO *heredi quando locus ſit.*

LXXXIX. PAULUS *libro decimo Quæſtionum.*

*Quamdiu poſſit valere teſtamentum, tamdiu legitimus * non admittitur.*

* heres ſcilicet. Idem in Tutore.

L*Egitimo* heredi quando locus ſit, definitur hac Reg. cujus ut ſenſus apertus eſt (nam & eadem alibi ſæpe inculcatur, puta *l. quandiu* 39. *l. in plurium* 70. *l. illud dubitari* 77. *D. de adquir. hered. l.* 3. *&* 7. *Cod. de impub. & al. ſubſt. l. antequam* 8. *Cod. commun. de ſucceſſion. l.* 1. *Cod. de bon. poſſ. ſec. tab. l. ex teſtamento* 2. *Cod. unde liberi*). Ita hanc ad diem quæritur anxie, ad quamnam ſpeciem ea proprie referenda ſit? Verum, cæterà ex eodem decimo Pauli Quæſtionum libro fragmenta ad ſpeciem indagandam viam nobis commonſtrant, puta *lex* 82. *de leg.* 2. *l.* 26. *D. de uſu legat. l.* 7. *D. de option. leg. l.* 11. *D. de aliment. legat. l.* 25. 30. *D. de liberat. leg.* Nempe de *legatis* egit hoc libro Paulus: ut proinde ſenſus hujus Reg. hic ſit, quandiu juſta ſpe vel interpretatione teſtamentum valere poteſt, ac proinde heres teſtamentarius, tamdiu legitimum heredem non admitti: Et quia non admittitur, legata teſtamento adſcripta ſuſtineri; utpote quorum vis omnis ſolvitur, ſi nemo heredum inſtitutorum hereditatem ſubeat, *l.* 181. *inſr. h. t.* Et ſane ad hanc ſpeciem proxime facit, *d. l.* 30. *de liberat. leg.* ubi agitur de judicio centumvirali, id eſt, hereditatis petitione, qua teſtamentum percellitur, ac proinde & de effectu legati. Alioquin & in *Tutelis* huic Regulæ locus eſt, *l. ſi quis ſub condit.* 11. *de teſtam. tut. l. ſi tutor* 9. *de tutelæ & ration. diſtr.*

De ÆQUITATE *in jure ſpectanda.*

XC. IDEM (PAULUS) *libro quintodecimo Quæſtionum.*

In omnibus quidem, maxime tamen in jure, Æquitas ſpectanda ſit. *

* aptius, *eſt.*

DE *Æquitate* eſt hæc Pauli Reg. una e quatuor Regulis, quæ hoc tit. de æquitate occurrunt: Tres enim aliæ continentur in *l. Marcellus* 66. *l. in ambiguis* 85. §. *quotiens* 2. *ſup.* (quæ & ipſa Pauli fuit) & *l. etſi nihil* 183. *inſr. h. t.* De æquitate, inquam, & favorabili ſeu benigna interpretatione: non ea quidem æquitate, quæ in facti quæſtionibus in obſcuro ſequenda eſt (qua de plures Regg. hoc tit. occurrunt, puta

Digitized by Google

puta *lex 9. 20. 34. 41. §. 1. 56. 67. 85. ſupr. & lex 96. 114. 168. 179. 192. §. 1.*) Item non de Æquitate, qua leges & edicta commendantur: Non de æquitate extrinſeca, obverſa fronte legem tollente, quæ ſane legi apud judices cedit ſolique Principi reſervata eſt, *l. 1. C. de legib.* de quo ad *l. 85. §. 2. ſupr.* Verum de *æquitate intrinſeca*, quæ juris alicujus ſcripti, aperti, adtemperies ſeu temperamentum *ἀναπλήρωμα ſupplementum* eſt, de qua fuit in alia ſpecie eadem quaque *lex 85. §. 2.* quam naturalis ratio, aut dubitatio juris alioquin moratur. Quæ exempli gratia ſubvenire jubet (ex circumſtantiis videlicet quibuſdam) adverſus ſolemnia juris *dict. l. 183.* Hæc ſcilicet æquitatis ſpecies judicis officio *ſpectanda* relinquitur, imo inculcatur, & *hac l.* qui etiam cæteroquin viva vox eſt Juris Civilis, qua ſingularia magis afficiuntur, ne alioquin leges calumniam patiantur, *l. pen. D. ad exhibend.* adſumpta videlicet ſcripti ratione ſeu anima. In tantum quidem, ut nullum negotiorum genus ſit, quod non hæc æquitatis ſpecies permeet. Quo ſpectant illa hujuſce Reg. *In omnibus*. In omnibus, inquam, negotiis, privatis, publicis, quamlibet certis & apertis: veluti in contractibus, quaſi contractibus, quo pertinet *d. lex 85.* ultimis voluntatibus, quo pertinet etiam *lex 12. ſupr. h. t.*

Et maxime tamen *in Jure* æquitas ſpectanda *hac l.* dicitur. Quod varias interpretationes admittere poſſe videatur. Ac primo quidem, *in jure*, ita accipi poſſit, in juris proceſſu, in ſolemnibus judiciorum, ubi ſane ſuus eſt æquitati locus, & judicem æquitas movere poteſt, ut idem Paulus ait *l. ubicumque 21. D. de interrogat.* Eoque liquido pertinet lex 183. *infr.* 2. In actionibus utilibus tribuendis, ubi jus deficit, *l. 2. §. 5. D. de aqu. pluv. arc.* 3. In jure reddendo & judicando, in judiciis: quo ſpectat lex *placuit*, *Cod. de judic. l. 4. in fin. D. de eo quod certo loco*: ut ita hic hujus quoque Reg. ſenſus videatur, quoslibet equidem hominum actus æquitatem ſpirare, & æquitate ſeſe commendare oportere, ſed apprimis judicia, & judicum decreta, de quo eſt *lex 85. §. 2. ſup.* Verum tutiſſima horum verborum *in jure* interpretatio hæc eſt, in quæſtionibus & controverſiis juris, in jure interpretando, vel a judice vel a Juriſconſultis: Quomodo Cicero *Philip. 9. admirabilem Servii Sulpitii in legibus* ÆQUITATE *interpretandis ſcientiam fuiſſe ait, cum non magis* JURIS *quam juſtitiæ conſultus eſſet, &* JUS CIVILE *ad æquitatem referret*. Et ita hoc ſenſu JUS (civile ſcilicet ſcriptum) hic opponitur privatis negotiis. Ergo, *in jure*, id eſt, in ipſis legibus, & Juris partibus, veluti Edictis, Senatuſconſultis, Conſtitutionibus interpretandis: 1. In legibus, ut cum verba legis repugnare videntur, veluti legis XII. Tabularum: de quo vide Gellium *lib. 20. cap. 1.* lex Ælia Sentia, ut idem Paulus in *l. adigere 9. §. quamvis 2. de jure patron. l. proſpexit, D. qui & a quib. manum. l. 32. de adulter.* In Edictis interpretandis, *l. licet 15. D. de receptis: l. 11. de in jus voc.* quomodo & alias ipſum Jus Prætorium ab æquitate commendatur. Atque id eſt, quod monet Quintilianus *lib. 7. cap. 6. in Juris controverſiis, quamlibet* JUS *ſit manifeſtum, non obſcurum, contra ſcriptum occurri tribus generibus, ſcribit: uno, in quo id ſervari ſemper non poſſe ex ipſo patet: Ergo &* ÆQUITATE, *& voluntate pugnandum*. Huc quoque pertinet, quod idem Paulus ait, in *d. l. 2. §. 5. in fin. D. de aqu. pluv. arc. hæc Æquitas ſuggerit, etſi* JURE *deficiamur*. Huc pertinet quod in proverbium abiit, *ſummum jus, ſumma injuria*: & quod Ariſtoteles æquitatem vocat *τὸ γεγραμμένου νόμου ἔλλειμμα ſcripti juris prætermiſſum*. Quod Papinianus in *l. 13. de teſtibus,*

quod

Digitized by Google

quod legibus omiſſum eſt, non omittendum religione judicantis. Denique *juri* & quidem ſtricto, æquitas opponitur. Sic etiam Donatus, *in Adelph. Actu* 1. *ſc.* 1. *Æquitas eſt, quæ de JURE multum remittit*. Et hæc quidem e multis pauca ſufficiant, de æquitate in jure ſpectanda, qui alioquin tractatus latiſſime ſeſe diffundit, & ab aliis pleniſſime illuſtratus eſt. Non igitur admittenda hic ea interpretatio, quaſi indicetur, in his potiſſimum ſpectari æquitatem, quæ juris magis ſunt quam facti: quo in cenſu ſunt ſtipulationes, *l.* 27. §. 2. *D. de pactis*: etſi alioquin huic interpretationi blandiri videatur argumentum quod Paulus executus eſt *l.* 16. *Quæſtionum*, unde hæc R. deſumpta eſt, puta de *ſtipulationibus* ſeu de verborum obligationibus: ut & quod dicitur de his quæ juris ſunt in *l.* 130. *D. de V. O.* quæ ex eodem libro deſumpta eſt: & ad quam ſpeciem nonnulli hanc Reg. referunt. Quod minus probo. Pariter ut non probo ſpeciem, cui Cujacius *ad Paulum* hanc Reg. aptabat ex *l. qui res ſuas* 98. §. *mihi Romæ*, *D. de ſolutionib.* Neque enim ibi de ulla *juris* ſpecie, quæ æquitate regatur, agitur. Ergo de ipſo *jure*, ſeu de legum interpretatione, hæc Reg. accipienda eſt: cujuſmodi quoque leges variæ, juriſque conſtitutiones, in argumento quoque ſtipulationum memorantur. Ulpianus certe in ſp. *l.* 36. *D. de V. O. aliquem ſubtilitate JURIS obſtrictum definit, ſed exceptione doli uti poſſe*. Et aperte idem Paulus noſter, in *l. ſi ſervum* 91. §. 3. *eod. tit. de V. O.* eam *veterum conſtitutionem* expendens, *perpetuari obligationem quotiens culpa intervenit debitoris*, ſubjicit ex Celſo, *hanc quæſtionem eſſe de bono & ÆQUO: in quo genere plerumque ſub auctoritate JURIS ſcientiæ pernicioſe erratur*. Quod ad hujus l. ſententiam omnino facit: pariter ut quod dicitur *l. pen. D. ad exhibend.* leges non oportere calumniari. Alia ratio eſt, ubi lex ita aperta eſt, ut æquitati judicis locum non faciat, nam tum lex etſi dura, ſervanda eſt; *l. proſpexit qui & a quib. manumiſſ. l.* 32. *de adult.* tum enim ad Principem eundum eſt, *l.* 1. *C. de legib.* Quomodo duritiam legis Juliæ, de qua in *d. l. proſpexit*, moderatus eſt Imp. in *l. adulterii*, *Cod. de adulter.* de quo jam ad *dict. l.* 88. §. 2.

De duplici SUCCESSIONIS *jure concurrente*.

XCI. IDEM (*Paulus*) *libro ſeptimodecimo Quæſtionum*.

Quotiens duplici jure defertur alicui ſucceſſio, repudiato novo jure, quod ante defertur, ſupererit vetus.

DE *Succeſſionis* duplicis *concurſu* eandem in perſonam, eodem tempore, ordine ſucceſſivo, gradatim, concurrentis, eſt hæc Pauli Regul. qua quæritur, ſi cui ſucceſſio duplici jure gradatim deferatur, *Duplici*, inquam, *jure*, id eſt, titulo ſive capite, utrum uno jure repudiato, alteri quoque is renuntiaſſe credatur? Et diſtinguitur inter titulum novum & titulum veterem: Nempe, repudiato novo jure, quod ante defertur, ſupereſſe vetus: Ut vice verſa repudiato veteri jure, etiam novum amittitur: quod ſane definitur *l. nec is* 17. §. 1. & *l. in plurium* 70. & *l. illud dubitari* 77. *D. de adquir. hered.*

Hæc ut intelligantur, & genuina ſpecies aptari poſſit, ſciendum eſt: Primum duplici

plici jure ſæpe ſucceſſionis jus eandem in perſonam concurrere, id eſt, tam jure veteri, quam novo. Secundo jus teſtamentariæ ſucceſſionis *novum jus* cenſeri: Legitimæ vero ſucceſſionis jus, *jus vetus* dici. Pariter Prætoriæ ſucceſſionis jus, jus novum eſſe: Civile, vetus: Pariter ut jus ſucceſſionis ex Senatuſconſultis, veluti ex Tertylliano, Orficiano, *unde legitimi*, jus novum eſt: & prius defertur, *l. 2. in fin. D. unde legitimi l. tutela* 7. D. *de capite minut*. Unde cognati, vetus eſt. Nempe teſtamenti cauſa prior & potior eſt cauſa inteſtati: altera ab hinc l. ſup. *l. quandiu* 89. Prætoria, prior civili: ex novis legibus ſucceſſio, prior & potior ea quæ ex veteribus legibus.

Nunc fingamus, legitimus heres meus idemque a me teſtamento inſtitutus fuit? Sane poteſt idem vel bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas amplecti, (quod utique jus ſeu titulus ſucceſſionis *novum* jus eſt & ante defertur, quia in ſucceſſionibus prima ſemper cauſa eſt teſtati ſeu teſtamenti) poteſt & idem hereditatem conſequi ab inteſtato jure legitimi, quod natura ipſa & nativitas dedit, quod utique jus vetus eſt, ſed & lex XII. Tab. (quod jus vetus eſt.) Igitur etſi illam quæ primo defertur, id eſt, novam repudiaverit, hæc vetus ei ſupererit, *d. l.* 17. §. 1. *l.* 70. *&* 77. *D. de adquir. hered.* Si tamen in fraudem legatariorum hoc fecerit, non minus tenebitur, atque ſi ex teſtamento heres eſſet: ſic quidem, ut Falcidiæ beneficium ei competat, *l.* 18. §. 1. *D. ſi quis omiſſa cauſa teſt.* cuius Falcidiæ occaſione Paulus hanc l. propoſuiſſe videri poſſit: utpote cum libro 17. Quæſtionum, unde hæc lex deſumpta eſt, de lege Falcidia egerit: ut oſtendit, ſi modo recte ea habet, inſcriptio legis *Neſennius* 22. *D. ad l. Falcid.* Verum non tam longe res repetenda eſt: nam imo hoc quoque libro 17. egit Paulus de legitimis ſucceſsionibus, de quibus eſt hæc Reg. ut oſtendit *lex in metallum*, *D. de ſentent. paſſ. & reſtit.* ex qua ſpeciem etiam poſuit Cujacius *ad Paulum*, in ſucceſſione quæ defertur ex SCto Tertylliano & Orficiano: de quo paulo ante: Idemque 8. *obſ.* 23. exemplum ſeu ſpeciem poſuit in patre præterito a filio emancipato, cui & querela inofficioſi competit, *l.* 1. §. *ult. D. ſi a parente quis manum. & l.* 14. *D. de inofficioſo*: quæ jus antiquum dicitur *d.l.* 1. §. *ult.* ut & bonorum poſſeſſio contra tabulas, *ibid.* quæ juris novi eſt, & proinde patri prius defertur.

Similes ſpecies aliæ petantur ex *l. ſuum heredem Cod. de jure delib. l.* 1. §. 11. *D. de ſucceſſ. edicto* (conjuncta *l.* 1. *D. unde legitimi*, *l.* 1. §. 5. *D. ad SConſ. Tertyl.* (conjuncta *l.* 1. §. 9. *unde cognati*.) Tandem multa ad hanc Reg. moliuntur interpretes perverſa & nugatoria & quidem circa illa verba, *quod ante defertur*, quibus memorandis vel refutandis operam impendere piget.

De

Digitized by Google

De LIBRARII *errore in tranſcribendis verbis.*

XCII. SCÆVOLA *libro quinto Reſponſorum.*

*Si librarius in tranſcribendis * ſtipulationis verbis erraſſet, nibil nocere, quo minus & reus & fideiuſſor teneatur.* *

* vide Briſſonij *παρεργα*, *p.* 393.
* *tenEatur*, id est, teneretur.

DE *Errore* ſeu *Peccato Librarii:* Utrum videlicet error ſeu peccatum ejus (in tranſcribendis nominatim ſtipulationis verbis) admiſſus aliquid noceat? Quod negatur. Ut genuinum hujus Reg. ſenſum, genuinam ſpeciem teneamus. Primo tenendum eſt, de modis contrahendæ & tollendæ obligationis, & in his de ſtipulationibus, cautionibus, fidejuſſoribus, Cervidium Scævolam (cujus hæc lex eſt) libro 5. Reſponſorum egiſſe: quod juxta hanc legem docet ex eo ipſo libro lex 8. *D. quando ex facto tutor. l.* 15. *de doli mali except. l.* 135. *de V. O. l.* 62. *de fidejuſſor. l.* 5. *ratam rem hab.* Imo & de errore pariter egit in *l.* 102. *in fin. D. de ſolution.* Secundo loco verba legis expendenda veniunt. Primum igitur *Librarii* appellatione hic non librorum ſcriptores *βιβλιογραφοι* accipiendi ſunt: multo minus exaudiendi argentariorum Librarii, qui rationes fœneratæ pecuniæ apud menſam a privatis conficiebant & edebant, (quod P. Faber conjiciebat, exiſtimans hanc Reg. pertinere ad tit. *de edendo*, ſeu editionem inſtrumenti) Sed neque librarius hic pro *καλλιγραφῳ eleganter ſcribente* accipiendus eſt, qui primo exceptori ſeu *ταχυγραφῳ actuario* opponitur, verum is ipſe exceptor accipiendus eſt, qui alias *libellio* dicitur Varroni & Papinio: quem hodie *Notarium* vocamus, ut recte Gloſſa, *ταβελλαριον*, Tabellionem vertunt Baſilica, Græcique alii. Nempe librarii non tantum librorum dicebantur, ut *l.* 7. §. 5. & *l.* 49. *D. de oper. libert. l.* 1. §. 6. *D. de extraord. cogn.* verum etiam pactorum, contractuum ſcriptores erant, earumque rerum formulas concipere ſolebant, ut patet vel ex hac ipſa l. De iiſdem accipienda & lex *moris* 9. §. 5. *D. de pœnis*. Denique librarius ſcriptor eſt, de quo & Horatius, *in arte poetica.*

Ut ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quamvis eſt monitus, venia caret.

Secundo, *Tranſcribendi* verbo hic Reg. non indicatur exemplum, copia, apographum, *une copie ou double*, deſcriptum ex authentico ſeu protocollo (id enim potius *exſcribere* & *deſcribere* eſt, & *τυ καλλιγραφε eleganter ſcribentis* opus) verum protocollum ipſum & originale: *Tranſcribere* dicitur librarius, qui nuncupata dictave apud ſe, dictata, pacta conventa, cauta, promiſſa ſe coram excipit, & in ſcripturam transfert, tranſdat & redigit, formar inſtrumentum, ut dicitur *d. l.* 9. §. 5. ſic etiam, ut *tranſcribendi* verbo hic ſpecialius cum Bulgaro intelligi poſſit, tranſpoſitionis ſeu præpoſterationis vitium, quod in ſcribendo ſeu in ſcripturam redigendo pacta conventa, admittitur, recto ordine non cuſtodito: ut ſpecies hujus l. indicat: mox

mox ut oſtendam. Faceſſant proinde ab hac Reg. interpretationes, quaſi ea ſit accipienda de exſcripto ex originali: & ſic faceſſat anxia illa inquiſitio, utrum hæc R. obtineat in prima ſcriptione ſeu originali, cum apertiſſime ea de eo ſit.

His ita conſtitutis jam liquet, agi hac l. de nudo errore ſeu peccato circa tranſcriptionem verborum ſtipulationis, illæſa contractus ſubſtantia: Quare non pertinet hæc Reg. ad ſimulatum inſtrumentum, de quo alioquin eſt titulus Codicis: *Plus valere quod agitur quam quod ſimulate concipitur*. Non pertinet ad inſtrumentum vel teſtamentum falſi ſuſpectum (de quo alioquin hoc ipſo libro aliquid egit Scævola *l.* 135. *in fin. D. de V.O.*) quod utique genus non ab errore proficiſcitur, & ſubſtantiam rei ac fundamentum afficit: Quia, ut nudus error circa verba hac l. nihil nocere dicitur, ita ubi falſi aut ſimulationis ſuſpicio ſubeſt, ſane ad probationes contrarias recurrendum eſt (quod ipſum indicatur *d. l.* 135. quod ab hujus Reg. definitione alienum eſt. Non pertinet denique ad nudum errorem omiſſionis vel Latinitatis. Quid igitur? Ut hæc lex proprie ſpectat ad *Stipulationes*, quæ certo ordine, ſolemnibuſque verbis olim fiebant, ſtipulatione ſeu interrogatione reſponſionem congruam præcedente, atque adeo ita in ſcripturam redigebantur, (*in tranſcribendis*, inquit lex, STIPULATIONIS VERBIS) ita eſt ea nominatim de errore admiſſo a librario circa verba ſtipulationis: ſive præpoſterationis, ſive inverſionis, quam Julianus *præpoſteri reprehenſionem* vocat: Sive confuſionis: de quibus ſtipulationis verbis & ſcriptura paſſim hoc libro egit Scævola: vide *d. l.* 135. *D. de V. O. l.* 102. §. 2. *D. de ſolut. l.* 5. *D. ratam rem haberi*.

Nunc igitur tandem fingamus, librarium promiſſionem ſtipulationi antevertiſſe, præmiſiſſe, vel etiam penitus omiſiſſe? Hic error non nocebit, *l. non figura*, *D. de O. & A. l.* 1. *C. de contrah. ſtipul. l. Titia*, §. *pen. D. de V. O.* Vel finge (quæ vera hujus Reg. ſpecies videtur) librarium fidejuſſoriam obligationem primò loco poſuiſſe, vel etiam incluſiſſe unica formula & verbis reum principalem & fidejuſſorem? Error hic ſeu vitium *præpoſteri*, aut cumulatio verborum ſeu ſcripturæ nihil nocebit, *quo minus & reus & fidejuſſor teneatur*. Vitium, & quidem præpoſteri, a librario admiſſum non vitiat ſtipulationem, non imminuit rei obligationem, vel etiam fidejuſſoris immutat: fidejuſſoris, inquam, de quo etiam Scævola duobus præterea locis hoc ipſo libro egit, puta in *l.* 15. *D. de doli mali except. l.* 62. *D. de fidejuſſoribus*. Græci ſpeciem ponunt in librario, qui principalem fidejuſſorem vocavit, & retro. Et hæc quidem (quod hujus l. proprium eſt) de errore ſeu peccato librarii in tranſcribendis ſtipulationis verbis. De *Teſtamenti* enim ſcriptura, & errore in eo admiſſo, & quidem a teſtatore ipſo forte in ſyllaba, eſt ejuſdem Scævolæ *lib.* 4. Reſponſorum *lex* 54. *D. de manum. teſtam.* quam huic nonnulli male conjungendam notant: vel a tabellione ſeu librario, quem *teſtamentarium* proprie vocabant, ac nominatim, utrum ibi error præpoſteri ab eo admiſſus noceat, de quo videnda *lex errore* 7. *l. ambiguitates*, *l. præpoſteri*, *Cod. de teſtam. l.* 9. §. 3. 5. 6. *D. de hered. inſt.* vid. & Surdum *conſ.* 129. *num.* 1. 2. 3. *&c.* De alio tandem erroris genere eſt illud Interpretum, falſam Grammaticam ſtipulationi vel teſtamento non officere. Faceſſant hinc proinde jam interpretum nonnullorum ad hanc l. varia commenta, an commentarii?

Nititur porro hæc ſpecialis Reg. generali illa ſive Reg. ſive ratione, quod in contractibus rei veritas potius quam ſcriptura reſpici debeat, *l.* 1. *Cod. plus valere*, quæ non

Digitized by Google

minus huc referri poſſit, quam ad eam Rubricam, qua dicitur, plus valere quod agitur, quam quod ſimulatur: vel illo, majores veritatem rei quam ſcripturam vires obtinere, *l. nec ignorans* 10. *Cod. de donat.* vel illo, veritatem, rerum erroribus geſtarum non vitiari, *l. 6. §. veritas, D. de Offic. Præſidis*, ita enim, ut id in tranſcurſu moneam, locus ille interpunctione tantum tuendus eſt, qui ab omnibus perperam hodie ſollicitatur. Cujus etiam Reg. varia exempla apponi poſſunt. 1. In erronea primum profeſſione apud acta, *l. 29. §. ult. D. de probationib.* 2. In tenore inſtrumenti de ſtatu liberorum male concepti, *l. Imperator 8. D. de ſtatu homin.* 3. In inſtrumento donationis, *d. l.* 10. *Cod. de donat.* 4. In libello erroneo a libellione concepto, ubi falſum aliquod factum continetur, *l. 2. Cod. de errorib. advocator.* ubi dicitur errores eorum qui deſideria, i. preces ſcribunt, veritati præjudicium adferre non poſſe. 5. In cenſuali item profeſſione, *l. cenſualis 7. d. tit. Cod. de don.* In quibus omnibus contrariæ probationes deſiderantur ad erroris emendationem: & Præſes ſeu Judex id ſequitur, quod convenit eum ſequi, ſcilicet ex fide eorum quæ probabuntur, ut ſubjicitur *d. l. 6. §. veritas.* Quia ſcilicet error ſubſtantiam rei afficit. In ſpecie vero Reg. noſtræ præpoſteri tantum vitium continetur: ubi de contrariis probationibus laborandum non eſt. Etſi omnia hæc ex æquo eadem ratione nitantur. Sed enim huc minime aptari poſſit exemplum ſeu ſpecies legis *ſi miniſterium* 16. *Cod. de liberali cauſa*: quia non per librarium ibi error admiſſus fuit, verum in ea ſpecie ea quæ miniſterium ſuum quaſi libera exhibebat, neſciens & minor 20. annis quaſi ancilla in dotem data fuit, itaque conſcriptum fuit inſtrumentum: quæ ſane res libertati ipſius officere non poteſt: non ob errorem librarii, verum quia neſciente & minore ea 20. annis id factum eſt, quæ nulla ratione ſtatum ſuum mutare poteſt, ac pro libera ancilla fieri: ne, quod ibi eleganter ſubjicitur, ante libertatem INCONSULTE amittat, quam alii propter ætatis rationem ſine conſilio præſtare non poteſt. Eademque ratio eſt *legis ult. Cod. de ingenuis manumiſſis.*

NO-

NONA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema.

FIDEICOMMISSARIÆ REGULÆ IV.

Ex libris fideicommiſſorum Mæciani & Ulpiani deſumptæ.

Singulares *libros* de Fideicommiſſis *Gajus, duos, ſub Marco Imp. Voluſius Macianus, ſedecim ſub Marco & Commodo ſcripſerat: ſub Antonino Caracalla Ulpianus, ſex: Paulus, tres: Nempe quia peculiaris diſtinctaque quadam adhuc ratio fideicommiſſorum tum erat a legatis: & quia varia ſubinde Senatuſconſulta circa fideicommiſſa hoc Imperatorum & Juriſconſultorum iſtorum ævo condebantur: unde certatim ſingulares illi libros de fideicommiſſis ſcripſere, quibus totam fideicommiſſorum naturam expreſſere, ſive quæ cum legatis communis eſſet, & exæquata, ſive quæ peculiaris propriaque. Et quatuor tamen hic tantum ex iis libris Regulæ hic a Pandectarum concinnatoribus proponuntur: & duæ quidem ex Voluſio Maciano, qui omnium pleniſſime id argumentum executus fuerat: totidem ex Ulpiano, ideo ſcilicet quia legata fideicommiſſis in omnibus & per omnia jam exæquata fuerant.*

De PECULIO *Filiifamilias, ejuſque poſſeſſione.*

XCIII. MÆCIANUS *libro primo Fideicommiſſorum.*

Filiusfamilias neque retinere neque recuperare neque adipiſci poſſeſſionem rei peculiaris videtur.

DE PECULIO filiifamilias, quo jure id ad eum pertineat, eſt hæc Reg. quæ prima omnium eſt e libris fideicommiſſorum, & quidem Voluſii Mæciani: Quæ pertinet ad *cauſam efficientem fideicommiſſorum*. Nempe, Mæcianus circa fideicommiſſa ſingularia pecuniaria verſans libro primo de eo egerat. *Quinam fideicommiſſum relinquere poſſent, & cui id & a quo relinqui poſſet*. Dum in eo verſaretur, *de filiofamilias* nominatim tractavit, num is quoque fideicommiſſum relinquere poſſet, etſi legare non poſſet? Quam ipſam quæſtionem Ulpianus quoque libro primo de fideicommiſſis tractavit, uti docet *lex* 1. §. *ſed ſi filiusf.* 1. *D. de leg.* 3. quæ ex eo libro deſumpta eſt, quaque prolixe tractatur, quo jure peculium caſtrenſe filiifamilias cenſeri debeat, reſpectu patris. Igitur ad *Caſtrenſi* filiifamilias peculio conſtabat, poſſe eum ut de eo teſtari, ita & fideicom-

 miſſum

miſſum exinde relinquere , quia peculium caſtrenſe non eſt in corpore cenſus paterni ; cujus regimen pater tenet , quod etiam auctor Satyræ , quæ inter Juvenalis Satyras habetur agnoſcit. De peculio tantum *pagano* quæſitum fuit , & quidem ſive profectitio ſive adventitio (nam veteri jure, adventitium a profectitio non diſtinguebatur, uti poſtea Juſtinianus diſtinxit , quo proinde Jure hæc Reg. locum non habet niſi in peculio profectitio) . Et vero , ut Mæcianus , ita & Ulpianus quoque libro primo generaliter definierunt , de peculio pagano filiumfamilias nec fideicommiſſum relinquere poſſe : propoſita inter alia hac generali Regula: Eos demum fideicommiſſum relinquere poſſe , qui & teſtandi & legandi jus haberent , tota *l. 2. D. de legat. 1. & l. 1. ad §. 6. uſque , D. de legat. 3. l. 24. de fideicom. libert.* quorumque adeo res *propria* eſſet : quare filiumfamilias non magis fideicommiſſum relinquere de peculio ſuo pagano poſſe quam legatum , quod Ulpianus diſerte definit dicto *libro 1. in d. l. 1. §. ſed ſi filiusfam. 1. de legat. 3.* Nempe enim peculium paganum filiifamilias ſola diſpenſatione atque adminiſtratione ejus eſt , proprietate vero patris : & quanquam ſeparatum a patris rationibus , *l. 5. in fin. D. de peculio* : & veluti patrimonium filiorum , *§. actiones autem Inſt. de actionib.* pariter ut ſervi peculium , *l. 39. 47. in fin. eod. tit. de peculio*, non tamen ſeparatum ab ejus bonis , in quo proinde facere poteſt pater quod ipſi cumque libet .

Et quanquam (quod primo alioquin loco opponi ſolet) filius rem peculiarem naturaliter *teneat* (nam *tenuta* , ut loquuntur , eſt facti) non tamen habet , *poſſidet* (quod eſt juris) *l. 1. §. 5. l. 4. & l. 49. §. 1. D. de adquir. poſſ. l. juſto errore 44. §. filiusfam. de uſucap. l. 28. §. hac quoque D. de V. O.* quia quidquid filius peculiari nomine adprehendit id confeſtim pater ejus poſſidet, una cum proprietate & poſſeſſio quoque per filiumfamilias patri adquiritur , & cujuſque rei poſſeſſionem adeptus fuerit id pater poſſidere videtur , & ignorans uſu capit , neque momento aliquo in perſona filiifamilias ſubſiſtit, *l. placet 79. de adquir. her. l. adquiruntur 10. D. de adquir. rer. dom. l. 1. §. 5. & l. quidquid 4. D. de adq. poſſ. l. 2. D. pro ſoluto.* Et ſic quamvis filiusfamilias naturaliter teneat, tamen poſſidere NON VIDETUR , ut *h. l.* dicitur: *non videtur* , in rei ſcilicet veritate , & quo ad juris effectum , non intelligitur, non creditur poſſidere . Hæc enim hujus formulæ vis eſt , quæ ſæpe in his Regulis uſurpatur , *l.* 13. 48. 51. 52. 63. 83. 116. §. 2. 118. 121. 139. 155. §. 1. 167. *in princ. &* §. 1. 187. qua rei veritas indicatur , oppoſite ad *τὸ φαινόμενον, apparentiam,* ad id quod ſpeciem contrarii præfert . Hoc illud igitur eſt , quod Mæcianus hac Reg. definit : Filiumfamilias neque retinere , neque recuperare , neque adipiſci poſſeſſionem rei pecularis videri : Ad quam peculii ſpeciem pertinet quoque *d. lex 83. ſup.* qua pariter dicitur NON VIDERI *rem amittere , quibus propria non fuit,* ubi & voce PROPRIA , propriè & ad rem utitur JCtus . Et ſic nullo modo poſſideri peculium a filiofamilias indicatum voluit Mæcianus *h. l.* quod & diſerte dicitur *d. l. juſto, l. errore 44. §. filiusfam. 4. D. de uſucap.* cum non poſſit ullo interdicti genere uti : quod docet etiam *lex 1. §. quod ſervus 22. D. de vi & vi arm.* ſunt enim interdicta tria , vel retinendæ , inquam vel recuperandæ vel adipiſcendæ poſſeſſionis : quo JCtus hic reſpexit. Denique quidquid filius peculiari nomine adprehendit , ſtatim pater ejus poſſidet etiam ignorans , *d. l. 4. D. de adquir. poſſ.* &c.

Opponi etiam ſecundo loco poterat ei quod diximus , quod cum antiquo hoc jure non niſi teſtamento legata relinqui poſſent, attamen ab inteſtato fideicommiſſa relinqui pote-

Digitized by Google

poterant, idque qui teſtamentum non feciſſet, poſſet tamen fideicommiſſum relinquere? Verum id intelligendum eſt, de eo, qui de jure teſtari poterat, ſeu teſtamenti factionem habebat: Atquin filiusfamilias teſtandi jus non habet, ut qui rei peculiaris dominus nullo modo ſit, juriſve poſſeſſor.

Poterat & tertio argumentum duci a *Mortis cauſa donationibus* ad fideicommiſſa: Nempe enim mortis cauſſa donare poteſt etiam is qui teſtamentum facere non poteſt, *l. tantis 25. in princ. D. de mort. cauſ. donat.* ac nominatim filiusfamilias donare mortis cauſa poteſt patre permittente, *d. l. 25. §. 1.* ſicut & ſervum peculiarem manumittere juſſu patris, *l. filiusfam. 13. de jure patr.* Verum hoc ideo fit, quia mortis cauſa donationes contractibus potius comparantur, *l. ſi filius 20. D. de legat. præſt.* qui juris ſunt privati ut & manumiſſio. At teſtamenti factio juris publici eſt, *l. 3. D. qui teſt. fac. poſſ.*

Ex hac ipſa vero juris ratione qua hæc Reg. nititur, id quoque efficitur in hoc ipſo argumento de fideicommiſſis, ut ſi filiofamilias fideicommiſſum aliquod relictum ſit, ab herede non filiofamilias caveri debeat, ſed ei cujus juri ſubjectus eſt, *l. 1. §. plane, ut leg. ſeu fideicom.* niſi ipſius interſit, ut in ſp. *l. 3. d. t. l. ſi filiofam. D. quib. ex cauſis in poſſ.*

De ABUNDANTE *ſcriptura.*

XCIV. ULPIANUS, *libro ſecundo Fideicommiſſorum*:

Non ſolent quæ abundant, vitiare ſcripturas. *

* Teſtamenta & ultimas voluntates.

DE ABUNDANTE ſcriptura eſt hæc Regula, cujus ſpecies pertinet ad *Formam Fideicommiſſorum*. Nempe de forma, formuliſque, ut & de vitiis fideicommiſſorum ſingularium egerunt Ulpianus & Mæcianus *lib. 2.* & *3.* ut patet *ex l. fideicommiſſa 11. D. de leg. 3. l. 31. de V. O. l. 86. & 91. de cond. & demonſt. l. 61. de reb. dub. l. 58. de manum. teſtam.* Actum, inquam, ab illis, de ſcriptura ſeu diſpoſitione *Abundante*, ut hæc Reg. oſtendit: actum de *Impoſſibili* conditione, de *Dubiis* fideicommiſſis, de *Revocatis*, ut ex quinque poſterioribus legibus liquet.

De *Abundante* ſcriptura, & quidem de diſpoſitione teſtamentaria nominatim, quæſitum fuit, utrum fideicommiſſum ideo vitiaretur? Et definit Ulpianus, *Non ſolere, quæ abundant, vitiare ſcripturas: Non ſolere*. Quæ formula & in aliis pluribus Regulis occurrit: ut *l. 19. §. 1. 58. 86. ſup. l. 111. §. 1. infr.* id eſt, nihil tam certum eſſe, imo abſurdam rem fore, ſi aliter comparatum eſſet: Vis hæc eſt iſtius formulæ, *Non* SOLENT, ut docet juxta innumeras alias inſuper *lex 1. §. 18. D. ut legat. vel fideic. nom.* Vel etiam *Non ſolere*, id eſt generalem hanc Regulam eſſe, & tralatitiam, quæ in cæteris quoque juris articulis obtineat (de quo mox plura). Qua cauſa etiam ſolemne hoc carmen fuiſſe inter JCtos teſtatur Auguſtinus *lib. 4. de Civitate Dei, cap. 17. Solet enim, inquit, a viris (ſc. Juris) peritis dici, ſuperflua non nocent*. Quanto magis igitur in fideicommiſſis illud idem obtinebit? Quæ pinguiorem interpretationem & naturam

turam ſortiuntur : Unde jam olim Græce relicta fideicommiſſa valebant , cum legatum Græce ſcriptum non valeret *d. l.* 11. *in princ. de legat.* 3. (quæ huic inter cæteras conjungenda venit , ceu ex eodem libro deſumpta) & idem Ulpianus in *fragmentis tit.* 25. §.9. Item fideicommiſſa nutu relinqui poterant , etiam ſine ſcriptura teſtamenti , & ab inteſtato , etiam codicillis teſtamento non confirmatis , vide Paul. 4. *ſent. tit.* 1. §. *præterea, Inſt. de fideic. hered.* l. 21. *de leg.* 3. Rurſum fideicommiſſa ante heredis inſtitutionem relinqui jam olim poterant , legatum haud item §. *ante heredis* , *Inſtit. de legatis* . Quarto , fideicommiſſa poſt heredis vel legatarii mortem relinqui olim poterant , cum legata non poſſent , Ulp. *fragm. tit.* 15. *l.* 5. *de leg.* 3. Quinto in his non quid teſtator dixiſſet, verum quid ſenſiſſet , quærebatur , *l.* 2. *Cod. communia de legat.* & (ut Ulp. ait d.lib. 2. fideicommiſſ. *d.l.* 11. *de leg.* 3.) in fideicommiſſis præcipue ſpectanda , ſervandaque teſtatoris erat voluntas , etiamſi verba & ſubtilis aliqua ratio Juris Civilis refragaretur , *l.* 16. *C. de fideicom.* atque adeo voluntas ſpectabatur potius quam jus , *l.* 26. *D. de uſu & uſufr. leg.* de quo rurſum aliquid *ad l.* 96. *infr.* Dixerit igitur Ulpianus ; *Non ſolent ea quæ abundant vitiare ſcripturas*, id eſt, ut cæteroquin id obtinet , ita in fideicommiſſis cum maxime obtinere.

Ait porro Ulpianus : *Quæ abundant* , id eſt , quæ præter naturam & neceſſitatem actus alicujus negotiique ſuſcepti ex abundanti adjiciuntur . 1. Non enim hæc Regula eſt de abundante ſeu ἐκ περισσοῦ ſuperflua illa cautela quæ dubitationis tollendæ cauſa adjicitur , quæ tamen *ſecundum* ipſius negotii *naturam* eſt , de quo fuit *lex* 81. *ſupr. h. t.* quæ cum hac alioquin perperam ab interpretibus miſcetur , qui ideo hic ad eam ſeſe referunt . 2. Non eſt item de his quæ *contra naturam* actus adjiciuntur . 3. Non eſt de extrinſecis , *alienis &* abſonis , περιέργοις : *ſupervacaneis* de quo eſt , *l.* 65. *D. de V.O.* etſi verum ſit, neque hæc vitiare ſcripturas: Non eſt de mixtis ſeu adjectis ſupra ſtatuta & licitum : ut in uſuris , *l. uſuris* 20. *l. placuit* 29. *D. de uſuris* . Quæ Gloſſæ prima ſpecies eſt : ut in donatione , *l. ſancimus* 34. *C. de don.* quam & ipſam hic allegat Gloſſ. 5. Non pertinet etiam ad eam R. qua utile per inutile non vitiari dicitur . 6. Non eſt de legitimis formulis legum veteribus & verboſitate formularum : quaſi id voluerit Ulpianus , formularum legitimarum abundantiam non vitiare ſcripturas : Quandoquidem formulæ hæ hoc Ulpiani ſeculo non inter abundantia cenſebantur , verum inter neceſſaria , etſi poſtea profligatæ fuerint hæ verboſitates , *v. l. ult. Cod. de donat.* Ut proinde inanis ſit & falſa interpretatio , quam commentus eſt nonnemo interpretum XII. *Tabularum* , *c.* 11. Quaſi de formularum abundantia hæc R. accipienda ſit . 7. Non eſt etiam hæc Reg. (quod P. Faber credidit) de abundante unius caſus expreſſione , quæ non impedit aliquando , quin ad alium caſum , ſed ejuſdem effectus , ſcriptura fideicommiſſi porrigatur : quo certe pertinet caſus dictæ *legis* 11. §. *ſi cui* , *D. de leg.* 3. (quæ ex eodem , ut dixi , Ulpiani libro deſumpta eſt) & locus Pauli , *lib.* 4. *Sent. tit. de fideicommiſſis* 1. §. 12. de quibus caſibus eſt & *lex* 34. *D. de hered. inſtit. lex* 17. 34. *D. de manum. teſt.* Quia hæc ſcriptura non abundans dici poteſt , ubi caſus unus exprimitur , aut exempli gratia , aut dubitationis tollendæ cauſa . 8. Non eſt etiam Cujacii exemplum admittendum ex *l.* 1. §. *ſi quis uxori* 8. *D. de dote præl.* quia neque ibi abundans ſcriptura proponitur , verum falſa demonſtratio , quæ fruſtra eſſe dicitur , id eſt , non vitiare legatum . 9. Ut neque , exemplum , quod ab eodem petitur ex *l. pen. C. de inſti-*

Digitized by Google

inſtitutionib. & l. ult. in fin. D. de bonorum poſſeſſ. ſec. tab. Eſt enim prior lex non de abundante ſcriptura, verum de ſupervacua pollicitatione & promiſſione, qua teſtator dixit, ſeſe declaraturum aliquid alia ſcriptura, quod ſane & ipſum non vitiat: Poſterior de eo caſu, quo non invenitur portio adſcripta heredi, quæ alibi tamen adſcripta memoratur, vel adſcribenda. Quod ipſum nil commune habet cum abundante ſcriptura.

Quid igitur? *Abundantis* ſcripturæ appellatione hic, ut & in ſp. l. *pediculis* 32. §. *Labeo 6. de auro arg. leg.* indicatur περιττολογια, ſeu non neceſſaria verborum multiplicatio, ſeu inculcatio. Item, abundantia ſolemnitatum, ſeu id quod excedit neceſſariam ſolemnitatem, ut in ſp. *l. cum tabulæ 7. D. de bonor. poſſeſſ. ſec. tab. & l. teſtamentum 17. Cod. de teſtam.* ſeu *l. 13. Cod. Th. eod. tit.* ubi Arcadius Imp. ad hujus Reg. mentem: *Neceſſaria*, inquit, *prætermiſſa imminuunt contractus & teſtatoris officiunt voluntati, non ABUNDANS cautela*: videatur & *lex heredes palam 21. §. 1. D. qui teſtam. fac. poſſ.* & Paulus *lib. 3. ſent. tit. 3.* Tandem ex conjunctione *d. legis 11. in princ. de leg. 3.* liquido apparet, hanc Reg. eſſe de non formulis legitimis, verum de iis non neceſſariis, & *abundantibus*, verborum denique περισσολογια *ſuperfluitate*.

Ergo abundans hujuſmodi ſcriptura actum non vitiat. Sicut nec abundantis cautelæ & facti pollicitatio, ut ex aliis legibus conſtat. Addamus exemplum ex praxi: mulier quædam, cum teſtamento condito, ſolennibus omnibus conſuetudinis ſive loci ſatisfeciſſet, addidit, *ſeſe ob imbecillitatem non ſignaſſe, verum paulo poſt ſignaturam ſe eſſe*: tribus vel quatuor poſt horis moritur ea ſigno non appoſito? Teſtamentum non ideo minus valere judicatum fuit Arreſto Pariſienſi A. D. 1608. quod memorat Brodæus *ad Lovetium C. T. n. 9. arg. l. 3. D. de hered. inſtit. l. 6. §. licet, D. de jur. codicill. v. & l. 1. in princ.* (& ibi Baldus & Fachinæus) *C. de rei uxor. act.* Item finge, cum municipali lege in teſtamentis ſacerdos ſeu Parochus adeſſe teneretur, duos adhibitos? Non ideo minus teſtamentum valebit: de quo v. Alciat. *5. paradox.* 16. Vide & quæ Antonius Faber appoſite *in Conſultatione de Ducatu Montis Ferrat. parte 1. p. 24. 25.*

DEFENSIONIS *alterius vis.*

XCV. IDEM (*Ulpianus*) *libro ſexto Fideicommiſſorum.*

Nemo dubitat, ſolvendo videri eum qui defenditur.

De eo qui DEFENDITUR eſt hæc Ulpiani Regula, cujus ſpecies pertinet ad *Petitionem* ſeu actionem *fideicommiſſi* nomine competentem ſeu comparatam, & ad *cautiones* eo nomine præſtandas. Quod & alii jam indicarunt, & ipſa ſatis cum inſcriptione collata, indicat: Ad cautiones, inquam, fideicommiſſarias: Quarum nonnullæ hinc inde ſæpe ab herede fiduciario (id eſt fideicommiſſum præſtare rogato) fideicommiſſario præſtari debebant: & vice verſa, a fideicommiſſario, heredi. De eo enim egit Ulpianus lib. 6. ſeu ult. fideicommiſſorum, unde hæc R. deſumpta eſt, ut fidem quoque facit *lex ſi quando 6. ut legat. & fideicommiſſ. ſerv.* quæ huic conjungenda eſt: ſicut & Mæcianus lib. 10. & 12. De quo fidem facit *lex 8. & lex ult. D. ſi qui plus quam per*

l. Fal-

Digitized by Google

l. Falcid. & l. municipiis 12. D. ut in poſſeſſ. legat. vel fideicomm. Nempe fideicommiſſarius heredi fiduciario ſolventi fideicommiſſum cavere cogitur, puta, ſi pluſquam per l. Falcidiam liceat, ſolutum fuerit, emergente ære alieno hereditario, id a ſe reſtitui? Vice verſa heres fiduciarius, fideicommiſſario cavere cogitur legato vel fideicommiſſo pure relicto, vel ex die certa aut ſub conditione, legatorum ſeu fideicommiſſorum ſervandorum cauſa, ne alioquin inter moras judicii, vel exiſtentis diei aut conditionis heres rem diſperdat, de quo peculiaris eſt titulus Digeſtorum, *ut legatorum ſeu fideicommiſſorum cauſa ſervandorum caveatur*, & Codice titulus huic concordans *lib. 6. t. 53.*

Et hæc quidem ſi præſens ſit heres. Quid ſi fiduciarius ſeu heres abſens ſit, vel latitet? Defendi eum ab alio neceſſe eſt: alioquin niſi defendatur fideicommiſſarius in poſſeſſionem fideicommiſſorum mittitur. Vice verſa igitur, ſi abſens vel latitans defendatur, non mittitur fideicommiſſarius in poſſeſſionem fideicommiſſorum: Ratio ab hac Reg. petenda eſt: *Quod qui defenditur, videatur eſſe ſolvendo.* Quod ipſum confirmat & *lex 2. & 7. D. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eatur.* Breviter, qui defenditur per alium, non patitur miſſionem in bonorum poſſeſſionem aut venditionem: Nam & ipſe qui defendit alium, prius ſatiſdare cogitur, *l. 110. §. 1. l. 166. infr. h. t.* Et hæc eſt ſententia hujus legis 95.

Ubi & formula obſervanda eſt. *Nemo dubitat*, id eſt, nullam dubitandi rationem ſubeſſe, ſic ut certiſſimæ & indubitatæ Regulæ indicium ea ſit: Cujuſmodi aliæ plures ſimiles formulæ hoc titulo occurrunt.

Porro quæ hactenus de fideicommiſſis dicta ſunt, eadem in legatis obtinent, ut oſtendunt utriſque communes quos ſupra allegavi in Digeſtis & in Cod. tituli.

De AMBIGUÆ *orationis interpretatione.*

XCVI. MÆCIANUS *libro duodecimo Fideicommiſſorum.*

In Ambiguis orationibus, maxime ſententia ſpectanda eſt ejus qui eas protuliſſet.

DE *Ambigua Oratione*, & *Amphibolia*, id eſt, oratione duas ſententias exprimente, ejuſque interpretatione, eſt hæc Reg. e Voluſii Mæciani regulis altera, pariter ut tres aliæ hoc tit. puta *lex 67. 85. ſupr. & l. 172. infr.* Et ad eaſdem cautiones & ſtipulationes fideicommiſſorum cauſa, ad quas ſuperior pertinet, ut præter inſcriptionem oſtendit *d. lex 9. ſi cui plus quam per l. Falcid. & d. l. 12. ut in poſſeſſ. legat.* quæ ex eodem Mæciani libro 12. deſumptæ huic conjungendæ veniunt. Sed labor omnis in eo verſatur, quam vere hac l. dicatur, *in Ambiguis orationibus maxime ſententiam ſpectandam eſſe ejus qui eas protuliſſet.* Cum ilico obſtare adverſa fronte pugnareque videantur tot aliæ leges, puta *lex veteribus 39. D. de pactis, l. 21. l. 33. D. de contrah. empt. l. 17. §. 3. D. de ſervit. V. P. d. 26. D. de reb. dub. l. 38. §. 18. & lex famoſiſſima quicquid adſtringendæ 99. de V. O.* (cui non obſtat *l. 110. §. 1. eod. tit.* ut in qua non ſit ambigua oratio) Imo etiam obſtare videtur *lex 172. in princ. infr. h. t.* ubi conſtanter definitur: *In ambiguo pacto, contractu, ſtipulatione, adverſus paciſcentem, locantem, ſtipulantem ambiguæ Orationis interpretationem faciendam eſſe:* Addita hac ratione.

Digitized by Google

re, *quia in eorum poteſtate fuit re integra apertius dicere*, ſeu *legem apertius conſcribere*. Ac maxime labor hic eo major videri poſſit, quod & hæc ipſa Regula noſtra pertineat ad *Stipulationes*. Unica tamen diſtinctione totum hoc argumentum, ſeu hæc quæſtio, hic æſtus abſolvitur, *ex cujuſnam* videlicet *mente ambiguæ orationis interpretatio facienda ſit*: (Quæ quidem quæſtio & in teſtamentis, & in legibus, & in reſcriptis, & in judiciis, actionibus, ſententiis ambiguis interpretandis vertitur). Unica, inquam, diſtinctione, inter actus videlicet qui ex unius voluntate, auctoritate & poteſtate promanant, & inter eos qui ex utriuſque conſenſu conſtant. Quam diſtinctionem aperte ſuppeditat Paulus, *l. inter ſtipulantem* 83. §. 1. *D. de V. O. & l.* 172. §. 1. *infr.* In illis procul dubio Regula noſtra obtinet, nempe ejus maxime ſententiam ſpectari qui ambiguam orationem protulit: Hinc jam in legibus interpretandis legislatoris ſententia ſpectanda venit *l. ult. Cod. de LL.* vide & Quintilianum *lib.* 7. *c.* 7. *&* 9. *in fin.* Hinc in privilegiis ſeu beneficiis Principum interpretandis, Principis ipſius eſt æſtimare quem modum beneficii ſui eſſe voluerit, *l. Neratius* 191. *infr. h. t. l.* 43. *in princ. ſupr. de vulgari ſubſtit.* Hinc pariter ambigua *Intentio*, id eſt, actio vel libellus actoris, ex actoris ipſius voluntate ſeu mente accipiendus eſt, *d. l. inter ſtipulantem*, 83. *& l.* 172. §. 1. *infr. h. t. l.* 66. *D. de judic. l.* 12. *D. de reb. dub.* Idemque obtinet & in ſententiis Judicum, *l. ab executore* 4. §. 1. *D. de appell.* Idem denique obtinet & in teſtatoris ambigua oratione, ubi voluntas teſtatoris totum facit & conditiones regit, *l.* 24. *D. de reb. dub. l. in conditionib.* 19. *D. de condit. & dem. l. ex facto* 35. §. *rerum* 3. *D. de hered. inſtit.* (nam eo perperam refertur, *l. ex facto* 19. *ejuſdem tituli*), *l.* 20. §. 1. *D. de leg.* 1. Ac maxime in fideicommiſſis teſtamento relictis, *l.* 2. *Cod. commun. de legat. & fideic. l. Sempronius* 26. *D. de uſufr. leg. l.* 11. *D. de leg.* 3. *l.* 30. *de cond. & demonſt. l.* 16. *C. de fideicomm.* Et hæc quidem exempla ex cauſa teſtamentaria huic Reg. aptabat quoque Cujacius. Et ſic in his omnibus obtinet hujus Reg. uſus.

Atenim in iis actibus qui ex compacto, *ἐκ συναλλάγματος* fiunt, ſcribuntur, componuntur: pactis, inquam, conventionibus, ſtipulationibus, contractibus, in iis utique interpretatio facienda eſt adverſus reum ſtipulandi pro promiſſore: adverſus venditorem pro emptore, *l.* 172. *infr.* ubi dicetur plenius: denique pro debitore, adverſus reum ſtipulandi, ne alioquin hoc ambiguæ orationis obtentu alius inducatur: pro hoc, utpote cui magis favendum ſit.

Ut ad Regul. noſtram redeamus, etſi eam in cauſis teſtamentariis quibuslibet, heredis inſtitutione, legatis & fideicommiſſis quoque interpretandis locum omnino habere, jam oſtenſum ſit (& *ad l.* 94. *ſupr.*) attamen, (quod a nemine adhuc obſervatum video) pertinet ea proprie ad *ſtipulationem fideicommiſſorum cauſa*. Quæ ſane ſtipulatio Prætoria eſt, id eſt, a mero Prætoris officio profecta, cujuſque formulam Prætor ipſe palam concepit ſeu PROTULIT, de quo vide *tit. D. de prætor. ſtipul. &* §. 2. *Inſt. de diviſ. ſtipul.* Et vero huc jam pertinet quod diſertis verbis ſcriptum extat ex Venulejo lib. 1. ſtipulationum, in *l.* 9. *eo tit. de prætor. ſtipulat. In Prætoriis ſtipulationibus, ſi ambiguus ſermo acciderit, Prætoris erit interpretatio: ejus enim mens æſtimanda eſt.*

Proferendi igitur verbum *h. l.* non accipiendum eſt de his quæ ex conſenſu ſeu *ἐκ συναλλάγματος contractu* duorum pluriumve ſcribuntur, componuntur: verum de his quæ ultro promuntur, & unius voluntate, decreto & arbitrio, & palam

Digitized by Google

fiunt (ut Nonius interpretatur *cap. de varia ſignificatione verborum*). Quare propria quoque ea vox nominatim in ſententiis, quæ & ideo *proferri* dicuntur. Cætera quæ ex compacto fiunt, non tam *proferuntur*, quam *conſcribuntur*, *componuntur*.

Ait autem lex, *Maxime* ſententiam ſpectandam eſſe ejus, qui ambiguam orationem protulit: quia etſi ambiguæ orationis elucidandæ alia quoque *κριτήρια criteria* ſint, attamen voluntas proferentis hic utramque paginam ferme facere debet.

Porro, quod de ambiguæ orationis interpretatione dicitur, huic ſimile eſt quod definitur *l.* 168. §. 1. *infr. quod factum eſt cum in obſcuro ſit, ex adfectione cujuſque capit interpretationem*: Hoc duplici tamen diſcrimine: 1. Quod hæc Reg. noſtra ſit de obſcuritate orationis, illa de obſcuritate facti: 2. Quod hic interpretatio facienda ſit ex ſententia ejus qui protulisſet: ibi ex adfectione cujuſque. Quod quid ſit, ibi explicabitur.

DECIMA REGULARUM

Collectio ſeu Syſtema.

MISCELLÆ

Quædam Regulæ, ex brevibus Juriſconſultorum quorundam libris, quinque numero, totidem legibus comprehenſæ.

De DEPORTATIONIS *ſententia, ejuſque vi.*

XCVII. HERMOGENIANUS *libro tertio juris Epitomarum.*

Ea ſola deportationis ſententia aufert, qua ad fiſcum perveniant. *

* ſtatim, ilico perveniunt & pervenire poſſunt.

HERMOGENIANI *Juriſconſulti, (qui de poſtremorum Juriſconſultorum, e quorum ſcriptis Pandecta conflata ſunt, numero fuit) dua Regula ſequuntur: & quidem ex libris ejus* Epitomarum juris: *Quibus, ſcilicet laborantem tum mole ſua jamque etiam cadentem Juriſprudentiam in arctum & tutum redigere inſtituit; & quidem ad ordinem edicti perpetui: quod & ipſemet profitetur eo inſigni fragmento, quod extat in* l. 2. D. de ſtatu homin.

HÆC prior ejus Reg. eſt de vi & effectu *Deportationis*, & in effectu ad jura *Succeſſionum* bonorumque poſſeſſionem pertinet: de quibus Hermogen. lib. 3. iuris Epito-

pitomarum ex profeſſo egiſſe, notandum eſt: quod utique oſtendunt tredecim præterea exinde fragmenta ſeu legum capita, per Pandectas diſperſa: ita quidem etiam, ut de *Deportato deportatiſque liberis* (quod hujuſce R. argumentum eſt) item de ſervo pœnæ, ut & de in metallum damnato, quamplurima eo lib. 3. tractaverit: quod oſtendit *l. ult. D. unde legitimi*, *l. 21. D. de jur. patron. l. 2. D. de bon. poſſ. contr. tab.*

Quæſtio huius Reg. ut intelligatur, de *Deportationis* ſententia ſeu de Deportato, prænoſcendum breviter eſt, deportatione civitatem amitti, hoc eſt, ea omnia, quæ Juris Civilis ſunt, item bonorum publicationem tacite vique ipſa inferre: deportatum proinde civitatem amittere, in peregrinitatem redigi, civium numero expungi, bonis omnibus ordinarie exutum nudumque exulare in perpetuum: Breviter, omni jure civium Romanorum mulctari, patriæ poteſtatis, teſtamenti factionis, ſucceſſionis jure excidere. Denique deportationis ipſum per ſe nomen omnium rerum ſpoliatio eſt, *l. ult. C. de ſent. paſſis*, *l. un. Cod. Theod. eod. l. 8. C. de pœnis*: *l. 17. eod. l. 2. D. de publ. jud. §. 5. Inſt. de cap. min.*

Nunc *ſententia* ſimul & *ſpecies* hujus R. indaganda venit: quam eruere vel conſtituere ex ejus verbis haud adeo proclive hactenus fuit, unde quod quidam dixit monſtruoſe hæc R. ab interpretibus agitatur: quandoquidem inter alia non exprimitur *satis diſerte* hic ulla certa perſona, quæ ſubjectum hujus quæſtionis ſit, id eſt *Cuinam* deportationis ſententia auferre dicatur ea quæ ad fiſcum perveniunt: Item, *quænam* illa ſint quæ auferri dicuntur & ad fiſcum pervenire. Gloſſa duas interpretationes adfert: Prior hæc eſt, quaſi vox *ſola* ad vocem *ſententia* referenda ſit, idque dicatur ad diſcrimen relegationis, quæ bona non adimit: Altera, quaſi vox *ſola* reſpiceret ad bona, hic ſubaudita, quaſi dicat, ea ſola bona aufert ſententia, quæ fiſcus *vult* agnoſcere. Neutra placere debet. Figurari igitur poſſe videatur ſpecies tum in Deportato ipſo, tum in deportati liberis, idque utrumque argumento nonnullarum legum ex eodem libro deſumptarum.

In *Deportato* ita fingamus, deportatum aliquem, Principis indulgentia poſtea reſtitutum? Sane definit Hermogenianus, *in d. l. 21. in princ. de jure patron. & d. l. 2. de b. p. c. t.*: quæ huic inter alias conjungendæ ſunt) hac reſtitutione ſucceſſionis quoque jura nominatim reſtitui: cui ſubſcribit etiam Ulpiani *lex 3. §. 7. D. de bonis libert. l. 1. Cod. de ſentent. paſſis & reſtit.* v. & ad aliquid *l. 7. in princ. D. de legat. 3.* Sed ultra quæſiverit Hermogenianus, utrum & bona quæ per deportationis ſententiam ad fiſcum pervenerunt (utpote cum deportationis ipſum per ſe nomen rerum omnium ſpoliatio ſit, *d. l. ult. Cod. de ſentent. paſſis*) eidem reſtituantur: & ſic utrum, & ratione bonorum reſtitutus videatur? Et vero certiſſimum eſt, nuda reſtitutione bona fiſco quæſita non reſtitui, *l. 2. 3. D. de ſent. paſſ. l. 2. Cod. de requirendis reis*, *l. 2. 5. Cod. de ſent. paſſ.* non integrari dominium aut ſubſtantiam fiſco ſemel commiſſam. Idque videatur eſſe, quod hac Reg. dicitur: *Ea ſola deportationis ſententiam auferre, quæ ad fiſcum perveniunt*: ut ita *auferre* hic ſit irrevocabiliter auferre, ut maxime cætera omnia reſtitutione reponantur, quomodo *extingui jus* etiam poſt reſtitutionem dicitur, *l. 1. §. 1. D. de ſent. paſſ. & reſtit.* Quid igitur? ut deportato bona reſtituerentur, expreſſa bonorum reſtitutione olim opus erat: Quamquam Conſtantino M. paulo aliter viſum, *d. l. ult. Cod. de ſent. paſſis*, *Indulgentia*, inquit, *reſtitutio bonorum ac dignitatis uno nomine omiſſorum omnium ſit recuperatio*.

E 1 Poſſit

Digitized by Google

Poſſit & altera ſpecies hanc in ſententiam in ipſo ſemper deportato ponenda videri, hoc ſenſu, ea ſola deportatione auferri deportato, quæ ad fiſcum *perveniant*, id eſt, pervenire poſſunt: non vero ea quæ pervenire non poſſunt: ut ſunt ea quæ ſunt juris gentium, quæ deportatus utique ſalva integraque retinet, *leg. ſunt quidam* 17. §. 1. *D. de pœnis*: veluti matrimonium, quoad effectus juris gentium, *l.* 13. §. 1. *D. de donat. inter vir. & uxor.* etſi non quoad juris civilis effectus, *leg.* 56. *D. ſoluto matrimon.* Verum neque hæc interpretatio placere debet: Nam & patria poteſtas deportatione amittitur §. *inſtit. quib. mod. patr. pot.* & matrimonium diſſolvitur, *dict. leg.* 56. etſi ea ad fiſcum non perveniant. Quid igitur? Reſpicit hæc Reg. LIBEROS deportati, ut recte etiam Cujacius: hac ſcilicet Reg. diſtinguuntur ea quæ *in bonis* ſunt deportati ſententiæ tempore, quæque adeo ad fiſcum illico in præſenti, in inſtanti perveniunt, ab aliis quæ non ſunt in bonis ejus: hoc ſenſu, nullum aliud ex deportatione paterna, præjudicium *liberis* ejus generari, niſi bonorum patris quæ deportationis tempore in bonis habebat reſpectu: contra, conſtare eis cætera commoda: quæ nondum in bonis habebat reapſe. Hoc numero ſunt. 1. Jura *Patronatus*, ut teſtatum facit idem Hermogenianus libro 5. epitomarum juris in *l.* 9. *D. ad l. Jul. majeſt.* Marcianus in *l.* 4. *D. de jure patronatus*: Paulus, *l.* 4. §. 2. *D. de bonis liberor.* (etſi in hoc diſſenſiſſe videatur Alfenus *l.* 3. *D. de interdictis & relegatis.*) Nempe jura patronatus ad fiſcum non perveniunt, etiam in crimine Majeſtatis, ubi deportati liberi ſuperſunt. Quia ſcilicet hæc jura in bonis deportati nondum ſunt, & ſic ad fiſcum ilico non perveniunt. Sunt item jura aliarum legitimarum ſucceſſionum (de quibus Hermogenianum hoc libro 3. egiſſe jam oſtendi) quæ utique liberis deportati & conſanguineis conſervantur, ut idem Alphenus teſtatur *d. l.* 3. (quæ hanc in rem inſignis eſt, ubi & *perveniendi* vox *h. l.* uſurpata occurrit) Ulpianus *l.* 1. §. *pen. D. de ſuis & legit.* Hermogenianus hoc ipſo libro 3. *l. ult. D. unde legitim.* quæ huic inter alias conjungenda eſt, quod recte jam monitum. Ea igitur ſola bona juraque deportationis ſententia deportato ejuſque liberis aufert, quæ *ad fiſcum perveniant*, id eſt, ſola bona patris quæ is tum habebat, non ſperata tantum, non alia ſucceſſionum jura bonave, non agnationis aut conſanguinitatis. Nempe ea bona ſola auferuntur, quæ a patre deportato perventura eſſent ad liberos, ſi inteſtatus is in civitate moreretur: Non quæ *per patrem* tantum (ceu canalem) ad liberos perveniunt: veluti quæ a majoribus habent, quæ a genere ipſo & gente, a civitate, & rerum natura, *d. l.* 3. Illa enim liberis ſalva ſunt, *d. l.* 4. *D. de jure patron.* ſeu conſervantur, *d. l.* 9. *ad l. Jul. majeſt.* manent incolumia *d. l.* 3. *D. de interdictis*. Quibus omnibus formulis opponitur hac Reg. vox AUFERENDI. *Auferri* ſcilicet proprie dicuntur ea quæ in bonis jam ſunt; & quidem auferri bona damnatione & ſententia, *l.* 21. *D. de falſis*, *l.* 3. *Cod. ſi pendente appell.* Sicut & *pervenire* dicuntur, quæ in inſtanti, in præſenti reque ipſa perveniunt: & quidem hoc ſenſu ad fiſcum pervenire, ut *hac l.* ita & *l.* 27. §. 1. *D. de legat.* 3. *l.* 3. *Cod. de fideiuſſor.* ubi ſcilicet vel corpora quis nanciſcitur & in corpus patrimonii quid vertitur, *l.* 2. §. 3. *D. de hered. vend. l.* 20. *D. quod metus cauſa*, vel jura ad ea in præſenti habentur. Quo ſenſu paſſim dicitur actio dari in aliquem de eo quod ad eum pervenit, v. vel *l.* 38. 44. 127. 157. §. 2. *h. t. d. l.* 2. *D. de hered. vend. l.* 4. §. 1. *ſoluto matrim. l.* 23. *de action. empti*, *l.* 29. §. *cum ita legatus de legat.* 3. Breviter hac l. ſeparantur ea quæ in corpus patrimonii verſa & plene

quidem

Digitized by Google

quidem non ſunt, ab iis quæ verſa auferuntur, quæque ideo ad fiſcum perveniunt in inſtanti, non illa. Ad eandem ſane mentem juriſque rationem & æquitatem pertinet quod dicitur in *l.* 22. §. 5. *D. mandati*, publicatis bonis quidquid poſtea adquiritur, non ſortiri fiſcum. Etſi contra caveatur, *l.* 2. *Cod. de bon. proſcr.* Neque hinc abludit, quod peculium filii quoque, etſi in bonis ſit patris, non tamen de facto tenetur, poſſidetur, ad fiſcum non pertineat, ſeu perveniat, arg. *l.* 3. §. 4. *de minoribus*. Eodem reſpicit & *l.* 7. *in princ. ibi, niſi ſi cum deportatus vivo teſtatore alienaverit, D. de legat.* 3. Et ſic manifeſta jam eſt hujus Reg. ſententia, quæ obſcuriſſima hactenus videbatur, vel etiam prope ridicula, imo & a nonnullis emendata: ita, *ea ſola qua deportationis ſententia confert, ad fiſcum perveniant*. Valeant proinde jam Gloſſæ interpretationes: valeat illa, quaſi hac l. dicatur, ſolum fiſcum deportati bona occupare, neque magiſtratus ſibi ea appropriare poſſe: valeat illa, ad fiſcum pervenire deportati bona ſi velit: ſic ut jam hic tractetur, ad quem repudiante vel recuſante fiſco ea perveniant: Item illa, non pervenire deportati ſeu proſcripti, publicati bona, niſi deducto ære alieno, quæ equidem ſententia eſt *l.* 11. *D. de jure fiſci*. Et ſic egregium jam exemplum habemus hinc utilitatis, quæ ex conjunctione legum, & cognitione argumenti librique, unde lex deſumpta eſt, ducitur: inde quam multum poſitum ſit in vocibus bene expendendis, ut *h.l.* in vocibus *Aufertur*, & *Perveniant*. Tandem belliſſime hic aptari poſſunt juxta ea quæ notavimus ex *l.* 3. *D. de interd. & rel.* ea quæ Feudiſtæ tradunt de feudo antiquo ex pacto & providentia, quod ob crimen ejus qui id hodie poſſidet liberis & agnatis non aufertur: quia ibi tot ſunt conceſſiones quot perſonæ, feudumque vaſſalli tantum eſt uſufructu dum advivit, qui vero ei ſuccedunt, veniunt proprio jure ex providentia legis, ex contractu. Ergo utilis hæc deinceps hactenus in praxi regula eſſe poterit, etſi deportationis pœna hodie non obtineat, nam quod bona damnatorum attinet, eorumque confiſcationem ex crimine, eſt ea quoque abrogata per Novellas, unde deſumpta eſt Auth. *bona*, *Cod. de bonis proſcriptorum*.

In LUCRO *quis potior*.

XCVIII. IDEM (*Hermogenianus*) *libro quarto juris Epitomarum*.

Quotiens utrinſque * *cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt, cujus in lucrum cauſa tempore præcedit*.

* in utrinſque.

Altera Hermogeniani hoc tit. Regula ad *legatorum* materiam pertinet: de quibus legaris Hermogenianum hoc libro 4. egiſſe docent quatuor exinde leges, huic proinde conjungendæ: puta *lex* 22. *de leg.* 3. *l.* 95. *de condit. & demonſt.* *l.* 40. *D. ad l. Falcid.* *l.* 11. *D. ut in poſſeſſ. legat.* Et eſt ea generaliter elata de concurſu duorum, eandem *cauſam*, id eſt eundem titulum lucrativum prætendentium. 1. Neque enim eſt ea, de uno duas cauſas lucrativas duarum ſummarum vel rerum obtendente, de quo tamen hoc ipſo libro egit Hermogenianus *d. l.* 22. *de leg.* 3. 2. Non eſt item de concurſu duorum onerosum titulum obtendentium, de quo eſt *lex* 128. *infr. Lucrativus* titulus

titulus eſt, donationis, legati, hereditatis, quæ nullo contra penſato adquiruntur: *Oneroſus* eſt, qui ex contractu promanat, veluti ex credito, empto, id genus aliis. Tertio non eſt hæc R. de duorum titulo lucrativo, ex eadem quidem cauſa, verum diverſo ordine, & voluntate: veluti ſi quod teſtamento fuerat legatum: eodem teſtamento in alium translatum fuerit: nam ibi certum eſt, potiorem eſſe poſteriorem: de qua re alioquin hoc ipſo libro 4. egit Hermogenianus *d. l. 95. D. de condit. & demonſt. d. l. 11. D. ut in poſſeſſ. legat.* 4. Quarto non eſt hæc Reg. de concurſu unius lucrativam cauſam obtendentis, & alterius oneroſam: veluti legatariorum & creditorum: quo pertinet lex *ſi decreto 2. C. qui potiores, l. 3. C. ut in poſſeſſ. legat.*

Quid igitur? Eſt hæc Reg. uti dixi, de concurſu duorum *legatariorum*, qui videlicet legatum petunt ex diverſis CAUSIS, id eſt, ex diverſis teſtamentis ſeu titulis. Vera quippe ſpecies aptanda venit huic Reg. ex *l. 1. Cod. de bon. auctor. jud. poſſid.* Finge, me teſtamento meo legata reliquiſſe; ante ea legata præſtita, ſoluta, heredem meum teſtamento ſuo aliis quoque legata reliquiſſe: Quæritur, quorum legatariorum potior cauſa habenda ſit in bonis heredis mei poſſidendis? Et definitur *d. l. 1.* meorum legatariorum potiorem eſſe cauſam: Nempe Reg. noſtræ ratione: *Quotiens* (in) *utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt, cujus in lucrum cauſa tempore præcedit.*

At autem lex, *Quotiens.* Nempe quia non tantum in legatariis hæc Reg. obtinet (quæ alioquin genuina hujus Reg. ſpecies eſt) verum etiam in donatariis: Ait lex: *cujus CAUSA tempore præcedit:* Nam ſi ex eadem cauſa, id eſt eodem teſtamento plures legatarii ſint, par omnium cauſa eſt, neque ullum ordinem obſervamus, ſed ſimul omnes æqualiter tuemur, *l. 5. §. 2. 3. D. ut in poſſeſſ. legat.* quia *cauſa*, id eſt titulus omnium tempore æqualis eſt, excepto caſu *l. 33. de legat. 1.* Quare neque huic Reg. aptanda eſt ſpecies (arg. *d. l. 11. ut in poſſeſſ. legat.*) in conditionalibus legatariis ejuſdem cauſæ ſeu teſtamenti, quorum unius conditio prius extitit: nam & horum omnium cauſa eadem & titulus idem eſt.

Cæterum huic Reg. nequicquam obſtat *lex 33. ſupr. h. t. & l. nemo prædo 126. §. 2. infr. eod. lex famoſa quoties 15. in fin. Cod de R. V.* Paul. *5. ſent. tit. 11. §. 4.* quibus locis conſtanter definitur, cum de lucro duorum quæritur, & ſi duo ex cauſa donationis dominium rei vindicant, meliorem eſſe cauſam *poſſidentis*, & cui priori poſſeſſio tradita eſt, cum hac Reg. dicatur, meliorem eſſe cauſam tempore prioris. Diſtinguendum enim eſt, utrum ex duobus lucrativam cauſam prætendentibus unus poſſeſſor ſit ex iis nec ne, priore enim caſu poſſeſſoris procul dubio potior eſt ratio: Et ita contrariæ leges ſunt intelligendæ: De poſteriori caſu, id eſt, in nudo petitorio, hæc Reg. accipienda eſt.

Proinde dicamus, priorem tempore e duobus lucrativam cauſam prætendentibus potiorem jure quoque eſſe, cæteris paribus, id eſt, niſi alteruter poſſeſſor ſit. Aliis hæc diſtinctio placet, ſi a diverſis non dominis res aliena donata eſt, poſſeſſorem potiorem eſſe: ſi ab eodem, priorem, exemplo duorum emptorum, ſi agant Publiciana, *l. ſive §. ſi duob. D. de Publiciana*, & creditorum, ſi agant hypothecaria, *l. ſi non dominus, D. qui pot. in pign.* verum hæc quæſtio alterius loci erit.

De

De JUSTA IGNORANTIA.

XCIX. VENULEJUS *libro duodecimo Stipulationum*.

Non poteſt Improbus *videri*, *qui ignorat*, *quantum ſolvere debeat*.

DE JUSTA IGNORANTIA eſt hæc, unica hoc titulo Venuleji Juriſconſulti, Regula: propterque eam juſta ſolutionis detrectatione, ac proinde, quæ ejus vis eſt, a *Mora* excuſatione. Ad quod juſtæ ignorantiæ argumentum pertinent præterea quatuor aliæ hujus tituli Regulæ, puta lex 19. *in princ.* 42. 63. (quo Interpretes nonnulli lectorem ſeu ſtudioſum remittunt) *ſupr. lex* 177. §. 1. *infr.* quibus id in univerſum definitur, non poſſe videri improbum, ſeu in mora, qui ignorat, quantum ſolvere debeat, juſtamque nominatim eſſe heredis & fidejuſſoris ignorantiam. *Improbus* cum in genere ſit *αναιδης αναισχυντος*, audax, temerarius, impudens quilibet, nominatim id de litigatore vel vitiligatore dicitur *leg.* 2. §. *quod ſi actor* 6. *Cod. de jurejurand.* §. 1. *verſ. hac act. Inſt. de pœna temere litig.* unde & improba lis *l.* 10. *D. de judiciis*, *leg.* 8. §. *meminiſſe* 14. *D. de inoff. teſt.* vide & Feſtum, & vetus Gloſſ. Donatum, *in Phormionem*: idque tam de eo qui convenitur ſeu de reo, qui conventus fidem non præſtat, non liberat, quam de actore qui injuſte quid petit: Sic Paulus improbum eum eſſe cenſet, qui velit iterum conſequi quod accepit *l.* 51. §. 1. *D. de re jud.* ſic improbitas heredis Papiniano *l.* 49. *de fidejuſſ.* qui liberato reo, fidejuſſorem conveniat. Eodemque ſenſu vox *improbe* paſſim uſurpatur: ſic improbe dicitur reſiſtere debitor, *l.* 41. *D. de pignor. action.* quomodo & improbe dicere inofficioſum teſtamentum, *d. l.* 8. §. *meminiſſe*. Sic heres improbus dicitur, qui fidem defuncti non liberat, vel mandata ejus non implet *l.* 49. *in princ. D. de fidejuſſor. l.* 17. *de his quæ ut indignis*, *l.* 2. §. 2. *D. de vulgari & pup. ſubſt.* Quo & hæc Regula pertinet, mox ut oſtendam: viroque bono opponitur, cujus meminit Venulejus hoc ipſo libro 12. *in l.* 4. *D. uſufruct. quemad. cau.* Et hæc quidem ita, ſi ſciens prudens, mala mente, malo animo id faciat. Alioquin (quæ Regula generalis efficitur ex quinque illis legibus hoc titulo concordantibus) juſtiſſima eſt quorundam, veluti heredis, ſæpe ignorantia, veluti in legatorum præſtatione, quo pertinet *lex* 19. *ſupr. h. t.* ad plus ſoluti, ſeu indebiti condictionem: quo ſpectat ſpecies *d. legis* 42. *ſupr. h. t.* ad moram non contrahendam, ſi non dolo malo ad judicium provocet *d. l.* 63. *ſupr.* denique ad ſolutionis detrectationem, quo pertinet hæc noſtra, & *lex* 63. *ſupr.* Actum videlicet Venulejo lib. 12. Stipulationum, (unde hæc R. deſumpta eſt) *de hereditariis* vel hereditatis occaſione ſtipulationibus & promiſſionibus, ut docet *l.* 25. *D. de ſtipulat. ſervor.* (quæ lex hunc eſt conjungenda una cum *l.* 4. *uſufr. quem. cau.*)

Finge nunc igitur, a creditore, heredem conveniri ob as hereditarium: heredem contra obtendere rationum ignorantiam: obtendere rationes cum defuncto non ſubductas: fingamus allegantem, videri ſibi data & accepta pariare, atque ideo ſolutionem detrectare? Utique non ideo improbus videbitur, ſeu non improbe id facit, ut qui ignoret quantum ſolvere debeat: Ac proinde qui effectus eſt hujus Reg.) a mora moræque effectibus excu-

cuſabitur, de quibus jam dictum *ad d. l. 63. ſupr. h. t.* quæ huic, uti dixi, inter alias concordat. Item finge (extra ſpeciem hujus Reg.) heredem ſolutionem legatorum morari propter rationem Falcidiæ, cui locum forte futurum ſuſpicatur, ob æs videlicet alienum quotidie emergens? Sane neque hic improbus videri poteſt aut morator, *l. 3. in princ. D. de uſuris, l. 78. de leg. 2. l. 2. Cod. de uſur. & fruct. leg. & fideic.* NON POTEST, id eſt, omnino non, nulla ratione: hæc enim vis eſt hujus formulæ, ſæpe in his Regulis uſurpatæ. Contra, *improba* dicitur alienatio pignoris a creditore facta, ſi debitore parato ſolvere reſiduum debiti, ad judicium is venire ceſſavit, vel oblato ſuperfluo ad venditionem nihilominus proſiluit, *l. ſi reſiduum 5. C. de diſtract. pign.*

CONTRARIO *jure quidque diſſolvi*.

C. GAJUS *libro primo Regularum*.

Omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt:

DE *Ortu* & *Interitu* eſt hæc Gaji Reg. e tribus hujus tituli una, eodem quippe pertinent præterea *lex 35. ſupr.* (quo interpretes nonnulli hic lectorem remittunt) & *lex 153. infr. h. t.* & extrinſecus *lex* 80. *D. de ſolution. l. 46. D. de adquir. poſſ.* Ex quibus generale illud enunciatum efficitur, modo aliquo jure contracta contrario jure modoque in contrarium acto perire. Id quod tribus illis hujus tituli Regulis per tres diverſas ſpecies comprobatur, unde ſuperfluitatis vitio hic titulus hac quoque parte liberatur: de quo alioquin ſuperfluitatis vitio Cagnolus *ad hanc l.* unice neque aliud quidquam egit: & quomodo id excuſari poſſet, ubi poſt omnia tamen divinare non potuit diverſas ſpecies ſeu caſus, ſuperfluitatis vitium & hic diluere. Nempe *lex 35.* eſt de obligationibus realibus: ſcilicet quo genere obligationis quid colligatum eſt, eodem genere & diſſolvitur: *lex 153.* præcipue eſt de poſſeſſione: nempe quo jure poſſeſſio adquiritur, eodem & amittitur. Hæc vero noſtra eſt de vinculo, nexuque perſonali, quod videlicet *cognatio* aut *agnatio* dicitur *l. 12. §. ult. D. de ritu nupt.* Nempe lib. 1. Regularum, unde hæc Reg. deſumpta eſt, egerat Gajus *de vinculis perſonarum*: puta de jure patriæ poteſtatis, deque jure agnationis, ut oſtendit *lex 21. D. de adoption.* quæ ex eodem libro deſumpta eſt. Quare ſententia hujus Reg. hæc eſt: *Omnia* (veluti agnationem) *quæ jure* (civili) *contrahuntur* (per adoptionem) *contrario jure* (civili, id eſt, per capitis diminutionem ſeu emancipationem) *perire*: ſub hac ſpecie: ſoluta adoptione ſororem quondam adoptivam uxorem hodie duci poſſe: quod idem Gajus ſcripſit *Inſtitut. tit. 4. §. 2.* & ex Gajo exſcripſit Tribonianus *§. ſed & ſi qua 2. inſt. de nuptiis*. Idem Gajus, *l. per adoptionem 17. de ritu nupt.* Paulus, *l. ſi ſtipulor 35. §. 1. D. de V. O. l. 9. ult. D. de liber. & poſt.* Quæ cum ita ſint ridicula omnino hic ſpecies eſt, quam Theodorus Hermopolites adfert, de lege *contraria* aliam legem perimente: accepta voce JURIS in h. l. pro lege ſeu juris ſpecie: cum *juris* appellatione hic modus a jure introductus inducatur. In ſpongiam pariter incumbant caſus ſeu ſpecies aliæ quas hanc ad Regulam afferunt Interpretes, Placentinus ſive Martinus de Coſſia, Pet. Faber, aliique de *contractibus*: contrahendi voce decepti: Quandoquidem hæc Reg. pro-

Digitized by Google

proprie pertinet ad perſonale vinculum jure civili contractum, & contrario jure civili perimendum *jure*, inquam, civili. *Juris* enim appellatione hac R. jus civile, ut & alias ſæpe, intelligendum eſt, moduſque adeo jure civili adinventus. Et ſic hoc quoque diſtat hæc Reg. a l. 35. ſup. illa eſt de ratione naturali, hæc de jure civili: *Perſonale*, inquam, *vinculum*, quam in rem quoque *contrahendi* vox uſurpata: ſic enim & *contrahi cognationes* dicuntur *d. l.* 12. §. *ult. D. de ritu nupt.* Ut & contraria vox *pereundi* hac in re propria eſt: Nam & ſic *jure perire* dicuntur, id eſt, extingui, evaneſcere penitus: ſic & actiones perire, ne alia congeram, *l.* 139. *infr. h. t. Perire* quid eſt ſic interire, intercidere, ut omnino evaneſcat, neque ejus amplius veſtigium ſuperſit: pro quo concordantes Regulæ habent, diſſolvi, tolli *d. l.* 35. amitti *d. l.* 153. Et aliquod tamen hac parte priſtinæ adoptionis veſtigium unicum ſupereſt diſſoluta quamlibet ea: patris videlicet adoptivi reſpectu, quo ad nuptias non contrahendas: de quo idem Gajus *l. quin etiam* 55. *in princ. D. de ritu nuptiar.* & Paulus, *l. adoptivus* 14. *eod. tit.* Hoc uno excepto, per emancipationem jura adoptionis diſſolvuntur *l. pen.* §. 2. *Cod. de adopt.* ſeu ut hac l. dicitur, *pereunt*: hoc uno, inquam, excepto, ex honeſtatis ratione, quæ inculcatur *l. ſemper in conjunctionibus h. t.*

De termino DUORUM MENSIUM: *a lege praſcripto.*

CI. PAULUS *libro ſingulari de Cognitionibus.*

Ubi lex duorum menſium *fecit mentionem, & qui ſexageſimo & primo die venerit, audiendus eſt: Ita enim & Imperator Antoninus cum Divo Patre ſuo reſcripſit.*

DE TERMINO, ſeu ſpatio *duorum menſium*, rei alicui faciendæ, expediendæ, lege præſcripto, ſeu, ut hodie loquuntur, *de legali ſeu ſtatutaria duorum menſium præſcriptione*, præfixione ejuſque computatione, eſt hæc practicabilis longeque utiliſſima Pauli Regula: Quam de regularum cenſu ſeu numero male nonnulli expunctam voluerunt. Et eſt ea nominatim de legali præſcriptione *menſium duorum*, intra quos videlicet lex aliquid fieri ſeu expediri jubet: Cujus duum menſium præſcriptionis varia alioquin exempla collegere Euſtathius, Oldendorpius & Cujacius, *libris de temporal. præſcript.* Petantur aliqua *ex l. ſi venditor* 28. *& l.* 31. §. 22. *& paſſim alibi*, *D. de adilit. edicto*, *l.* 7. §. 11. *D. de admin. tut. l. ult. D. qui ſine manum. l.* 31. *D. de re jud. l. aufertur* 46. §. 4. *D. de jure fiſci*, *l.* 3. *Cod. de jur. emphyt. l.* 1. *Cod. de tempor. & repar. l. ſi fidejuſſor* 27. *ſeu pen. Cod. de fidejuſſor. l.* 2. *C. Th. de uſur. rei jud.* Novella 72.

Regula hæc noſtra ut recte intelligatur, prænoſcendum eſt, Jure Civili Romano, cum Lex aliqua *Menſium* mentionem facit, menſes, ut apud Mathematicos, Ægyptios & Græcos, Hippocratem, de quo præter alios Cleomedes *libro* 2. κυκλικῆς θεωρίας, *cyclica theoria* & Græcus juris Interpres in Bibl. Regis Chriſtianiſſimi, ita & apud Romanos Juriſconſultos non ex initio Kalendarum, verum æquales ex rotundo numero dierum computari, & xxx. quidem dies ſingulis menſibus tribui ſolitos, ut docet *lex ſi prator: lex* 28. 31. §. 22. *D. de adil. edict. l.* 3. §. *ult. D. de ſuis*, *l. ult.* §. 1. *Cod. de jur. delib. l.* 2. *Cod. Th. de Decurion.* & Novella 115. *cap.* 2. Nempe quia & antiqua

Digitized by Google

hæc fuit, Numæ, exemplo Ægyptiorum, menſium computatio, teſte Livio & Plutarcho.

Hinc jam *quærebatur*, ubi lex aliqua *duorum menſium*, & ſic de veniendo (vel faciendo) aliquo intra duos menſes, mentionem facit (& ſic in effectu LX. dierum) denique ubi lex *duos menſes* præſcribit, præfinit rei alicui, utrum adhuc audiendus eſſet is qui ſexageſimo & primo die veniret (faceretve) nedum ſexageſimo? Id quod hac l. aſſeritur. De quo tamen procul dubio haud parum dubitatum fuit: ex ea quam modo dixi ratione: Quare opus etiam fuiſſe videtur reſcripto Imp. puta reſcripto Severi & Antonini, nempe (ut *Ferrarius* errare hac parte deſinat) Antonini Caracallæ.

Species genuina ponenda eſt in *Excuſatione* ſeu *Appellatione* proponenda ab eo qui ad munus publicum aliquod vocatus eſt: ut etiam *Gloſſa* in ſecundo exemplo recte divinavit: Et vero (quod gloſſam latuit) hanc ſpeciem omnino ponendam eſſe ad hanc Reg. docet argumentum ejus libri, unde hæc Reg. deſumpta eſt, puta libri ſingularis Pauli *de Cognitionibus*: Eo ſcilicet libro (ut errare deſinat Rævardus) Paulus egit prolixe *de cognitione Magiſtratuum*, de *muneribus publicis*, & *de excuſationibus ab iis*, ut oſtendunt omnes leges quæ exinde ſuperſunt, atque adeo huic Reg. coaſſandæ veniunt, puta *lex 9. D. de confirm. tut. l. 42. & ult. D. de excuſat. l. 29. de tutor. & curat. dat. l. 5. de veteranis*, *l. Municipes 228. de V. S.* Cæterum, qui ad munus publicum nominatus erat, (veluti ad Decurionatum, Duumviratum) duos intra menſes appellare ſeu excuſare ſe Legibus jubebatur, ut diſerte oſtendit *l. 1. Cod. de tempor. & reparat. appell.* (quam l. allegat hic Gl.) *l. 10. 19. Cod. Th. de appellat. l. 2. C. Th. de Decurion. l. 8. C. Th. de reparat. appell.* Nunc finge, nominatum aliquem ad munus aliquod publicum, adeſſe ſeu *venire* tantum ad excuſationem proponendam ſexageſimo & primo die? Sane, audiendus adhuc erit, ex hac ſive Regula, ſive reſcripto.

Et ita quidem ſpecies hic ponenda eſt in eo cui præſtitutum eſt a lege duorum menſium ſpatium ad VENIENDUM (*& qui ſexageſimo & primo die venerit*, inquit lex) *veniendum*, inquam, ad judicium, ſeu in jus: quam in rem propria quoque eſt vox *veniendi*, ut ex infinitis aliis legibus patet, vide vel *l. 2. D. ſi quis in jus vocatus*, *l. ſi quis ex aliena 5. D. de judiciis*, *l. 1. de feriis*, *l. 7. ſi quis cautionib.* Quare minus proprie huc pertinent ſpecies a Pet. Fabro appoſitæ, de ſpatio a lege præſtituto *ad revertendum*, vel ad aliquid aliud faciendum: etſi & eadem ibi æquitas admittenda eſt. Et ita rurſus ſpecies ponenda eſt in eo qui aliquid in jure apud judicem proponendum habet: quo pertinet tum vox *audiendus eſt*, tum inſcriptio legis, *de cognitionibus*: *audiri* ſcilicet dicuntur proprie, qui in jure judiciove quid exponunt, allegant: cujus rei infinita exempla occurrunt: quomodo & Magiſtratus & judex *audire* dicitur, qui cognoſcit.

Ratio vero Regulæ iſtius non ea eſt, quaſi dies unus ex ſingulari Principis *cognitione*, ſeu jure extraordinario, indulgeatur, non jure ordinario (quæ Rævardi ſententia jam multis, etiam Hippolyto a Collibus, placere cœpit, perperam accepto titulo libri Pauli *de cognitionibus*: ut non male Menochius *de Arbitrariis caſu 50.* dixerit, hanc Rævardi interpretationem *mera vigilantis ſomnia* eſſe), *Cognitionis* enim appellatione indicatur cognitio ipſius Magiſtratus, ad differentiam Judicum ab his datorum non

non extraordinaria. Item non ea placet, ſive Cagnoli ſive Menochii ratio ipſius, quaſi explendis diebus anni naturalis binis quibuſque menſibus unus dies recte addatur. Quid igitur? *Ratio* repetenda venit, ex ſola humanitatis ſeu benignitatis ratione, ut *Gloſſa* recte conjecit, & Baldus poſt gloſſam probavit, *in l. eos*, *§. ſin autem*, *Cod. de temp. appel.* ut & Decius *ad hanc L.* idque indicatur hic ſpeciatim voce AUDIENDUS: nempe ex æquitate quadam, etſi ſummo jure excluſus: quo ſenſu vox hæc paſſim effertur: uti contra *non audiendus*, qui ſemel excluſus eſt. Nempe, etſi nil facile mutandum ſit ex ſolennibus & legitimis præſcriptionibus, attamen ex æquitate ſæpe ſubveniendum eſt: Æquitate, inquam, evidenti *l. 183. infr. h. t. & l. 7. D. de in integr. reſtit.* ubi ſimile exemplum videre licet. Neque legitima quamlibet & præciſa limitataque præſcriptio hanc æquitatis & benignitatis, *auctariique* cujusdam & ſuperpondii ſpeciem excludere debet: ubi qui termino legali expleto ſtatim ſeſe ſiſtit, juſta de cauſa potius abfuiſſe credendus eſt, & a contumacia excuſandus. Tandem, quia neque ante legitimæ menſtruæque præſcriptioni non paruiſſe quis videtur, quam allapſo vel elapſo poſt menſem die. Cui haud abſimile adeo eſt, quod dicitur, *§. omnis 2. inſt. de V. O.* neque enim certum eſt eo die in quem promiſſum eſt datum non eſſe, prius quam is præterierit. Et hac etiam de cauſa in variis cauſis, jam inde a Caroli M. temporibus (uti liquet ex *lib. 4. Capitularium* & legibus Pipini Reg. Italiæ & veterum Normannorum: de quo Paſquierus *lib. 4. des recherches c. 32.*) ac nominatim in communionis jure inter fratres inducendo: item in Retractu Gentilitio, præſcriptio legalis ſeu ſtatutaria introducta eſt, anni & diei juxta *cap. conſtitutus de in integr. reſtit.* Quinimo & in materia appellationis legitimæ præſcriptioni trium menſium totidem dies auctarii vice adjiciuntur in *l. ult. Cod. de temp. & repar. appell.* quæ unica exceptio huic l. aptanda venit: quia & ipſa ex lege deſcendit. Faceſſant enim hinc aliæ exceptiones & limitationes hujus Reg. quas Menochius, & Albericus Gentilis, de *div. tem. appell.* adferunt.

Poſſit quoque non improbabiliter dici, ideo eum cui præſtituti ſunt duo menſes ad quid agendum, ſexageſimo primo die venientem audiendum, eo quod diſparibus & alternantibus inter ſe ferme menſibus unus 30. dierum ſit, alter 31. ſeu unus plenus, alter cavus, ut loquebantur: de quo Cenſorinus, *de die Natali cap. 20.*

Cæterum hæc Reg. uti dixi, eſt nominatim de *Legali* præſcriptione *per menſes*. Aliud etiam fuerit e converſo, ſi per dies præſcriptio a lege præſtituta fuerit, tum enim dies præſtituti ſunt de ſubſtantia, *c. cum ab eo*, *de appellat. c. cum ſit*, *c. ſæpe continet*, *de appellat. Novell. 99. cap. 1.* Veluti ſi lex præciſe ſexaginta dies præſtituat alicui rei faciendæ. Finge, divortio facto maritum intra dies 60. Lege præſcriptos (ut quis videlicet jure mariti accuſare poſſit, tum ut aliis præferatur, tum ut ne in crimen ſubſcribere cogatur) non accuſare adulterii? Sane in diebus 60. & ipſe ſexageſimus eſt, non ſexageſimus primus: quare ſi ſexageſimo primo die venerit, jure mariti accuſare volens, non audietur, ſed in crimen jam ſubſcribere jure communi & extranei cogetur, *l. pater 30. §. 1. D. ad l. Jul. de adult.* Item finge, tutorem intra 50. dies excuſationis lege præſcriptos ſe non excuſare? Sane ſi quinquageſimo primo die veniat, audiendus non erit: & vero Paulus hoc ipſo *libro de cognitionibus*, de excuſationibus quoque tutorum egit, ut oſtendit *lex 42. & ult. D. de excuſat. tut.* Ut proinde Pauli

hac Regula mens hæc fuiſſe videri poſſit, ut legalem per menſes præſcriptionem a legali dierum ſeu per dies præſcriptione ſecerneret, quaſi illa paulo pinguius accipienda ſit, uti ſolent tempora complexiva, ſeu *συλληπτικα* non item præciſa, per dies accipi. Ita, ut ex praxi hanc ſpeciem addamus, finge 40. dies in ſubhaſtationibus ad faciendum aliquid præſtitutos? Sane qui quadrageſimo primo die venerit, non audietur: de quo Bouvotus *tomo* 2. *cap.* 12. *voce*, *criees*, *quaſt.* 41. qui tamen nullam legem ibi recte allegat.

Rurſum obſervandum eſt, Regulam hanc eſſe de *legali* præſcriptione per menſes, ubi, inquam, *lex* duorum menſium mentionem facit: ut *caute* ait hæc lex, ut recte Gl. Aliud enim fuerit, ſi menſis præſcriptio aliunde deſcendat, quam ex lege, puta ſi menſis præfixus a Judice, ad aliquid faciendum, vel ex contractibus, ſeu partium conventione, aut teſtamento ſeu teſtatoris diſpoſitione deſcendat: ut de his duobus poſtremis recte Gloſſ. monuit: Nam his caſibus menſes naturaliter computandi ſunt, ſecundum qualitatem menſis in quo dilatio data eſt; ex initio videlicet Kalendarum, prout duodecim in annum computantur, non menſes pure dierum tricenum, ſed modo tricenum, modo tricenum & unius, ſic ut duo menſes conſequentes dierum 60. & duorum eſſe poſſint, veluti Julii & Auguſti, Decembris & Januarii. Et ſic menſis eorundem dierum erit, quot habet menſis præfixionis, ut ſi 5. die Martii menſis terminus præfigatur, is die 5. Aprilis finiatur. Quæ ut communis, ita vera eſt & Gloſſæ hic & Pyrrhi & Bartoli etiam ſententia *ad l.cum biſſextus, D. de V.S.* & Gloſſæ *in c.quam ſit, de elect. in 6.* de quo latius poſt alios Menochius 2. *de arbitrariis, cap.* 50. *num.*21.22. Quamquam in Gallia in actibus judicialibus, *és actes de Juſtice*, quatuor ſeptimanæ pro menſe computantur, id eſt 28. dies, vide Chaſſan. *in conſuetud. Burg. tit. des droits de Juſtice*, *art.* 5. *in verbo*, *&* *jour*, *num.* 7. & in id Arreſtum laudatur anni 1584. a Bouvoto 2. *tomo*, *v. mois*, *quaſt.* 1.

Et has quidem interim duas, quas dixi, temporalium præſcriptionum differentias diligenter obſervari cupio, tum ad conciliationem legum, tum ad PRAXIN, tandem & ad tuendam hujus l. lectionem: Priorem ſcilicet differentiam, inter legalem præſcriptionem per menſes, & per dies: Alteram inter legalem & aliunde deſcendentem præſcriptionem per menſes:

Sic jam apparet, de variis interpretum ad hanc l. ſeu Reg. erroribus. Primo apparet, non eſſe eam fugitivam, quod nonnulli volunt. Secundo, non eſſe eam emendandam, reſecatis ſcilicet his, *& primo*, quod Græca tamen Baſilica, & Interpretes Græci fecere, qui hic tantum habent *& ſexageſimo*, quodque etiam Cujacio placuit: quaſi hæc Reg. congruat cum *l. pater* 30. *D. de adulter.*, quam alio pertinere oſtendi, ſeu ad aliam præſcriptionem legalem per *dies*: ut hic ſenſus ſit, eum qui intra duos menſes venire debuit, ipſo etiam ſexageſimo, ultimo ſcilicet, die audiendum. Quod inane eſt, cum de eo ne dubitari quidem potuerit: vel hoc ſenſu, qui Græcorum eſt, ſi lex duos menſes dixerit, etiam dies 60. pro his accipiendos. Et in commune hæc capitalis hac parte fraus fuit, quod præſcriptionem duorum menſium cum 60. diebus confundunt, & Græci & Cujacius ipſe: qui ideo libris ſuis *de temporalibus præſciptionibus* *περι χρονικων διαστηματων*, de utroque unum caput fecere *περι ξ ημερων*, *de diebus* LX. Tertio liquet, inanem eam maxime eſſe interpretationem eorum, qui ita hanc Reg. accipiunt, quaſi ea di-

ea dicatur, intra 60. diem venire juſſum, ſive ſexageſimo, id eſt ultimo ſive primo die venerit audiendum: Nam ſi ita eſſet, tum JCtus dixiſſet, *& qui ſexageſimo, & qui primo die*. Adde quod, ſuper non dubitabili hæc dicerentur: Atquin in hac ſpecie valde dubitatum arguit reſcriptum Severi & Antonini: Itemque vox ***audiendum***, quæ favorem aliquem ſingularem indicat: hoc ſenſu: ut maxime qui 61. die venit, prima facie repellendus videatur, attamen ex benigniore ſententia adhuc ***audiendum***, admittendumque, atque adeo a contumacia excuſandum. Quarto liquet, quam inanis ſit *Ravardi* ſententia, diſtinguentis inter jus ordinarium, & jus cognitionis Principalis, ut paulo ante dictum eſt. Quinto hinc liquet, quam parum hujus Reg. vim & ſpeciem aſſecutus ſit Caranza *de partu hum. cap.* 12. a num. 40. ad 51. Denique apparet, non quæri hac l. utrum dies termini computetur in termino; quod alioquin negandum eſt, quam in rem adduci ſolet arg. *l.* 1. *ſi quis cautionib.* ubi Doctores, & *l. eum qui Kalendis de V. O.* arg. *l.* 21. *C. de nuptiis*, text. *in Cod. pia*, §. *ſi quis igitur, cum Gloſſa in verbo, computato, & can. ibidem, de except. in* 6. De qua quæſtione vide Guidonem Papæ *deciſ.* 170. Mynſinger. 5. *obſ.* 15. Tiraquellum *de retractu*, §. 1. *Gloſſ. & jour.*

UNDE-

UNDECIMA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema.

EDICTALES REGULÆ,

Centum & una, comprehenſæ legibus LXVI. a *l.*102. ad *l.*167. uſque incluſive.

E*DICTALES Regulæ ſequuntur: ex Commentariis Gaji, Ulpiani, Pauli, ad edictum deſumpta:* Ad Edictum, *inquam, quod Salvius Julianus Juriſconſultus Hadriani Imp. auctoritate, perpetuæ deinceps auctoritatis omnibus futurum (unde &* edicti perpetui *nomen) nova quadam juris σωματοποιια redactione brevi libello conceperat & ordinaverat, A. D. circiter* CXXXIII. *quo vagam & fluctuantem Juriſprudentiam coercuit, quodque deinceps inſecutis Juriſconſultis pro fundo & fundamento juris exſtitit, & cui adeo interpretando alii poſt alios certatim manus admovere: cujus denique ordo prototypus Digeſtorum noſtrorum ferme eſt: Quare & eo etiam ferme ordine qui in digeſtis obſervatur, hæ Regulæ edictales uti jacent, ita & interpretandæ nobis erunt. Quamquam neſcio quomodo factum eſt, ut jam ſupra* 20. *Regg. edictales ſeptendecim legibus propoſitæ extent a* l. 41. *ad* l. 58. *quæ inter legem* 138. & 139. *ſervato librorum ordine collocari omnino debuerunt. Quæ quidem partium luxatio cur evenerit, quæri poteſt. Putet quis id eodem vitio factum, quo Lælius Taurellus & Ant. Auguſtinus paginas quaſdam extremas Pandectarum Florentinarum miſere disjectas fuiſſe memorant, quod etiam alibi, veluti in Nonio Marcello eveniſſe obſervant viri docti, & exinde quoque hunc errorem hac parte natum: de quo certius aliquid dicere poſſem, ſi quod ſemper in votis habui, optimarum Pandectarum Florentinarum inſpiciendarum mihi copia daretur: quod amplius per ætatem ſperare non licet. Semper enim mihi viſum, poſſe me ex iis, ut hanc in rem, ita ad alia complurima aliquid exſculpere, quod forte aliorum oculos fugiſſet: uti vix unquam fruſtra MSti, bonæ præſertim notæ, inſpiciuntur, ab his quibus hæc res curæ cordique eſt: quod ipſe propediem oſtendam in Cod. Theodoſiano. Ad rem. Eandem ſane luxationem præpoſterique vitium admiſſum deprehendo inſuper titulo de* verborum ſignificatione: *Ibi enim a lege* 1. *ad* l. 38. *uſque incluſive leges ponuntur ex prioribus ad edictum libris: exinde, a* l. 39. *ad* l. 77. *uſque, ex poſterioribus: Deinde, longo poſt intervallo. a* l. 182. *ad* l. 197. *incluſive, aliæ Edictales Regulæ ſubjiciuntur ex mediis libris ad Edictum deſumptæ: quæ locari debuerant, ordine librorum ſervato, medio loco inter* l. 38. & 39. *Quare in Pandectarum concinnatoribus potius culpa hærere videatur, quibus videlicet in tam prolixis ad Edictum commentariis ita interjungere viſum fuerit.*

Eſt & hic illud notandum, quod etiam docent quarundam Legum hoc titulo inſcriptiones, aliud fuiſſe edictum, de quo jam diximus, Urbicum *ſeu Prætoris in urbe Roma, aliud ad ejus exemplum* Provinciale. *Quamquam neque iſtud ab eo multum diverſum fuiſſe puto, ſed cum ſuperiore idem, detractis tantum, ſi quæ proprie ad urbicam Juriſdictionem pertinerent: vice verſa additis, quæ ad Provincialem ſpectarent.*

PARS

Digitized by Google

P A R S I.

REGULARUM EDICTALIUM.

Ad PRÆFATIONEM Edicti perpetui. 2. Et de PRÆPARATORIIS Judiciorum, leges XIV. uſque ad leg. 115. incluſive: quæ reſpondent libro 2. & 3. Digeſtorum.

ADVERSUS EDICTUM *facere quis dicatur*.

CII. ULPIANUS *lib. primo ad Edictum*.

Qui vetante Prætore fecit, hic adverſus Edictum feciſſe proprie dicitur.

PRIMA hæc de Edictalium numero Regula (quantum equidem ipſe conjicio) ex ipſa perpetui Edicti ſerie, ad præfationem edicti perpetui pertinet, id eſt, ad Orationem illam Hadriani, ut & SCtum, quod pro more tum recepto eam Orationem ſecutum eſt: Quibus videlicet Hadrianus edictum perpetuum ſua auctoritate conditum promulgavit. Quorum diſerte meminit Juſtinianus ipſe, *Oratione ſua ad Senatum*, §. 18. qui inter cætera hoc caput, & quidem monitorium, iis comprehenſum fuiſſe ait: *Uti ſi quis caſus forte brevi illo edicti libello omiſſus eſſet, Magiſtratus ad ſimilitudinem eorum quæ edicto comprehenſa ſunt, eum deciderent & ſupplerent, per conſequentias cæterorum.* Quæ alioquin ſententia ab ipſomet Juliano edicti conditore ter uſurpata proponitur, *l.* 10. 11. 12. *D. de legib.* Imo & ab Ulpiano *l.* 13. *eod. tit.*

Eadem præfatione, ut generale ita breve, monitorium, & alias tralatitium in variis ſpecialibus edictis, edictum iſtud comprehenſum fuiſſe autumo: *Ne quis adverſus edictum hoc deinceps, eive fraudem feciſſe vellet.* In hæc proinde verba, *adverſus edictum* (de quo plura *l.* 121. *inf.* dicentur) ſcribens Ulpianus, definiverit, quidnam proprie eſſet *adverſus edictum facere*, quid vero *edicto fraudem facere*: Eum ſcilicet *adverſus edictum feciſſe* proprie dici, qui vetante Prætore fecit: Vetante, id eſt, expreſſe prohibente, in edicto ſcilicet ſuo perpetuo: Id enim eſt VETARE, expreſſe prohibere: Quomodo contra VELLE eſt expreſſe jubere, *l.* 3. *ſupr.* Quo ſenſu Horatius duodecim tabulas ita circumſcribit,

Tabulas peccare vetantes.
Quas bis quinque viri ſanxerunt.

Et *l.* 7. *D. de ll.* dicitur *Legis virtus eſſe, Imperare, vetare, permittere, punire.* Ergo *vetare* hic *prætor* dicitur in Edicto ſuo perpetuo. Quod cum ita ſit, videatur primo hæc ſententia ab hoc titulo aliena, atque in ſuperiorem titulum conjici potius oportuiſſe: eum

eum ei aperte contineat verborum iſtorum, *adverſus edictum feciſſe*, interpretationem quod etiam Giphanius obſervavit *cap. 6. de vitiis hujus tit.* Quod tamen excuſari poſſe patet ex iis quæ non uno loco jam monui. Secundo ex ſuperioribus apparet, inanem eſſe vulgatam jam & receptam ferme interpretationem eorum, qui multa hic de obedientia Magiſtratibus debita cumulantes putant hic comparari prohibitionem Prætoris extra Edictum perpetuum, cum prohibitione facta in ipſomet edicto perpetuo & albo Prætoris: Quaſi id velit Juriſconſultus, parem eſſe rationem, par delictum, ejus qui faciat contra aliam & ſimplicem Prætoris prohibitionem, juſſionem & decretum, & ejus qui facit adverſus edictum Prætoris: ac ſi dixiſſet Juriſconſultus, qui vetante *quoquo modo* Prætore quid fecit, eum adverſus edictum feciſſe videri, quod ab eo majeſtas Prætoris non minus, contempta ſit, appoſitis exemplis, vel ex *l. 7. D. de Juriſdict. l. adverſus, D. de receptis arbitris, l. ſi libertus* 12. *D. in jus voc. D. l. 7. in princ. D. de Juriſdict.* vel, quod Cujacio & P. Fabro & Rævardo quoque placuit, in interdicto de novi operis nunciatione, ex *l. 5. §. 4. l. ſi opus 6. l. de pupillo* 81. §. *meminiſſe. D. de operis novi nunc.* Verum iſtud ab Ulpiani mente verbiſque alienum eſt, quandoquidem nudam κυριολογίαν ſeu proprietatem verborum hac ſententia perſequitur, non v. comparationem aut fictionem aliquam: nam imo PROPRIE, inquit, dicitur. Nam alias Reg. ita concipienda fuiſſet; *Qui vetante quoquo modo Prætore fecit, hic adverſus edictum quoque feciſſe videtur.* Quicquid etiam argumento libri primi Ulpiani ad Edictum nitantur illi, qui nominatim, uti dixi, ad interdictum de novi operis nuntiatione hanc ſententiam referunt, ubi qui adverſus interdictum Prætoris novum opus facit, ADVERSUS edictum facere dicitur, *l. 5. §. 4. l. ſi opus* 16. 18. 20. §. 1. *& ult. D. de oper. nov. nunt.*

Quare dicendum omnino, ſpectare hanc Regulam ad differentiam inter *fraudem Edicto facere*, & *adverſus Edictum facere*: & ſic oppoſite & ἐκ διαστολῆς *ex differentia* hanc Ulpiani ſententiam accipiendam. Eadem proinde omnino fuerit hujuſce l. ſententia, ſeu eodem omnino ſpectat, quo lex *contra legem* 29. *D. de legib.* ubi Paulus libro ſingulari ad legem Cinciam: *Contra legem facit, qui id facit, quod lex prohibet: in fraudem vero qui ſalvis legis verbis ſententiam ejus circumvenit.* Addatur & *l. ſeq.* 30. ejuſdem Ulpiani. *Fraus legi fit, ubi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit: Et quod diſtat* ῥητὸν ἀπὸ διανοίας *dictum a cognitione, hoc diſtat fraus ab eo quod contra legem fit.* Quæ quidem Ulpiani lex pertinet ad explicationem Edicti de pactis: *Pacta conventa, quæ neque dolo malo, neque ADVERSUS LEGES, Plebiſcita, Senatuſconſulta, Edicta Principum, neque quo FRAUS cui eorum FIAT, facta erunt, ſervabo:* Quod eo libro propoſuit & expoſuit Ulpianus, ut docet *lex* 1. 5. 7. 10. 12. 14. 16. 22. 26. 29. *D. de pact.*

Quæ cum ita ſint, cum, inquam, hæc ſententia differentiam reſpiciat inter *facere adverſus Edictum*, & *fraudem Edicto facere*, apparet, hanc interpretationem non recte eludi hac ratione, quod dubitatione carere videatur, eum qui vetante Prætore quid facit, adverſus Edictum facere. Et ſic tandem hæc l. deinceps intelligenda eſt, quam obſcuram alii putarunt, alii vero reddidere.

§. Ejus

§. Ejus eſt 1. Legis 102.

Ejus eſt actionem denegare, qui poteſt & dare.

DE Dandæ Denegandæque ACTIONIS jure (de qua alioquin actionis datione vide quoque *l. 44. 45. in princ. 58. ſupr. & l. 107. infr.*) Eſt hæc Reg. quæ pertinere mihi omnino videtur ad Interpretationem primi omnium capitis, quod in Edicto perpetuo continebatur, in hæc ferme verba conceptum: *Si qui actionem quoquo nomine poſtulabit, eam prout res erit dabo*. De danda actione ſcriptum erat in Edicto Prætoris, de deneganda a ſe nihil expreſſis verbis continebatur. Hinc adeo quæſitum de eo. Ad hanc quæſtionem Ulpianus: *Ejus eſt*, inquit, *actionem denegare, qui poteſt & dare*. Quod ut intelligatur, repetendum eſt, olim non niſi impetrata actione, formulaque a Prætore, judicio experiri licuiſſe: quæ ſi impetrata non fuiſſet, id eſt, non petita, vel etiam denegata fuiſſet, actor non impetratæ actionis exceptione repellebatur: Quo pertinet etiam tit. Digeſt. *Quarum rerum actio non datur: & l. 6. in princ. D. de inoff. teſt. l. 3. in princ. Quod quiſque Jur. l. 3. de ſep. viol.* aliæque multæ. Et locus Senecæ *2. de Beneſic. cap. ult.* & Ciceronis *5. in Verrem*. Verum ea impetrandæ actionis neceſſitas, non a Conſtantino Magno, ut vulgo cenſent, verum a Theodoſio juniore poſtea ſublata fuit, *l. un. Cod. Th. de omiſſ. act. impetr.* (quæ transfuſa eſt *in l. 2. C. de form. & imp. act. ſubl.*)

Daturum igitur ſeſe actionem poſtulanti cuicunque prout res eſſet Prætor Edicto ſuo nominatim nuncupatiſque verbis pollicitus fuerat. Et quidem, ut dixi, generali quodam Edicto. Quomodo & alias tralatitia hæc verba in multis ſpecialibus Edictis occurrunt. Hiſce vero verbis intelligitur Prætor, contra, prout res eſſet, pollicitus, denegaturum ſeſe cauſa cognita actionem. Ejuſdem, ſeu ejus, ſcilicet eſt actionem denegare, qui poteſt & dare. Ut ſcientia, ita facultas, materia & poteſtas eadem eſt contrariorum. Dare ita & denegare actionem ex eodem capite ſonteque promanant. Eadem ratione, quantumlibet formula actionis a Prætore litigatori data judex datus ſeu pedaneus nuncupatis verbis *condemnare* juberetur, his ferme verbis: *Si paret &c. eum judex condemna:* idem tamen & abſolvere cauſa cognita tacite juſſus videbatur. Nemo ſcilicet qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt, *l. 37. ſupr. h. t.* etſi e contrario, qui condemnare non poteſt, nonnunquam tamen abſolvere poſſit, ut *ad eam legem* oſtenſum eſt. Hinc jam apparet, ſive Placentinum, ſive Martinum de Coſſia, ut & bonum Accurſium, hic dormitaſſe, cum actionis dationem & denegationem (de qua hic agitur) de ſententia condemnatoria vel abſolutoria accipiebant: Item, vim hujus Reg. non perſpexiſſe eos, qui eam trahebant ad *l. ejus eſt 3. ſupr.* quam & ipſam non intellexerunt, imo & corruperunt. Rurſum nec quicquam huc facere Rævardi ſpeciem, & ſequacium circa Magiſtratus municipales, *arg. l. 4. §. 6. D. de damn. inf.* quæ etiam depoſceret, ita hanc Reg. negative conceptam fuiſſe: *Is actionem denegare dici non poteſt, qui non poſſit dare*: Ut ita, (quod illi volunt) argumentum ab habitu ad privationem contineatur. Non fero etiam hanc Reg. ſeu ſequelam, aptari titulo ſeu Edicto *quod quiſque juris:* & quidem *leg. 3. §. quod autem ejus tit.* quod Cujacio ta-

Digitized by Google

men viſum: de eo enim Edicto Ulpianus non egit libro primo ad Edictum, verum tertio, ut docet *lex* 1. *&* 3. *d. l. ejus titul.*

Illud inſulſum, quod quidam ſcribunt, Regulam eo pertinere, quod nemo poſſit confugere ad ſuperiorem Judicem & conqueri ſibi juſtitiam denegatam, niſi aditus inferior judex competens fuerit: nam qui dare non poteſt, non poteſt dici denegaſſe: Atque ea quoque occaſione, ſi Deo placet, de Repreſſaliis hic agunt intempeſtiviſſime, quæ ob denegatam juſtitiam impetrantur. Sed neque hujus loci eſt, quod prolixe alioquin nonnulli hic tractant, quibuſnam caſibus Prætor denegare actionem ſoleat petenti: Illud enim hactenus hac Reg. inculcatur, EJUS eſſe, id eſt, ab eodem officio, ab eadem juriſdictione, providentia & poteſtate proficiſci ſeu promanare, eidem competere: formula, EJUS EST, poteſtatis ſeu facultatis index eſt, ut *h. l. ita & d. l.* 3. *ſupr. & l.* 163. *infr.*

De DOMUS *tutela.*

CIII. PAULUS *libro primo ad Edictum.*

Nemo de domo ſua extrahi debet.

DE *domus* ſuæ tutela, & privilegio eſt hæc Reg. Quod videlicet de domo ſua extrahi nemo debeat. Ad quam quidem legem duplicem ſenſum, ut ad alias multas leges adferri oportet: unum, qui eſt Triboniani, alterum, qui fuit Pauli ipſius. Scilicet Tribonianus ad Edictum generale *de in jus vocando* hanc Reg. traduxit, & transfudit in *l. ſed etſi* 21. *D. de in jus voc.* (unde hæc noſtra deſumpta eſt) & quidem hoc ſenſu, etſi de domo ſua in jus vocari quis poſſit, attamen extrahi ſive duci inde neminem poſſe, cum aliunde quis duci etiam obtorto collo poſſet. Quod etiam Cicero Oratione *in Vatinium Orat. pro domo ſua*, & Quintil. *lib.* 7. *cap.* 9. ſcribunt: Nempe quia domus tutiſſimum cuique refugium & receptaculum *φρούριον præſidium* ſit, *l. plerique* 18. *D. de in jus voc.* & quaſi ſancta Deorum penatium tutela. Denique (quæ ratio ex veteri jure Pontificio huc arceſſenda eſt) quia ſanctitate & religione quadam munitæ domus credebantur. Quo pertinet locus Xenophontis *lib.* 7. *παιδ.* & Tullii *pro domo ſua*. Hic ſcilicet, quod Tullius dicit, aræ erant, hic Dii penates, hic ſacræ Religionis cerimoniæ.

Proprie tamen hæc Reg. ut eam Paulus primum conceperat, ſpectabat ad cautionem & denunciationem quæ ad domum fiebat ex cauſa damni infecti: ut apparet ex *l.* 5. *&* 18. *in fin. D. de damn. inf.* (quæ ex eodem Pauli libro deſumptæ huic conjungendæ ſunt): Nempe ſi vicinus, cujus ædes ruinam minabantur, vicino ruinam metuenti non caveret damni infecti nomine, Prætor in poſſeſſionem vicinarum ædium, unde ſeu quarum nomine non cavebatur, mittebat: *dummodo prius ei qui abeſſet, domum, in qua degit, nuntiaretur.* Quod ex Edicto ipſo Ulpianus lib. 1. ad Edictum refert in *l.* 4. *D. de damn. inf.* ſed & Paulus *d. l.* 5. Denunciatio ſcilicet prius facienda erat ad domum, quam ex cauſa damni infecti vicinus in ædium poſſeſſionem mitteretur. Quæ denuntiatio ad domum & in aliis quoque cauſis olim uſurpata, ut oſtendit *l.* 1. §. 1. *D. de agnoſc.*

Digitized by Google

agnoſc. lib. l. 5. §. 3. *D. quod vi aut clam, l.* 3. *D. de Accuſat.* Denuntiatio, inquam, ſed verecunda, ita ſcilicet ne ut extraheretur quis de domo ſua, quod Ulpian. diſerte ſcribit *d. l.* 4. §. 5. quod & ipſum Paulus *h. l.* ſcribit. Rurſum ita mittebatur adverſarius in poſſeſsionem ædium vicinarum, hactenus, ut moleſtum tantum ſeſe domino præberet, non etiam ut inde eum extraheret: Ad eundem ſane modum etſi qui domi conſiſtens ex publico conſpicitur, vel qui aditum ad ſe præſtat, recte in jus vocetur, at enim de domo ſua nemo extrahi debet, *d. l.* 18. 19. 20. *& d. l.* 21. *D. de in jus vocando.*

Ergo de domo ſua extrahi ſeu extrudi nemo debet: *Nemo,* inquam, ſive in jus ad Prætorem ab adverſario is vocetur (quo Tribonianus hanc l. traduxit) ſive adverſarius in ejus ædium poſſeſsionem damni infecti cauſa a Prætore mittatur, quæ genuina eſt hujus Reg. ſpecies: Denique *Nemo*, etſi domus ejus ruinam minetur, cum aliter caveri poſsit.

Ex quibus duabus genuinis ſpeciebus jam liquet (quod Interpretes recte notant) hanc Reg. eſſe de cauſis tantum privatorum civilibus accipiendam. Quare (ut objectionibus nunc occurratur) recte hic notat Accurſius, in *criminalibus* poſſe quem de domo ſua extrahi, atque ibi requiri: ſed male in id advocat Novell. 134. c. 4. Adde publicas cauſas & fiſcales. Quod uti moribus hodiernis comprobatur, ita & jure noſtro, quod oſtendit *lex* 2. *C. de fugitivis*, & (quod Faber recte indicavit) *lex* 1. *C. de offic. diverſ. Jud.* ubi ſane matribusfamilias id ſingulare beneficium & privilegium tribuitur, ut ne *propter debita publica* ſeu propter rem tributariam (ita enim lex illa accipienda eſt, & vox *debitorum* intelligenda, pro qua etiam mox *neceſſitates publicas* vocat) de domo ſua in publicum protrahantur: in cæteris igitur id obtinuiſſe oportet.

An autem *faber malleans* de domo ſua expelli extrahi poſſit a vicino Judice, Advocato, Juriſconſulto, Literato, tractant late Bartolus, *l.* 1. *num.* 30. *ſol. matrim.* Jaſon Lucas de Penna, *in l. un. C. de ſtudiis lib.* Cæpola de *ſervitutib. c.* 403. Ex Pillius *Orat.* 34. Bouvot. *t.* 2. *vide domicile*, *queſt.* 2. Verum quæſtio hæc cum hac Reg. nil commune habet: in ea quippe non agitur de expellendo aliquo de domo ſua, id eſt, de domicilio ſuo, verum de extrahendo ſalvo domicilii jure. Cæterum ait lex, *de domo SUA*, id eſt in hac ſpecie de habitatione ſeu domo, in qua quiſque habitat: *domus* ergo pro domicilio, quocunque tandem titulo aut jure, ſive dominii, ſive conductionis (quod diſerte probat *d. l.* 4. §. 5. *& l.* 5. §. 2. *D. de injur.*) ſive legati titulo: Semper enim domus ſua eſt, & quocunque titulo poſſideatur, hujus Reg. ratio idem jus poſtulat. E converſo igitur, ex his R. verbis dicendum videtur, argumento a contrario ſumpto, cum Alexandro & aliis, quemque de domo *aliena* in quam ſe momento recepit perfugii tantum cauſa, non vero ibi degit quaſi inquilinus, extrahi poſſe: de quo eſt etiam lex *ex omnibus* 31. *C. de decurionib.*

Digitized by Google

De ORDINE JUDICIORUM *in concurſu famoſæ actionis & non famoſæ.*

CIV. ULPIANUS *libro ſecundo ad Edictum.*

Si in duabus actionibus alibi [1] *ſumma major, alibi infamia eſt, præponenda eſt cauſa exiſtimationis: Ubi autem æquiparant* [2] *famoſa judicia, etſi ſummam imparem* [3] *habent, pro paribus accipienda ſunt.*

1 id eſt, in una. 2 Græco ſermone, activo loco paſſivi: et neutraliter, pro æquiparantur: ut habet Haloand. id eſt, paria et æqua ſunt concurruntque. 3 *diſparem*. Vulg. et Haloand.

AD *Ordinem Judiciorum* & *Actionum*, quiſnam videlicet, in illis ordo ſervandus ſit, pertinet hæc Reg. de quo alioquin titulus eſt peculiaris in Codice: imo eſt & alter, ſed ſpecialior adhuc in cauſa liberali de *Ordine Cognitionum*: De ordine, inquam, Judiciorum: & quidem de concurrentibus eadem ex cauſa ſeu eadem re pluribus actionibus, utra videlicet prius inſtituenda ſit, ut recte etiam Cujacius.

Non eſt enim, quod vulgo ab Accurſianis creditur, hæc R. *de Solutionis Ordine*, etſi verum quoque ibi ſit, pecunia, quæ ex diverſis cauſis debetur, ſimpliciter ſoluta, utriuſque tam creditoris quam debitoris demonſtratione ceſſante, in obſcuro ſolutionem imputari *in majorem cauſam*, id eſt, in antiquiorem potius quam recentem: in pœnalem potius quam rei perſecutoriam: in hypothecariam potius quam liberam: in propriam potius quam alienam: in liquidam potius, quam controverſam: in cauſam præſentem potius, quam in eam quæ in diem collata eſt, *l.* 1. 2. 3. 5. 7. *D. de ſolution.* Denique (quod huic Reg. propius eſt) in famoſam potius quam in civilem, *l.* 1. *Cod. de ſolution. l. ſi quid* 7. *l. cum ex pluribus* 97. *d. tit. de ſol.* quia major eſt famæ quam divitiarum cauſa, fama divitiis præſtat, *l.* 38. §. *pen. D. de adult. l.* 5. *de pœnis*, *l.* 5. *de extraord. cognit.* Gloſſa *ad l.* 17. *l. ult. D. de jurejur.* Imo vita & fama æquiparantur. *l. juſta, cum Gloſſa, D. de manum. vind.*

Hæc, inquam, ut maxime vera ſint, ad ſpeciem tamen hujus Reg. nequicquam faciunt, quinque argumentis. Primum argumento libri ſecundi Ulpianei ad Edictum, unde hæc Reg. deſumpta eſt. 2. Ex materia ſeu ſubjecto aperto hujuſce Reg. ubi agitur de *Actionibus*, non de ſolutionibus: 3. Et quidem de actionibus concurrentibus ex eadem cauſa. 4. Ex Quæſtione ipſa, quia quæritur, utra actio *præponenda* ſit, id eſt, prius movenda. 5. Poſtremo ex ipſa Reg. ſeu definitione, quia ubi de ſolutionibus agitur, ex pluribus cauſis & nominibus paribus, ordo tamen adhuc quidam obſervatur, *l.* 5. *& cum ex plurib.* 97. *D. de ſolution.* qui tamen fine hujus l. obſervari negatur.

Secundo non eſt hæc Reg. de Concurſu Actionum, quarum altera alterius præjudicialis eſt, & ubi ex neceſſitate altera alteram antevertit, ne alioquin alteri præjudicium fiat, quo ſenſu dicitur *l. per minorem* 54. *D. de judic.* per minorem cauſam majori cognitioni præjudicium fieri non oportere: Quo ſenſu petitio hereditatis rei vindicationem antevertit, *l. ſi poſt litem* 13. *D. de except.* Quo ſenſu vindicatio fundi, actioni confeſ-

ſoriæ,

ſoriæ, qua ſervitus fundi petitur, præponitur *l. 16. D. de except.* quo pertinet & lex 1. *D. fam. ercíſc. l. 3. C. de ordine cognition.*

Tertio, non eſt hæc Reg. de concurſu civilis actionis & criminalis: ubi ſane certiſſimum eſt, criminale judicium civilem actionem antevertere, *l. ult. Cod. de ordine jud.* Quid igitur? Eſt hæc Reg. de concurſu actionum, quarum altera per alteram non tollitur; de quibus quæritur quonam ordine eæ exercendæ ſint, quæ PRÆPONENDÆ. Quo quidem in argumento duæ Regulæ inter alias obſervandæ ſunt. 1. *Majorem* actionem minori præponi, ſeu majori minorem cauſam cedere oportere, *d. l. ult. Cod. de ordin. judic.* 2. Pares pro arbitrio præponi vel poſtponi. Hinc jam tractatus, quænam majores ſint cauſæ, quænam pares: Ad quod utrumque pertinet hæc Reg.

Tandem igitur hæc Reg. eſt de concurſu famoſæ actionis, & non famoſæ de una eademque re (ut in *ſp. l. 14. §. 1. D. de præſcript. verb. l. 5. §. 1. D. ad. l. Aquil. l. 45. D. pro ſocio*) Famoſæ judicium majus eſt, atque ideo prius tractanda cauſa exiſtimationis ſeu infamiæ: ut maxime civilis actio de eo actionum genere ſit quæ ſummam majorem habent, id eſt, in ea agatur de magna pecunia, quantilibet ſit cumuli pecunia, cum fama tamen non venit æquiparanda, componenda: quin famæ ratio ſemper ſumma eſt, ut ſupra oſtenſum. Quare & hac quoque occaſione prolixe Ulpianum hoc libro 2. ad Edictum de *cauſis ex quibus infamia irrogatur*, egiſſe comperio, ut docet exinde *lex 1. D. de ſepulch. violat.* Nam & actio illa de ſepulcro violato infamiam irrogat: *d. l. 1.* & cum pecuniaria actione concurrit qua rem tantum perſequimur, ut oſtendit *lex 3. in princ. l. 9. D. eod. tit.* Imo docet id etiam, quod eodem libro 2. Ulpianus ſcripſerat, & relatum eſt *in l. 36. D. de O. & A.* ceſſare ignominiam in condictionibus, quamvis ex famoſis cauſis pendeant: cujus exemplum poni poteſt in actione ſeu condictione furtiva, item condictione rerum amotarum, *l. 26. D. rer. amotar.* Et hæc quidem de priore parte hujus Reg. ubi videlicet cauſa famoſa & non famoſa concurrunt: Altera pars eſt de concurſu duarum actionum famoſarum, in quarum altera ſumma major continetur: Et hic nullam ſummæ majoris rationem haberi ait Ulpianus, ut proinde utra quis velit, experiri poſſit: Exempli gratia: Depoſitum apud te intervertis? Eo nomine duabus famoſis actionibus teneberis, depoſiti, & furti: cæterum depoſiti actio non tantam ſumam habet, ut furti actio, quæ vel quadruplum vel duplum ultra rem perſequitur: Et tamen nil intereſt, utra actione quis prius experiatur. Ex hac igitur Reg. tandem generale illud enunciatum conficitur, cum fama divitias non componi, & ubi de fama agitur, pecuniæ & divitiarum rationem amplius nullam haberi, ſed caput tantum cauſæ, id eſt, famam unice ſpectari.

Tandem ab hujus l. tractatu faceſſant, quas velut huc facientes allegat Accurſius: puta lex *in ſervorum 10. in fin. D. de pœnis, l. humilem 7. Cod. de inceſt. nupt. l. nam poſteaquam 9. D. de jure jur.* niſi quis putet hic omnes leges advocandas, quæ de famoſis perſonis & judiciis agunt.

MA-

MAJOR MAGISTRATUS *ubi deſideretur*.

CV. PAULUS *libro primo ad Edictum*.

*Ubicunque cauſæ cognitio eſt, * ibi Prætor deſideratur.*

* i. vertitur, requirit, exiſtit.

PRætor ipſe, id eſt, major Magiſtratus, ſive Urbanus ſive Provinciæ Rector, ſeu Præſes (hi enim appellatione *Prætoris* intelligendi ſunt: de quo Alciatus 3. *par*. 3.) non vero Magiſtratus municipalis, quibus in cauſis adeundus ſit, hac Reg. tractatur. Et definitur, *Ubicunque cauſæ cognitio eſt*, id eſt, vertitur ſeu requiritur, deſideratur, ut *l*. 71. *ſup*. ibi Prætorem *deſiderari*, i. requiri. Hæc, inquam, ſententia eſt hujus Reg. quam ita quoque recte accepit ſive Placentinus, ſive Martinus de Coſſia.

Ut vero de ſententia ejus Reg. quam non fuit in proclivi omnibus inoffenſo pede explicare, melius liqueat, ſciendum eſt, ſpeciem hujus Reg. ad actiones & remedia poſſeſſoria ſpectare: Id enim argumentum fuit Pauli libro 1. ad Edictum, unde hæc Reg. deſumpta eſt: Ac nominatim pertinet ea ad *cauſam damni infecti*, ex qua in poſſeſſionem miſſio fit: (quo ſpectat alioquin præterea ex eodem libro primo *lex* 19. *D. de in jus voc. l*. 5. *D. de damno infect. l*. 26. *D. ad municipal*.) Quod Accurſius quoque recte omnino vidit. Igitur quæſtio eo tendit hac Reg. cum tria momenta ſint, tres articuli, in cauſa damni infecti, de quibus ordine Magiſtratus adeundus eſt, ſuper quanam re, quo articulo, adiri debeat *Prætor* ipſe, ſuper qua vero ſufficiat Magiſtratum municipalem in cauſa damni infecti adiri? Res vero ita diſtinguenda venit: Etſi regulariter Magiſtratus municipalis facere non poſſit ea quæ magis imperii ſunt quam Juriſdictionis, *d. l*. 26. *D. ad municipal*. (cujuſmodi eſt, jubere caveri Prætoria ſtipulatione & in poſſeſſionem mittere, quod Ulpianus pariter ſcripſit, concordante huic libro 1. ad Edictum *in l*. 4. *D. de Juriſd*. ut eſt rurſum in integrum reſtituere, bona poſſideri jubere rei ſervandæ cauſa vel dotis vel legatorum *d. l*. 26. §. 1.) Attamen in cauſa damni infecti, quæ celeritatem deſiderat, & cauſæ cognitioni locum non relinquit, ſic ut periculoſa omnis dilatio ibi videatur, Prætorem Edicto ſuo nominatim ſimul ac ſemel jureque perpetuo Magiſtratibus municipalibus duorum decretorum jus & poteſtatem feciſſe: Nempe, cautionis exigendæ de damno infecto: Item, ſi intra diem non caveretur, in poſſeſſionem ejus rei unde damnum ſeu ruina metuitur, mittendi, ut ſcribit Ulpianus dicto libro 1. concordante ad Edictum, *l*. 4. *D. de damn. infect*. Hujus, inquam, duplicis decreti poteſtatem fecit Edicto ſuo Prætor Magiſtratibus municipalibus: Denique, ut Ulpianus ſcribit *d. l*. 4. §. 1. duas res Prætor Magiſtratibus injunxit, cautionem & poſſeſſionem: quia cauſæ cognitioni & ſic ulteriori moræ & dilationi in his locus non eſt, denique res celeritatem deſiderat, & nullam aut certe ſummariam cauſæ inquiſitionem admittit: Atenim Prætor ſibi reſervavit tertii decreti jus, ſeu cætera ſuæ Juriſdictioni reſervavit: id eſt, ſi poſt decretum poſſeſſionis duretur non caveri, ut poſſidere liceat, Prætor ipſe eo nomine adeundus venit, *d. l*. 4. §. 2. & *d. l*. 5. quæ huic conjungenda eſt,

Digitized by Google

eſt, velut ex eodem libro deſumpta, id eſt, Prætor *deſideratur*, ut hac l. dicitur. *Ut poſſidere liceat*, id eſt ut miſſus jam in poſſeſſionem, etiam eam per longi temporis ſpatium ſuum in dominium capere poſſit. Nempe, quia hac in *re cauſa cognitio eſt*, id eſt, res mature expendenda venit, atque adeo moram requirit, *l.* 4. §. *duas*, *D. de damno inf.* Quare ipſe Prætor eo nomine adeundus eſt, idque Juriſdictioni ſuæ reſervavit, *d. l.* 4. §. *duas*. Ita tamen, ut a Prætore deſiderata alii nihilominus demandari cognitio hæc ab eo poſſit: quod nominatim proditum extat *l.* 4. *D. de offic. ejus cui mand.* Ad eundem ſane modum ſuſpecti tutoris remotio cognita cauſa fit, *l.* 1. §. *ſuſpecti*, *D. ad Turpill.* & tamen mandari ea poteſt, *l. cognitio* 4. *in pr. D. de offic. ejus cui mand.* Item reſtitutio requirit & ipſa cauſæ cognitionem, *l.* 3. *de in integr. reſtit.* & tamen mandari & olim poterat, & hodie poteſt, *l. ult. Cod. ubi & apud quem*.

Ex his jam patet: Primo perperam omnino hanc l. referri a nonnullis ad *Legitimam Juriſdictionem*, id eſt, ad eam, cujus cognitio ſpeciatim lege alicui data eſt, cujus exempla prolixe ad hanc l. cumulant: quaſi hic hujus Reg. ſenſus ſit, ea quæ cognitioni Magiſtratus ſpecialiter lege tributa ſunt, ab eo demandari non poſſe: Perperam, inquam, *cauſæ* enim *cognitio* in hac l. & *l.* 71. *ſup.* indicat rem, non legitimæ Juriſdictionis ſeu a lege ſpecialiter datam mandatam, verum eam quæ & moram admittit, & longiorem inquiſitionem requirit, quam utique ſibi Prætor reſervavit. Secundo liquet, *Prætorem deſiderari* hic dici, quia Prætor ipſe adeundus venit, de quo mox plura. Tertio apparet, ab eodem quoque Cujacio hanc legem perperam trahi ad *l.* 71. *ſupr.* eoque hic lectorem remitti, ut ex dictis ad eam manifeſtiſſime conſtare poteſt, etſi ut hæc ita & illa Prætoriæ cognitioni formam imponat. Quarto hinc apparet, voce *ubicunque* hic accipiendas eſſe nominatim actiones vel remedii alicujus poſſeſſorii poſtulationem, quo pertinet etiam quod de voce *poſtulandi* notatur *d. l.* 4. §. 6. Quinto *Prætor deſiderari* hac l. dicitur, ubi is ex ordinaria Juriſdictione adeundus eſt, etſi poſtea rem alii nihilominus demandare poſſit: Denique Prætor *deſiderari* dicitur, reſpectu eorum in quibus Prætor omnino non deſideratur, id eſt, in quibus Prætor nullo modo adeundus eſt: Contra, in quibus cauſæ *cognitio* eſt, id eſt, requiritur, adeundus omnino Prætor eſt: Aditus tamen hoc ipſum nihilominus demandare ſeu delegare alteri, ſi velit, poteſt: Non ilico ſcilicet, ubi Prætor *deſideratur*, vel ad eum res remittitur, denique cauſæ cognitio requiritur, etiam neceſſitas cognitionis ei injungitur, *l.* 8. *&* 9. *D. de Offic. Præſid.* Breviter igitur *Prætor deſiderari* dicitur, non ad excluſionem ejus cui ab eo mandatur Juriſdictio, verum ad excluſionem alterius magiſtratus municipalis, ut poſt Cujacium rectiſſime oſtenderunt Scipio Gentilis, *lib.* 2. *de Juriſd. cap.* 28. *&* Bellonius, *cap.* 8. *de mandata Juriſd. quæſt.* 7. *num.* 16. 17

Brevis igitur paraphraſis hujus Reg. hæc eſto: *Ubicunque* (veluti in actionibus & remediis poſſeſſoriis) res celeritatem deſiderat, Magiſtratui municipali jus eſſe cautionis exigendæ & miſſionis in poſſeſſionem, nec majorem Magiſtratum (*Prætorem* puta aut Præſidem) ibi deſiderari: In iis vero partibus & articulis *ubicunque cauſa cognitio eſt*, ac proinde res dilationem & moram admittit, majorem indaginem requirit, ibi *Prætorem deſiderari*, id eſt, eas partes a Prætore poſtulari oportere: At (quod addendum eſt) non ideo ex neceſſitate ab eo decerni, verum alteri quoque demandari poſſe.

Tandem igitur hæc Reg. duas differentias vi ipſa complectitur: Primum, inter Prætorem

Digitized by Google

torem ſeu Præſidem & Magiſtratum municipalem : Secundo , inter ea quæ in eodem negotio (UBICUNQUE , ait lex) cauſæ cognitionem deſiderant & non deſiderant : nullo vero modo inter ea quæ demandari poſſunt , vel non . Denique non ſpectat hæc Reg. ad Juriſdictionem ſpecialiter lege demandatam , verum ad Juriſdictionem ordinariam , quæ vi magiſtratus competit .

De LIBERTATIS *favore* .

CVI. IDEM (PAULUS) *libro ſecundo ad Edictum* .

Libertas ineſtimabilis res eſt .

DE *libertatis* favore (& quidem in Judiciis) eſt hæc Reg. pariter , ut in genere quatuor aliæ præterea hoc tit. leges concordantes ſunt de favore libertatis , puta *lex* 20. *ſupr. l.* 122. *l. non eſt* 176. §. 1. 179. *infr. h. t.* Cujus favoris varii effectus illis Regulis ſeu legibus continentur , veluti ut in obſcuro & ambiguo libertati faveatur, *d. l.* 20. 179. *h. t.* ut paribus numero ſententiis pro libertate judicetur , quo pertinet *d. lex* 122. *infr.* ut interdictum de homine libero exhibendo cuivis competat , quo ſpectat *d lex* 176. §. 1. *infr.* Hæ inquam ſpecies ad tres illas leges aptandæ ſunt: hæc vero noſtra proprie ſpectare videtur ad commodum *Poſſeſſionis* , ſeu litem *Vindiciarum* , puta ut pendente judicio liberali vindiciæ ſecundum libertatem ſemper dentur : Nempe regulariter , ut vetuſtiſſimo legis 12. Tabb. jure , ita & Edicto perpetuo , de quacunque re pecuniave jus eſſet, ſecundum eum qui jure poſſidebat vindiciæ dabantur , *la recreance* , momenti beneficium , ſeu momentanea poſſeſſio interim poſſeſſori adjudicabatur : Et vero de hac lite vindiciarum libro 2. ad Edictum Paulum egiſſe , liquet etiam ex *l.* 5. *D. de V. S.* haud aliter atque Ulpianum lib. 2. pariter de ea egiſſe docet *lex* 17. *de condict. indeb. l.* 9. *D. commod. l.* 10. *de reb. cred. l.* 39. *D. locati* , *l.* 52. *D. pro ſocio*, in quibus omnibus agitur de commodo poſſeſſionis : Ab hac quam dixi Regula libertas tantum excipienda eſt , ſecundum eam enim vindiciæ ſemper dabantur ; quia ſcil. *libertas inaſtimabilis res eſt* : Inæſtimabilis , inquam , ſic ut liberali cauſa ordinata , is qui de ſua conditione litigat , pro libero interim habeatur , *l. ordinata* , *l. ſi cui* , §. *licet* , *D. de liber. cauſa* , *l. lite*, *Cod. eod.* Sic ut ejus rei ceu pretioſiſſimæ poſſeſſio in incerto ne momento quidem temporis cuiquam intercipi debeat : *Inaſtimabilis* , proinde , hac ſpecie ita conſtituta , hic dicatur libertas , non eo vulgari ſenſu , quod æſtimationem non admittat , quod pecunia lui non poſſit , quod ſit res impretiabilis , quod liberum corpus æſtimationem non recipiat , *l.* 9. §. *penult. de ſtatulib. l. plane ſi filium* , §. *ult. de leg.* 1. *l. procurat.* §. *ult. D. ratam rem hab. l.* 103. *de V. O. l.* 3. *ſi quadrupes pauper.* 2. §. *cum in ead. ad l. Rhod.* (Quam alioquin hujus R. ſententiam etiam Cujacius credidit . Quod pretii computatio pro libertate fieri non poſſit , Ulpian. *fragm. t.* 2.) ſed quod tanti æſtimari debeat , ut ei loco cedere omnia neceſſe ſit , neque cum ea quicquam componi vel potiore loco æſtimari debeat , nihil eſt illi *ἰσόρροπον æquipollens.* Poteſt tamen & altera ſpecies hic ferri in *Cautionibus Judicialibus* , de quibus hoc ipſo libro ſecundo Paulum quoque egiſſe docet *lex* 68. *de V. O. l.* 7. *de V. S.* Species igitur apre-

tur

Digitized by Google

tur ex *d. l. 8. in fin. ratam rem haberi*, iſta: Nempe Procurator, qui pro eo de cujus ſtatu agitur, experitur, *Ratam rem eum habiturum* cavere debet: *Cavere*, inquam, certa pecunia comprehenſa, ne alioquin inutilis ſit ſtipulatio vel incerta: ideo ſcilicet, quia ſua natura libertas res eſt inæſtimabilis, quæ pecunia lui utique non poteſt, *d. l. 9. §. pen. D. de ſtatulib. l. 103. de V. O. &c.* cujus denique æſtimatio in infinitum oſtenditur: Simili ſane formula & ratione poteſtas patria inæſtimabilis dicitur, *l. filiusf. 114. §. 8. de legatis* 1. Duplici igitur jam ſenſu his duabus ſpeciebus admiſſis libertas dicatur *Inæſtimabilis*: Uno abſolute, ceu res pretioſiſſima: altero comparate ad res alias, quas ſui magnitudine omnes ſuperet. Verum priori ſpeciei omnino adhærendum puto.

Et hæc quidem de Regulis noſtris quæ ſummum libertatis pretium eſſe oſtendunt. Neque aliter Terentius, *ſummum pretium* vocat, grande beneficium, Ulpian. *l. 1. de bon. liber.* τον αγαθων μεγιστον *bonorum maximum*, Dio Pruſæus περι δουλειας *de ſervitute.* Arrianus in Epict. 3. cap. 26.

De SERVO.

CVII. GAJUS *libro primo Edictum Provinciale.*

Cum ſervo * *nulla actio eſt.*

* Servis Vulg. & Haloand.

DE *Servo* homine eſt hæc Reg. pariter ut quatuordecim aliæ hujus tituli Reg. puta, præter hanc l. lex 4. 18. 22. *in princ.* §. 1. 23. *in fin. l.* 32. *ſup. l.* 77. 133. 146. 157. 176. *in princ. l.* 209. *& l. ult. infr.* Quæritur hac l. utrum actio aliqua *civilis* adverſus ſervum eſſe ſeu inſtitui poſſit? Id quod abſciſe negatur *hac Reg.* Cui in parrem concordant præterea quatuor aliæ leges ex prædictis, puta *lex 22. in princ.* (quo Interpretes nonnulli lectorem hic remittunt) *l. 32. ſupr. l. 209. & ult. infr. h. t.* Ex quibus ratio, licet per ſe ſatis aperta, hujuſce petenda eſt.

Porro non eſt ea proprie de obligationis jure, de quo fuit *d. l. 22. & 32.* (quæ alioquin actionum mater eſt, *l. licet 42. §. 2. D. de procuratoribus*, & Theophilus *Inſt. de obligat.* Pſellus l. in *Synopſ. verſ.* 93. verum, quod alioquin conſectarium eſt, de ipſo *agendi* jure. Hoc quippe lib. 1. ad Edictum Provinc. egit Gajus de *Actionum impetratione*, *deque in jus vocando*: ubi utrobique vera eſt hæc Regula: & in argumento, *de actionum impetratione*, non poſſe ſcilicet Actionem impetrari adverſus ſervum, vel a ſervo: Quomodo etiam eodem libro Gajus in eodem argumento verſans, *l. 4. D. de judic.* (quæ huic proinde conjungenda eſt) ſcribit, *litem nullam nobis eſſe poſſe cum eo quem in poteſtate habemus, niſi ex caſtrenſi peculio.* 2. Et in argumento de *in jus vocando*, ſervum videlicet hominem in jus vocare vel vocari non poſſe: Non vocari, inquam, id eſt, neque ſequi in jus, neque duci poſſe, qui titulus ſpecialis fuit in Edicto perpetuo: *De his qui neque ſequantur neque ducantur*, uti docet idem Gajus *l. 4. 8. D. de V. S.* Nempe cum ob varios reſpectus perſonæ aut actus alicujus aliquammulti neque in jus ſequi ultro poſſint, neque inviti *duci*, id eſt trahi (ut ſunt qui enumerantur *lege* 2. 3. 4. *in*

Digitized by Google

princ. l. 23. D. de in jus voc.) ita hoc numero fuit ſervus, ut qui legitimam perſonam ſtandi in judiciis non haberet, *l. 44. in fin. D. de judiciis*, *l. 6. 7. Cod. eod. l. quoties*, *D. ſi quis cautionibus*: *l. 3. D. ne quis eum qui in jus vocat. vi eximat*. Et Valentinianus Novell. *de competitoribus*: Quare & olim ſervum anteſtari non licebat, Plautus *in Curculione*: ſeu ſervo homini teſtimonii dictio non erat, Terentius *in Phormione*. Et qui ſervum exemiſſet in jus vocatum, non tenebatur Edicto: *Ne quis eum*, & ex *d. l. 3. in princ. D. ne quis eum, qui in jus vocat. vi eximat*. Et ſi ſervus alienus noxam nocuiſſet, cum domino ejus noxalis actio erat, quod notiſſimum: hac ratione, quæ redditur *l. ult. Cod. de noxal. action.* quia inter ſervum & liberum civile judicium conſiſtere non poteſt. Quæ huic Reg. ſimillima eſt.

ÆTATI *minori &* IMPRUDENTIÆ *ſuccurri in pœnalibus*.

CVIII. PAULUS *libro quarto ad Edictum*.

Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur.

DE *Pœnis* ex duabus cauſis (puta ob *ætatem* vel *imprudentiam*) remittendis temperandis, eſt hæc R. Et ſic ad ſtatum venialem ea pertinet. Ac nominatim in argumento & Edicto, *De in jus vocando*, unde ſpecies ejus aptanda venit. Nempe, ſi quis eum, quem ex Edicto non debuit, in jus vocet, pœnale judicium in eum datur 50. aureorum. Id quod Edicto Perpetuo nominatim comprehenſum fuiſſe, hoc ipſo libro docet Paulus, *l. 11. D. de in jus voc.* (quæ huic omnino conjungenda eſt) & Ulpianus libro 5. huic concordante *l. 24. eod. tit.* Non addidit Prætor in Edicto, *cauſa cognita pœnale ſe judicium daturum*. Et tamen ex Labeonis ſententia Paulus *d. l. 11.* definiebat, *licet Edicti verba non patiantur* (id eſt, ut maxime præciſa ſint & indiſtincta Edicti verba) attamen *moderandam Juriſdictionem*, id eſt, judicem ex æquitate nonnullis ſuccurrere ſeu ſubvenire oportere, rem juſtis decretis temperare, pœnæque gratiam facere vel minuere; veluti, præter eos qui numerantur *d. l. 11.* ſi aut *ætatis* lubrico, aut *imprudentia* lapſus dicatur is qui indebite alterum in jus vocavit: hac generali Reg. ſubjecta: *Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurri*.

Singula nunc Reg. verba expendamus, tum ut in ſpeciem contrariis occurramus, tum ut pleniorem ejus ſenſum habeamus. Ait lex, *In pœnalibus judiciis*: id eſt, in eo delictorum genere, quæ ex re magis quam affectu veniunt, non ex animo ſed extra, ut loquitur *lex 1. C. ſi adverſ. delict.* puta ob Juris Civilis aut rei ignorantiam, *l. 9. §. 1. D. de jur. & facti ignor.* veluti ſi minor teſtamentum temere accuſavit, ſane non amittet legatum, *l. 5. §. 9. D. de his quæ ut indign.* Addantur & aliæ ſpecies *ex l. 9. §. 2. 3. 4. & l. 37. D. de minor. l. ult. §. 1. D. de jur. & facti ignor. l. 38. §. 1. D. de adulter. l. 4. C. de inceſtis*. Quamquam *Pœnalia Judicia* proprie adhuc magis ea hic dicuntur, quæ ex cauſa civili propoſita, non quæ principalibus delictis poſita ſunt: Aliud igitur dicendum in criminibus & quidem atrocioribus, veluti in parricidio, ut deciſum in Conſilio Neapolit. teſtatur Francus *dec. 230.* in homicidio in via publica admiſſo pro pecuniis ſubripiendis, ut refert Cacher. *deciſ. 90.* & Theſaur. *deciſ. 16.* in crimi-

Digitized by Google

crimine nefando, Rubin. *deciſ.* 321. & Theſaur. *deciſ.* 122. Cavalcanus *deciſ.* 13. in ſtupro, Viv. *deciſ.* 76. Joſeph Lud. *Rot. Luc.* 17.

Ait lex, *Ætati*, quod non accipiendum eſt de pupillari ætate (quo alioquin pertinet *lex* 110. §. 2. *&* *l.* 111. *in princ. infr. h. t.*) quodque indubitatum eſt: Et vero cum pertineat ſpecies hujus R. ad edictum de in jus vocando, ſane de pupillis ea accipi non poteſt, qui utique legitimam in judicio ſtandi perſonam non habent. Rurſum non accipiendum id eſt de ætate ſenili, quod Accurſius & poſt eum Menochius, 2. *de arbitr.* 329. *num.* 19. putavit: Nam ſenili ætati in pœnalibus judiciis ſeu cauſis non ſuccurritur, non parcitur, id eſt pœna non remittitur, de quo tamen vide Cacheranum *deciſ.* 123. Niſi quod ſenior in reciſius tempus relegatur, juvenior in longius, ut Tribon. in *l.* 2. *D. de termino moto*: Reſcripto enim ipſo Hadriani quod extat apud auctorem coll. legum Moſaicar. *tit. de termino moto* 13. id his tantum verbis indicatur: *ad tempus*, inquit, *ut cujuſque compatitur ætas relegari*. Quid igitur? *Ætatis* appellatione adoleſcentia, ſeu ætas minor XXV. annis, ut paſſim jure noſtro, ita & hic accipienda eſt: Quo ipſo ſane ſenſu exaudienda eſt quoque lex 16. §. 3. *D. de pœnis*, *l. ult. D. famil. erciſc.* Eodemque ſenſu *veniam Ætatis* impetrare minor dicitur: Et ſane veriſſimum eſt, ætati minori ſuccurri, ſubveniri, ignoſci, remitti pœnam, non quidem in pœnalibus illis judiciis & delictis, quæ adverſus Jus Gentium, quæque ex animi deſtinatione ſeu affectu & principaliter *admittuntur*: nam ibi delictum nil commune habet cum venia ætatis, *l.* 20. *D. de minoribus*. Exemplum *in l.* 9. §. *ſi mulier*, *l.* 37. *D. de minorib. l.* 38. *de adulter. l.* 1. *Cod. ſi adverſ. delict.* Item in eo qui Imperio Magiſtratus non paruerit, talis enim dolo carere non poteſt, *l.* 199. *infr.* Verum in iis delictis, quæ adverſus Jus Civile admittuntur, quæ ex re ſeu extra veniunt, *l.* 1. *C. ſi adverſ. delict.* quo pertinent innumeræ ſpecies: Veluti ſi mater XXV. annis minor tutorem liberis non petierit, liberorum ſucceſſione non ideo mulctatur, *l.* 2. *C. ſi adverſ. delict.* Si minor 25. annis falſum teſtamentum dixerit, nec obtinuerit, *l.* 5. §. *ætati*, *D. de his quæ ut indignis*: Si inceſtum Jure Civili minor admiſerit, *l.* 38. §. 1. *D. de adulter. l.* 4. *Cod. de inceſtis*. Addantur & ſpecies *legis* 9. §. 2. 3. 4. *l.* 37. *D. de minor. l. ult.* §. 1. *D. de jur. & fact. ignor.* Tandem verum eſt, minori ignoſci, ſi quem ex Edicto non debuit in jus vocaverit. Et hæc de *Ætate*. Nunc de altera pœnæ remittendæ cauſa: Ait lex, *Imprudentiæ*. Quod utique non accipiendum eſt cum interpretibus nonnullis, de imperitia; cui ſane etiam non ſuccurritur, ſi peritiam quis ex officio & profeſſione ſuſcepta præſtare debuit: imo imperitia culpæ adnumeratur, *l. imperitia* 132. *infr. hoc t.* Neque etiam exaudiendum id eſt, cum interpretibus nonnullis, de caſu fortuito & improviſo, videlicet ſi imprudenti alicui telum manu fugit, etſi & ibi ſubvenitur quando culpa abeſt, *l. aut facta*, §. *eventus*, *D. de pœnis*: unde exceptio ſeu formula vetus, ſi telum manu fugit, *apud Ciceronem in Topic. & Auguſtinum* 1. *de lib. arbitr.* Quid igitur? *Imprudentia* hic eſt, ignorantia, quomodo Donatus *ad Eunuchi prologum*, *Peccatum imprudenter*, &c. *Ignorantia*, inquit, *non imperitia*: ſive imprudentia, eſt ruſticitas, cui ſane in alia quoque parte Edicti de in jus vocando ſuccurri idem Paulus docet *l.* 2. §. 1. *D. ſi quis in jus vocatus non ierit*: de quo ad *l.* 199. *infr.* Item fatuitas, hinc fatuitas excuſat a delicto: Gratian. *deciſ.* 2. Quod ad *l. ult. D. de extraordin. cognit.* attinet, quid ibi *imprudentia* ſignificet, alibi diſquiro.

H 2 Addit

Digitized by Google

Addit tamen pro limitatione lex taxativam, *Fere*, quia (ne de aliis dicam) eſt & ubi in hoc ipſo pœnali judicio, de quo agimus, ubi ſcilicet qui ex Edicto vocari non debuit, in jus vocatus eſt, neque ætati neque imprudentiæ ſeu ruſticitati ſuccurritur: puta, ſi minor, aut major per imprudentiam parentem in jus vocaverit, quia pœnale hoc judicium naturali ratione ob læſam pietatem redditur; *l.* 2. *C. de in jus voc.* Eadem ratione & in Edicto *De albo corrupto* pariter imprudentiæ ſeu ruſticitati non ſuccurritur, *l.* 7. §. 4. *D. de Juriſdict.* quia majeſtas Prætoris eo Edicto contempta vindicatur. Denique reverentia his perſonis jure naturali debita his caſibus vindicatur.

Tandem ait lex, *Succurritur*, nempe ut in hac ſpecie pœna penitus remittatur: in aliis vero graviſſimis delictis (quo tamen hæc lex non pertinet) etſi pœna non remittitur, attamen ex iiſdem cauſis temperatur, de quo *v. l. auxilium* 37. §. *in delictis*, *de minor*. Tiraquell. *de pœnis temper.* Menoch. 2. *de arbitr.* 329. præſertim *n.* 12. 15. Extra quam ſi minor in publico officio conſtitutus, in officio deliquerit: quam in rem vide Maynardum, *lib.* 3. *cap.* 40.

De PATIENTIA *criminis in ſe admiſſi*.

CIX. IDEM (PAULUS) *libro quinto ad Edictum*.

Nullum crimen patitur is qui non prohibet, cum prohibere poteſt. *

* *non poſſit* Haloand. *non poteſt* Vulgata: male.

De PATIENTIA crimini alieno adcommodata in alium admiſſo (ſi vulgatis lectionibus ſtamus, ubi abnutivum additum, ita, *cum prohibere non poteſt*) eſt hæc Reg. Ad quod alioquin argumentum, de patientia facti alieni, pertinent *lex* 3. 40. 50. (quo ſe hic referunt Interpretes, & in his Cujacius quoque) *ſupr. hoc tit.* e quibus lex 3. (ut *lex* 110. §. 2. *l.* 189. *infra h. t.*) eſt de patientia *pupilli*, qui pati non poſſe intelligitur: Lex 40. eſt de patientia *furioſi* & bonis interdicti: Lex 50. de patientia *domini*: nempe culpa carere dominum qui ſcit ſed prohibere (delictum ſervi) non poteſt. Hæc noſtra fuerit de patientia *Patris*: In omnibus certe his hæc Reg. generalis obtinet, ut ejus demum patientia pro voluntate habeatur, plectaturque, qui & velle poteſt & facultatem prohibendi habet: contra ſi alterutrum abſit, patientia pro voluntate non habetur: Et ideo pati non videtur, qui prohibere non poteſt, ſive ob ætatis & judicii defectum (ut pupillus, furioſus, bonis interdictus, ubi videl. de bonorum diſpendio agitur) ſive de facto ob poteſtatis facultatiſque defectum, ut dominus, ut pater, qui ſæpe quid admitti a liberis ſuis ſerviſſe ſciunt, & de facto tamen prohibere non poſſunt. Rurſum hæc ſententia obtinet, ſive de civilibus negotiis agatur, quo pertinet dicta *lex* 3. & 40. *ſupr.* ſive de criminalibus & delictis, quo referatur hæc lex & *lex* 50. *ſupr.* 110. §. 2. *infr.* Et ſpecies huic Reg. hæc aptanda fuerit ex Edicto de his qui notantur infam. arg. *l.* 5. 7. 9. 12. 14. *D. eod. tit.* quæ ex eodem Pauli libro 5. ad Edictum huic conjungendæ ſunt. Juxta vulgatam proinde lectionem ſpecies huic Reg. exinde aptanda fuerit: ex eo, inquam, Edicto, quo pater infamia notatur, ſi eum quem in pote-

Digitized by Google

teſtate habet paſſus fuerit uxorem ducere eam quæ maritum nondum eluxerit, intra annum: quod utique Edictum proponitur ab Ulpiano, ſimul & explicatur libro 6. huic concordante, in *l. 1. 8. 11. 13. eod. tit.* & a Paulo libro 5. ut apparet ex *l. 9. 12. eod. & l. 13. D. de ſponſalib.* Ait Prætor, *paſſus fuerit*, ad quæ verba ſcribens Paulus ea ita accipienda dixerit, ſi & pater prohibere potuit: Alioquin *nullum crimen patitur*, id eſt, non videtur delicto patientiam accommodare ſuam, neque ideo criminandus aut notandus pater venit, *qui non prohibet, cum prohibere non poteſt*: In cujus ſcilicet manu eſt ut prohibeat, jubet agi, ſi non prohibeat admitti, inquit eleganter Salvianus noſter lib. 7.

Poſſit & hæc ſpecies vulgatæ hujus l. lectioni negativæ aptari in eo qui ſcelere nefando muliebria paſſus eſt, de quo in Edicto Prætoris, quod *de Poſtulando* eſt, quodque ipſum Paulus eo libro quinto interpretatus eſt, ut docet *lex 4. D. de poſtulando*. Sane Ulpianus diſerte, *in l. 1. §. removet, D. de poſtulando*, ex Pomponio notat, eum infamia notari non debere, qui vi prædonum vel hoſtium ſtupratus eſt. Et hæc quidem ita ad vulgatam lectionem tuendam dicta ſint.

Atenim Florentina lectio, quam & Baſilica retinent, detracta negatione in poſterioribus exhibent, *cum prohibere poteſt*, *ο δυναμενος κωλυσαι και μη κωλυων qui poteſt prohibere, & non prohibet*: Quam certe lectionem, ſi verba illa, *nullum crimen patitur*, de patientia accipiamus (quaſi ſcilicet dixerit JConſultus nullum crimen admittit, non delinquit) tota juris diſciplina ejerat, quidquid Bulgarus vel Placentinus eam defendere conentur, diſtinctione adhibita inter dominum & extraneum: quod etiam ſcholion Græcum facit. Certe enim omnis omnino crimen pati dicendus eſt, & ſic pœnæ ideo ſubjacere, qui crimen non prohibet, cum prohibere poteſt, *l. lege Cornelia D. de falſis*: nequicquam obſtante caſu ſingulari, *l. ſi quis ſervo, Cod. de furtis*. Uti contra vitioſa eſt lectio, in qua in prioribus detracta pariter negatione Harmenopulus habet, *qui prohibet, cum prohibere non poteſt*, ut jam dixi. Quare omnibus penitius perpenſis, ita cenſeo, tenendam tuendamque omnimodis lectionem Florentinam: verba ſcilicet illa, *nullum crimen patitur*, non de patientia accomodata crimini alieno in alterius perſona admiſſo, ſunt accipienda, hoc ſenſu, extra cauſam delicti eſſe, quod etiam verborum illorum vis non patitur: verum de patientia criminis *in ſe admiſſi*, *και το παθειν & paſſi*: hoc ſenſu, crimen aliquod, quodcunque tandem in ſe admiſſum, pati non videri, eum qui id a ſe non amolitur, *cum prohibere poſſit*. *Pati crimen*, hic non eſt accuſari criminis, non criminis pœnam ſuſtinere, non ferre, ſinere, patientiam præſtare, non contradicere, non repugnare, non permittere, verum crimine ab aliquo, in ſua perſona admiſſo non adfici ſeu ſufferre. Sic *pati vim*, *injuriam*, *convicium*, *furtum*, *adgreſſuram*, paſſim dicitur, ſeu *pati periculum*, *crimen*, *controverſiam*, *quæſtionem*, *calumniam* qui non ſponte ſua, verum invitus adficitur crimine: Sic *l. 16. D. de Off. Præſid. ſi quid invito accidit, veluti ſi injuriam, furtum paſſus eſt*. Ergo contra, *non pati crimen* is dicitur (qui crimen a ſe non arcet, & cum prohibere poſſit, non prohibet: quare tantum abeſt, injuriam ideo ſuam perſequi poſſit, uti contra criminis ita in ſe admiſſi infamiam evitare non poſſit: ut cæteroquin volenti & conſentienti non fit injuria. Igitur ſpecies ita ponenda fuerit eadem ſpecie retenta: (Sceleſte & PATIENDIQUE & pathicorum voce propria) Proſtituta aliqua eſt,

eſt, vel aliud quod flagitium ſcelus in ſe admiſſum quis paſſus, paſſive eſt? Certe, non audietur ſuam injuriam perſequens, imo infamis ipſemet fiet, ſi non prohibuit, cum prohibere poſſet: quam utique infamiam evitare poſſet, ſi vi eo adactus idque paſſus fuiſſet, ut Ulpianus, lib. 6. ad Edictum huic concordan. ſcribit *d. l.* 1. §. 6. *D. de poſtulando*. Imo crimen confitetur, qui non prohibuiſſe probatur, cum prohibere poſſet: quemadmodum & crimen profiteri intelligitur, qui paciſcitur: *l.* 5. 7. *D. de his qui not. infam.* quæ & ipſæ leges ex eodem Pauli lib. 5. ad Edictum deſumptæ ſunt. Et ita quidem hanc l. novo intellectu nunc donamus, ſimul & Florentinam lectionem quæ hactenus proſcribebatur, defendimus. Quod exemplum adjici poterit iis quæ Antonius Auguſtinus congeſſit, *lib.* 1. *Emendat.* 2. negativæ videlicet perperam additæ contra Florentinam auctoritatem. Quæ cum ita ſint, ex his jam apparet, quidnam ſit hac l. proprie *pati crimen*, nempe crimine vel injuria affici. Item quid ſit *crimen*, non criminatio aut accuſatio, quod vulgus cenſet, non criminis pœna ut Accurſius, ſed delictum, flagitium in ſe admiſſum, atrox ſcelus, facinus (quomodo Ovidius 2. *Faſtorum*. *De Jove crimen habet*, i. ab Jove *compreſſa*) de qua ſceleris & facinoris atrocitate, & quod ſervis in his domino morigerantibus ignoſcendum non ſit *v. l.* 157. *in princ. in fin.* cujus ideo ſententia ad hanc accedit. Quod poſtremum dicitur, *qui prohibere potuit*, id accipiendum eſt etiam de eo qui quiritari opemque implorare, qui pro more recepto fidem Quiritum invocare potuit, *ut in ſp. l.* 1. §. 19. *& l.* 19. *D. ad SC. Syllan*: miſericordiam provocare, ut in ſp. *l.* 4. §. 6. *D. vi bonor. rapt.* vicinorum opem clamoribus quærere, ſeſeque omnibus tueri conatibus, *l.* 1. *Cod. Th. de raptu virgin.* ubi plura dixi, etiam ex Ambroſio. Sic igitur apparet, ab hac Reg. ſejungendam omnino *l. culpa caret* 50. *ſupr.* quam tamen cum iſta commiſcet vulgus Interpretum, eoque ſeſe refert, tranſmiſſa hujus l. interpretatione, imo & P. Faber. Imo enim contrarius caſus eſt hujus Reg. neque eo tantum ſenſu, quo dicitur, eum qui non prohibuit, cum prohibere poſſet, eſſe in crimine ſeu crimine teneri, *l. ſcientiam in princ. D. ad l. Aquil. l.* 2. *in princ. l. in omnibus*, *D. de noxal. act. l. fluminum*, §. *quanquam*, *D. de damno infecto*: verum neque ipſi volenti & conſentienti fieri INJURIAM.

MINUS *ineſt ei quod* PLUS *eſt*.

CX. IDEM (PAULUS) *libro ſexto ad Edictum*.

In eo quod plus ſit ſemper ineſt & minus.

AD *Pluris petitionem*, atque adeo ad *formam agendi* referenda videatur hæc Edictalis Pauli regula: argumento legis 6. *D. de rei vindicat.* quæ ex eodem libro deſumpta eſt. Nempe actor olim, ſi in rem ageret, rem deſignare debebat, utrum totam an partem, & quotam peteret, *d. l.* 6. & ſi plus debito petiiſſet, ſeu formula actionis complexus fuiſſet, re ſeu damno litis coercebatur, inque totum actione cadebat, ſive plus re, tempore, loco, cauſa (nam his quatuor modis plus peti notum eſt) petiiſſet. Quod alioquin odio vitilitigatorum adverſus juris Regulam conſtitutum olim fuit. Quandoquidem (quod forte

pro ratione dubitandi hic Paulus attulerit) *in eo quod plus ſit, ſemper ineſt & minus:* id eſt exceſſus juri cuiuſquam non præjudicat, nec inutile reddere ſolet negotium, quin valeat pro qua parte valere poteſt: Quod ſane cernitur in omni negotiorum genere, veluti in ſtipulationibus, *l.* 1. §. 4. *D. de V. O.* in pactis de non petendo *l.* 17. §. 5. *D. de pactis*: in conſtituto *l.* 11. §. 1. *D. de conſtit. pec.* in mandato, *l.* 33. *D. mandati*: in locato, *l. ſi decem* 51. *in fin. D. locati*, in fidejuſſione, *l.* 8. §. 7. *D. de fidejuſſor.* in jurejurando in litem, *l.* 9. *D. de in lit. jur.* in ademptione legatorum, *l.* 3. §. 5. *D. de adim. legat.* in uſu ſervitutis, *l.* 1. §. 18. *D. de aqua quotid.* in conditione implenda *l.* 3. §. 6. *D. de ſtatulib.* in opinionum diverſitate, *l.* 27. §. 3. *D. de receptis*. In his, inquam, omnibus ſpeciebus exceſſus majoris partis necquicquam obeſt minori, & legitimæ parti, & qui plus agit quam facere neceſſe habuit, non ideo minoris, quod præſtare debuit, quodve ei competit, jacturam facit, quia in eo quod plus ſit, ſemper ineſt & minus: *Ineſt*, inquam, id eſt, vi ipſa utiliter includitur: ſic ut (qui hujus ineſſendi effectus eſt) in eo quod minus eſt, actus adhuc ſubſiſtat valeatque, qui ratione ejus quod plus eſt, quod plus excedit, non valet. *Ineſſe* dicuntur, ut & *contineri*, quæ ita partem alicujus rei conſtituunt, ut ſub nomine totius & ipſa per ſe conſerventur, *h. l.* & totum ipſum in ſe conſervent, *l.* 113. *infr.* & toto includantur, *l.* 147. Et hæc quidem hujus Reg. ſpecies & ſententia videri poſſit. Cujacii certe ſpecies admittenda non eſt, ad *Paulum*, quaſi ea pertineat, ſeu accommodari debeat ad actiones noxales, & quidem ad ſpeciem *l. ſi ex duobus* 17. *in princ. D. de nox. action.* ſic ut hanc propriam hujus Reg. interpretationem eſſe velit, quam nulli adhuc animadverterint. Ego vero animadvertere non poſſum in ea ſpecie vim iſtius Reg. *in toto & pars continetur*: neque enim hæc Reg. noſtra ibi vel rationem dubitandi, vel decidendi ullo modo ingreditur.

Igitur ita inducor potius, ut credam, eodem pertinere hanc Reg. quo tres Regulæ ſequentes hujus l. nempe *ad cautiones ſeu ſtipulationes judiciales*: & nominatim ad cautiones judicio ſiſti, de quibus Paulus egit hoc libro 6. ad Edictum: ut fidem faciunt exinde *lex* 16. *D. qui ſatiſdare*, *l.* 2. *ſi ex noxali cauſa*, *l.* 11. *de eo per quem factum*, quæ huic legi proinde jungendæ veniunt, una cum l. 6. *de procurat.* *l.* 15. *de jurejur.* *l.* 12. *de noxal. act.* *l.* 17. *de auct. & conſ. tutor.* In cautionibus igitur his ſeu ſtipulationibus aliquando evenit, ut plus promittatur per ignorantiam & errorem, ut docet Ulpianus in *l.* 4. *in fin. verſ. nam &*, *D. ſi quis cautionib.* pariter ut in aliis ſtipulationibus, *d. l.* 1. §. 4. *D. de verbor. obligat.* Quo caſu ſane etſi exceptio detur ratione exceſſus, attamen promiſſio tenet reſpectu quantitatis ſtatutæ, vel in ſtipulatum deductæ: veluti, ſi decem ſtipulanti, tu viginti reſpondeas: & retro ſeu ex contrario quoque evenit aliquando, ut me 20. interrogante, tu decem reſpondeas, & tum obligatio niſi in decem non contrahitur: licet enim oportet congruere ſummam, attamen hoc caſu (ut inquit Ulpianus *dict. leg.* 1. §. 4. *D. de V. O.* quam legem hic recte allegat Gloſſ.) manifeſtiſſimum eſt (in) *viginti & decem INESSE*, ſeu ut hæc R. habet: *In eo quod plus ſit, ſemper INEST & minus*. Cum hac alioquin Regula concordant in ſummam duæ aliæ hujus tituli Regulæ: puta, *lex* 113. *infr.* & *l.* 147. ſic tamen ut ſpeciale quid ſingulæ habeant, neque cum hac, quod vulgo fit commiſcendæ ſunt: hæc enim lex eſt de eo quod plus eſt: lex 113. de toto: lex 114.

de

Digitized by Google

de generalibus. Etſi idem de his omnibus prædicetur: puta in toto & partem contineri *d. l.* 113. & ſpecialia ſemper generalibus ineſſe, *d. l.* 147. Faceſſat tandem hinc tractatus, de partiali ſolutione, *ex l.* 21. *D. de reb. credit. l.* 41. §. *Lucius*, *D. de uſur*. Nam hæc Reg. eſt de exceſſu: Quæſtio illa eſt de defectu: utrum videlicet pars debiti invito creditori obtrudi poſſit.

EXPROMISSOR *quoque ſatiſdare cogitur*.

§. Nemo alienæ, 1. L. 110.

Nemo alienæ rei (1) *expromiſſor idoneus videtur, niſi ſi cum ſatiſdatione*. (2)

(1) *Rei*, id eſt, litis. (2) judicatum ſolvi.

AD tractatum de *Cautionibus judicialibus*, & impedimentis quo minus quis judicio ſiſtatur, pertinent quoque §§i. quatuor ſequentes, non ut Cujacius rurſum prodidit, *ad noxales actiones*: etſi hoc libro de noxali actione agi non uno loco certum eſt, verum occaſione *cautionis*, quæ ex noxali cauſa præſtatur. Hic §. nominatim pertinet ad tit. *Qui ſatiſdare cogantur*: ut præter manifeſtum ejus argumentum oſtendit ex eodem Pauli libro *lex ult. D. qui ſatiſdare cogantur*, *l.* 2. *ſi ex noxali cauſa*, *l.* 12. *de noxal. act. Qui ſatiſdare*, inquam, cogantur, non quidem judicio ſiſti, nam & dominus quoque eam cautionem præſtat, ſed *judicatum ſolvi*, quam non præſtat dominus: ſuæ enim quiſque rei defenſor idoneus eſt etiam ſine ſatiſdatione, *l. hac autem* 5. §. *ult. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. l. recte* 63. *de judiciis*, *l. ſi pupillus* 33. §. 1. *de reb. auctor. jud. poſſ.* verum alienæ rei & litis defenſor. In hoc igitur cenſu eorum qui ſatiſdare judicatum ſolvi coguntur, eſſe etiam expromiſſorem rei alienæ hac Reg. definitur: Nam de defenſore ſimplici ſatis conſtabat, de quo *l.* 66. *infr. Expromiſſor* eſt is qui, vel lite vel obligatione alterius in ſe ſuſcepta, delegatione & novatione quadam, reum liberat, *l. ult. D. ad Macedon. l.* 7. §. 8. *D. de dolo malo*, *l.* 53. *de contrah empt. l.* 28. §. 6. *l.* 22. *ad Vellejan. l.* 37. *in fin. de oper. libert. l.* 4. *de condict. cauſa dati*. Hic nominatim expromiſſor rei alienæ eſt proprie, non obligationis alienæ per ſtipulationem, ſed litis alienæ: & ſic expromiſſor judicialis per litis conteſtationem, quo pertinet *l.* 11. §. 1. *de novat*. De expromiſſore igitur hoc quærebatur, utrum is judicatum ſolvi ſatiſdare cogeretur? Quod utique negandum videbatur, quandoquidem expromiſſor rem ſuam & litem novatione faciat, ſolus obligetur quaſi reus principalis, contra debitor ſeu reus liberetur: atqui ſatiſdatio non exigitur ab eo qui rem ſuam defendit, ut jam oſtendi. Et ſane hujus rationis dubitandi metu Martinus Coſſia, Accurſius, Hotomannus, alii, *expromiſſorem* hac Reg. pro ſimplici defenſore poſitum putarunt: Verum ut id admittendum non eſt, ita ratio inquirenda nobis venit, cur expromiſſor etiam judicatum ſolvi ſatiſdare teneatur? Et vero ratio hæc eſt, quia expromiſſor litis alienæ non per ſtipulationem (& ſic acquieſcente adverſario & debitori acceptum ferendo, *d. l.* 4. *de condict. cauſ. dat. l.* 8. §. 6. *ad. Vellejan.*) delegatur, ſed ſui delegationem ipſemet facit, pro alio judicium accipiendo: Quare adverſarius

cum

cum eum ipſe non acceptaverit, non debitori accepto tulerit, ab adverſarii ſui perſona recedere cogendus non eſt. Eadem ratione, qui alienum ſervum ſuum eſſe fatetur, quamvis noxali actione obligetur, nihilominus cauſa cognita ſatiſdare debet, quia & hic ſe offert defenſioni alieni ſervi, *l. ſi plurium* 39. §. 1. *D. de noxal. action.*

Igitur expromiſſor quoque, ut alienæ litis defenſor quivis alius, judicium pro alio accipiens, judicatum ſolvi ſatiſdare tenetur, etſi filius, etſi pater, etſi locupletiſſimus, etſi clariſſimus, etſi mandatum præferens. *Nemo* ſcilicet alienæ rei, quamlibet expromiſſor, idoneus videtur, niſi cum ſatiſdatione: *idoneus*, id eſt locuples. Quare in eandem prorſus ſententiam, *d. l.* 166. *infr. hoc tit.* de defenſore ſimplici dicitur: *Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur*, id eſt, nunquam cautione relevatur, qua locupletes relevantur, ubi reliqua dicam.

De PUPILLI *patientia*.

§. Pupillus 2. L. 110.

Pupillus pati poſſe non intelligitur.

TRes Regulæ ſeu §§§. ſequentes ſpectant ad Edictum: *De eo per quem factum erit quo minus quis in judicio ſiſtat*: Cujus rituli *lex* 2. ex eodem Pauli libro deſumpta, his conjungenda eſt: Eo inquam pertinent hi §§§. non ad noxales actiones, ut Cujacius prodidit. Porro Edictum in hæc ferme verba conceptum fuiſſe videtur: *Adverſus eum, qui DOLO MALO fecerit PASSUSVE erit*, vel ita, *qui vi dolove malo fecerit, quo minus quis in judicio ſiſtat, quanti actoris interfuerit, in factum judicium dabo*. Pertinet igitur §. 2. ad explicationem vocis *Dolo malo*, vel vocis *Paſſus*: §. 3. ad interpretationem verborum, *Dolo malo*.

Prima igitur quæſtio circa hujus Edicti interpretationem hæc eſt de PUPILLO: Utrum pupillus, per cujus patientiam factum eſt, quo minus quis judicio ſiſtat, hac actione in factum teneatur? Quod hac Reg. negatur: Quia ſcilicet pupillus pati non poſſe intelligitur. Ad quam Reg. pertinet etiam lex 3. *ſup.* Pariter ut pati non intelligitur furioſus, vel bonis interdictus, ubi de re familiari agitur, *l.* 40. *ſupr.* Item pati non intelligitur, qui de facto prohibere non poteſt, veluti pater & dominus, *l.* 50. *ſup.* at non & *l.* 109. Dominus, inquam, de quo nominatim in hac ipſa ſpecie quam tractamus, Paulus eo ipſo libro 6. agit in *d. l.* 2. *D. de eo per quem factum*: quæ proinde huic conjungenda venit: *ſi actoris*, inquit, *ſervus domino ſciente, &* CUM POSSIT, NON PROHIBENTE, *dolo fecerit quo minus in judicio ſiſtam, O filius dandam mihi exceptionem adverſus dominum ait*, &c. *ſi vero ſine voluntate domini ſervus hoc fecerit, Sabinus noxale judicium dandum ait*, &c.

Et ita quidem hujus §. ſpecies ponenda eſt in Edicto *de eo per quem factum quo minus quis in judicio ſiſtat*; argumento, ut dixi, *l.* 2. *eod. tit.* & duarum ſequentium *h. l.* Regularum, quæ eodem pertinent: Non vero in noxalibus actionibus aliis, quod Cujacio viſum: Etſi idem jus ibi obtineat.

Cæteroquin pupillus an voluntatem aliquam habeat tribus aliis regulis definitur, puta

l. 3. & *l. prox.* 111. & *l.* 189. *inf. h. t.* Ac nominatim *d. l.* 111. quæ ad hoc ipſum Edictum pertinet. Et quidem, ut hæc de pupilli patientia eſt, ita & *d. l.* 3.

De ALTERNATIVIS.

§. Ubi verba 3. L. 110.

Ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterutrum eſſe factum.

DE *Disjunctivis* ſeu *Alternativis* verbis eſt hæc Reg. quæ pertinet ad ſecundam quæſtionem in Edicto: *De eo per quem factum erit, quo minus quis in judicio ſiſtat:* Utrum ſcilicet, dolum malum ſufficiat hic adhibitum, citra vim, vel, utrum nuda alicujus patientia, qua factum eſt quo minus quis in judicio ſiſtat, eum huic Edicto obnoxium faciat: an vero præter patientiam factum inſuper aliquod requiratur? Prius hæc Reg. affirmatur, ex his edicti verbis, VI DOLOVE MALO, vel ex his, *PASSUVE*, quæ verba utique cum ſoluta ſint, disjunctiva, alternata, ſane oſtendunt, alterutrum hic ſufficere: Generali Reg. adſcita: *Ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficere alterutrum eſſe factum*. Ubi vocat *verba conjuncta*, quæ particula copulativa, &, *que*, *ac*, &c. conjunguntur: ubi omnia fieri oportet: non conjuncta, quæ disjunctiva, *aut*, *vel*, &c. ubi alterutrum factum eſſe ſufficit.

Et iſta quidem genuina ſpecies hujus Regulæ eſt, arg. §. ſuperioris, & proxime ſeq. qui eodem pertinent, non vero in Edicto de actione noxali, quod Cujacius putabat, derivata ſp. ex *l. quotiens* 21. §. *Prætor* 2. *D. de noxal. act.* (etſi ibi quoque verum ſit unum ex his quæ Prætor Edicto ſuo cavit fieri) præterquam quod ibi præter disjunctivam *vel* ibi diſerte *optio* datur alterutrius eligendi.

Cæterum ex hac ſpecie jam apparet, hanc l. pertinere proprie ad legum, edictorum, & ſtatutorum interpretationem: Quamquam eadem obtinet & in contractuum, & ultimarum voluntatum interpretatione. Quam in rem juxta innumeras alias leges videnda eſt *lex* 5. *D. de condit. inſtit.* §. *pen. Inſt. de hered. inſtit. l. cum pupillus* 78. §. 1. *D. de condit. & demonſtr. l.* 13. *D. judicat. ſolvi*, *l.* 61. 76. 112. 129. *D. de V. O. l.* 13. §. *utrum*, *de reb. dub. l.* 124. *de V. S.* Et hæc quidem ita regulariter obtinent, alioquin *ſæpe* ita comparatum eſt ex variis conjecturis, uti conjuncta pro disjunctis, & vice verſa accipienda ſint, ut docet *lex*, *ſæpe ita comparatum* 53. *D. de V. S.* & *lex pen. C. de V. S. l.* 13. §. *cum ita*, *D. de reb. dubiis.*

MU-

MULIERIBUS *quando ſuccurrendum ſit.*

§. Mulieribus 4. L. 110.

*Mulieribus tunc ſuccurrendum eſt, cum defendantur *, non ut facilius calumnientur.*

* *defraudantur*. Vulg. & Haloand.

DE MULIERIBUS eſt hæc Reg. cujus ſpecies non, ut Cujacius *ad Paulum* volebat, ad noxales actiones pertinet, quaſi id hac Reg. indicetur, non ſuccurri mulieribus ſi falſo negent ſe ſervum habere in poteſtate noxalis judicii evitandi cauſa: etſi id verum eſſe non diffitear, aliter atque ætatis reſpectu: nam illi quoque ſuccurri definitur in *l. electio 26. §. neque 5. verſ. & ideo in fin. D. de noxal. act.* non vero idem ſexui ibi tribuitur. Non item pertinet hæc Reg. ad SCtum Vellejanum, quod Cujacius hic & P. Faber volebant, de quo poſtea. Quid igitur? Genuina hujus Reg. ſpecies pertinet ad idem Edictum, *de eo per quem factum fuit quo minus quis in Judicio ſiſtat*, & in ejus interpretatione verſatur, & ad eam Quæſtionem pertinet: Utrum mulier, cujus facto vel patientia factum eſt, quo minus quis in judicio ſiſteret, hoc Edicto teneatur? Id quod Paulus ex iis Edicti verbis DOLO MALO, hac Reg. recte aſſerit, propoſita generali Reg. *Mulieribus tunc ſuccurrendum eſſe*, id eſt, dignas tum videri, eſſeque mulieres quibus Jus Civile opituletur, & quidem in judicialibus proceſſibus, adverſus aliorum ſutelas, *cum defendantur* (ſubjunctivo, pro indicativo) i. cum defendendæ ſunt, cum ab iis vexatio, calumnia prohibenda eſt, arcenda, avertenda, depellenda, *εἰς τὸ ἐκδικηθῆναι ut defendantur*, ut Græci vertunt: hoc enim ſecretiore ſignificatu *defendendi* vox accipitur. Ita Plautus Moſtellaria. *Qui his injuriam foribus defendat.* Cæſar. *Quod bellum non intulerit ſed defenderit.* Virgilius *ſolſtitium pecori defendite.* Omitto alia. Quanquam Haloander hic habet, (quod præferunt alii) *defraudantur*, vel *defrudantur*; quomodo hæc vox ſcribitur apud Plautum, Terentium, Nonium: & in Pandectis Florentinis in *l. 45. in fin. D. ſoluto matrim.* ibi ne commodo dotis defrudetur. Ergo mulieribus ſuccurrendum eſt, ut defendantur, & ne defraudentur aliorum ſutelis judiciariis & calumniis, & quidem circa cautiones & defenſiones judiciales, *Non vero, ut ipſæ facilius calumnientur*, id eſt doloſis actibus alterius jus fruſtrentur, infringant, muliebris defenſionis obtentu, ac nominatim, ne jus ſuum perſequentis in judicio deterius reddant, ſubducto forte reo vel ſervo e judicio aliave qua re. Et vero eo proprie pertinet vox *calumniandi*: ut docet lex *ſi calvitur 233. D. de V.S.* Quomodo & fruſtrandi alieni juris cauſa, prægnantes ſeſe mulieres ſæpe ſimulant per calumniam: quo pertinet titulus Digeſtorum: *Si mulier ventris nomine in poſſeſſione calumniæ cauſa eſſe dicatur*: vel ſi per calumniam, vel calumnioſe ſatis petat mulier, & per calumniam deſideret ut cautio interponatur: ut dicitur *l. 3. D. ut in poſſeſſ. legat. l. 1. §. 8. & l. 8. D. de prætor. ſtipul.* Satis ſcilicet mulieribus eſſe debet, ſi ipſis ſuccurratur, ſi ipſæ defendantur ab alienis ſutelis, vexationibus judiciariis, & ut ne defraudentur, non etiam hoc obtentu calumniandi copiam & commeatum ſibi facere debent, ut tanto facilius ipſæ alios ſu-

Digitized by Google

telis ſuis fruſtrentur, alienique juris perſecutionem deteriorem faciant, alios vexent, fruſtrentur, calumnientur. Ex eadem, qua dixi, ratione, quod huic proximum eſt, (neque tamen proprie ad hujus Reg. ſpeciem pertinet, quod tamen Cujacius hic & P. Faber quoque credidere), cum de ſolis mulierum fortunis & interceſſionibus nominatim agitur, SCto Vellejano mulieribus non decipientibus ſed deceptis ſuccurritur, ſi callide ſcil. verſatæ ſint: denique deceptis non decipientibus jus opitulatur, & infirmitati fœminarum non calliditati ſuccurrit, *l.2. pen. & l. 30. D. ad SConſ. Vellejan. l. 5. C. eod. tit.* Idemque obtinet in interrogationibus & reſponſionibus in jure factis. Ex his jam patet, Bulgarum errare, cum *calumniam* hac l. accipit & facit, quando mulier in negotio ſuo interceſſit: non enim hæc calumnia eſt, vel quando mulier rem ſuam obligari paſſa fuit, & decipiendi cauſa tacuit.

De aliis caſibus, ubi mulieribus ſuccurritur, velut re nota, dicere ſuperſedeo.

De PUPILLO *pubertati proximo, delinquente.*

CXI. GAJUS *libro ſecundo ad Edictum Provinciale.*

PUPILLUM qui proximus pubertati ſit, capacem eſſe ª *& furandi, & injuriæ faciendæ.*

ª Sententia non plena: ſupple, *ait*, vel tale quidpiam.

A Muliere (de qua fuit lex prox. 110. §. *ult.*) imo a Pupillo ipſo (de quo, *d.l.* 110. §.2.) ad eundem PUPILLUM tranſgredimur, eadem in re, & Edicto, ſeu pœnali judicio, quod redditur *Adverſus eum, per quem factum eſt, quo minus quis in judicio ſiſtat.* Imo, tota hæc lex quæ duabus Regulis conſtat, pertinet ad eundem de perſonis in eo judicio tractatum. Prima ſcilicet quæſtio eſt, de *Pupillo*, per quem ſcilicet id factum eſt, &c. utrum eo judicio aliquando teneatur? Sane pupilli ætati fere in omnibus pœnalibus judiciis ſuccurri docuit jam lex 108. *ſup.* (quo lectorem hic remittunt Interpretes): imo pupillum regulariter ex patientia ſua hoc Edicto non teneri, jam definitum prox. *l.* 110. §. 2. *ſupr. h. t.* Quandoquidem Pupillus pati poſſe non intelligitur. Certum quoque eſt, eum neque ex facto ſuo regulariter hoc Edicto teneri: Et tamen teneri eum aliquando hac Reg. Gajus oſtendit, duobus videlicet concurrentibus, nempe, ſi & proximus pubertati ſit, & ipſe FECIT quo minus quis in judicio ſiſteret. Quæ Reg. ut intelligatur, quatuor hic demonſtranda veniunt. 1. Quiſnam *Pupillus* hac l. dicatur. 2. Quis *Proximus pubertati*. 3. Cur in aliis juris articulis proximus pubertati non habeatur pro pubere, habeatur vero in delictis. 4. Denique oſtendendum, perperam hanc l. ad contractus produci.

1. *Pupilli* igitur appellatione hac Reg. ætas pupillaris intelligitur (non ſtatus tantum pupillaris) id eſt, impubes quilibet, ſive in patris poteſtate ſit, ſive in tutoris: Ergo pupillus hic qui alias *impubes*, ut *l.* 23. *D. de furtis*: non tantum caput liberum ſeu paterfamilias, ſed etiam filiusfamilias, pariter ut in *l. ult. D. de V. O. l. ſi infanti, Cod. de jur. delib. l.* 7. §. 3. *D. de pecul. leg.* contra *leg.* 139. *D. de V. S.*

2. *Pubertati proximus* pupillus ſeu impubes (quomodo etiam vocatur *l.* 13. §. 1. *D. de*

Digitized by Google

de dolo malo, dicitur & prope pubertatem eſſe, *l. 4. §. 26. de doli except.* non multum a puberi ætate abeſſe, *l. excipiuntur* 14. *D. de SConſult. Silan.* prope puberem ætate dixit Livius, lib. 2. Græcis παρεκτατης, quæ vox etiam Latio donata a Lucilio & Varrone: qui ſcilicet de pueritia venit, proxime ſcilicet, ad pubertatem, a Græco ſumptum, ut Nonius Marcellus notat, c. 1. *v.* 341. εκτεινειν & παρεκτεινειν ſignificat *eniti*, *contendere*, *pertendere*, *extendere*, *porrigere ſe ad aliquid*, vel longius, vel majus. Ergo parectati, ενηλικοις puberibus proximi. Quis autem pubertati proximus cenſendus ſit, variæ ſunt admodum ſententiæ: & vero de eo liticulæ quoque exortæ inter Cujacium & Robertum. Accurſius cenſet, pubertati proximum eum videri, qui *decimum & dimidium annum* egreſſus ſit, eo quod pubertati propior is qui ſit quam infantiæ: Nam pupillaris ſeu primæ ætatis gradus tres hi conſtituuntur, *infantia*, ad ſeptimum uſque annum, admodum impuberis, & proximi pubertati, ut docet §. *pupillus* 9. *Inſt. de inutil. ſtipul.* Verum hanc interpretationem Decius & Doctiſſimus Viglius recte refutavit: quia, qui decimum & dimidium annum egreſſus eſt, pubertati quidem propior eſt & ſic comparate, ſed non proximus eſt, quod vicinam magis conjunctionem ſignificat, & eum qui parum a pubertate abſit indicat. 2. *Græci*, quod etiam Viglius notavit, proximum pubertati interpretantur, eum qui duodecimum annum agit, imo & citerius adhuc, qui decimum vel nonum, vel etiam ab anno ſeptimo uſque ad 14. v. hic Theodorum Hermopolitem, Balſamonem, *in nomacanon. Photii tit.* 14. §. 13. Leonem *in epitome leg. tit. ult. n.* 21. Matthæum Blaſtarem. Idemque & veteres Franci ſenſere *in lege Salica tit.* 26. Et hæc ſententia ferme placuit novo interpreti Inſtitutionum ad *d. §. pupillus:* qui pubertati proximum ab octavo vel nono ætatis anno computat, idque Theophili auctoritate. Quod omne verum eſſe non poteſt, ubi odium pupilli vertitur, ſeu in delictis, de quo eſt hæc Reg. 3. Tertia Hoſtienſis ſententia eſt, quod proximus eſt per tres dies ante, vel poſt, per *cap. ad noſtram ext. de regul iribus*, arg. *l. 3. §. pen. de liber. exh.* 4. Canoniſtarum Gloſſ. & Innocentii ut & Jaſonis ſententia, quam & alibi ſecutus eſt Cujacius, eſt, eum proximum pubertati cenſeri oportere, cui ſex tantum menſes ſeu ſemeſtre tempus ad pubertatem deeſt, ut *not. ext. de deſponſ. impub. cap. continebatur*. Idque duarum legum argumento, quarum prior eſt Calliſtrati, in *l. non tantum* 17. *in pr. D. de excuſat. tutor.* Verum quod ad hujus legis argumentum attinet, quod alii quoque jam recte monuere, Calliſtratus ibi non definitum voluit, quis pubertati proximus dicendus eſſet, cujus ne mentionem quidem facit, verum excuſationis a quarta tutela rationem non habendam, ſi videlicet aut priorum pupillorum ætas prope pubertatem ſit, ita ut ſemeſtre tantummodo tempus reliquum ſit, aut eorum quorum tutelam ſuſcipere cogitur. Alterum argumentum deſumitur ex *l. properandum*, §. *& ſi quidem* 2. *Cod. de judiciis*, ubi pariter dicitur, prope finem eſſe tempus litis, ſi ſemeſtre tantum tempus ſuperſit. Verum neque id ad rem facit: pertinet enim id ad litium finem, ubi ex triennio præſtituto ſemeſtre tantum ſupereſt. Et quanquam hæc ita proprie ſint, non male tamen hæc in argumentum duci poſſunt. Quinta eorum eſt ſententia, qui tertium decimum annum hic requirunt, puta ut pupillus eum agat, vel certe expleverit: & ſic proximum pubertati accipiunt, qui anno ferme a pubertate abeſt, ut in illo Poetæ.

Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus: ubi Servius Grammaticus, procul dubio

Digitized by Google

bio ex aliquo Juriſconſulto notat, deſcribi *vicinum pubertati*. Denique cui annus ad pubertatem ſupereſt, proximus pubertati ex hac ſententia fuerit, ut Galenus etiam explicat, 3. *Aphoriſm.* 27. Atque ita quoque Græci quandoque pubertati proximum interpretantur in *l.* 13. §. 1. *D. de dolo malo*, Synopſ. *tit.* 3. & Theophilus in *Inſt. de inutil. ſtipulat.* proximum pubertati *πλησιαζοντα τη ἡβη appropinquantem pubertati* interpretatur. Ita *d. c. continebatur ext. de deſponſ. impub.* Pontifex, puellam ætati ſeu pubertati proximam definit in undecimo, vel circa duodecimum annum. Et hæ quidem duæ poſtremæ ſententiæ vero propiores ſunt, in odioſa ſaltem delictorum & pœnarum materia. Sic ſane pariter proximus infantiæ dicitur, qui non multum exceſſit infantiam, §. *ſed quod diximus* 10. *Inſt. de inutilib. ſtipul.* qui ſeptimum videlicet vel octavum annum agit, ut ibi Theophilus: vel, ut Scholiaſtes ejus *ὁ προξιμος proximus* infanti *αχρι δεκα ετων uſque ad decem annos.* Sic proxime prætextati ætatem accedere definitur, qui puberem ætatem nunc ingreſſus eſt, *l.* 3. *in fin. D. de liber. exhib.* Sic & Alexander III. *in cap. continebatur* 6. *extr. de deſponſ. impuber.* ætati (id eſt, pubertati) proximam definit in undecimo anno vel circa duodecimum, cui junge *& c. ad id* 21. *extr. de ſponſal.* Sic & cum Græcorum alii pubertatem definiunt, *ὁτε πληρωσει τα ιγ ετη quando impleverit* 13. *annos*. Et vero tandem formulæ illæ: *proximus pubertati*, *prope pubertatem eſſe*, *non multum a puberi ætate* abeſſe, id manifeſte indicant. Et hoc ipſum tamen adhuc judicis arbitrio committendum ſeu relinquendum eſt: quæ omnium veriſſima Decii ſententia fuit, arg. *l.* 1. §. *ult. D. de jure delib.* & poſt eum doctiſſimi Viglii; Nempe, non ſimpliciter aut unice id ex annis menſiumve numero æſtimandum, ſed ex capacitate intellectus, ſeu perſpicacitate impuberis, quæ etiam Joannis Fabri ſententia eſt in Inſt. duob. locis, arbitrio judicis, dum ne hos limites egrediatur, pendere: ut cæteroquin tempus omne quod lege definitum non eſt, arbitrio judicis relinquitur, *d. l.* 1. §. *ult.* In pueris enim unus altero præcocior eſt, aſtuque ſuperat annos, ingenio ante pilos, malitiaque ætatem in aliquo ſæpe ſupplet: Item, citius doli capaces ſunt aſtici ſeu urbani, quam ruſtici: Denique una gens altera callidiores habet pueros, ut Accurſius de Normannis, Romanis & Longobardis, ait ad l. *ſequitur*, *D. de uſucapionibus*. Nunc ad rem. Pubertati igitur proximi, pro puberibus jam habentur in delictis, utpote doli CAPACES, potentes, non vero a pubertate ſemoti: quo de ſunt quamplurimæ leges, puta præter hanc *l.* 4. §. 26. *D. de doli except. l. heredibus* 13. §. 1. *D. de dolo*, *l.* 5. §. 2. *D. ad l. Aquil. l.* 1. §. 15. *D. depoſiti*, *l.* 3. §. 1. *D. de ſepul. violat. l.* 3. §. 1. *D. de injur. l. impuberem* 23. *D. de furtis*, *l.* 2. §. *vi bonorum* 19. *D. vi bonorum rapt. l.* 14. *D. de SConſ. Silan. l.* 22. *D. de falſis*, *juncta l. un. C. de falſa monet.* §. *item finitur*, *Inſt. quib. mod. tut. fin. l.* 4. *D. de auctorit. tut.* Ergo pupillus pubertati proximus furandi capax eſt, ut eſt ipſe pubes: veluti ſi minor 25. annis, cum hereditatem adiret ſub beneficio inventarii, nonnulla amovit, omni æri hereditario obſtringitur, etiam ultra vires hereditarias: de quo vide Cujac. *conſul.* 11. & prolixe Lovetium *lit. h. n.* 24. Ita, referente Peleo *quæſt.* 16. a. 1494. duodecennis condemnatus fuit, eo quod ictu lapidis puellam interfeciſſet, ejuſque corpus doloſe occultaſſet: ſed & Boerius *deciſ.* 254. aliud Areſtum laudat de anno 1528. huc pertinens. Quidquid hujus ſit, pœnæ adhuc modum hic temperandum multi recte ſtatuunt. Excipitur ſane a lalterium, quia hoc crimen nonniſi cum pubertate incipit, *l.* 36. 38. §. *fratres*, *D. de adulter.* Etſi exempla memorentur

Digitized by Google

rentur ſtupri, imprægnationis, puerperii ante eam ætatem: Quod etiam firmat Alexander. *c.* 8. *de deſponſ. impub. v.* & *c.* 5. *eod.* Et hæc quidem in delictis.

At in cæteris juris articulis pubertati proximus non habetur pro pubere, veluti in jure teſtandi, *l.* 5. *D. qui teſtam. facere*, *l.* 4. *C. eod. tit.* etiamſi ad pias cauſas proximus pubertati teſtatus fuerit, quæ vera Bartoli & Jaſonis ſententia eſt. In tutelis pariter pubertati proximus pro pubere non habetur, *Inſt. quib. mod. tut. finit.* & *tit. de curatorib.* Tandem neque in nuptiis, *l.* 4. *D. de ritu nupt.* etſi jure Pontificio aliter cautum ſit, *cap.* 9. *extr. de ſponſal.*

Ratio differentiæ inter delicta, aliaſque cauſas, ac nominatim contractus, hæc eſt, quod in his de momento in momentum tempora computari omnino neceſſe fuerit, certumque tempus & definitum conſtitui, quo poſſent ſeſe adſtringere: neque fictione ulla providentia juris eludenda eſt: quod utique fieret ne alioquin in ſingulis ſpeciebus adhibenda eſſet cognitio, an intellectum pupillus habuiſſet vel non, ſi pubertati proximus pro pubere fingeretur: In iis vero quæ facti ſunt, facilius fictio admittitur, & quidem dolo intercedente & procaci malitia ætatem ſupplente: quam in rem videnda eſt *lex* 1. & 2. *C. ſi adverſ. delict.*

4. Jam liquet itaque poſtremo loco, perperam hanc Regulam trahi ad *Contractus* & quaſi *Contractus*: Nam ſi ipſum contrahendi jus ſpectes, inutilis eſt contractus celebratus a pupillo, licet pubertati proximo, citra tutoris auctoritatem: ſi vero de negotio tantum contrahendo ſeu expediendo quæritur, jam ſeptenni major negotium gerere ſeu contrahere poteſt: nam hujuſmodi pupillus qui fari poteſt & negotium contrahere poteſt tutore auctore, *l.* 5. *ſupr. h. t.*

In HEREDES *non tranſire* PŒNALES *actiones ex delicto.*

§. In heredem, 1. L. 111.

In heredem non ſolent actiones tranſire quæ pœnales ſunt ex maleficio: veluti furti damni injuriæ, vi bonorum raptorum, injuriarum.

AD idem ſemper Edictum, ſeu ad eundem tractatum: *De eo per quem factum ſit quo minus quis in judicio ſiſtat*, & hæc R. pertinet: quæ in genere eſt de vi *Pœnalium Judiciorum*, utrum ea in heredem tranſeant ſeu dentur: Cui quatuor aliæ hujus tituli Reg. concordant, puta *lex* 38. (quo lectorem hic unice remittunt Interpretes) 44. *ſupr.* & *l.* 127. *in fin.* 164. *infr.* Quarum ſynopſin aliquam habes ad *d. l.* 38. Scilicet, ut pœnali nominatim judicio: *De eo per quem factum eſt quo minus quis in judicio ſiſtat*, heres non tenetur, quod Ulpianus lib. 7. concordante ſcripſit, *l.* 1. §. *ult. D. de eo per quem fact.* ita generaliter verum eſt (quod etiam verbis *Non ſolet* indicatur) quaſcunque tandem pœnales actiones ex maleficio, adverſus heredes delinquentis non dari.

Ex maleficio, inquam, pœnales, in quodcunque tandem negotii genus dolus vel culpa maleficio proxima incurrat: Nam & hæc Reg. obtinet in pœnalibus judiciis ex contractu, vel quaſi delicto deſcendentibus, ut docet *lex* 18. *D. depoſiti*, *l.* 16. *D. de judic. l. ult.* §. 6. *D. nautæ, caup. ſtab. l.* 3. §. 5. *D. de his qui effud.* Quid igitur? Aliud ſcili-

Digitized by Google

ſcilicet obtinet in actionibus rei perſecutoriis, etiam ex maleficio deſcendentibus; *l. 9. D. de condict. furt. l. 8. 11. §. 3. l. 14. D. de publican. l. 20. D. de accuſat. l. 2. D. repetund. l. ult. D. peculat.* ubi Papinianus eleganter rationem adſignat: Quia in hujuſmodi judiciis, quantumlibet ex crimine deſcendentibus, quæſtio principalis ablatæ pecuniæ movetur: de quo dictum jam plene ad *d. l. 38. ſupr.* quæ huic, uti dixi, inter alias concordat.

De vi EXCEPTIONIS.

CXII. PAULUS *libro octavo ad Edictum.*

Nihil intereſt, ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

DE *vi Exceptionis* eſt hæc Reg. cui duæ aliæ præterea hoc tit. concordant, puta *lex* 13. (quo ſe hic Interpretes referunt, lectoremque remittunt) *ſupr. & l.* 115. §. 1. *infr.* Imo, ſi fundamentum generale hujus Reg. ſpectes, concordant quinque præterea (puta *lex* 51. *lex Marcellus* 66. *ſupr.* 129. 167. 190. *infr. h. t.*) quod quidem fundamentum generale hujuſmodi eſt: *Patria eſſe non habere, & inutiliter habere*. Inutiliter porro habetur, non uno modo, ſive quia res reſtituenda venit: ſive quia evinci poteſt: ſive quia ex caſu auferri poteſt: tandem quia actio per exceptionem vel ſubmoveri vel infirmari poteſt: *Submoveri*, inquam, veluti exceptione pacti de non petendo, quod exceptionis genus non quidem ipſo jure actionem tollit, *l. 51. de pactis*, & eatenus ſane prima facie intereſt ipſo jure quis actionem non habeat, an vero per exceptionem ſubmoveatur: Nam Prætor non obſtante hujuſmodi pacto actionem dabat addita tantum exceptione, ni pactus ſit ne peteret, *l. 25. D. de V. O. l. 17. §. 1. ſolut. matrim. l. 27. §. pactus ne peteret, D. de pactis.* At enim aliud exceptionis genus eſt, quo actio ſtatim INFIRMATUR: puta ſi actio ipſo jure invalida ſit, vel ſi acceptilatione aut ſolutione ſublata ſit obligatio: quo ſane caſu nulla actio datur, *l. 26. 27. 123. D. de V. O. Infirmari* dicuntur ea, quæ ipſo jure nulla ſunt, & in irritum deducuntur.

His ita poſitis, ſciendum eſt, hanc Reg. pertinere ad Edictum *de Procuratoribus*, ubi ad quamcumque rem ſive litem procuratorem dare jus eſt: *Ad quamcumque rem*, inquam: ad quæ verba ſcribens Ulpianus & Paulus: ille lib. 9. hic 8. quæſiverunt, utrum & ad futuram litem procuratorem dare liceret, *l. 3. 4. D. de procurat.* Utrum in litem popularem, *l. 42. in princ. D. de procurat.* & *l. 1. 5. D. de popular. action.* Utrum in interdicto de liberis exhibendis, *l. 40. D. de procurat.* Tandem quæſitum, de actione ipſo jure quidem alicui competente, verum quæ per exceptionem infirmatur? Et vero definivit Paulus, recte in eo actionis genere eum ipſum, qui ſi ipſe ſuo nomine ageret, exceptione ſubmoveretur ab eo, cui revera actio competat, procuratorem dari, hac Reg. propoſita, nihil intereſſe ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur. Et ſane hæc Reg. aptanda venit, quod Cujacius recte vidit ad Paulum, *d. legi* 42. §. 3. *D. de procurator.* quæ ex eodem Pauli libro deſumpta huic conjungenda eſt: Quæritur, utrum fideicommiſſarius, cui reſtituta eſt ex Trebelliano hereditas, poſſit heredem fiduciarium procuratorem dare in actionibus hereditariis? Quod negandum videba-

debatur, quia directæ actiones ſemper heredi fiduciario competunt ex propria perſona invito fideicommiſſario, *l.* 27. §. *qui ex Trebelliano*, *l.* 70. *D. ad Trebel.* & poſt reſtitutionem heres nihilominus remanet, §. *reſtituta*, *Inſt. de fideic. hered.* & conſequenter, *dominus*, quod heredis nomen ſonat. Et contrarium tamen ſtatuendum eſt, hac ratione ſeu hujus Reg. auctoritate, quia heres fiduciarius reſtituta hereditate, etſi actiones habeat ipſo jure, attamen eas inutiles & inefficaces habet, utpote quæ per exceptionem reſtitutæ hereditatis infirmentur, *l. Stichum* §. *aditio*, *D. de ſolution. l. ſi qua* 28. *D. de judic. l.* 1. §. *quamquam*, *l. ita tamen*, §. *qui ex Trebell. ad SConſ. Trebell.* denique nullas ipſe ſuo nomine videtur habere, *l.* 75. *D. de V. O.*

Interim hæc Reg. cernitur & in aliis juris articulis, ac nominatim in tractatu de legatis, quo pertinebat *lex* 13. *ſupr. h. t.* & *l.* 4. *D. quando dies legat.* in quæſtione videlicet, quænam res legari poſſint, item quæ legata ad heredes tranſmittantur.

Cæterum, quod hac Reg. dicitur, *nihil intereſſe*, intellige *eventu* ſeu *effectu* ipſo, exituque judicii, de quo vide & *l.* 3. §. 1. *de conſtit. pec. l. lecta* 40. *de reb. cred. l.* 8. *de condict. ob turp. cauſ. l.* 7. §. 8. *D. de dolo*,

De TOTO *&* PARTE.

CXIII. GAJUS *libro tertio ad Edictum Provinciale.*

In toto & pars continetur.

DE *toto* & *parte* eſt hæc R. Cum qua commiſceri nolo duas alias hujus tituli regulas: puta *l.* 110. *in pr. ſupr.* quo tamen ſe referunt hic Interpretes, & *l.* 147. *infr. h. t.* eſt enim *d. lex* 110. *in pr.* de eo quod plus eſt: *d. lex* 147. *de* generalibus, etſi idem de omnibus prædicetur, nempe in toto & partem contineri *h. l.* In eo quod plus eſt ineſſe & minus *d. l.* 110. *in princ.* generalibus ſpecialia ineſſe *d. l.* 147. Pertinet autem hæc Reg. ad Edictum *Quod cujuſque univerſitatis nomine*, ut oſtendit *lex* 1. *eo tit.* (quæ ex eodem libro 3. Gaji deſumpta eſt). Et referri eo quidem poteſt, duplici ratione. 1. Apponi poteſt ſpecies in *Syndico* ſeu *Actore Univerſitatis*, ubi ſane verum eſt, Syndicum creatum a potiſſima parte vel duabus partibus Decurionum, recte datum videri, quod docet alioquin *lex* 2. 3. 4. 5. *D. eod. tit.* haud aliter atque ſi a toto ordine datus eſſet. Et vero a toto Ordine datum recte dici, quia *in toto & pars contineatur*. *Pars*, inquam, neque ea modica, ſed quæ majorem in ſe totius portionem contineat: Nam & hæc *pars* proprie hac parte in conſiderationem venit diciturque: Quam in rem videnda eſt *lex* 3. *D. de decret. ab ord. fac. l. quod major* 19. *D. ad municipal.* Denique refertur ad univerſos, quod publice fit per majorem partem, *l.* 160. §. 1. *infr.* In toto igitur pars ita continetur, ut ſæpe etiam totum repræſentet.

Poni poteſt & hoc alterum exemplum in actionibus Univerſitatis, & quidem arg. *l.* 7. §. 2. *eod t.* Finge, univerſitatem ad pauciores vel unum etiam recidiſſe, ſic ut PARS tantum ejus quantacunque hodie maneat? Sane & actiones Univerſitatis durabunt: Ratio? Quia *in toto & pars* hæc reſidua ſemper jam olim *continebatur*, & etiamnum continetur, ut dici non poſſit, mutatam univerſitatem eo quod tota hodie non ſuperſit, cum ſa-

Digitized by Google

tis ſit vel partem ejus ſupereſſe, quæ totum, quo continebatur, repræſentat: ſcilicet ut *in toto pars continetur*, id eſt totum partem continet, ita vice verſa *in parte* quæ toto continetur, *& totum conſervatur*. Nempe jus totius corporis ſimul & nomen ETIAM in parte ſtat, neque *aliud* corpus dici poteſt, etſi ad pauciores redactum: de quo alioquin videnda eſt famoſa *lex proponebatur* 76. *D. de re judic.* Denique non poteſt id quod altero olim continebatur, ſi ſolum ſuperſit hodie, aliud cenſeri ab eo quo continebatur. Eadem ratione & quæ pars ex toto aliquo legato hodie ſupereſt, legatario debetur, *l. ſi ex toto* 8. *in pr. l. ſi grege*, *de leg.* 1.

Referebat hujus Reg. ſpeciem Rævardus ad *l.* 2. *eod. tit.* ubi dicitur, actorem datum ab Univerſitate, non habendum quaſi a pluribus datum, quia pro univerſitate interveniat, non pro ſingulis, ſeu quia in toto pars continetur: Verum id minus probo, quia ibi non quæritur de parte, ſed de ſingulis & individuis.

Hinc quoque jam liquet, ut eo redeam, alium eſſe ſenſum *d. legis* 21. *ſupr.* quæ continet argumentum a majori ad minus, ubi de jure privato poteſtatis quæritur: nempe non debere ei cui plus licet, quod minus eſt, non licere: Rurſum, alium eſſe ſenſum *d. legis* 110. *in pr. ſupr.* cujus ea ſententia eſt, per exceſſum inutilem majoris partis non vitiari minorem modum legitimum. Item alium eſſe ſenſum *legis* 147. *infr. h. t.* quæ continet argumentum a genere ad ſpeciem. Haud adeo certe alienus eſt ab hac Reg. tractatus, an petitione totius, partis petitio extinguatur? Ubi diſtinctio hac parte hæc adhibenda eſt, toto ſcilicet ſemel petito, quod ex partibus integrantibus conſtat, partis petitionem extingui, *l.* 17. *D. de except. rei jud. l.* 27. *§. pactum. D. de pactis*. Aliud dicendum in partibus diſcretis, nam tum toto petito, petitio partis non ideo extinguitur, quia neque hujuſmodi pars, *pars* recte dicitur. Exemplum in fundo petito: Nam qui ſuccubuit in fundi petitione, uſumfructum nihilominus petere poteſt, *l.* 21. *§.* 3. *D. de except. rei jud.* quia uſusfructus pars fundi non eſt. Exemplum aliud eſto in actus petitione: ſcilicet qui in petitione ejus ſuccubuit, iter petere non vetatur, *l.* 1. *§.* 6. *D. d. tit.* Addatur & tertia ſpecies *ex l.* 7. *§.* 2. *d. tit. de except. rei judic.* juncta *l.* 23. *&* 30. *D. de uſucapion.*

De OBSCURI *Interpretatione*.

CXIV. IDEM (PAULUS) *libro nono ad Edictum*.

In obſcuris inſpici ſolere *, *quod veriſimilius eſt, aut quod plerunque fieri ſolet*.

* Sententia ſemiplena.

AD *Obſcuri* Interpretationem (de quo ſunt hoc titulo præterea Regulæ ſeptendecim) quas ſemel omnes congeſſi *ad l.* 9. *ſupr.* ſeu ſtatum *Conjecturalem*, pertinet hæc Reg. Non quidem obſcuri ob verbi forte ambiguitatem, de quo eſt *lex* 67. *ſupr.* 172. *infr.* Rurſum, non obſcuri ob indefinita ſeu indiſtincta verba, de quo eſt *lex* 9. *ſupr.* verum, facti obſcuri ad conjecturam voluntatis verbis nullatenus expreſſæ, ſive de contractibus agatur, de qua ſp. erit lex 168. in *princ.* & §. 1. ſive de nudo facto. Ut proinde nil mirum ſit, ſi voluntatis iſtius eruendæ duo κριτήρια *criteria* hac Reg. proponantur,

tur, quæ aliis Regulis hujus tituli non proponuntur.

Quæ omnia manifeſta fient, ſi teneamus genuinam ſpeciem, quæ huic legi aptanda venit, quam hactenus non apponunt: Nempe Libro 9. ad Edictum Paulus interpretatus eſt Edictum de *Negotiis geſtis*, ut docet *lex* 13. 15. 18. 21. *D. eo tit.* & *l.* 40. *D. mandati*, *l.* 24. *D. de admin. tut.* Neque tamen hæc Reg. pertinet ad ſpeciem *d. legis* 13. *D. de negot. geſtis* (ut Cujacius putabat) verum ad eam contrariam negotiorum geſtorum actionem, quæ geſtori competi ad *ſumptus recuperandos*, *reputandos*: Ubi ſane ſæpe obſcurum eſt, quo animo geſtor ad aliena negotia acceſſerit, num donandi videlicet animo pietatiſque intuitu, an vero reputandi repetendique animo: Idque maxime controverti ſolet, ubi negotiorum geſtore e vivis ſublato, heredes ejus paſſim & indiſcretim ſumptus a defuncto factos repetitum eunt: quam in rem alioquin eſt ut elegans ita famoſa ejuſdem Pauli *lex Neſennius* 34. *D. de negot. geſt.* ubi hæc diſceptatio *in factum conſiſtere* dicitur, ſeu *res facti eſſe*. Illud equidem certum eſt, ab una parte, neminem donare, & ſic ſuum jactare velle, præſumi, *l. Campanus*, *C. de oper. libert.* *l. cum de indebito*, *Cod. de probation.* Vice verſa certum eſt, exigente munere pietatis factos ſumptus repeti non poſſe: quam in rem eſt *lex* 27. §. 1. *&* *d. l. Neſennius* 34. *&* *l.* 44. *D. de negot. geſt.* item *lex* 1. 5. 11. 13. 15. *Cod. eod. tit.* In hoc igitur conflictu, conjecturæ, inquam, pietatis, & præſumptionis contra donationem, ut ſciri poſſit, in hac videlicet re facti (cujus utique difficilis conjectura eſt) quando quis pietatis cauſa & ſic donandi animo, ſumptus in aliena negotia feciſſe credendus ſit, quando vero repetendi animo, duobus *κριτηριοις criteriis* Judicis officium inſtruitur hac Reg. judiciumque adeo ejus dirigitur ad veritatem explorandam.

Prius *κριτηριον*, *criterium*, ſeu prima conjectura, *και λυσις της απορίας ſolutio difficultatis*, eſt a *veriſimili*: Cujus argumenti a veriſimili exemplum vide quoque in *l. inſulam* 13. *D. qui potiores in pign.* quæ veriſimilitudo, ex perſonis & rebus ducitur: pariter ut in ambiguo ſermone, ut Cicero 2. *de Inventione*, *num.*27. Perſonis, inquam, primo ejus qui aliena negotia gerit, veluti quia mater eſt aut avia, veluti quia patronus aut avunculus, quia conjunx, quia vitricus, quia amicus paternus. Nempe hæ perſonarum qualitates veriſimilitudinem tantum inducunt ſumptuum ex pietatis officio factorum, & ſic donatorum: Addatur & perſona liberti: Tandem & affectio qualibet domeſtica, ut in ſp. *legis* 1. *in fin.* *&* 5. *C. de negot. geſt.* *l.* 44. *D. eod.* Secundo ex tertia aliqua perſona veriſimilitudo donatorum ſumptuum ducitur: nam ſane ſi propior alia perſona ſuperſit, quam negotia illa tangunt, & remotior ſeſe iis immiſceat, repetendi animo ſumptus feciſſe credendus eſt, *d. l. Neſennius*, & *l.* 5. *D. de liber. agnoſc.* *l. neque mater*, *Cod. de jur. dot.* Tertio ex facto domini, cujus negotia ſunt, veriſimilitudo ducitur: nam ſi domino prohibente ejus negotiis ſe quis immiſceat, & ſumptuum jacturam facit, *l. ult. Cod. de negot. geſt.* Quarto ex qualitate rei veriſimilitudo educitur, ſeu ex modo & genere impenſæ conjectura non difficilis eſt, *l.* 44. *D. de donat. int. vir. & uxor.* nam facilius in alimenta, in medicamenta, facti a perſona conjuncta ſumptus donandi animo facti creduntur, *l.* 11. 13. 16. *Cod. de negot. geſt.* Quinto veriſimilitudo ducenda videatur ex ratione bonorum, ſi videlicet is cui alimenta præſtita ſunt habeat ipſe bona, nam tum cum qui præſtitit de rebus ejus aluiſſe veriſimile videatur, ut quidam cenſebant *in ſp. d. l. Neſennius*, *verſ. ex contrario*. Denique

K 2 ſi alius

ſi alius gratuitam operam offerebat, alter qui ſeſe immiſcuit ſumptus repetere non poteſt, *l. 2. C. de neg. geſt.* Et hæc de primo *κριτηρίῳ criterio*, quod eſt a veriſimili.

Secundum *κριτήριον criterium* eſt ſeu Conjectura & *λύσις τῆς ἀπορίας ſolutio difficultatis*, a *ſolito*, ex eo quod plerunque fieri ſolet: Ut omittam in aliis quoque juris articulis hanc ipſam conjecturam & argumentum a ſolito valere, ut in ſp. *legis ſi pactum 9. in fin. D. de probat. l. juriſgentium §. quod fere, D. de pactis, l. 3. D. de probat. l. pen. C. de neceſſ. hered.* juncto §. *idemque juris, inſt. quib. ex cauſ. manum.* Nam & in contractibus, in pactis, ſtipulationibus, teſtamentis & hoc *κριτήριον* obtinet, hæc conjectura valet: Sed obtinet vel maxime in ſumptuum & expenſarum ratione, quo pertinet hæc Reg. Igitur plerunque fieri ſolet, ut beneficia (quod Seneca dixit) id eſt donationes, nemo in Calendario ponat, id eſt in rationes ſuas conferat: Ideo ſi in rationes conjuncta ita perſona ſumptus in rem alienam factos non retulerit, ſane & donaſſe creditur, *d. l. Neſennius in fin.* juncto argum. famoſæ *l. Procula, D. de probat.* Item plerunque fieri ſolet, ut qui alienis ſeſe immiſcet etiam proteſtari ſoleat, ſeſe ſumptus repetiturum: Quare proteſtatione omiſſa quædam donationis conjectura enaſcitur, *d. l. Neſennius*. Tandem fieri plerunque ſolet, ut qui pupillum aliquem habet, is pupillo alimenta ſeu alimentorum modum a Magiſtratu decerni poſtulet: Quare ſi conjuncta perſona id non petierit, alimenta quæ dederit, & donaſſe creditur, *l. 1. 2. C. de aliment. pup. præſt.* & *d. l. Neſennius*. Eodem pertinet & *mos regionis*, de quo ad *l. 34. ſupr.*

Ex his jam apparet de Pet. Fabri errore, qui unicum *κριτήριον criterium* tradi *hac l.* putabat: quaſi idem eſſet ſemper quod *veriſimilius eſt*, & quod *plerunque fieri ſolet*: Nam veriſimilitudo ex perſonis & rebus enaſcitur: poſterius enaſcitur ex ſolito & communiter frequentato.

CEPISSE *quis videatur*.

CXV. IDEM (*Paulus*) *libro decimo ad Edictum*.

Si quis obligatione liberatus ſit, poteſt * *videri* cepiſſe *.

* id eſt debet. *accepiſſe* Haloand.

§. 1. Non poteſt videri *Accepiſſe*, qui ſtipulatus poteſt exceptione ſubmoveri.

AD Edictum de *Calumniatoribus* referendas hujuſce legis Regulas, jam aliorum, etiam Gloſſæ, indicio, conſtat, ex *l. 2. D. illius tit.* ita quidem ut utraque ſpectet ad *Capiendi* ſive *Accipiendi* (nam hic promiſcue hæc duo uſurpantur, etſi alias quandoque diſtinguantur, ut *l. 71. D. de V. S.*) vocis ſignificationem. Edicti ſcilicet illius hæc ſententia fuit: *Actionem in eum dari & quidem intra annum in quadruplum, poſt annum in ſimplum, qui pecuniam* ACCEPISSE dicetur, *ut calumniæ cauſa negotium faceret vel non faceret*. In hoc igitur Edicto interpretando dum verſaretur Paulus, inter alia demonſtratum fuit, quiſnam dicendus eſſet *pecuniam calumniæ cauſa accepiſſe*; duabus inter alia Regulis propoſitis. Prima: etiam eum accepiſſe pecuniam videri poſ-

ſe,

ſe, qui obligatione ſeu debito liberatus fuit. Quæ Regula repetitur *d. l. 2. eod. tit.* unde hæc deſumpta eſt: Nempe, non is tantum pecuniam *accepiſſe* dicendus eſt, qui quam pecuniam non habebat, corporaliter nunc primum *accepit*, verum etiam eum, qui quam liquido debebat lucrifecit, ut quia vel chirographi ſciſſione vel reſtitutione vel *Acceptilatione* (ad quam ſolam ſpeciem nonnulli male hanc Reg. referunt) vel pacto liberatus fuit: Nam &, ſi rationem Edicti ſpectes, æque turpiter facit, & contra prætoris mentem, qui calumniæ cauſa accipit liberationem quam qui pecuniam: Imo & ſi verba ſpectes, pecuniam accepiſſe creditur, qui liberatus eſt, quia *accepiſſe* & adquiſiviſſe is dicitur, qui quacunque ratione locupletior factus eſt, atqui locupletior fit qui liberatur, *l. 66. in fin. D. de ſolution.* & adquirendi ſpecies eſt liberari ab obligatione, *l. 11. D. de acceptilat.* Ita recte dicimus, *dediſſe* videri eum qui debitorem ſibi obligatum liberavit, quique remittit, *l. 10. D. de condict. ob cauſ. l. 20. juncta l. præced. in fin. D. de liber. cauſ.* Bonis quippe connumerantur & obligationes; *l. 21. D. de V. S.* Tandem fictione brevis manus debitor pecuniam ſolviſſe, eandemque mox recepiſſe creditur. Ergo paria ſunt accepiſſe & obligatione liberari.

Cæterum hujus Regulæ fides & veritas in aliis quamplurimis juris articulis cernitur; ut oſtendit *d. lex 10. D. de condict. cauſ. dat. l. 41. §. 2. D. de jur. dot. l. 3. §. 10. D. de donat. int. vir. & uxor. l. 81. §. 5. D. de leg. 1. l. 45. D. de condit. & demonſt. l. 11. D. de acceptil.*

Poſterior Regula contraria hæc traditur: *Non poſſe videri accepiſſe, qui ſtipulatus poteſt exceptione ſubmoveri*: Cui Regulæ ut concordat *lex 13.* (quo lectorem hic remittunt Interpretes) *& l. 112. ſupra h. t.* ac maxime *d. l. 13.* ita hujus hæc ſententia eſt: eum qui metu forte alteri incuſſo ab eo quid ſtipulatus eſt, non poſſe videri accepiſſe, quia exceptione doli petens ſummoveri poteſt, *l. ſi cum exceptione, §. ſed & ſi quis, D. quod metus cauſ.* Et ſic Edicto de calumniatoribus fruſtra teneri. Nempe enim ut cæteroquin verba cum effectu ſunt accipienda, ac nominatim verbum capere, *l. 71. D. de V. S.* ita & in hoc Edicto id unum attenditur, utrum aliquid lucrifecerit ſeu compendium fecerit is, qui quid accepiſſe calumniæ cauſa dicitur: cæterum nihil lucrifacit, qui actionem quidem habet ex ſtipulatu, verum inanem, quia nec actionem habere videtur, *d. l. 13. ſupra.*

PARS

PARS II.

REGULARUM EDICTALIUM,

De RESTITUTIONIBUS in integrum, & de RECEPTIS, octo Regulis ſeu ſex legibus conſtans, & libro 4. Digeſtorum reſpondens.

De VI *&* METU.

CXVI. ULPIANUS *libro undecimo ad Edictum*.

Nihil conſenſui tam contrarium eſt, qui ac * *bonæ fidei judicia ſuſtinet, quam* vis *atque* metus, *quem comprobare* * *contra bonos mores eſt*.

* id eſt etiam ſuſtinet. In Haloand. *et* * ratum habere.

AD tractatum de *Reſtitutionibus in integrum* referendæ ſunt ſeptem Regulæ ſequentes, quinque legibus compreheuſæ. Et hac quidem, quæ Ulpiani eſt ex libro ejus 11. ad Edictum quod de variis Reſtitutionum cauſis egit, ut tres Regulæ proponuntur, ita & ad tres reſtitutionum cauſas ſpectant: principium ſcilicet pertinet ad vim metum: §. 1. ad lubricum ætatis: §. 2. ad errorem. Eſt proinde tota hæc lex *περι αναγκης de coactione*, ſeu *περι ακοντι*, de involuntario, & ſic de impedimentis *ἐμποδισματι* bonæ mentis ſeu voluntatis tribus: Sunt alioquin & alia *ἐμποδισματα impedimenta*, de quibus aliæ Regulæ hoc tit. occurrunt, puta obſequium & imperium patris vel domini, quo pertinet *lex 4. ſupra*, *&* *lex 157. infra*: præcipitatio, quo referenda eſt *lex 76. ſupra*, quæ leges alioquin perperam cum hac commiſcentur: etſi verum ſit & hæc duo poſtrema, voluntati & conſenſui non minus adverſa eſſe, quam vim, metum, dolum & errorem: Juſſus item patris aut domini, ut filios, & ſervos ſæpenumero excuſat, ita voluiſſe credi non poſſunt, quæ dicto audientes executi ſunt. Proinde faceſſat jam prolixus Interpretum tractatus ad hanc l. de *metu reverentiali*, qui ad *d. l. 4. &* 157. potius propiuſque pertineret.

Prima igitur hujus l. Regula pertinet ad VIM METUM, ab extraneo injectum, & ſic ad Edictum *Quod vi metuſve cauſa*: quod oſtendit alioquin *& lex 1. 3. 7. 9. D. eod. tit. & l. 5. D. de vi & vi arm. l. 19. D. de V. S.* quæ omnes ex eodem libro 11. Ulpiani deſumptæ, huic conjungendæ ſunt. Et ſane hæc Regula nihil aliud eſt quam ratio illius Edicti, quod in hæc verba conceptum erat. *Quod vi metuſve cauſa geſtum erit, ratum non habebo*. Quibus Edicti verbis Ulpianus hanc rationem ſubjecerat: Nihil conſenſui tam contrarium eſſe quam vim & metum, quem comprobare contra bonos mores

Digitized by Google

res ſit: *Comprobare* ait Ulpianus, pro quo ipſum Edictum habebat, *ratum habere*. Proinde ex diverſo ratum non haberi oportere, quod prolixius eodem libro Ulpianus interpretatus fuerat, puta *d. l. 9. §. 3. 4. 5. 6. D. quod metus cauſa*, ubi verba illa interpretatur, *Ratum non habebo*.

His ita explicatis ſingularia nonnulla ad hanc Reg. obſerventur: Primum eſt, *vim a metu* hic diſtingui, de quorum definitione idem Ulpianus eodem libro egerat, ut docet *d. lex 1. 3. 7. 9. eod. tit.* etſi in Edicto Prætoris, quale a Salvio Juliano ordinatum fuit, nulla mentio fieret *vis*, cujus olim in anterioribus Edictis non minus quam metus mentio fiebat: Et ſane quicquid Ulpianus dicat, multum inter utrumque intereſt: Vis ſcilicet eſt majoris rei impetus, qui repelli non poteſt & ad corpus magis pertinet: Metus vero timor majoris malitatis, ad animum magis: Etſi utrumque ex æquo, ut Ennius loquitur, *ſapientiam expectoret*, maluſque ſit diuturnitatis cuſtos: ſic ut non minus ſibi excidat, qui metu quam qui vi cogitur, imo & furioſo quoque comparetur qui metuit pavetque: Nam etſi metus voluntatem quandam habeat, ſaltem ſi poſt principia ſpectes, (quod recte colligitur ex *l. 21. §. pen. D. quod met. cauſ.* non adeo ex *l. 22. D. de ritu nupt.* ut quæ ſit de metu reverentiali) unde & metu factum voluntarium Ariſtoteli dicitur, attamen ſi principium ſpectes, involuntarium eſt, & fatendum eſt, metum habere neceſſitatem omnimodo contrariam voluntati *l. 6. in fin. D. de adquir. hered.* Quare minus tuta mihi ſemper viſa eſt Ulpiani obſervatio, *vim* cum *metu* confundentis.

Secundo, obſcurum hac Regula videtur, cur Ulpianus dixerit, *conſenſum bonæ fidei judicia ſuſtinere:* Unde ex adverſo colligas, vim metum in ſtrictis judiciis legitimum reſtitutionis titulum non eſſe. Quod tamen aliunde falſum eſſe patet: Non minus enim in ſtrictis judiciis, quod vi metuſve cauſa geſtum eſt, ratum non habetur, (ut docet *lex 55. D. de O. & A. lex interpoſitas, C. de tranſact. l. 7. Cod. de his quæ vi metuſve cauſ.*) Quare igitur dixerit Ulpianus *ῥητῶς* *expreſſe, conſenſum bonæ fidei judicia ſuſtinere*? Ex Pandectis Florentinis ſunt qui reſpondeant, Ulpianum hic non minus de ſtrictis judiciis ſenſiſſe, quam de judiciis bonæ fidei, quia inibi ſic legatur: *Nihil conſenſui tam contrarium eſt, qui AC bona fidei judicia ſuſtinet*: Ac, id eſt ut illi accipiunt non tantum ſtricta judicia ſed etiam bonæ fidei. Verum id admitti non poteſt, quia ſi ita eſſet, debuiſſet potius converſo more Ulpianus dixiſſe, *qui ac ſtricti juris judicia ſuſtinet*, ut ita de magis dubitabili reſponderet: nam de bonæ fidei judiciis nemo unquam dubitavit. Exempla ſunt obvia *in l. 4. 5. C. de his quæ vi metuſve cauſ. l. 5. C. de reſcind. vendit.*

Quid igitur? tota vis poſita eſt in voce *ſuſtinet*. *Qui*, inquit, *ac bonæ fidei judicia ſuſtinet*. Diſcrimen hoc videlicet eſt inter bonæ fidei judicia & ſtricta: ut quemadmodum dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, ipſo jure eum nullum reddit, *l. 16. §. 1. D. de minorib.* ita pariter vis metus contractum bonæ fidei reddat nullum: In ſtrictis vero judiciis longe aliter: Nam ibi vel actio petenda eſt pro reſtitutione in integrum, vel exceptio metus nominatim opponenda, ut oſtendit *lex 9. §. 3. D. quod metus cauſ. §. 1. Inſt. de exception. l. 7. C. de contrab. ſtipul. l. pen. C. de inutil. ſtipul. Suſtinere* igitur id rem aliquam dicitur, quo actus aliquis ita innititur, ut eo ſubtracto actus ſit ipſo jure nullus. Interim quæ dicta ſunt de metu, de *juſto metu* exaudienda ſunt, non de lymphatico,

tico, non vano, non vani ominis aut hominis, verum qui in conſtantiſſimum hominem merito cadat: Nam vani timoris juſta excuſatio non eſt, *l.* 184. *infr. h. t.* ubi plura hanc in rem.

De JURE PUBLICO.

§. Non capitur, 1. L. 116.

Non capitur, qui jus publicum ſequitur.

QUæritur, utrum *Minor* 25. annis reſtituatur, ſi jus commune & publicum ſecutus fuerit? Id, inquam, quæritur hac Reg. & ſic pertinet ea ad Edictum de Minoribus xxv. annis? Et vero definitur: *Non capi eum* (& ſic minorem non reſtitui) *qui jus publicum ſequitur:* Non *capi*, id eſt, non videri deceptum, fraudatum, læſum, damno affectum, ac proinde neque reſtituendum, qui formam juris communis in negotiis ſuis ſecutus ſit, & via regia ac publica ambulaverit: Qua in re *capiendi* & *captionis* verbum proprium eſt, uti docet vel *lex quotiens nihil* 200. *infra h. t.* Imo ex hoc ipſo libro 11. Ulpiani docet *lex* 1. *in fin. D. de in integr. reſtit. l.* 10. §. 3. 4. *D. de minorib.* quæ huic conjungenda eſt: ex libro 12. *lex* 11. *D. ex quib. cauſ. major.* Denique quæſtio hujus Reg. eo pertinet, quando minor xxv. annis reſtituendus veniat, tanquam captus: Neque enim paſſim minoribus ſubvenitur, verum cauſa cognita, ſcilicet ſi *capti* proponantur, ut idem Ulpianus eodem lib. 11. ediſſerit in *l. verum* 11. §. 3. 4. 5. *D. de minor.* Quare illud inveſtigandum venit, quando minor captus dici poſſit. Generaliter equidem traditum eſt, tum demum minorem captum videri, cum ætatis lubrico, aut inconſulta facilitate fraudatus eſt & læſus *d.* §. 4. 5. Atenim id adhuc nimis generale eſt, quare ſpecialiores quædam Regulæ præſtruendæ ſunt: Prior Regula hæc eſto, *ex d. l. verum* 11. §. 4. *&* 5. (ſed quæ huc non pertinet) non videri captum minorem, ſi *ſobrie* rem ſuam adminiſtrans, & diligentiſſimi patrisfamilias inſtar, captionem aliquam ſeu damnum, facto magis & eventu, incurrerit: Finge enim, minorem locupletem hereditatem amplexatum; eam ſubito collapſam, veluti quia prædia chaſmate perierunt, inſulæ exuſtæ ſunt, ſervi fugerunt aut deceſſerunt? Non videtur minor captus: nam, quod fato contigit, cuivis patrifamilias quamvis diligentiſſimo poteſt contingere, *d.* §. 5. Vel finge, minorem animal ſibi neceſſarium comparaſſe, idque mox deceſſiſſe? Non videbitur minor captus emendo ſibi rem neceſſariam, licet mortalem, neque eventus damni reſtitutionem indulget, verum inconſulta facilitas, *d.* §. 4. Item finge, quod exemplum quoque deſumi poteſt *ex l. in cauſa* 16. §. 4. *D. de minorib.* (quæ ejuſdem libri eſt) conjuncta *l.* 22. §. *ult. & ſeq. D. locati, & l.* 8. *Cod. de reſcind. vend.* Finge, inquam, minorem rem ſuam aliquanto minoris vendidiſſe? Minor captus non videbitur, nec reſtituetur: quia naturaliter: (ut hac Reg. dicitur *jure publico*) licet contrahentibus in pretio ſe circumvenire, quod ex Pomponio, Ulpianus hoc ipſo libro 11. ait *d. l.* 16. §. 4. *ſ. n penult. D. de minorib. Naturaliter*, id eſt, quia non poſſit aliter ſtare natura commerciorum: & ſubſtantia emptionis, *l.* 8. *C. de reſcind. vend.* Quare etiam *Nov.* 77. *ἐμπορικῶς mercatorio more* pro naturaliter dicitur,

tur, excipiendus tantum caſus *legis* 2. *Cod. de reſcind. vend.* ſi videlicet ultra dimidium juſti pretii deceptus ſit. Item finge, ut ſpeciem ex praxi hic adferam, minorem promiſiſſe aliquid ex juſta cauſa, veluti remuneratoria, quod etiam major debuiſſet & potuiſſet facere? Sane minor non reſtituetur. Quam in rem Arreſtum Pariſienſe memoratur 3. Sept. 1594. Et hæc quidem de priore Regula.

Secunda ſpecialis Regula (& quidem *Vetus* quod Græci tradiderunt) hæc noſtra eſt: *Non capi minorem, qui jus publicum ſequitur*. Cui ſimilis proponitur a Papiniano, & quidem in eodem reſtitutionis argumento, in *l. inter eos* 51. §. *pen. D. de fid. juſſor. Non deceptus videtur, jure communi uſus*, & exinde a Zenone, *in l. ult. Cod. de in int. reſtit. min.*

Duæ porro ſpecies apponi exinde poſſunt. Prior in tractatu de Fidejuſſoribus, de quibus hoc ipſo libro 11. Ulpianus egit, ut docet lex ejus *Marcellus* 25. *D. de fidejuſſ.* Nempe jus publicum ſive commune eſt (unde & *peremptoria defenſio* dicitur *l.* 10. *Cod. de fidejuſſor.*) ex epiſtola D. Hadriani, ut inter plures fidejuſſores, qui tempore litis conteſtatæ ſolvendo ſunt, *actio dividatur*, §. *ſi plures de fidejuſſor. l. inter fidejuſſores* 26. *D. eod.* id eſt, ut ſinguli non in ſolidum, verum pro virilibus tantum conveniantur: ita quidem, ut ſi poſt litem conteſtatam deſierint eſſe ſolvendo, eorum inopina inopia cæteros non oneret, neque juris ratio patiatur, petitionem diviſam redintegrari *l. liberum fuit* 16. *Cod. de fidejuſſor.* Nunc finge, minorem hoc jure publico uſum, idque ſequentem plures fidejuſſores, qui tempore litis conteſtatæ locupletes erant pro virilibus conveniſſe, poſtea unum ex iis facultatibus lapſum, an cæteros in ſolidum convenire poterit tutus auxilio ætatis? Minime: *Non capitur* ſcilicet *qui jus publicum ſequitur*: ſeu damno affectus, deceptus, non videtur minor jure communi uſus, ut diſerte tradit Papinianus *d. l. inter eos* 51. §. *pen.*

Secunda ſpecies poni poteſt in dotis vel donationis propter nuptias datione, *ex l.* 1. *Cod. ſi adverſ. donat. & d. l. ult. Cod. de reſtit.* juncta *l.* 28. *C. de jur. dot. & l. ult. C. de Magiſtrat. conven.* (ſunt enim hæ tres leges unius conſtitutionis partes). Finge, mulierem minorem, dotem promiſiſſe pro viribus patrimonii, vel ante nuptias donationem feciſſe curatore conſentiente, quod utique jus publicum eſt & commune? Sane, etiamſi poſtea modum patrimonii minorem fuiſſe appareat, non ideo tamen adverſus conjugem reſtituetur: quia *Non capitur qui jus publicum ſequitur*: Subſidiaria tamen ei actio ſemper parata eſt in ſcribam, qui vitium hoc admiſit, majoris, inquam, æſtimatæ ſubſtantiæ, ut docet *d. lex ult. C. de magiſt. conv.*

Cæterum vice verſa, ut non capitur, qui jus publicum ſequitur, ita neque capit ſeu dolo quidquam facit, qui jure publico perpetuo utitur, *l.* 42. *D. de act. empt.*

De ERRORE.

§. Non videntur, 2. L. 116.

Non videntur, qui errant, *conſentire*.

TErtium *ἐμπόδισμα impedimentum* bonæ mentis, ſeu voluntatis, & ſic tertius Reſtitutionis in integrum *titulus*, ſeu cauſa *hoc* §. 2. proponitur, puta juſtus ERROR: quod etiam oſtendit *lex 2. D. de in int. reſtit.* cujus exempla nonnulla videre eſt in *l. 7. D. de juriſdict. l. 2. D. de judic. l. 2. de confeſſis, l. 9. Cod. de jur. & facti ignor.* Juſtus, inquam, error ſeu mavis juſta ignorantia: Quæ partim ex perſonarum qualitate educitur: quo ſenſu juſta heredis ignorantia dicitur *l. 19. 42. ſupra h. t.* partim vero ex rebus: Hinc adeo decantata illa differentia inter juris ignorantiam, quæ neminem excuſat, & ignorantiam facti, cujus interpretatio ut plerunque prudentiſſimos fallit, ita nulli obeſt, *l. 2. D. de jur. & facti ignor.* Tandem & ex adjunctis, puta ſi nihil ſit culpæ aut vitii, quod errorem aut anticipet aut comitetur. Neque tantum hæc Regula obtinet in bonæ fidei judiciis, verum etiam in ſtrictis. Hinc illud Pomponii in *l. 57. D. de O. & A. In omnibus negotiis contrahendis, ſive bona fidei ſint ſive non, ſi error aliquis intervenit, nihil valet quod acti ſit.* Videatur & *lex 6. 17. §. 10. D. ad municipal. l. 15. D. de juriſdict. l. 11. 18. D. de reb. credit. l. 35. D. de acquir. rer. dom. l. 30. §. qui pecuniam, & l. 51. & ſeqq. D. de pactis.*

De BONORUM POSSESSORE.

CXVII. PAULUS *libro undecimo ad Edictum*.

Prætor bonorum poſſeſſorem heredis loco in omni cauſa habet.

B*Onorum poſſeſſor* heredi hac Reg. in totum ſeu in omni cauſa exæquatur, cui concordat & Reg. generalis, quæ continetur *l. 128. §. 1. infr. h. t.* Ac nominatim hac Reg. *a Prætore* adæquari dicitur, Edicto videlicet ſuo: *Prætor*, inquit Paulus, *habet*, &c. Bonorum ſcilicet poſſeſſores, ut fictitii heredes ſunt (quod Ulpianus dixit *tit.* 28.) ita æquo jure cum heredibus cenſentur, parique paſſu cum iis ambulant: ut alioquin veritas & fictio denique ut Jus Civile & Prætorium eodem canali decurrunt. Et quid mirum? Cum bonorum poſſeſſor nil aliud ſit, quam ſucceſſor Prætorius? & bonorum poſſeſſio, Prætorium remedium, Prætoria ſucceſſio? Quare bonorum poſſeſſor in univerſum jus ſuccedit, pariter ut heres: quo pertinet *l. 128. §. 1. infra*, heredis loco a Prætore conſtitutus eſt, *l. cum emancipatus in fin. pr. D. de bonor. poſſeſſ. contr. tab.* in *omnibus* vice heredis habetur, *l. 2. de bonor. poſſeſſ.* & hereditatis appellatione bonorum quoque poſſeſſio continetur, *l. 138. de V. S.* bonorumque poſſeſſio admiſſa, commoda & incommoda hereditaria, itemque dominium rerum, quæ in his bonis ſunt, tribuit, nam hæc omnia bonis ſunt ſubjecta, *l. 1. D. de bonor. poſſeſſ.* Denique bonorum poſſeſſor heredis loco habetur. *In*

Digitized by Google

In omni vero cauſa dicitur *hac* l. Prætor bonorum poſſeſſorem heredis loco habere, id eſt, in omnibus juris articulis & materiis. Quam in rem videnda eſt *l.* 11. *D. de hered. petit. l.* 2. *D. de poſſ. her. pet. l.* 1. §. *interdum*, *D. de vulgar. & pupillar. ſubſtit. l.* 119. 130. 208. *ſupra de V. S. l. pacto* 26. *Cod. de pact. l.* 9. *C. de petit. hered. l.* 12. *& l. ſi ſorori*, *C. de jur. delib.* Ac nominatim obtinet in argumento Reſtitutionis in integrum, ad quam ſpeciem hæc Pauli Regula proprie ſpectat. Obtinet in rei vindicatione, actioneque Publiciana, quo ſpectat *d. l.* 128. §. 1. *infra*. Ut proinde jam recte concludat JCtus, *in omni cauſa* Prætorem habere poſſeſſorem pro herede.

In omni cauſa rurſum, id eſt, ſive bonorum poſſeſſor conveniat, ſive conveniatur, ſive ipſe reſtitutionis auxilium imploret, ſive adverſus ipſum imploretur. Rurſum *in omni cauſa*, ſive in bonæ fidei judiciis, ſive in ſtrictis: quod ut diſerte comprobat *lex in conditionibus* 19. *D. de condit. & demonſtr. item lex ſi quis mihi* 23. §. 7. *D. de adquir. hered.* ita Cagnolus recte defendit adverſus veteres Interpretes. Tandem in omnibus cauſis reſtitutionis quæ memorantur *l.* 1. *D. de in integr. reſtit.*

Et vero in hac reſtitutionum materia hærendum hic nobis eſt, ſpecieſque ponendæ, & quidem per varias reſtitutionum cauſas: Primum *in l.* 6. *D. de in int. reſtit.* definitur, non ſolum minorum, ſed etiam Reip. cauſa abſentium, item omnium qui ipſi potuerunt reſtitui in integrum, *ſucceſſores* ſeu *heredes* in integrum reſtitui poſſe: quod etiam comprobat *lex* 3. §. 9. *l.* 18. *in fin. D. de minor.* Idem proinde dicendum & de bonorum poſſeſſore: Nam & *d. lex* 6. ad fideicommiſſarium heredem reſtitutionis auxilium porrigit.

Secunda ſpecies apponatur ex *l. quod ſi minor* 24. §. *Scævola* 2. *D. de minorib.* Minor adverſus omiſſam juvenili levitate vel repudiatam hereditatem vel bonorum poſſeſſionem ſi diſtracta hereditate, finitiſque negotiis, veniat ad paratam ſubſtituti laboribus pecuniam, reſtituendus non eſt, multoque parcius minoris heres ex ea cauſa reſtituendus eſt *d. l.*

Tertia ſpecies aptetur in reſtitutione ob dolum, argum. *l.* 15. *dolove malo* 27. *D. de dolo malo*, quæ & ipſa huic noſtræ paritate inſcriptionis conjungenda venit, juncta *l.* 26. 29. 30. *eod. tit. de dolo malo*, & *l.* 42. *D. de adq. rer. dom. l.* 40. *D. de O. & A.* Nempe, etſi famoſa de dolo actio *in heredes* non detur (ut cæteroquin pœnales actiones in heredes non dantur, quod docuit *lex* 38. 44. 111. §. 1. *ſupra*, docebit adhuc *lex* 152. *in fin.* 157. *in fin.*) ita reſtitutio ex capite doli in *heredem* eatenus datur, quatenus ad eum pervenit, ſeu quatenus ex ea locupletior ad eum hereditas venit: & rationem ex Sabino Paulus hoc ipſo libro 11. ad Edictum in *d. l.* 29. reddit, quia *calculi ratione potius quam maleficii heres tum convenitur*. Idem proinde & in bonorum poſſeſſore dicendum eſt.

Poſtrema ſpecies, cum Cujacio *ad Paulum*, deſumi poteſt ex titulo *de Alienatione judicii mutandi cauſa facta*, argum. *l. vel ſimilem* 5. *illius tit.* quæ ex eodem Pauli lib. 11. deſumpta eſt, ſi modo inſcriptio bene habet, & non ad librum 12. referri debet. Notum eſt & hunc juſtum eſſe ex edicto Prætoris reſtituendæ actionis titulum: ubi videlicet adverſarius rem ideo alienat, uti judicii exitum duriorem faciat oppoſito alio adverſario vel potentiore, vel qui alia de cauſa non poſſit de facili conveniri. Cæterum hujus reſtitutionis æquitas & in *heredem* alienantis porrigitur, in id quod ad eum

Digitized by Google

eum pervenit, *l.* 4. *d. tit.* imo ut Paulus *d. l.* 5. ſtatim ſubjicit, vel *ſimilem*, id eſt, bonorum poſſeſſorem: cui ſubjici poteſt hæc Reg. pro ratione: *Heredi ſimilis eſt bonorum poſſeſſor*, & habetur a Prætore in omni cauſa. Et quidem a *Prætore*, ut ſummatim colligam in omnibus cauſis *reſtitutionum*, quas tribuere ſolet Prætor, 1. ſive ob abſentiam Reipubl. cauſa. 2. ſive ob ætatem minorem. 3. ſive ob dolum. 4. ſive ex alienatione judici mutandi cauſa facta.

De eo qui in SERVITUTE *eſt*.

CXVIII. (ULPIANUS) *libro decimo ad Edictum*.

Qui in ſervitute eſt, uſucapere non poteſt: Nam, cum poſſideatur, poſſidere non videtur.

DE eo qui IN SERVITUTE eſt, eſt hæc Reg. non vero de ſervis, (de quibus ſunt hoc tit. quatuordecim Regulæ,) mox ut oſtendam. Et pertinet ad eam ſtatim quæſtionem, *quiſnam uſucapere poſſit:* Et quidem in argumento ſpeciatim Reſtitutionis in integrum ex titulo: *ex quibus cauſis majores*, & ad illud nominatim ejus Edicti caput, quo *Uſucapio ejus qui in ſervitute eſt, vel in hoſtium poteſtate adverſus præſentem, vel præſentis, adverſus eum*, reſcinditur, atque ſi ipſe non uſu cepiſſet, vel adverſus eum uſucaptum non fuiſſet: Quod quidem Edictum memorat idem Ulpianus, libro 12. ad Edictum (unde hæc Reg. deſumpta eſt) in *l.* 1. *D. eod. tit.* quod & prolixe eodem libro interpretatus fuerat, ut docet *lex* 12. 15. 21. 23. *in princ.* §. 1. 2. 3. *D. eo ipſo tit. & lex* 15. *D. qui teſtam. fac. poſſ. l.* 1. *D. pro derelicto*, quæ indidem deſumptæ huic conjungendæ ſunt.

Ad priorem autem uſucapionis ſpeciem hæc Reg. referenda eſt: nempe ad ejus qui in ſervitute vel hoſtium poteſtate eſt uſucapionem adverſus præſentem, de quo ipſo eſt §. *rurſus Inſt. de actionib.* Finge, in civitate conſtitutum aliquem uſucapere quid cœpiſſe, mox in ſervitutem, vel hoſtium poteſtatem, abreptum? Sane eo tempore uſucapionem ſibi explere non poteſt: Rationem JCtus hic recte adſignat, quod *qui in ſervitute eſt, uſucapere* ſibi *non poſſit*. Et cur? Nempe, cum ipſe poſſideatur, poſſidere non videtur: Quod oſtendit etiam *lex* 54. §. *ult. D. de adquir. rer. domin. l.* 1. §. 8. *D. de adquir. poſſeſſ.* Denique cum ſine poſſeſſione uſucapio contingere non poſſit, *l. ſine poſſeſſ.* 25. *D. de uſucap.* ſane non poſſidet qui ipſe poſſidetur.

Proinde adverſario ejus præſenti ejus temporis poſſeſſio nihil obſtabit, ut maxime rem fortaſſis mobilem ſecum in ſervitutem abreptam porro poſſederit. Vice verſa ſi rem immobilem forte poſſidere deſierit ob ſervitutem, non reſtituetur poſtliminio reverſus, quia ſine poſſeſſione uſucapio non procedit, & poſſeſſio res facti eſt, atquin res facti poſtliminio non continetur, & iniquum eſt auferre domino quod uſus non abſtulit, ut docet Papinianus, *l.* 19. 20. *d. tit. ex quib. cauſ. major.*

Et hinc quidem hujuſce l. ſententiam eſſe, patet ex *d. l. ait Prætor* 23. *D. ex quib. cauſ. major.* quæ huic inter alias. ut dixi, conjungenda eſt, qua diſerte hoc ita definitur, ubi tamen §. 3. exceptio quædam ad hanc Reg. proponitur: Nempe conſtitutum in

Digitized by Google

in captivitate per ſubjectam ſibi perſonam ſeu per ſervum ſuum uſucapere poſſe jure ſingulari ex cauſa peculiari, ſervumque adeo & uſucapionem inchoare & explere eo tempore poſſe, quod etiam oſtendit *lex in bello* 12. §. *facti* 2. *l. ſi poſtliminio* 29. *D. de captiv. l. ſi is qui* 15. *D. de uſuc. l. homo liber* 54. *in fin. D. de adq. rer. dom.* quia & ignorantibus hæc uſucapio procedit, *l.* 3. *D. de adquir. poſſ.*

Ex his jam patet, hac Reg. *in ſervitute eſſe*, dici eum, qui cum revera liber eſſet, in ſtatum tamen ſervilem deductus fuit: ſive miniſterii cauſa ſerviat, ſive injuſtam ſervitutem ſerviat: ſive denique captivus ſit apud hoſtes: Is ſcilicet ſibi uſucapere vel uſucapionem continuare, explere non poteſt, neque medio ſervitutis aut captivitatis tempore uſucepiſſe potuit: ut proinde reverſo ei in civitatem, vel libertatem relegenti, illius temporis poſſeſſio nequicquam prodeſſe poſſit. Denique cœpta uſucapio captivitate interrumpitur, uſurpatur, *l. 9. & d. l. 23. ex quib. cauſ. major.* Aliud fuerit, ſi non in ſervitute ſit, ſed in vinculis tantum, quia hic non poſſidetur, *l. ei quoque, D. d. tit. ex quib. cauſ. major.* Secundo ex ſuperioribus apparet, cum cæteroquin in Edicto Prætoris, *in ſervitute, & in hoſtium poteſtate conſtitutus*, diſtinguantur, utroſque tamen hac l. his verbis, *qui in ſervitute eſt*, comprehendi, quod etiam jure fieri poſſe ejuſdem Edicti interpretatione Calliſtratus memorabat, *l. 14. D. eod. tit.*

Tertio ex ſuperioribus apparet, huic Reg. nequicquam obſtare, quod vulgo dicitur (ac nominatim §. 3. *in fin. Inſt. per quas perſ. cuique adquir.*) per ſervos uſucapionem vel longi temporis poſſeſſionem nobis accedere. Quia illud dicitur de ſervis per quos utique dominis recte adquiritur, hæc vero Reg. eſt de dominis ipſis in ſervitute conſtitutis: Illi, ſervi, inquam, dominis ſuis recte uſucapiunt, quia eorum perſona ex perſona dominorum *χαρακτηρίζεται Characterizat*: hi non recte uſucapiunt, quia ipſi nullam prorſus habent perſonam: Tandem ergo hæc Reg. eſt de his qui in ſervitute conſtituti ſunt, non vero de his qui ſervi ſunt: hi uſucapere ex perſona dominorum capacium poſſunt, illi non item: ut cæteroquin differunt in ſervitute eſſe & ſervum eſſe: illud facti, hoc juris eſt: illud libero competit, *l. 11. d. t. ex quib. cauſis major*: iſtud ſtatum ſervilem denotat.

De OMITTENTE *poſſeſſionem*.

CXIX. IDEM (*Ulpianus*) *libro decimo tertio ad Edictum*.

Non alienat qui duntaxat omittit poſſeſſionem.

O*Mittentis* duntaxat poſſeſſionem, & *Alienantis* differentia hac Reg. proponitur, quæ totidem verbis tranſcripta eſt *ex l. 4. §. 1. D. de Alienat. jud. mut. cauſ.* Imo ſi nonnullos audimus, ne Regula quidem eſt: vocis, *Alienandi*, quippe interpretationem hactenus continet, & ſuperiori titulo aptius redderetur, quo ipſo titulo eandem ferme in ſententiam eſt *lex alienationis* 28. *& lex alienatum* 67. Neque ideo tamen hinc expunctam ipſe velim, ut quæ brevitate ſui & concinnitate variis juris Quæſtionibus pro Regula facile ſubſternitur. Quod & ipſum jam ſimili exemplo oſtendimus, puta eo quod de *capiendi* verbo continetur, *l. 13. ſupra h. t.*

Alie-

Digitized by Google

Alienationis igitur, ſeu *Alienandi* verbum, cum in Edicto *de Alienat. judic. mut. cauſ. facta*, Ulpianus interpretaretur, inter cætera monuit, eum *alienaſſe*, (& ſic in Edictum incidiſſe) videri, non tantum qui dominium, verum etiam qui poſſeſſionem tantum in alium *tranſtuliſſet*, *d. l.* 4. §. *non ſolum* 2. *D. eod. tit.* Nempe & cæteroquin translatio poſſeſſionis nudæ pro alienatione cenſetur, ſi qua videlicet fraudis dolive mali ſuſpicio ſubeſſe poſſit, & eventu ipſo legi aut adverſario fraus fiat: Alioquin, ut jam objectioni ſatisfiat, ſi nulla fraus, nullus dolus legi aut adverſario inde fiat, translatio poſſeſſionis pro alienatione non eſt, ut in ſp. *legis* 1. §. *ſi vir* 4. *D. de adquir. poſſeſſ. l. fiſtulas* 78. §. 1. *D. de contrah. empt.*

Idem vero Ulpianus oſtendit in *d. l.* 4. §. 1. aliam eſſe rationem ejus, qui *duntaxat omiſit* poſſeſſionem, id eſt, qui deſiit rem controverſam poſſidere, non etiam in alium tranſtulit: Hunc enim non videri alienaſſe, vel in Edictum de alienatione judicii mutandi cauſa admiſiſſe; ſive enim dolo malo omiſerit poſſeſſionem, dolum quidem ejus hactenus coerceri, ut in eum non minus actio detur, atque ſi poſſideret (ex vulgata juris Regula quæ continetur *l.* 131. *ſupr.*) ſed non in id quod intereſt, quaſi alienatione judicii mutandi cauſa facta (ſubjecta hujus l. Regula) ſive verecunda cogitatione poſſeſſionem omiſit, ejus factum non eſſe improbandum, lites execrantis, qui urique tanti habuit re carere, ne propter eam ſæpius litigaret: ut idem Ulpianus loquitur *d. l.* 4. §. 1. *in fin.* Quomodo dicitur *in l. ult. D. de R. V.* nos non compelli in rem actionem pati, quia liceat alicui dicere, *ſe non poſſidere*. Quo ſenſu ipſo rurſum dicitur, invitum neminem cogi rem defendere, *l.* 156. *in princ. infr. h. t.* Denique uti nemo invitus agit, ita neque invitus actionem excipit: actionem, inquam, in rem: atque adeo rei petitæ poſſeſſionem duntaxat omittere, a ſe ſpernere, jure quis poteſt, citra fraudem, dum ne alienando adverſarium vexare intendat.

Ex his jam apparet, *Omittere poſſeſſionem*, hic non eſſe nunc primum delatam ſibi repudiare; verum, alicujus rei jam ſuæ cuique incumbebit poſſeſſionem ita a ſe abdicare, ut tamen in alium non ideo transferat, ſed DUNTAXAT omittat. Et ſic *omittere duntaxat poſſeſſionem* hic opponitur transferenti ſimul in alium poſſeſſionem: id enim eſt ALIENARE. Quare etiam patet, ab Interpretibus hactenus perperam hanc l. miſceri cum *l. non fraudantur* 134. *in princ. infra*, qua dicitur, non fraudari creditores, cum quid non adquiritur a debitore, ſed cum quid de bonis deminuitur: *Omittendi* enim voce hic poſſeſſionis quæſitæ omiſſio indicatur: & ſic quidem, ut non etiam ad alium transferatur; illa lex eſt de ſpreto lucro adventitio. Multo magis *hac l.* abutuntur, qui mutata etiam voce *omittit*, in *amittit*, hanc l. trahunt in argumentum mutui, ubi eum qui pecuniam credit, amittere tantum volunt pecuniæ poſſeſſionem, naturaliter non alienare.

De

De HEREDIS *jure eodem quo defuncti*.

CXX. PAULUS *libro duodecimo ad Edictum*.

Nemo plus commodi heredi ſuo relinquit, quam ipſe habuit.

HEredis & *defuncti* æquiparatio, adæquatio, ſeu exæquatio, hac Reg. inſtituitur: pariter ut ſeptem præterea aliis hujus tit. Regg. puta *l.* 54. quæ iiſdem verbis pene concepta eſt, 59. 62. *ſupra*, *l.* 128. §. 1. 143. 156. §. 2. *l.* 160. §. *ult. infra h. t.* ac maxime concordant tres: puta *lex* 54. 143. 157. §. 1. quarum trium eadem eſt cum hac l. ſententia, nempe, plus juris aut commodi in heredem transferri non poſſe quam ipſe defunctus habuerit, ut vice verſa idem juris habere eum certum eſt.

Cæterum & hæc Reg. pertinet ad tractatum *de Reſtitutionibus in integrum*, ac nominatim reddenda eſt (pariter ut *lex* 118. *ſupra h. t.*) Edicto: *Ex quibus cauſis majores*, ſpecieſque petenda ex *l. cum miles* 30. *in princ. D. ex quibus cauſis major*: quæ ex eodem Pauli libro deſumpta huic jungenda eſt. Finge, militem, qui uſucapiebat, deceſſiſſe (quod *ad d. l.* 118. explicatum fuit) num heres ipſius uſucapionem explere poterit? Nihilo magis quam defunctus, proinde reſcindetur pariter uſucapio, per heredem quamlibet expleta, *d. l.* 30. *Nemo* quippe *plus commodi heredi ſuo relinquit*, *quam ipſe habet*: Quare quod ipſis qui uſucapere cœperunt obſtitit, & ſucceſſoribus eorum obſtat, quæ verba ſunt *legis* 143. *infra h. t.* Alioquin recte ſeu jure cœptam neque uſurpatam, id eſt non interruptam defuncti uſucapionem heres explet: ex notiſſima juris Regula: *tempora uſucapionum inter auctorem ſeu defunctum & ſucceſſorem continuari*: imo inter defunctum & hereditatem ipſam, quamlibet nullo adhuc herede exiſtente: ſic ut ſuo Marte uſucapio decurrat & expleatur, quia poſſeſſio defuncti juncta deſcendit, ut ad heredem, ita ad hereditatem, *l.* 22. *D. de uſucapion. Le mort ſaiſit le vif.*

De STIPULATIONE, *ne quid fiat*, *& ut quid fiat*.

CXXI. IDEM (*Paulus*) *libro tertiodecimo ad Edictum*.

Qui non facit quod facere debet, *videtur* facere adverſus ea, quia* non facit: *Et * qui facit*, *quod facere non debet*, non *videtur* facere *id quod facere juſſus eſt*.

* quæ Vulg. & Haloand. * At. Haloand.

DE duabus ſtipulationibus: una in id concepta: *Ne quid fiat*: altera contraria: *Ut quid fiat*, eſt hæc Pauli Reg. qua quæritur, utrum una ad alteram interpretatione trahatur. Ut ea probe intelligatur, quæ hactenus & obſcura videtur & a nonnullis etiam emendatur, primo legis ipſius ἐπιγραφῆ *titulus* ſatis oſtendit, ſpectare eam ad Edictum ſeu titulum *de Receptis qui arbitrium*. Ex eodem quippe 13. Pauli ad edictum libro eo titulo plures leges occurrunt, quæ omnes huic conjungendæ veniunt, puta *lex* 4. 8.

4. 8. 10. 12. 16. 19. 22. 24. 26. 28. 30. 32. 34. *D. eod. tit. & lex* 36. *D. ad SC. Trebell.* Sed & nonullæ præterea formulæ, quæ hac ipſa l. occurrunt, id evincunt: Puta, *Quod facere juſſus eſt*: *jubendi* ſcilicet vox hæc in arbitrii argumento propria omnino eſt, quod idem Paulus eod. libro oſtendit *d. l.* 19. §. 2. ut omittam ſimiles Ulpiani leges: Nempe ut *cogendi* vox publicis judicibus proprie congruit, ceu imperii verbum *l.* 3. §. *ult. l.* 4. *D. hoc ipſo tit. l. a quo ſervus*, *D. de rei vind.* ita *jubendi*, quæ mitior, compromiſſariis. Item verbum *faciendi* & ipſum hac in re proprium eſt, quod idem Paulus eodem libro oſtendit, *d. l.* 24. Addatur & tertia hæc formula legitima, *Adverſus ea*, quam & ipſam in hoc argumento velut propriam uſurpat Ulpianus *in l.* 29. 31. *eod. tit.* Ergo pertinet hæc Reg. proprie ad tit. de Receptis qui arbitrium, &c. & ad pœnalem ſtipulationem ſeu clauſulam in compromiſſo *ſi adverſus ea*, &c. Etſi alioquin hæc Regula in omnibus negotiis prohibitoriis tralatitia ſit, veluti in aliis pœnalibus ſtipulationibus, ut oſtendit idem Paulus, *l. eadem* 4. §. *Cato* 1. *de V. O.* In ſanctionibus legum & Edictorum, ut docuit jam *lex* 102. *in pr. ſupra*, *l. contra legem* 29. *de ll.* & docet *l.* 5. §. 6. *de his qui dejec. l.* 1. *D. de adil. edict.* v. & L. Maniliam & Feſtum *in V. ſirempſe*: & in *v. Poſſeſſio*: In mandatis denique teſtatorum, *l. unde etiam*, *l. veteres*, *D. de itinere actuque priv.* Verum ad genuinam ſpeciem redeamus.

Sciendum eſt, compromiſſum ſeu Arbitrium pecunia compromiſſa ſeu pœnali ſtipulatione plerunque vinciri, quod *plenum compromiſſum* dicitur *l.* 11. §. 2. *in fin. l.* 13. §. 1. *D. de receptis*. Nam aliquando nonniſi ſimpliciter *ſententia ſtari*, id eſt, ſtituros ſe & acquieturos ſententiæ arbitri litigatores promittunt, *l.* 27. *eod. tit.* Verum iſto poſteriore caſu arbiter ſententiam dicere cogi non poteſt, quod ipſo Edicto perpetuo continebatur, *l.* 3. §. 2. *eod. tit.* quia in vanum ceſſurus arbitri labor videtur, quem impune deſpicere litigatores poſſent: quod utique fieret, niſi pœna compromiſſo addita fuerit: quate certius eſt, pœnali ſtipulatione compromiſſum muniti.

Et hæc tamen ipſa pœnalis ſtipulatio non una ratione interponi, ſeu fieri ſolebat: vel enim pleniſſima formula concipiebatur ita: *Si adverſus ea factum erit*, *ſive quid factum non fuerit*: quæ formula proponitur §. *ult. Inſt. de V. O.* quamque & uſitatius & elegantius conjunctim uſurpari ait Juriſconſultus *in l. continuus* 139. §. 7. *de V. O.* Sane enim hac pleniſſima formula omnis contraventio continetur, nullo dubitandi loco relicto: Verum non ita plene ſemper ea pœnalis ſtipulatio concipiebatur: aliquando enim non niſi ſimplex affirmativum pœnali ſtipulatione comprehendebatur, contra aliquando ſimplex abnutivum. Prioris hæc formula eſt: *Si adverſus ea* (quæ ab arbitro videlicet juſſa fuerint) *factum fuerit*, *centum pœnæ nomine dari*. Et tum ſane quæri poteſt, ſi non quidem adverſus ea factum fuerit, ſed non factum fuerit quod factum oportuit, utrum & tum pœnali ſtipulationi locus ſit? Id vero hac Reg. affirmatur; nempe eum videri facere adverſus ea quæ non fecit, qui non facit quod facere debet: privatio actionis, actio eſt: Donatus *in Adelphis Terentii*, *ad illud*, *feciſti*: *Significat*, inquit, *quod non feciſti*. Vice verſa fingamus, ſtipulationem ſimplici abnutivo conceptam, hoc modo: *Si quid ita* (nempe ut juſſerit arbiter) *factum non fuerit*, *centum pœnæ nomine dari*: Quæri poteſt, ſi factum aliquod admiſſum fuerit, id eſt, ſi factum fuerit quod fieri non debuit, utrum ea ſtipulatione contineatur? Et vero id pariter hac Reg. e converſo definitur, cum quoque videri non facere quod facere juſſus eſt,

qui

qui facit quod facere non debet: Cui poſtremo omnino concordat *lex facere* 180. *de V. S.*

Inde igitur conficitur, unum caſum ſub altero comprehendi: *Non facere* & *facere* eadem effectu eſſe, & retro, *facere* & *non facere*, ſic ut actioni ex ſtipulatu ſemper locus ſit, pœnaque committatur: Quod confirmat & §. *ſi uxor, l. de nupt.* & *lex* 4. *D. quæ in fraud. credit.* (juncta *l. alienationis* 28. *D. de V. S.*) ubi dicitur, in fraudem facere intelligendum etiam eum qui non fecit quod facere debet. Illud ſane, puta *Non factum* (id eſt delictum in omittendo) regulariter pro facto haberi, & ſic delicto in committendo exæquari, ſaltem in iis non facti ſpeciebus per quas fit, ut quod factum oportuit non præſtetur, per mille exemplorum formas comprobari poteſt: in omnibus faciendi obligationibus, *l. in lege, D. locati, l.* 83. *l. ſi quis ab alio*, §. *ult. l. ſtipulationes* 72. *D. de V. O. l.* 6. §. *ult. D. de re milit. l.* 40. §. 1. *D. de judic. l. ubi exigitur, D. de edendo.*

Ex his jam liquet, non fuiſſe hujus l. lectionem ſollicitandam, ſeu verba ejus non eſſe immutanda.

P A R S III.

REGULARUM EDICTALIUM

Reſpondens libro 5. Digeſtorum, conſtans ſex legibus, puta 122. 123. 124. 125. 126. 127.

De LIBERTATIS *favore in judiciis.*

CXXII. GAJUS *libro quinto ad Edictum Provinciale.*

Libertas *omnibus rebus favorabilior eſt.*

AD tractatum de JUDICIIS in genere pertinent quinque Regulæ ſequentes, tribus proximis legibus comprehenſæ. Et hæc quidem prima eſt, de libertatis favore (in *Judiciis* ſcil.) Quam & uſurpavit Juſtinianus §. *ante heredis* 34. *in fin. Inſt. de legatis.* Cui Regulæ concordant in genere quatuor aliæ præterea Regulæ hoc tit. utpote ad eundem ſcopum collimantes, puta *lex* 20. 106. 176. §. 1. & 178. quæ omnes de *libertatis* favore & pretio ſunt. E quibus lex 20. & 179. ſunt de *Interpretatione* obſcuræ libertatis, ubi ſane verum eſt, interpretationem faciendam pro libertate: lex 106. *ſupr.* pertinet ad commodum *vindiciarum* ſecundum libertatem: lex 176. §. 1. *infr.* ſpectat ad eum libertatis favorem, quo interdictum de homine libero exhibendo omnibus patet. Eſt & hic libertatis favor, ut in quæſtionibus & pœnis liberi a ſervis plurimum differant,

l. 1. 17. *D. de quæſtion. l.* 2. 30. *D. de falſis*, §. *item Inſt. de publ. judic.* Neque tamen hæc noſtra ad eas ſpecies pertinet, quas Interpretes turbide commiſcent, verum pertinet ea ad *Judiciorum* formam formulamque & proceſſum judiciarium, eo ſcilicet, ut oſtendatur inter alia in liberali judicio, ſeu cauſa ſtatus, paribus hinc inde judicum, ſive Recuperatorum, ſententiis, ſecundum libertatem *dari* i. e. judicari. pronunciari oportere: quod alioquin docet *lex inter pares* 38. *D. de re jud. l. antepen.* 24. *D. de manum.* Nempe libertas favorabilior eſt, & hac parte, adverſus Regulam Juris, qua alioquin paribus numero ſententiis reus abſolvitur, *l.* 125. *infra*, ab hinc tertia (quæ ejuſdem Gaji eſt, & quidem ex eodem libro deſumpta, ac proinde huic omnino committenda venit:) ſicuti adverſus Regulam Juris, qua ſecundum poſſeſſorem vindiciæ dantur, ſecundum libertatem tamen vindiciæ ſemper dantur, quo ſpectat, ut dixi, *l.* 106. *ſup.* Quare *omnibus rebus* favorabilior dicitur *hac l.* libertas, reſpectu ſcilicet reorum, quorum etſi magnus alioquin in jure judiciove favor ſit, eum tamen ipſum libertati cedere oportet: De religione & pia cauſa an libertati cedat necne, videatur P. Faber *lib.* 2. *Semeſtr.* 11.

His ita recte poſitis, apparet, non poſſe hanc R. referri ad titulum, *de Receptis qui arbitrium*, quo lex ſuperior ſpectabat: quod Cujacius tentabat: etſi de eo Gajum hoc libro egiſſe oſtendit *lex* 6. 10. 35. *D. eod. tit.* quaſi hujus Reg. hæc ſententia ſit, de liberali cauſa non poſſe compromitti in Arbitrum, quia favor libertatis hic ſit, ut majores judices habere debeat, *l.* 32. §. 7. *eod. tit. de receptis.* Majores, inquam, judices, id eſt publicos compromiſſariis majores. Non inquam hæc ſpecies huic Reg. aptari debet: agitur enim hic de *præcipuo favore* libertatis *præ aliis rebus*, non de gravitate liberalis judicii, etſi & hoc favorem meretur.

Probabilius altera quoque ſpecies huic Reg. aptari poſſit, in tractatu de *judiciis*: libertati videlicet in tantum faveri, ut cum regulariter ſervus cum domino conſiſtere non poſſit, ſi libertatem ſibi vindicet utique poſſit, *l.* 53. *D. de judic. l.* 9. *D. de in jus voc. l.* 44. *D. de fideicomm. libert.* Tandem generale monitum iſtud eſſe notandum eſt, ſeu generalem formulam, quod judicum animis obverſari ſemper oportet, uti norit in concurſu & conflictu aliarum rerum cum libertate, hujus ceu favorabilis maxime potiorem ſemper habendam eſſe rationem ſibi in judiciis. Perſpecta ſic hujus l. genuina ſpecie, facile deinceps erit legibus in ſpeciem pugnantibus, quas hic Accurſius cumulat, reſpondere. Tandem ex hac Interpretatione noſtra deinceps liquebit, hanc l. velut ad ſervos pertinentem, non ideo præteriri a nonnullis oportuiſſe.

LE-

Digitized by Google

LEGE AGERE *alieno nomine an quis poſſit.*

CXXIII. ULPIANUS *libro quartodecimo ad Edictum.*

*Nemo alieno nomine lege * agere poteſt.*

* Veluti l. Glicia.

SEcunda Regula Edictalis ad *judicia* pertinens hæc eſt: quæ tamen a Baſilicis abeſt, una cum nonnullis aliis, velut obſcura: & ab Accurſianis perperam intellecta. Ancipitem & obſcuram tria reddiderunt. 1. Quod adhuc quæritur, quidnam ſit proprie hac R. *lege agere*: Quandoquidem *lege agi*, non uno ſenſu dicitur. 2. Quid ſit, *alieno nomine lege agere*. 3. Quonam reſpexerit JC. dixerit: *Neminem alieno nomine lege agere poſſe*, i. quonam genuina ſpecies hujus Reg. referenda ſit. Hinc adeo ſciſſis in contraria ſtudiis, in varias quoque itum ab Interpretibus ſententias, præſertim, quia viderent quamplurimas perſonas alieno nomine recte agere, puta Procuratorio, vel officii cujus alterius ratione, *l. tutorem, D. de his quib. ut indign. l. quaſitum, D. de in jus voc.* vel etiam pietatis munere, *l.* 40. §. *ult. l.* 41. *D. de Procur.* Quod tamen omne hac Regula negari, videri poſſit.

Pars ſic opinantur, & in his quidem, Cujacius ad Papiniani *l.* 77. *ſupra*, Hotomannus, 1. *Amicab.* 30. & Joannes Ramus, antiquiſſimi juris & antiquati, ſeu veteris juris Quiritium, hanc Reg. eſſe, quo pauciſſimis admodum caſibus, (quatuor videlicet, pro populo, inquam, pro libertate, pro tutela, pro abſente in actione furti) procuratori eſſe licebat, quod oſtendit ſingularis locus *Inſt. de iis per quos agere poſſumus*. Verum, ut meminiſſe debuerunt illi, hanc Reg. *antiqui* equidem juris eſſe, ſed non antiquati ſeu obſoleti, utpote cum ea ab *Ulpiano* prolata, & a Triboniano hunc in titulum relata probataque ſit, ita mox oſtendam, procuratores alieno quidem nomine agere, ſed non LEGE *agere*.

Pars, & in his Bulgarus, Placentinus, Decius, ita hanc Reg. accipiebant, quaſi verum ſit, neminem regulariter alieno nomine lege agere poſſe, ſua auctoritate ſcilicet ſponte ſua, ſeu ultro, *citra mandatum* videlicet, nam id hic ſupplendum putant, vel citra officium publicum, ut in tutore evenit: vel privatum, ut in procuratore: *l. ſi pupillus in fin. D. de negot. geſt. l.* 1. *C. de procurat. l.* 5. *D. ſi uſufr. pet. l. plane, Cod. famil. erciſc.* de ſuo quippe non de alieno quemque agere oportet, *d. l.* 5. *D. ſi uſufr. pet.* Et tamen contra hanc Regulam certis caſibus poſſe, puta, in negotiorum abſentis geſtione: atque ita hanc Reg. perpetuam non eſſe. Verum hæc interpretatio ferri non poteſt, nam & ſeipſam deſtruit: & qui etiam mandato agit, alieno nomine agit, mox ut dicetur.

Pars contra ita cenſet, hanc Reg. perpetuam eſſe: nam etiam procuratorem agentem procuratorio nomine, non alieno nomine agere, ſed ſuo, quandoquidem per litis conteſtationem procurator litis dominus efficitur, eamque ſuo jam quodammodo nomine exſequitur, *l.* 11. *in princ. D. de dol. except. l.* 4. §. *ult. D. de appellat. & ſimilibus.*

Digitized by Google

bus. Verum neque hæc interpretatio admittenda eſt, quia, quicquid tandem dicatur, procurator ſemper alieno nomine agit, etſi per litis conteſtationem litis dominus efficiatur. Quarta ſententia eſt (& inter alios Briſſonii *lib.* 4. *ſelect. Antiquit. cap.* 20. & Giphanii *lib.* 1. *cap. ult.* aliorumque deinceps) hanc Regulam accipientium de tribus legis actionibus, ſeu de actibus Juriſdictionis voluntariæ, puta de adoptione, manumiſſione, emancipatione (quæ ſane *legis actiones* dicuntur *l.* 4. *D. de adopt. l.* 3. *D. de offic. Proconſ. l.* 1. *D. de off. Jurid. l.* 1. *C. de adopt.* Nov. *Juſtin.* 87. & apud Vopiſcum, *in vita Aureliani*, & Paul. *lib.* 2. *ſent.* 25. §. 4.) ubi ſane verum eſt, neminem alieno nomine has legis actiones exercere poſſe, id eſt, procuratores in iis actibus non admitti, quod de adoptione nominatim teſtatur *l.* 24. 25. *D. de adoption.* de manumiſſione per vindictam pariter fidem facit *lex penult. D. qui manumitti*, *l. pen. C. de manum. vind.* excepto tantum filioſam. per quem manumiſſio procedere poteſt, *l.* 16 22. *D. de manumiſſ. l.* 4. 10. 12. 22. *D. de manumiſſ. vind.* de emancipatione argumentum præbet lex *pen. Cod. de emancipat.* Verum alio ſenſu hac Reg. *lege agi* dici, quam quo ſenſu *legis actiones* dicuntur, mox oſtendetur. Certe generalia hæc verba, *lege agere*, non patiuntur ſeſe ad tres illas legis actiones reſtringi.

Quinta ſententia eſt eorum, qui hanc l. accipiunt de legitimis actibus, de quibus agitur *l.* 77. *ſupra* in quibus & Cujacius, qui & ideo hic lectorem remittit ad *d. l.* 77. & Pet. Faber: Nempe legitimos actus, per procuratorem peragi non poſſe, quod de hereditatis aditione oſtendit *l.* 90. *D. de adquir. hered.* de acceptilatione *l.* 3. *& l.* 13. §. *ult. D. de Accept.* Verum hæc ſententia legis actiones cum legitimis actibus perperam commiſcet, de quo ad *d. l.* 77. Sexta ſententia eſt eorum, qui hanc Regulam accipiunt vel omnino vel ſimul etiam de Magiſtratibus, qui & ipſi *lege agere* dicuntur, cum juriſdictionem ſuam exercent, itemque *lege agi* jubent: cum juriſdictionem ſuam, ac nominatim legis actiones & pœnas executioni tradi jubent. Exempla in *l.* 2. §. *ult.* cum *l. ſeq. D. de off. Proconſ.* apud Paulum 2. *ſentent. t.* 26. In tantum ut etiam carnifex *lege agere* juberetur, apud Livium *lib.* 26. Proinde hunc ſenſum huic l. adſingunt, non poſſe mandato Magiſtratus alium eam juriſdictionem exercere, quæ illi lege nominatim demandata fuit, & ſic hanc l. cum *l.* 70. *ſupra* commiſcent. Verum, *lege agere* Magiſtratum nemo puto dixit, pro juriſdictionem ſibi lege ſpecialiter demandatam exercere: verum in genere, juriſdictionem ſuam exercere.

Poſtrema ſententia eſt eorum, qui hunc ſenſum huic Reg. affingunt, actionem uni quæſitam non niſi per ceſſionem in alium transferri poſſe. Cui nullo modo congruunt hujus Regulæ verba, præſertim cum neque ceſſionis ulla mentio fiat, & procurator quamlibet ceſſis actionibus utatur, alieno tamen ſemper nomine agat.

Ergo novam veramque interpretationem ipſi nunc apponemus, genuina in id ſpecie propoſita, quam ſuppeditat ſive generalis titulus *de judiciis*, quo actum de proceſſu judiciario omni, deque actoribus & legitima eorum perſona: ſive ſpecialis titulus (qui illi in Edicto cohærebat & cohæret hodie proxime,) *de inofficioſo teſtamento*: nam utrumque titulum Ulpianus hoc libro 14. ad Edictum interpretatus eſt. Quare etiam huic l. conjungenda eſt lex 6. *& l. Papinianus* 8. *D. de inof. teſt.* quæ ex eodem Ulpiani libro 4. ad Edictum deſumpta eſt: quæ conjunctio cum *d. l.* 8. etſi ab aliis quoque jam indicata fuerit, & in his ab Hotomanno & P. Fabro, nondum tamen hujus l. ſententiam

tiam exinde etuere ſeu efferre eorum quiſquam adhuc potuit. Quæritur in *princ. d. legis* 8. utrum pater poſſit inofficioſi querelam inſtituere FILII ſui NOMINE eo invito, & ſic LEGE (Glicia ſcilicet) AGERE? Quod ea lege ab Ulpiano negatur, & quidem præjudicio Papiniani, *lib.* 5. *Quæſtion.* & ratio quoque ſubjicitur, *quod* hoc caſu *filii ipſius injuria ſit*, id eſt, in hac inofficioſi querela de ipſiuſmet filii injuria agatur, *ipſius*, id eſt, ſolius: Denique ſolius filii hæc indignatio ſit, *l. filius* 22. *in princ. eod. tit.* quia in ea agitur de meritis filii, nihil de officio patris *d. l.* 22. §. 1. Proinde, (ut objectionibus ἐκ παρόδου nonnullis hic occurramus:) quæ velut exceptiones ab hac Reg. male proponuntur hæc injuriæ ſpecies ab aliis ſeparanda venit, quæ patri cum filio communes ſunt, atque ideo per patrem actio inferri poteſt filio facta injuria & pater plerumque perfunditur, duæque adeo ſunt injuriæ in uno facto: ſic ut duplex exinde actio proficiſcatur, una quæ patri competit, altera quæ ipſimet filio, Paulus 5. *ſent. tit.* 5. §. 3. *l.* 1. §. 3. 5. 8. *ult. D. de injuriis* (pariter ut uxori facta injuria marito communis eſt) *&* §. 2. *inſt. de injur.* in tantum, ut & ipſe pater præferatur: At hæc altera propriaque injuriæ ſpecies ſolum filium afficit. 2. Item alia ratio eſt *liberalis* cauſæ, nam & parentes & liberi & cognati pro invito liberalem cauſam exercere poſſunt, quia ſane parentis intereſt filium ſervitutem non ſervire, neque modica filii ignominia eſt, ſi parentem ſervum habeat, & ſervitus cognatorum ad dolorem noſtrum injuriamque pertinet ſeu porrigitur, *l.* 1. 2. 3. 4. *&c. D. de liber. cauſ.* 3. Denique alia ratio eſt aliarum actionum, quæ pecuniæ perſecutionem habent, quia pecunia eſt proprie patris: Querela vero non habet principaliter pecuniæ perſecutionem, quamvis ei qui vicerit, obveniat pecunia, ſeu quamquam pecuniam ſecum trahat. Alia igitur ratio eſt querelæ inofficioſi, adeo quidem, ut etſi filius lite præparata deceſſerit, ad patrem tamen ea non tranſeat, non tranſmittatur: quia ſcilicet filii bona pater occupat jure patriæ poteſtatis, non jure heredis ſeu ſucceſſionis, *l.* 28. *D. de vulgari*, *& l.* 2. *D. de caſtrenſi pecul.*

Et hæc quidem genuina ſpecies eſt & ſententia hujus Reg. argumento, ut dixi, certiſſimo *d. legis* 6. *&* 8. *D. de inoff. teſt.* Ut mirari ſubeat multeos JCtos qui arcano ſeu myſterio conjungendarum inter ſe legum, manus præbere nondum poſſunt, quibus, ſi Deo placet argumentum ab inſcriptione & collatione legum aliarum ex eodem libro deſumptarum jejuna & inanis tantum conjectura eſt, & quidem in hac Reg. Qui iidem quoque illud nondum videre potuerunt, §. 1. hujus l. ad eandem quoque inofficioſi querelam referri poſſe.

Jam igitur hac ſpecie ita conſtituta liquet: Primum, quonam ſenſu hic dicatur, *lege aliqua agere*: *lege aliqua agere* ſcilicet nihil aliud eſt quam ſolenni actione ex legibus XII. tabularum aliiſve legibus deſcendente jus ſuum propriumque apud Magiſtratum perſequi, *ſibi* agere, actionem inferre: unde *lege agere* & *legis actiones* proprie hoc ſenſu paſſim dicuntur *l.* 2. §. 6. 8. *D. de O. I. l.* 3. *D. de offic. Prætor*: apud Ulpianum *tit.* 11. & apud exteros auctores: videatur cum primis Gellius *lib.* 16. *cap.* 10. & *lib.* 20. *c.* 10. Hinc & faſti dies, quibus *lege agi* licebat: de quibus legis actionibus egit peculiari capite Briſſonius 4. *ſelect.* 20. Cæterum harum legis actionum numero fuiſſe nominatim centumvirales cauſas, & in his *querelam inofficioſi* (quo hæc Reg. pertinet) diſerte teſtantur Cicero 3. *Verrina.* Val. Maximus, *lib.* 7. *cap.* 7. *&* 8. Plin. *lib.* 5. *ep. ult.* Gellius *lib.* 16. *c.* 10. Secundo hinc patet, quid ſit hac l. alieno nomine lege agere: Nem-

pe,

Digitized by Google

pe, vel alienam actionem in judicium invito litis domino, perducere: ut loquitur lex 31. *D. de judiciis*, & ſic ſponte agere: vel ex jure alteri competente, ſibi tamen agere, per ſe actionem inferre, ut Paulus 5. *ſent.* 4. §. 3. Quod hac Reg. denegatur. Nempe, de ſuo quemque non de alieno jure agere licet vel oportet, *l.* 5. *D. ſi uſusfr. pet.* Alieno nomine lege agere hic non eſt, pro alio ſeu alterius nomine ſimpliciter agere (quo ſenſu Cicero *pro Roſcio Comedo ſub fin.* Qui *per ſe litem conteſtatur ſibi ſoli petit*: *alteri nemo poteſt, niſi qui cognitor eſt factus*) verum, *ſibi agere*, ex jure alteri tantum competente ut Græci. Quare non multum abluſit Bartolus, cum dixit ad *l.* 1. *C. de obſequiis*, duobus modis *alieno nomine* agi, nempe vel conſentiente altero, vel officii ratione: aut *ex jure alieno*, invito eo: Alii id ita efferunt, eſſe actiones alieno nomine, ſed non etiam legis actiones nomine alieno. Igitur Procuratores, Tutores, Curatores non alieno nomine lege agunt: quia non de ſuo jure agunt, ſed legitimo judicio agunt, ut Ulpianus *tit.* 11. diſerte loquitur: *agunt*, alteri petunt, id eſt alieno nomine interveniunt, alienis negotiis ſeſe offerunt, ſuſcipiunt, ſuffragantur: alienam denique *rem in judicium deducunt*, alteri petunt. Ut proinde non ſit hæc exceptio huic l. addenda, *extra quam ſi Procurator, Tutor, Curator quis ſit*, utpote cum hi cum hac Reg. nil commune habeant, neque alieno nomine lege agant. Tertio hinc patet, quonam ſenſu dicatur, NEMINEM alieno nomine lege agere poſſe: *neminem*, id eſt, ne patrem quidem; nam de aliis liquebat: ac ſi diceret JC. quamlibet in filium pater poteſtatem habeat, ob injuriam tamen quæ ſolum filium contingit, ejus nomine lege agere non poſſe. Et pater igitur, non poteſt filii nomine lege agere, id eſt, proprias filii actiones ejuſque perſonæ & oſſibus, ſic ut dicam, inhærentes exercere, cujuſmodi eſt querela inofficioſi, qui tamen alias actiones pecuniarias quæ per filium *pro ſe*, ſeu *ſibi* adquiruntur, exercere poteſt, quod non eſt alieno nomine lege agere, ſed ſuo proprioque. Sic patet, patrem eam injuriarum actionem, quæ per filium ipſi adquiritur, exercere: non vero eam quæ ipſi ſeu ſoli filio adquiritur, veluti querelam inofficioſi: vel etiam communem ſibi & filio injuriæ actionem nomine filii invito eo exercere non poſſe. Secundo ſic patet, contra quam Cujacius ſenſit, recte hanc Regulam pro ratione adſignari, cur pater non poſſit querelam inofficioſi filii nomine per ſe exequi: non minus quam illam, *quia filii injuria eſt*. Eodem enim hæ rationes redeunt, ut ex eo patet quod oſtendi, quidnam eſſet *lege agere*? Vice verſa, filius ipſe poteſt ſuo nomine lege agere, invito patre: ut Papinianus eodem libro 5. Quæſtionum oſtendit in ſp. *l.* 37. *D. de adulter.* (ubi additur hæc ratio, *vindictam enim proprii doloris conſequitur*, id eſt, perſequitur) & peculiare Prætoris Edictum, quod memorat & interpretatur Ulpianus, in *l. ſed ſi unius* 17. §. 10. *ad finem uſque*, *de injuriis*. Eadem & heredis ejus qui de inofficioſo agere poterat, ratio eſt: nam neque is defuncti nomine querelam movere poteſt, niſi ea cœpta vel præparata deceſſerit, ut definitur *l.* 6. *in fin. D. de inoff. teſt.* quæ ex hoc ipſo Ulpiani libro 14. ad Edictum, deſumpta huic jungenda eſt.

Poſtremo, ut id quoque addam, ait Ulpianus AGERE neminem poſſe alieno nomine: Alia vero ratio eſt *ſolutionis* & *conſtituti*: alieno quippe nomine etiam pro invito ſolvere & conſtituere quiſque poteſt, quod Ulpianus hoc ipſo libro 14. ad Edictum ſcribit, in *l. utrum* 17. *D. de pecunia conſtituta*, quæ & ipſa proinde huic coniungenda eſt, & hoc quidem nexu quod alioquin etiam confirmat *lex* 22. 53. & 91. *D. de ſolutio-*

Digitized by Google

lutionib. lex 8. §. *ult. in fin. D. de novationib. l. ſolvendo* 39. *de negot. geſt.* §. 1. *Inſt. quib. mod. toll. oblig.* Nempe debito exſolvere quemque alium quiſquis promiſcue poteſt, quod non eſt lege agere: injuriam vero vel dolorem eius exequi, & ſic alieno nomine lege agere, nemo poteſt. Neque illud poſtremo omittendum, obligatum ſolventem, ſuo potius nomine *non alieno* ſolviſſe præſumi, ut de mandatore debitoris ſolvente ex Papiniano refert idem Ulpianus eodem libro 14. ad Edictum in *l. Papinianus* 28. *D. mandati*, quæ proinde & ipſa huic Reg. conjungenda eſt: cui alioquin concinit ejuſdem Ulpiani libro proximo 15. *lex* 31. *in princ. D. de hered. petit.* Et ita quidem etiam oſtendimus, quænam leges, quo nexu, ex eodem Ulpiani libro 14. ad Edictum deſumptæ, huic coaſſandæ ſint: & quidem quatuor numero, puta *lex* 6. 8. *D. de inoff. teſt. lex utrum* 27. *D. de pecun. conſtit. & lex Papinianus* 28. *D. mandati*.

De TEMPORARIA *permutatione provinciæ.*

§. Temporaria 1. Legis 123.

TEMPORARIA *permutatio jus provinciæ non innovat.*

TErtia hæc Regula Edictalis, de earum quæ ad *judicia* pertinent, numero, eſt: quæ & ipſa abeſt a Baſilicis. Ejus hactenus velut obſcuræ tres interpretationes circumferuntur: eo quod incertum ſit, quid per *temporariam permutationem* hic accipiendum ſit: deinde propter verba illa *JUS provinciæ*, quæ aliter atque aliter accipiuntur.

Prima eſt *Veterum* (Bulgari, Placentini, Accurſii & Decii) quam etiam exornat pluribus P. Faber, qui de temporaria *conſuetudine* id accipiunt, hoc ſenſu, per paucos actus contrarios & temporarios, momentaneos (puta ſi ſemel aut bis contrarium eo loci obſervatum aliquid ſit) non ideo tolli provinciæ conſuetudinem, ſive morem, & *Statuta* municipalia, quibus jus provinciæ continetur, conſervaturque: Itemque privilegia, prærogativas, morem provinciæ: atque ideo, Rectorem ſuam ſemper priſtinamque provinciæ conſuetudinem, non attentis paucis & temporariis actibus contrariis deceſſoris forte ſui, ſervare oportere, *arg.* inter alia, *l. obſervare* 4. §. *ingreſſum etiam* 5. *D. de offic. Proconſ.* ubi Proconſul monetur, provinciæ morem obſervare in *ἐπιδημίᾳ in adventu ſuo* ſua & *καταπλῷ & appulſu*, ac nominatim Proconſul Aſiæ. Qua cauſa etiam interpretes hic multa congerunt de ſervanda *conſuetudine Provinciæ*, quando ei derogetur, & quinam actus attendantur. Verum, mox ut oſtendam, *jus Provinciæ* hic non eſt mos & conſuetudo, in provincia obſervata, verum aliud quid quod mox erutum. Item, *temporaria permutatio* accipi non poteſt de novi juris inductione adverſus veterem conſuetudinem.

Secunda interpretatio eſt Cujacii, qui 24. *obſ.* 2. & *ad hanc R.* de temporaria mutatione *Judicum* ſeu Magiſtratus hanc Reg. accipiebat: hoc ſenſu, provinciam eandem pro belli neceſſitate ex Proconſulari forte Præſidalem factam, & vice verſa, temporaria permutatione, non ideo priſtinam naturam ſuam amittere, veluti ſi Proconſulari provinciæ ad tempus Præſes datus fuerit: denique hanc mutationem ordinem juris ſive ordinariorum judicum poteſtatem veteremque morem non tollere. Sæpe ſcilicet Principes Roma-

Romani pro belli neceſſitate aliave qua cauſa diverſos provinciis Rectores, modo majore, minore modo cum Imperio præficiebant & commutabant, ut Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores paſſim, Suetonius, Dio, Capitolinus oſtendunt. Verum hæc Interpretatio, quam multi tamen poſt Cujacium deinceps amplexati ſunt, imo quæ in receptam jam ferme abiit, admittenda non eſt: neque enim id ad JUS provinciæ proprie ſpectat, ſed ad diverſam tantum Rectoris unius ejuſdemque provinciæ ſpeciem *formamque*. Neque videre etiam poſſum, quiſnam hujus quæſtionis uſus eſſe potuerit *in Judiciis*, quo hæc lex omnino pertinet: & quæ eo fine dicuntur, ea ipſum Rectorem ferme reſpiciunt, non JUS provinciæ.

Tertia interpretatio eſt aliorum, & in his Hotomanni & Rævardi, qui hanc Reg. accipiunt, de temporaria *domicilii* provincialis a privato aliquo mutatione: hoc ſenſu, provincialem qui in provincia domicilium habet, ſi ad breve tempus domicilium ſuum mutaverit alio migrando, non ideo tamen mutare vel amittere jus provinciæ ſuæ. Idque Rævardus firmabat argumento *l. 7. in pr. D. qui ſatisdare*, quæ ex eodem Ulpiani libro 14. ad Edictum deſumpta eſt: & ubi agitur de jure & præſcriptione fori: *permutandi* voce pro mutandi accepta, ut *l. 12. §. 1. D. de religioſis*: *& l. 22. §. 1. D. ad municipalem*, & apud Ciceronem, *non uno loco*. Sic ſane, ut iſtud addam, & temporario exilio, cujus alibi frequens mentio, punitus, in provincia ſua ubi domicilium habet defendere ſe cogitur, & ſi non defendatur bona ejus veneunt, *l. 13. D. quib. ex cauſis in poſſ. eatur*. Eodemque pertinet ex eodem Papiniano *lex* 20. *de minoribus* & *lex* 26. §. 1. *D. ex quib. cauſis majores*. Denique & ipſa in commune domicilii ratio temporaria eſt, ut idem Papinianus in *l. libertus* 17. §. 11. *D. ad municipalem*. Verum neque hæc nobis interpretatio placet.

Nova igitur hæc interpretatio diu multumque cogitanti ſuccurrit pertinere hanc R. videri ad aliquam *ipſiuſmet* provinciæ immutationem, v. g. ad UNIONEM, conjunctionem ſeu adjunctionem, προσθήκην unius provinciæ ad alteram provinciam, ſeu alterius provinciæ formulam (ut loquitur Plinius, *lib. 3. c. 4.*) Nempe enim Principes Romani, uti provincias pro rerum neceſſitate ſæpe dividebant (quod oſtendit vel *lex* 3. *D. de offic. adſeſſ. & l. 9. D. de poſtul.* Videndus & Strabonis locus, *lib. ult.* Dionis *lib.* 53. & Claudiani *fine lib.* 2. *in Eutrop.*) idque etiam in Eccleſia uſurpatum, ubi frequentes hujuſmodi immutationes occurrunt, ita retro ſeu mutata vice, nonnunquam provincias duas unam in adminiſtrationem compellebant, conjungebant, unique Rectori *temporaria permutatione* plures ſubjiciebant: quod oſtendit etiam *lex* 1. *Cod. de off. Præf. P. Afr.* & Nov. *Inſt.* 28. 29. Idque, vel ſic, ut una jam alterius προσθήκη *acceſſio* cenſeretur, una alteram nomine ſuo ambiret: vel ſaltem utraque veteri nomine nequicquam mutato uni eidemque Rectori ſubeſſet.

De hujus igitur temporariæ permutationis quam patitur provincia effectu hic quæri videtur, num ideo priſtinum PROVINCIÆ JUS hac temporaria permutatione innovatum cenſeatur, id eſt, utrum ea ideo de provinciarum notitia, matricula, albo, cenſu, numeroque expuncta cenſeri debeat, velut alterius jam provinciæ pars neque amplius alia ſeu diverſa? Quod dicendum utique videbatur, eo quod alterius provinciæ nomini & adminiſtrationi ſubjiceretur. Et id tamen hac Reg. negari videtur, nempe, non ilico quia temporaria πρόσκαιρον permutatione ſeu mutatione duæ provinciæ in unam

unam coaluerunt *ἑνώσει unitione* ideo una quoque eademque provincia habenda eſt, & una JUS provinciæ amittit, vel innovatur: quia hæc conjunctio ob temporariam tantum aliquam utilitatem vel neceſſitatem fit. Maneat igitur immotum principium, unam & communem adminiſtrationem, vel etiam nomenclaturam duarum provinciarum, non ideo ſtatim efficere unam & eandem provinciam; imo neque unum & commune *Nomen*. In Lucania & Bruttiis exemplum poni poſſit, quæ ab uno Correctore regebantur. Poni poteſt in Palæſtina provincia, quæ Syriæ *προσθήκη additio* facta fuerat (ut loquitur Joſephus) ſic ut *Syria-Palæſtina* (retenta partim veteri, partim vero adſcita nova appellatione) diceretur; & ſub eodem Syriæ Rectore ageret. Poni poteſt exemplum in Phœnice provincia, quæ ſub eodem Syriæ Rectore agebat hoc ipſo tempore, ut prodit in Nigri rebus Herodianus. Eo pertineat igitur hæc Regula, junctam provinciam alteri adminiſtratione, & forte etiam nomine, temporaria permutatione, non ideo JUs provinciæ amittere, eandemque fieri aut innovari, verum aliam ſemper manere: Ad varios videlicet juris effectus, ubi diſtinctio paſſim fit inter eandem provinciam & aliam, ſic ut quod ab aliquo in una provincia fieri non poteſt aut debet, id in altera fieri jam poſſit debeatve; Exempla demus in jure *Adſidendi*, *poſtulandi*, *ſatisdandi*, *agendi*. 1. Finge, Syrum, qui utique adſidere judici in provincia ſua Syria prohibetur, (quia nemo in provincia ſua adſidere poteſt) an poterit idem in Syria Palæſtina adſidere? Utique poterit, tanquam in alia provincia; ex hac Reg. & *l. 3. D. de off. adſeſſor.* Atquin contrarium putet quis *arg. d. l. 3. D. de offic. Adſeſſ.* argumento nempe a contrario ſenſu deſumpto: ubi dicitur, ſi eadem Provincia poſtea diviſa ſub duobus Præſidibus conſtituta fuerit, veluti Germania. Myſia, ex altera ortum in altera adſidere poſſe, *nec videri in ſua provincia adſidere*: Unde a contrario colligat quis, ſi diverſæ provinciæ poſtea ſub uno Præſide conſtitutæ fuerint, ex altera ortum in altera adſidere non poſſe, quia nec jam altera ſit: ut quæ ratio diviſionis ſit, ea & contraria ſit conjunctionis & unionis. Verum reſpondendum eſt, argumentum hic a contrario non valere, quia etſi contrarius ſit caſus, attamen contraria ratio non eſt, ſed eadem ſemper: cur, inquam, in altera ortus, in altera adſidere poſſit: nempe, quia revera diverſæ ſunt provinciæ.

Secundo fingamus, *Poſtulare* aliquem prohibitum judiciali ſententia, ex cauſa infamiam non irrogante? Sane in ea tantum provincia, in qua Præſes fuit qui ſententiam dixit, veluti in Syria vel Myſia, non recte poſtulabit, in alia non prohibetur, ut Papin. in *l. 9. D. de poſtul.* licet (inquit Papinianus, *ea l.*) *ejuſdem Nominis ſit*.

Fingamus tertio in una Syriæ civitate conventum in ea *ſatiſdare* non poſſe? Sane audietur ſi in alia ejuſdem Provinciæ Syriæ civitate ſatiſdare paratus ſit, *d. l. 7. §. 1. D. qui ſatiſdare* (quæ lex huic conjungenda eſt, velut ex eodem Ulpiani libro 14. ad Edictum deſumpta) ſed argumento a contrario, non audietur remitti poſtulans in aliam provinciam, puta Palæſtinam vel Phœnicen, quamvis Syriæ unitam.

Quarto fingamus ſpeciem in *judiciali conventione*, ubi ſcilicet paſſim tractatur, ubinam locorum & in qua quiſque provincia conveniri poſſit, & nominatim heres: quare & paſſim ibi de provincia agi videmus, *tit. de Judiciis*. Imo & illa quæſtio agitata, utrum Legatus Reipubl. alicujus aut provinciæ Romam miſſus, Romæ conveniri poſſet eo nomine quod in provincia contraxit? Et vero hac parte conſtitutum, ſi in ſua

provincia anre contraxit , conveniri non poſſe: ſi extra provinciam ſuam, vel in Italia poſſe, *l.* 2. §. 5. *l.* 39. §. 1. *D. de judiciis*. Definitumque idem fore, ſi non in ipſa quidem Italia contraxiſſet, verum in inſulis Italiæ, *d. l.* 9. Quæſitumque fors ulterius utrum idem dicendum eſſet, ſi non in Italia vel Italiæ inſulis contraxiſſet, verum in provincia quadam quæ temporaria permutatione Italiæ addita fuiſſet? Exemplum ponamus in *Alpina Provincia*, quæ modo Italiæ, modo Galliis accenſita fuit, ac nominatim *Alpes Graja*, ut poſt hæc tempora ex Rufo Feſto, in Breviario, Ammiano Marcellino, Indice Sconoviano & Notitia Imperii & Paulo Diacono diſcimus: certe Italiæ Alpes conjunguntur in *l.* 1. *C. Th. de deſertorib.* ubi dicam.

Quinto fingamus, de *inofficioſo* nominatim *teſtamento* agi adverſus Syrum heredem? Sane in Syria, in qua domicilium heres habet, agi oportet, non in Palæſtina, vel Phœnice, *l.* 29. §. *ult. D. de inoff. teſtam.*

Sexto neque ab hoc tractatu prorſus abludit, quod definitur *l.* 1. *Cod. ubi in rem actio, Juriſdictionis formam in EADEM PROVINCIA conſtitutis tam petitore quam poſſeſſore, ob auctoris perſonam, qui in ALIA PROVINCIA eſt, non debere IMMUTARI.* Cui concinit *& lex* 49. *D. de judic.* Ad rem. Poſtremis igitur caſibus & ſpeciebus hæc Reg. aptanda videtur, tum argumento libri 14. ad Edictum Ulpiani, unde hæc lex tota deſumpta eſt: tum arg. prioris Regulæ hujus l. ſic ut hæc illa poſterior non poſſit ad anteriorem aliquem tractatum referri quam cui initium hujus l. ſeu prior Regula aptanda venit. Et ſic aptanda quoque hæc noſtra ſeu poſterior, *judicialibus conventionibus* in genere: mox etiam in ſpecie judicio Centumvirali ſeu Querelæ de inofficioſo teſtamento, quo priorem hujus l. Regulam quoque referri poſſe oſtendi, ſive alii judicio de hereditatis *petitione*: de his enim hoc libro 14. ad Edictum egit Ulpianus, de judiciis, inquam, in genere, & de judiciis ſpeciatim de hereditatis petirione.

Tandem infinita ſunt exempla in jure noſtro, quibus plurimum intereſt, provincia aliqua eademne cenſeatur an diverſa ſeu alia provincia: veluti in judicialibus conventionibus, in dilationibus, actionibus, in appellationum perſecutione ſeu temporibus appellationum, id genus aliis judicialibus: denique & in præſcriptionibus. Hac igitur ſpecie hic admiſſa, hoc intellecta, de ſingulorum jam in hac Reg. verborum ſignificatione liqueat: Primo, *temporarii* appellatione non temerarium quid & caſuale intelligendum eſſe, quod Cujacius credidit, verum momentaneum quid & in tempore factum, quodque extra ordinem pro temporum neceſſitate vel utilitate jam fit, *παρα τοις ηγεμοσι de magiſtratibus*, qui *προς τους καιρους πολιτευομενοι. διατασσουσι ποικιλως ſecundum temporum opportunitates gubernantes varie præcipiunt*, ut in hac re loquitur Strabo *lib.* 4. Quo ſenſu *temporaria ſedes, liberalitas & indictiones temporaria*, ſimiliaque dicuntur: Quodque retro in tempore rurſum mutari poteſt, & ad ſuam redire naruram: veluti, cum ex temporum neceſſitate vel utilitate publica duæ provinciæ in unam adminiſtrationem ſociatæ a ſe invicem rurſum divelluntur. Ut & alias integræ quandoque provinciæ temporariam permutationem paſſæ, priſtino ſtatui ſui reſtituebantur. Sic enim & de Lycia provincia ob Tatianum aliquando, TEMPORARIA offenſione infamata, deque gradu ſuo dejecta, mox rurſum reſtituta, famaque ejus meritoque inter cæteras RENOVATIS exemplum extat in *l.* 9. *Cod. Th. de indulg. criminum*. *Nec unius*, inquit, *viri Illuſtris Tatiani tantum valuerit* TEMPORALIS *offenſio teterrimi judicis inimici.*

(Ru-

Digitized by Google

(Ruſinum intelligit) *ut adhuc macula in Lycios perſeveret, quæ in ipſo jam* TEMPORIS *abſolutione conſumpta eſt*. Et quid ſi ſimile quid hic quoque innui putemus? Certe hoc ipſo tempore Antiochenos in Syria, & Byzantios, temporaria permutatione & offenſione ob Peſcennium Nigrum, de gradu ſuo dejectos, apud Hiſtoriæ Auguſtæ Scriptores legimus, mox tamen priſtino juri ſuo reſtitutos, ſeu JURA vetuſta his reſtituta a Caracalla (ſub quo Imp. Ulpianus hujus Reg. auctor ſcribebat) ut auctor eſt Spartianus.

Secundo, hac ſpecie admiſſa, ſequitur PERMUTATIONIS appellatione in hac Reg. indicari, non ſubſtantiæ rei alicujus immutationem, verum novam formam, formulam, notitiam: & inter alia conjunctionem, *ενωσιν*, unius provinciæ cum alia, ſub uno eodemque Rectore, & ſic unionem. Ea, inquam, *αλλοιωσεως* & *μεταβολης* ſpecies ſeu permutationis hic indicetur. Nam etſi *permutationis* vox compoſita pro ſimplici mutationis accipiatur, attamen non nunquam ſignificat rei alicujus cum alia commutationem, ſicut *contractus permutationis* dicitur *l.* 1. *D. de contr. empt.* Sic apud Ciceronem *temporum permutatio*, ſic ſententiam *permutare*: ſic & in *l. ſi quis ſepulcrum* 12. §. 1. *D. de religioſis*, vetitum dicitur SConſ. ne uſus ſepulcrorum permutatione polluatur, id eſt quomodo ipſemet JC. ibi explicat, ne ſepulcrum ALIÆ converſationis uſum accipiat. Sic in *l. filii* 22. §. 1. *D. ad municipal.* dicitur, vidua mulier amiſſi mariti domicilium retinere, exemplo Clariſſimæ perſonæ per maritum factæ: ſed utrumque aliis intervenientibus nuptiis permutari. Sic & in metallum damnati conditionem ſuam permutare dicuntur, *l.* 10. §. 1. *de pœnis*.

Tertio hoc intellectu admiſſo hinc liquet, JUS PROVINCIÆ hic non eſſe conſuetudinem, morem, privilegia ſeu prærogativas provinciæ, quæ per paucos actus infringi non poſſunt, quod prima Interpretatio efficiebat: non nudum Magiſtratus nomen & diſcrimen, quod ſecunda interpretatio ingerit: non etiam fori provincialis præſcriptionem, quod tertia interpretatio præfert: Verum, quod in ſpeciebus quas poſui cernitur. JUS provinciæ, quo tractus videlicet aliquis terrarum per ſe in provinciarum numero, albo, conſiſtit, denique in notitia provinciarum ſuo peculiari ordine provinciæque nomine ſtat: Vel etiam, ut hoc addam, ſuo & peculiari JURE utitur: nam eo quoque hæc verba forte referri poſſunt: eadem Interpretatione vel ſpecie retenta, hoc ſenſu: etſi duæ provinciæ in unam adminiſtrationem conjunctæ fuerint, attamen JUS *provinciæ* non immutari, non *innovari*: ſed diverſo adhuc jure cenſeri & manere, ſi quæ JURIS diverſitas in his antea erat.

Tandem eo quem dixi intellectu hujus R. admiſſo liquet, *innovari* jus provinciæ hac l. dici, non quando a Præſidibus & Rectoribus jus moſque provinciæ innovatur: non cum Magiſtratus nomen vel gradus ſpecieſve immutatur: non etiam cum domicilium a privato transfertur: verum, quotieſcunque *ipſa provincia*, obliterato ferme nomine jureque ſuo, unione facta, provincia eſſe deſinit, & quodammodo perimitur: nam id eſt *innovari*. Sic *Novatio* eſt prioris debiti aliam in obligationem transfuſio atque translatio, hoc eſt, cum ex præcedenti cauſa ita nova conſtituitur, ut prior perimatur *l.* 1. *D. de novationib.* Igitur hac temporaria permutatione ſeu unione non ideo jus provinciæ innovatur: Quæ ſi ita ſunt, ſi inquam, hic hujus Reg. quem dixi ſenſus eſt, hæc ſpecies, tum ea non inutiliter deinceps in praxin deduci poterit, ſi quando de Unione Eccleſiarum vel beneficiorum agetur: de quo alioquin videndus etiam Menochius

Digitized by Google

6. *Præſumpt.* 80. & Gratianus, *diſceptationum forenſ. cap.* 892. Vel etiam ſi de Civitatum, Provinciarum, Regnorum unione quæſtio ſit, quonam, inquam, jure ea unio fiat, & an priſtinum cuique jus ſervetur. In quo argumento verſatur elegans conſilium Bruni 54. de appellatione proſequenda: & Arreſtum apud Peleum *quæſt.* 126. ubi hæc ipſa Reg. allegatur. In eodemque argumento verſatur commentatio Alberici Gentilis, de *unione Regnorum Britanniæ*. Verum in his utramque ferme paginam facere ſolet Principis unientis arbitrium, tenorque unionis, populique obſequium. Generalis certe hæc diſtinctio tenenda, num unio facta fuerit æque *principaliter*, ſic ut non una magis quam altera alteri ſubjiciatur, an vero ſubiective, perpetuo, & acceſſorie. Unio ſcilicet facta acceſſorie alteri operatur extinctionem & ſuppreſſionem tituli & nominis uniti, & judicatur ut prædium ejus cui fit unio: de quo v. inter alios Oldradum *conſ.* 287. *num.* 12. & poſt alios Bellum *conſil.* 59. *num. ult.* & 195. *num. ult.* Contra eſt, cum ſic adunantur v. g. ſacræ ædes, ut neutra ſubjaceat alteri, ſed ambabus ſuum titulum gradumque retinentibus idem tantum miniſter præponitur, *cap.* 1. *ne ſede vacante* & ibi Gloſ. Per hanc enim Unionem unius Eccleſiæ ad alteram, non ALTERATUR STATUS Eccleſiæ: ſed debet in tali Eccleſia more ſolito deſerviri, & illius JURA manent illibata, Abbas, per textum ibi *in cap. expoſuiſti num.* 7. *de præbend.* &c. & poſt alios Balbus, *conſil.* 137. *n.* 2. Exemplum quoque apud Gregorium PP. Regiſtri *lib.* 2. *cap.* 31.

Atque hæc quidem ita dicta ſint. Nam, quod pene omiſeram, nil etiam cum hac Reg. quidquam commune habet, quod Bulgarus hic quoque adfert, quodque definitur *l. circa locationes* 19. *Cod. de locato*, circa locationes atque conductiones maxime fidem contractus ſervandam eſſe, ſi nihil ſpecialiter exprimatur contra CONSUETUDINEM REGIONIS: Quod ſi alii remiſerint contra legem contractus atque regionis conſuetudinem, penſiones, hoc aliis præjudicium afferre non poſſe.

De MUTO, SURDO, FURIOSO.

CXXIV. PAULUS (1) *libro ſextodecimo ad Edictum*.

Ubi non voce ſed præſentia (2) *opus eſt, mutus ſi intellectum habet, poteſt videri reſpondere: Idem in ſurdo: hic quidem & reſpondere* (3) *poteſt. Furioſus* (4) *abſentis loco eſt. Et ita Pomponius* libro primo Epiſtolarum *ſcribit*.

(1) *Ulpianus* Haloand. (2) tantum. (3) *reſponderi* Haloand. male. (4) autem.

MUTUM inter SURDUMQUE & FURIOSUM, unica differentia, hac quarta ex Edictalibus Reg. (quæ a Baſilicis abeſt) ad *Judicia* pertinentibus, continetur: unica, inquam, perperam enim hactenus in duas ea ſententias ſeu paragraphos divellitur: pari errore, quo duæ aliæ leges hoc ipſo titulo pariter in duas Regulas ſecantur, puta *lex* 43. *ſupr.* & *l.* 172. *infr.* Hæc noſtra ut intelligatur, ſciendum eſt, duo eſſe negotiorum humanorum genera, vel etiam in eodem negotii genere duplices actus: Unum genus eorum negotiorum & actuum ubi voce opus eſt, id eſt, λόγῳ προφορικῷ, *ſermone exter-*

Digitized by Google

externo & pronunciato, ſeu, ubi lingua nuncupari quid & exprimi oportet: alterum eorum, ubi non voce, ſed ſola præſentia opus eſt, ut corporis ita animi & intellectus. Ut illa contrahere, gerere, mutus non poteſt, ita hæc tranſigere poteſt, & præſentia ſua poteſt videri reſpondere. Hinc adeo mutus ſtipulari non poteſt, *l. 1. in princ. D. de V. O. §. mutum 7. Inſtit. de inutil. ſtipul.* non arbitrari, *l. 9. §. 1. D. de receptis qui arbitr.* non judex dari, *l. cum Prætor 12. §. 2. D. de judiciis*: non auctoritatem pupillo præſtare, *l. 3. D. de auctorit. tutor.* non olim etiam vindicta manumittere, *l. 10. de manumiſſ. vind.* non hereditatem cernere, *l. 51. §. ult. D. de adquir. hered.* Ulpian. *fragm. t. 12.* In his quippe omnibus negotiis & actibus voce, ſermone, & ſolemnibus ferme verbis opus erat: Quare in his mutus ſurduſque & furioſus pari jure cenſentur. Atenim in altero negotiorum ſeu actuum genere, ubi non voce, ſed præſentia tantum opus eſt, toto illi inter ſe cœlo differunt: utpote conſenſu ibi ſufficiente, *l. in quibuſdam 48. D. de obligat. & act.* tacitaque ibi reſponſio ſufficit: Nam & aliquatenus negotium expediri poteſt, ut dicitur *l. 65. §. 3. D. ad Trebell.* id eſt, alia ratione quam voce, nutu, inquam, explicari poteſt, a gnaro ejus negotii quod geritur: ut pleraque nutu ſolo conſiſtunt, ut dicitur *l. 52. §. ult. eod. tit. de obligat. & act.* & mutus auditus capax interrogatus nutu poteſt ſignificare ſuum velle *d. l. ſervo invito 65. §. 3. D. ad Trebell.* & ut ad rem omnino Quintilianus, *lib. 11. cap. 3.* ubi de geſtu: *Geſtus*, inquit, *pleraque etiam citra verba ſignificat. Quippe nutus etiam declarant noſtram voluntatem, & in mutis pro ſermone ſunt.* Sed & ſcientia literarum negotium explicari poteſt, ut dicitur *l. pater 93. §. 1. D. de adqu. hered.* Denique alio modo quam *ſermone* voluntas manifeſta fieri poteſt, *l. ſi pater 29. D. de adoption.* Et hoc eſt quod dicitur *l. 43. D. de procur.* mutum & ſurdum per eum modum qui procedere poteſt, procuratorem dare non prohiberi, *κατα' τω ενδεχομενω τροπω eo modo quo fieri poteſt.* Hinc cum olim mutus & ſurdus nonniſi Principis indulgentia teſtari poſſent, *l. 7. D. qui teſt. fac.* poſtea Juſtinianus his id ſemel conceſſit quod ſurdus teſtamentum nuncupare poſſet, *mutus ſcribere l. diſcretis, Cod. de teſtam.* Hinc mutus contrahere poteſt, quod in locationibus, conductionibus, emptionibus & cæteris cernitur *d. l. 48.* quia poteſt intelligere & conſentire, *ibid.* Hinc & mutus quoque paciſci poteſt, *l. 4. §. 1. D. de pactis*, procuratorem recte conſtituit, *l. mutus 43. D. de procur.* matrimonium recte contrahit, *l. ex facto 43. de vulg. ſubſt. cap. 23. extr. de ſponſal. & matrim.* & dotis nomine obligatur, *l. 73. D. de jure dot.* donationem facere poteſt, *l. 33. D. de donat.* pro herede gerere, & hereditati obligari, *l. mutum 5. & d. l. 93. §. mutus 2. D. de adqu. hered.* bonorum poſſeſſionem admittere, ſi quod agatur intelligat, *l. ult. de bon. poſſeſſ. furioſo, infanti, muto.* Manumiſſio item hodie vindicta eo tacente fieri poteſt, *l. 23. D. de manum. vind.* Hinc & ſi coram aliquo, ut in ſp. *l. 25. §. 10. D. de adq. heredit.* quid fieri oportere dicitur, coram muto non etiam coram furioſo id peragi poteſt, arg. *l. coram Titio 209. D. de V. S.* Tandem, quæ genuina ſpecies eſt hujus l. & mutus in *judicio* conſiſtere poteſt, quod docet exerte *lex ſi quis cum 29. §. ult. D. communi divid.* Hæc inquam, genuina ſpecies eſt hujus Reg. Quia hoc libro 16. ad Edictum, unde ea deſumpta eſt (neque enim numerus hic in 17. mutandus, quod P. Faber voluit) Paulus agere cœpit *de judiciis* & actionibus eorumque ſolemnibus: & deinceps quoque de judiciis centumviralibus, deque Hereditatis petitionibus, ut ex ſerie librorum Pauli ad Edi-

Digitized by Google

Edictum conſtat, ac præterea ex *l.* 8. *D. de hered. pet.* quæ altera lex ex eodem Pauli libro 16. deſumpta eſt, & cujus alioquin eadem ſententia eſt, quæ *legis mater* 19. *D. de inofficioſo teſt. l. Clodius* 97. *D. de adquir. hered. l.* 11. §. 8. *D. de interrogat. action. l.* 3. *Cod. de hered. petit.* Et ſane hac ipſa Reg. RESPONDENDI vox eo proprie pertinet. Notum enim in judiciis & quidem in judiciorum ingreſſu variis interrogationibus, ſtipulationibus Prætoriis, judicialibus ſponſionibus, vadimoniis, reſponſionibus reſtipulationibus locum fuiſſe: Quo pertinent etiam variæ formulæ illæ: *Quando in jure te conſpicio, poſtulo an ſias auctor. Quando ajo neque nego. Quando negas te ſacramento quinquagenario provoco: & ſimiles.* Et nominatim in lite vindiciarum, & judiciis de hereditatis petitione: Ibi ſcilicet inter alia interrogationibus in jure locus erat, an & qua ex parte quis heres eſſet: quam ſequebatur neceſſario reſponſio, ex qua jam qui reſponderat conveniri poterat, *toto tit. D. de interrogationibus in jur. faciendis* (ubi videnda eſt etiam *lex* 3. & 12. *ejuſdem tit.* quæ ejuſdem Pauli eſt libro proximo 17. ad Edictum: videnda & lex *non ſolum*, *D. de procurator. l. quoties* §. *ult. D. de probat. Reſpondendi* igitur vox eo pertinet in ſp. h. l. puta ad judicia, non ad contractus proprie, quod *Joannes*, quem Accurſius ſequitur, recte vidit, contra quam Bulgarus, eumque ſequutus hic Cujacius, etſi & ibi idem juris ſit. Notandumque in ea re tacentem pro negante habitum, *l.* 11. §. 4. 7. *l.* 12. *D. de interrogat. d. l.* 39. *de procurator.* de quo ad l. *qui tacet infr.* Ergo & mutus hac parte *poteſt videri reſpondere*, ſi præſens in judicio intelligat & conſentiat: ſi mutus intellectum habeat, ut hac Regula dicitur: pariter ut *l. pater* 93. §. *nutu* 1. *D. de adquir. hered.* ſi intellectu non careat, ſi quod agatur intelligat, ut *d. l. ult. de bonor. poſſ. fur.* Nam & alioquin ſæpe idem mutus eſt & mattus ſeu mente captus: de qua voce *mattus* vide quæ Turnebus, *in Adverſariis* & CL. Salmaſius *in Hiſtor. Auguſt.*

Quæ de muto in genere dicta ſunt, eadem & de ſurdo hic dicuntur, & vero dici oportere complures juris textus oſtendunt, inter alias *lex in quibuſcunque* 48. *D. de oblig. & act. l. qui id quod* 33. §. 2. *D. de donat.* Imo & in ſurdo multo magis procedere hæc Regula indicatur, *quoniam*, inquit *ſurdus ET RESPONDERE poteſt*, & ſic voce voluntatem ſuam declarare, quod mutus non poteſt, verum nutu tantum vel ſcriptura quandoque.

FURIOSI (de quo fuerunt jam quoque ſupra duæ Regulæ, puta *lex* 5. & 40. quarum priore ab infante vel pupillo diſtinguitur, poſteriore cum bonis interdicto adæquatur ſeu ſociatur) alia ratio eſt, quia, inquit lex noſtra, *furioſus abſentis loco eſt*: atque ideo in judicio conſiſtere non poteſt, neque reſpondere poſſe videtur, quia intelligere non poteſt & conſentire: Hinc Julianus in *l.* 2. §. *furioſus pen. D. de jure codicill.* peremptoriis verbis, ait, *furioſum* PER OMNIA & IN OMNIBUS abſentis *vel quieſcentis loco haberi*: vide & *l.* 49. *D. de receptis*, *l. furioſo* 9. *D. de re jud. l.* 17. §. 11. *D. de injur.* & ſimiles plures.

Et hæc quidem hactenus, ubi notandum etiam, Paulum *Pomponium* hac in re laudare, ex libris ejus Epiſtolarum, quorum librorum auctoritate, & alii quoque JCti utuntur, Ulpianus, Scævola, quibus libris Pomponii reſponſa ad quæſita per epiſtolam continebantur, ut diſcimus ex *l. apud Julianum* 20. *D. de fideicomm. libert. l. ult. D. de minorib. l.* 61. *D. de adminiſtr. tutor.* Superſunt duo Enantiophana adverſus utrum-

Digitized by Google

utrumque illud quod *h. l.* adſeritur tam de muto quam de furioſo. De muto, inquam, definitur *l. ult. ſupra de V. S.* eum qui MUTUM aut furioſum aut infantem exhibet, non poſſe videri ejus præſentiam præſtare: *Neminem enim ex eo genere præſentem ſatis aperte appellari poſſe*. Cujacius *muti* vocem ibi expungendam putabit, auctoritate Baſilicorum, verum eo confugiendum non eſt. Neque enim abſolute JC. ibi negat mutum unquam præſentis loco haberi poſſe, verum *non ſatis aperte præſentem appellari poſſe*: nempe in eo negotiorum genere ubi voce opus eſt: ut ecce in judicio ad *exhibendum*, quo pertinet ea lex, ubi ad exhibendum, agitur, eo ferme fine ut ad ſervorum interrogationes, jusjurandum, quæſtiones deveniatur, & ſic voce ibi opus eſt: quare præſentem non ſatis ſiſtere videtur, ſeu exhibere, qui mutum exhibet, qui voce reſpondere non poteſt: quem in eodem ſtatu exhibere debuit.

Quod Furioſum attinet, non minus ſolemne ἐναντιοφανὲς opponi ſolet, ex *l.* 2. *de procurator.* ubi diſerte dicitur, *furioſum non eſſe habendum abſentis loco*: ſicut & *l. Fulcinius* 7. §. *adeo autem* 9. *D. quib. ex cauſis in poſſ. eat.* dicitur, furioſum non poſſe dici latitare, ſeu ſe occultare, qui ſuus non eſt: quia latitatio animum & affectum latitantis deſiderat. Verum facilis reſponſio: utrumque verum eſt: furioſus & abſentis loco haberi dicitur, quia etſi non vox ſed præſentia in actu aliquo tantum deſideretur, tamen præſentia animi abeſt: animus enim in eo deeſt, ut v. g. ratum habere poſſit. *d. l.* 2. Contra, abſentis loco furioſus non haberi recte dicitur, quia nec ea facere vel rata habere poteſt ipſe, quæ abſens facere poteſt, vel circa eam fieri poſſunt. Ergo quo ad hoc abſentis loco non eſt. Ex his interim conficitur ubi de *præſentia* alicujus agitur, non nudam corporis præſentiam ſufficere, verum intellectus & animi: unde hic additum diſerte, *ſi mutus intellectum habet*.

De REORUM *favore*.

CXXV. GAJUS *libro quinto ad Edictum Provinciale*.

***Favorabiliores rei potius * quam actores habentur*.**

* παρέλκει ſeu abundat hæc vox.

DE *Reorum* favore, in Judiciis ſcilicet, eſt hæc Reg. Edictalis, quinta jam de earum numero quæ ad judicia pertinent: Nempe, in judiciis ſuus quoque quidam favor, ſed juſtus legitimuſque militat: *Favor*, inquam, περιστατικὸς, *ex circumſtantiis* non unius equidem privatæ perſonæ contemplatu (neque enim *privilegia irrogari* in Repub. fas eſt) verum cauſæ, cujuſmodi eſt inter alias cauſa dotis, item libertatis *l.* 122. *ſupra h. t.* (quæ huic conjungenda venit) pia cauſa, ſimileſque: vel certi generis perſonarum: quo in cenſu ſunt *Rei*, quos utique *favorabiliores* actoribus haberi *hac Regula* definitur, id eſt, favore naturali, ex æquo bono, miſericordia & humanitate digniores: Cum qua Reg. concordant quatuor præterea hujus tituli Regulæ, *lex*, inquam, 41. *in princ. l.* 42. 43. *ſupr. l.* 156. §. 1. *infr. h. t.* quæ omnes reſpiciunt favorem reorum

rum præ actoribus. Quomodo & aliæ plures ſunt nominatim de favore poſſeſſorum; puta *l.* 33. 126. §. 2. 128. *in princ.* 154. quæ cum hac miſceri non debent, utpote cum hæc latior ſit, uti recte Cujacius. Cæterum, ut favor hic reorum in aliis juris articulis cernitur, per varias exemplorum formas & ſpecies, ita in *proceſſu judiciario* nominatim id cernitur. 1. Nam & actor vel accuſator reo edere cogitur, non viciſſim reus actori, *l. ult. Cod. de edendo*. 2. Dilationes reo & facilius & plures tribuuntur quam actori, ſeu accuſatori, *l. ult. de feriis*, *l. 2. Cod. de dilation. l. petenda 6. Cod. de tempor. in integr. reſt.* 3. Actore non probante, reus abſolvitur, etſi ipſe nihil præſtet, *l. qui accuſare*, *Cod. de edendo*, *l. ſi quidam Cod. de except.* 4. In accuſatorem abſentem facilius gravius ſtatuitur, quam in reum abſentem *l. abſentem 5. de pœnis.* 5. Qui populari actione convenitur, ad defendendum procuratorem dare poteſt, is qui eam movet non poteſt, *l. 5. de popular. act.* (quamquam ibi peculiaris quædam ratio vertitur.) 6. Actio de dolo certo tempore finitur, at non & exceptio doli, *l. pure 5. §. ult. D. de doli mali except.* 7. Ignorantia rei juſtior quam actoris *l.* 42. *ſupra.* 8. Pluribus defenſionibus reo uti permittitur, non actori pluribus actionibus, *l.* 43. *ſup.* 9. Cui damus actionem multo magis exceptio competet, *l.* 156. §. 1. *inf.* 10. Tandem & decantatum illud huc pertinet, *paribus numero ſententiis & calculis, ſecundum reum litem eſſe dandam*, ſeu reum abſolvendum, & propenſiores ad liberandum quam condemnandum judices eſſe debere: de quo tres inſignes leges videndæ ſunt, puta lex *inter pares* 38. *D. de re jud. l. ſi pars* 10. *D. de inoff. teſt. l. Arrianus* 17. *D. de O. & A.* Decantatum, inquam, quod etiam exteri Scriptores uſurparunt: quale illud Senecæ, *reum paribus ſententiis abſolvi*: Sed & notum Areopagitarum judicium, quod & Minervæ ſuffragium vocarunt. Quam in rem ſunt veterum Græcorum ſententiæ, Æſchyli in *Eumenidibus* Euripidis *Iphigenia*, in *Tauris*, in *Electra*. Philoſtrati, Dionis, Ariſtidis, Juliani, &c. Jungatur & elegans Pauli ſententia, *lib. 4. ſent. tit. de manumiſſionibus*, §. 5.

Ad has autem, ſimileſve, quæ proceſſum judiciarium ſpectant ſpecies hanc Reg. referendam ſuadet conjunctio *d. legis* 122. *ſupra h. t.* quæ & ipſa eſt de favore *in judiciis* libertati præſtando, *libertas*, inquit, *omnibus rebus favorabilior eſt*: omnibus rebus, etiam reo, ut docet *d. lex* 38. *D. de re jud.* Quare hæc Reg. illi velut ſuccenturiata ſuperiori cedit. Cætera ad hanc Reg. pertinentia repetenda ſunt ex dictis ad *d. l.* 41. *ſupr.* ubi etiam oſtenſum eſt, huic Reg. locum eſſe in progreſſu & deciſione ſeu fine cauſæ, non vero in initio ſeu ingreſſu litis, ejuſque ordinatione. Poſſet & hæc lex referri ad Edictum & materiam de *Jurejurando*, de quo eſt ex hoc ipſo libro lex 1. 21. 27. *de jurejur.* ubi ſane reo potius quam actori jusjurandum defertur: qui non exiguus in judiciis favor eſt. Et hæc quidem in genere de *Reorum* favore, aliæ enim ſpeciales leges ſint, ut dixi, de *poſſeſſorum* favore: de quo eſt lex 33. *l.* 126. *prox.* §. 2. 128. *in princ.* 154. *hoc tit.* quo pertinent complures ex iis, quas hic Accurſius allegat, extra rem.

Quis PRÆDO *non ſit*.

CXXVI. ULPIANUS, *libro quintodecimo ad Edictum*.

Nemo prædo eſt, qui pretium numeravit.

AD Edictum ſeu titulum *De petitione hereditatis* tota hæc lex, tribus Regulis conſtans, pertinet; quod alii quoque jam indicarunt: in eo quippe actionis genere verſarum Ulpianum lib. 15. ad Edictum (unde hæc lex deſumpta eſt) oſtendunt tredecim exinde leges, in titulum *de heredit. petit.* conjectæ, imo aperte prima ſtatim hujus *l.* Regula repetita eſt ſeu deſumpta *ex l. nec ullam* 13. §. *ſi quis ſciens* 8. *D. eod. tit.* quam l. Placentinus & Accurſius hic recte allegant.

Hæc Reg. quæ eſt de *Prædone* ut intelligatur, prænoſcendum eſt, hereditatis petitionem inſtitui, non tantum adverſus eos, qui pro herede poſſident, id eſt, qui ſe heredes eſſe putant; verum etiam adverſus eos, qui pro poſſeſſore poſſident (id eſt adverſus *prædones*) qui nullam poſſeſſionis cauſam poſſint dicere (ut idem Ulpianus eodem libro ſcriptum reliquit, *l.* 11. *& d. l.* 13. *D. eod. tit.*) Et variæ tamen (quod ſecundo loco hic tenendum) inter hos utroſque differentiæ hac parte conſtituendæ ſunt: & tres quidem inter alias, quot etiam numero Regulæ hac l. occurrunt, ſingulæ ſingulis reſpondentes: Quamquam & prima omnibus communis eſſe poſſit, quia *Prædonis* definitionem verbique ſignificationem quandam continet.

Prima igitur differentia eſt, quod *Prædo* de fructibus percipiendis quoque teneatur *l.* 5. *&* 17. *C. de R. V.* qui vero pro herede poſſidet, non item.

Quis autem *Prædo* ſit proprie dicendus hac in re, inter veteres Juriſconſultos anxie quæſitum fuit: Finge enim aliquem ſcientem alienam hereditatem quam ſciebat ad venditorem non pertinere, emiſſe, pretiumque numeraſſe? Hic, inquam, quæſitum fuit, utrum hujuſmodi emptor pro poſſeſſore poſſideret, & ſic prædo eſſet: an vero pro emptore? Et ſane (quod huic Reg. opponi alioquin poſſet) illud veterum nonnulli putabant, hunc videlicet quoque prædonem eſſe, & pro poſſeſſore poſſidere, & ſic de fructibus quoque percipiendis teneri, ut tradit Ulpianus *d. l.* 13. §. 8. Et vero Julianus, Papinianus, Gajus, Paulus in ea ſententia fuiſſe videntur, nempe nudam rei alienæ ſcientiam prædonem efficere, ut maxime rem emerit, pretiumque numeraverit, ut colligi poteſt ex *l.* 33. §. 1. *D. de uſucap. l.* 55. *D. de cond. indeb. l.* 13. *D. de noxal. action.* imo *& l.* 28. *de hered. petit.* Atenim Ulpiano contraria ſtetit ſententia: Non nudam videlicet alienæ rei ſcientiam prædonem hac parte efficere, verum requiri inſuper, ut nullo contra dato pretio rem poſſideat: Denique prædonem æſtimabat Ulpianus ex *cauſa* ſeu *Titulo*, qui videlicet nullam (ſatis) poſſeſſionis cauſam poſſet dicere, nullum titulum obtendere: contra (ut ipſemet loquitur *d. l.* 13. *in princ. &* §. 8. *& hac lege*) neminem prædonem eſſe, qui pretium numeravit. Scilicet qui pretium numeravit, *cauſam* poſſeſſionis ſuæ profert, ut jam non pro poſſeſſore, ſed pro emptore poſſideat. Contra ut prædo quis dicatur & ſcientiam eum rei alienæ habere oportet & nullo contra pretio dato poſſidere. Quanquam alias & is quoque prædo dicitur in

hac re, qui etſi rem emit, non voluntate tamen venditoris nactus eſt poſſeſſionem, ut Paulus *l. ſi ex ſtipulatione 5. D. de adquir. poſſeſſ.*

LOCUPLETIOR *quis non ſit*.

§. Locupletior, 1. L. 126.

Locupletior non eſt factus, qui libertum adquiſierit.

SEcunda differentia inter *poſſeſſorem pro herede* & *poſſidentem pro poſſeſſore*, ſeu *prædonem*, in petitione hereditatis, hæc eſt: Quod qui bona fide & pro herede poſſidet, in id duntaxat teneatur, in quod *locupletior* factus eſt ex ea hereditate: Qua de re cautum fuit expreſſe Senatuſconſulto ſub Hadriano condito, quod Ulpianus eodem libro 15. ad Edictum memorat *l. 20. §. 6. D. de hered. petit.* quodque pluribus interpretatur eodem libro in *l. 25. a §. 11. ad §. 18. uſque, & l. 27. 29. v. & l. 22. 23. eod. tit.* & alias ſimiles: At qui pro poſſeſſore poſſidet, in totum tenetur, etſi exinde locupletior non ſit. Cujus differentiæ uſus cum varius & multiplex ſit, (quod Ulpianus per varias ſpecies *dd.* §§. oſtendit) ita ſæpe accuratius videndum eſt, quale ſit illud quod dicitur locupletiorem quem factum: exempli gratia, quæritur, utrum qui libertum adquiſivit locupletior factus videatur: *Libertum*, inquam, non ut vulgatæ olim habebant, *liberum*: Ut proinde una litura expungendæ ſint veterum ad hanc Reg. interpretationes, & altera Accurſii, Deciique: Ac nominatim eorum ſententia, qui hanc Regulam referunt ad argumentum adquiſitionis per adrogationem. Finge igitur, cum tu pro herede poſſideres hereditatem, ejus hereditatis ſervum manumiſiſti? Sane hoc facto libertum adquiſiviſti, & ſic jura Patronatus: cujus varia ſunt commoda, puta obſequium, operæ, denique (quod potiſſimum) bonorum & ſucceſſionis commodum, de quo ſunt tituli ſingulares in jure. Jam igitur quæritur, utrum eatenus locupletior factus cenſearis tu pro herede poſſidens, & ſic utrum & hoc Patronatus commodum in hereditatis reſtitutionem veniat? Idquod hac L. negatur, imo definitur locupletiorem non eſſe factum, qui libertum adquiſierit: ſive enim nudum jus Patronatus ſpectes, id æſtimationem non recipit, ſeu liberti adquiſitio æſtimari non poteſt: denique dando libertatem ex nummis locupletior non fit, *l. naturalis. 5. §. ult.* juncto principio; *D. de præſcript. verb. l. 2. D. de in rem verſo, l. 2. D. quib. ad libert. proclam.* & beneficium eſt ipſius manumiſſoris: *l. 64. §. 5. D. ſol. matrimon.* neque loculi ideo pleniores efficiuntur, ſive operarum & bonorum commodum ſpectes, jam lucrum hoc extra hereditatem eſt & adventitium prorſus: denique lucrum, ut vocatur §. *prox.* de quo mox Regula ſequente plenius. Sane & ideo quoque, cum donationes conſtante matrimonio inter conjuges moribus prohibitæ ſint (ne alioquin mutuato amore & profuſa invicem erga ſe facilitate conjuges ſpolientur) attamen manumiſſionis cauſa, ſeu ut libertus adquiratur, donatio inter conjuges prohibita non eſt, *l. 7. §. pen. ult. cum du ib. ll. ſeqq. D. de donat. int. vir. & uxor. l. 22. C. eod. l. & definit. D. ſoluto matrim.* & Paulus *lib. 2. ſent. tit. 23. §. 2.* ubi præter libertatis favorem hanc potiſſimum rationem allegat, quod nemo ex hac donatione fiat locupletior. Ideo etiam ab eo qui ſervum

vum manumittere rogatus eſt, relinqui legatum vel fideicommiſſum non poteſt, *l.* 2. *D. quib. ad libert.* juncta *l. plane ſi filium*, §. *ult. de leg.* 1. Ex eodem fundamento, cum eo qui acceptis nummis ſervum manumiſit, de in rem verſo agi non poteſt, *l.* 2. *D. de in rem verſo*.

Neque quidquam his obſtat *lex* 26. *D. de evictton.* ubi manumiſſo ab emptore ſervo, mox evicto, emptori actio datur adverſus venditorem, qui alienum ſciens vendidit, ob id ipſum quod libertum non habeat: Unde colligitur, quemadmodum qui libertum amiſit, eo pauperior factus videtur, ita vice verſa locupletiorem omnino videri qui libertum adquiſivit. Reſpondendum enim eſt, non dici ea l. *locupletiorem* quem factum qui libertum adquiſivit, ſed emptori evicto ſibi ſervo a ſe manumiſſo, ex vendito actionem competere eo tantum nomine quod libertum non habeat, non quod *locupletior* futurus fuiſſet, ſi is ei evictus non fuiſſet: nam imo eo nomine actio ei non competit, cum manumittendo eum voluntate ſua perdiderit, verum quia *intereſt* ejus libertum habere: quo nomine actio empti ei competit. Uti retro in ſp. *l. idque* 45. §. *ult. in fin. D. de act. empti*, emptor ex empto actionem non habet, ſi manumiſſa emptoris patronatum elegerit: quia nihil ejus intereſt, cum eam libertam habet: Quam tamen legem huic l. velut contrariam Accurſius male opponit. Nihil etiam commune habet cum hac l. *lex ſi vero* 64. §. 5. *D. ſoluto matrim,* quia hoc ibi definitur, ſervo uxoris manumiſſo a marito *mulieris negotium gerente*, maritum uxori reſtituere debere quidquid ad eum pervenit, quaſi patronum: Negotii ſcilicet geſti ratione maritus ibi uxori reddere tenetur, quod ex liberto lucrifecit: tanquam patronus.

De POSSESSORIS *jure in lucro potiore.*

§. Cum de lucro 2. Legis 126.

Cum de lucro duorum quaeratur, melior eſt cauſa poſſidentis.

AD tertiam differentiam in petitione hereditatis pertinet hæc R. quæ eſt *de Poſſeſſore, deque poſſeſſionis commodo*: De quo ſunt in genere de præcipuo inquam poſſeſſorum jure, beneficio & favore quinque aliæ hoc titulo huic concordantes: puta lex *plus cautionis* 25. *lex in eo* 33. *ſup.* (quo ſeſe hic Interpretes referunt) *l. in pari* 128. *in princ. l. cum par* 154. *l. minus eſt* 204. *infr. h. t.* quarum omnium ſynopſin habes in *d. l.* 25. E quibus dicta lex 33. pariter ut hæc eſt ſpecialiter de LUCRO, de quo inter petitorem & poſſeſſorem contenditur. Et vero utraque definitur, in lucro meliorem eſſe cauſam poſſidentis, deteriorem vero petitoris.

Nunc de ſpecie hujus Reg. videamus, quæ ut jam indicavimus ad hereditatis petitionem pertinet: ubi ſane multa LUCRI mentio fit, utrum & quale a poſſeſſore reſtitui debeat: a poſſeſſore, inquam, bonæ fidei: id enim per *poſſidentem* hic exaudiendum eſt: uti contra malæ fidei poſſeſſor *prædo* proprie dicitur, de quo *initio hujus l.* A quo ſane omne emolumentum & lucrum extorquetur. Atenim alia ratio eſt bonæ fidei poſſeſſoris: nam quod ad eum attinet, diſtinguuntur ea, quæ poſſeſſor habet ex hereditate vel propter hereditatem, a lucro adventitio. Illa etiam bonæ fidei poſſeſſor re-

Digitized by Google

reſtituere cogitur: uti diſcere eſt ex *l.* 20. §. 18. *l.* 22, 23. 24. 28. 55. *D. de petit. hered.* e quibus *lex* 20. 23. 25. ex eodem Ulpiani libro, unde hæ leges deſumptæ ſunt, atque adeo huic conjungendæ veniunt. Hinc ſcilicet bonæ fidei poſſeſſor pretii compendium ſeu quod ex venditione lucratus eſt una cum hereditate reſtituere tenetur, *d. l.* 22. ubi Imp. Hadrianus: *Diſpicite P. C. numquid ſit æquius poſſeſſorem non facere lucrum*: pœnam item tardius ſoluti pretii, *d. l.* 23. §. 1. pœnam commiſsi, ſeu quod ſenſit ſeu percepit vi legis commiſſoriæ, *d. l.* 25. *in princ.* pœnam inficiationis, quam L. Aquilia conſecutus eſt, *d. l.* 55. pœnam item compromiſſi, vel ex alio caſu *l.* 9. §. 1. *de reb. auctor. Jud. poſſid.* Et ſic hac parte melior non eſt cauſa poſſidentis, quia nec proprie hæc *Lucra* ſunt, verum hereditatis pars. Atenim aliud eſt proprie *Lucrum*, extrinſecum videl. adventitium, & perſonæ quidem poſſeſſoris adhærens. Exemplum poni poſſit in pœna, quam bonæ fidei poſſeſſor conſecutus eſt in interdicto unde vi, propter vim ſibi factam, *d. l.* 24. *de hered. pet.* quæ deſumpta eſt ex Pauli libro concordante: quam ſane b. f. poſſeſſor reſtituere ſeu præſtare non cogitur: quia ſuæ injuriæ ulciſcendæ gratia hanc pœnam conſequutus eſt. Exemplum item in pœna deſerti vadimonii, ſi videl. adverſarius pœnam intulit ſi in judicium non veniret, *d. l.* 24. Exemplum in eo qui libertum adquiſivit, de quo *initio hujus l.* addatur & *l. ſi vero* 64. §. 51. *D. ſolut. matrim.* Et hæc ipſa tamen haud proprie LUCRI appellatione veniunt. *Lucrum* enim hic dicitur, quod utriuſque, & petitoris & poſſeſſoris reſpectu lucrum eſt. Quid igitur? Ponenda ſpecies, v. g. in *Indebito exacto*, id enim b. f. reſtituere una cum hereditate non cogitur, *d. l.* 20. §. 18. *in fin. D. de hered. petit.* In quo differt a negotiorum geſtore: nam & hic indebitum exactum domino reſtituere cogitur, *l. ſiquis* 23. *D. de negot. geſtis.* Ergo & hac parte *poſſidentis*, id eſt, bonæ fidei poſſeſſoris melior eſt cauſa, quam hereditatem petentis. Ex his jam patet, quam minime faciat ad hanc Regulam lex *inter eos* 19. *de re judic.* ubi definitur, inter eos quibus ex eadem cauſa *debetur*, occupantis meliorem conditionem eſſe. Alioquin ad generalem hujus R. mentem poni poſſit quoque caſus in re duobus *donata*: de quo jam ad *l.* 98. *ſupra*.

De Actionibus, quæ in HEREDEM *dantur.*

CXXVII. PAULUS *libro viceſimo ad Edictum.*

Cum Prætor in heredem dat actionem quatenus ad eum pervenit, ſufficit ſi vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

QUartam differentiam in *Petitione hereditatis* inter bonæ fidei poſſeſſorem & prædonem contingit hæc Reg. Nam de ea actione Paulum hoc libro egiſſe, oſtendunt duodecim exinde leges ſub titulo *de petitione hereditatis*, item *lex* 2. *D. de fideic. hered. petit.* & *lex* 38. 40. 42. *D. ad SC. Trebell. l.* 2. *D. quor. bonor.* Eſt autem hujuſmodi differentia, pretia rerum ex hereditate venditarum, quæ ad eos pervenerunt, ab utriſque verum aliter atque aliter, reſtitui oportere, ut SC. nominatim cautum fuit, *l.* 20. §. 6. *D. de her. pet.* Nempe, malæ fidei poſſeſſor, etſi pretium ſemel acceptum deperditum fuerit aut deminutum, ſolidum tamen præſtare tenetur, ſatiſque eſt ut vel momen-

Digitized by Google

to id ad eum pervenerit, *d. l. 20. §. ult. & l. 21. D. de her. pet.* Alia ratio eſt bonæ fidei poſſeſſoris: Finge enim, eum pretium acceptum perdidiſſe, conſumpſiſſe, donaſſe? Etſi prima fronte & ratione ad eum pretium pervenerit, id tamen præſtare non tenetur, quia nec *perveniſſe* videtur, quod momento tantum pervenit, *l. utrum 23. D. eod. tit.* Verbum ſcilicet *perveniſſe* ambiguum eſt (inquit ea lex) in malæ fidei poſſeſſore id continet quod prima ratione pervenit, i. vel momento, ut *hic* dicitur: At in bonæ fidei poſſeſſore id tantum quod durat, & cum effectu: quod confirmat præterea *lex 2. §. 3. D. de her. vend.* & duæ leges *tituli de V. S.* puta *lex 71. & 164. in fin.* Pariter ut in pupillo, cui ſoluta eſt pecunia ſine tutoris auctoritate, *l. 4. D. de except.* quæ ex eodem Pauli libro huic conjungenda eſt.

Maneat igitur, in malæ fidei poſſeſſoribus, ſeu in his quæ ex dolo proficiſcuntur, momento temporis quid perveniſſe ſatis eſſe: Neque tantum ſi ipſi conveniantur, verum & (quæ jam hujus Reg. ſententia eſt) ſi eorum heredes: Generalis enim hæc Reg. eſt in omnibus actionibus, quæ in heredem dantur ex dolo defuncti quatenus ad eos pervenit, ſi vel momento ad eos pervenerit. Et vero hujus rei exemplum non hic tantum habemus in hereditatis petitione, ſed & alterum quoque exſtat in herede ejus, qui metum adhibuit, *l. videamus 17. D. quod metus cauſa.* Et hæc quidem hactenus ad hanc Reg. ſufficiant, ubi expendimus quod in ea peculiare eſt. In commune alioquin de hac actione, quam Prætor in pœnalibus judiciis ex delicto dat in heredem, de eo quod ad eum pervenit, ſunt quatuor præterea hujus tituli leges ſeu concordantes Reg. in *l. 38.* (ubi ſemel ſynopſin omnium confectam habes) *l. 44. 111. §. 1. ſupra*, quarum hæc appendix quædam eſt, pariter ut lex 164. *infra*. Duæ vero aliæ Regulæ quæ ſunt in *l. 152. in fine*, & *l. 157.* ſunt de actionibus ex contractu, ubi jam ex dolo defuncti in ſolidum actio datur in heredes.

PARS

PARS IV.

REGULARUM EDICTALIUM

Reſpondens libro 6. 7. 8. Digeſtorum, duabus legibus, ſeu quatuor Regulis ſequentibus.

De POSSESSORIS *favore.*

CXXVIII. IDEM (*Paulus*) *libro nonodecimo ad Edictum.*

In pari cauſa poſſeſſor potior haberi debet.

DE POSSESSORIS favore, poſſeſſioniſque commodo, eſt hæc Regula: quæ libro 21. ad Edictum reddenda videri poſſit, & ipſo legum ordine & argumento ejus ſuadente: actum enim eo libro 21. a Paulo, de actionibus in rem, quibus dominium rei ſingularis vindicatur: ac nominatim de rei corporalis vindicatione, ut oſtendunt quatuordecim leges *tituli de rei vindicatione*, puta *lex* 2. 4. 6. 10. 12. 14. 16. 21.23. 27. 31. 33. 35. 74. Verum neque id temere admittam: nam & quinque leges ſub titulo de Publiciana actione, puta lex 2. 4. 6. 10. 12. ex eodem Pauli libro 19. ad Edictum, qui huic l. inſcribitur, occurrunt: ad quam ſane Publicianam actionem hæc lex, mox ut oſtendam, pertinet. Ut hujus Reg. interpretatione defungamur, primo tenendum eſt, eadem formula ſeu iiſdem pæne verbis conceptam hanc Reg. in *l.* 36. §. 2. *D. de teſtam. milit.* Secundo, huic Reg. de commodo poſſeſſionis, ſeu de præcipuo poſſeſſorum jure ſeu favore huic Reg. concordare quinque præterea hujus tituli regulas: puta *l.* 25. 33. (quo lectorem hic nonnulli Interpretum remittunt) 126. §. 2. *ſupr. l.* 154. *in princ. & 204. infra:* quarum omnium ſynopſin habes jam ad *d. l.* 28. quæ huc quoque transferri poteſt. Eandemque regulam memorat, itaque vocat, præter textum, Theophilus §. 2. *Inſt. de actionibus*. Nos duabus tantum ſpeciebus appoſitis hanc illuſtrare contenti erimus. Prima ſpecies, viſque adeo poſſeſſionis, cernitur in *Rei vindicatione*. 1. In ſpeciali ſcilicet rei vindicatione non cogitur poſſeſſor dicere, pro qua parte ejus res ſit, hoc enim petitoris munus eſt, non poſſeſſoris: quod & in Publiciana obſervatur *l.* 73. *D. de rei vindic.* 2. Item, actore non probante in rei vindicatione, poſſeſſor, licet juſtam tenendi cauſam non habeat, licet ſuam eſſe non approbaverit, licet nihil præſtet, potior eſt: Denique titulum ſuæ poſſeſſionis docere non cogitur, *l. ult. Cod. eod. tit. l.* 4. *Cod. de edendo*, pariter ut in uſus fructus petitione, *l.* 5. *in fin. princ. D. ſi uſusfr. petat.* & in interdictis: veluti in interdicto, *uti poſſidetis*, ubi poſſeſſor, etſi vitioſe poſſideat, dummodo non poſſideat ab adverſario, in poſſeſſione potior eſt, *l.* 1. §. *ult. & l.* 2. *D. uti poſſidetis*. Qualiſcunque poſſeſ-

poſſeſſor, hoc ipſo quod poſſeſſor eſt, plus juris habet, quam ille qui non poſſidet. Atque hoc eſt illud *commodum poſſeſſionis*, quod dicitur §. *commodum Inſt. de interdict.* Et hæc quidem ultima ſpecies aptanda venit *legi* 154. *infr.* Huc pertinet illa veteris juris definitio: *Petitorem probare debere unde res ad ipſum pertineat, non poſſeſſorem unde poſſideat*: quam in rem eſt famoſa lex *legi* 11. *C. de petit. hered. l. ult. C. de edendo*.

Altera ſpecies in Publiciana actione poni poteſt *ex l.* 9. §. 4. *&* d. l. 12. *D. eod. tit. de Publiciana act.* & ex *d. l.* 73. *de rei vindic.* quæ poſtrema ex eodem Pauli lib. 19. ad Edictum deſumpta, huic conjungenda eſt. Scilicet & qui momento poſſedit, recte hac actione experitur.

Cætera de commodo poſſeſſionis, & prærogativa poſſeſſoris habes in legibus concordantibus, & in ſynopſi *ad d. l.* 25. *ſupra*.

HEREDIS *loco quis habeatur*.

§. Hi qui, 1. L. 128.

Hi qui in univerſum jus ſuccedunt, heredis loco habentur.

IN eodem Publicianæ actionis argumento verſatur hæc Reg. qua dicitur, *Heredis loco haberi* (omnem ſcilicet) *qui in univerſum jus* defuncti (quocunque titulo) *ſuccedat*; nam & hereditas nihil aliud eſt quam ſucceſſio in univerſum jus, quod defunctus habuit, *l.* 62. *ſupra*. Huic vero legi concordat & lex *Prætor* 117. *ſupra*, ubi de *Bonorum poſſeſſore* nominatim dicitur, eum heredis loco a Prætore in omni cauſa haberi, ac nominatim in reſtitutionibus in integrum. Igitur, non tantum qui heres eſt Jure Civili, verum & qui Prætorio, heredis loco habetur in omni cauſa, quod ad eam legem plenius oſtenſum eſt: Breviter bonorum poſſeſſio admiſſa commoda & incommoda hereditaria, itemque DOMINIUM rerum quæ in his bonis ſunt, tribuit: nam hæc omnia bonis ſunt conjuncta. Denique in omnibus vice heredum bonorum poſſeſſores habentur, *l.* 1. *&* 2. *D. de bonor. poſſeſſ.*

Pariter nihil intereſt, directo quis heres ſit, an *fideicommiſſarius*: Nam & hic in univerſum jus ſuccedit, heredisque loco habetur. Et vero eo proprie pertinet hæc Reg. hoc ſenſu, eum, cui ex Trebelliano reſtituta eſt hereditas fideicommiſſaria, loco heredis haberi, utpote cui & in quem omnia heredis jura transferuntur: quod etiam teſtatur *lex poſtulante* 44. §. *ult. & lex ſervo invito* 65. *D. ad SConſ. Trebell.* Quare cum etiam heredi ex perſona defuncti Publiciana competat, *l.* 7. §. 9. *D. de publiciana*, ſane & honorarius ſucceſſor, id eſt, bonorum poſſeſſor, cui ex Trebelliano reſtituta eſt hereditas, Publiciana experiri poterit, ſi videlicet vel defunctus vel ipſe poſſeſſionem rei bona fide poſſeſſæ amiſerit, & ſic interrupta fuerit uſucapio: Quod de fideicommiſſario diſerte idem Paulus tradit, d. l. *cum ſponſus* 12. §. 1. *D. de public. act.* quæ ex eodem libro 19. deſumpta huic inter alias jungenda eſt. Denique *heres* eſt, vel potius *heredis loco*, qui *in univerſum jus* defuncti quocunque jure *ſuccedit*: quia neque hereditas aliud eſt, quod jam dixi, quam ſucceſſio in univerſum jus quod defunctus habuit, *d. l.* 62. *ſupra*; neque heres aliud eſt quam univerſi juris ſucceſſor: de quo ſunt præter hanc, ſeptem

inſuper

Digitized by Google

inſuper Regulæ hoc tit. puta *lex* 54. 59. 62. 120. *ſupr. lex* 143. 156. §. 2. 160. §. 2. *infra hoc tit.*

De eo qui SUUM *recipit.*

CXXIX. IDEM (*Paulus*) *libro viceſimo primo ad Edictum.*

Nihil dolo creditor facit, qui ſuum recipit.

ET hæc lex integra pertinet ad titulum *De Rei vindicatione*: Et priore quidem hujus l. Regula perſtringitur differentia inter Emptorem & Creditorem in judicio rei vindicationis: Cui alioquin in ſummam concordant in eadem æquitatis ſpecie tres præterea hujus tit. Regulæ, puta *lex* 55. *ſupra* (quo lectorem remittunt hic Interpretes) 151. & 155. §. 1. *infra*. Nempe nullus videtur dolo facere qui ſuò jure utitur *d. l.* 55. Item, nullus damnum facere videtur, qui id facit, quod facere jus habet, *d. l.* 151. Item non videtur vim facere qui jure ſuo utitur *d. l.* 155. §. 1. Denique, nihil dolo creditor facit, qui ſuum recipit, *hac l.* Eſt autem iſtiuſmodi differentia. Emptor qui ſciens ab eo emit quem Prætor vetat alienare, rei vindicatione tenetur, ut hoc ipſo libro ſcriptum reliquit Paulus, *l.* 12. *D. de uſucap.* quæ huic conjungenda eſt. Atenim creditoris alia ratio eſt: a quocunque enim is *ſuum*, id eſt ſibi debitum (ſic enim quoque accipitur in *l. repetitio, D. de condit. indeb. l. de heredit. C. de hered. pet.* ut apparet ex *l. ſi pœna* §. 1. *D. de cond. ind.*) recipiat, nulla actione tenetur. Quia, repetitio nulla eſt ab eo qui ſuum recepit, tametſi ab alio quam vero debitore ſolutum ſit: quod diſerte etiam proditum eſt ab eodem Paulo, *l.* 44. *D. de condict. indeb.* & in *l. ſi donaturus* 9. §. 1. *D. de condict. cauſa data*, ubi idem ait, maritum non teneri condictione indebiti, qui ſuum negotium fecerit, nihilque dolo facere. Quomodo pariter *l.* 5. *Cod. de hered. petit.* definitur, repeti non poſſe a creditoribus qui ſuum receperunt a bonæ fidei poſſeſſore. Quomodo & Labeo in *l.* 6. §. 6. *D. quæ in fraud. credit.* ait, nullam videri fraudem facere qui ſuum vel quod ſibi debetur recipit. Hac ipſa ſane de cauſa & æquitate, creditor id quod a debitore accepit aliis creditoribus contribuere non tenetur, etſi ſciat iis ſatisfieri non poſſe: *ſibi enim vigilavit*, inquit Juriſconſultus, *d. l.* 6. §. 7. & *l. pupillus* 24. (quæ hanc in rem ſolemnis eſt, nam & ſolemnis ibi regula proponitur, *jus civile vigilantibus ſcriptum eſſe*) *D. quæ in fraud. credit.* Aliud ſane fuerit, ſi poſt bona poſſeſſa ab omnibus creditoribus, vel eorum nomine, unus creditor ſuum forte recipiat, cum ſcilicet jam par omnium creditorum conditio facta eſſet, neque præripere debuit cæteris poſt bona poſſeſſa, *d. l.* 6. §. 7. & *d. l.* 24. Quo pertinet etiam lex 148. *infra*.

Sic jam videre licet, hanc Reg. recte aptari ad rei vindicationem, non minus quam proximam mox hac ipſa *l.* §. 1. Quod tamen nullo modo fieri poſſe Cujacius ad Paulum contendebat: atque ideo hanc l. libro 20. Pauli ad Edictum tribuebat.

Porro huic Reg. locus eſt, ſi creditor ab alio acceperit ſolvente nomine debitoris, non ſi ab alio per errorem ſuo nomine ſolvente, *l. ſi pœna* 19. §. 1. *D. de cond. indeb.* & *l.* 31. *de petit. hered.* quamvis enim debitum ſibi quis recipiat, tamen ſi is qui dat non debitum dat, repititio competit, *d.* §. 1. Eodemque pertinet quod definitur *l.* 29. *D. de cond. indeb.*

De

De PRINCIPALI ET ACCESSORIO.

§. Cum principalis, 1. L. 119.

Cum principalis cauſa non conſiſtit *, *ne ea quidem quæ ſequuntur, locum habent.*

* *conſiſtat*. Vulg. & Haloand. & in *l.* 178. *infra*.

PRINCIPALI cauſa non conſiſtente, utrum *cetera* quæ ſequuntur παρακολυθηματα, locum habere, ſeu conſiſtere nihilominus poſſint quæritur: *Principali*, inquam, cauſa προτοτυπω αιτια: quæ ſcilicet princeps eſt alicujus negotii cauſa, quod principaliter inſtituitur, agitur. *Ea quæ ſequuntur*, id eſt, acceſſoria, ſeu ſequela cetera principalis cauſæ 1. quæ vel conventione adduntur, vel natura conſectanea ſunt ipſa principalis cauſæ ſeu negotii? Et definitur hac Reg. hoc caſu ea quæ ſequuntur locum habere non poſſe. Quomodo & Philoſophus de συνεκτικω αιτιω: *cauſa continenti et efficiente: quæ ſi adſit manet effectus et ablata aufertur* ου παροντος μενει το αποτελεσμα, και αιρομενου αιρεται. Pariter ut definitur altera ejuſdem Pauli ad Plautium Reg. huic concordante, imo & totidem verbis expreſſa *l.* 178. *infra h. t.* unde inanis repetitionis vitium hic nonnulli notant. Male: nam, & ſpecies utriuſque diverſæ ſunt, & in eo differunt, quod hac Reg. abſciſe definitur, ea quæ ſequuntur locum habere non poſſe cum principalis cauſa non conſiſtit: dicta vero *l.* 178. temperamentum quoddam jam adjicitur, voce *plerumque* addita, quæ & hic ſubintelligenda eſt. Occurrit & tertia huic gemina Gaji Reg. in *l.* 2. *de peculio legato*: *Quæ*, inquit, *acceſſionum locum obtinent extinguuntur, cum principales res peremptæ fuerint*. Niſi quod hæc noſtra, & *d. l.* 178. generaliores adhuc ſunt: Nempe enim non eo tantum ſpectant, quod perempto *poſtea* principali, ea quæ acceſſionum locum obtinent quoque extinguantur, verum etiam, quod ab initio quoque quæ ſequuntur locum non habeant, ubi principalis cauſa non conſiſtit. Et vero tractatus hic *de Principali & Acceſſorio* in his duobus temporibus ſpectatur: quod per mille exemplorum formas demonſtrari poteſt: Ab *initio* primum: nempe ſi ab initio principale non conſiſtat, non valeat, non ſubſternatur obligationi, nec acceſſorium locum habere ſeu conſiſtere poteſt: non dos, ſi nuptiæ conſiſtere non poſſunt, *l.* 3. *D. de jure dot.* §. *ult. Inſt. de nuptiis*, *l.* 1. *Cod. de condict. ob cauſam*: non pignus, ut in intercesſione mulierum, *l. redemptores* 39. §. 1. *D. de rei vindic. l. ult.* §. 1. *D. ad SConſ. Vellej.* non fidejuſſio, *l. cum lex* 46. *D. de fidejuſſoribus*: non jusjurandum, *l. non dubium*, *Cod. de legibus*, *l.* 7. §. 16. *de pactis*: non uſuræ, vel id quod intereſt *l. eos* 26. *Cod. de uſuris*: non pœna ſeu pœnalis ſtipulatio, *l. ſi homo* 69. *de V. O.* Ita etiam ſine heredis inſtitutione, nihil in teſtamento ſcriptum valet, velut pupillaris ſubſtitutio, *l.* 1. *in fin. D. de vulg. & pupill.* §. 5. *Inſt. de pupill. ſubſt.* Ex poſtfacto pariter ſi principalis cauſa non conſiſtat, ſed extinguatur, neque iis quæ ſequuntur ſeu acceſſoriis locus eſſe poteſt, verum una çum principali extinguuntur ea ſeu infirmantur. Ita ſublata principali obligatione tollitur omnis ejus cauſa, fidejuſſor liberatur, vel accipi non poteſt: denique debitore liberato, per conſequentias ipſe quoque dimittitur, *l. ſi debitori* 47.

ri 47. l. tutor. 69. in fin. l. ſi Stichum 38. §. 1. *D. de fidejuſſor. l.* 19. *D. de dolo malo*: pignora liberantur, ſeu ipſius crediti obligatione deficiente, pignorum quoque perſecutio perempta eſt: ut idem Paulus in *l. fænerator 6. D. de nautico fœnore*, & Ulpian. *l.6. in princ.* & Tryphoninus *l.*13*.D.quib. mod. pign. ſolv.* Eademque ratio eſt cauſæ teſtamentariæ: quo, emendato libri Pauli hic numero, ſpeciem hujus l. referebat Cujacius. Et quidem in teſtamento injuſto, rupto, irrito, falſo, ex quo legata non debentur. Sic & ſi paternum teſtamentum (quod *principale* dicitur) non valeat, puta quia pater heredem ſibi non inſtituit, vel hereditas ejus adita non eſt, nec *pupillares* tabulæ valent, *d. §. liberis 5. in fin. Inſt. de pupillar. ſub. l.* 1. *in fin. l.* 2. §. *quiſquis* 3. *D. de vulgari & pupill.* 2. Ita in genere ſi nemo ſubiit hereditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur, *l.* 181. *infra*.

Eademque ratio eſt *legatorum*: 1. Ita legato ſervo cum *peculio*, eo alienato, vel manumiſſo, vel mortuo, vivo teſtatore, & peculii legatum extinguitur, *l.* 1. 2. 12. *D. de peculio legato*, *l.* 39. §. 4. *D. familiæ* §. 17. *Inſt. de legatis*. 2. Ita *penu* legata cum vaſis certis, & conſumpta penu, ne vaſa quidem cedunt, exemplo peculii, *l.* 2. *de penu legata*. 3. Idemque in fundo *inſtructo* vel cum inſtrumento legato: nam fundo alienato & inſtrumenti legatum extinguitur, *d.* §. 17. *l.* 1. §. 1. *& l.* 5. *D. de inſtructo*. Mille alia hujuſmodi ſunt exempla, mille ſpecies, ubi principale ſi non conſiſtat, nec ea quæ ſequuntur ſeu acceſſoria locum habere poſſunt: ſive ab initio inutile ſit principale, ſive ex poſtfacto extinguatur: ſive denique acceſſorium poſt extinctum principale accedat.

Genuina porro hujus R. ſpecies, in eodem argumento quo ſuperioris, poni poteſt, in pignore, ſcilicet reique exinde *vindicatione*. Id enim argumentum executus eſt Paulus libro 21. ad Edictum, unde hæc lex tota deſumpta eſt, de rei inquam ſingularis *vindicatione*, corporalis, incorporalis. Finge, ex contractu nullo, veluti pupilli abſque tutoris auctoritate, vel ex contractu mulieris pro alio intercedentis, pignus creditori datum? Sane, cum principalis cauſa ſeu obligatio his caſibus non conſiſtat, neque pignus locum habere poteſt. Ideoque ſi creditor, quamvis nihil dolo faciat cum ſuum recipit (ut habet prior hujus l. Regula,) pignus diſtraxerit, attamen, quia principalis cauſa his caſibus non conſiſtit, pignus, quod principalem cauſam ſequitur, rei vindicatione adhuc peti poteſt, *d. l.* 39. §. 1. *D. de rei vindicat. l. ult.* §. 1. *D. ad SConſ. Vellej. l. ſi ſciens* 7. *Cod. eod. tit. l. mulier* 11. *Cod. de diſtract. pign.* quia nullum pignus fuit, ut ſubjicitur *leg.* 40. *de rei vin.* idque, una cum fructibus: mulier enim fructus liberos recipit *dict. leg. ultim.* §. 1. Idque rurſum etiam adverſus bonæ fidei emptorem ex Juliani recepta ſententia, *d. l.* 39. §. 1. *d. l.* 7. *Cod. ad Vell. d. l. ult.* §. 1. Poni poteſt & ſpecies in *Fructibus*, partuque & ſtipulatione de evictione: nam & de his multa mentio in rei *vindicatione*, & vero Paulus multa tractat variis legibus libri illius 21. ad Edictum: quæ quidem & ipſa principalem cauſam ſequuntur. Ergo, finge mortuum hominem, qui in rem actione petebatur, vel ex ſtipulatu? Rei vindicatione adhuc agi poteſt, neceſſariaque eſt ſententia, propter fructus & partus & ſtipulationem de evictione, *l. utique* 16. *de rei vindicat.* quæ ex eodem Pauli libro 21. ad Edictum cum hac compingenda eſt, ut proinde exceptio hæc ad hanc Reg. a Paulo addita fuerit, *& l.* 8. *D. de re judic. l.* 11. *D. judicatum ſolvi*. Et hæ quidem genuinæ

ſpecies

ſpecies hic mihi placent, argumento, inquam, ut dixi libri 21. ad Edictum Pauli, unde hæc deſumpta eſt: cui tamen ſtatus controverſiam movebat Cujacius, *ad Paulum*, quaſi nullo modo ea aptari poſſet rei vindicationi, atque ideo libro 20. hanc l. reddebat, quo actum de hereditatis petitione. Neque etiam adeo apte huic Regulæ aptetur ſpecies ex *l. ſi ab eo* 12. *D. de uſucap.* quæ ex eodem alioquin libro deſumpta eſt: ſi modo meminerimus quid per *principalem cauſam* hic intelligendum ſit. Longe probabilius in ſervitute, ſeu ſervitutis vindicatione: ibi quippe ſublato ædificio ſerviente vel dominante, & ſervitus extinguitur, *l.* 20. §. 2. *l.* 31. *de ſerv. præd. urb.* Et hæc quidem ad hanc Reg. ſufficiant. De cæteris, ac nominatim de Exceptionibus, atque adeo & objectionibus, proprius *ad d. l.* 178. *infra*, huic concordantem, dicendi locus erit: propter vocem, ut dixi, *plerumque* ibi additam.

Illud tamen adhuc in tranſcurſu moneri oportet, in argumento *Principalis & Acceſſorii*, multum intereſſe, ut ſciatur probe, quodnam principale ſit, quodnam alterius acceſſorium. Certe non eo minus acceſſorium quid ſæpe eſt, etſi pretioſius ſit principali, *l. cum aurum* 19. §. 13. *D. de auro arg. leg.* Quare ſæpe æſtimandum venit quidnam alterius acceſſio ſit: puta ex eo, quid cujus rei cauſa adhibeatur vel accedat, *d.* §. 13. deinde, ex conſuetudine patrisf. *l.* 20. *& l. ſi quando* 29. §. 1. *D. de auro arg. leg.* Sic & quandoque fundus villæ acceſſio eſt, cum regulariter alioquin villa fundi acceſſio ſit, & ut ille ait, *villa fundum quærat*: neque tamen illo caſu villa diruta uſusfructus extinguitur, *l.* 8. 9. 10. *D. quib. mod. uſusfr. amitt.* Verum hæc quæ modo dixi minus proprie faciunt ad hanc Reg.

Digitized by Google

PARS V.

EDICTALIUM REGULARUM

DE

ACTIONIBUS OB DAMNUM DATUM.

Reſpondet lib. 9. Digeſtorum, & tribus legibus ſeu Regulis conſtat.

De CONCURSU *actionum*.

CXXX. ULPIANUS, *libro octavodecimo ad Edictum*.

Nunquam actiones, præſertim [1] *pœnales, de eadem re* [2] *concurrentes, alia aliam conſumit.*

1 hæc vox abeſt a *l. pen. D. de obl. et act.* 2 *pecunia. d. l. pen.*

DE *Concurrentibus actionibus* eſt hæc Reg. de quibus fuit quoque jam altera *lex* 43. *ſupra*, de quibus ſingularem etiam olim librum Paulus ſcripſerat. Duplex autem quæſtio incurrit circa actiones de eadem re concurrentes, ut hac l. dicitur, ſeu plures actiones ejuſdem rei nomine competentes, ut loquitur *d. l.* 43. de eadem pecunia *l. penult. D. de oblig. & act.* quæ eſt ejuſdem Ulpiani, ubi tamen liber ſeptimuſdecimus inſcribitur. Prior quæſtio eſt, utrum plures actiones cumulari poſſint: *Cumulari*, inquam, id eſt, eadem formula comprehendi, eodemve judicio agitari? Et vero regulariter, quoties concurrunt plures actiones ejuſdem rei nomine, una tantum quis experiri debet & poteſt, quæ ſententia eſt *d. legis* 43. §. 1. Unico caſu excepto, puta, ſi quis in incerto ſit, qualem actionem exercendam habeat, *l.* 1. §. 4. *D. quod legatorum*. Altera jam quæſtio eſt, utrum quis *ſucceſſive* ſaltem alio atque alio judicio pluribus actionibus experiri poſſit, adverſus eundem de eadem re factove? Et vero hac Reg. definitur generaliter, *ſi actiones, præſertim pœnales, de eadem re concurrant, nunquam aliam per aliam conſumi*. Quam in rem ſunt quamplurimæ aliæ leges: puta *lex* 11. §. 12. *& l.* 12. *D. de ſervo corrupto*, *l.* 7. §. 1. *de condict. furt. l.* 7. *&* 18. §. 1. *D. commodati*, *l.* 41. 42. 45. 46. 47. *D. pro ſocio*, *l. prædia* 28. *D. de act. empti*: *l.* 42. 43. *locati*: *l.* 48. §. 6. *de legat.* 1. *l.* 32. 34. 41. §. 1. 53. *pen. ſeu* 60. *de obligat. & act.* (e quibus d. lex 34. deſumpta eſt ex Pauli libro ſingulari *de concurrentibus actionibus*, & *d. l. penult.* eſt ejuſdem Ulpiani, cujus & hæc lex eſt, & totidem pene verbis concepta) *l.* 88. *de*

furtis,

Google

furtis, quæ & ipſa deſumpta eſt ex eodem Pauli libro ſingulari de concurrentibus actionibus, *l. 1. & pen. D. arbor. furtim caſ. l. 1. vi bonorum raptorum*. Tandem & *lex 5. §. 1. D. ad l. Aquil.* (quæ huic noſtræ, ceu ex eodem Ulpiani libro 18. ad Edictum deſumpta, conjungenda venit) & *§. ult. Inſt. ſi quadrupes pauper.* ubi hæc Reg. noſtra totidem verbis repetitur.

Eſt autem ea ita accipienda, ſi videlicet plures actiones de eadem re concurrentes alterius æſtimationis ſint, ſeu duæ ſint æſtimationes, ſic ut altera actio plus aliquid in ſe contineat quam priore actione qua quis ſuperior ſeu victor evaſit, continebatur: remanet enim altera actio, ſeu reliquo reus condemnatur: alioquin, alterutra actor contentus eſſe debet: Quod ut pleriſque illis legibus quas modo cumulavi, cavetur; ita Paulus cum in hoc ipſo argumento verſaretur, rotunde definivit, in *d. l. qui ſervum 34. D. de oblig. & act.* Ut ecce, ſi quis rei perſecutoria egerit & obtinuerit, poſtea pœnam conſequi poteſt, vel mixta actione, vel mere pœnali. Item, ſi duæ pœnales actiones concurrant: nempe quia plura delicta circa eandem rem admiſſa fuerint, toties omnibus actionibus pœnalibus quis experiri poteſt: nunquam plura delicta concurrentia faciunt ut ullius impunitas detur: Denique, nunquam actiones præſertim pœnales, alia aliam conſumit.

Ait lex, *præſertim pœnales:* Nempe peculiari quadam ratione, quod unius delicti pœna non ſit minuenda ob aliud delictum, *d. l. 2. D. de privat. delict.* Rurſum ait lex, *præſertim pœnales*, (quæ tamen vox *præſertim* abeſt a *d. l. penult. D. de oblig. & act.*) quia (ut ad genuinas ſpecies hujus Reg. deſcendam) de his tum agebat Ulpianus, & quidem de pœnalibus actionibus ob damnum datum: 1. ſive a quadrupede, quo pertinet *d. §. ult. Inſt. ſi quadrupes*: ubi hæc Regula totidem verbis exſtat, quemque textum hic recte allegat Gloſſa. 2. ſive homo liber, ſervo aut ancillæ alienæ damnum dederit, quo nomine prodita eſt actio L. Aquiliæ, cujus ſpecies peti poſſunt *ex d. l. 5. §. 1. D. ad L. Aquil. & l. ſi ſtuprum 25. D. de injuriis*, quæ duæ poſtremæ leges ex eodem libro deſumptæ huic conjungendæ ſunt: 3. Tandem & ſi damnum datum fuerit a ſervo: cujus ſpecies deſumi poteſt ex *l. 2. §. 1. D. de noxal. act.* quæ & ipſa ex eodem libro deſumpta eſt.

Sic igitur liquet, hanc Reg. de eo actionum genere accipiendam eſſe, quæ aliud atque aliud perſequuntur: quod non tantum ex ſpeciebus appoſitis, verum & ex voce *conſumendi* apparet: qua ipſa voce hac in re utitur *d. l. 7. §. 1. de condict. furt. l. 34. in princ. de obligat. & action. l. 2. §. 1. de privat. del.* pro quo Juriſconſ. *in d. l. 11. §. 2. de ſervo corrupto*, utitur verbo *minuendi:* voce *perimendi* utitur, *d. l. 34. §. 1. & d. l. 2. §. 3. in fin. de priv. del. tollendi* verbo *l. 38. §. 1. & 4. D. pro ſocio, l. in rebus 18. §. 1. commodati*: *miſcendi* voce, *d. l. 34. §. 2. extinguendi* verbo, *l. 71. in pr. de furtis*. Ergo ſi in neutra actione plus contineatur, contraria Regula tenenda eſt, nempe alia aliam conſumi, minui, perimi, tolli, miſceri, extingui.

De

Digitized by Google

De eo qui DESIIT POSSIDERE *dolo*.

CXXXI. PAULUS *libro viceſimo ſecundo ad Edictum*:

***Qui dolo deſierit * poſſidere, pro proſſidente damnatur: quia pro poſſeſſione dolus eſt*.**

* *deſiit* Vulg. Haloand.

POſſeſſionis durantis, conſtantis, & poſſeſſionis per dolum amiſſæ exæquatio, hac Pauli Reg. inſtituitur ſeu continetur: pariter ut duabus aliis præterea Ulpiani legibus hoc tit. eandem prorſus in ſententiam concordantibus, puta *l. parem* 150. *& l. ad ea* 157. §. 1. *infra*. Hujus vero Reg. ſenſus apertus eſt, eum qui deſiit dolo malo rem poſſidere, pari conditione eſſe cum poſſeſſore, & velut talem damnari, quia dolus amiſſæ poſſeſſionis & poſſeſſio paria ſunt, & æquiparantur: Denique pro *poſſeſſione dolus eſt*: EST, id eſt, dolus poſſeſſionem repræſentat, quomodo & lata culpa dolus ESSE dicitur. in *l. quod Nerva depoſiti*, de quo *ad l. contractus* 23. *ſupra*. Hæc Regula cum generalis ſit, ut oſtendit quoque *d. lex* 157. §. 1. inque variis juris articulis cernatur ſeu obtineat, obtinet certe, 1. in petitione hereditatis, *l. ſed et ſi* 25. §. *perinde* 8. *D. de pet. hered.* 2. in Rei vindicatione, *l. ſin autem* 27. §. *ſed & is*, *D. de rei vindic.* 3. in actione ad exhibendum. *l. Julianus* 9. *ad exhibendum*. 4. in interdictis, *l.* 1. *quorum bonorum*, *l.* 1. §. *quod ait* 7. *quod legatorum*, *l.* 1. §. *ſi quis dolo*, *de tabul. exhib. l.* 1. *de liberis exhibend. l.* 2. §. *hoc interdictum*, *D. ne quid in loco publ.* Eoque etiam pertinent duæ illæ Reg. hoc titulo concordantes, puta *d. l.* 150. *& l.* 157. §. 1. 5. Tandem & in noxali actione, *l. ſi bona fide* 12. *de noxal. act.* Ad quam ſpeciem pertinet hæc Reg. de noxalibus, quippe actionibus Paulum lib. 22. ad Edictum (unde hæc Reg. deſumpta eſt) egiſſe liquet, *l.* 10. 17. 19. *D. eod. tit. de nox. action.* Et ſane apertiſsime hæc Reg. ſpectat ad ſpeciem *d. leg. ſi bona fide* 12. *l. quotiens* (quam hic recte inter alias allegat Gloſſ.) 21. *in fin. pr. &* §. 2. *d. l.* 24. 25. 26. *eod. tit.* Nempe dominus noxali judicio ob noxam, id eſt delictum a ſervo commiſſum tenetur, non tantum ſi ſervum in poteſtate habeat, & poſſideat, verum & ſi dolo fecerit quo minus eum haberet: quia per hoc adhuc poſſidere videtur, *d. l.* 12. ſeu, ut hic dicitur, quia pro poſſeſſione dolus eſt. Ita quidem etiam, ut, quod Edicto Prætoris nominatim cavebatur, noxali judicio conventus, *condemnaretur* in ſolidum, ſine noxæ deditione, ſeu detracta noxæ deditione, adempta facultate noxæ deditionis, quæ poſſeſſori alioquin competit *l.* 16. *l.* 21. §. 2. *l.* 22. *in fin. l.* 26. §. 5. *d. t. de noxal. l.* 17. *de interrogat. l.* 2. *circa fin. D. ſi ex noxali cauſa*. Idque eſt, quod hic dicitur, eum pro poſſidente DAMNARI, noxali ſcilicet judicio & in ſolidum: ſeu condemnari, ut *d. l.* 16. cum alias noxali judicio damnato liceret deditione ipſius corporis quod deliquiſſet, evitare litis æſtimationem. *Damnari* hic eſt præciſe, abſolute ad aliquid adſtringi.

Digitized by Google

De IMPERITIA.

CXXXII. GAJUS *libro ſeptimo ad Edictum Provinciale*.

Imperitia culpæ adnumeratur.

DE *Imperitia* (*Artis* videlicet ſeu *Profeſſionis* alicujus quam quis profitetur) ἀπειρία, eſt hæc Gaji Reg. (id enim *imperitia* hic proprie dicitur) deque ea prædicatur, ſeu definitur eam culpæ adnumerari. Quæ quidem Regula cernitur in Judice imperito, qui, ſi per imperitiam judicet, litem ſuam facit, *l.* 4. §. 4. *de obligat. l.ult. de extraord. cognit.* & §. 1. *Inſt. de oblig. quæ ex quaſi del.* cernitur in Adſeſſore qui juris peritiam præſtat, *l.* 2. *D. quod quiſque juris*, juncta *l. un. Cod. de offic. adſeſſ.* Cernitur in artifice operam ſuam locante: Ad hanc vero ſpeciem proprie hæc lex eſt referenda, ad artificem, inquam, operam ſuam locantem, de quo eſt *lex ſi quis fundum* 9. §. *Celſus penult.* (ubi hæc ipſa Reg. a Celſo refertur) & *l. item quæritur* 13. §. *ſi gemma* 5. *D. locati*, & *l.* 27. §. *ſi calicem*, 29. *eodem tit. ad. L. Aquil.* Ac nominatim ad Medici & Chirurgi imperitiam, argumento *legis* 8. §. 1. *D. ad L. Aquil.* quæ huic, ceu ex eodem libro deſumpta, conjungenda eſt. Nempe ut Medico imputari non debet eventus humanæ fragilitatis, *l. illicitas* 6. §. *ſicuti* 7. *D. de off. Præſidis*: ita imperitiam præſtat, veluti ſi Medicus imperite ſervum ſecuit, vel medicamento perperam uſus fuerit. Cui concordat & *lex qua actione* 5. *in fin. d. tit. ad l. Aquil.* §. *præterea*, *Inſt. eod. tit. de L. Aquil.* Denique pertinet hæc Reg. ad L. Aquiliam (unde recte vetus Interpres exemplum hic appoſuit). De lege ſcilicet Aquilia hoc lib. 7. ad Edictum Provinciale Gajum ex profeſſo egiſſe docent tres exinde leges, puta *lex*, 2. 4. 8. *D. ad L. Aquil.* (quod etiam Balduinus *comment. de L. Aquilia* jam recte notavit, *pag.* 227.) quo etiam Juſtinianus hanc Reg. retulit, *d.* §. *præterea*, 7. *Inſt. de L. Aquil.*

Et caute tamen hæc Reg. accipienda eſt: Nempe de artifice qui peritiam artis alicujus *publice* pollicetur, & ut artifex conduxit, ut nominatim dicitur *d.* §. *Celſus*, vel aliquid in ſe recepit, ſeu affectat *d. l.* 8. *ad l. Aquil.* *Imperitia* enim ἀπειρία, ut Græci vertunt, eſt ejus rei inſcientia, quam quis in ſe recepit, quam etiam *impoſturam* veteres proprie dixere. Exempli gratia, in praxi, veluti ſi faber cæmentarius murum ſeu parietem ſarciendum conduxit, iſque haud ſatis explorato parietis, vel ædificii ſtatu, majorem fecit aperturam in muro, neque tibicinibus ſufficienter fulcivit & ædificium inde corruit: procul dubio tenebitur, & imperitia ejus culpæ adnumerabitur: quia *ut artifex conduxit*. Quare (ut objectioni nunc occurram) ſubmovenda hinc eſt ſp. *legis* 1. §. 1. *D. ſi menſor. falſ. mod. dixerit*. Menſor enim ſeu Agrimenſor, qui imperite verſatus eſt, ſi dolo vel lata culpa careat, etſi imperite verſetur, culpa vacat: ut maxime ideo mercedem acceperit: Cujus rei ratio hæc eſt, quia hujuſmodi menſor civiliter obligatus non eſt, *d. l.* 1. §. 1. Menſoriſque agrorum non eſt publicum officium: nemo enim publice agrimenſoriam olim unice exercebat, verum ubi de modo agrorum ageretur, ad amicum & peritum artificem ejuſce rei nomine ibatur: quare nec locatio conductio cenſebatur, ſed magis opera loco beneficii præberi: Imo & quæ ei quandoque

Digitized by Google

doque dabatur merces, *ut d. l.* 1. §. 1. ad remunerandum, *honorarium* dicebatur, ut proinde ſi imperite verſatus fuerit, ſibi imputare debeat qui eum adhibuit, ut dicitur *d. l.* 1. §. 1. quemadmodum ſolemus dicere de eo, qui minus diligenti amico rem ſuam commiſit, §. 1. *Inſt. quib. mod. re.* §. *ult. Inſt. de ſocietate:* vel apud eum depoſuit. Sed & menſoris admiſſum emendari facile poteſt, quomodo emendari non poteſt artificis aut Medici admiſſum, cui ſero medicina adhibetur: vel denique judicis aut adſeſſoris, quia dicta ſemel ſententia immutari amplius non poteſt.

Ex ſuperioribus jam affatim liquere poteſt, perperam omnino cum hac Reg. miſceri tres alias hujus tituli Regulas, etſi ipſa deciſione in genere concordent: puta legem 36. *ſupra h. t.* (quo ſe Decius hic refert) ubi dicitur: *Culpam eſſe immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti*: Quia lex illa non eſt de imperitia artis, quam quis pollicetur, verum de πολυπραγμοσύνη, ſeu de rerum alienarum cura & curioſitate. Item perperam huc trahitur *l.* 108. *ſupra*, quo Cujacius ſeſe hic refert, ubi dicitur, *fere in omnibus pœnalibus judiciis imprudentiæ ſuccurri*: quia *imprudentia* ibi non eſt imperitia artis, verum ruſticitas. Multo minus cum hac Reg. commiſceri patior *legem* 176. *in princ. infra h. t.* ubi dicitur: *Non eſſe ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri.* Quia Regula illa non eſt de imperitia, ſed de uſurpatione ejus quod ad Magiſtratum pertinet. Pariter huc trahi nolo *l. Julianus* 13. §. *quid tamen, D. de act. empti*, ubi dicitur, venditorem ex empto teneri ſi cum ignoraret ſervum furem, adſeveravit bonæ frugi & fidei, & care vendidit: Quia non hic imperitia artis quam quis profitetur, vertitur, verum facilitas ſeu temeritas, levitas, in adſeverando quæ ignorabat, ſeu facilitas ad temerariam indicationem, ut ibi dicitur. Denique neque huc pertinet ſp. *l. cum in plures* 60. §. 4. *D. locati*, ubi adverſus architectum ſeu redemptorem operis, qui falſum expenſarum modum pronuntiavit, actio datur ad repetendum quod prorogatum eſt (cui convenit alioquin elegans Vitruvii locus *lib. ult.*) quia ibi non imperitia ſpectatur, verum ipſa falſa renunciatio, unde-unde ea procedat. Hæ inquam ſpecies omnes ab hujus Reg. ſpecie ſeparandæ ſunt & ſubmovendæ. Etſi verum ſit, ſuperiora omnia non minus quam imperitiam culpæ adnumerari: *Culpa* ſcilicet generis nomen eſt, ſub quo continetur non tantum artis quam quis pollicetur, imperitia, verum etiam imprudentia, ruſticitas, item πολυπραγμοσύνην, *Curioſitas ardelionis* ignorantia, & auctoritatis publicæ uſurpatio, levitas, ſeu temeritas: Tot ſcilicet culpæ genera ſunt, ſeu tot modis culpa contrahitur: ſed diverſi eorum gradus ſunt, & de quibus aliter atque aliter jus ſæpe dicitur.

PARS

Digitized by Google

PARS VI.

REGULARUM EDICTALIUM.

Reſpondens ferme libro XI. Digeſtorum: *ubi continentur octo Regulæ, ſub ſex legibus*.

Per SERVOS *conditio domini quænam fieri poſſit*.

CXXXIII. IDEM (*Gajus*) *libro octavo ad Edictum Provinciale*.

Melior conditio noſtra per ſervos fieri poteſt, deterior fieri non poteſt.

DE SERVIS eſt hæc Reg. (de quibus alioquin ſunt tredecim præterea Regulæ aliæ hoc tit. quarum Synopſin v. ad l. 4. ſup.) Hac Reg. quæritur, an quemadmodum dominorum conditio melior per ſervos fieri poteſt, ſimiliter poſſit & deterior fieri? Ut illud affirmatur, ita iſtud negatur. Id ut recte intelligatur, ante omnia ſciendum eſt, quonam in argumento Gajus libro 8. ad Edictum Provinciale verſatus fuerit: Id enim obſcurum eſt, propter varias leges quæ procul dubio illi libro male tribuuntur, veluti *lex* 1. *&* 3. *de gradibus*, *lex* 31. *de mortis cauſa donat.* Igitur videri poſſit Gajus hoc lib. 8. egiſſe, pariter ut Ulpianus, libro 21. 22. 23. Paulus lib. 26. & 27. ad Edictum, de *Actionibus quæ oriuntur ex Nudo Facto*, *citra damnum in corpus datum & citra conventionem expreſſam*, veluti ex quaſi contractu reali, vel etiam ex quaſi delicto: Quo in genere hæc duo quoque verſantur, nempe, ut facta in fraudem alterius revocentur: Item, ut ex interrogatione in jure facta quis quaſi ex contractu obligetur: Nempe (ut de his interrogationibus aliquid dicam) ſæpe acturus adverſarium in jure interrogare de aliquo neceſſe habebat: Primo quidem, ad fundandam actionem, partim reſpectu perſonæ adverſarii, quia ſæpe in incerto eſt, quænam ſit illius qualitas, cujus probatio alioquin difficilis eſt, ideo & de ætate interrogatio in jure fieri ſolet: Item reſpectu dominii, utrum res ad adverſarium pertineat: Utrum & quatenus heres ſit: Secundo ne alioquin actor certum aliquid petendo, actione cadat plus petendo. Hinc igitur interrogationibus in jure locus erat, & exinde ex reſponſione adverſarii actio interrogatoria dabatur, ſive verum ſive falſum is dixiſſet.

His ita præmiſſis, nunc de R. noſtra. Dicitur ea: *Meliorem equidem conditionem dominorum per ſervos fieri poſſe, at deteriorem non poſſe*. Quod tamen mirum videri poſſit, cum alias ſecundum naturam ſit, incommoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur commoda, de quo *ad l.* 10. Verum ut huic enantiophano reſpondeam, conditio perſonæ ſervilis huic Reg. locum fecit, ſeu exceptioni ab ea Regula. Nunc, ut ad ſpecies deſcendamus, finge, ſervum in jure *interrogatum* fuiſſe? Sane ut nulla hæc

 interro-

Digitized by Google

interrogatio eſt, ita per ſervi reſponſionem deterior domini conditio fieri non poteſt: quod diſerte proditum extat ab Ulpiano, eo libro quem huic Gaji libro octavo concordare diximus, *in l.9. §. 2. D. de interrogat. in jure*. Item finge (quem caſum præferat quis, *arg. l. prox.*) ſervum quid domini nomine poſſidere cæpiſſe, mox poſſeſſionem ad alium perveniſſe? Deterior domini conditio per ſervum fieri non poteſt, *l. ult. Cod. de adquir. & amit. poſſeſſ.* Poteſt tandem & hæc lex aptari titulo de ſervo corrupto, ut & Edicto de his qui effuderunt. Cæteroquin veritas hujus Reg. ſpectatur in compluri-mis aliis juris articulis & quæſtionibus, quæ tractantur in *l. pen. D. depoſiti*, *l. 25. D. de condit. inſtit. l. 5. §. 1. de cond. & demonſt. l. ult. §. ſervi*, *D. de publican. l. 13. D. de adquir. poſſeſſ. l. 18. & 22. D. de ſolut. l. 3. & 23. Cod. de pactis*. Adde & obtinere vim hujus Reg. in *jurejurando* a ſervo præſtito vel delato, *l. 20. 21. 22. 23. 24. 25. de jurejur.* In quo & ſpecies hujus L. poni poſſit.

Semovendi tamen, ſeu excipiendi, velut fallentiæ videantur ab hac Reg. tres caſus, quibus deterior domini conditio per ſervum fieri videatur: quos etiam hic Gloſſ. notavit: verum non ſunt hæ exceptiones hujus Reg. verum tres caſus ab hac Reg. ſemori. Primo, dominus peculio tenus ex facto ſeu contractu ſervi tenetur. Secundo dominus corpore tenus pro ſervo tenetur: Nempe ex contractu ſervi dominus tenetur fine peculii, tit. *de peculio*, &c. Ex delicto vero ſeu noxa, hactenus, ut eo carere neceſſe habeat, per noxæ deditionem, niſi ipſam litis æſtimationem ſufferre malit: excepto caſu legis 27. §. 1. *D. ad L. Aquil.* & *l. 1. §. quod igitur, D. de vi & vi armata*. Verum in peculio hæc ratio eſt, quod domini voluntate ſervus peculium adminiſtret & ſic deterior conditio domini volentis ſcilicet hactenus fieri non videatur: Rurſum, noxalis actionis hæc ratio eſt, quod non aliter res iſta definiri potuerit, ne alioquin impune ſervi delinquerent, noxamve darent: Quare æquiſſima ratio hæc adinventa receptaque, qua publicæ ſimul diſciplinæ ſatisfieret, ſimul domini ultra ſervi corpus non tenerentur: Et ſic Regula hæc ad hanc REM non pertinet. Tertio, ſervus aliquid ſibi delatum non adquirere poteſt, ſeu in adquirendis fallere videatur hæc Reg. quæ ipſa ſpecies tractatur circa debitores *in l. prox.* 134. Verum non videtur hoc caſu deterior cauſa domini per ſervum fieri, ut diſerte Papinianus ait, in *l. 27. §. 1. D. ad SCtum Vellejan.* & Juſtinianus in *l. ult. Cod. de adq. poſſeſſ.* ubi & diſerte hanc antiquam juris Regulam allegat. Nempe deterior fieri dicitur, quoties quid de bonis deminuitur, non cum quid non adquiritur: ut habetur *d. l. proxima* 134.

Et ita hanc R. ea *l. ult.* ſeu Deciſione ſua interpretatus eſt Juſtinianus, nempe hanc Reg. qua dicitur: *Deteriorem domini conditionem per ſervum fieri non poſſe:* locum obtinere in damnis rei ſuæ vitandis, non in lucro adventitio captando: Cui certe optime ſuccinit Papinianus *d. l. 27. §. 1. Non videtur*, inquit, *deterior cauſa domini per ſervum fieri, ſed nihil eſſe domino quæſitum*. Breviter, is domini conditionem deteriorem facit, qui facit, ut dominus, quod habet, habere deſinat, non vero qui facit ut quod dominus non habet, nec habeat. Denique aliud eſt *facere conditionem deteriorem*, aliud *non facere meliorem*. Quo pertinet quoque omnino, etſi in alia ſpecie, *d. lex 134. prox. infra*. Et hactenus quidem dicta ſufficiant, ac nominatim quæ initio diximus de genuina ejus ſpecie: Quamquam poſſit & cui Gajus videri hoc libro 8. cepiſſe agere de contractibus, & de *certi petitione*, tum ipſo librorum ordine ſuadente, ſic

enim

Digitized by Google

enim & liber nonus proximus reſpondet *lib.* 13. 14. 15. Digeſtorum: tum argumento *l. ſtipulationum* 74. *de V. O.* (ubi quid certum ſit, & ſtipulationes certæ, definitur) *& l. inter* 26. *de fidejuſſoribus*, quæ ex eodem libro 8. deſumptæ ſunt. Quod ſi ita eſt, tum pertineat hæc Reg. ad contractus a ſervis initos: & quidem ad mutuam pecuniam a ſervis datam creditam, de quo ſane agitur *l.* 11. §. 2. *l.* 13. §. 2. *l.* 29. *l.* 31. §.... *l.* 41. *D. de rebus creditis, ſi certum petatur*.

FRAUDARI *creditores quando videatur, vel non.*

CXXXIV. ULPIANUS *libro viceſimo primo ad Edictum.*

Non fraudantur creditores, cum quid non adquiritur a debitore, ſed cum quid de bonis diminuitur.

FRAUDATI creditores a debitoribus quando videantur, atque adeo quando & quænam ceu geſta in fraudem creditorum a debitoribus fraudatoria actione Pauliana ſcilicet revocari poſſint, hac Reg. quæritur, quæ deſumpta eſt ex Ulpiani *lib.* 21. ad Edictum: Quo quidem libro Ulpianus ut de *creditoribus* multa egit: uti conſtat ex *l.* 19. *D. de pignor. l.* 2. *D. de ceſſion. bonor. l.* 42. *D. de O. & A.* (ubi etiam definitur, quisnam *creditor* dicendus ſit, ibidemque agitur de eo cui ſub conditione legatum eſt, ut & de eo qui ſub conditione ſtipulatus eſt,) ita nominatim egit is eo libro *de geſtis in fraudem creditorum revocandis*, & ſic de Pauliana actione, per quam in fraudem creditorum facta, alienata, reſtituuntur, revocantur: ut ex tribus præterea legibus ejusdem libri colligi poteſt: puta ex *l. qui mortis cauſa* 30. *D. de mortis cauſa donat.* juncta Juliani *l. ſed etſi* 24. *D. eod. tit.* Item ex *l.* 23. *D. de V. S.* (ubi definitur quid ſit *palam*, quod utique opponitur fraudis conſilio). Tandem & ex *l.* 30. *D. de mort. cauſ. donat.* ubi pariter agitur de revocatione donationis, cujus ſpecies proprie pertinet *ad l.* 1. §. 1. *D. ſi quid in fraudem patroni*. Eo igitur liquido pertinet hæc Regula: argumento quoque, ut dixi, Ulpianei libri 21. ad Edictum, unde ea deſumpta eſt: Quo etiam recte eam retulere, Bulgarus, Placentinus, Accurſius: etſi nondum majoribus his initiati myſteriis. Quare non eſt ſollicitanda hujus l. inſcriptio: quaſi ea reddenda ſit libro 66. ad Edictum, ut P. Faber cenſebat.

In hac igitur, qua dixi quæſtione, quidnam, inquam, ceu in fraudem creditorum factum a debitoribus Pauliana actione revocari poſſit verſans Ulpianus, hanc inter cæteras quoque regulam propoſuit: Nempe, tum demum fraudatos videri creditores, *cum a debitore aliquid de bonis ejus deminuitur*, id eſt, cum debitor patrimonii ſibi jam quæſiti, conſtituti modum, in fraudem creditorum imminuit, frangit, delibat, deguſtat, demordet, non etiam ſi lucrum aliquod extrinſecum vel adventitium ſibi delatum, nondum tamen quæſitum, ſeu patrimonio ſuo nondum incorporatum, a ſe ſprevit, non adquiſivit: jactavit, neglexit. Quod diſerte proditum extat in Ulpian. *l. qui* (al. quod) *autem* 6. 7. 8. 9. *l.* 19. 20. *D. quæ in fraud. credit.* Nempe Edictum de revocandis iis quæ in fraudem creditorum geſta ſunt, ad deminuentes patrimonium ſuum pertinet, non ad eos qui id agunt ne locupletentur, ut *d. l.* 6. dicitur.

Digitized by Google

Cujus rei *exempla* plura, ut *d. l. 6.* ita & *d. l.* 19. 20. & in ſimili argumento, in *l.* 1. *D. ſi quid in fraud. patr.* cumulantur, veluti ſi quis commodum hereditatis aut legati ſibi delati ſpreverit, *d. l.* 6. §. 2. 4. aut querelam inofficioſi, *ut d. l.* 1. §. 8. vel commodum legati vel ſtipulationis conditionalis, conditioni, cum parere poſſet, non parendo, *d. l.* 6. §. 1. Quo pertinet etiam quod hoc ipſo *lib.* 21. Ulpianus tractat *in d. l.* 42. *D. de obligat.* de eo cui ſub conditione legatum relictum eſt, vel qui ſub conditione ſtipulatus eſt. Vel ſi Falcidiæ aut Trebellianicæ beneficium ſpernat: ut *l.* 19. 20. *D. quæ in fraud. cred. l.* 5. §. 15. *D. de donat. int. vir. & uxor.* Et hæc quidem ita de jure civili. Sed quid in praxi? Fingamus: filius debitam ſibi *legitimam* non petiit, vel ad eundem legitimæ obtinendæ finem, non poſtulavit, ut uſusfructus omnium bonorum uxori contra jus municipale relictus, ad modum legitimum reduceretur: vel filius *querelam inofficioſi* non instituit? Creditores id ut videtur revocare ex hujus Reg. vi non poſſunt: de quo vide etiam Placita Pariſienſia apud Annæum Robertum, *lib.* 3. *rerum judicatar. cap.* 12. Charondam *lib.* 3. *Reſp.* 9. *lib.* 7. *cap.* 117. *& lib.* 9. *cap.* 18. Et tamen idem Robertus aliud Arreſtum de anno 1589. notat, ad marginem *d. cap.* 12. ut & Lovetius *lit. R.* quo filius juſſus eſt legitimam ſuam poſtulare: alioquin id ejus nomine facere creditores poſſent. Finge item, ſucceſſionem legitimam teſtamentariam ſpreviſſe me? Neque id ex hujus Reg. vi revocabitur, *d. l.* 6. §. 2. *D. quæ in fraud. credit.* Et tamen in praxi Lovetius *lit. R. arr.* 19. 20. contraria plane Placita memorat, etiam in ſucceſſione collaterali, contra hanc R. & contra ſententiam Molinæi *in* §. 1. *Gl.* 3. *num.* 12. 13. *Conſ. Pariſ.* Quin & conſuetudine Normannica diſerte contrarium omnino cavetur, *art.* 278. *tit. de ſucceſſion en propre*, nempe, quod hoc caſu creditores jure debitoris uti poſſint: vide & Chopinum *de morib. Pariſ. lib.* 2. *tit.* 5. *num.* 10. Tiraquellum, *de jure protomiſ. quæſt.* 4.

Ratio hujus Reg. noſtræ, hæc in pleriſque ſpeciebus redditur, quod qui delatum ſibi beneficium ſpernunt, pleniore potius fidei præſtandæ officio fungi videantur, & officioſa in defunctum pietate duci, quam quidquam donare: &, ut dicitur in ſp. *l. patre* 19. *& l.* 20. *D. quæ in fraud. cred. & l.* 5. §. 15. *D. de donat. inter vir. & ux.* quia in his caſibus plerique fidem magis exſolvunt quam donant: nec de ſuo putant proficiſci, quod de alieno plenius reſtituunt, voluntatem defuncti ſecuti, fidemque exſolventes: ut hæc omnia eleganter Juriſc. in *d. l.* 5. §. 15. plenam fidem ac debitam pietatem ſequuntur *d. l.* 29. fideliter faciunt, *d. l.* 20. Pietas denique non reprehendenda ſit, *l.* 1. §. 10. *D. ſi quid in fraud. patron.*

Sic propriam hujus Reg. ſpeciem liquido tenemus, quam & ipſa ſatis ingerit, & argumentum Ulpianei libro 21. ad Edictum: quamque ideo interpretes ferme omnes non potuerunt non agnoſcere. Valeat proinde ſpecies, quam Rævardus ponebat in ea cui legatum eſt ſub conditione.

Neque tamen in creditoribus tantum hujus Reg. vis obtinet, verum in aliis multis ſimilibus caſibus (qui tamen, ut recte Ferrarius, ad hujus Reg. ſcopulum non pertinent) ſimilis quædam Reg. obtinet, veluti, 1. in *patronis*. Nam & ſi quid a liberto adquiſitum non fuerit, id Fabiana vel Calviſiana actione a patrono, velut in fraudem ſui factum, revocari non poteſt, *l.* 1. §. 6. 7. 8. 9. *D. ſi quid in fraud. patroni factum ſit:* ſufficit enim patrono, ſi nihil de ſuo in necem ejus libertus alienaverit, non ſi quid non adqui-

adquiſivit, ut dicitur *d.* §. *6.* Quamvis enim hujuſmodi lucrum, ſi non repudietur, retro noſtrum ſit, attamen cum repudiatur, retro noſtrum non fuiſſe palam eſt, ut *d.* §. *6.* dicitur.

2. Obtinet & ſimilis quædam Reg. extra creditorum rationem, in *conjuge*. Nam & conjux in conjugis gratiam ſpernere & repudiare poreſt hereditatem forte ſibi delatam, ut ea ad conjugem perveniat ſubſtiturionis aut legitimæ hereditatis jure, vel etiam legatum repudiare, vel ſine deductione reſtituere hereditatem, cum alias donationibus inter conjuges interdictum ſit, *l. ſi ſponſus* 5. §. 13. 14. 15. *D. de donat. int. vir. & uxor.* quia ſcilicet ut ibi dicitur, pauperior non fit qui non adquirat, ſed qui de patrimonio ſuo quid depoſuit deminuit.

3. Obtinet & ſimilis Regula, extra creditorum rationem, in *ſociis*. Nam cum ſocius in id quod facere poſſit, condemnetur, niſi forte fecit quo minus facere poſſet, ſane is facere demum videtur, qui erogat bona ſua in fraudem actionis futuræ, non etiam qui occaſione adquirendi non utitur, *l. nemo* 68. §. 1. *D. pro ſocio*: ubi etiam Juriſconſ. addit, id etiam ex interdictis colligi poſſe in quibus ita ſcriptum eſt: *Quod dolo feciſti, ut defineres poſſidere*.

4. Obtinet & ſimilis R. in argumento collationis bonorum, in ſp. *l.* 1. §. *confertur* 23. *D. de collation.* ubi & ratio redditur: *nam & hic ſibi inſidiatus eſt*. Tandem, hoc illud eſt quod generaliter definitum extat a Paulo, *in l. alienationis* 28. *D. de V. S.* non intelligi alienare qui occaſione adquirendi non utitur, veluti qui hereditatem omittit, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur.

Et Pupillus tamen, ſi de alienatione in genere quæratur (quæ ſpecies tamen huc proprie non pertinet) alio jure cenſetur jure ſingulari: hic enim fundum legatum repudiare non poteſt ſine Prætoris auctoritate: eſt enim hæc alienatio, cum res eſt pupilli: quia & in lucro huic ſuccurri ſolet, *l.* 7. §. 6. *D. de minorib. l. magis puto* 5. §. *fundum* 8. *D. de reb. eorum qui ſub tut.* Vera ad hanc Reg. exceptio eſt, ratione fiſci, ex Pauli ſententia in *l. in fraudem* 45. *in princ. D. de jure fiſci*: Etſi Ulpianus ei opponitur, *l. cum quidam* 26. *D. eod. tit.* de quarum legum conciliatione Nicolaus de Paſſeribus, *pag.* 526. *&c.* Dic breviter, caſum Ulpiani ſpecialem eſſe, in capitis reo qui filium emancipavit ut hereditatem adiret: qua in re & Reſcripto ideo opus fuit. Et ſic hac parte idem juris in fiſco, quod in privato, *l.* 6. §. 3. *D. quæ in fraud. cred.*

Extra illum quem dixi caſum ſingularem ex Paulo, conficitur, quo hæc Reg. in ſummam reduci poteſt, lucrum ceſſans vel inſuperhabitum, ſpretum, neglectum, damno non æquiparari: quod etiam patet ex *l.* 21. §. *cum per venditorem*, *l.* 43. *D. de action. empti*, *l. ultim. D. de periculo & comm. rei vend.*

Addunt & Doctores has exceptiones, non procedere hanc Reg. in caſibus, in quibus 1. de natura judicii, ut in ſp. *l. ſed etſi* 25. §. *perinde* 8. *D. de hered. pet.* 2. vel natura contractus quis adquirere tenebatur, *l.* 2. §. *non tantum*, *D. de hered. vend.* 3. vel ex pacto ſingulari ſeu conventione, ut Bartolus monet in *l. qui autem in princ. D. de his quæ ſ. in fraud. cred.* & latius in *l.* 1. §. *non quærimus*, *D. ſi quis omiſſa cauſa teſt.* Verum, ut verum dicamus, id ad creditores, & ſic ad hujus R. ſpeciem, non proprie pertinet. Sed & Decius ait, hanc Reg. procedere in his quæ contra jus commune conceduntur, alias ſecus. Item hæc Regula ceſſare dicitur, ubi de damno vitando

tando agitur, vide Charondam 3. *Reſponſ.* 9. Illam certe generalem hodie exceptionem ad hanc R. addi oportet: *niſi fraude id fiat*: ut in ſp. *d. l. 6. §. 5. quæ in fraud. cred.* Et vero dicitur huic, *non fraudari*, videri ſcilicet: aliud proinde fuerit, ſi fraus aperte probetur, vide Fornerium *ad l. 28. D. de V. S.* Denique tunc demum hic R. juris civilis locus eſſe debet, cum renunciatio rei adquirendæ, delati, inquam, lucri, vel liberalitatis, in alterius favorem, juſto aliquo vel favorabili colore jureve ſuſtineri poteſt: Quo ſane pertinet hujus Reg. ſpecies: non vero ſi mero odio in alterius necem renuncietur, quo proprie non ſpectat: ac maxime, ſi in præjudicium juſti debiti, veluti ſalarii, renunciatio fiat: vel indirecte per eundem in cujus favorem renunciatum eſt, quis potiatur: jure enim ea revocatur, ut in exemplo quod tractat Loverius *d. cap.* 10. *pag.* 911. Item, ſi uxor id faciat, veluti ſi in lite vinci voluit, ſi noluit obtinere cum peteret, ſi paſſa eſt actionis diem abire, ſi in jure confeſſa eſt, ſi rationes ideo conturbavit, conjugis tantum odio, deditaque opera, ut maritum eo quod dotalibus inſtrumentis pollicita eſt defraudet: ut in ſimili ſp. *d. l. 1. §. 7. D. ſi quid in fraud. patr. adde & l. 3. §. 1. D. quæ in fr. cred.* Quomodo & is qui non tantum dolo deſiit poſſidere tenetur, ſed & qui poſſeſſionem noluit admittere, *l.* 150. 157. *inſr. l.* 125. §. 8. *D. de petit. hered.*

Ex his jam liquet, hanc Reg. perperam commiſceri, non tantum cum ſpeciebus quas ſupra ferme propoſui, ſed etiam a P. Fabro, cum *l. generaliter* 78. *ſupra h. t.* ſic quidem ut cum ad hanc Reg. ſuo ordine ventum eſt, ad eam ſeſe referre contentus ſit, eoque lectorem remittat: quia lex illa non eſt de rebus in fraudem alterius alienatis, ſpretiſve, verum de actu quodam fraudulento, damnoſo, quo factum eſt, ne *alter* qui fraudem paſſus eſt, *adquirere* poſſet: ut in adrogatione damnoſa: quæ ſi revocetur, ſane ſimul reſtitui oportet adrogato, non tantum bona quæ habebat tempore adrogationis, verum quidquid propter adrogationem jure patriæ poteſtatis deinceps ſibi habere non potuit, quæque adeo ſibi adrogator quæſivit. Item liquet, perperam hanc Regulam miſceri cum *l. non alienat.* 119. *ſupra h. t.* quo ſeſe hic nonnulli Interpretum referunt, neque quidquam ad hanc præterea monent, ubi dicitur: *Non alienare eum qui duntaxat omittit poſſeſſionem*: Neque enim *poſſeſſio* ibi ſignificat commodum novæ adquiſitionis, verum ibi poſſeſſionis quam quis habet nudæ omiſſio, opponitur alienationi judicii mutandi cauſa facta per translationem dominii & proprietatis in potentiorem: hoc ſenſu, non teneri Edicto *de alienatione judicii mutandi cauſa*, &c. eum qui rei litigioſæ poſſeſſionem duntaxat omittit: quia poſſeſſionem omittentis non eſt fraudulenta cogitatio, qui ſatius forte habuit re carere, quam in arenam litis deſcendere, judiciique aleam ſubire, litibus denique implicari, vexari.

DE-

Digitized by Google

DELINQUENTIS *non ſit melior conditio.*

§. Nemo ex ſuo delicto 1. L. 134.

Nemo ex ſuo delicto meliorem ſuam conditionem facere poteſt.

ET hæc ſententia ad Revocatorias actiones pertinet: ac nominatim forte ad Revocationem *ceſſionis fraudulenta*. Quod mihi perſuadeat *lex 2. D. de ceſſion. bonor.* quæ ex eodem libro deſumpta, huic conjungenda eſt: Ad ceſſionis, inquam, bonorum, quod flebile quidem auxilium debitoribus patet ad evitandam carceris moleſtiam: *fraudulenta*, inquam: nam *delicti* appellatione id hic Regula indicari videatur. Ceſſionis beneficium geminum iſtud eſt: Primum, ut ſolutionis inſtar ſit. Deinde, ut ei qui ſemel ceſſit, privilegium *competentia* poſtea, (quod vocant) competat, id eſt, ut & etſi facultates ejus poſtea auctæ fuerint, non tamen exigi poſſit *ad baculum & peram*, vel *ad libellam* uſque, & extremum quadrantem, ſed in quantum facere poteſt, ſic ut alimenta ei relinquantur, *l. 4. 6. 7. de ceſſ. bon. §. ult. Inſt. de action.* Nempe melior conditio quarundam perſonarum hactenus eſt, ut videlicet in id quod facere poſſunt, condemnentur: de quo actum jam *l. 28. ſupra*, & agetur rurſum *l. 173. in pr. infr.* Et vero hoc in cenſu, præter donatores, conjuges, ſocios (ut docet *lex verum 63. D. pro ſocio*) ſunt & ii qui bonis ceſſere.

Nunc fingamus: Inopem debitorem rebus in abdito locatis, vel quo alio facto doloſo, & ſic quaſi delicto, bonis ceſſiſſe? Sane competentiæ privilegium, quod diximus, necquicquam implorare poteſt. *Nemo* ſcilicet *ex ſuo delicto meliorem conditionem ſuam facere poteſt*: Quod & ipſum de Sociis proditum extat *d. l. 63. §. hoc quoque 7.* ſimili Regula ſubjecta, *non aquum* ſcilicet *eſſe, dolum ſuum quemquam relevare*: Imo generali Reg. ſubjecta. *Quod & in cateris*, inquit Ulpianus, *qui in id quod facere poſſunt, accipiendum eſt*: Idemque & in marito obtinet, *l. un. §. cum autem, Cod. de rei ux. act.* Melior itaque conditio in hac Reg. fuerit nominatim *competentia privilegium*. Quamquam & ad alias produci ſpecies hæc Regula poteſt, quas ſuppeditat *lex 7. D. de interd. & releg. l. 38. D. ex quib. cauſ. major. l. 31. pr. D. de receptis, lex is qui dolo 69. & l. ſeq. de rei vind. l. 3. §. ſi mecum ad exhib. l. 3. §. 1. D. de donat. int. vir. & ux. l. nunquam 2. D. de priv. delict. l. itaque 12.* (ubi dicitur, *neminem de improbitate ſua conſequi actionem*) *& l. inficiando 67. §. 2. D. de furtis l. ſancimus, Cod. de pœnis.*

Ex quibus omnibus legibus illud efficitur, tantum abeſſe, ut quis ex ſuo delicto meliorem ſuam conditionem facere poſſit, ut contra privilegio ſuo ideo excidat, ſive legali ſive pactitio. Cujus exemplum ſuppeditat quoque lex *ab hoſtibus 10. §. ult. D. ſoluto matrim.* Cujus occaſione fingamus in praxi donationes pactis dotalibus inter conjuges factas in caſum præmorientis alterutrius: & maritum in adulterio deprehenſam conjugem occidiſſe? In Gallia certe, non obſtante notiſſima *l. Gracchus C. de adulter.* maritus pactis iſtis dotalibus excidiſſe judicatus fuit, eo tracta *d. l. ſi ab hoſtibus, 10. §. ult. ſoluto matrimon.* & auctoritate Juriſconſultorum quorundam Italorum ad eam l. Arreſto Pariſienſi 10. Aprilis 1603. Quibus ego non ſubſcribo: Nam cum aliquid lege permitten-

te

te factum eſt, id pœnam non meretur, *d. l. Gracchus*: Et nullum eſt delictum mariti hac parte. Quid quod, non meliorem ſuam conditionem hoc caſu facit maritus, ſed ex promiſſo ſibi debitum vindicat? Denique in ſp. *d.* §. *ult.* aperte indicatur maritum non jure occidiſſe uxorem: ideo enim *facinus* ejus ibi vocatur, ratioque hæc redditur: *Non enim æquum eſt, virum ob FACINUS ſuum ſperare lucrifacere.*

Nos ad R. noſtram redeamus. Sed quid dicemus, ſi debitor, non quidem de ſuis bonis quid imminuerit, verum lucrum aliquod adventitium ſpreverit? Sane tum creditores non fraudantur, quod ſuperiori connexa huic Regula definitur. Quare competentiæ privilegium non ideo amittet: pariter ut Socius qui occaſione adquirendi non utitur, ideo privilegium non amittit *l.* 68. §. 1. *D. pro ſocio*, ubi & generalis Regula ſubjicitur, in omnibus interdictis id ipſum obtinere, ubi videlicet etiam is tenetur qui dolo fecit ut deſineret poſſidere: & tamen non tenetur, qui adquirendi occaſione non utitur.

IMPOSSIBILIA, *pro non adjectis.*

CXXXV. IDEM (*Ulpianus*) *libro viceſimo tertio ad Edictum.*

Ea quæ dari impoſſibilia ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, pro non adjectis habentur.

DE IMPOSSIBILI eſt hæc Reg. pariter ut quatuor aliæ Regulæ, hoc titulo: puta *l.* 31. *ſupra*, lex 182. 185. 188. §. 1. *infra*. Et hæc quidem de impoſſibilitate rei alicujus dandæ pariter ut d. lex 182. & 188. §. 1. de impoſſibilitate vero facti eſt d. lex 31. *ſupr.* Ad utramque ſpeciem referri poteſt d. *lex* 185. Rurſum, hæc R. eſt de impoſſibili re in judicium deducta, reliquæ de impoſſibili, in obligatione vel legato comprehenſa. Nos de ſpecie hujus R. videamus. Igitur, de quibuſdam ad noxales actiones ſeu judicia pertinentibus, Ulpianum libro 23. ad Edictum egiſſe docet prolixa lex *quotiens* 21. *D. de nox. act.* ut & de *ſervo corrupto* eo libro actum oſtendit *lex* 1. 3. 5. 7. 9. 11. 13. *D. eod. tit. de ſerv. corr.* De his qui effuderunt, ut docet *lex* 1. 3. 5. *de his qui effud.* ut & de aleatoribus *l.* 1. *eod. tit.* Speciem ut ponere valeamus in *Noxalibus* actionibus quatuor præſtrui oportet. Primo *Noxales actiones* eſſe, quæ ob *noxam* (i. delictum ſervorum) in dominos vel bonæ fidei poſſeſſores (de quibus *ad l. prox.*) dantur, quarum hæc vis, ſeu poteſtas erat, uti damno dato a ſervo in ſciente domino, dominus deditione ipſius *corporis* (id eſt, ſervi) *litis æſtimationem evitaret*, id eſt id præciſe dare non cogeretur quod judex æſtimaſſet ſeu dari juſſiſſet, non ea præciſe *damnaretur*. Privilegium hoc ſeu facultatem noxæ dedendi ex lege acceperunt domini (quod diſerte proditum eſt *l.* 6. §. 1. *D. de re jud.*) ut quamlibet ob ſervorum, quos in poteſtate habent *noxam* (id eſt, delictum inſciente ſe admiſſum) in hoc vel illud æſtimatione judicis condemnati fuiſſent, attamen *noxa* ſeu corporis quod nocuiſſet, deditione liberarentur. Et vero (quod ſecundo obſervandum) & Edicto Prætoris & judicis ſententiis id ADJICI, id eſt, hanc optionem nominatim ferme dari ſolitam docet *d. lex* 6. §. 1. *D. de re judicata*, & *l.* 1. *de his qui effuder.* (quæ ex eodem, ut dixi, libro deſumpta eſt & de quo mox) & §. 1. *Inſt. de offic. jud.* Quamquam etiam ſi id omiſſum fuiſſet judi-

Digitized by Google

judicis ſententia, ſi id ADJECTUM non fuiſſet, a lege ipſoque jure facultatem hanc domini habebant *d. l. 6. §. 1.* Noxæ deditio igitur in ſolutione erat, quæ lege tribuebatur. Tertio obſervandum, formulam hujus actionis iſtiuſmodi ferme fuiſſe, ſeu in ea ADJECTUM fuiſſe (ut colligitur ex *l. 42. §. 1. D. de noxal. act.* de qua mox) *Quidquid Titium PROPTER Stichum SERVUM DARE OPORTET, tanti eum Judex condemna.* Quarto notandum, Ulpianum libro 18. ad Edictum, jam diu ante egiſſe de Noxalibus actionibus in commune, ut docet *lex 2. 6. 14. D. de noxal. act.* ſicut & idem libro 22. egit de *interrogationibus* in jure faciendis, deque *Jurejurando* judiciali (de quo alioquin omni agitur quoque *d. l. 21.*) Deinceps vero hoc libro 23. egit Ulpianus de ſpeciali quadam noxali actione quæ ſervi nomine competit in dominum, puta ſi quid ſervus inſciente domino effudit vel dejecit; hoc inquam Edictum de his qui effuderunt, ut & de ſervo corrupto, itemque de aleatoribus explicavit Ulpianus hoc lib. 23. ad Edictum, unde hæc lex deſumpta eſt. Et ſane in eo Prætoris edicto de his qui effuderunt, hæc verba nominatim addita leguntur: *ſi ſervus inſciente domino feciſſe dicetur, in judicio* ADJICIAM, *aut noxa dedere:* quæ refert Ulpianus eo libro in *l. 1. de his qui effud.* quæ proinde huic conjungenda eſt: aptiſſimeque jungitur, junctaque, quid ſibi illa in *h. l. pro non ADJECTIS habentur*, velint, perſpicue demonſtrat: *pro non adjectis*, in Edicto ſcilicet vel in judicio.

Nunc finge: & in univerſum circa noxalem actionem, & ſpeciatim circa noxalem effuſi nomine: Tu a ſervo meo damnum me inſciente paſſus, ejus ſervi damnique nomine adverſus me noxali actione egiſti, judiciumque mihi, ea (quam dixi) formula *dictaſti*: Ego judicium *accepi*, cum ignorarem ſervum in rerum natura amplius non eſſe, vel aliter eum dari impoſſibile eſſe, & ſic pro ſervo mortuo judicium accepi? Sane abſolvi debeo, quia deſiit verum eſſe *propter eum dare* (me) *oportere:* quod diſertis verbis proditum extat in *l. 39. §. ult. d. l. 42. §. 1. D. de noxal. action. Dare* ſcilicet quem *propter ſervum* oportet, cum & dari ſervus poteſt: Nam quæ dari impoſſibilia ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, *propter ea* neque dari oportet: & ut maxime formula actionis (quam ego reus agnovi & excepi) ADJECTUM fuerit: *Quidquid propter eum dari oportet*, vel etiam in Edicto vel in ſententia ADJECTUM fuerit, AUT NOXÆ DEDERE, attamen PRO NON ADJECTO id cenſetur, atque adeo inſuper habetur. Quare & illud quoque Edicto Prætoris nominatim comprehenſum fuit, uti dominus noxali judicio teneretur ſi is apud dominum ſeu in poteſtate ejus eſſet, *l. 7. d. tit.* & dicta *l. quotiens l. 21. eod.* quæ poſtrema velut ex eodem libro deſumpta huic, uti dixi, conjungenda venit. Ad eundem ſane quoque modum, ſi ab eo qui noxali judicio adverſus me acturus erat ſervi nomine, in jure *interrogatus* reſponderim & confeſſus ſim, *ſervum meum eſſe*, ſeu *in poteſtate mea eſſe*, mortuo ſervo vel ab hoſtibus capto, non tenebor, *l. 15. §. 1. l. 16. pr. D. de interrogat.* Scilicet, confeſſionem naturæ congruere oportet, *l. confeſſionibus 13. in pr. l. 14. §. 1. d. t. de interrog.* Atqui in propoſita ſpecie ſervus ejus non erat, ſeu in poteſtate ejus non erat *d. l. 21. §. 3. de noxal. act.* (quam huic conjungendam eſſe dixi). In ſummam, cum quis ſive noxali judicio conventus, ſive in jure interrogatus, ſervum ſuum & in poteſtate ſua conſtitutum fatetur, vel dedere Prætoris edicto ſententiave judicis jubetur, proprie tamen *ſuus* non eſt, ſeu *in poteſtate non eſt*, niſi & eundem de facto exhibere, noxæve dare poſſit, ut hoc ipſo

lib/o 23. idem Ulpianus ſcripſit in *d. l.* 21. §. 3. & Paulus in *l.* 215. *D. de V. S.* Confeſſio quælibet naturæ congruat neceſſe eſt: Confeſſio, inquam, ſive tacita, puta judicium accipiendo, litemque conteſtando, & ſic judicio quaſi contrahendo, ſive expreſſa. Nam & ſic quoque, ut modo notavi, ſi quis in jure interrogatus expreſſe reſponderit, *ſervum ſuum eſſe*, actio interrogatoria expreſſe adverſus eum non datur, ſi exhibendi ſervi facultatem non habeat, & ſic ſi impoſſibile ſit eum dari, *d. l.* 15. §. 1. *l.* 16. *in princ. de interrog. in jur. fac.* Quod & ipſum obtinet in reliquo proceſſu judiciario: & quidem in *Jurejurando* in noxali judicio præſtito, ſi, inquam, is, in cujus poteſtate ſervus eſſe dicetur, dejeraverit in poteſtate ſua non eſſe, liberabitur, *d. l.* 21. §. 2. & *deinceps.* Obtinet & in omni alio jurejurando, ut ecce, ſi juravero, *Te mihi Stichum dare oportere*, qui non ſit in rerum natura, nec æſtimationem mihi præſtare debebis, niſi ex cauſa furtiva vel propter moram: ut ſcribit Paulus in *l.* 30. §. 1. *D. de jurejur.* Idemque obtinet & in actione ad exhibendum, *l.* 5. §. *ult. D. ad exhibend.* Ergo ſpecies hujus Reg. proprie pertinet ad *judicia*: & ad rem impoſſibilem quæve in rerum natura non eſt, in judicium deductam. Quo ſimiliter pertinet, quod Paulus JC. *in l. pen. & ult. D. quæ ſine appell.* ait præceptum judicis ſeu ſententiam, & condemnationem inefficacem eſſe, vires non habere, nullius eſſe momenti, atque ab ea appellari nil neceſſe eſſe, non tantum ſi is, qui datus eſt judex, vel in quem ſententia dicta eſt, in rebus humanis non erat, *d. l. pen.* ſed & ſi impoſſibile ſit præceptum judicis, *d. l. ult. in princ.* ſi parere ſententiæ rerum natura non potuit *d. l. ult.* §. 1. Idem eſt, ſi, qui mortuus eſt, exhiberi jubeatur, etſi pro eo cautum ſit judicio ſiſti, *l.* 4. *D. qui ſatisdare.*

Alioquin ut in actionibus ſeu *judiciis*, & quidem *Noxalibus*, tum aliis tum *effuſi* nomine, veritas hujus Reg. cernitur, ita & in *Ultimis quoque voluntatibus*. Nam & in his obtinuit, impoſſibiles conditiones teſtamentis adſcriptas pro non *adjectis* haberi, pro ſupervacaneis, ſic ut inſtitutionem aut legatum non vitient, ſed vitientur ipſæ, & ut maxime conditio expleta non fuerit (ut nec expleri ea poteſt) nihilominus hereditas aut legatum debeatur, *l.* 1. *D. de cond. inſtit. l.* 3. *D. de condit. & demonſtr.* §. 10. *de hered. inſtit.* Qua parte longe alia ratio eſt contractuum & ſtipulationum: Nam ibi impoſſibilis conditio inutilem contractum facit, *l.* 31. *ſupra*, §. 11. *Inſt. de inutil. ſtipul. l.* 1. §. 11. *l.* 31. *D. de O. & A.* (quam legem obſervandum eſt deſumptam ex Mæciani libris fideicommiſſorum, & ſic pertinere proprie ad hanc differentiam) *l.* 7. *l. ſi homo* 69. 103. *D. de V. O.* ſic ut ei fidejuſſor adhiberi non poſſit. Rationem differentiæ indicat aperte Mæcianus *d. l.* 31. quia in ea re, quæ duorum pluriumve conſenſu peragitur, id eſt, in contractibus, omnium voluntas ſpectatur, quorum procul dubio in hujuſcemodi actu talis cogitatio eſt, ut nihil agi exiſtiment, appoſita ea conditione, quam ſciunt eſſe impoſſibilem: Denique contrahentes luſiſſe potius litteuſque araſſe, quam aliquid egiſſe, videntur. Atenim in teſtamentis impoſſibilis conditio minus cogitanti teſtatori ceu mendum aliquod excidiſſe magis creditur, ut indicatur *d. l.* 11. *D. de condit. inſtit.* ſic ut mendum ſeu vitium potius removeri debeat, quam ut voluntas defuncti ideo irrita conſtituatur, ut in *ſp. legis hereditas, l. talem, de hered. inſtit. l. falſi, de condit. & demonſtr.* Et hæc in dubio: Aliud enim fuerit, ſi aperte conſtare poſſit, teſtatorem voluiſſe corvum hiantem deludere, *ut l. cum heres* 4. §. 3. *de ſtatulib.* Et tamen ubi duplex eſt ſtipulatio, tum impoſſibilis conditio adjecta in poſteriore, priſtinam & primam poſſi-

poſſibilem non vitiat, *l. 97. in princ. & l. ſi ita ſtipulatus 126. §. ult. D. de V. O.* Finge, te ita ſtipulatum: *Promittis te judicio ſiſti, & niſi te ſtiteris Hippocentaurum dare?* Duæ hoc caſu ſunt ſtipulationes, ſed pœnalis & impoſſibilis ſtipulatio adjecta primam non vitiat, quia utile per inutile non vitiatur, *l. 1. §. pen. D. de V. O.*

De BONÆ FIDEI *poſſeſſore*.

CXXXVI. PAULUS *libro octavodecimo ad Edictum*.

Bona fides tantundem poſſidenti præſtat quantum veritas: quotiens Lex impedimento non eſt.

BONÆ fidei poſſeſſor hac Reg. æquiparatur, exæquatur vero domino, ſeu bonæ fidei poſſeſſio veritati, id eſt vero dominio, id enim *veritatis* appellatione hic indicatur: *Bonæ fidei*, inquam *poſſeſſor*, id eſt, is qui rem aliquam bona fide a non juſto domino adquiſivit, id enim eſt bonæ fidei poſſeſſor: non vero is qui bonæ fidei judicio, forte noxali, rem accepit, quod Cujacius volebat in ſp. quam huic Reg. appoſuit, *recitationibus* quoque *in Paulum*. De ſpecie primum hujus l. diſpiciendum eſt: quam utique ponere difficile eſt: quandoquidem hæc Reg. deſumpta dicitur ex libro 18. Pauli ad Edictum: quod hic ſtare non poteſt: quandoquidem jam ſupra in *l.* 131. lex propoſita eſt e Pauli lib. 22. ad Edictum: ſicut paulo poſt lex 138. ex libro 27. deſumpta eſt. Quare hanc l. deſumptam oportet ex libro aliquo, qui interjacet inter librum 22. & 27. Quanquam & lex 22. 24. *& 26. D. de noxalib. act.* ex eodem libro 18. deſumptæ dicuntur: cui etiam tractatui hæc Reg. aptari poteſt. Quare tribuam ego hanc Reg. libro 24. quo actum de *ſervo* corrupto, vel libro 27. quo de *Religioſis* actum: e quibus duobus argumentis mox exempla apponam ad limitationem hujus Reg. Et certe, lex ſuperior fuit de effuſis & dejectis, qui tractatus cohæſit in Edicto illi de ſervo corrupto: & tres mox ſequentes leges pertinent ad titulum de Religioſis. Verum age ponamus ſpeciem in Noxali actione, arg. *d. l.* 22. 24. 26. *D. de nox. act.* quæ ex eodem Pauli libro 18. ad Edictum deſumptæ ſunt. Et quidem ad noxale judicium ſemel acceptum aptemus, hoc ſenſu: etiam in noxali judicio bonæ fidei poſſeſſorem vero domino exæquari, id quod diſerte oſtendunt plures leges eo tit. puta *l.* 11. 12. 13. *&* 28. Hæ inter cæteras duæ exæquationes in hoc argumento obſervandæ ſunt: Primo, etiam bonæ fidei poſſeſſor qui poſſidet ſervum, qui noxam nocuit, noxali actione conventus litis æſtimationem ſufferre non cogitur, ſed ſervum noxæ dedere poteſt, *d. l.* 11. *&* 28. Ut mirer Cujacium ſcribentem, bonæ fidei poſſeſſorem omni modo æſtimatione litis defungi oportere, quandoquidem bonæ fidei poſſeſſor ſervum noxæ dedendo, non poſſit actorem dominum facere: nam huic argumento & incommodo occurritur *d. l.* 11. *&* 28. ubi & ratio redditur, ſi aliter conſtituatur, futurum, ut ſumma iniquitate bonæ fidei poſſeſſor afficiatur, ſi cum ipſo jure noxalis actio adverſus eum competat, neceſſitas ei imponatur, ut litis æſtimationem ſufferat. Igitur bona fides & hac parte tantundem poſſidenti præſtat quantum veritas: *Tantundem*, ac nominatim noxæ dedendi facultatem: *quantum veritas*, id eſt, quantum verum, juſtum, naturale dominium,

Digitized by Google

ut ita fictio tantundem operetur in caſu ficto, quantum veritas in vero, præſertim ubi eadem ſubeſt ratio & æquitas. Nam ideo noxæ ſervum dedere dominis permittitur, ne alioquin ex maleficio ſervorum res dominica in horas periclitetur, *l. 2. in princ. D. de noxal. act.* Secundo, quemadmodum ſi dominus ſervum, quem in ſua poteſtate eſſe confitetur, non defendat, juſſu Prætoris ſervus ducitur, ſic ut eo carere debeat, ita pariter ſi bonæ fidei poſſeſſor, *dict. l. 28. in fin.* Quare & bonæ fidei poſſeſſorem non ultra teneri æquum eſt.

Par igitur utriuſque ratio eſt in actionibus excipiendis: Par eſt & in actionibus exercendis: Nam & rei vindicatio Publiciana actione, non minus bonæ fidei poſſeſſori non poſſidenti, ſeu amiſſa poſſeſſione, adverſus tertium competit, atque directa rei vindicatio domino *l. 7. §. Publiciana, & §. in Publiciana, D. de Publiciana:* Ac proinde & actio *ad exhibendum* eidem competit, quæ potiſſimum propter rei vindicationes datur: Quo hæc R. quoque aptari poſſit, ſi cui emendanda inſcriptio videatur.

Par ratio eſt, & ſi de rei ipſius quam poſſidet bonæ fidei poſſeſſor, utilitate agatur: Nam & de re diſponere poteſt: veluti rem bona fide poſſeſſam pignori obligare, non minus ac verus dominus poteſt, *l. ſi ab eo 18. de pignor.* Sed &, quam ſpeciem hic apponebat Bulgarus, fructus rei ſuos facit, *l. qui ſcit 25 §. 1. de uſuris, l. 48. D. de adquir. rer. domin. §. ſi quis a non domino, Inſt. de R. D.* bonæque fidei poſſeſſor in fructibus percipiendis id juris habet, quod dominis prædiorum tributum eſt, ut ſimiliter percepti fiant ejus pro cultura & cura: denique, quod ad fructus attinet, bonæ fidei poſſeſſor loco domini eſt. Poſtremum & hæc utilitas ex re utrique communis eſt, quod immobilium ſive dominus ſive bonæ fidei poſſeſſor judicio ſiſti, damnique infecti ſatiſdare non cogantur, *l. pen. §. 6. D. qui ſatiſdare, l. 9. §. pen. D. de damno infecto.*

Et *Modus* tamen quidam huic exæquationi hac Reg. ponitur, ſeu adjicitur his verbis: *Quotiens lex impedimento non eſt*: Nam ut maxime bonæ fidei poſſeſſor quis ſit, attamen Lex ſæpe impedimento eſt, quo minus eodem jure cenſeatur, quo verus dominus. Exemplum vulgo ponunt in jure *Uſucapiendi*, quod ſcilicet bonæ fidei poſſeſſor per uſucapionem ad rei dominium quandoque pervenire non poſſit: Ubi videlicet lex uſucapionem inhibet, bona fides poſsidenti nihil prodeſt, ut diſerte ait Pomponius *in l. ubi lex 24. D. de uſucap.* veluti ſi res furtiva ſit aut vi poſſeſſa, quarum æterna auctoritas cum ſit (id eſt in æternum repetitio) ſanæ eæ per legem XII. Tabb. Atiniam, Juliam Plautiam uſucapi non poſſunt, quamlibet bona fide a vitii ignaro quæſitæ: *§. 2. 3. 5. inſt. de uſucap.* Sic quoque lex Manilia ſpacii 5. pedum in confinio agrorum uſucapionem impedit: ſic lex Julia fundi dotalis, lex Scribonia ſervitutum urbanarum, lex Julia repetundarum, rei magiſtratui donatæ. Verum hæ ſpecies non recte hic apponuntur; nam in ſp. hujus Reg. tale jus ſupponendum eſt, quod in verum dominum quoque cadat: Atqui in verum dominum non cadit uſucapio, qui utique citra uſucapionem jam & ſtatim dominus eſt.

An igitur hujus exceptionis exemplum ponemus cum Cujacio in actionum jure, & quidem in rei vindicatione? Nempe ut rei vindicatio vero domino, ita & Publiciana fictio, & ſic bonæ fidei poſſeſſori competit regulariter, quod antea dictum eſt: ſed fallit in eo, quod rerum furtivarum & vi poſſeſſarum nomine, rerumque quas lex aut conſtitutio alienari prohibet, Publiciana actio non competat, *l. ſive autem 9. §. penult.*

l. ſi

l. ſi ego 11. §. *partus* 2. *l. cum ſponſus* 12. §. *ſi res*, *D. de public. act.* Prætor neminem tuetur contra jus, *d. l.* 12. §. 4. Sed neque hæc ſpecies huc proprie facit, quia præſupponendum eſt, bonæ fidei poſſeſſorem poſſidere: POSSIDENTI inquit lex noſtra, atqui Publiciana non poſſidenti competit.

Igitur hujus limitationis ſeu exceptionis exempla alia quæri oportet. Poni poſſit exemplum in *fructibus*. In fructuum ſcilicet ratione bona fides non tantundem ſemper præſtat quantum veritas: Qua cauſa etiam caute Paulus noſter in *d. l. bonæ fidei* 48. *de adqu. rer. dom.* ſcribit: *Quod ad fructus attinet, bonæ fidei emptorem loco domini PENE eſſe*, Exempli gratia, fructus extantes necdum conſumptos ſupervenienti domino reſtituere bonæ fidei poſſeſſor cogitur. Sed & quidquid Paulus de fructibus quoque naturalibus *ibidem* addat, attamen Pomponius in *l. fructus* 45. *D. de uſuris*, hos bonæ fidei poſſeſſori denegare videtur.

Nequedum tamen in hoc exemplo acquieſco: Ponendum enim eſt exemplum in *Lege* ſeu jure aliquo, ubi diſerte bonæ fidei poſſeſſor a domino diſtinguitur, ſeu ſeparatur. 1. Igitur ponamus exemplum in SCto Silaniano, eoque odioſo: ibi ſcilicet *domini* appellatione non continetur qui ſervum bona fide poſſedit, non magis quam qui uſumfructum ſolum habuit, *l.* 1. §. 2. *D. de SConſ. Silanian.* 2. Ponamus in actione & Edicto de *ſervo corrupto*: quæ utique bonæ fidei poſſeſſori non competit, ſeu hoc Edicto agere non poteſt, ut idem Ulpianus iſtud Edictum interpretans definit, *l.* 1. *de ſervo corrupto*. Quæ potiſſimum ſpecies hic mihi placet, una cum ſeq. 3. Ponamus enim & in Edicto de *Religioſis* (ad quod pertinent tres proxime ſequentes Regulæ, & de quo Paulus egit lib. 27.) Ibi Edictum diſerte domino dat actionem in eum, qui mortuum in locum alienum intulit, vel inferre curavit: non vero bonæ fidei poſſeſſori, *l.* 2. §. 1. *D. de religioſ.* Ex ſuperioribus omnibus apparet, LEGIS appellatione in hac Reg. accipiendam legem, ſeu jus publicum, non vero, quomodo Rævardus, legem privatam agro a diviſoribus dictam. Illud pernegare nolim, hanc exceptionem huic Reg. fortean adtextam a Triboniano, ut in aliis multis mos ei fuit: Exemplum ſane hujus moris Tribonianei alterum hoc titulo in *l.* 43. *ſupra*. Et hæc de limitatione hujus Reg. Contra, plus quandoque bonæ fidei poſſeſſori lege licet quam domino. Exemplum in actione aquæ pluviæ arcendæ: ubi aperte hac in re proponitur differentia inter dominum & bonæ fidei poſſeſſorem, in *l.* 7. *D. de aqua pluv. ar.* quæ ex eodem, ſi inſcriptio hic retinenda eſt, Pauli lib. 18. deſumpta eſt.

De JUDICIS *auctoritate in re comparanda.*

CXXXVII. ULPIANUS, *libro viceſimo quinto ad Edictum.*

Qui auctore judice comparavit, bona fidei poſſeſſor eſt.

DE *Judicis*, id eſt, Magiſtratus, veluti Prætoris, vel etiam Magiſtratus municipalis (ut colligimus ex *l.* 12. §. *ult. D. de religioſis*, quæ ad hujus l. ſpeciem pertinet, de quo mox) auctoritate in re aliqua comparanda, quodque ea bonam fidem inducat, eſt hæc Reg. quæ proprie, quod jam ab aliis monitum eſt, ad titulum *De Re-*

li-

Digitized by Google

ligioſis una cum duabus ſequentibus regulis pertinet : ſic quidem etiam, ut hæc cum proxima ad ſumptus funerum ſpectet. Ex hac vero tandem conficitur *παράδοξον paradoxum* iſtud, a non domino quandoque plenum rei dominium in alium transferri: ſub hac ſpecie, quæ non tantum aptanda eſt (quod nonnulli jam monuere, quodque exemplum hic recte ponit Accurſius) verum, repetenda ex *l. & ſi quis* 14. §. 1. *D. de religioſis* (quam hic recte allegat Gl.) unde hæc Reg. deſumpta eſt, quod alii quoque jam monuere, mutatis & inverſis aliquantum hic verbis : Ut proinde ad ſpeciem, *legis ſi quis ſepulchrum* 12. *in pr. eod. tit.* hæc R. a nonnullis referri non debuerit. Finge, quo tempore defunctus funerandus erat, heredem vel nullum aut nondum extare? Sane *judex* ad funus ſumptus ex pecunia hereditaria decernere debet, vel ex rebus tempore perituris diſtractis, vel etiam auro & argento infecto : ita quidem ut comparanti ſeu emptori res ea ex cauſa omnino tradenda ſit, *l.* 12. *& d. l.* 14. *d. tit.* Quinimo & manus mitti poteſt in illata & invecta, ſi non ſit unde funeretur colonus vel inquilinus : Item in res a teſtatore legatas, ſi non ſit unde teſtator funeretur, interveniente auctoritate *Prætoris*, inquit *d. l.* 14. §. 1. quomodo hic *auctore Judice*. Rurſum ita res comparanti ſeu emptori traditur & tradenda eſt, ut etſi adita poſtea fuerit hereditas, res emptori auferenda non ſit, *d. l.* 14. §. 1. *verſ. ſed ſi adita :* non alia ratione, quam quæ hac Reg. redditur, quia *bona fidei poſſeſſor eſt qui auctore judice comparavit : Bona fidei*, inquam, *poſſeſſor eſt*. id eſt, juſtus dominus eſt, ſeu *dominium habet*, quod hic omiſſum, repetendum eſt, *ex d. l.* 14. §. 1. ubi ita habetur : *Bonæ fidei poſſeſſor eſt & dominium habet*: Nam ibi ET, idem valet, quod *ἐξηγητικὸν explicativum* ID EST. Non poterit itaque aut dominus prædii, aut legatarius, aut heres, quocunque tandem pretio oblato hanc rem aliquo retractus jure, vel ulla æquitatis ſpecie, ab emptore retrahere, cui *ἀσάλευτον inconcuſſum* ita dominium ſemel & perfecte quæſitum eſt, cum auctore judice comparaverit : nec ſi dominus prædii vel legatarius indemnis ab herede præſtari non poſſit, *d. l.* 14. §. 1. Melius eſt enim legatarium non lucrari, quam emptorem damno affici, ut *ibid.* additur. Alia alioquin ſimilia exempla, in quibus videlicet dominus perfecte plenoque jure ſit & inconcuſſo, qui auctore judice comparavit, vel aliter adquiſivit, ſuppeditant aliæ leges : ſuppeditat, inquam, lex *electio* 26. §. *ult. D. de noxal. action.* juncta *l.* 2. *in fin. D. ſi ex noxali cauſa*, & *l.* 28. *in fin. eod. tit. de noxal.* ubi dicitur, ſervum juſſu Prætoris ductum in bonis fieri ejus qui duxit, & dominium ei adquiſitum. 2. Exemplum aliud in *l.* 1. §. *idem Pomponius pen. D. quod falſo tutore*. 3. Exemplum elucet & in iis quæ diſtrahuntur ſub fide & jure haſtæ, unde etiam *fides haſtæ* proprie dicitur : videatur cumprimis *lex* 5. *Cod. de fide & jure haſtæ*, & §. *ult. inſtit. de uſucap.* dicitur & haſta domina. 4. Denique exemplum in pignoribus captis, diſtractis, auctore judice, de quo titulus *de Prætorio pignore* tit. *Si in cauſa judicati :* ubi egregie dicitur, *auctoritatem* jubentis in vicem juſtæ obligationis ex cauſa contractus ſuccedere, & *l. ſi ob cauſam de evict.* & ſimiles.

Ex his jam apparet, non eſſe hanc Reg. extendendam de nudo *bonæ fidei poſſeſſore*, ſeu in eo exemplum hujus Reg. non eſſe ponendum (quod faciunt multi) qui ſcilicet vero domino opponitur, etſi & ibi quoque verum ſit, eum juſte poſſidere, qui Prætore auctore poſſidet, qui Prætorem auctorem habet, quod docet *lex juſte poſſidet* 11. *D. de adquir. poſſ. l.* 1. §. *quæſitum* 9. *D. quod legator* : (cujus alioquin ſpecies etiam a Cujacio huic

Digitized by Google

huic Reg. aptatur) *l. ſi finita* 15. §. *ſi de vectigal.* 16. *&* *l.* 18. §. *pen. D. de damn. inf.* Verum *bonæ fidei poſſeſſorem* hic eſſe, juſtum & plenum dominum. Secundo liquet, perperam commiſceri hanc l. cum *l. non videntur* 167. §. *qui juſſu* 1. *infra*, *h. t.* ad quam ſeſe referunt nonnulli interpretes, ſine ulteriore commentario hanc l. tranſmittentes, ubi dicitur: *Eum qui juſſu judicis aliquid facit, non videri dolo malo facere, qui parere neceſſe habuit:* quia Regula illa (ut recte Ferrarius) pariter *ut lex* 199. pertinet ad ea quæ juſſu judicis *fiunt*, ſeu ad juſſum judicis, puta cum judex jubet aliquem aliquid facere: Hæc vero pertinet ad auctoritatem judicis intervenientem in actu aliquo: Quare & Græci hic male, ὁ κατὰ κέλευσιν ἀρχόντων ἀγοράσας *qui ſecundum juſſum magiſtratus in foro agit*: Item R. illa eo pertinet, ut oſtendatur, juſſum judicis excuſare quid agentem a dolo; Atenim Regula noſtra eſt de auctoritate judicis, ſub qua quis rem alienam comparat, eo fine, ut oſtendatur, dominium inconcuſſum & juſtum emptori inde adquiri. Illud equidem verum eſt, & hanc *legem & d. l.* 167. §. 1. pertinere ad generale illud juris axioma, quod exinde confici & in lineam conjici poteſt. Quod auctoritas judicis ſecurum quem reddat, & a dolo, *d. l.* 167. §. 1. & adverſus retractum, *hac lege*. Denique non eſt commiſcenda hæc R. cum eo quod dicitur *l.* 1. §. *idem Pomponius*, *D. quod falſo tutore*, de geſto, quod ratum ſe habiturum Prætor dixit.

ADITIONEM *hereditatis ad tempus mortis retrotrahi.*

CXXXVIII. PAULUS *libro viceſimo ſeptimo ad Edictum.*

Omnis hereditas quamvis poſtea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur.

HEreditatis aditionem *continuari* cum tempore mortis defuncti, retrotrahi ad tempus mortis defuncti hac Regula, pariter ut altera concordante huic *lege omnia fere* 139. *infra* (ad quam ideo ſeſe referre hic multi interpretum ſatis habent) definitur: Cui quidem Reg. tria communia ſunt cum ſuperiore *leg.* 137. Spectat ea quippe pariter ad *Actionem funerariam*, id eſt, ad ſumptus funeris ergo factos: Et in utraque Regula idem nondum heres erat: Et utraque παράδοξον *paradoxum* quoddam continetur: Ibi, non dominus dominium tamen transfert, hic actione is tenetur, cum quo neque contractum neque quaſi contractum eſt: *Quaſi contractum*, id eſt, cujus negotium geſtum non eſt: Eſt enim quaſi contractus negotiorum geſtio, §. 1. *inſt. de obligat. quæ ex quaſi contr.* Diſcrimen inter hanc Regulam & illam, iſtud eſt, quod ibi judex ſumptuum curam habet, hic extraneus habuit. Concordat & ad aliquid hæc Reg. proximæ, quæ §. 1. proponitur: hæc eſt de *continuatione* hereditatis & *dominii*, illa de continuatione *delicti*. De hujus ſententia & ſpecie videamus.

Ut ea intelligatur, præſupponendum eſt, *funerariam* actionem extraneo, qui funus ſuis ſumptibus defuncto fecit, competere in heredem vel ſimilem ſucceſſorem, cujus ut onus eſt defunctum funerare, ita velut negotio ipſius geſto eum teneri æquum eſt, ſi extraneus ſumptus fecerit: Sed finge, nondum heredem aliquem exiſtere, quo tempore extraneus ſumptus fecit (plerumque enim defuncti ante ſepeliuntur, quam quis heres

Digitized by Google

res eis exiſtat, *l. 4. D. de religioſ. & ſumptib. funer.*) ſeu poſtea demum extitiſſe & adiiſſe ? Sane & adverſus eum extraneo actio competit, non quidem directa negotiorum, cum & cæteroquin qui propter funus aliquid impendit, cum defuncto contrahere videatur, non cum herede, *l. 1. D. d. tit.* multo minus igitur cum herede futuro: ſed actione, quam ideo Prætor propoſuit, funeraria: quæ & ideo dicitur imitari actionem negotiorum geſtorum, *l. 14. §. 13. D. d. tit. de religioſ.* Non igitur mera negotiorum actione, ſed ſolutius, æquitatem ſequendo, cui & actionis funerariæ natura indulget, *ut d. §. 3.* dicitur: nempe quia (quod habet hæc Reg.) hereditatis aditio ſeu poſtfactum ad tempus mortis defuncti retrotrahitur, & quandocunque heres adeat, jam tum a morte adiiſſe retro intelligitur *h. l. & d. l. 193. infra, h. t. l. heres 54. D. de adquir. hered.*

Porro ut in *oneribus* hereditariis hujuſce Reg. veritas cernitur (nam & eo proprie ſpectat ea) nempe hereditatem quamvis poſtea adeatur, cum tempore mortis continuari, heredemque qui hereditatem adiit videri retrò heredem extitiſſe ex tempore mortis teſtatoris, ita & in *commodis* pariter ſeu emolumentis ſpectatur, & ſic, tam in actionibus excipiendis, quam exercendis, ſic ut ejus commodo cedant pariter ea quæ ante aditam hereditatem ei acceſſerunt, veluti per ſtipulationem ſervi hereditarii vel aliter per eum; de quo eſt inſignis *lex ſi ex re 28. in fin. D. de ſtipul. ſerv.* ubi hæc R. ita exprimitur, quia qui poſtea heres extiterit, videretur ex mortis tempore defuncto ſucceſſiſſe. Ibidemque ea ratio argumento commendatur, deſumpto ex jure Pontificio. Adde & *l. 1. §. 6. 7. D. de injuriis*. Et vero eo pertinet generalis alioquin Regula *d. l. omnia fere 193. infra h. t.* quam huic concordare diximus, ubi dicitur: *Omnia fere jura heredum perinde haberi, ac ſi continuo ſub tempus mortis heredes extitiſſent. Omnia jura*, id eſt, ſive activa ſive paſſiva. Et ſane obſervandum eſt, eam legem deſumptam ex lib. 38. Digeſtorum Celſi, in quo actum fuit de ſtipulationibus, ut docet *lex 50. D. mandati, l. 72. in pr. & l. 99. D. de V. O.* Eademque ratio eſt repudiatæ hereditatis, *l. ſi exheredatus 10. D. de SC. Syllan.* Eadem ratio & legati, quod refertur ad tempus mortis, *l. a Titio D. de furtis*, nedum ad tempus aditionis, *l. 86. §. cum ſervus de leg. 1. l. 1. §. utrum ſi quid in fraud. patr.*

De *exceptionibus* ad *d. l. 193. infr.* videbimus: vitiari enim hanc Reg. certis caſibus, ea lege, voce *fere*, oſtenditur.

Tandem, quod Cujacius recte monuit, alia eſt ab hac Regula, qua dicitur, hereditatem eſſe dominam & vicem defuncti ſuſtinere, *l. 31. de inſtit. her. l. 91. de adqu. rer. dom. l. 13. §. quæſitum 5. quod vi aut clam, l. 1. §. 1. ſi quis ex teſt. heres eſſe dic.*

De DELICTI *æſtimatione.*

§. Nunquam creſcit, 1. L. 138.

Nunquam creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio.

EX POSTFACTO num præteriti DELICTI æſtimatio aliquando creſcat, quæritur hac Pauli Reg. *Creſcat*, inquam, quomodo etiam dicitur in *l. 1. D. de in li-*

tem

Digitized by Google

tem jurando, *& l. pen. D. rerum amotar.* id eſt, augeatur: *ex poſtfacto*, inquam, de eo enim eſt hæc Reg. ſicut prior hujus l. regula eſt de antegeſto, deque actione in heredem: *æſtimatio*, inquam, id eſt, pecuniaria taxatio. Et quæritur id de *delicto*, privato ſcilicet, veluti furto, damno per injuriam dato, ſervo corrupto. Quæſtione ita propoſita, verbiſque explicatis, hæc Reg. ut melius intelligatur, ante omnia ſciendum eſt, quod ab aliis jam indicatum eſt, eam pertinere ad Edictum *de Religioſis*, quo ſpectant & duæ ſuperiores: & hæc quidem pertinet ad alterum Edictum, quod eſt de actione in factum adverſus eum qui mortuum ſuum intulit in ſepulchrum, vel in locum purum, alienum: item adverſus eum, qui alterum prohibuit mortuum ſuum inferre, quo jus erat: Nam in hoc Edicto explicando Paulum hoc libro 27. ad Edictum verſatum docent quam plures exinde leges, quæ proinde omnes hac ratione huic conjungendæ ſunt, puta *lex 3. 11. D. de religioſ. l. 43. D. de R. V. l. 4. quemadm. ſervit. amitt. l. 27. D. de injuriis, l. 4. D. de ſepul. violato*. Secundo ſciendum eſt, hujus actionis in factum hanc vim ſeu poteſtatem eſſe, ut *delicti* hujus (inferentis videlicet in locum alienum, vel etiam inferre prohibentis in proprium) ÆSTIMATIO ineatur, pœna pecuniaria propoſita æſtimatione judicis, ut docet *lex 2. §. 2. D. de religioſ.* Atque hæc eſt illa *delicti æſtimatio*, de qua hac Reg. agitur.

Nunc finge: Tu in locum purum alienum, tuum intuliſti cadaver: mox antequam ex præterito hoc delicto, ſeu prima hac illatione, & antegeſto, adverſus te ageretur, aliud ſubinde cadaver continuato delicto eodem intuliſti: Quæritur, utrum ex hoc POSTFACTO, id eſt, continuato ita delicto, geminata, aſſidua, cadaveris illatione, CRESCAT, PRÆTERITI, ſeu prioris delicti æſtimatio, id eſt, utrum eo graviore vel duplici æſtimatione pœnaque mulctandus venias? Quod utique negandum eſt: *Nunquam*, ſcilicet, *creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio*: neque delicti continuatione hac parte id unquam efficitur, ut graviore duplicive pœna, qui antea deliquit, mulctandus veniat. Hæc, inquam, genuina ſpecies eſt hujus Reg. verum cujus definitio ad omnia DELICTA hic porrigitur, veluti furti, damni injuria dati, ſervi corrupti. Et vero ita quoque dicitur, etſi ſæpe contrectando furtum fiat, *l. 6. D. de furtis*, attamen aſſidua *furti* contrectatione vel continuatione, vel ſubreptum chirographum mox delendo, pœnam furti non augeri, neque ad pœnam quidquam adjici, *l. 9. 28. l. inficiando 67. §. infans, D. de furtis:* niſi res furto ſublata ad dominum rediit, & iterum contrectata eſt, *l. 46. in fin. d. tit. de furtis*. Idem obtinet & in ſervo corrupto, de qua actione fuit *lex 136. ſupra:* nam & ſic Ulpianus ex Neratio in *l. Neratius 11. in princ. D. de ſervo corrupto*, ait, poſtea furta facta in æſtimationem non venire: Item §. 1. ſi poſt ſervum corruptum, ad aliquid male agendum, veluti ad chirographa debitorum corrumpenda, ſervus *conſuetudine peccandi* alia fecerit, corruptorem horum nomine non teneri. Denique perpetuam hanc Reg. eſſe, ubi de pecuniaria æſtimatione ex DELICTO agitur, oſtenditur hoc verbo, NUNQUAM.

Inquies (ut objectionibus nunc occurratur) ubi publica res & utilitas agitur, ubi publicum crimen vertitur, ſemper creſcere ex poſtfacto præteriti delicti æſtimationem, & ſic iterato, geminato, & continuato delicto majorem imponi pœnam: creſcente ſcilicet contumacia, æquum eſt ut creſcat quoque pœna: denique conſuetudo in delictis adgravat delictum, de quo plenius Pragmatici: Verum id quidem eſt, atenim hæc

Reg. noſtra non eſt de publicis judiciis, non de pœna ad vindicandam diſciplinam publicam, verum de DELICTIS (qua voce hæc lex utitur) privatis ſcilicet, deque privati *delicti* æſtimatione, pecuniaria taxatione: Cæterum ubi privata res utilitaſque vertitur, (ut jam *rationem* hujus Reg. & differentiæ in ſua ſpecie, adſignem) non eo plus cuiquam abeſt, quod adverſarius delictum continuaverit, & quia non eo plus abeſt, neque delicti *æſtimationem* ex *poſtfacto* creſcere æquum eſt; ut in Edicto *de religioſis* evenit: Quandoquidem in hanc actionem pecuniariæ tantum quantitatis ratio deducitur, *d. l. 9. D. de religioſis*, id eſt, id quod intereſt pecuniariter, in eam actionem venit & æſtimatur: Quanquam, neque hæc inſtantia contra hanc Regulam quidquam proprie facit, neque enim ibi præteriti delicti ex poſtfacto circa *eandem rem* admiſſi æſtimatio creſcit, ſed quia unius generis delictum *ſæpius* eſt iteratum: Quod unum ſcilicet non potuit, id plura jam efficiunt, ut ſic una pœna pro omnibus ſemel irrogetur, arg. *l. capitalium, §. famoſos, D. de pœnis*.

Inquies rurſum altera objectione, his obſtare *legem ex argento 13. D. de condict. furt. l. furti, & l. inficiando 67. §. infans, 2. D. de furtis, l. pen. D. rer. amot.* in quibus & cælaturæ, quæ facto furis acceſſit poculo ſurrepto, æſtimatio initur: & infantis ſurrepti, hodie adoleſcentis: denique ſi pluris facta res ſurrepta vel amota fuerit: Sed reſpondeo, ibi non ex *poſtfacto*, id eſt, continuata delinquentis contrectatione, æſtimationem augeri, verum ex materiæ ipſius ſeu rei ſurreptæ incremento, ſi videlicet res ſurrepta poſtea facta fuerit pretioſior, ibi enim creſcit æſtimatio (ut quoque dicitur *d. l. pen. rer. amot.*) eaque cauſa fur quanti plurimi unquam apud eum res fuit (odio furum) damnatur, *d. l. 67. §. 2. & l. 5. in fine princ. eod. tit. Poſtfactum* in genere, quod poſt actum ſeu factum aliquod præcedaneum, poſtea factum eſt, ſive ab homine ſive caſu, ut *l. 210. infra*, ſpeciatim vero, in materia DELICTORUM, poſtea factum ab eodem qui prius deliquerat: & ſic delictum continuatum & geminatum, & quidem in ſp. hujus Reg. circa eandem rem ab eodem, qui prius deliquerat: non vero novum rei incrementum: Idem, inquam, delictum, iterato admiſſum: Nam, ut *facti* ſæpe appellatione delictum ſignificari, jam ad alias Regulas oſtenſum eſt, ita *poſtfactum*, hic ubi de præterito delicto agitur, continuatum & iteratum delictum indicatur. Sicut *poſt delictum*, ſeu *ex poſt delicto* dicitur ab Ulpian. *in l. 71. in fin. D. de adquir. vel omitt. hered.* quod admiſſum eſt poſt abſtentionem.

Neque etiam hic admittendæ ſunt ſex Exceptiones, quæ & ipſæ in objectiones convertuntur, quas Accurſius hic apponit. 1. Nil, inquam, ad hanc Reg. facit ſpecies *l. aut damnum 8. §. quiſquis autem 7. D. de pœnis*, ubi in opus publicum damnatus ad tempus ſi refugit, duplicatur pœna delicti: quia novum ibi delictum vertitur, non ejuſdem delicti continuatio. 2. Nil facit ſp. *l. 1. §. ult. D. de extraord. cognit.* ubi qui pretium accepit, ut perſuaderet ſtuprum cum alio committendum, delinquit, ſed pœna hujus delicti creſcit perfecto flagitio. Quia ibi diſtinguitur inter imperfectum & perfectum flagitium, non inter ſimplex ſeu unicum & ſemel admiſſum, & continuatum. 3. Nil facit ſp. *l. impuberem, §. 1. ad l. Corn. de falſ.* ubi dicitur, ſi legatum filio meo adſcripſi capto ab hoſtibus, eo reverſo incidere me in pœnam SC. Liboniani: quia ibi nullum poſtfactum ſeu iteratum continuatumve delictum vertitur, verum filii ſtatus mutatus ponitur, eo in civitatem reverſo. 4. Nil facit *lex ejuſdem §. 2. D. ad l. Corn. de ſicar.* ubi

Digitized by Google

ubi dicitur, ſi non malo animo quis dedit medicamentum ad concipiendum, ex quo mulier deceſſit, SConſ. relegari juſſum: Nullum enim, neque ibi, poſtfactum delinquentis vertitur, ſed eventus inſperatus. 5. 6. Et nil faciunt *lex ſi finita* 15. §. *fin. & ſeq. de damno infecto, & lex inficiando* 67. *de furtis*: quod & ipſe Accurſius mox agnoſcit. Hinc pariter ſubmovenda ſpecies *legis* 32. *in fin. D. ad l. Aquil. & l.* 2. *de privat. del.* de eo qui prius vulneravit, poſtea etiam occidit, ibi quippe duo delicta ſunt, diverſa, diverſo tempore admiſſa.

His ſubmotis, ſive exceptionibus, ſive objectionibus, ex ſuperioribus jam liquet, abdicandas ferme ſpecies quæ ad hanc Reg. vulgo apponuntur. Primo admittenda non eſt Græcorum Interpretatio, qui hic vertunt και των συμβαινοντων, id eſt, ob ea quæ *poſtea accidunt*. 2. Submovenda ſpecies, quam Gloſſa hic primo loco, & poſt eam Ferrarius & Cagnolus apponunt, & Interpretes ferme amplectuntur, ex *l. qui occidit* 30. §. *fin. ad l. Aquil.* ubi qui ſervum vulneravit non mortaliter, non tenetur de occiſo, quod poſtea negligentia (chirurgi aut domini &c.) perierit: Quia hæc Reg. eſt de poſtfacto ejuſdem hominis qui circa eandem rem deliquit, & delictum continuavit, ſpecies vero illa eſt de poſtfacto culpave alterius. 3. Submovenda hinc ſpecies & quæſtio, cujuſnam temporis æſtimatio ineunda ſit in delictis, & num creſcente poſtea re, ejuſve pretio, æſtimatio quoque augeatur: de quo agitur *l.* 5. §. *ult. D. de ſervo corrupto, l.* 51. §. *ult. D. ad l. Aquil.* 9. *l. ibi, ne in id quidem quod creviſſet. D. de furtis*, quas leges hic Interpretes velut ſimiles peſſime congerunt. 4. Submovenda ſpecies Rævardi, in qua quæritur, utrum is qui actione pecuniaria ad modicam ſepulchri violationem conventus eſt, poſtea corruente integro monumento, poſſit capitali judicio conveniri, quaſi ruinæ cauſam dederit. Neque enim ibi ejus qui delictum ante admiſit, poſtfactum aliquod interceſſit, verum eventus & inſecuta rei ruina poſt delictum admiſſum. 5. Submovenda & ſpecies, quam nonnulli figurant, quod privato injuria facta, non ideo pœna creſcat, quod injuria affectus, Magiſtratus poſtea factus fuerit: quia ibi nullum eſt poſtfactum ſeu continuatum delictum ejus qui deliquit.

Poſtremum nil huc facit ſp. *l.* 1. *D. de in litem jurando* (juncta *l. ult. de fidejuſſorib.*) ubi creſcere dicitur condematio ex contumacia rem non reſtituentis, ſeu ex contumacia rem æſtimari ultra ejus pretium: Quia ibi novum delictum intercedit ſeu vertitur.

Et ſic tandem, illuſtri quoque hujus R. argumento, ſi cujuſquam alterius, apparet, ab una parte, quanta ſit utilitas quæ ex inſcriptionibus legum petitur, quarum ope Regulæ ad ſuam & genuinam ſpeciem excluſis alienis optime reducuntur: & ex JURE quodquod eſt fiunt: parte altera, quam accurate ſemper ſingula Regularum legumque *verba* expendi oporteat, ne alioquin cum aliis male committantur, vel conjungantur. Quod quidem in tribus vocibus hujus Reg. cernitur, puta, in voce *delicti ex poſtfacto*, & *æſtimationis*: his enim probe intellectis, verus quoque hujus R. ſenſus ſeſe ultro ingerit.

Ad Praxin itaque notanda hæc Reg. in privatis delictis, ex poſtfacto non creſcere præteriti delicti æſtimationem, cum alias ejus quod ex poſtfacto evenit, ſæpe in jure ratio habeatur: Non creſcere, inquam, ſicut vice verſa ſeu retro ex poſtfacto *non decreſcere* dicitur obligatio ab eodem Paulo in *l. juſtiſſime* 44. *in fin. D. de ædil. Edicto*.

S 2 Neque

Neque haud adeo abſimiliter ex Labeone Ulpianus, in *l. ſi alius* 7. §. *eſt & alia* 4. *D. quod vi aut clam*, ait, *non ex poſtfacto, ſed ex præſenti ſtatu damnum factum ſit nec ne, æſtimari oportere*.

PARS XIV.

REGULARUM EDICTALIUM DE POSSESSIONE.

Reſpondent lib. 41. *Digeſtorum, quæ continentur tres leges, puta lex* 139. 140. 141. *& in his quinque Regulæ*.

H*Actenus ſex primæ, ſervato Edicti ordine, Regularum Edictalium partes: Quinque enim aliæ, quæ hic continuo filo ſubjici debuerant anticipato tam ſupra a* l. 41. ad l. 157. *propoſitæ fuerunt: ut & duæ aliæ a* l. 163. *ad* l. 167. *infra ſubjiciuntur. Et ſic interruptus hic ter ordo Edictalium Regularum, ut omittam quarto loco unicam racemationem legis ult. hoc tit. quæ & ipſa de Edictalium numero eſt. Quare ſic diſponantur, non interrupto ordine*. Sex *priores hactenus partes a* l. 102. *huc uſque fuerunt*. Septima, *de Contractibus realibus*, *a* l. 41. *ad* 48. Octava, *de nuptiis & de Tutelis*, l. 48. 49. Nona, *de Noxali* furti *actione*, l. 50. Decima, *de ſucceſſionibus*, l. 51. 52. 53. 54. 55. Undecima *de legatis*, l. 56. 57. Duodecima, *de damno infecto & aqua pluvia eris infr.* l. 165. 166. 167. Decima tertia *de liberali cauſa*, l. 163. 164. *Ab hac tandem l. repetito ordine Edicti quinque poſtremæ partes ſequuntur*.

De LITIS CONTESTATIONIS *vi & poteſtate*.

CXXXIX. GAJUS *libro ad Edictum Prætoris Urbani*.

Omnes actiones, quæ morte aut tempore pereunt, ſemel incluſa judicio, ſalva permanent.

D*E litis conteſtatæ* vi, poteſtate (de qua alioquin fuerunt jam duæ leges ſupra, puta *lex* 86. 87. quo ſe hic Interpretes referunt, erit quarta, puta *lex* 164. *infra h. t.*) eſt prior Regula hujus legis: quæ ex Gaji libro ad Edictum Prætoris Urbani, non adſcripto libri numero vel titulo, ut alioquin adſolet, deſumpta eſt. Spectat vero

Digitized by Google

vero eo, ut indicetur differentia inter actiones cauſam juris continentes, & inter continentes cauſam poſſeſſionis & uſucapionis, & ſic facti. *Litis conteſtatio* eſt rei controverſæ apud judicem ex utraque parte facta narratio, *l. 1. Cod. de lit. conteſt. l. 14. §. 1. D. de judiciis, l. 2. in princ. Cod. de jurejur. propt. calumn.* & ſic per litis conteſtationem actio includitur judicio. *Incluſa judicio* actio hac Regula eſt, ſuper qua lis conteſtata eſt: judicium ſemel acceptum dicitur. Per in jus vocationem igitur nudam non cenſetur lis conteſtata, *l. 3. D. de eo per quem factum*: non per ſolam libelli oblationem, niſi Principi libellus oblatus fuerit, *l. 1. & 2. C. quando libell. Princ. datus, lit. cont.*

Cæterum, cum varii ſint effectus litis conteſtatæ, hic inter cæteros *hac l.* perſtringitur, ſed *& l. 87. ſupra h. t. 164. infra*, quod omnes actiones quæ morte aut tempore alioquin pereunt (quomodo etiam alioquin loquitur *lex 3. de feriis* & in eadem re *lex 29. D. de novat.*) lite ſemel conteſtata *ſalva permaneant*, id eſt, perpetuæ fiunt, ſeu perpetuo exerceri poſſint: item in heredes tranſmittantur, quæ alioquin lite non conteſtata certo tempore aut morte finiuntur. Quamplurimis videlicet actionibus ſuus quidam fatalis dies incumbit: Nempe pœnales actiones, veluti furti, damni-injuriæ, actionis injuriarum atrocium, & ſimiles aliæ, ut teſtatur quoque *d. lex 3. de feriis*, morte pereunt: morte, inquam, rei conventi unde petitur de quo ad *d. leg.* 164. Item quædam actiones morte actoris pereunt, ut actio injuriarum, *§. 1. Inſt. de perpet. & temp. act.* Item actiones quædam ſunt, quæ morte & interitu materiæ ſubjectæ, id eſt, rei cujus nomine quid petitur, extinguuntur, puta actiones noxales, *l. 1. §. ſi quadrupes, l. 7. D. de noxal. act. l. 7. §. 1. D. quod vi aut clam.* Denique ſunt actiones, quæ nonniſi intra certum tempus moveri poſſunt. De his igitur actionibus omnibus id obſervandum eſt, eas ſalvas permanere, ſi ſemel judicio incluſæ fuerint, id eſt, ſi lis conteſtata fuerit: *Salvas*, inquam, permanere, id eſt, prout actionis genus eſt, uſque ad 30. annos, vel etiam uſque ad 40. annos, *l. ult. Cod. de præſcr. 30. vel 40. ann. l. 1. §. 1. Cod. de annali except.* Ita jure Gallico lis conteſtata ſuper retractu gentilitio, vel interdicto (quæ utique intra annum moveri debent) tandiu durat, quamdiu cæteræ actiones, & ad heredes tranſmittuntur; quam in rem memorantur varia Arreſta Parlamenti Pariſienſis.

Excipiendæ tamen ſunt actiones, quæ non tantum intra certum tempus moveri debent, ſed & intra id ipſum finiri: Eæ quippe per litis conteſtationem ſalvæ non permanent, ut in ſp. *legis ult. Cod. de dolo, l. ult. C. de temp. in int. reſtit. l. 2. §. 3. D. de colluſ. detegenda*.

Diverſa eſt cauſa *Poſſeſſionis*, ſeu Uſucapionis: jure enim cœpta uſucapio per nudam litis conteſtationem non interrumpitur, id eſt, ut maxime dominus rem ſuam a bonæ fidei poſſeſſore, quam is uſucapere cœpit, petierit judicio, & ſic litem conteſtatus fuerit, ſi litem non peragat, ſi eum condemnari non faciat, bonæ fidei poſſeſſor nihilominus uſucapionem explere jure poteſt, neque jus domini ſalvum permanet per litis conteſtationem: denique non interpellatur uſucapio litis conteſtatione, *l. 2. §. ult. D. pro emptore* (quam legem obſervandum eſt conjugque oportere cum *l. 141. infra hoc tit.* ab hinc altera, quæ in eodem uſucapionis argumento verſatur) *item l. ſi poſt acceptam 18. D. de R. V. l. 2. D. pro donato, l. 9. §. 5. & 6. D. ad exhib.* Uſucapio non

Digitized by Google

non interrumpitur nuda litis conteſtatione, ſed interrumpitur judicio ſeu condemnatione. Quanquam retro, ſi lite pendente bonæ fidei poſſeſſor inter moras judicii uſucapionem expleverit, tamen domino res reddenda eſt neque uſucapionis expletæ ratio habetur, *d. l. 18. D. de R. V.* & Theophil. *tit. de perpet. & temp. act.* Item uſucapio interrumpitur uſurpatione, id eſt, ſi res uſucapi cœpta ad dominum vel extraneum pervenerit.

Sic igitur concludatur: Si de actionibus temporariis quæritur, per litis conteſtationem eæ perpetuantur: Si vero de *jure dominii* quæritur adverſus uſucapionem bonæ fidei poſſeſſoris, id ſalvum non permanet, & ſic uſucapio non interrumpitur per litis conteſtationem: niſi ſi lite pendente uſucapio adimpleta fuerit.

De BONIS *quæ ex caſu auferri poſſunt.*

§. Non videtur, 1. L. 139.

*Non videtur perfecte cujuſque * id eſſe, quod ex caſu * auferri poteſt.*

* cujuſquam. * al. ex cauſa.

IN *bonis noſtris* quid cenſeri, ſeu quid perfecte cujuſque dici poſſit, hac Reg. definitur. Cui ſeptem præterea hujus tit. Regulæ concordant, puta *lex* 13. 51. 83. 112. 115. §. 1. *ſupra*, *lex* 167. *in princ.* 190. *infra h. t.* quarum omnium Synopſin habes in *d.N.* 13. (His vero non connumero legem 15. 66. *ſupra* : *l.* 190. *infra*). Summa omnium iſtarum legum eo redit, non videri accepta, non videri data, quæſitave, non in bonis eſſe, non cujuſque perfecte eſſe, quæ ex caſu auferri poſſunt: *Perfecte*, *h. l.* & *l. cum quis* 38. §. *qui hominem* 3. *D. de ſolutionib.* id eſt in plenum, ut ait lex *Neratius* 63. *D. de condict. indeb.* vel plene, ut *l.* 7. *D. de adim. leg.* ut propria ſint *l. non videntur* 83. *ſupra*, vel pure, ut ait lex *ult.* §. *ſed quia C. Commun. de legat.* *Caſu*, ait lex, non fortuito, non vi majore, quo alioquin omnia ea quæ habemus fluxa ſunt, & fortuito aliquo caſu auferri a nobis poſſunt, ſic ut humana diligentia aut cuſtodia caſus excludi non poſsint: *Caſu* igitur hic, id eſt eventu, ut dicitur *l. qui res ſuas* 98. *D. de ſolut.* ſeu *cauſa*, (ut vulgati Codices hic habent:) conditione quæ ex lege, aut contractu ſeu conventione, ultima voluntate, vel ſimili cauſa pendet, ſeu rei implexa eſt, propter puta exceptionem, vel ob reſtitutionis alteri neceſsitatem impendentem, aut caſum evictionis alicujus: Quo ſenſu *caſus* appellatio accipitur *l.* 36. *D. ad L. Aquil.* & *l. Gallus*, §. *forſan*, & §. *pen. D. de lib. & poſt.* Lex ſcilicet & conventio conditioque rei implexa multas res faciunt caducas, id eſt, ut earum dominium a nobis recedat. Et hæc ipſa tamen *ex bonis* ſæpe ſunt, i. ex poſſeſsione & ſubſtantia noſtra: de quo poſtea plura: ſed non *in bonis*. Exemplum poni poteſt in ſtatulibero, qui interim heredis eſt, non vero perfecte, de quo ad *l. non videntur ſup.* & *l.* 205. plenius: ut & ſervus ſub conditione legatus, interim heredis eſt, *l. ſervo* §. 1. *l. non quocunque de legat.* 1. *l. ſervum de manumiſſ.* ſervus pignori obligatus, *l. ſi rem meam de ſolut.* Exemplum & in re mortis cauſa donata, *l.* 39. *de mor-*

tis

tis cauſa don. Genuina porro ſpecies huic Reg. aptari poteſt, tum in materia *Uſucapionis*, tum in actione *vi bonorum raptorum*: quia hæ tres leges hujus partis ſpectant ad poſſeſsionem, qua jure per uſucapionem, qua injuria per rapinam amiſſam. In priore argumento, uſucapionis, inquam, ſpecies ut ponatur, præſupponendum eſt, rem furtivam itemque vi poſſeſſam, vitio rei purgato uſucapi poſſe, id eſt, ſi res in poteſtatem domini redierit: Nunc finge, cum bonæ fidei poſſeſſor rem furtivam poſsidere cæpiſſet, dominum rei poſſeſsionem ejus per vim nactum fuiſſe, malo more, mala ratione? Sane non ideo poſtea quaſi vitio rei purgato, res uſucapi poterit: neque enim in poteſtatem domini rediiſſe videtur, non perfecte ejus rurſum facta, cum ab eo rurſum auferri poſsit & avelli, *l. 4. §. 12. & 26. D. de uſucap.* (quæ lex conjungenda eſt cum altera ab hinc *lege 141. infra h.t.*) Nemo ſcilicet rem quamlibet ſuam vi ab alio avocare poteſt, & ſi avocaverit, interdicto *unde vi* eam reſtituere tenetur. Eadem ratio eſt debitoris pignus a ſe datum ſubripientis, de quo plura *ad l. 176. in pr. infr.*

Altera ſpecies (quæque mihi magis placet) poni poteſt in actione *vi bonorum raptorum*, quæ quidem actio ei datur CUJUS BONA rapta eſſe dicentur: uti docet *lex 2. D. vi bon. rapt.* quæ proximæ ab hinc *legi 144. infra*, jungenda eſt. Hinc jam quæſiverunt JCti, quænam bona alicujus dici debeant, ut is eorum nomine vi raptorum agere poſſit? Et eo tandem deſcendunt, non ea tantum *bona* hic accipienda, quæ perfecte cujuſque ſunt, verum etiam quæ caſu auferri poſſunt; etſi (quæ dubitandi ratio ſuberat) non videantur perfecte cujuſque eſſe. In ſummam, etiam ea quæ *ex bonis* ſunt vi rapta hac actione repeti poſſunt: In hac actione ſcilicet perinde eſt, *in bonis* res ſit, an *ex bonis* tantum, ut diſerte docet *d. lex 2. §. 22. D. vi bon. rapt.* Quare & bonæ fidei poſſeſſori, & fructuario competit actio vi bonorum raptorum, ut maxime ex caſu res iis auferri poſſit; puta bonæ fidei poſſeſſori, ſi nondum eam uſuceperit & fructuario, iis modis quibus uſusfructus amittitur. *Ex bonis* igitur meis ea ſunt, eorumque nomine actio mihi competit, ut interſit mea non rapi, etſi non in bonis ſint ſeu perfecte mea non ſint. Eademque ratio eſt rei vindicationis in ſp. *l. 66. D. de R. V.*

Nempe, ut rem paucis concludam, eſt ubi jure civili dominium rei *perfectum* requiritur, ut aliquid de ea facere quis poſſit, jureve feciſſe videatur: veluti in prima ſpecie quam protuli, ubi & injuſtum dominium eſt: Et in aliis ſimilibus, veluti in ſolutione recte facienda, ut *l. Neratius 63. D. de condict. indeb.* Ubi exemplum eſt in ſtatulibero ſoluto, de quo ad *l. 205.* Eſt ubi non requiritur. Sic in vindicatione non requiritur, ut res ſit pure, perfecte, & in plenum ejus qui vindicat, *l. 205. infra*. Ideo is cui res in diem addicta eſt, eam vindicare quoque poteſt, *l. ſi quis hac lege, D. de R. V.* Notanda tandem igitur hæc diſtinctio *perfecti* dominii, & *non perfecti*, de quo rurſum plenius ad *d. l. 205.*

Ex his jam patet, hac Reg. opponi inter ſe *perfecte cujuſque eſſe* & id *quod ex caſu auferri poteſt*. Et ſic *perfecte*, id eſt, perpetuo jure, oppoſite ad auferibilitatem ex caſu, non vero oppoſite ad nudam conſtitutionem, quaſi plene adquiſitum, quo hanc Reg. nonnulli trahunt.

De

De ABSENTIA *Reipubl. cauſa*.

CXL. ULPIANUS *libro quinquageſimo ſexto ad Edictum*.

Abſentia ejus qui Republica cauſa abeſt, neque ei, neque alii damnoſa eſſe poteſt.

DE *Abſentia Reipublica* cauſa eſt hæc R., id eſt, de abſentia ob municipale aliquod munus vel utilitatem publicam alibi locorum procurandam: de qua eodem ſenſu eſt *lex ult. infr.* non ut P. Faber volebat, totius Imperii vel Orbis Romani. De hac igitur abſentia hac Reg. definitio hæc proponitur, eam, neque ei qui abſit, neque alii damnum aliquod conciliare poſſe: Quæ quidem proprie ad *Uſucapiones* pertinet: Nam ut regulariter verum eſt, & abſentis læſum jus per id tempus quo Reipubl. operam dabat, corrigi, & adverſus eum quoque ſuccurri, ne juſta hæc abſentia ei vel obſit vel profit, quod docet *lex* 1. *in princ.* 26. *in fin.* 27. *&* 28. *D. ex quib. cauſ. major.* §. *rurſus ex diverſo, Inſt. de action.* Denique ne cui officium publicum vel damno vel compendio ſit, *l.* 29. *D. ex quibus cauſ. maj.* Ita ſpecies hujus Reg. proprie pertinet ad reſtitutionem adverſus uſucapionem expletam tempore abſentiæ Reipublicæ cauſa. Finge, cœptam antea uſucapionem a præſente & inter præſentes, mox per abſentiam Reipublicæ cauſa alterius uſucapionem a præſente expletam? Sane Reipublicæ cauſa abſens reverſus reſtituendus erit: Atque id eſt, quod dicitur hac Regula, abſentiam ejus, qui Reipublicæ cauſa abeſt, EI non debere eſſe damnoſam: de quo fuit & caput Edicti perpetui: de quo v. *l.* 1. *in princ. & l.* 29. *D. ex quib. cauſ. maj.* Vice verſa finge, abſentem Reipub. cauſa cœptam in urbe uſucapionem tempore abſentiæ expleviſſe? Sane etiam adverſus eum præſens reſtituetur, *l. ult. d. tit.* Atque id eſt quod hac Reg. dicitur, abſentiam ejus qui Reipubl. cauſa abeſt, neque ALII debere eſſe damnoſam. Aliud vero eſt quod dicitur, *l.* 118. *ſupra*, eum qui in ſervitute eſt, uſucapere non poſſe.

De JURE SINGULARI.

CXLI. PAULUS *libro quinquageſimo quarto ad Edictum*.

Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentia.

DE *Jure ſingulari* eſt prior hæc hujuſce l. Regula: quæ repetita extat in *l. Quod vero* 14. *D. de ll.* Cui de jure ſingulari ſeu privilegio, in ſummam concordant tres aliæ: puta *lex in omnibus* 68. *ſupra*, lex *qua propter* 162. quæ eſt ex eodem Paulo, iiſdem ad Edictum libris, & *lex privilegia* 196. *infr.* quarum omnium ſynopſin habes ad *d. l.* 68. *ſupra*. De jure, inquam, *ſingulari* eſt hæc Reg. cujus obiter & hic ſive deſcriptio ſive definitio continetur, his verbis: *Quod contra rationem juris receptum eſt*: ſimilis ei, quæ ab eodem Paulo concinnata extat *l. jus ſingulare* 16. *ſupra de legibus*, contra tenorem juris παρὰ κανόνας νόμων, contra regulas juris: idque vel ſingulari perſonarum quarundam favore, vel cauſæ, reive, ut *hac l. & d. l. in omnibus* 68. *ſupra d. l. privile-*

vilegia 196. *infra*, vel propter aliquam utilitatem, ut *d. l.* 16. vel propter neceſſitatem, ut *d. l.* 162.

Porro hac Reg. ut &. *d. l.* 162. vis juris iſtius ſingularis indicatur, nempe id non eſſe producendum ad conſequentia, ut hic ſeu conſequentias, *ut d. l.* 14. id eſt, in argumentum trahi non debere, ut dicitur *d. l.* 162. *infra h. t.* ubi, *propter neceſſitatem receptum*, quedam juris ſingularis ſpecies eſt: de quo ***ad eam l.***

Multum igitur intereſt inter *rationem juris*, ſeu tenorem rationis, & inter id quod contra rationem juris receptum eſt: tandem inter jus regulare & ſingulare: Nam non producitur jus ſingulare ad conſequencias, ſeu ad ***conſequentia***, id eſt, ad ſimilia exempla, quomodò paſſim *alicui conſequens quid eſſe*, & *conſequenter prioribus*, dicitur: niſi quis *ad conſequentias* hic quoque legendum putet. Porro cum Paulus libro 54. ad Edictum de *poſſeſſione* egerit (quod innumeræ exinde leges docent) ſpecies nominatim ad hanc Regulam repetenda venit ex *l.* 1. §. 5. 6. 7. *&c. D. de adquir. poſſeſſ.* quæ ex eodem libro deſumpta eſt. Ut ſpeciem recte ponamus, præſupponendum prius eſt, per alienam perſonam, non tantum filiifamilias aut ſervi, ſed etiam per procuratorem, tutorem, poſſeſſionem ignoranti adquiri, *l.* 13. *D. de uſucap. & ſimilibus pluribus*: Atenim uſucapio non ſtatim ignoranti adquiritur ex omni cauſa, ſed ex peculiari tantum: Soli enim filiifamilias & ſervi ignorantibus patribus & dominis ex cauſa peculiari uſucapionis jus adquirunt vel uſucapionem adimplent, *d. l.* 1. §. 14. *D. de adquir. poſſeſſ. l.* 8. *D. de uſucap. l.* 2. §. 11. *D. pro emptore*, *l. peregre* 44. §. 1. *D. de adquir. poſſeſſ.* & ipſi & cæteri ex alia cauſa nonniſi ſcientibus uſucapionis jus adquirunt: Nempe utilitatis cauſa id receptum eſt, ut dicitur *d.* §. 14. & *d.* §. 1. ſeu jure ſingulàri id receptum i. e. denique peculiaris cauſæ, ſeu peculii ſingulare privilegium eſt, ut docet Papinianus *d. l. peregre* 44. ne alioquin per ſingula momenta domini cogantur ſpecies & cauſas peculiorum inquirere, quod dominis perquam moleſtum & difficile foret: ſatis ſcilicet eſt, quod ſemel ſervo peculium habere & augere domini permiſerint, nec ut ait *lex* 7. §. *ſive de peculio*, ſingulas res quæ ſunt in peculio, dominum aut patrem exacte aut ſubtiliter ſcire debere, quod impoſſibile foret, ſed *παχυμερεστερον rudius*. Simile aliud exemplum repeti poteſt ex *l.* 23. *D. de uſucap.* Denique huic Reg. gemina eſt lex 47. *D. de uſucap.* ubi hæc ipſa ſpecies tractatur, nempe procuratorem ignorante domino etſi poſſideat, tamen non uſucapere, ſubdita hac ratione, quia ut ignorantes uſucapere poſſint vel uſucepiſſe potuerint, in peculiaribus tantum rebus RECEPTUM, eſt: ***Receptum***, jure ſcilicet ſingulari: pariter, ut *d. l.* 162. *infra* dicitur, quæ propter neceſſitatem recepta ſunt: & *d.* §. 14. utilitatis cauſa receptum: Papinianus in *l.* 23. §. 3. *D. de fideic. lib.* dixit ſimiliter ſententiam ſingulari jure receptam in fideicommiſſaria libertate ad cætera fideicommiſſa non porrigi. Idem in *l. peregre* 44. §. *quæſitum*, *D. de adquir. poſſ.* Dixi, utilitatis cauſa jure ſingulari receptum, ut idem *l.* 44. §. 3. *D. de uſucap.* ſed hæc jure ſingulari recepta ſunt. Quibus locis omnibus Papinianus id monet, ut indicet non eſſe ea producenda ad conſequentias. Breviter igitur, nonniſi ſcientibus per procuratorem uſucapio procedit. Apage mihi ſis igitur ſpeciem quam Gloſſ. hic allegat, ex *l. ſi mulier* 59. §. *ex aſſe*, *D. de jure dot.* Ad hunc quoque tractatum minus proprie pertinet lex *ſingularis* 17. *D. de reb. cred. & l. qui negotia*, *D. mandati*. Cætera ad *l.* 162. *infra*.

De HEREDIBUS *duobus*.

§. Uni duo, 1. L. 141.

Uni duo pro ſolido heredes eſſe non poſſunt.

ET hæc Regula hujus §. ad cauſam *Poſſeſſionis* pertinet: ſcilicet, quemadmodum duo in ſolidum ejuſdem rei domini eſſe non poſſunt, *l. ſi duobus* 5. §. *ult. D. commodati*, *l. hereditate* 19. §. *pater* 3. *D. de caſtrenſi pecul.* Rurſum, ut duo ejuſdem rei poſſeſſores eſſe in ſolidum non poſſunt, *d. l.* 5. §. *ult.* & *l.* 3. §. 5. *D. de adquir. poſſeſſ.* (quæ ex eodem libro deſumpta huic conjungenda venit) Item *l.* 19. *D. de precario*: Ita pariter uni duo pro ſolido heredes eſſe non poſſunt. Par eſt heredis & hereditatis ratio quæ poſſeſſionis & dominii, quia & heres idem poſſeſſor, & dominus eſt, & veteris domini ac poſſeſſoris perſonam repræſentat: ut proinde unius hominis duo pro ſolido heredes eſſe non magis poſſint, quam unius hominis duæ hereditates *l. juris* 30. *D. de excuſat. tut.*

Quæ tamen dicta ſunt de poſſeſſione, quod unius rei poſſeſſio & dominium in ſolidum penes plures eſſe non poſſit, id de *eodem poſſeſſionis* dominiique genere intelligendum eſt, alioquin ejuſdem pignoris poſſeſſio, ſed diverſa penes debitorem & creditorem eſt, *l.* 1. §. 15. *D. de adquir. poſſeſſ.* quæ huic l. quoque conjungenda venit: Item proprietarius & fructuarius uterque poſſidet, *l.* 12. *D. de adquir. poſſeſſ.* Rurſum maritus & uxor uterque dotis dominus eſt, etſi ex cauſa alia atque alia, *l.* 30. *Cod. de jure dot.* Item ſui heredes cum Patre ſimul domini quodammodo exiſtimantur, *l. in ſuis* 11. *D. de lib. & poſt.* Sic & ejuſdem rei dominium Bonitarium & Quiritarium penes plures olim eſſe potuit: de quo videndus Ulpianus *in fragmentis* & Theophilus *in inſtitut.* Et hæc quidem cum ſuo effectu & eodem tempore, ſed diverſo poſſeſſionis & dominii jure. Facilius, ut jam objectionibus occurratur (uti quoque recte Gloſſ.) in fiduciario & in fideicommiſſario id receptum, ut fiduciarius qui reſtituit ex Trebelliano, heres nihilominus ſemper maneat, ſed ſine effectu, §. *reſtituta Inſt. de fideic. hered.* Item heres heredis teſtatoris eſt heres, *l.* 194. *infra*, *l. ult. Cod. de hered. inſtit. l. antiquitas* 14. *C. de uſufr.* ſed diverſis temporibus, non uno eodemque tempore,

PARS

PARS XV.

EDICTALIUM REGULARUM,

Septem Legibus conſtans, & reſpondens lib. 42. Digeſtorum.

DE RE JUDICATA ET EXECUTIONIBUS IN BONIS DEBITORUM.

TACENS *an fateatur vel neget*.

CXLII. IDEM (*Paulus*) *libro quinquageſimo ſexto ad Edictum*.

Qui tacet non utique fatetur: ſed tamen verum eſt, eum non negare.

TACITURNITAS, ſeu *ſilentium*, ad interrogationem videlicet in jure factam, vel intentionem ſaltem actoris (nam ad eam ſpeciem pertinet hæc regula & intra has lineas ea coercenda venit) utrum pro confeſſione, an vero pro negatione ſeu inficiatione habeatur, ſeu præſumatur, quæritur? Et utrumque juxta hac regula negatur, definiturque adeo, tacentem proprie ſcilicet neque fateri, neque negare, & ut priſci locuti ſunt, *infiteri*, & ſic medium quendam ſtatum tacentis eſſe inter fatentem & negantem, ſeu inter expreſſam confeſſionem, & expreſſam negationem: Quemadmodum & pati ſeu non nolle medium quid eſt inter velle & nolle, de quo ſupra *l.* 3. Quod quidem indubitatum eſt in ea ſpecie cui hæc Reg. reddenda eſt: alioquin vix certam hac in re Regulam tradi poſſe nonnulli cenſent: eſt enim ubi tacens, etſi medium teneat inter fateri & negare, ad alterum extremorum applicatur. Quare hanc Reg. alii valde lubricam eſſe ajunt. Reddenda ſcilicet eſt hæc Reg. titulo de *confeſſis*. Nempe confeſſus pro judicato habetur, quia quodammodo ſua ſententia damnatur, ut idem Paulus eodem libro 56. ſcribit in *l.* 1. *D. de confeſſis*, (cui proinde hæc Reg. conjungenda venit) ſeu ut Græci efferre ſolent, *αυτοκατακριτος a ſe ipſo judicatus:* Et quidem confeſſus in jure apud tribunal: unde illud quoque jam olim legis XII. tabb. *Æris confeſſi*, *rebuſque jure judicatis*, &c. Neque id in cauſis tantum civilibus, verum etiam in criminalibus obtinet, *l.* 5. *D. de cuſtod. reor.* ſi modo confeſſio veritati congruat, id eſt, ſi de corpore delicti conſtet, & conſtans ſit confeſſio, *l.* 1. §. 24. *D. ad SC. Silan. l.* 1. §. 17. *&* 27. *D. de quæſtion. l.* 13. 14. *D. de interrogat.* (de quo plenius videndus & Clarus *lib.* 5. *ſent.* §. *fin. quæſt.* 55. *num.* 10. *&* 11.)

Sed jam quæritur, an qui ad interrogationem, vel intentionem actoris in jure, tacet, pro confeſſo vel pro negante habeatur? Quod utrumque proprie loquentibus, hac R. negandum definitur. *Confeſſus*, non ſtatim creditur, qui tacuit, & ideo in bonis

ejus executio facienda non videtur, ſeu pro judicato habendus non eſt, uti retro nec negare eum verum eſt.

Eſt autem, ut dixi, hæc Reg. proprie de taciturnitate ad interrogationem in jure, vel intentionem ſaltem & aſſertionem actoris, veluti ſi actor (idem in accuſatore crimi-nis qui legibus interrogare hac re dicebatur, ut ex Cicerone, Saluſtio, Tacito recte probavit Briſſon. 2. *Select.* 1.) *Ajo te hoc vel illud feciſſe*. Quod quidem præter argumentum dicti libri 56. Pauli ad Edictum, unde hæc lex deſumpta eſt, qui occupatus fuit in materia *de re judicata*, *& de confeſſis*, & de executione in bonis utrorumque, & præter dictam *l.* 1. *de confeſſis* (cui hæc lex coaſſanda eſt) colligere quoque licet ex verbis hujus ipſius R. *fatetur* & *non negare*: quæ utique præſupponunt actoris interrogationem præceſſiſſe, vel ſaltem intentionem ejus, illa quam dixi vel ſimili formula, quæ ad fatendum vel negandum reum obligare ſolet. Neque Cujacio adſentiendum, qui confeſſionem in jure nonniſi ultro fieri ſponteque aſſerit: eoque diſtare, dictum tit. *de confeſſis*, a tit. *de interrogatoriis actionibus*, quod *titulus de confeſſis* pertineat ad eos qui ultro fatentur, titulus vero *de interrogationibus* ad eos qui interrogati a Prætore vel adverſario, inſtante Prætore, coguntur reſpondere: atque ita hac diſtinctione conciliat hanc Reg. cum *l.* 11. §. 4. *D. de interrogat. in jure fac. & l. non ſolum* 39. *D. de procurator.* quam nos alia diſtinctione inter ſe mox componemus.

Hoc ita poſito, ad argumentum *de confeſſis* in jure hanc Reg. proprie pertinere, hinc ſtatim apparet, quam alienæ ſpecies huc trahantur, quamque materia hæc miſere involvatur. 1. Aliena primum ab hac Regula eſt taciturnitatis ſpecies illa, quæ *patientia* potius dicitur, ubi ſcilicet quis facto alieno patientiam accommodat ſuam, neque ei contradicit, non impedit, verum id fieri patitur, de quo ſunt aliæ Regulæ. 2. Alienus item ab hac Regula tractatus eſt, de ſilentio comprobante quod ante geſtum eſt. 3. Alienus tractatus de judice, a quo præter ſortem ſeu rei principalis condemnationem, uſuræ & fructus petiti ſunt, iſque de his ſiluit: de quo eſt *l. ſi depoſita* 4. *Cod. de depoſito*, *l. terminato* 3. *Cod. de fruct. & lit. exp.* 4. Alienus tractatus ab hac Regula de iis caſibus, ubi conſenſus inducitur ex facto quodam alio quam nudo ſilentio: quo ſane caſu patientia, taciturnitas, ſilentium, ſeu non contradictio habetur pro conſenſu: veluti, ſi quis ceu fidejuſſor tutoris patiatur nomen ſuum in actis ſcribi neque contradicat, *l.* 4. §. *ult. D. de fidejuſſor. tutor.* ſi circa conſenſum licet ſuum aut ſignum vel aliam ſcripturam, chirographum verbi gratia patris nomine, & domum ſuam pignori futuram ſcripſit, *l. fidejuſſor* 26. §. *pater*, *D. de pignorib.* 5. Alienus tractatus eſt de eo qui alienum inſtrumentum ſignavit, vel ſubſcripſit tabulis, ubi quæritur, utrum juri ſuo ideo præjudicet: de quo eſt lex *Gajus Sejus* 39. *D. de pignor. act. l.* 8. §. 15. *D. quibus modis pignus vel hyp. ſolv.* 6. Vel cum publice quid fieret, ſilentio tradidit negotium, ut in ſp. *l.* 6. *&* 8. *Cod. de remiſſ. pign.* 7. Alia etiam quæſtio eſt, de eo qui interfuit, ſeu ut teſtis adfuit diviſioni inter coheredes: ut in ſp. *l. Titia* 34. §. 2. *D. de legat.* 2. vel alii cuicunque negotio, teſtamento, inſtrumento, obligationi: de quo in praxi variæ agitantur quæſtiones. 8. Alia quæſtio de patre, qui literis filii ſui monitus ut ſolveret pecuniam a ſe quaſi mandato ejus acceptam, non continuo teſtationem interpoſuit contrariæ voluntatis: ut in *l. ſi filiusf.* 16. *D. de SConſ. Macedon.* 9. Eſt denique aliena hinc quæſtio generalis, ut recte Cujacius, quæ non jam proprie eſt de con-

Digitized by Google

confeſſione, verum, utrum tacens extra judicium pro *volente & conſentiente* habeatur ſeu præſumatur: ubi diſtinctio illa obtinet, inter negotia ſeu actus, ubi tacita voluntas ſufficit, ut in ſp. *l.* 13. §. 11. *D. locati*, *l.* 12. *D. de evict. l.* 7. §. 1. *l.* 12. *de ſponſal. l.* 2. §. 2. *ſolut. matr. l.* 2. *in pr. D. ad municip.* & illa negotia in quibus leges expreſſum conſenſum deſiderant: ut in ſp. *l.* 8. §. *invitus* 1. *D. de procurator. l. invitum* 5. *D. de ſervit. præd. urb. l. in eo jure* 45. §. *pen. D. de ritu nupt. l.* 1. *in princ. D. de V. O.* De quo omni Menochius 6. *Præſumpt.* 99. a *num.* 50. Alioquin certe in proverbium abiiſſe notum eſt, *τὴν σιωπὴν συγκατάθεσιν εἶναι διδάσκει ἡ παροιμία* *ſilentium approbationem eſſe docet proverbium* inquit Gregor. Nazianzenus 2. *de pace*. Imo & in judicio notum illud Sophocleum *ξυνηγορεῖς σιγῶντα τῷ κατηγόρῳ* *aſſentiris cum taces accuſatus*, & Euripideum, *αὐτὸ δὲ τὸ σιγᾶν, ὁμολογοῦντός ἐστι σου* *hoc ipſum tacere, eſt proinde ac tu confitearis.* Imo & Aſconius Pædianus in hac ipſa ſpecie noſtra, & quidem criminali 2. *in Verr. circa initium. Cum in jus ventum erat, dicebat accuſator apud Prætorem reo, ajo te Siculos ſpoliaſſe, ſi tacuiſſet, lis ei æſtimabatur ut victo & confeſſo, ſi negaſſet petebatur a Magiſtratu dies inquirendorum criminum, & inſtituebatur accuſatio.* Et ſane hac Regula noſtra non negatur, in judicio tacentem aliquando pro fatente accipiendum, aliquando pro negante: verum proprietatem & ſubtilitatem tantum rei hic urget JCtus. *Qui tacet, NON UTIQUE fatetur: ſed tamen VERUM eſt, eum non negare.* Ait *NON UTIQUE*, id eſt, non præciſe, non abſolute quæ formula crebra in legibus eſt: & *Verum* eſt, eadem formula, qua *l.* 31. *ſupra*, per conceſſionem & proprie loquendo, & aliis multis legibus: Inter alias ſimiliter Ulpianus in *l. verum eſt* 216. *D. de V. S. Verum eſt, eum qui in carcere clauſus eſt, non videri neque in vinculis eſſe, niſi corpori ejus vincula ſint adhibita.* Et certe proprie loquentibus taciturnitas neque confeſſio proprie eſt, neque inficiatio: ſed tamen id non impedit, quin prout res eſt, taciturnitas ad alterum extremorum, ut dixi, juſta aliqua ratione applicetur: Eſt enim, ubi tacens neganti comparatur, ut in ſpeciebus ſequentibus. Fingamus primo caſum & exemplum in *interrogationibus in jure faciendis*, inſtruendæ litis cauſa? Sane ſi interrogatus taceat, pro negante habetur, & ex mendacio ſuo poſtea recte convenitur: Finge enim, actturum mecum, me in jure interrogaſſe, utrum heres ſim, & quota ex parte, meque tacuiſſe? Negaſſe videbor, & ideo ſi poſtea actor probet me heredem, tanquam ex mendacio conveniri poſſum in ſolidum, *l. de ætate* 11. §. 4. & 7. *D. de interrog. in jure fac. l. non ſolum* 39. *in fin. pr. D. de procur.* Secunda ſpecies ſumatur ex *l. hæc autem* 5. §. 1. *in fin. D. quib. ex cauſ. in poſſ. eatur.* Tertium exemplum fingamus ex jure veteri: fingamus, inquam, ceſſionem a me rei alicujus alteri in jure factam: mox ſolemnia peragente Prætore & eo cui res cedebatur, vindicante, Prætoreque interrogante me, *An contra vindicarem* in jure rem ceſſam? Sane ſi vel tacuiſſem vel negaſſem, ea res vindicanti addicebatur, ut ſcribit Gajus 2. Inſtit. apud Boetium in Topica Ciceronis. Sic tertium exemplum habemus, ubi taciturnitas & ſilentium in jure pro negatione habetur. Addamus & quartum ex Aſconio Pædiano: Memorat is reum legibus interrogatum, ſi taceret, litem ei æſtimatam ut victo, & quidem contumaci: unde his caſibus ad executionem proceditur. Quod exemplum Salvatoris noſtri attinet, Matth. 26. & 27. & Marci 14. qui ad accuſationes & interrogationes quaſdam reſpondere noluit, id ſua ſummaque ratione factum ab eo, de quo alioi. Tandem neque perpetua eſt Donati ſententia.

tia in Enuch. *Actu* 3. *ſc.* 2. cum ſcribit : *Taciturnitatem confeſſionis genus eſſe, præſertim contra adverſarii INTERROGATIONEM.* Ratio iſtorum hæc eſt, quia contempta hoc facto Prætoris majeſtas vindicatur, & qui non reſpondent, velut contumaces & ſuperbi plectuntur. Addatur & ſecundum Gloſſ. caſus *in clem.* 2. *in fin. de appell.* Fingamus retro caſum, in actionibus quæ ex inficiatione in duplum creſcunt : veluti in actione l. Aquiliæ, quæ datur in confitentem in ſimplum, in negantem ſeu inficiantem in duplum, *l.* 2. §. 1. *l.* 23. §. 10. *l.* 25. §. 1. *D. ad l. Aquil. l.* 4. *Cod. eod.* & finge conventum me ea actione tacuiſſe? Sane ex hac Reg. non utique falſus videbor qui tacui : ſed tamen verum eſt, me non negaſſe : Sed tamen mea quidem ſententia hoc caſu ſatius erit, taciturnitatem hanc pro confeſſione accipi, quam pro inficiatione : quidquid Cujacius contra ſentiat : cum in obſcuris quod minimum eſt ſequamur, reique favorabiliores ſint quam actores.

De HEREDIS *&* *defuncti æqualitate.*

CXLIII. ULPIANUS, *libro ſexageſimo ſecundo ad Edictum.*

Quod ipſis qui contraxerunt obſtat, & ſucceſſoribus eorum obſtabit.

HEredum & eorum ipſorum qui contraxerunt, exæquatio hac Reg. inſtituitur : Quæ ut intelligatur, ſimul & genuina ſpecies conſtituatur, ſciendum eſt, Ulpianum hoc libro 62. egiſſe : *De rebus authoritate judicis poſſidendis*, quod docet exinde lex 9. 11. 15. *D. eod. tit. & titulo de V. S. l.* 54. ubi definitur quinam ſint conditionales *creditores* : *lex* 56. ubi definitur quid ſit cognoſcere inſtrumenta & diſpungere (quod pertinet ad id quod tractatur *d. l.* 15.) qui item liberorum appellatione contineantur. Nempe, debitore indefenſo aut latitante aut ſine herede decedente *creditores* in bonorum poſſeſſionem debitoris cuſtodiæ cauſa mittebantur, ſic ut unus ferme creditorum bonis adminiſtrandis curator daretur : Unde tres ſive actiones, ſive exceptiones enaſcebantur : duæ ſcilicet adverſus Curatorem : una ſcilicet fructuum nomine, ut eos curator reſtitueret, altera ſi dolo malo ejus deterior cauſa poſſeſſionis facta fuiſſet. Tertia ipſi Curatori, impenſarum ſine dolo malo factarum nomine. Qua de re omni Edictum memorat ſimul & interpretatur Ulpianus hoc libro 62. in *d. l. Prætor ait* 9. *de reb. auct. jud.* Ea vero ipſa lege Ulpianus dicit §. 7. ex his duas actiones, puta fructuum & expenſarum nomine in *heredes* quoque curatoris dari, non vero, ſi dolo malo Curatoris deterior cauſa facta dicatur, tunc enim actio ex dolo non datur in heredes cæteroſque *ſucceſſores*, *d. l.* 9. §. *ult* : niſi quatenus ad eos pervenit, ut ex Paulo ſubjicitur *l.* 10. heredi autem datur *l.* 11. quæ eſt ex hoc ipſo libro : Denique multa mentio in hoc Edicto ſeu in hac materia, ut creditorum paſſim, ita & *heredum & ſucceſſorum* : ut patet *ex l.* 4. 6. 7. *d. l.* 8. §. *pen. & ult. l.* 9. 10. 11. *eod. tit.* Ait lex, qui *contraxerunt* : Quomodo eo titulo non una mentio fit eorum qui *contraxerunt*, & loci ubi *contractum* eſt, ut apparet ex *l.* 3. *eod. tit.* Idque tam de creditoribus quam de debitoribus accipi poteſt. Quinimo & *l.* 25. *eod. tit.* Edictum proponitur adverſus eum qui ſciens contraxit, poſteaquam is cujus bona venierint conſilium cepit fraudandi : *& ne actio eo nomine detur.* Ait lex, *quod ipſis qui con-*

Digitized by Google

contraxerunt, *obſtat & ſucceſſoribus eorum obſtabit*, unde liquet, de *exceptionibus* nominatim hanc Regulam accipiendam. Nam & proprie exceptiones *obſtare* dicuntur. Quare rurſum apparet, hanc Regulam eſſe de jure paſſivo heredum, id eſt, eaſdem exceptiones heredibus obſtare, quæ ipſis qui contraxerunt. Obſtabat, vel obſtitura eſſet: & ſic, cum plures hoc tit. Regulæ occurrant, & quidem octo *de paritate ſeu exæquatione defuncti & heredis*, hæc eſt de jure *paſſivo*, ſic ut ei concordent tres aliæ, puta *l. 54.* (quo ſeſe referunt hic, intacta hujus Reg. interpretatione nonnulli interpretum) 120. *ſupra*, 160. §. 2. *infra h. t.* Quatuor aliæ ſunt de jure activo, puta heredes eadem commoda, eaſdem actiones habere & exercere, puta, *l. 59. 62. 128. §. 1. 156. §. 2. ſupra h. t.* Et ita quidem hæc Reg. accipienda eſt, & ad ſpeciem ſuam referenda. Cæteroquin hujus Reg. veritas ſpectatur cum maxime in cauſa poſſeſſionis & in uſucapionibus: quo pertinet famoſa *lex vitia 11. Cod. de adquir. poſſeſſ. l. un. C. de uſucap. transform. §. diutina. Inſt. de uſucap. l. 11. D. de diverſ. & temp. præſcr. l. 6. D. de except. l. 13. §. 10. D. de adquir. poſſeſſ.* Verum hæc & alia in præſens omitto. Tandem quomodo hæc lex concordet cum *l. 156. §. 2. infra h. t.* ad eam legem dicetur.

De HONESTO.

CXLIV. PAULUS *libro ſexageſimo ſecundo ad Edictum.*

Non omne quod licet, honeſtum eſt.

HOneſti & Liciti pugna ſeu commiſſio hac Reg. proponitur, cujuſmodi proponitur altera inſuper hoc tit. Regula, ſed ſpecialior in *l. 197. infra h. t.* ubi dicitur; ſemper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſſe, ſed & quod honeſtum eſt. 1. Neque tamen eorum ſententia probanda eſt, qui monitum iſtud ad cohibendam judicum vel etiam *Principum* licentiam a Paulo JConſ. propoſitum, vel eo aptari poſſe opinantur: Nam verbo *licere*, hic intelligendum eſt id quod palam permittitur quod jure licet: *Licere* (inquit Cicero 13. *Philipp.*) *dicimus*, *quod legibus*, *quod more majorum inſtitutiſque conceditur*: & ita paſſim in Edicto Prætoris. *Quod ejus per leges*, &c. *licebit*, & in legibus noſtris paſſim: vel etiam quod neque legibus neque moribus prohibetur: non vero effrænis, ſive Judicum ſive Principum *licentia*, quæ ab impotenti tantum non animo proficiſcitur, non a legibus: *neque enim quod quiſque poteſt id ei licet*, *nec ſi non obſtatur*, *propterea etiam permittitur*. 2. Probabilior eorum interpretatio eſt, qui pugnam hic proponi putant, inter licitum alicui, ſeu jus ſummum & honeſtatis rationem, quo ſane etiam pertinet *d. l. 197 infra*: quaſi hoc voluerit Paulus JConſ. (quod & Paulus Apoſtolus voluit) multa licere quidem & legibus non prohiberi vel vindicari, ſed non expedire omnia; ob naturalem videlicet ſæpe pudorem & verecundiam, cujus major ratio habenda ſit, vel aliam honeſti rationem: quo pertinet illud Senecæ: *Quam anguſta innocentia eſt ad legem bonum eſſe*. 3. Neque probo, quaſi hic pugna proponatur inter jus licitum & abuſum juris liciti, appoſita *ſp. legis 24. 26. D. de damno inf.* Nam in ea ſpecie licitum & illicitum opponuntur, non vero licitum & honeſtum, ut hac Reg. 4. Non item amplectenda eſt ea

ea ſententia ; quaſi hic opponantur omnia illa Juris Civilis capita, quæ inhoneſti aliquid continent, cum lege divina, cum honeſtate & ratione pugnantia, veluti concubinatus, meretricia vita, lupanaria, fœnus, id genus alia, quæ ſententia Paulo Apoſtolo magis quam Paulo JConſ. conveniret. (Nam ut alicubi ſcribit Hieronymus: *Aliæ ſunt leges Cæſaris, aliæ Chriſti, aliæ Papiniani, aliæ Pauli Apoſtoli*). Quamquam & ipſi JConſ. concubinatum, meretriciam vitam & lupanaria, quæ legibus non prohibebantur, non vindicabantur, inhoneſtis connumerent, *l.* 41. 43. *D. de ritu nupt. l.* 4. §. 1. *D. de cond. ob turp. cauſ. l.* 21. §. 11. *D. de receptis*, *l.* 27. §. 1. *D. de hered. petit. l.* 49. §. 4. *D. de leg.* 3. pariterque vitam cauponariam, vide quæ Porphyrius lib. 4. *περι αποχης abſtinentia p.*414. 5. Multo minus audio eos, qui hanc Reg. ſpeciatim aptant ad circumventionem in pretio, qua videlicet contrahentibus ſeſe invicem naturaliter in pretio circumvenire licet, quaſi ea minus honeſta ſit, etſi licita, de quo alioquin Covarruvias *ad c.* 14. *ext. de teſtament.* Nam, quod Cujacius etiam recte hic notat, hæc circumventio non tantum licita, verum etiam honeſta eſt, cum ſit ſolertiæ cujuſdam commercalis præmium *εμπορικον mercatorium*, qua etiam cauſa dicitur, *naturali* jure id licere, *l.* 16. §. *penult. D. de minorib.* 22. *in fin. & l. ſeq. D. locati*, idque etiam procedit de jure Canonico, *can. cum dilecti*, *C. pen. de empt. vendit.* 6. Non etiam audio eos, qui putant hic pugnam proponi inter *Jus Civile & Prætorium*, tanquam id indicetur, multa Jure Civili licere, quæ jus Prætorium velut minus honeſta corrigat: Nam & ſua conſtat Juri Civili honeſtas. 7. Non denique iis adſentior (in quibus & Cujacius) qui hujus ſpeciem ad nuptias referunt, de quo ſane eſt *d. lex* 197. *infra*.

Quid igitur? Fuit tempus, cum ferme crederem, ponendum in hac Regula exemplum in *Ceſſione bonorum*, quod equidem naufragis debitoribus miſerabile flebileque auxilium, ſeu beneficium, adjutorium, lege Julia licitum & repoſitum eſt ad evitandam carceris moleſtiam, neve judicati trahantur: *Licitum* nempe cuique fuit bonam copiam ejeranti foro boniſque cedere, minus tamen id *honeſtum* fuit: Non quidem, ut infamia juris cedenti inuratur, licet ex ea cauſa bona ejus ſub haſta venierint, *l.* 11. *Cod. ex quib. cauſ. infam. irrog. l. ult. C. qui bonis cedere*. Ceſſio quippe bonorum, atque exinde venditio, infamiam juris non importat: Atenim ut maxime jure *licita* ſit, ut maxime infamiam juris non importet, *inhoneſta* tamen ea eſt, id eſt, qui bonis ceſſit infamiam facti non evitat, *Nov. Juſt.* 135. §. 1. *Inſt. quib. ex cauſ. manum.* §. 1. 2. *Inſt. de ſucceſſ. ſubl. quæ fiebat per bon. vendit.* Denique qui bonis ceſſere, reipſa & opinione hominum non effugiunt infamiæ illius notam, quæ *ſtat nexa in vulg. pectoribus*. Quare neque integræ frontis homo hujuſmodi prorſus habebatur, neque omni exceptione major. Et hæc tamen ita intelligenda ſunt, ſi ſuo vitio bonis ceſſerit, non vero ſi fortunæ vitio: Decoctoribus enim qui luci claro decoquunt, infamia juris nexa eſt, quo pertinent quæ memorantur varia adverſus decoctores Romæ, L. Roſcia, vel etiam ab Hadriano, vel apud Tyrrhenos conſtituta, de quibus vide Fornerium 2. Select. 27. Hinc apparet igitur, verbo *licere* hic indicari ſingulare juris legumque beneficium: ſeu licitum eſſe dicique quod jure Civili more majorum conceditur. Verum neque hæc ſpecies jam placet.

Igitur, ut ſecunda interpretatio quam ſuperius commemoravi, probabilior eſt, ita, cum argumentum, quod Paulus tractavit eo libro 62 ad Edictum, unde hæc lex deſum-

Digitized by Google

ſumpta eſt, conſidero, ſpecies omnino hujus Reg. pertinet ad executiones in bonis debitorum, & ad jura creditorum, in quibus eſt & quod facta in fraudem ſuam revocare poſſint: de eo enim liquido eo libro egit Paulus: quo etiam pertinet altera hujus l. Regula: Ut proinde hujus Reg. ſenſus fuerit, multa creditoribus & retto debitoribus hac parte licere, quæ minus honeſta ſunt. Hoc certe honeſti fundamento innititur privilegium quod nonnullis debitoribus jure datum eſt, ut nonniſi in quantum facere poſſunt conveniantur, de quo ſunt duæ hujus tit. regulæ, puta *l.* 28. *&* 173. Quod ſane propter *χέσιν habitudinem* perſonarum, vel ut loquitur Theodorus Hermopolites; *τὸ αἰδέσιμον decus* inductum eſt. Eo pertinet quoque quod jure definitur, creditores ingredi poſſeſſionem debitoris vel pignora auferre regulariter ſine auctoritate Judicis non poſſe, *l.* 9. *C. ſoluto matrim. l.* 11. *C. de pignorat. act.* Imo creditores, etſi conventionis legem exercentes juſque ſuum exequentes ingrediendo poſſeſſionem debitoris vel pignora vendendo, vim facere non videantur, tamen auctoritate Judicis ſeu Præſidis hoc fieri debet, *l.* 3. *C. de pignorib. l.* 7. §. 3. *de rebus eorum qui ſub tut.* cui accedunt & ſimiles ſpecies in *l.* 7. §. 3. *D. quod vi aut clam*: & in *l.* 81. §. 1. *D. de ſolut.* ubi dicitur OPTIMUM eſſe, id de quo ibi agitur fieri per Magiſtratum, id eſt, honeſtius, civilius, ſecurius, tutius, quod etiam propius accedit ad *leg. non eſt ſingulis* 176. *infr.* Addatur & *lex* 11. *C. de pignor. act.* Tandem & Ulpianus ipſe lib. 66. ad Edictum (qui Pauli libro 62. concordat) hanc *honeſti* rationem urget, in *l.* 9. *D. de obſequiis par. & patr. præſt. Liberto*, inquit, *& filio ſemper* HONESTA *& ſancta perſona parentis & patroni videri debet*. Quod quidem ipſum pertinet ad illud quod dixi privilegium, quo parentes & patroni, pariter ut mariti, &c. nonniſi in quantum facere poſſunt, conveniuntur: de quo vide *l. ſunt qui* 16. *& l. ſeq. D. de re jud. l.* 7. §. 1. *de obſequiis*, §. 38. *Inſtit. de actionib.* Poſſit & hujus regulæ ſpecies in eodem ſemper argumento de his quæ in fraud. credit. ita poni, & quidem argum. *l.* 7. *&* 9. *D. eod. tit. quæ in fraud. cred.* (quæ ex eodem Pauli lib. 62. ad Edictum deſumpta eſt) licere quidem debitori *lucrum adventitium* ſibi oblatum a ſe ſpernere, omittere (quod etiam docet *lex* 134. *ſup.*) neque eo fraudari creditores videri, minus tamen honeſtum id videri. Certe & Ulpianus ipſo libro 66. huic concordante hac in re verbo LICERE utitur in *l. quid autem* 6. §. *ſi ſervum* 5. *D. quæ in fraud. cred.* Nam, quod ſpeciem attinet, quam ex eod. tit. Cujacius *Recitat. in Paulum ad Edictum* & 24. *obſ.* 20. deſumebat, & quidem ex eadem *l.* 6. §. *ſciendum* 7. quamque ipſe convenientiſſimam & commodiſſimam vocat, ea admittenda non eſt: quia ibi manifeſte res ILLICITA verſatur, non ut hic licita; & verba in eo §. *Non debuit*, idem ſignificat, quod de jure non debuit: *Neque enim debuit*, inquit, *præripere cæteris*, *poſt bona poſſeſſa: Non debuit*, id eſt, non potuit, vitare hoc debuit, ut illicitum: cur? *cum jam par omnium creditorum conditio facta eſſet*, ut ibi ſubjicitur, ex quo ſcilicet ipſe ex ordine id fecit, & Prætor non tam perſonæ ſolius petentis, quam creditoribus, & in rem permiſit, ut idem Paulus *in l. cum unus* 12. *D. de reb. auct. jud. poſſid.*

Digitized by Google

In STIPULATIONIBUS *quod tempus ſpectandum.*

§. In ſtipulationibus, 1. L. 144.

In ſtipulationibus id tempus ſpectatur, quo contrahimus.

DIfferentiam inter *ſtipulationem* conditionalem, & *legatum* conditionale hæc Reg. (cui jungenda eſt lex 65. *de condit. & demon. & lex* 146. *infra*, velut ex eodem libro deſumpta, de quo mox) contingit & continet, pariter ut *lex* 18. *ſupra h. t.* quo lectorem hic remittunt Interpretes: ita quidem, ut hæc repetita ſit ex *l. ſi filiusf.* 78. *in princ. D. de V.O.* Differentia iſtiuſmodi eſt: In legatis conditionalibus eventum conditionis ſpectari, non tempus teſtamenti conditi: in ſtipulationibus vero conditionalibus tempus contractus ipſius ſpectari. Utilitas hujus differentiæ ſpectatur in quampluri-mis: inter cætera, in adquiſitione jure patriæ poteſtatis vel dominicæ, de quo *dict. l.* 146. *infra*, (quæ huic conjungenda venit) & in jure tranſmiſſionis ad heredes, de quo dictum fuit pleniſſime *ad d. legat.* 18. *ſupra:* eique rei fidem quoque facit *dict. lex* 78. unde hæc deſumpta eſt. Morte igitur creditoris conditionalis ante eventum conditionis, non finitur jus crediti: contra, morte legatarii legatum extinguitur, neque ad heredem jus legati conditionalis tranſmittitur. Et eadem tamen ratio eſt ſtipulationis conditionalis, ubi de morte debitoris vel heredis agitur: nam uterque heredem ſuum obligatum relinquit, *l.* 57. *D. de V. O.* & *d. l.* 65. *D. de cond. & dem n.* Et ratio differentiæ hæc eſt: multum ſcilicet refert, ex unius voluntate an ex duorum vel plurium conventione res deſcendat, id eſt, utrum ex teſtamento an ex contractu: priore caſu teſtator nihil ante deberi voluit & præſtari quam conditio extitiſſet, ob perſonalem videlicet legatarii ipſius reſpectum, cui non alii factum voluit: Atenim in contractibus qui ex plurium conventione ineuntur, longe alia eſt ratio: ibi enim nullo perſonæ reſpectu reale vinculum & commodum contrahitur, quod non minus heredibus quam nobis quærere ſolemus.

Præter duos ſuperiores effectus tres alii huic Reg. aptandi ſuperſunt, & quidem genuini. Nempe in argumento *miſſionis in bonorum poſſeſſionem*, ſeparationis bonorum, item *revocationis eorum quæ in fraudem* creditorum facta ſunt. Quod poſtremum argumentum exſecutus eſt Paulus lib. 62. ad Edictum, ut jam quoque oſtenſum eſt ad initium hujus l. unde hæc Reg. deſumpta eſt. Primus effectus hic eſt, etiam creditores conditionales, debitore indefenſo, vel ſine ſucceſſore defuncto, mitti ſolere in bonorum poſſeſſionem debitoris, cuſtodiæ cauſa, eorumque rationem haberi *l.* 6. *in princ. D. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. eat. l.* 55. *D. de V. S.* quæ ad idem argumentum pertinet & jungenda eſt *legi* 148. *infra h. t.* ex primo videlicet decreto, non ex ſecundo, quo permittitur jam ex Edicto bona vendere, *l.* 7. §. 14. *eod. tit.*

Et ita quidem concilianda eſt *d. lex* 6. cum *l.* 14. *§. ult. D. eod. tit.* ubi negatur creditores conditionales in poſſeſſionem mitti. Creditor igitur conditionalis quoque mittitur in poſſeſſionem ex hac Regula noſtra: nempe ob præſentis temporis nexum: quia ſtipulatio conditionalis ex præſenti vires capit: Et quamquam in legatis conditionalibus idem

Digitized by Google

idem jus ſit, puta ut legatarius quoque conditionalis in bonorum poſſeſſionem mittatur, ſi heres cavere nolit, alia tamen ratione id fit, nempe propter ſpem futuræ obligationis, non propter nexum præſentem, quo contemplatu legatarius negatur eſſe creditor, *l.* 42. *D. de O. & A.* Secundus effectus eſt, quod & conditionalibus creditoribus ſeparatio datur; & communi cautione ipſis conſulitur, *l.* 4. *D. de ſeparation.*

Tertius effectus eſt in argumento de revocandis iis quæ in fraudem creditorum facta ſunt, quo recte Cujacius 24. *obſ.* 20. hanc regulam retulit. De ſpecie videamus. Cujacius hanc primo apponit, arg. *l.* 4. *D. de annuis leg.* quæ ex eodem Pauli libro deſumpta eſt: Nempe ſtipulatio hæc: *Denа in annos ſingulos dare ſpondes*, in fraudem creditorum facta revocatur & reſcinditur, *l.* 10. §. 15. *D. quæ in fraud. cred.* quia una eſt hæc ſtipulatio, *l.* 1. §. *ſi in annos. D. ad L. Falcid. l.* 16. §. 1. *D. de V. O. l.* 35. *in fin. D. de mort. cauſ. donat.* In legato tali aliud eſt, quia primi anni legatum purum eſt, ſequentium conditionale, *d. l.* 4. ut proinde quod nondum eſt, revocari non poſſit. Alteram ſpeciem hic apponit Cujacius, arg. *l.* 65. *D. de condit. & demonſtr.* quæ ex eodem Pauli libro deſumpta huic conjungenda eſt: hoc ſenſu: mortuo legatario pendente conditione jus legati ad heredem ejus non tranſmitti: jus ſtipulationis conditionalis, mortuo licet ſtipulatore, tranſmitti in heredem ejus. Et ſic Cujacius oſtendere viſus eſt, quid hæc Reg. commune aut propinquum habeat cum ea quæ præceſſit initio hujus *l.* Quanquam & ſimplicius hæc Reg. tit. illi quæ in fraud. creditorum ita aptari poteſt: nempe Paulum, in explicatione illius Edicti, prolixe tractaſſe de creditoribus, & quinam proprie pro creditoribus accipiendi eſſent, an conditionales creditores & legatarii, eorumve heredes: quo pertinent ex eo libro hæc Reg. *& d. l.* 4. *de annuis legatis*, *& l.* 65. *de condit. & demonſt.* An ſervi qui ſtipulati ſunt, liberi jam facti: quæ ſententia eſt legis 146. *infra*, quæ ex eodem libro deſumpta eſt. An filiusfam. qui ſub conditione ſtipulatus eſt, an vero pater ejus: quæ genuina jam ſpecies eſt hujus Reg. quæ deſumpta eſt ex *l. ſi filiusfam.* 78. *de V. O.* Species hæc eſt filiusfam. ſub conditione ſtipulatus eſt: mox emancipatus fuit: deinde poſt emancipationem extitit conditio: Cui actio competet? Patri ait Paulus: hac Reg. pro ratione ſubjecta: pariter ut domino in ſimili caſu *d. l.* 146. Ad ipſius interpretationem nunc redeamus.

Quod dicitur, in ſtipulationibus id tempus ſpectari quo *contrahimus*, id accipiendum eſt de principali contractu, non de acceſſorio: nam ſi acceſſorius præceſſerit principalem, id eſt, ſi fidejuſſor acceptus fuerit in anteceſſum principalis obligationis naſcituræ, (ut ſane accipi poteſt, *l.* 50. *D. de peculio l.* 6. §. *ult. D. de fidejuſſor. l.* 35. *D. de judic.*) non tempus ſpectatur quo fidejuſſoria obligatio contracta fuit, ſed quo principalis: Et ideo, ſi filiusfam. ita fidejuſſorem acceperit. *Quantam pecuniam credideris, fide tua eſſe jubes*, & emancipatus peculii dominus in cauſa peculiari crediderit, fidejuſſor filio obnoxius eſt, non patri, *l.* 47. §. 1. *D. de fidejuſſor. & l.* 132. *in fin. D. de V. O.* quia fidejuſſoria obligatio retrorſum trahenda eſt, ut multa in jure noſtro retro trahuntur, ut videatur fidejuſſiſſe quo tempore numerata pecunia eſt: denique & acceſſoria obligatio expectat principalem, antequam ſubſtantiam capiat, & fidejuſſor non alii obligatus eſſe poteſt, quam cui principalis obligatur.

Limitanda quoque hæc Reg. venit: Nam quoad *ſubſtantiam* ſtipulationis ea obtinet, non etiam quoad fructus. Nam ut maxime fundum ſtipulatus fuero, non tamen veniunt

niunt fructus qui tempore ſtipulationis fuerint, ut maxime pendentes, ut definitur a Paulo, *d. l. 78. §. 1. D. de V. O.* unde hanc Regulam decerptam jam oſtendi: Ratio eſt, quia ſtipulationes ſtrictius accipiuntur, ex famoſiſſima *l. 99. D. de V. O.* Alia ratio eſt aliarum actionum bonæ fidei & arbitrariarum: nam in his fructus pendentes fundi pars eſſe videntur *l. 44. D. de R. V. l. 40. D. de action. empti, l. ult. §. 4. D. quæ in fraud. cred.* Et in legatis pariter, fructus mortis teſtatoris tempore in fundo legato pendentes legatario fundi cedunt, *l. 27. D. de uſufr.*

De SCIENTE & CONSENTIENTE.

CXLV. ULPIANUS *libro ſexageſimo ſexto ad Edictum.*

Nemo videtur fraudare eos qui ſciunt & conſentiunt.

AD *Paulianam* actionem, ſeu tit. *De his quæ in fraudem creditorum facta ſunt revocandis*, apertiſſime pertinet hæc Reg. Et ſane totidem ea verbis deſcripta eſt ex *l. quod autem 6. §. præterea 9. D. eod. tit.* cujus hic ſenſus eſt: Si quis ſcientibus & conſentientibus creditoribus aliquid a debitore fraudatore vel emit vel ſtipulatus eſt, vel quid aliud cum iis contraxit, non videri factum id in fraudem creditorum: hac Reg. pro ratione ſubjecta. Idemque obtinet & in actione Fabiana, Calviſiana, ubi pariter ſciente & conſentiente patrono in fraudem ejus facta non revocantur, *l. non videtur 11. D. ſi quid in fraud. patr.* Idem obtinet & in actione doli, furti, injuriarum, damni dati, de quo textus ſunt innumeri. Idem in Ædilitiis actionibus, ſi videlicet emptor prudens ſciens rem vitioſam emerit. Idem in actione evictionis nomine, ſi prudens rem alienam quis emerit: Nam & hic non ab alio decipitur, ſed ſeipſum decipit. Idem in eo qui ſciens fundum ſuum vendi præſens nón contradixit: quam ſpeciem hic apponunt ſcholia Baſilicorum, quod etiam primum ad hunc titulum ſcholion eſt. *Separandi* tamen ſunt ab hac R. caſus ſingulares, ubi ſcienti & conſentienti facta injuria, nihilominus actionem producit: puta, ſi quis puellam volentem rapuerit, ſi quis filium volentem intervertat, ſi quis ſervum volentem corrumpat, nihilominus enim patri, cognationi, neceſſitudini actio datur: ſeparandi, inquam, hi caſus ſunt, quia hæc Reg. proprie eſt de fraudatoriis actionibus, ubi videlicet facta *in fraudem*, id eſt, damnum creditorum revocantur: *Nemo*, inquit lex, videtur *fraudare*, id eſt, damno afficere, fraudare commodo creditores. Fraus (inquit JConſ. in *l. 1. §. 15. D. ſi quid infr. patr.* in damno pecuniario accipitur). Et hoc ſenſu fraudandi vox hic, *& l. 67. ad Trebell.* & ſimilibus, accipitur. Caſſiodor. 12. *Epiſt. 11. Nonne piaculum eſt talibus rapere, qui neſciunt aliena fraudare?* Ratio autem horum ſingularium caſuum duplex eſt. 1. Quia ad alienam hæc res porrigitur injuriam, *l. un. Cod. de rapt. virgin. l. 3. §. 5. de homine lib. exhib. l. pen. Cod. de ſervo corrupto.* Deinde, quia neque ſcire ſatis eſt, niſi & conſenſus accedat: Ideo hac Regula dicitur: *Qui ſciunt & conſentiunt:* Et ratio in aperto eſt ex *l. 3. & ſimilib. ſupra h. t.* quia ejus eſt non nolle qui poteſt velle. Item ab hac Reg. ſeparanda eſt altera illa, quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur ſentire *l. 203. infra*, ut ad eam oſtendetur. Ex his jam apparet, quam minime debuerit hæc Reg. trahi ad *l. 78. ſup.* cumque ea ſimul explicari.

De

Digitized by Google

De SERVI *actu, mox liberi facti.*

CXLVI. PAULUS *libro ſexageſimo ſecundo ad Edictum.*

Quod quis dum ſervus eſt egit, proficere libero facto non poteſt.

DE *Servo* eſt hæc Reg. pariter ut tredecim aliæ *h. t.* puta *lex* 4. 18. 22. *in princ. &* §. 1. *l.* 23. *in fin.* 32. *in pr. l.* 77. (ibi, *ſervi optio*) 107. 133. *ſupra*, *l.* 157. 175. *in princ.* 209. *& l. ult.* Hæc nominatim eſt de Servo, mox libero facto, vel manumiſſo: Quæriturque, utrum quod quis dum ſervus erat, egit, ſtatu mutato, ſeu libero facto, ei proficere ſeu prodeſſe poſſit? Id quod hac Regula negatur: Cujus ut eadem inſcriptio eſt quæ legis 144. *ſupra*, ita ad eandem ea rem pertinet, & ad eundem effectum, ad quem §. 1. illius l. nempe, in actibus, veluti ſtipulationibus, id tempus, eum perſonæ ſtatum ſpectari oportere quo actus geſtus eſt. Hinc inter cætera ſequitur, non poſſe heri ſervum hodie liberum, & ſic novum hominem (*l. qui res* 98. §. *arcam* 8. *D. de ſolutionib.*) commodum aliquod ſectari, percipere, experiri, exequi, ex ea ſtipulatione, ex eo contractu, ex eo quod egit, cum ſervus eſſet: quia ſcilicet quo tempore contrahebat, ſervus erat, & ſic emolumentum contractus eo tempore ſtatim domino quæſitum fuit, §. *item vobis inſt. per quas perſ. cuique adq.* quod nunquam ſervo proficere poteſt, ſed veteri domino.

Igitur (ut geminam hujus l. ſpeciem perſtringamus) non poteſt ſervus antea, hodie liber factus ſeu manumiſſus, ex eo actu ſervili, ſeu ex eo contractu, ex ea ſtipulatione, *creditor* cenſeri, & velut creditor in bonorum ejus cum quo contraxit poſſeſſionem mitti: verum priſtinus ejus dominus revera creditor eſt. Egit quippe Paulus libro 62. ad Edictum, unde hæc Reg. deſumpta eſt, de jure creditorum, deque executione in bonis debitorum, & de Pauliana actione ſeu *de revoc. his quæ in fraud. cred.* ut oſtendit exinde lex 9. *D. de pactis*, *l.* 7. *&* 9. *D. quæ in fraud. creditor. facta*: & ſupra jam oſtenſum eſt ad *l.* 144. Addatur & aliud exemplum ex *l. juris gentium* 7. §. *ult. D. de pactis*. Necquicquam igitur proficiet actus ille anterior, libero jam facto ſeu manumiſſo. Idemque juris eſt in filiofam. nam & ſi filiusf. ſub conditione ſtipulatus emancipatus fuerit, deinde extiterit conditio, patri actio competit, non filio: ut idem Paulus eodem lib. 62. definit in *l. ſi filiusf.* 78. *D. de V. O.* quæ proinde huic inter alias conjungenda eſt: ubi rationem reddit, quia in ſtipulationibus id tempus ſpectatur, quo contrahimus. Quæ ratio ſive regula transfuſa eſt in l. 144. §. 1. *ſupra*, quæ & ipſa proinde huic l. jungenda eſt. Ergo pater hoc caſu revera creditor eſt.

Ait autem Paulus generaliter, *Quod*, id eſt, quodcunque pariter, ut *d. l.* 18. *ſupra*, *omnimodo*; id eſt, non tantum ſi pure, ſed etſi ſub conditione quid actum contractum fuerit, & conditio poſtea extiterit libero eo facto, ſemper enim commodum ejus domino proficiet non ipſi: Pariter ut patri, in ſimili caſu: Nam (quod definitur, *d. l.* 18. *ſupra*, huic concordante) ſub conditione ſtipulantes omnimodo eis (quorum in poteſtate ſumus) adquirimus, etiamſi liberatis nobis poteſtate conditio exiſtat. Ait rurſum Paulus, *egit*, generali iterum verbo, quo continetur, ſive verbis,

ſive

ſive re quid agatur, veluti ſtipulatione vel numeratione: Non igitur contractus tantum dicere voluit ultro citroque obligatorios quos Græci συναλλάγματα vocant, non rurſum *geſtum*, quod ſignificat rem ſine verbis factam, *l. 19. D. de V. S.*

Ait Paulus, NON POSSE *proficere*, nempe quia actuum & ſtipulationum natura adverſatur, in quibus id tempus ſpectatur, quo quid actum contractumve eſt. Vim ſuam & ſubſtantiam actus hominum capiunt ex præſenti, ſic ut in cujus perſona ſemel conſtiterunt, in ea deinceps pereunent, permaneantque: Atenim actus ſervi in perſona domini ſtatim conſtitit, ſic ut in ſervi perſona ne momento quidem conſtiterit.

Ab hac vero Reg. ſubmovendus eſt caſus *l. ſi ſerva 39. D. de jur. dot.* ubi dicitur, dotem a ſerva conſtitutam, poſt manumiſſionem conſtante matrimonio convaleſcere, tum vel maxime, ſi ſuum ei peculium relictum ſit: Non quidem generali tantum dotium favore, verum quia hic actus perſonam ipſam ſervi afficit & conjunctionem ejus.

Vice verſa autem, quæ & ipſa quæſtio hinc ſubmovenda eſt, an & quando olim ſervi actus, hodie libero *noceat*, id eſt, liber factus ex ſuo facto in ſervitute conveniri poſſit, hujus loci non eſt quærere. Interim de eo eſt peculiaris tit. Cod. *An ſervus pro ſuo facto poſt manumiſſionem teneatur.*

De SPECIALIBUS *&* *de* GENERALIBUS.

CXLVII. GAJUS *libro viceſimo quarto ad Edictum Provinciale.*

Semper ſpecialia generalibus inſunt.

AD Tractatum de *Executione* in bonis debitorum, & quidem ea in re *de privilegiis creditorum*, & hæc lex pertinet, quod oſtendunt reliquæ leges omnes quæ ex eodem Gaji libro deſumptæ ſunt: puta *lex cum bona 16. & l. 21. D. de reb. auth. jud. poſſ. l. 58. D. de V. S.* Obſervandum eſt, in bonis debitoris venditis privilegiarios quoſdam creditores eſſe, qui cæteris præferuntur: quo ſane pertinet *d. l. cum bona 16. & l. 21.* ita quidem, ut in quibuſdam Pandectis *d. l. cum bona 16.* inſcribatur novus titulus, *de Privilegiis creditorum*, atque ita allegetur. Porro inter creditores privilegiarios ſunt ii qui generalem habent hypothecam anteriorem: hi enim præferuntur iis, quibus poſtea prædium aliquod ſpecialiter ex his bonis hypothecæ datum eſt, *l. 2. D. qui potiores, l. 6. Cod. eod. tit.* Ratio hujus rei non alia quærenda eſt, quam ab hac Reg. quia *ſemper ſpecialia inſunt generalibus.*, & quia inſunt, utique generalis anterior hypotheca ſpeciali poſteriore potior eſt: Denique ſpecialia generalibus ita inſunt, & continentur, ut obligatione generali rerum ſpecialia omnino contineantur. Et hæc quidem genuina ſpecies eſt hujus R. non vero contraria, quam hic apponunt ſcholia Baſilicorum, in ſpeciali hypotheca anteriore, & generali poſteriore, cui locus quoque ſit in ſpeciali hypotheca, ea ſoluta. Excipiuntur tantum ſingulari jure neceſſaria & ad affectionem debitoris pertinentia, quia non eſt veriſimile ea quem ſpecialiter obligaturum fuiſſe, *l. 6. 7. 8. 9. D. de pignor. l. 38. prin. D. de rebus auth. jud.*

Et hæc quidem ita obtinent *ſemper*: ſcilicet & in contractibus quo ſpecies hujus legis pertinet, & in iis actibus qui ex unius voluntate dependent, veluti in legibus & in teſta-

Digitized by Google

teſtamentis: Nam & in legatis quoque ſpecialia inſunt generalibus, *l. 79. D. de leg. 3.* Non ita tamen inſunt his duobus poſtremis caſibus, ut non ſpecialia a generalibus voluntate teſtatoris vel Legiſlatoris poſtea divelli poſſint, & divulſa poſteriora ſint quoque potiora; ut ſunt cæteroquin ea quæ in ſpeciem diriguntur, de quo ſupra *l. in toto jure* 80. quo hic Interpretes lectorem remittunt.

Tandem nolo cum hac l. commiſceri legem 110. *in princ. ſup.* quæ eſt de eo quod plus eſt, & ad quam nonnulli lectorem hic remittunt & *l.* 113. quæ eſt de toto *ſup h. t.* etſi idem de duobus illis ibi prædicetur, quod hic de generalibus, nempe, in eo quod plus eſt ineſſe & minus, *d. l. 110. in princ.* in toto & partem contineri *l.* 113.

De EXECUTIONIBUS *in bonis debitor.*

CXLVIII. PAULUS *libro ſextodecimo brevis Edicti*.

Cujus effectus omnibus prodeſt, ejus & partes ad omnes pertinent.

AD *Miſſionem* in bonorum debitoris poſſeſſionem, atque exinde bonorum venditionem, pertinet hæc R. ut oſtendunt ex eodem 16. Pauli libro lex *creditor* 55. *ſupra de V. S.* ubi definitur, quis *creditor* ſit, item lex *qui in navem* 26. *D. de reb. auct. jud. poſſeſſ.* ubi agitur de privilegiatiis creditoribus. Vix ulla tamen hoc titulo lex occurrit, quæ plus negotii interpretibus faceſſiverit, qui varie inquirunt. 1. De *ſubjecto* hujus R. & ſic quidnam voce *cujus*, indicetur: 2. item, quid in ea ſit *effectus*: 3. tandem, quid *Partium* appellatione ſit intelligendum.

Miſſis tribus ſpeciebus Bulgari, Joannis, Accurſii, quæ huc nihil faciunt, ſunt qui cenſent, contineri hic argumentum a toto ad partem: 2. Alii ab effectu totius, ad partes: 3. Nonnulli, quod juris eſt de toto ad totum, id eſſe partis ad partem: 4. Sunt qui hanc ſententiam affingunt, quod omnes tangit, ab omnibus approbari debere. 5. Sunt qui hunc ſenſum aptant, quemadmodum operis publici ἀποτέλεσμα *effectus* omnibus prodeſt, ita collationis in id partes ad omnes ex æquo pertinere. 6. Sunt alii, quibus hæc placet interpretatio, quemadmodum jus omne in genere omnibus prodeſt, ita & ſingulas juris partes omnibus pariter prodeſſe. 7. Subtilius alii hanc Reg. referunt ad effectum & præſtationem operis vel rei alterius individuæ: Verum hæ ſententiæ omnes ab hujus R. argumento aberrant. Tres itaque aliæ ſententiæ ab iis proferuntur, qui hujus R. argumentum propius, ſic ut dicam, ſalutarunt: nempe: 8. Prima eſt *Cujacii*, quam multi hodie ſequuntur, hoc ſenſu: Quemadmodum miſſio in bonorum debitoris poſſeſſionem, omnibus creditoribus prodeſt, ita etiam fructus & impenſas, & ſic commoda & incommoda ad omnes pertinere. Quod equidem veriſſimum eſſe oſtendit *lex Prætor* 1. & 4. *D. de reb. auct. jud. poſſeſſ.* Verum obſervare Cujacium oportuit, non hic agi de fructibus aut impenſis, ſed de ipſis bonorum *partibus*. 9. Secunda eſt *Ravardi*, qui *effectum* hic pro defectu accipit: Nempe deficiente conditione creditoris conditionalis partis ejus partes cæteris creditoribus accreſcere. Quæ ſane Interpretatio ab hujus l. verbis plurimum recedit. 10. Tertia fuit viri doctiſſimi *Petri Pithœi:* nempe omnes partes Edicti quod verſatur circa executionem in bonis

Digitized by Google

bonis debitorum, omnibus creditoribus prodeſſe; Verum falſa eſt hæc interpretatio, quia creditor conditionalis non mittitur in poſſeſſionem ex ſecundo decreto, *l. pen. in fine, D. quibus ex cauſ. in poſſ.*

Ut ſimpliciſſima, ita genuina hæc eſt Interpretatio: Quemadmodum ad unius creditoris poſtulationem facta in bonorum debitoris poſſeſſionem miſſio omnium creditorum utilitatem reſpicit, ſeu hujus miſſionis effectus *omnibus* creditoribus *prodeſt* (quod ſane docet *lex cum unus* 12. *D. de reb. auct. jud. poſſ. l. ult. in pr. C. eod. l.6. §. 7. D. quæ in fraud. cred. l. is cui* 5. §. 2. *D. ut in poſſeſſ. legat.*) miſſionis enim hic effectus eſt, ut in rem potius fiat quam perſonæ ſolius petentis gratia, denique qui poſſidet non ſibi ſed omnibus creditoribus poſſidet; Ita venditis poſtea bonis iſtis & *partes ad omnes pertinent*, i. in portionem ſeu partem omnes creditores vocantur, *d. l. 6. §. 7. & l.6. ult. C. de bon. auct. jud. poſſ.* ſic ut, pro rata debiti æqualem portionem ferant: Quod ſingulare admodum eſt; Alioquin enim Jus Civile vigilantibus ſcriptum eſt, ejuſque qui vigilavit & occupavit melior conditio eſſe ſolet *l. 24. D. quæ in fraud. cred. & pluribus aliis*. Atqui hoc caſu creditoris qui ſibi vigilavit, ſoluſque petiit in poſſeſſionem mitti, non melior eſt conditio quam cæterorum, qui non vigilarunt (etſi poſtea Juſtinianus modum aliquem iſti rei adhibuit; nempe tum demum in partem admittendos creditores ſi præſentes intra biennium veniant, abſentes intra quadriennium *l. ult. C. de bon. auct. jud. poſſid.*) Vice verſa, ut vigilantis, quam cæterorum hac in in re melior conditio non eſt, ita neque deterior eſſe debet: Nam ut maxime bonorum poſſeſſionem unus petierit, non ideo tamen bona in ſe ſuſcepiſſe is creditur, ut cæteris creditoribus ſatisfacere ſolus cogatur *l. 4. C. dicto tit.*

Senſus igitur, ſimul & paraphraſi, hujus regulæ hæc eſto: *Cujus* (bonorum puta poſſeſſionis, ab uno creditore poſtulatæ) *effectus omnibus* (creditoribus) *prodeſt*, *ejus* (quoque, bonis ſcilicet venditis) *partes ad omnes* (creditores) *pertinent*: *partes*, inquam, ſic ut ejus qui vigilavit creditoris conditio, neque melior neque deterior ideo cæterorum conditione ſit.

PARS

PARS XVI.

TITULUS REGULARUM, DE INTERDICTIS.

Reſpondens libro 43. Digeſtorum, & decem legibus conſtans, a l. 159. ad 168. incluſive ſeu Regulis 22.

De LUCRO *&* FACTO, *ex eadem perſona.*

CXLIX. ULPIANUS, *libro ſexageſimo ſeptimo ad Edictum.*

*Ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum * præſtare debet.*

* veluti occupationem clam vel vi factam.

DE *Interdictis* ſunt Regulæ 22. ſequentes, id eſt, de formulis, & quadamtenus actionibus, quibus ſuper poſſeſſione, vel quaſi, in jure experimur; Quamquam ſunt & quædam Interdicta, ubi proprietatis cauſa judicio poſſeſſorio tam proxime nexa eſt, ut utrique idem Interdictum ſufficiat, ut docet *lex* 1. §. *ult. D. de aqua quotid. l.* 2. §. 2. *D. de interdict. l.* 3. §. *hoc autem D. de itin. actuque priv. l. ſunt pœna* 43. *D. de religioſis*.

Cæterum, cum interdicta vel ex Jure quodam univerſali promanent, vel ex ſingulari, hæc Regula ad priorem ſpeciem referenda eſt; Ad Interdictum, inquam, *Quorum bonorum*, quod datur heredi vel bonorum poſſeſſori, adverſus eum qui de bonis hereditariis pro herede vel pro poſſeſſore quid poſſidet: Item ad Interdictum *Quod Legatorum*, quod competit heredi adverſus legatarium, qui quid legati nomine non ex voluntate heredis occupavit: Illud adipiſcendæ poſſeſſionis; imo utrumque; Quamquam iſtud magis reſtitutorium eſt. In hoc igitur utroque Interdicto hæc Regula cernitur: puta, ut ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare teneatur; ut oſtendit *lex* 1. *D. quor. bonor. l.* 1. *D. quod legat.* quæ ex eodem Ulpiani libro deſumptæ ſunt. Suavis proinde hæc altera a Græcis Scholiis, ad Baſilica ſpecies apponitur: Quod qui fundi uſumfructum habet, ſtipendia quoque præſtet, & emphyteuticarius canonem emphyteuticum. Neque etiam veræ ſpecies ſunt, quas hic Interpretes cumulant, quibus illud efficitur, quod ejus cujus opera utimur, etiam factum præſtare nos oporteat: veluti dominus factum inſtitoris præſtat, *l.* 1. §. 1. *D. de inſtitor.*, quam l. hic

allegat primo loco Gl. exercitor navis, factum magiſtri, *l.* 1. §. 1. *D. de exercitor.* nauta, caupo, ſtabularius ejus factum præſtat cujus miniſterio utitur, *l.* 1. *D. naut. caup. ſtabul.* publicanus factum familiæ ſuæ, *l.* 1. *D. de publican.* dominus factum procuratoris, *l.* 8. *D. de procur.* conductor factum mercenarii *l.* 5. §. 11. *D. quod vi aut clam*, *l.* 1. §. 10. *D. de vi & vi arm.* (adde & ſp. l. *ſi non ſolus* 10. *in princ. D. ſi quis om. cauſ. teſt.* pater & dominus delictum eorum quos in poteſtate habent, quæ altera hic ſpecies apponitur in ſchol. ad Baſil. Hæ, inquam, ſpecies & ſententiæ omnes etſi veræ ſint, ad hanc tamen regulam non pertinent; quia hic agitur non de perſonis quarum opera utimur, verum de iis ex quarum perſonis ipſis lucrum capimus: & quidem in cauſis civilibus. Minus etiam recte huc refertur *lex* 10. *&* 73. *ſup. hoc tit.* ubi videlicet commoda cujuſque rei eum ſequi dicuntur, quem ſequuntur incommoda, quia id pertinet ad *rei* alicujus reſpectum: nempe ut ejuſdem rei & onerum & emolumentorum mixtura fiat. Tandem non complectitur hæc regula ſervos, quia neque perſonam hi habent, *l.* 32. *ſup. hoc tit.*

Intra duas proinde ſpecies hæc regula conſiſtit, in interdictorum argumento: nempe aptanda venit ea heredibus, & parentibus, ad quos ſcilicet ex perſona defunctorum & filiorum lucrum redit; ubi ſane quis neget æquiſsimum, heredes & parentes factum defuncti vel filiifamilias præſtare oportere? Et quidem nominatim in interdictis, ac ſpecialiſsime in interdicto *Quod bonorum* & *quod legatorum*.

Finge, pro herede vel pro poſſeſſore aliquem bona hereditaria poſsidere? vel finge, filium legatum ſibi propria authoritate occupaſſe? Sane & poſſeſſoris pro herede vel pro poſſeſſore heres & pater filii nomine, utroque interdicto tenentur; Quod nominatim hoc ipſo libro proditum exſtat de interdicto quod legatorum *in l.* 1. §. 10. 13. *D. eod. tit.* quæ huic conjungenda eſt: Ita quidem, ut vice verſa filiusfamilias interdictis uti non poſſit, *l.* 1. §. 22. *D. de vi & vi arm.* quia quicquid filius apprehendit, id ſtatim pater ejus poſſidet, *l.* 4. *D. de adquir. poſſ.* (quæ & ipſa huic legi conjungenda venit) & concordat *lex* 93. *ſupra*. Ex his jam apparet, quid per *factum* hic ſit intelligendum: nempe factum quid clam, vel vi.

Cæteroquin (quæ alia jam quæſtio eſt) quatenus ſeu quomodo factum defuncti heres præſtare teneatur, ac nominatim in interdictis, docet *lex* 15. §. 3. *D. quod vi aut clam*, & ſex præterea hoc tit. Regulæ, puta *lex* 54. 120. 143. *ſupra*, 160. §. *ult.* 175. §. 1. 177. *infra*. Ex his interim quæ ad hanc l. dixi apparet, quam diverſa ſit hujus legis ſententia quam ſuperioris, cum tamen eandem eſſe tradat Cujacius: certe & in ſpeciebus apponendis aqua ei hæſit.

De

Digitized by Google

De eo qui DESIIT *dolo* POSSIDERE.

CL. IDEM (*Ulpianus*) *libro ſexageſimo octavo ad Edictum*.

Parem eſſe conditionem oportet ejus qui quid poſſideat, vel habeat, atque ejus cujus dolo malo factum ſit quo minus poſſideret vel haberet.

DOlo *amiſſæ poſſeſſionis* & realis poſſeſſionis pariatio ſeu adæquatio hac Reg. inſtituitur: Nempe parem eſſe conditionem *oportere*, id eſt, actionem adverſus eum non minus dari qui rem dolo poſſidere, habere, deſiit, quam eum qui revera poſſideat, vel habeat: denique dolum pro poſſeſſione eſſe: Quæ eadem eſt ſententia duarum præterea Regularum hoc titulo concordantium, puta *legis qui dolo* 131. *ſupra* (quo ſeſe hic refert Gloſ. referunt & alii Interpretes) *& l.* 157. §. 1. *infra h. t.* Quarum prior pertinet ad *Noxales* actiones, hæc noſtra cum poſteriore ad *Interdicta*, ubi ſane vel maxime hanc Reg. obtinere oſtendit *lex nemo ex ſociis* 68. §. 1. *D. pro ſocio*. Hæc nominatim referenda eſt ad interdictum, *Ne quid in publico itinere fiat*, ut apparet ex *l.* 2. §. 42. *D. eod. tit.* unde hæc Reg. totidem verbis tranſcripta eſt. Interdicti iſtius hæc ſententia eſt: Ut ſi quid in via publica vel itinere publico *factum* aut immiſſum quis *habeat*, quo ea via idve iter deterior ſit, fiatve, reſtituere jubeatur: Hinc jam quæritur, quidnam *habere*, quid *factum aut immiſſum quis habere* cenſeatur: Finge enim, opus a me factum, vel finge ex fundo meo arborem in viam publicam cecidiſſe, ut itineri ſit impedimento; vel finge, me cloacam in viam publicam immiſiſſe, vel aquam in meo collectam in viam reſtagnare: Mox finge, dolo malo meo factum, quo minus hæc haberem poſsiderem, ut ita imminenti interdicto judicioque me ſubducerem? Sane nihilominus interdicto tenebor, ex Regulæ hujus ratione. Cujus æquitas naturalis verbo OPORTET hac R. deſignatur.

Quis DAMNUM *faciat*.

CLI. PAULUS *libro ſexageſimo quarto ad Edictum*.

Nemo damnum facit, niſi qui id fecit, quod facere jus non habet.

DAmnum *facere* hac Regula dicitur, qui facit quod facere jus non habet: & e contra damnum facere negatur, qui jure ſuo quid facit, ſeu qui jure ſuo utitur; pariter ut idem dolum facere negatur *l. ſi nullus videtur* 55. & *l.* 129. *in princ. ſupr. h. t.* ut & vim facere *l.* 155. §. 1. *infr.* Quæ leges interim, hactenus huic concordantes notandæ ſunt. Juris ſcilicet ſui perſecutio injuriam non continet; contra excuſat a dolo, vi, damno. Excuſat item ab injuriarum actione *l.* 11. §. 1. *l.* 95. *D. de injur.* Excuſat a damno injuria dato, ſeu ab Actione Legis Aquiliæ; ut variis exemplis comprobatur *l.* 7. §. 4. *l.* 27. *l.* 30. *l.* 44. §. 1. *l.* 45. §. 4. *l. ſi quis fumo* 49. §. 1. *D. ad Leg. Aquil.* Neque eo tamen ſp. hujus Regulæ pertinet, quod quidam vellent. Denique ex-

cuſat a *damno* facto ſeu dato in argumento Interdictorum, & quidem in Interdicto: *Ne quid in loco publico*. Quo pertinet hæc lex, argumento *l.* 1. *D. ne quid in loco publico*, quæ ex eodem libro Pauli ad Edictum deſumpta huic conjungenda eſt. Idque ipſum ſpeciatim oſtendit Ulpiani, ex concordante huic ad Edictum libro *lex* 2. §. 10. & 16. *D. eo tit.* ſed & ipſamet ejus Interdicti verba, quæ hujuſmodi ſunt: *Ne quid in loco publico* FACIAS, *inve eum locum immittas, qua ex re quid illi* DAMNI *detur*, PRÆTERQUAM *quod Lege, SCto, Edicto, decretove Principum tibi* CONCESSUM *eſt*: ut refert Ulpianus *d. l.* 2. *in princ.*

Jure autem ſuo in commune quis uti, ſeu *facere quod facere jus habet* dicatur, de eo dicendum ſemel ad *d. l.* 155. §. 1. Scholion ſane Baſilicorum hic ſpeciem ponit in eo qui ædificat domum in loco, non obſervato ſpacio, lege, præſcripto.

De VIS *diviſione Regula.*

CLII. ULPIANUS *libro ſexageſimo nono ad Edictum.*

Hoc jure utimur, ut quicquid omnino per vim fiat, aut in vis publica, aut in vis privata crimen incidat.

AD Interdictum de *Vi & vi armata* (quod datur ei qui vi poſſeſſione ſeu fundo expulſus, dejectus, ejectuſve eſt, ad recuperandam ſeu integrandam poſſeſſionem) & ad Interdictum *Unde vi*, tota hæc lex quatuor Regulis conſtans, referenda eſt, quod Cujacius quoque hic notavit. Et quidem initio ſtatim *diviſio* Vis proponitur, in publicam & privatam, & quidem quatenus vis criminali actione vindicatur, quod verba illa oſtendunt, *ut in vis* CRIMEN *incidat*, duabus videlicet legibus Juliis: Eſt enim alia lex Julia de vi publica: alia lex Julia de vi privata, ſeu Lex Julia publicorum, & privatorum, quod etiam oſtendunt diſtincti tituli Digeſtorum. Porro, etſi hæc mera diviſio ſit, non ideo minus recte hoc titulo ſtat: nam & ſic Papinianus lib. 1. Definitionum, vitiorum, quibus teſtamenta laborare ſolent, diſtinctionem ſpecieſque propoſuit, ſingulaque definivit *l.* 1. *de injuſto rupto*: pariter, ut actionum diſtinctionem ſpecieſque eodem libro proponit, *in l. actio* 28. *de oblig. & act.* Ad rem.

Occaſione ſcilicet Interdicti *de vi & vi armata* id monitum voluit Ulpianus; ut ita indicaret, cum quid vi factum eſſet, non Interdicto tantum, verum etiam criminali actione vim vindicari coerceri poſſe: quod etiam teſtatur *lex* 32. *de pœnis*, *l. ſi de poſſeſſione* 4. *Cod. unde vi*, & quidem ſi criminaliter agatur, nonniſi duplici judicio, puta vel lege Julia de vi publica, vel lege Julia de vi privata: quia & duæ ſpecies vis eſſent. Et quidem id egit libro 69. ad Edictum (unde hæc lex deſumpta eſt) quo id Interdictum prolixe interpretatus eſt, ut oſtendit *lex* 1. & 3. *D. de vi & vi arm.* & *l.* 60. *D. de V. S.* quæ ex eodem libro deſumptæ huic ſunt conjungendæ. Et ſane Ulpianus *d. l.* 1. §. 2. mentem hanc ſuam aperte prodit: *Ne quid* inquit, *per vim admittatur*, *ETIAM legibus Juliis proſpicitur publicorum & privatorum*: Addatur & *lex* 5. *D. ad l. Jul. de vi priv.* quæ ex eodem libro deſumpta eſt. Prodit & hanc ipſam mentem ſuam hac ipſa Regula: Hoc JURE UTIMUR, inquit, ut QUICQUID OMNINO *per vim*

Digitized by Google

vim fiat. &c. Quæ verba ſane ſunt prolixiorem tractatum pluresque ſpecies in pauca contrahentis, atque in brevem cauſam conjicientis.

Nempe, quia ubi de Interdictis agitur quinque ſpecies ſunt vis ſeu violentiæ, ut eas nunc perſequar, ex Jaſonis mente in *leg. 9. C. unde vi*. Eſt enim *expulſiva*, de qua agitur Interdicto unde vi; ſeu *de vi quotidiana & de vi armata*. Eſt *ablativa* circa res mobiles, quæ vi bonorum raptorum actionem inducit: Eſt *Compulſiva*, quæ reſtitutioni integrum locum facit: *Turbativa* quæ Interdictum uti poſſidetis & utrubi producit; Denique eſt *Inquietativa*, ubi videlicet quis non poſſeſſor in ſuo facienti, opus forte molienti, obſtat, quo pertinet interdictum: *Ne vis fiat ei*, interdictum *de ſuperficiebus*, de *Itinere actuque privato*, &c. Tot ſcilicet vis ſeu violentiæ ſpecies ſunt, ubi interdictum de vi intentatur: Ubi vero crimen violentiæ perſequimur, quiequid *omnino* per vim fit, aut in vis publicæ aut in vis privatæ crimen incidit: unde dixit JC. *Hoc jure utimur*, item, *omnino*: Ut indicaret ſcilicet, ut præciſam & brevem ita & certam juris definitionem ſeu regulam indubitatam, ὁμολογουμένως, receptam. Cujus rei index eſt paſſim in jure formula illa, *hoc jure utimur*, quam ipſa uſurpat, ut omittam complures alias leges, & Paulus in interdicto de vi & vi armata, *l.6. D. eod. tit.* Imo & ſimiliter idem JC. in *l. contractus 23. ſupra*, *& ita utimur*. Et ſic quoque hæc ſententia licet diviſio ſit, in Regularum cenſu recte ſtat.

Jam igitur tenemus (quod primo loco hic tenendum eſt) quanam occaſione hanc diviſionem Ulpianus propoſuerit, & quonam reſpexerit.

Deinceps videndum eſt, quonam differant vis publica & vis privata, & quæ utriuſque nominis ratio ſit: de quo alioquin prolixe agit, ſeu quærit, etiam Menochius 2. *de arbitr.* 594. Sunt igitur (& in his Cujacius & Rævardus) qui a cauſa efficiente vim publicam & privatam diſtingui putant, arg. *l.7. D. de vi publ.* & Pauli *lib. 5. ſent. tit.* 26. Nempe vim illatam a publica perſona, vim publicam ab initio fuiſſe, poſtea etiam eam quæ armatis & convocatis hominibus, privatam a privato: Verum etſi olim quandoque vim publicam ita a privata diſtinctam fatear, jure tamen Juſtinianeo non ita diſtingui certum eſt: Nam & vim publicam a privato admitti liquido apparet paſsim toto *tit. D. ad L. Juliam de vi publ.* Inanior ſententia eſt eorum, qui ab objecto utramque vim ſecernunt, nempe, ut ea publica ſit, quæ publicæ perſonæ, privata quæ privatæ fit. Sed neque tertia interpretatio admittenda eſt a *modo*, quaſi vis publica cum armis (quæ non liceat cuique privato movere) privata, ſine armis admittatur: quæ Duareni, Munatii, Hotomanni ſententia fuit: Nam & hanc interpretationem refutant quamplurimi textus, ubi etiam ſine armis vis publica admittitur, *l.29. §. ult. D. de adult. l.3. §. 4. l.7. §. pen. & ult. D. de vi publ.* Neque item admittenda quarta Roberti ſententia, quaſi vis publica ſit, quæ meditata atque parata prius eſt, ſeu quam præmeditatio aut conſilium præceſsit, ut cum coacti ad vim homines fuerunt, quaſi hæc vis atrocior & exitioſior Reipubl. æſtimanda ſit. Quamquam illud verum ſit, ſi de vi expulſiva nominatim agatur, tum vim publicam a privata armis ſecerni: Et ita accipiendum eſt in terminis quod ſcriptum extat §. 6. *Inſt. de Interdict.* §.8. *Inſt. de publ. jud.* quod expreſſiſſime oſtendit collatio legis 3. §. *ult. & l.4. D. de vi publ.* quæ lex ex eodem libro deſumpta eſt, unde hæc noſtra. In cæteris violentiæ ſpeciebus falſa eſt hæc diſtinctio, quod interpretes turbavit.

Ab

2. Ab *effectu* igitur diſtinguendam utramque vis ſpeciem puto, ſcilicet *Publica* eſt, qua jus publicum violatur, bonum publicum læditur; ipſius Reipubl. ſecuritas directe attentatur, vel proxime diſciplina publica atrociſſimo violentiæ genere percellitur: cui ſententiæ proxime accedit Theſaurus *deciſ. 35. n. 2. in fin. Privata*, qua privati tantum jus intercipitur, privatum bonum læditur.

De MANDATO.

§. Delcit, 1. L. 152.

Delcit & qui mandat.

De RATIHABITIONE.

§. In maleficio, 2.

In maleficio ratihabitio mandato comparatur.

* In *maleficio* deſunt in Vulg. Haloand.

INTERDICTI *unde vi* verba hæc fuerunt, & quidem prima, *Unde tu illum vi* DEJECISTI: Ulpianus dum hæc verba libro 69. ad Edictum interpretaretur, eum quoque dejicere oſtendit §. 1. qui alteri mandavit vel juſſit: item §. 2. eum quoque dejeciſſe videri, qui ratum habuerit id quod vi factum eſt: *Dejicit & qui mandat*: item, *dejicit & qui ratum habet*, ſeu in maleficio ratihabitio mandato comparatur. Et ita quidem hæ duæ regulæ in unam lineam conjiciendæ ſunt, quarum verba repetita ſeu contracta ſunt ex *l. 1. §. 12. & 14. & 15. D. de vi & vi arm.* (quæ Lex ex eodem Ulpiani libro 69. ad Edictum deſumpta eſt). Quod quidem etiam obtinet non tantum in vi quotidiana ſeu inermi, quo hi duo §§. pertinent, verum & in altero Interdicto, *de vi armata*: Quod idem Ulpianus eodem libro ſcripſit, in *lege 3. §. 10. D. eod. tit.* ex *eod. lib.* Id quod in delictis ſeu maleficiis nominatim obtinere *hac l. & d. l. 1. §. 14.* dicitur. Sed enim in negotiis quoque civilibus idem obtinet: Ita nempe negotiorum geſtorum vel mandati actione tenetur, & qui non prohibet pro ſe intervenire & qui ratum habuit quod geſtum eſt, *l. ſemper qui 60. ſupr. h. t.* Ita, quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt quaſi ipſi ſolutum eſſet, *l. 180. infr.* Par ratio quoque Legis Aquiliæ, ſeu damni injuria dati, nam & is damnum dat, qui jubet dare, *l. 169. in princ. infr. h. t.* Atque ita quoque ſynopſin habemus quatuor Regularum hac in re hoc titulo concordantium: quarum duæ ſunt de juſſu, totidem de ratihabitione. Ad alias nunc Leges divertamus: De ratihabitione ſpectatur iſtius Reg. veritas paſſim toto jure: in materia nominatim interdictorum, addatur *lex 7. D. quod vi aut clam*, *l. 5. D. de aq. & aq. pluv.* Etiam in Contractibus; Ita ſi ratum habuerit quis quod ſervus ejus geſſerit vel filius, quod juſſu actio datur *l. 1. §. ſi ratum 6. D. quod juſſu*. Ita mutuum quoque a filiofamilias contractum contra Senatuſconſultum Macedonianum ratihabitione patris validum fit, *l. ult.*

l. ult. C. ad Macedon. quæ una eſt ex 50. Juſtiniani deciſionibus. Ita negotiorum geſtio ratihabitione alicujus ejus negotium fit *l. 6. §. item quæritur D. de negot. geſt.* Ita pignoris datio ratihabitione confirmatur *l. ſi fundus*, §. 1. *D. de pignor.* Emptio venditio, *l. 3. C. de R. V. l. 4. C. de uſucap. pro emptore*, *l. 11. C. de eviction.* precarium *l. ſi ſervus 13. D. de precar. l. 7. in fin. C. quod cum eo qui in al. poteſt.* Solutio *l. 12. §. ult. l. 49. §. ratam & l. 58. D. de ſolution.* quæ duæ leges inter ſe conjungendæ ſunt. Rei in judicium deductio *l. Julianus D. qui ſatiſdare, l. licet 56. de judic.* Mortui quoque illatio; nam & ratihabitione locus religioſus fit *l. 6. §. 4. de rerum diviſione*: bonorum poſſeſſio ſervo vel filiofam. adquiſita: item reſtitutio hereditatis ex Senatuſconſulto Trebelliano *l. 65. D. ad Trebell. l. pen. D. ratam rem haberi*, denique ex Juſtiniani conſtitutione, *l. donationes 25. C. de donat. inter vir. & uxor.* ratihabitiones negotiorum geſtorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta ſunt, ſublata diſtinctione inter ea quæ facti ſunt & quæ juris.

Excipiendi ſunt tantum ii actus (ut objectionibus occurramus) ubi leges nominatim ad initium actus ſeu negotii ſeſe referunt, & juſſum nominatim ſpectari jubent, ut in quatuor ſequentibus caſibus: 1. In nuptiis, ubi juſſum patris præcedere oportet, §. 1. *Inſt. de nuptiis*, *l. ſi furioſo*, *C. eod.* 2. Item ut infamia notetur pater ob conſenſum præſtitum filio ad ducendam viduam, intra annum luctus, initium nuptiarum ſpectari Prætor vult: quare qui ratas tantum nuptias habuit, non notatur, *l. 13. princ. D. de his qui not. infam.* 3. Item in adquirenda hereditate, *l. ſi quis mihi 25. §. juſſum 4. D. de adquir. heredit.* etſi aliud juris ſit in bonorum poſſeſſione, & reſtitutione hereditatis ex Senatuſconſulto Trebelliano: ibi quippe ratihabitio ſufficit, *l. ſervo 68. D. ad Senatuſconſ. Trebell. l. penult. D. rem ratam hab.* 4. In auctoritate a tutore pupillo præſtanda: de quo ad *l. 29. ſup.*

De Actionib. in HEREDES, *ex dolo defuncti.*

§. In Contractibus, 3. L. 152.

In contractibus quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt, heres in ſolidum tenetur.

EO in ſummam pertinet hæc Reg. ut oſtendatur quid interſit in argumento Actionum hereditariarum, inter actiones ex contractu & inter actiones pœnales ex delicto: quod ut ipſa Regulæ verba ingerunt, ita Græci etiam non videre non potuerunt. Nempe in actionibus pœnalibus, actio in heredes datur, non niſi in id quatenus ad eos pervenit ex dolo defuncti, quod quidem quatuor Regulis hoc tit. inter ſe concordantibus comprobatur, puta *lege* 38. 44. 111. §. 1. 127. *ſupra.* Et ſpeciatim quidem in interdictis, veluti in interdicto quod vi aut clam, quo proprie pertinet *d. lex* 38. Item in interdicto unde vi, *l. 1. §. ult. l. 3. in princ. & §. ult. D. de vi & vi arm.* (quæ duæ leges ex eodem libro Ulpiani 69. ad Edictum deſumptæ huic conjungendæ veniunt) & *l. 9. eod. tit.* quæ proximæ legi jungenda eſt. Ibi ſcilicet ſufficit, non in lucro verſari heredem, non etiam damnum ſubire *d. princ.*

Alia ratio eſt *Contractuum* ſeu actionum ex contractu h. l. & *d. l. 157. §. 2.* Nam in his,

Digitized by Google

his, quod Ulpianus hac R. ait, ſucceſſores ſeu heredes ex dolo defuncti non in id tantum quod ad eos pervenit, verum in ſolidum tenentur, quod altera quoque Regula hoc ipſo titulo comprobatur, ab eodem Ulpiano, cum is in eodem interdictorum argumento verſaretur, puta *l.* 157. §. *ult. infra*, & a Pomponio *l.* 12. *D. de O. & A.* quæ conjungenda venit cum *d. l.* 38. *ſupra*.

Neque indiſtincte tamen ex contractibus heredem in ſolidum teneri hac l. indicatur: Ait enim Ulpianus verbis taxativis, *in contractibus, quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt, heredem in ſolidum teneri*: Quæ quidem verba duplicem ſenſum admittunt: Primo heredes ex iis tantum contractibus in ſolidum teneri, quibus rei tantum perſecutio ineſt, ſeu ex quibus rei perſecutoria actio naſcitur ob dolum videlicet admiſſum vel bonam fidem non præſtitam, ex naturali contractus præſtatione, de quo dictum fuit ad *l. contractus* 23. *ſupra h. t.* Proinde aliud obſervandum indicare videatur, in iis contractibus, in quibus non ſola doli præſtatio vel bona fides ineſt, verum inſuper & pœna propoſita eſt: Exempli gratia, in depoſito tumultus, incendii, ruinæ, naufragii cauſa: ibi ſcilicet in heredem de dolo defuncti actio eſt in ſimplum tantum, non in duplum, in quod defunctus teneretur, *l.* 18. *D. depoſiti*. Nempe in depoſito ex his quatuor cauſis actio pœnalis in depoſitarium ipſum datur in duplum, quia perfidiæ crimen hic creſcit ob depoſiti neceſſitatem, *l.* 1. §. 4. *D. depoſiti*: Quare etſi hæc actio ex contractu naſcatur, attamen quia pœnalis ea parte eſt, non datur adverſus heredem in ſolidum, ex generali Juris Regula: *Pœnales actiones non dari in ſolidum in heredes*, ſive ex delicto, ſive ex contractu, ſive ex quaſi contractu pœnalis actio deſcendat, ut plenius oſtenſum eſt *ad d. l.* 38. *ſupra*: Denique unde unde actio pœnalis naſcatur, in heredem nunquam datur. Ex ſuperioribus interim apparet, inanem eſſe ſententiam exiſtimantium, nullas actiones pœnales dari ex contractibus, quod refutat hæc Reg. ſed & leges ipſæ ex tit. Depoſiti.

Poſſit ſecundo & hæc interpretatio afferri, & forte convenientior, in contractibus bonæ fidei ob dolum defuncti heredem inſolidum teneri, non etiam in contractibus ſtricti juris, ubi heres ob dolum defuncti in id tantum tenetur quod ad eum pervenit, non in ſolidum, *l. quæſitum* 8. §. *ult. D. de precario*, niſi contractui inſit præſtatio doli: veluti ſi ſtipulationi ſubjecta ſit clauſula doli mali, quæ ſtipulationum noviſſima clauſula dicitur *l. noviſſima*, *D. judic. ſolvi*, honeſtatis formula Ambroſio, 3. *Offic.* nempe hæc, *Dolum malum abeſſe abfuturumque eſſe*: Doli ſcilicet clauſula adjecta contractui ſtricti juris propemodum facit eum contractum bonæ fidei arg. *l. pen. de mort. cauſ. donat.*, *l.* 3. *de except.* certe facit, ut ex eo heres in ſolidum teneatur, ſicut ex cæteris aliis contractibus bonæ fidei, veluti mandati, depoſiti *l. ex ea parte* 121. §. *ult. D. de V. O.* Quare contractibus INESSE hæc dicuntur, doli præſtatio ſeu bona fides, duplici ſenſu, tum ex ipſa contractus natura, tum ex ſubjecta ſtipulationi doli clauſula.

De

De OBLIGATIONIBUS *&* POSSESSIONE *adquirendis, amittendis*

CLIII. PAULUS *libro ſexageſimo quinto ad Edictum.*

*Fere quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur: cum * quibus modis adquirimus, iiſdem in contrarium actis amittimus: * Ut igitur nulla poſſeſſio adquiri, niſi animo & corpore poteſt, ita nulla amittitur, niſi in qua utrumque in contrarium actum. **

* cum &, * amittamus, * *eſt*, add. hic in Vulg. Haloand. & in *l. quemadmodum* 8. *D. de adquir. et am. poſſ.*

DE *Ortu* & *Interitu* in ſummam eſt hæc tertia jam hoc tit. Regula, cujus poſtrema ſententia transfuſa & exſcripta in *lege quemadmodum* 8. *D. de adquir. & amitt. poſſeſſ.* & hæc quidem omnium pleniſſima. Nam ut maxime *lex nihil tam naturale* 35. (quo ſe hic ferme referunt Interpretes) & 100. generalibus quoque verbis conceptæ ſunt, attamen *lex* 35. proprie pertinet ad *obligationes* reales, in quibus rei alicujus obligatio contrahitur: lex 100. ad *Civile* vinculum ſeu nexum *perſonalem*, id eſt ad jus agnationis: quod ſane ut Jure Civili per adoptionem contrahitur, *l.* 12. §. *ult. D. de rit. nupt.* ita & contrario Jure Civili (per capitis, ſcilicet deminutionem, id eſt emancipationem) perit.

Atenim hæc regula per tres ſpecies perambulat, per Obligationes, per Adquiſitionem, & Amiſſionem, ſive dominii, ſive poſſeſſionis. Res eo in ſummam redit, eadem eſſe deſtruentis quæ conſtruentis principia ſeu cauſam, id eſt, iiſdem modis quem obligatione liberari, quibus quis obligatus eſt: iiſdem modis *amitti* dominium poſſeſſionemve quibus adquiſita fuerunt. Iiſdem, inquam, modis, ut lex loquitur tribus locis, in contrarium actis. Nam & eadem cauſa eſt obligandi & liberandi, *l. inter* §. *ſacram de V. O.* Eadem cauſa adquirendi & amittendi *l.* 31. *de ſervit. præd. ruſticor.* Modi ſunt conſtituendæ & diſſolvendæ rei rationes: ut ſunt in obligationum materia, re, verbis, literis, conſenſu contrahi.

Per tres igitur ſpecies decurrit hac Reg. Paulus JConſ. ſic ut ab una ſpecie ad aliam hic argumentando progrediatur: ab obligationibus, ad rei poſſeſſioniſve adquiſitionem & amiſſionem: haud aliter atque Papinianus in *l. quamvis* 46. *D. de adquir. poſſeſſ.* Eſt autem hæc Reg. ut de ſolemnibus maxime, ita de vexatiſſimis, duplici nomine: primum, propter particulam FERE quæ initio ejus additur: Deinde propter Enantiophanes quoddam cum quo poſteriorem hujus Reg. partem, quæ de amittenda poſſeſſione eſt, conciliare arduum eſt, imo *ἀσύστατον* *irreconciliabile* ferme creditur. Nobis pro more noſtro, ante omnia de genuina hujus Reg. *ſpecie*, & ad quodnam juris argumentum ea pertinet, diſpiciendum eſt. Igitur quod & ab aliis jam monitum eſt, pertinet ea ad poſſeſſoria judicia & nominatim ad interdicta *unde vi*, *de vi armata*, & *uti poſſidetis*: De his enim Paulum JC. egiſſe libro 65. ad Edictum liquet ex quinque aliis legibus ex eo lib. deſumptis, quæque adeo huic conjungendæ ſunt: puta ex *l.* 11. *D. de*

Digitized by Google

adquir. poſſeſſ. l. 2. & 9. D. de vi armata, *l. 2. uti poſſidetis*, & altera ab hinc *l. 155. infra h. t.* Id inquam, ex illis legibus manifeſtum eſt, & ex ipſa Pauli librorum ad Edictum ſerie. Quare faceſſat illud Nicolai de Paſſeribus adverſus Gilbertum Regium: *Quis hac revelavit?* Imo nulla hic *ἀποκαλύψει revelatione* opus neque cœlitus ſervandum, auſpicium enim in his legibus liquidum niſi apud horum myſteriorum ignaros. Argumento ita deprehenſo, ſpecies & ſententiæ in proclivi: Interdicto teneri qui alium poſſeſſione ſua vi dejecit, ſive corpore ſive animo adhuc poſſideat: retineri enim & ſolo animo poſſeſsio poteſt ſine corpore *l. 3. §. 7. l. 23. §. 1. & ult. l. 27. 46. D. de adquir. vel amitt. poſſeſſ. l. 9. in fin. de rebus creditis*: Igitur utrovis modo quis poſsideat, ſive animo tantum & affectu, ſive corpore tantum, & dejectus fuerit, Interdicto de vi experiri poteſt, quia poſſeſsionem non amiſit, quam vel corpore vel animo retinet. Contra vi dejectus poſſeſsione non videtur, qui neutro modo neque animo neque corpore poſſideat, ut diſertis verbis prodit Ulpianus in eadem interdicti materia verſans, libro 69. ad Edictum, huic Pauli 65 concordante, in *l. 1. §. 24. 25. 26. & l. 3. §. 14. D. de vi & vi arm.* quia nulla poſſeſsio amittitur, vel amiſſa dici poteſt, niſi in qua utrumque concurrit, *h. l. & d. l.* 8. pariter ut in adquirenda poſſeſsione utrumque juxta requiritur.

Nunc videamus de particula FERE, & cur ea hic addita fuerit. Antequam in rationem inquiram, illud notandum eſt, firmiterque tenendum, particulam *fere* hic nominatim additam in priore hujus Reg. ſententia, in argumento obligationum contrahendarum & diſſolvendarum, minime vero in duabus ſequentibus ſententiis de adquirenda, vel amittenda re, poſſeſsioneve ejus, ut ex ipſis verbis liquido apparet. Et in hoc tamen quamplurimi errant, Græci, & in his Hermenopulus, *lib. 2. t. 1.* Theodorus Hermopolites, & Interpretum quamplurimi, in quibus & Cujacius, qui ut poſtremam hujus l. ſententiam de amittenda poſſeſſione concilient, particulam fere *σχεδὸν* eo trahunt, ut inde efficiant, non ſemper in amittenda poſſeſſione utrumque & animum & corpus requiri. Nam imo eſt ea particula FERE peculiaris priori ſententiæ de obligationibus. Mitto Joannis, Bulgari varias interpretationes. Accurſii inepta eſt ſententia, qui ad obligationes ex delicto particulam *fere* referebat: quod ſcilicet ibi, non iiſdem modis in contrarium actis quis liberetur, & delicto exuatur: Eſt enim hæc hujus Reg. pars de obligatione ex contractu videlicet: neque in delictum id cadit, ut modo in contrarium acto quis delicto exuatur. Ego itaque particulam hanc FERE additam cenſeo: quia modi quidam ſunt a jure civili inventi, quædam Eurematica ſeu Cautelæ, quibus obligatio alio modo contracta, alio modo ſolvitur: puta obligatione quavis in Aquilianam ſtipulationem deducta, mox & acceptilatione extincta: nam ut maxime transfuſa in verborum obligationem obligatio ſit, atque exinde acceptilatione ſolvatur, illud certum manet alio modo contractam obligationem, alio ſolvi. Neque penitus etiam improbanda eorum ſententia, qui particulam *fere* hic additam putant, ut exciperetur vinculum perſonale, quod perpetuo animi deſtinatione contractum, non ita tamen diſſolvi poteſt: nam etſi nuptias conſenſus faciat, nudo tamen conſenſu in contrarium acto, ſeu diſſenſu, diſtrahi non poſſunt. Neque etiam rejicienda penitus eorum interpretatio, qui hanc particulam *fere* additam cenſent, quia re quoque contracta obligatio, veluti in *mutuo*, per acceptilationem liberari quis poteſt: *διὰ συγχωρήσεως*, *quia*

quia condonatur, quam ſpeciem apponunt hic ſcholia *Baſilicor.* & verbalis obligatio tolli, per ſolutionem, *l. prout quidque* 80. *D. de ſolutionibus*. Quanquam non hic quæritur de omnibus modis tollendæ obligationis: quæ ſane naturali modo, puta ſolutione, quæcunque ſit, non magis ſolvitur, tollitur, quam executioni traditur, verum de modis, quibus ab obligatione LIBERAMUR, & ſic obligatio in irritum deducitur.

Nunc de poſteriore hujus l. ſententia: & quomodo ea cum aliis conciliari poſſit: Eſt vero ea, de *adquirenda & amittenda poſſeſſione*: definiturque, argumento tracto ab adquiſitione ad amiſſionem, quemadmodum nulla poſſeſſio adquiri, niſi animo & corpore poteſt, ita nullam amitti, niſi in qua utrumque in contrarium actum eſt. Quæ ſententia repetita extat in *l. quemadmodum* 8. *de adquir. poſſ.* Huic ſtatim objicitur *lex* 3. §. 6. *D. de adquir. poſſeſſ.* ubi definitur, animo ſolo amitti poſſeſſionem poſſe, quamvis adquiri non poſſit, ſeu in amittenda poſſeſſione affectionem ejus qui poſſidet intuendam eſſe: ſpecie hac addita: ſi in fundo ſis, & tamen nolis eum poſſidere, protinus amittes poſſeſſionem. Quod quidem eo mirum magis: quod lex illa eundem Paulum JConſ. auctorem habet, iiſdem ad Edictum libris, etſi anteriore libro 54. Hic conciliandi labor varius & irritus ferme: ſic ut Jaſon dixerit ſuper illo contrario ſemper ſe dubitaſſe, propterea valde laborandum ſuper conciliatione. Hinc & tredecim conciliationes quas Nicolaus de Paſſeribus collegit: Omitto eos, qui ut antea dixi, particulam *fere*, eo quoque fine hac Reg. additam autumant: ut oſtenderetur Regulam noſtram hac parte non eſſe perpetuam, & exceptiones quaſdam pati: quod jam ſupra refutavimus. Communi ferme etiam Græcorum & Latinorum Interpretum, jam inde a Joanne, Bulgaro, Placentino, quam etiam Accurſius memorat, interpretatio & conciliatio eſt, cui & Cujacius adhæret diſtinguens, utrum a *corpore* incipiatur, an vero ab *animo*: ſi ab animo, corpus non requiri, *d. l.* 3. §. 6. ſi a corpore, utrumque & animum & corpus requiri in amittenda poſſeſſione. Alii ita conciliant: utrumque in amittenda poſſeſſione requiri: neque id negari in *d.* §. 6. verum animum ſpectari, & ab eo *tempore* protinus amitti, etſi poſterius (quod neceſſe eſt ad amittendam poſſeſſionem) corpore quis poſſeſſionem deſeruerit. Ego ita interea diſtinguere malim: *in ſe*, & reſpectu amittentis, animo ſolo amitti poſſeſſionem: ubi quis ſcilicet conſtituit ſemel poſſeſſionem amittere, eam amittit: animi ſcilicet deſtinatio regina eſt actionum humanarum, non corporis operatio & miniſterium, in quod animo imperium eſt: ac proinde exinde uſucapere deſinit. Atenim, ſi de juſta alterius *Uſucapione* quæratur, ſi de *interdictis*, utroque juxta opus eſt: neque enim uſucapio legitime procedit, niſi utroque concurrente, & corpore quoque derelicta poſſeſſione: nam ſine poſſeſſione uſucapio contingere non poteſt *l.* 25. *de uſucapionibus*, & interdicto de vi tenetur, qui alterum corpore adhuc in poſſeſſione conſtitutum, turbat, ejicit. Et ita quidem hæc conciliatio recte procedere mihi videtur, argumento *inſcriptionis* hujus legis & libri Pauli 65. & quidem collati cum ejuſdem Pauli libro 54. unde deſumpta eſt *lex illa* 3. *de adquir. & am. poſſ.* quo de uſucapionibus & poſſeſſione prolixe egit Paulus JConſ. ut iſto 65. de interdictis. Quæ & Gilberti ferme Regii quoque conciliatio fuit: In quam ſecunda Accurſii conciliatio coincidit: puta ex parte ejus qui expulit utrumque requiri: ſed ex parte perdentis, ut ſibi quærat, ut alteri auferat (ut uſucapere poſſit: neque de vi teneatur) animum (nam ita legendum eſt) ſufficere: Item illa Aretini & Connani,

Y 2

nani, diſtinguentis, utrum animo libero quis amittat poſſeſſionem, & tum animum ſufficere: an vero coacto animo & invitus, & tum ad poſſeſſionem utrumque requiri.

De POSSESSORIS *jure potiore in delictis*.

CLIV. ULPIANUS *libro ſeptuageſimo ad Edictum*.

Cum par delictum eſt duorum, ſemper oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa; ſicut fit, cum de dolo excipitur petitoris: neque enim datur talis replicatio petitori, Aut ſi rei quoque in ea re dolo actum ſit.

§. 1. Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipſam non incidit.

POſſeſſoris præcipuum jus potioremque cauſam eſſe, hac Reg. definitur, pariter ut quinque aliis inſuper hoc tit. Regulis: puta *l.* 25. 33. 126. §. 2. 128. *in princip. ſupra*, *& l.* 204. *infra*, quarum omnium ſynopſin habes ad *d. l.* 25. *&* 33. Et quidem hac Reg. in delictis, ſeu ubi par delictum eſt.

Eſt ſcilicet hæc Reg. nominatim de *Delictis*: Nempe ubi par eſt delictum duorum, petitoris, inquam, & poſſeſſoris, melior ſemper habetur poſſeſſoris cauſa: & quidem nominatim in interdictis ubi de poſſeſſione agitur: nam eo ſpeciatim ſpectat hæc Reg. Quandoquidem Ulpianus hoc libro 70. ad Edictum egit de *interdictis*, ut oſtendit *lex* 1. *D. de ſuperfic.* quæ huic inter alias conjungenda eſt, (in cujus etiam §. 1. hæc Reg. continetur, *melius eſſe poſſidere quam in perſonam experiri*) & lex 2. *de Salviano interdicto*, ubi pariter definit Ulpian. in Salviano interdicto, ſi in fundum communem duorum pignora ſint ab aliquo invecta, *poſſeſſorem vincere*: deſcendendumque iis ad Servianum judicium. In commune certe in interdictis poſſeſſor etſi vitioſe poſſideat, dummodo a petitore non poſſideat, potior eſt, *l.* 1. §. *ult. l.* 2. *D. uti poſſidetis*, longe ibi commodius eſt & potius poſſidere quam petere. Commodum autem poſſidendi in eo eſt, quod etiamſi ejus res non ſit qui poſſidet, ſi modo actor non potuerit ſuam eſſe probare, remanet in ſuo loco poſſeſſio: propter quam cauſam cum ſunt obſcura utriuſque jura, contra petitorem judicari ſolet, ut hæc omnia Juſtin. *in* §. *retinendæ* 4. *Inſt. de interdictis*. Eoque etiam pertinet illa formula interdictorum tralatitia: *Nec vi nec clam, nec precario alter ab altero fruemini*, *d. l.* 1. §. 2. *de ſuperfic.*

Ergo in interdictis ponenda eſt hujus Reg. ſpecies: non tamen, quod quidam perperam faciunt, in Salviano interdicto arg. *d. l.* 2. *D. de Salvian.* quia in Salviano interdicto nullum delictum verſatur, ſed tantum ratio poſſeſſionis; ut recte obſervavit doctiſſ. Merillius 2. *obſ.* 27. Neque etiam admitto ſpeciem Græcorum apud P. Fabrum, qua id efficitur, ſi duo furati ſint rem aliquam, altero partem ejus vindicante potiorem eſſe conditionem furis poſſeſſoris, qui rem tenet: Quia hæc Reg. eſt de pari delicto ſed non ſimul admiſſo ſeu ſocietate delicti, proprie loquendo.

Suos tamen intra fines & cancellos hæc Reg. coercenda eſt: Ait enim lex, *cum par delictum eſt*: quomodo ait *lex* 128. *ſupra*. In pari cauſa: lex 33. *&* 126. §. *ult.* Cum de lucro duorum quæritur: Nempe ſi diſpar ſit delictum, diſpar cauſa, melior eſt cauſa

ſa petitoris. Diſpar autem accipienda eſt mutuo litigantium reſpectu, non adſumpto jure tertii (quod hic non attenditur, neque enim exceptio de jure tertii eſt excluſiva juris agentis) ut in ſp. *l.* 13. *D. quod metus cauſ. l. pen. D. de vi priv. l.* 3. *Cod. vi bon. rapt. l.* 21. *D. depoſiti, l.* 23. §. 1. 25. 28. 56. *D. de petit. hered. l.* 15. *C. de R. V.* tandem *l.* 15. §. 1. *D. de cond. indeb.*

Data igitur delicti paritate, 1. poſſeſſoris melior eſt conditio. 2. Contra ſemper oneratur petitor. 3. atque ideo (quæ tertia eſt hujus Reg. ſententia) adverſus exceptionem doli, doli replicatio non datur: Quod & ipſum definitur *l. apud Celſum* 4. §. *Marcellus* 13. *de doli except.* ubi videnda elegans ratio. Finge, tu ædificaſti in meo, dolo malo: Ego opus tuum ſum demolitus: agis interdicto adverſus me, ob operis demolitionem: excipio adverſum te dolo malo tuo? Non poteris de dolo meo replicare, ut diſerte proditum eſt *l.* 7. §. *belliſſime*, 3. *D. quod vi aut clam.* Quamquam neque paſſim id mihi permittitur, ſed ex magna tantum & neceſſaria cauſa, *d.* §. 3. id eſt, ut maxime tu dolo ædificaveris, puta vi aut clam, non ilico tamen opus tuum ſolo æquare mihi licet, ſed ex magna tantum & neceſſaria cauſa. Ita quoque ſi in publico ædificem, idque ædificium obſtet ei quod tu quoque in publico ædificaveris, ceſſat interdictum cum tu quoque illicite ædificaveris, *l.* 2. §. *idem* 15. *D. ne quid in loco publico*. Inde quoque fit ut extra poſſeſſionis cauſam, data delicti paritate, delicta mutua penſatione diſſolvantur, neque actio aut petitio pœnæ hinc inde detur, ſed ab utraque parte dolus compenſetur: culpa cum culpa, *l. viro* 39. *D. ſoluto matrim. l. ſi duo* 36. *D. de dolo*, *l.* 57. §. *ult. D. de contrah. empt. l.* 40. §. 1. *D. de damno inf. l. ſi ſervum*, 91. §. *ſequitur*, 3. *D. de V. O.* Cernitur id & in vadimonio deſerto, *l. ult.* §. *pen. D. de eo per quem factum*: in vocatione in jus: nam & ibi, ſi perſona quæ in jus vocari non potuit, vi exempta eſt, qui exemit non tenetur: quia qui vocat deliquit, non deliquit qui exemit, & deteriore loco eſt is qui in jus vocavit, qui in ſimili delicto petitoris partes ſuſtinet, *l.* 1. *in fin. & l.* 2. *D. ne quis eum qui in jus vocabitur vi eximat.* Idem & in tutelæ actione, ibi ſcilicet ſi uterque tutor dolum admiſit, neuter habet regreſſum adverſus alterum, *l.* 1. §. *plane* 14. *D. de tutela & rationib.* Sic & vir ab uxore pudicitiam exigere non debet, quam ipſe non exigit, *l. ſi vir* 13. §. *Judex* 5. *D. ad l. Jul. de adulter.* quod ex Antonini reſcripto deſumptum eſt, quodque ex Codice Gregoriano memorat Auguſtinus. Denique privatorum delictorum, quæ publicam diſciplinam & utilitatem non attentant, ſed privatam vindictam continent, compenſatio fit: ſeu ut §. 1. *h. l.* dicitur, illi debet permitti pœnam petere, qui in ipſam non incidit. Ergo, quæ totius hujus l. ſententia eſt, data inter litigatores delicti paritate, 1. petitor oneratur, 2. replicatio doli non admittitur, 3. pœna non exigitur. Cætera de commodo poſſeſſionis habes in Regulis concordantibus, & in ſynopſi ad *l.* 25. *ſupra*, quæ prima de earum numero eſt.

De

Digitized by Google

De FACTO *cujuſque (veluti vi) cui id noceat.*

CLV. PAULUS *libro ſexageſimo quinto ad Edictum.*

Factum cuique ſuum, non adverſario nocere debet.

AD Interdictum *unde vi* integra hæc lex tribus Regulis conſtans referenda eſt: quod Cujacius quoque jam monuit. Id quod non tantum ex §. 1. liquet (ubi de *vi* nominatim agitur,) verum etiam ex *l. 2. 9. D. de vi & vi arm. l. 2. D. uti poſſidetis, l.* 8. & 11. *D. de adquir. poſſeſſ.* imo ex *l. fere* 153. *ſupra h. t.* quæ omnes huic noſtræ, velut ex eodem libro deſumptæ, conjungendæ ſunt. Interdictum unde vi eſt, quod datur ei qui vi de poſſeſſione ſua dejectus eſt, ad integrandam & reſtituendam ei poſſeſſionem. In hujus igitur interdicti argumento tres hujus l. Reg. occupatæ ſunt: In prima ſcilicet id quæritur, *Cujus damno vis cedere debeat?* Nempe ejus tantum qui vim admiſit, ut quidem ille patiatur *telis vulnera facta ſuis*, ex naturali ſive ratione, ſive Regula. Factum ſcilicet cuique ſuum, non adverſario nocere debet: *Factum*, id eſt delictum, quo ſignificatu proprie accipi *facti* vocem pluribus oſtendi *ad l. 11. ſupra h. t.* quomodo & *factum* ſpeciatim, pro mora effertur, *l. ſed etſi* 17. *D. de pecun. conſt.* Concordant vero huic Reg. præterea hoc tit. *lex* 173. §. 2. & 203. *infra*. Quemadmodum ſcilicet mora vel culpa, ita & vis ſuum auctorem tenere debet, non tertio cuiquam obeſſe, *d. l.* 173. §. 2. non adverſario, *h. l.* Finge nunc, tu heres ſeu proprietarius uſumfructum meum, mihi forte legatum, vi facto tuo interpellaſti, id eſt vi dejeciſti me de fundo, cujus uſusfructus ad me jure legati pertinebat; mox ita dejecto me poſſeſſione, uſusfructus vel non utendo amiſſus eſt, vel quia ad tempus certum conſtitutus erat, tempore finitus eſt, & ſic uſusfructus ipſo jure ad proprietatem rediit ſeu conſolidatus eſt? Nihilominus cogeris tu mihi uſumfructum finitum iterum reſtituere: Quare? Etſi tempus uſusfructus finitum ſit, *interuſurium* tamen, id eſt medii temporis uſusfructus a te mihi intercepti mihi abeſt facto tuo, quod tibi non mihi qui adverſarius tuus ſum nocere æquum eſt: Contra non videberis ipſe hac parte damnum ſentire, quod culpa tua paſſus es, *l.* 203. *infr.* cui hæc ipſa ſpecies aptanda venit. Et hæc quidem genuina hujuſce Reg. ſpecies eſt, uti docet *d. lex ſi plures* 9. §. 1. *D. de vi & vi arm.* quæ huic inter alias, uti dixi, conjungenda venit. Alia alioquin exempla peti poſſunt *ex l. 2. D. ſi quis aliq. teſt. prob.* ex *l.* 65. §. *diximus, D. pro ſocio, ex l. quidam* 25. §. 1. *D. ad Trebell.* ubi par regula pro ratione apponitur, *ne factum cujuſquam alteri damnum adferat*. Ad eandem quoque ſive R. ſive æquitatem reduci poteſt *lex* 1. §. *ſi reus* 3. *D. de eo per quem factum.*

QUIS

Digitized by Google

QUIS VIM *admittat*.

§. Non videtur, 1. L. 155.

Non videtur vim facere, qui jure ſuo utitur, & ordinaria actione experitur.

SEcunda quæſtio in Interdicto unde vi hoc §. continetur, *Quiſnam* videlicet proprie vim feciſſe videatur? Et vero definitur, *vim non feciſſe videri, qui jure ſuo utitur, & ordinaria actione experitur*: contra igitur eum demum vim feciſſe videri, qui nullo jure ſuo utatur. Concordant autem huic Reg. tres aliæ præterea hoc tit. Regulæ, puta *lex nullus videtur* 55. (quo Interpretes lectorem hic remittunt) *lex nihil dolo* 129. *in princ. l. nemo damnum* 151. *ſupra*. Ex quibus generale illud axioma conficitur. Neque damnum, neque dolum, neque vim feciſſe videri eum, qui ſuo jure utitur.

Jure ſuo autem quis *uti* dicatur, hic ſemel videndum. Primo qui *lege* permittente quid facit (nam quod fit lege permittente, pœnam non meretur *l. Gracchus* 4. *C. de adulter.* & *l. qui ſervum* 96. *D. de V. O.*) Secundo, qui *Principe* ſpeciatim indulgente, *l.* 2. §. 10. *&* 16. *D. ne quid in loco publ.* Tertio, qui *Teſtatoris* licentia ſeu voluntate, quo pertinet *lex* 55. *ſupra*, veluti ſi quis ex teſtatoris voluntate omiſerit cauſam teſtamenti, non tenetur Edicto, *ſi quis omiſſa cauſa teſtam.* Quarto, qui jure proprio *d. l.* 129. *in princ.* Quinto, qui partium *conventione*, veluti ſi creditor ex conventione pignoris poſſeſſionem ingrediatur, vim non facit *l.* 3. *Cod. de pignor. l.* 7. *Cod. de judic.* Poſtremo qui *Prætore* permittente facit, *l.* 167. *in fin. &* 169. *infra*, *l.* 11. *D. de adquir. poſſeſſ.* quæ poſtrema lex huic noſtræ conjungenda venit, ubi exſerte dicitur, *juſte poſſidere, qui auctore Prætore poſſidet*: Ad quam ſpeciem hæc Reg. referri poteſt, vel etiam ad ſuperiorem, ex partium conventione: Imo & ad primam omnium, ex legis permiſſione. Quo ſpectare videntur illa verba hujus Reg. *& ordinaria actione experitur*: quod utique referendum eſt ad priſcam illam ſeu legitimam actionum formam, ubi in rerum vindicationibus manus ex jure conſerebantur, vi quadam civili, quotidiana & feſtucaria, uti Tullius *pro Cæcinna* & Gellius *lib.* 20. *cap.* 9. loquitur, qua item obtorto collo adverſarius in jus trahi poterat & manus ei injici, extra quam ſi domi ſuæ eſſet, *l.* 12. *D. de in jus voc.*

De BENIGNIORE *Interpretatione in pœnalibus*.

§. In Pœnalibus, 2. L. 155.

In pœnalibus cauſis benignius interpretandum eſt.

POſtrema hujus l. quæſtio in judicio ſeu Interdicto de vi, eo pertinet, *Quænam interpretatio adhibenda* ſit, ſi forte *obſcurum* vel ambiguum ſit judicium: obſcura vel ambigua judicis ſententia, ſuper vi ſcilicet admiſſa: De qua alioquin benigna obſcuri dubiique interpretatione ſunt hoc tit. ſeptemdecim præterea Regulæ (inter alias *lex* 56. quo

56. quo Interpretes nonnulli lectorem hic remittunt). Id vero ut dixi *de pœnalib. cauſis* nominatim hic quæritur. Quod ſane quæri multum intereſt, quandoquidem ex eodem violentiæ crimine & civile & criminale judicium competit: Quinimo & ipſum civile Interdictum de vi duplex eſt, aliud enim ſimplex eſt, aliud Interdictum *de vi armata*. Item judicium criminale, modo de vi publica, modo de vi privata datur: Omnium vero iſtorum judiciorum varii ſunt effectus, variæ pœnæ: Quare multum intereſt, quonam judicio de vi quis ſuccubuiſſe & condemnatus dicatur. Ergo id hac Regula definitur, in dubio ſeu in ambiguo, judicem, ſi pronunciaverit in pœnali judicio de vi, *vim feciſti*, vel *Reum vim feciſſe videri*, neque pronuntiaverit, quamnam vim admiſerit, de mitiore, id eſt, de vi ſimplici deque judicio privato ſenſiſſe credendum eſſe. Quod ſane etiam diſerte proditum extat in *l. ſi præſes 32. D. de pœnis*. Cujus non alia ratio eſt, quam quæ hac Reg. traditur, quia *in pœnalibus cauſis benignius interpretandum eſt*, id eſt, ea interpretatio in obſcuro ſequenda eſt, quæ benignior eſt, quæ minimam continet pœnam. Et hæc quidem genuina hujus Reg. ſpecies eſt, de criminis pœnalis judicii ſpecie: non vero de pœnæ genere (etſi eo produci poteſt hæc R. ſeu conſequens) quam ſpeciem hic apponunt ſcholia Baſil. hoc ſenſu: Cum lex pœnam alicui irrogat, nec pœnæ genus ſpecialiter definit, leviorem coercitionem eligendam *δια το καλιτευς*, benignitatis ratione.

Eadem alioquin minimi amplectendi Reg. in obſcuris voluntatibus militat, veluti teſtantium *l. 9. ſupra h. t.* & quidem in eadem obſcuri ſpecie, ubi videlicet teſtator indefinite locutus eſt. Sed in pœnalibus cauſis, de quo eſt hæc R. maxime obtinet, cum & alias quoque interpretatione pœnæ molliendæ ſint potius, quam aſperandæ, *l. pen. D. de pœnis*. Addatur & ſimilis ſp. *legis 3. §. ult. & l. 4. D. de ſuſpect. tutor.* ubi tutor ſimpliciter remotus, ob culpam potius quam ob dolum remotus creditur: Huc & Ariſtotelis illud pertinet *Probl. ſect. 29. qu. 13. εστι γαρ οταν τις αμφιδοξῃ τα ελαττω των αμαρτηματων αιρετεον eſt enim quoties aliquis dubitans a peccatis minima eligit.*

De DEFENSIONE *rei a ſe poſſeſſa.*

CLVI. ULPIANUS, *libro ſeptuageſimo ad Edictum.*

Invitus nemo rem cogitur defendere.

Quinque hujus L. Regulæ ad *Interdicta* pariter pertinent: Et prima quidem omnium Regulæ hæc quæſtio agitatur, utrum Interdicto conventus tanquam rei poſſeſſor cogendus ſit eam rem defendere: Quod ſane & quidem hac R. negatur peremptoriis verbis: *Invitum* ſcilicet *neminem cogendum eſſe rem defendere*. Et ita quidem hæc Reg. accipienda eſt, puta de defenſione rei a ſe poſſeſſæ, non ut Accurſiani eoſque ſecutus etiam Cujacius, de defenſione rei alienæ, quaſi hic ſenſus ſit, neminem cogi rem alienam ſeu alium defendere: denique neminem invitum procuratorem exiſtere, cogi: Quod etſi de jure verum ſit, *l. 8. §. 1. D. de procurat. l. 17. C. eod.* Item etſi verum quoque ſit quod iidem illi pro exceptione notant, quandoque officii publici ratione cogi quem alium vel alienam rem ſuſcipere (puta procuratorem Fiſci vel Reipub. Notarium ut inſtrumenta conficiat,

cau-

Digitized by Google

cauponem ut hoſpitem hoſpitio excipiat, Doctorem uti conſilium præbeat, Procuratorem ut cauſam ſuſcipiat, id genus alia). Hæc, inquam, omnia etſi ſcitu digna, veraque ferme ſint, attamen ad hanc Reg. necquicquam faciunt: Eſt enim ea de rei a *ſe* poſſeſſæ, non vero de rei alienæ defenſione: Nemo ſcilicet rei alicujus nomine conventus rem eam a ſe poſſeſſam invitus defendere cogitur, nemo judicio diſtringitur invitus, nemo rei a ſe poſſeſſæ nomine Interdictum & judicium excipere cogitur; quæ ſententia etiam eſt legis *ult. D. de rei Vind.* (Pariter ut nemo invitus agere cogitur, quam in rem eſt titulus Codicis expreſſus). Proinde rei vindicatione convento licet dicere, *ſe non poſſidere*, & poſſeſſionem aſpernari fas eſt, *d. l. ult.* ſeu, ut loquuntur, *deguerpire*. Item noxali actione ſervi nomine convento licet ſervum a ſe abdicare, *l. 26. §. ult. l. 27. 29. 33. & l. ult. D. de noxal. act. & l. 8. ſi ex noxal. cauſ.* Idemque cernitur & in actione damni infecti, ubi qui ædibus carere mavult, damni infecti cavere non cogitur, *l. 7. §. 1. l. 9. in princ. D. de damn. inf.* Pariter denique, neque Interdicto recuperandæ poſſeſſionis qui is invitus tenetur; licet cuique poſſeſſionem aſpernari verecunda cogitatione, litiumque execratione: ſic ut non ideo videatur dolo deſiiſſe poſſidere, neque etiam alienaſſe in fraudem alicujus, *l. 119. ſupra*, ubi vide *jam dicta*.

Et hanc quidem hujus Reg. ſententiam eſſe oſtendunt ex eodem Ulpiani libro 70. ad Edictum, *lex is qui ſe 25. de R. V.* quæ huic conjungenda venit, una cum *l. ſi debitori 21. D. de judiciis*. Ex qua etiam *l. 25.* apparet, huic Reg. adeo locum eſſe, ut etiamſi quis ab initio ſe rei alicujus tanquam a ſe poſſeſſæ defenſioni obtulerit, quaſi rem poſſidens, poſtea tamen ante litem conteſtatam poſſeſſionem a ſe abdicare poſſit, diſcedereque, eo quo dixi, animo, ut invitus rem non cogatur defendere. Sera non eſt hæc pœnitentia rem defendere nolentis, neque cum dolo ea quicquam commune habet.

De EXCEPTIONE *eidem facilius tribuenda*.

§. Cui domus, 1. L. 156.

Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere, multo magis quis dixerit.

SEcunda hujus *l. 156.* regula (quæ deſumpta eſt ex *l. 1. §. 4. D. de ſuperfic.*) in commune eo ſpectat, quod exceptionis juſtior favorabiliorque ſit quam actionis ratio: & in univerſum Rei, quam Actoris: de quo ſunt etiam lex 41. *in princ. l. 42. l. 43. 125.* Et ſic argumentum a minus favorabili, ad magis favorabile hic continetur: quomodo & *l. 37. ſupra*, ubi dicitur, *neminem qui condemnare poteſt, abſolvere non poſſe*, id eſt, eum qui condemnare poteſt, multo magis abſolvere poſſe. Et hac quidem ipſa ratione, ſi committantur actor & reus, certiſſimum eſt, exceptionibus magis quam actionibus favendum eſſe, quibus videlicet actoris intentio eliditur. Et longe tamen alia eſt hujus Reg. mens, quam iſtius, quod modo dixi, ut ex ejus verbis liquet, ibi EIDEM, *& exceptionem competere*, ſed cum maxime ex *d. l. 1. §. 4. D. de ſuperfic.* unde ea deſumpta eſt: Nempe hic agitur de actione & exceptione EIDEM competente adverſus eundem, & ad Interdictum retinendæ poſſeſſionis pertinet: Finge, *ſuperficiem* in tuo ſolo habeo, id eſt, opus aliquod ſeu ædificium habeo in tuo fundo, non ad mo-

Digitized by Google

dicum tempus, vel ex contractu venditionis vel conductionis: Tu mihi vim facis, quo minus ea ſuperficie utar? Sane, ſi ea me vi expuleris, actione adverſus vim tuam expulſivam experiar, vel ex conducto, vel ex empto: Multo magis itaque ſi me in poſſeſſione conſtitutum *turbaveris* exceptione in factum data adverſus vim tuam turbativam utar: Si, inquam, ſuperficiem velis vindicare: Cui ſuo nomine juſtoque titulo poſſidenti ad recuperandam rem damus actiones, eidem ad retinendam exceptionem competere multo magis quis dixerit: *Multo magis*: Quod hic Græci non expreſſere, in quo tamen vis omnis hujus Reg. ſita eſt. Nempe quia actionum non tantus favor atque exceptionum & retentionum eſt: denique quia magis poſſeſſoribus, quam petitoribus favemus. Si modo (quod adjiciendum eſt, ut objectionibus occurratur) *ſuo nomine* quis rem poſſideat: alias ſi quis alieno nomine rem poſſideat, veluti locati aut depoſiti titulo, exceptio ſeu retentio conductori ſeu depoſitario non datur, datur tamen actio re reſtituta *l.* 15. *C. locati l. ult. C. depoſiti:* Item ſi juſto titulo poſſideat, non ſi vi: alias ſpoliatus ante omnia reſtituendus venit, tit. quod legator. *cap.* 1. *extr. de reſtit. ſpol.*

Cæteroquin hujuſce R. veritas cernitur & in actione reſciſſoria, *l. nec non* 28. *in fin. D. ex quib. cauſ. maj.* in querela inofficioſi *l. Papinianus* 8. *D. de inoff. teſt.* & in actione pignoratitia, *l.* 8. *D. de act. pign. l.* 1. *in pr. D. de pignorib.*

Cum igitur exceptionis juſtior ſit ratio, non tanta actionum, hinc verſa vice fit, ut cui damus exceptionem atque ita & retentionem, non protinus is habeat actionem, *d. l.* 1. *in pr. D. de pignoribus*, *l.* 14. *D. de doli except. l.* 51. *D. ex quib. cauſ. majores*. Quem tamen huic Reg. ſenſum affingunt ſcholia Baſil.

De æquo SUCCEDENTIS *in locum alterius*, *&* AUCTORIS *jure*.

§. Cum quis 2. L. 156.

Cum quis in alii 1 *locum ſucceſſerit, non eſt æquum ei nocere hoc quod adverſus eum nocuit* 2 *in cujus locum ſucceſſit.*

1 Pro *alius ἀρχαϊσμῷ antiquo more*, quales multi in his JCtis: ſic quoque locuti Cato & Licinius, v. Briſſ. *πάρεργα appendices pag.* 4. 6. & Cujacius ad *l.* 54. *ſupra*, Vulg. Haloandr. *alicujus*. 2 *nocuit*, id eſt, non nocuit.

TErtia hujus *l.* 156. R. de æquo ſeu pari Auctorum & ſuccedentium in eorum locum jure, repetita eſt ex *l.* 3. §. *ſi quis ab actore* 2. *D. de itin. act. priv.* ubi apparet hanc Reg. Pedii eſſe, quam ibi refert Ulpianus. Huic porro R. concordant in ſummam ſeptem præterea hujus tit. Regulæ, *l.* 54. 59. 62. 120. 128. §. 1. 143. *ſup.* 160. §. *ult. in fin.* Eaque obtinet non tantum in heredibus, verum in omnibus aliis qui in locum alterius ſuccedunt, ut ſunt emptor quoque hac ipſa l. §. 3. *prox. l.* 177. *in pr.* Quo pertinere quoque hanc ut mox oſtendam Legatarius *l.* 160. §. 1. & Donatarius *l.* 160. §. 2. *h. t.* Quarum ut dixi hæc una ſententia generalis eſt, & heredis & cujuſcunque alterius qui in alterius locum ſuccedit eandem ſeu parem conditionem, idem jus eſſe quod ejus a quo jus proficiſcitur. Quare eadem obſtare heredi quæ defuncto; quod

Google

quod diſerte proditum eſt *d. l.* 143. *ſupra*. Vice verſa (quod hæc Reg. habet) non obſtare ſeu non nocere iis qui in alterius locum ſucceſſerunt, quæ auctori *non* nocebant: Nam ita negativa lectio hic reponenda eſt, quam etiam habent Baſilica, ſed & vulgati libri, reſtituta ſcilicet negatione, quæ a Pandectis Florentinis hic abeſt ob reduplicatam ſyllabam NO ſcriptum enim fuerat. Nŏcuit ut non tantum ipſa hujus Reg. ratiocinatio ſuggerit, verum exerte docet *d. l.* 3. §. 2. *de itinere actuque privato*, unde hæc Reg. tranſumpta eſt: ubi Florentinum exemplar recte negativam præfert, quæ hic abeſt. Finge, tu via per fundum meum, vi, clam vel precario uteris: mox decedo? Poteſt is qui in locum meum ſucceſſit recte te prohibere via uti, neque interdictum retinendæ poſſeſſionis tibi utile eſt, id eſt, interdictum *de itinere* non poteſt heredi meo vel ei qui in locum meum ſucceſſit nocere: quia & ego intrepide citra metum interdicti illius via uti te prohibere potuiſſem: & prohibenti mihi interdictum illud *non noceret*. Quæ cum ita ſint, aliena eſt hinc interpretatio ſpecieſque ſchol. Baſil. ſicut non prohibebatur defunctus aquam ducere, ita nec heres ejus.

Cæterum, quod initio indicavi, hac Reg. comprehenditur non tantum heres, verum Emptor quoque: de quo in eandem quoque ſententiam eſt §. 3. *prox. h. t.* & *l.* 177. *in princ. h. t.* & in hac ipſa Interdictorum materia id pariter de Emptore cavetur, *l.* 2. *in fin. ſi ſerv. vind. l.* 5. §. 1. *l. pen. de itinere actuque priv. l.* 1. §. *ait Prator* 37. *D. de aqua quotid. & æſtiva*: Imo diſerte hanc ipſam Reg. de eo qui non tantum hereditate, verum etiam qui emptione, aliove quo jure ſucceſſit in locum alterius accipiendam teſtantur aperta verba JCti in Pedii quæ memorantur *d. l.* 3. §. 2. unde hæc R. decerpta eſt. Et vero ideo quoque his verbis uſus eſt JC. *hic & d.* §. 2. *qui in locum alicujus ſucceſſit*, non vero *ſucceſſoris* verbo utitur, a quo diſtinguitur proprietate verbi in hac re ipſa emptor, a ſucceſſore, *l.* 5. §. 2. *eod. tit. d. l.* 1. §. 37. *de aqu. quot.* Et ſic verum eſt, hanc R. eſſe de omnibus ſucceſſoribus tam juris quam rei, ut recte Cujacius.

Tandem, ut in locum alterius ſuccedenti nocere non debet quod non nocuit vel non noceret auctori, ita retro nocere debet quod noceret, ut *l. ſi mulier* 32. §. 1. *D. ad Vell. & l.* 160. §. *ult. ſupra*.

De æquo EMPTORIS & AUCTORIS *jure*.

§. Plerumque, 3. L. 156.

Plerumque emptoris eadem cauſa eſſe debet circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris.

QUarta hujus *l.* 156. Reg. continetur ſimilis comparatio ſeu adæquatio quæ ſuperiore §. 2. & *l.* 177. *in princ. infra*. Nempe Auctoris & Emptoris: *Auctoris*, id eſt venditoris, unde res promanat: Scilicet in his qui ſunt juris emptoris eadem cauſa eſſe debet, & circa *petendum*, id eſt, in actionibus, & circa *defendendum*, id eſt, in exceptionibus, quæ fuit venditoris: de quo plenius adhuc ad *d. l.* 177. *infra*. Et quidem in eo ipſo argumento interdictorum, quo hæc R. & §. ſuperior pertinet, mox ut oſtendemus. De hujus Reg. limitatione tantum videamus, quæ indicatur voce, *Plerumque*: Ut ita ad genuinam ſpeciem deveniamus, quæ repetenda eſt *ex l.* 1. §. 43.

D. de aqua quotid. Finge, a magiſtratu datum mihi jus *aquæ ducendæ* certi digiti ex caſtello publico, id eſt ex publico aquæ receptaculo, quod aquam publicam ſuſcipit: Quæritur, num hoc jus aquæ ducendæ ad emptorem fundi mei pertineat? Res ita diſtinguenda eſt, ſi prædio datum jus fuit, utique tranſire: Si vero perſonæ venditoris, non item, *d. l.* 1. §. 43. (quæ huic, ut dixi, compaginanda venit) ideo hic additum, *Plerumque*: puta niſi perſonæ venditoris jus illud cohæreat, quo caſu perſona deficiente, & beneficium deficit; *l. 68. ſupra h. t.* Idque etiam Frontinus in hoc ipſo argumento, *de aquæ ductibus* voluit, cum definiit, *jus impetratæ aquæ neque heredem, neque emptorem, neque ullum novum dominum prædiorum ſequi*. Et generaliter in his quæ ſunt juris, eadem eſt cauſa emptoris & venditoris, ubi exceptio rei cohæret, ſecus ſi perſonæ, *l.* 28. *D. de exception.* Et ita quidem genuina ſpecies huic Reg. aptanda venit in jure conceſſo a Magiſtratu vel de publico: non in eo quod neceſſum a privato, puta in ſervitute conceſſa a privato domino per fundum ſuum, quæ ſpecies hic apponitur a Græcis ſchol. Baſil. etſi par ibi quoque ratio ſit. De jure uſucapionum dicetur *ad d. l. 175. §. 1. infra*.

§. Quod cuique, 4. L. 156.

Quod cuique pro eo præſtatur, invito non tribuitur.

POſtrema *legis* 156. R. pertinet itidem ad jus & Interdictum aquæ ducendæ, & quidem in ſp. ejus *ex privato Beneficio:* Quæritur, utrum is, cui Beneficium ſeu jus aquæ ducendæ *præſtitum* fuit (præſtitum ex beneficio, quo pertinet proprie *præſtandi* vox) invitus aquam ducere cogatur: denique (ut ad generalem quæſtionem adſurgamus). Utrum invito beneficium detur, quæ ipſa fuit quæſtio *legis 69. ſupra*, in argumento adſignationis liberti. Quæſtio hac diſtinctione componitur ſeu dividitur: Vel *pro eo* tantum, id eſt, ejus tantum contemplatu, ſeu ejus cauſa, ὑπὲρ αὐτοῦ (ut Græci hic τὸ ὑπὲρ ἐμοῦ διδόμενόν μοι *quod mei cauſa datum mihi eſt* jus iſtud ſeu beneficium defertur vel præſtitum eſt, & tum certa eſt Regula, quod cuique pro eo præſtatur, invito non tribui. Beneficium ſcilicet cuique adſpernari licet: alioquin beneficium eſſe deſinit, vide Senecam, *lib. 2. de Benefic. cap.* 18. 19. Hujus R. *Exempla* perſpicua ex variis legibus colligere licet.

Eademque ſane ſententia eſt *d. legis 69. ſupra*, ubi de adſignatione liberti agitur, quæ a parente *pro eo* tantum, cui ex liberis ea facta eſt, præſtatur: ibi definitur, invito beneficium illud non dari. Hinc & ſi convenit, ut creditori fundum pignoratum vendere liceret, nihilo magis cogendus eſt vendere, licet is qui pignus dederit ſolvendo non ſit: quia *creditoris cauſa* id caveatur, & invitum creditorem cogi vendere ſatis inhumanum eſt, ut Pomponius eleganter adverſus Attilicini ſententiam quandam in *l. quamvis 6. D. de pignor. act.* Ac multo magis, ſi ex beneficio illo metus alicujus oneris vel conditionis ſubeundæ ſubſit, ut in ſp. Novellæ 89. *cap.* 11. Eademque ratio eſt beneficiorum quæ a *jure* tribuuntur: unicuique quippe licet favori *pro ſe* introducto renunciare, de quo plene *ad d. l. 69.*

Aliud vero fuerit, ſi id quod præſtatur, etiam PRO ALIO præſtetur, id eſt, ſi alterius

terius quoque contemplatu cauſaque beneficium datum ſit: ac nominatim ſi qui beneficium dedit, ſui quoque reſpectu dedit: de quo beneficii genere vide eleganter differentem Senecam *6. de benefic. cap. 12. 13.*

Fingamus enim, ut ad genuinam ſpeciem hujus Reg. redeamus cum aqua in meo reſtagnare ſoleret (ut in ſp. *leg. 2. §. 28. D. ne quid in loco publ.*) me *beneficium* (quæ propria hac in re vox eſt) ſeu jus aquæ ducendæ alteri in fundum ſuum dediſſe? Sane invitus aquam hoc caſu ducere cogetur: quia beneficium hoc ei non tantum *pro eo* ſed & mea cauſa præſtiti. Eademque ratio eſt eorum caſuum, quos cumulavi ad *d. l.69. ſupra.* His adde & ſpeciem de qua Leo Novella 102.

SERVIS *in delictis obtemperantibus quando ignoſcatur.*

CLVII. IDEM (*Ulpianus*) *libro ſeptuageſimo * primo * ad Edictum.*

Ad ea quæ non habent atrocitatem facinoris vel ſceleris, ignoſcitur ſervis, ſi vel dominis vel his qui vice dominorum ſunt, (veluti tutoribus vel curatoribus) obtemperarunt.

DE *Servis* morem dominis gerentibus in delictis vel vice-dominis eſt hæc Reg. de quibus alioquin ſervis ſunt tredecim aliæ hujus tituli, puta *lex* 4. 18.22. *&* §.1. 23. *in fin.* 32. *l.* 77. *ibi ſervi optio* 107. 133. 146. *l.* 175. *in princ.* 209. *& l.ult. infra.* Quæſtio hujus Reg. quæ ad Interdictum *quod vi aut clam* referenda eſt, totidemque verbis tranſcripta eſt ex *l.* 11. §. *ſi tutoris 7. D. quod vi aut clam*, hæc eſt: num videlicet ſervis ignoſcatur, facinus vel delictum aliquod juſſu dominorum vel eorum qui vice dominorum ſunt admittentibus: & ſic eodem in ſummam ſpectat, quo tres præterea hujuſce tit. Regulæ, puta lex 4. *ſupra, lex* 167.§.1. *&* 169. *in princ. infra.* Ad eam videlicet generalem quæſtionem, utrum *obſequioſa* voluntas pro mera voluntate habeatur, id eſt utrum, quod quis obtemperando, ex quadam conditionis neceſſitate vel fecit vel voluit, revera etiam voluiſſe credatur? De civilibus negotiis, veluti de hereditatis cretione ſeu adquiſitione, id jam negatum fuit *d. l.* 4. velle ſcilicet non credi eum qui obſequitur imperio patris vel domini. De *delictis* ut hæc Reg. ita & duæ aliæ ſunt; in quibus proinde hoc unum quæritur, utrum videlicet delictum ſuperioris juſſu admiſſum aliquem pœna eximat? De juſſu judicis id quæritur *l.* 167. §. 1. *infr.* De juſſu vero domini vel vicedomini *hac l.* ut & *d. l.* 169. *in pr. infra.* *Vice-domini* inquam: quo numero ſunt tutores & curatores, ut *hac l.* diſerte dicitur. Tutor enim & curator quoad providentiam & adminiſtrationem rerum pupillarium vice ſeu loco dominorum ſunt, *l.* 27. *D. de admin. tut. l.* 7. §. 3. *D. pro emptore*, *l.* 4. §. *ſi pupilli* 11. *D. de uſucap. l. interdum* 56. §. 4. *de furtis.* Quod de *curatore* dixi, eum vice domini eſſe, id de curatore furioſi indubitatum eſt, ut docet *d.* §. *ſi pupilli* 11. *& d.* §. 4. In curatore vero adoleſcentis qui ſanæ mentis eſt, non uſquequaque ſeu non omnino id verum eſt, quod ut docet exſerte *d. l.* 56. §. 4. & *d.* §. 11. ita Græci & Cujacius *ad eum* §. recte adnotarunt: Vice-dominis quoque adnumerandi ſunt bonæ fidei poſſeſſores, apud quos liber homo pro ſervo eſt: nam & in iis idem obtinet, ut docet *lex liber homo* 37. *D. ad L. Aquil.* Et

Digitized by Google

Et Diſtinctio hæc adhibetur. Vel enim de iis quæ atrocitatem facinoris vel ſceleris non habent, id eſt, de levioribus delictis, ſeu leviori *noxa*, quæritur: & tum ignoſcitur iis qui dominis vel vice-dominis obſecuti ſunt: veluti (quæ genuina ſpecies eſt hujus legis) ſi quid vi aut clam, juſſu tutoris aut curatoris a ſervo factum fuerit, *d. l.* 11. §. 7. ſi damnum datum fuerit juſſu judicis aut domini, *l.* 2. §. 1. *D. de noxal. act. l. ſervus* 20. *ſupra de O. & A.* quæ ſpecies etiam eſt *d. leg.* 167. §. 1. *&* 169. *in princ. infra h. t.* (ut ad eas probabitur). Item ſi ſervus jubente domina amoverit res aliquas de conjugis bonis divortii cauſa, *l. ſi mulier* 21. §. 1. *D. rer. amotar.* Si tacitum fideicommiſſum in fraudem legum receperit jubente domino, *l. ſi tacitum* 13. *D. ad L. Falcid.* ſi legatum aut libertatem ſibi contra leges domino dictante adſcripſerit contra SConſ. Libonianum, *l. ult. Cod. de his qui ſibi adſcrib. l. Divus Claudius* 15. §. 1. *&* 3. *D. ad L. Cornel. de falſis*. Idemque juris eſt, in filiofam. Denique ſi aliqua rixa & contentione nata, vis aut injuria juris retinendi cauſa a ſervo juſſu domini facta fuerit, & intra fines rixæ res ſteterit; *rixa*, inquam, ſine armis, ut Cornelius Fronto ſcribit: *d. l.* 20. *D. de O. & A. l.* 17. §. *ſi juſſu domini*, *D. de injur.* Si filius uxorem viduam intra tempus luctus juſſu patris duxerit, *l.* 1. *in fin. & l.* 11. §. *ult. D. de his qui not. infam* ſi filius ſibi adſcripſit juſſu patris *l. filius* 14. *in fin. princ. D. de falſ.* vel ſi pater filii quem in poteſtate habebat, tacitam fidem interpoſuerit, non debet id filio nocere, quia parendi neceſſitatem habuit, *l. in fraudem* 10. *in fin. D. de his quæ ut ind. & d. l.* 13. *D. ad L. Falcid.*

Si vero factum aliquod habeat *atrocitatem facinoris* (qua ipſa formula utitur idem Ulpianus in alia interdicti ſpecie, puta de vi & vi armata, *l.* 1. §. 43. *D. de vi & vi armata*, atrocitatem facti, *l.* 4. §. 7. *D. vi bon. rapt.* vel ſceleris, id eſt, ſi atrox ſcelus admiſſum fuerit, veluti cædes, proditio, piratica, ſacrilegium, proditio, vis publica, privata ſepulchri violatio, & id genus alia; tum non ignoſcitur ſervis: ſervus enim non in omnibus domini dicto audiens ſine pœna eſſe ſolet *d. l. ſervos* 20. ſeu non in omnia ſervus domino parere debet *l.* 17. §. 7. *D. de injur.* Denique in *facinoribus* domini dicto ſervum eſſe audientem non debere Paulus ait *l. ſi mulier* 20. §. 1. *D. rer. amot.* ſeu ut loquitur *l. ſervus* 8. *C. ad l. Jul. de vi*, in furoribus, quin mortem potius oppetere quam dominis in omnibus obſequi moremque gerere ſervus debet. Quo pertinet elegans illud Quintiliani *Declam.* 257. in hoc argumento verſantis: *Non coges templa incendere: Non coges publicis operibus manum inferre: Leviora certe mediocritatis noſtra eſſe manifeſtum eſt*. Item illud Senecæ 3. de benef. 10. *Nec nos omnia jubere poſſumus, nec ſervi in omnia parere coguntur: contra Rempubl. imperata non facient, nulli ſceleri manus accommodabunt*. Et tamen etiam in atrocibus quandoque ſervo ignoſcitur, ſi non in totum, certe in tantum mitiusque adeo punitur, ut in ſp. *d. l. ſervos* 8. *Cod. ad l. Jul. de vi publ. l.* 2. *Cod. de ſepulcr. viol.* Verum de hac tota quæſtione vide Menochium *de arbitr. lib.* 2. *cent.* 4. *c.* 384. vide & Fornerium 1. *Select.* 27.

De

De eo qui DESIIT *dolo* POSSIDERE.

§. Semper qui dolo, 1. L. 157.

Semper quis dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus eſt ac ſi haberet.

POſſeſſionis realis & poſſeſsionis *dolo malo amiſſa* adæquatio hæc Reg. continetur, pariter, ut duabus præterea hujus tituli legibus concordantibus, puta *l.* 131. (quo ſeſe hic referunt Interpretes) & 150. *ſupra*. Quæ adæquatio ut in aliis actionibus cernitur, veluti noxalibus, quo ſpectabat *d. lex* 131. ita etiam & maxime in Interdictis quo pertinebit *d. lex* 150. pariter ut hæc noſtra: Imo perpetuam eam eſſe particula univerſali, *ſemper*, hic oſtenditur.

Ponenda hujuſce Reg. ſpecies eſt in *Precario*, ut oſtendit *lex* 8. *D. de precario*, cujus §. *tertio* hæc R. aptanda eſt: In precario ſcilicet & id obſervatur, ut eo Interdicto teneatur, non tantum qui rem precario habet, verum etiam qui dolo malo fecit ut desineret habere, quod Edicto nominatim comprehenſum fuiſſe docet *lex* 2. *D. de precario* quæ huic R. conjungenda venit: Quam quidem Edicti partem Ulpianus *d. l.* 8. §. 3. interpretatus eſt, hac generali Regula pro ratione ſubjecta.

De HEREDIBUS, *quatenus ex dolo defuncti teneantur in contractibus.*

§. In contractibus, 2. L. 157.

In contractibus ſucceſſores, ex dolo eorum quibus ſucceſſerunt, non tantum in id quod pervenit, verum etiam in ſolidum tenentur: hoc eſt unuſquiſque pro ea parte qua heres eſt.

DE *Actionibus Hereditariis* eſt hæc Reg. quæ in effectu reſpicit differentiam inter actiones ex contractu & pœnales actiones: Nempe, in illis dolum præſtari oportet ad ſolidam rei perſecutionem, ſeu in his heredes defuncti tenentur *in ſolidum*: Poſteriores dantur *quatenus tantum ad eos pervenit*. Quam in rem, quinque jam regulæ ſupra concordantes fuerunt, puta *lex* 38. (ad quam l. plene ſemel dixi, quo etiam ſe referunt hic Interpretes (44. 111. §. 1. 127. & 152. *in fin. ſupra h. t.* Et ut quatuor priores fuerunt de pœnalibus actionibus, ita hæc, & *d. l.* 152. §. 2. eſt de *Contractibus*, & ab hac tamen Reg. noſtra excipiendum eſt *Precarium:* cujus occaſione hunc tractatum ingreſſus eſt JConſ. In precario quippe, ex dolo defuncti heres, nonniſi quatenus ad eum pervenit tenetur: quod proditum extat in *l. quæſitum* 8. §. *ult. D. de precario*, quæ huic Reg. conjungenda venit, ceu ex eodem Ulpiani libro 71. ad Edictum deſumpta. Nam ut maxime precarium latiore ſignificatu contractibus connumeretur, *l.* 23. *ſupra h. t.* attamen contractus proprie non eſt, quia precarii conditio magis ad donationes & beneficii cauſam, quam ad negotii contractum ſpectat, *l.* 14. *D. de precario*, & quia ibi agitur in id quod intereſt, quod intereſſe pœnæ ſpecies eſt: *d. l.* 8.

Digitized by Google

l. 8. §. 4. Obſervanda igitur hæc differentia inter Precarium, & cæteros contractus. Contra, adæquatio precarii cum cæteris interdictis hac parte: quorum interdictorum occaſione hæc lex concinnata fuit, pariter ut lex 152. §. 3. quo etiam ad interdicta, inquam, & quidem de vi pertinet *d. lex* 38. *ſupra*.

Cæterum, ne putaret quis ſingulos heredes in ſolidum ex contractu teneri, ſubjungit hac Reg. Ulpian. pariter ut idem in *l. ſi hominem* 7. §. 1. *D. depoſiti*, & Paulus *l.* 9. *eod.* Neratius, *l.* 18. *eod.* ſingulos teneri pro qua parte heredes ſunt: juxta univerſalem regulam, ſcilicet juris antiqui, *l.* 1. *Cod. ſi certum pet. l. pro hereditariis, Cod. de hereditar. act.* Neque adſentior exiſtimantibus, videri iſtud gloſſema hic eſſe: non magis quam in *d. l.* 7. §. 1. *d. l.* 9. *&* 18.

De PIGNORIS *venditione, permiſſu creditoris.*

CLVIII. GAJUS *libro viceſimo ſexto ad Edictum Provinciale.*

Creditor qui permittit rem venire, pignus dE' mittit *.

* pro *dimittit*.

ET hæc quoque Regula ad *Interdicta* liquido pertinet, quod docet tum ordo librorum Gaji ad Edictum Provinciale, tum ex eodem libro lex 5. *quæ in fraudem creditorum*, *l.* 9. *de precario*, *l.* 2. *ſeu ult. de migrando*, quæ proinde huic conjungendæ veniunt. In ſummam vero ad tractatum: *Quibus modis pignus vel hypotheca ſolvitur*, vel ad titulum *de remiſſione pignoris*, reducitur: ejus quippe hæc ſententia eſt, pignus ſolvi ſi creditor permiſerit debitori rem a ſe pignori datam aut nexam vendere, de quo alioquin videnda eſt lex *ſi debitor* 4. §. 1. *l. ſicut* 8. *a* §. 6. *ad fin. uſque D. d. tit. quib. modis pign.* Item, *lex* 2. 4. *& ult. Cod. d. tit. de remiſſ. pign.* quibus locis plenius hæc quæſtio tractatur, quando ſcilicet videatur *creditor permiſiſſe*, ut pignus a creditore venderetur: Denique qualis conſenſus hic requiratur: Neque enim *permiſſio* hic idem eſt quod nuda patientia aut ſcientia. Nuda ſcientia hic non ſufficit *d. l.* 8. §. 15. Speciatim vero, ſpectatur hujus Reg. fides in *Interdictis*, & quidem tribus.

Primum, in *Operis novi nunciatione*, Nempe qui pignori fundum accepit, vicino novum opus nuntiare poteſt, id eſt, denuntiare ne novum opus moliatur contra ſervitutem fundo ſibi pignorato debitam, *l. un.* §. *ult. D. de remiſſion.* Aliud fuerit ſi creditor permiſerit ſemel debitori, ut fundum venderet; hoc quippe conſenſu ut pignus dimiſiſſe creditur, ita & novi operis nuntiationem amiſiſſe credendus eſt, creditor qui permittit rem venire, pignus dimittit. Item aptari poteſt huic Reg. ſpecies *arg. d. l.* 2. *D. de migrando*, quæ huic conjungenda venit, in interdicto illo, *de Migrando:* Nempe interdictum illud competit inquilino ad efferenda frivola ſua, ſoluta conventione & mercede: Neque tantum penſione ſoluta & conductionis tempore finito, verum etiam eo conſtante, ſi dominus permiſit rem aliquam de frivolis venire: hoc quippe conſenſu ea in re pignus creditor remiſiſſe creditur: Tandem cernitur hujus R. fides & in *Salviano Interdicto*, quod competit domino fundi ad perſecutionem rerum coloni,

ni, quas in fundum invectas illatas pignori futuras convenit: Convenit, inquam, id enim requiritur: notiſſimo diſcrimine inter prædia urbana & ruſtica, idque rei ruſticæ favore & culturæ: proinde & huic invectorum & illatorum perſecutio denegatur, ſi quæ ex his a colono vendi permiſerit, ut maxime nondum emptori tradita fuerint.

Cæterum quod de conſenſu creditoris in *venditionem* pignoris *h. l.* dicitur, idem in omni alienatione juris eſt: veluti ſi creditor permiſerit debitor pignus legare, in dotem dare, permutare, *l.* 4. §. 1. *D. quib. mod. pignus vel hyp. ſolv.* Nam & ita alias *vendendi* & *venditionis* appellatione venit omnis alienationis ſpecies.

PARS XVII.

EDICTALIUM REGULARUM DE EXCEPTIONIBUS.

Reſpondens libro 44. Digeſtorum duabuſque legibus conſtans l. 159. 160. Quibus addi imo præmitti oportuerat *legem ult. h. t.* quæ eſt ex Pauli libro 69. ad Edictum.

ACTIONUM *in perſonam, & in rem differentia.*

CLIX. PAULUS *libro ſeptuageſimo ad Edictum.*

Non ut ex pluribus cauſis deberi nobis idem poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſſit, noſtrum eſſe.

AD Exceptionem *Rei Judicatæ* pertinet hæc Reg. qua Differentia proponitur inter *Actiones perſonales* & *reales:* Perſonales, inquam, quibus videlicet intendimus, aliquid *nobis deberi*: Reales, quibus intendimus, rem aliquam *noſtram eſſe*. In argumento inquam exceptionis rei judicatæ hæc differentia proponitur: Qua cauſa hæc ipſa differentia & Regula poſita extat *l.* 14. §. 2. *D. de exception. rei judic.* ex eodem Pauli libro 70. aliis tantum verbis. Pertinet autem eo hæc differentia, quod ſi *indefinita* rei vindicatione non expreſſa cauſa ex qua rem meam eſſe dico, judicio ſuccumbam, eandem poſtea actionem intentare rurſum non poſſum: verum omnes cauſæ una petitione adprehenduntur, neque amplius quam ſemel res mea eſſe poteſt, ut diſerte traditur in *d. l.* 14. §. 2. ex qua hæc deformata eſt, ſeu dominium non poteſt, niſi ex una cauſa contingere, ut idem Paulus, in *l.* 3. §. *ex pluribus* 4. *D. de adquir. poſſ.* vide & 14. *Inſt. de actionib.* Eodem pertinet quod ait Imp. *l. cum res* 4. *Cod. de contrah. empt.*

Digitized by Google

titulum poſſeſſionis (id eſt dominii) duplicari non poſſe. Actionum in perſonam alia ratio eſt, quia ſingulas obligationes ſingulæ cauſæ ſequuntur, nec ulla earum alterius petitione vitiatur. Proinde eandem rem ſeu quantitatem ſæpius ab eodem petere poſſum actione perſonali, veluti ex donatione, mox ex vendito, neque mihi obeſt exceptio rei judicatæ: Et ita quidem hæc ſpecies huic Reg. aptanda venit.

Verum ſi ulterius ad alios juris articulos quæſtio porrigatur, tum res ita diſtinguenda venit: vel res aliqua jam mea eſt, eamque poſſideo, & tum quemcunque tandem titulum obtendam, eandem rem petere amplius non poſſum, veluti ſi res mea mihi legata fuerit, inutile eſt legatum, neque eo nomine agere poſſum, *§. ſi res aliena 10. Inſt. de leg.* Item ſi duobus teſtamentis eadem res mihi legata eſt, & eam rem jam habeam ex uno teſtamento, ex altero amplius agere non poſſum, *§. 6. Inſt. de legat.* ne quidem ad ejus æſtimationem quia res legata eſt: Si vero rem non habeam ſed æſtimationem nactus ſim, rem ipſam adhuc petere poſſum: Item ſi cauſam expreſſero in rei vindicatione, & ex ea cauſa ſuccubuero ſucceſſive ex alia & accedente poſtea novo titulo adhuc agere poſſum *l. ſi mater 11. §. ſi quis 2. & §. eandem 4. D. eod. tit. & l. cum de hoc 27. eod. tit. de except. rei jud.* Ex quibus apparet, quam lubrica ſit hæc Regula, & quidem in eodem exceptionis rei judicatæ argumento: Ac proinde quam difficilem Pandectarum concinnatores, ut alibi ita & hic, & negotioſam nobis, in interpretandis his Regulis provinciam reddiderint.

VENDITIONIS, & CONSENSUS *in venditionem differentia.*

CLX. ULPIANUS *libro ſeptuageſimo ſexto ad Edictum.*

Aliud eſt vendere, aliud vendenti conſentire.

AD *Exceptionum* materiam, pariter ut Regula ſuperior, ita & omnes hujus legis Regulæ, quæ tres ſunt, pertinent: ita quidem, ut ex iis omnibus id unum efficiatur. Eaſdem ſæpe exceptiones, quæ *ῥητῶς diſerte* certis perſonis obſtare jure dicuntur, quibuſdam aliis tamen pariter perſonis obſtare, ſeu ad alias porrigi ſeu produci perſonas. Prima exceptio hujus generis eſt *exceptio rei venditæ*, ad quam hoc initium pertinere non tantum ex ipſiſmet Regulæ verbis abunde patet: verum inſuper ex *l. 1. D. de except. rei venditæ*, cui hæc conjungenda venit, velut ex eodem Ulpiani libro deſumpta *pariter*, ut *legi alienatum 67. D de V. S.* Ubi pariter differentia proponitur inter alienatum & venditum. Ad rem, eadem igitur exceptio rei venditæ non tantum venditori, ſed etiam ei qui venditioni conſentit, obeſſe ſolet *d. l. 1. §. 2.* ubi diſerte dicitur, ſi quis rem meam mandatu meo vendiderit, vindicanti mihi rem venditam nocere exceptionem rei venditæ: ut cæteroquin nihil intereſt vendat ſeu alienet quis, an vero conſentiat venditioni, *l. 165. infra, h. t.* Et tamen (quod mirum maxime videri poſſit) Ulpianus in eodem Exceptionis rei venditæ argumento verſans hac R. differentiam conſtituit inter venditorem ipſum & jubentem rem ſuam vendi: Aliam ſcilicet eſſe rationem vendentis, aliam ejus qui venditioni conſentit. Et eſt hoc *ἐναντιοφανὲς legum apparens prælium* de inſignioribus. Verum res ita dividenda eſt: Si de forma venditionis

nis quæritur, aliud profecto eſt vendere, aliud vendenti conſentire: Nam ubi quis rem ipſe vendiderit, ut exceptione rei venditæ repellatur, ſatis eſt ſi vendiderit, neque ultra quicquam quæritur, nihilque intereſt, qua forma, quo pretio vendiderit, (dummodo ne ultra dimidiam juſti pretii) læſus ſeu captus fuerit. Item nil intereſt ante traditionem, pretium ſolutum fuerit, nec ne; Si vero mandatu ſeu conſenſu domini res ejus ab alio vendita ſit, illud ſemper quærendum ſupereſt, utrum ea forma res vendita fuerit, qua mandatum eſt, ſive modum venditionis, ſive rei venditæ traditionem, ſpectes ut definit Ulpianus in *d. l.* 1. (quam huic conjungendam oſtendi) §. 2. & 3. Nam tum vendita non videtur. Item ſi de jure *perſonæ* quæratur, tum idem omnino eſt, vendere & vendenti conſentire: Is quippe venditioni conſentire poteſt qui & vendere poteſt: & retro cui vendere & alienare non licet, eum nec alienationi conſentire fas eſt. Quamquam libertatis favore minor 20. annis qui manumittere ipſe non poteſt, manumittenti tamen conſentire poteſt ex ſententia ipſius Ulpiani, *l.* 2. *D. de manum. vind.* & Juliani *l.* 1. *d. t. d. l.* 165. *infra*, *h. t.* & *l.* 2. *C. ſi adverſ. donat.*

Quare probanda non eſt Bulgari, Accurſii & ſequacium Interpretatio, quæ etiam aliquando Cujacii fuit, qui hujus Reg. hanc ſententiam eſſe volunt: nempe venditorem rei ſuæ, etſi pretium nondum acceperit, evictionis nomine teneri (quod quidem verum eſt, *l.* 6. *Cod. de evict ion.*) Atenim eum qui conſenſit tantum venditioni rei ſuæ, de evictione non teneri, niſi pretium inſuper acceperit: Quod falſum eſt: etſi niti videantur illi *lege quidam* 12. *D. de evict ion.* ſed male. In facti equidem narratione ibi conſultor mentionem facit pretii accepti, ſed JCtus Scævola in reſponſo ſuo, nil aliud urget quam præſentiam & conſenſum, ut de evictione coheredes teneantur: *Reſpondi* (ego Scævola) *ſi coheredes præſentes adfuerunt, nec diſſenſerunt, videri unumquemque partem ſuam vendidiſſe.* Et ita quidem etiam ad eam l. ſenſit Cujacius, ſatis eſſe ſcilicet venditioni conſenſerunt. Sic quoque creditor qui pignoris venditioni conſentit pignus dimittit, *l.* 158. *ſupra l.* 2. 4. *ult. Cod. de remiſſ. pign.* &c. Sic fructuarius, quo conſentiente proprietarius fundum vendidit, uſumfructum poſtea vindicans, doli exceptione repellitur, neque diſtinguitur, pretium juris ſui acceperit nec ne *lege* 4. §. 12. *D. de doli except.*

Ex his jam apparet, quam inanis ſit Græcorum ad hanc Regulam ſpecies: qui rem, inquiunt, alienam vendit, in duplum tenetur. Qui vero rem ſuam vendenti conſentit, ipſam amittit. Item, quam nil commune habeat hæc Reg. cum *l.* 21. *ſupra*, quo tamen Interpretes nonnulli lectorem remittunt. Imo quam aliena ſit ſpecies quam Cujacius addit ex *l. Paulus* 12. *D. quib. mod. pign. ſolv.*

De MAJORE PARTE.

§. Refertur, 1. L. 160.

Refertur ad univerſos, quod publice ſit per majorem partem.

SEcunda exceptionis productio ſeu propagatio ad alias perſonas hac Regula continetur: & quidem *Exceptionis rei judicatæ*, & *Exceptionis doli*. Ut hæc Reg. intelliga-

ligatur ſciendum eſt, Exceptiones, de quibus modo dixi, ut adverſus Actorem & Syndicum, ita ex eorum facto adverſus Rempubl. competere: veluti ſi, res judicata fuerit, Actore vel Syndico experiente, vel ii dolo quid admiſerint, ut de exceptione rei judicatæ diſerte docet *lex* 11. §. 7. *D. except. rei jud.* Quod judicatum eſt adverſus Actorem vel Syndicum, ejus exceptio Reipublic. quoque vel municipio obeſt ſi modo Actor vel Syndicus legitime conſtitutus fuerit: Quo uti pertinet titulus. *Quod cujuſque univerſitatis nomine*, ita & hæc Reg. Ceterum rite conſtitutus tum demum videtur Actor vel Syndicus, (ac proinde quæ exceptio ei obſtat, & municipibus obſtabit) *ſi per majorem partem* Curiæ ſive Decurionum publice electus fuerit, *l.* 2. *l. nulli* 3. 4. 5. 6. *d.t. Quod cujuſque*, *l. quod major* 19. *D. ad municip.* Scilicet (quæ hujus Reg. paraphraſis eſt) id demum *refertur ad univerſos*, ſeu totam univerſitatem: atque adeo etiam in eorum damnum & præjudicium refertur, *quod publice* id eſt publica auctoritate, publicoque concilio *fit per majorem partem*: Major porro pars eſt, ſi (omnibus citatis arg. *l. de unoquoque* 47. *de re jud.*) duæ tantum tertiæ ordinis vel Curiæ adſint, *d. l. nulli* 3. *D. d. t. quod cujuſque*, *l.* 3. *D. de decret. ab ordine*. Eodemque pertinet quoque lex 113. *ſupra*, ubi dicitur, *in toto & partem contineri*. Quod & in cæteris actibus Senatoriis, Curialibus, Capitularibus, Collegialibus, veluti Nominationibus ad munera, venditionibus aliiſque decretis obtinet, *& l. quod major* 19. *D. ad municipal. l.* 3. *D. de decurion. l. nominationum*, *C. de decurion. l. ubi* 19. *D. de tut. & curat. dat. l. pen. & ult. C. de præd. curial. l. ult. C. de vend. reb. curial. l.* 84. 142. *C. Th. de decurion.* Atque ita hæc Reg. interpretanda eſt: non vero accipienda de æſtimatione διατιμήσει alicujus rei a majore civium parte facta: quam ſpeciem hic apponunt ſcholia Baſil. etſi eo quoque porrigi poſſit hujus Reg. æquitas. Eſt & ubi inter *privatos* idem obtinet, nempe ut ad univerſos referatur, quod privatim fit per majorem partem. Exemplum, in Creditoribus *l.* 7. §. *ult. & l.* 8. *D. de pactis*, *l. ult. C. qui bonis cedere*. In Tutoribus, §. 1. *verſ. quod ſi nemo.*, *Inſt. de ſatiſd. tutor.* in Obſtetricibus, ventrem inſpicientibus, Paulus 2. *ſent.* 4. quæ poſtrema Cujacius hic recte. Alioquin regulariter quod omnes tangit, ab omnibus approbari debet, ſi videlicet quid omnibus commune ſit, ut ſingulis, *l. per fundum* 11. *D. de ſervit. ruſt. præd. l. in concedendo* 8. *D. de aqua pluvia arc.*

De LEGATARII *æquo jure cum defuncto & cum herede.*

§. Abſurdum eſt, 2. L. 160.

*Abſurdum eſt, pluris * habere eum, cui legatus ſit fundus, quam heredem, aut ipſum teſtatorem, ſi viveret.*

* an PLUSVIS, id eſt, plus juris? vel, mox legendum *haberi* non *habere*.

TErtia Exceptionum productio hac Regula continetur: nempe, quemadmodum Exceptio quæ venditori obeſt, eadem & plerumque ei qui venditioni conſenſit obeſt, *h. l. in pr.* Rurſum, quemadmodum exceptio quæ Actorem vel Syndicum repellit, eadem & rempubl. repellit, §. 1. *h. l.* Ita & quæ exceptio rem afficiens heredi aut

Digitized by Google

aut teſtatori, ſi viveret obeſſet, eadem & legatario obeſt hoc §. 2. & quidem eadem doli exceptio, *l. 6. D. de except.* unde ſpecies huc derivanda eſt. Eſt enim hæc lex deſumpta ex Pauli libro 71 qui concordat libro 76. Ulpiani. Addenda & *lex* 8. §. 1. *D. de doli mali except.* Idemque obtinet & in exceptione rei judicatæ, *l. 28. D. de except. rei judic.* Abſurdum ſcilicet foret, *pluris haberi*, id eſt potiore loco duci (eſt quomodo hujus l. lectio reſtitui quoque poteſt) vel *plus juris habere* legatarium, quam heredem aut teſtatorem: Et ut heres univerſæ rei ſucceſſor utraque pariter exceptione ſubmovetur cum defuncto, ita & legatarius, quaſi unius rei ſucceſſor, ut dicitur *d. l. 6.* denique qui in dominium alterius ſuccedit aut jus, ejus jure uti debet *l. 176. infra*. Neque melioris conditionis eſſe debeo, quam Auctor meus, a quo jus in me tranſiit, *l. 175. §. 1. infra h. t.* De heredis alioquin cum defuncto exæquatione quæ & hic tangitur ſeptem præterea ſunt hoc titulo Regulæ, puta lex 54. 59. 62. (quo ſe Cujacius hic refert) 120. 128. §. 1. 143. 156. §. 2. *ſupra*. Huc denique ſpectant illa, Reſoluto jure Auctoris, etiam jus Habentis rem reſolvi, remque omnem tranſire cum ſua cauſa & onere.

Vulgo tamen ei quod hac Regula dicitur, legatarium fundi plus juris non habere quam heredem aut ipſum defunctum opponi ſolet *lex an vitium* 5. Ubi legatarius uſucapere poſſe dicitur quod auctor ipſius vel heres uſucapere non potuerunt. Idemque in emptore juris eſt, *l. 7. §. 6. pro emptore*: Verum reſpondendum eſt, id verum eſſe, ubi vitium non eſt in re: nam ſi vitium ſit in re, legatarius uſucapere non magis quam auctor ſeu defunctus poteſt: ſi videlicet res ſit furtiva, vel defunctus ſciens precario poſſedit, *l. 4. §. 15. D. de uſucap. & l. cum heres 11. D. de diverſ. temp. præſcr.*

PARS

PARS XVIII. ſeu ultima.

EDICTALIUM REGULARUM

DE

STIPULATIONIBUS SEU SATISDATIONIBUS:

Reſpondens libro 45. Digeſtorum.

De CONDITIONE *non impleta per eum cujus intereſt eam non impleri.*

CLXI. IDEM (*Ulpianus*) *libro ſeptuageſimo ſeptimo ad Edictum.*

In jure civili receptum eſt, Quoties per eum, cujus intereſt conditionem non impleri, fiat quo minus impleatur, perinde haberi, ac ſi impleta conditio fuiſſet. Quod, ad libertatem, & legata, & ad heredum inſtitutiones perducitur, * *Quibus exemplis,* ſtipulationes *quoque committuntur, cum per promiſſorem factum eſſet, quo minus ſtipulator conditioni pareret.*

* Similiter in *l. jure civili 24. de condit. et dem.*

DE MORA in effectu ſeu de impedimento per alium alicui injecto in CONDITIONE implenda, eſt hæc Reg. (quæ totidem verbis repetita extat ex Julian. *jure civili 24. de condit. & demonſtr.*) pariter ut duæ aliæ hoc tit. concordantes, puta *lex 39. ſupra*, (quo lectorem hic remittunt Interpretes) *& lex 174. in princ. ſupra*. Hujus ſpecies ad STIPULATIONES pertinet evidentiſſime, & quidem ad ſtipulationes & promiſſiones *conditionales*, ubi ſcilicet conditionem a *ſtipulatore* impleri oportet, ut ita ſtipulatio committatur, id eſt, ut ſtipulator ex ea agere poſſit: Quod manifeſte oſtendunt extrema legis verba: Ex quibus proinde apparet, priore ejus parte, qua generaliſſima Juris Civilis regula continetur, huic veluti principali præludi. Et vero id ipſum quoque docent inter alias lex *inter omnes 12. D. qui ſatisdare, l. 9. D. ſi quis caution. lex 8. D. de nautico fœn. l. 81. D. de V. O. l. 33. de fidejuſſ. lex 3. 5. D. jud. ſolv. l. 20. D. de acceptil.* quæ ex eodem Ulp. lib. 77. ad Edictum deſumptæ ſunt. Nempe Ulpianus eo libro, & quatuor deinceps ſequentibus, & ſic ad finem uſque commentariorum ſuorum ad Edictum, Edicta de ſatisdationibus, ſtipulationibus. cautionibus interpretatus fuerat: Et hoc quidem libro 77. Edicta ſuper *cautione judicio ſiſti*, & *judicatum ſolvi*, quod illæ ipſæ, quas modo notavi, leges oſtendunt ſic, ut & de commit-

mittenda ſtipulatione paſſim ibi agatur, *d. l. 12. D. qui ſatisdare*, *l. 9. ſi quis cautionibus*, *l. 81. de V. O. l. 33. de fidejuſſorib. l. 3. in princ. &* §. 3. 5. 6. 7. 8. *judic. ſolvi*, *l. 5. §. 2. 3. 4. 7. eod. tit.* Imo (quod huic l. proximum eſt) *d. l. 12.* agitur de herede ſub conditione, qui pendente conditione hereditatem poſſidens ſubſtituto cavit de hereditate, deque deficiente mox conditione, unde ſtipulatio commiſſa fuerit. Et ſic eo caſu actum de conditione *explenda* a promiſſore, ut ſtipulatio committatur: uti retro in ſp. hujus Reg. de conditione explenda a *ſtipulatore*, ut ſtipulatio committatur. Illudque obſervandum, quemadmodum hac l. dicitur, *in jure civili receptum eſſe*, ita illa l. dici *inter omnes convenire*. Verba illius hic apponere juvat. INTER OMNES CONVENIT, *heredem ſub* CONDITIONE *pendente conditione poſſidentem hereditatem ſubſtituto cavere debere de hereditate: & ſi defecerit conditio, adeuntem hereditatem ſubſtitutum & petere hereditatem poſſe, & ſi obtinuerit, COMMITTI ſtipulationem. Et plerumque ipſe Prætor, & ante CONDITIONEM exiſtentem, & ante diem petitionis venientem ex cauſa jubere ſolet STIPULATIONEM interponi*. Ad rem. Hujus Regulæ ſumma eo redigitur, conditionem defectam ſeu non impletam ejus facto ſeu impedimento, cujus intereſt conditionem non impleri & ſic *promiſſoris*, qui aliquid præſtare obligatus eſt expleta conditione, pro impleta haberi: *Conditionem*, inquam, qua eveniente & expleta ſtipulatio committitur, locumque habet, & promiſſor obligatur. Eſt inquam hæc Reg. de impedimento *debitoris conditionalis*, a quo ſtipulatus ſub conditione quadam rei alicujus a ſe dandæ vel faciendæ quod ſtipulatus eſt, quique adeo expleta a ſe conditione creditor futurus erat. Quare ab hujus l. ſpecie ſeparandæ ſunt aliæ, in quibus de impedimento alterius perſonæ agitur: nempe enim conditio diverſarum admodum perſonarum impedimento morave non adimpleri poteſt: ac nominatim ejus impedimento morave, cujus intereſt conditionem non impleri, de quibus plenius ad *d. l. 39. ſupra* huic concordantem.

Denique eſt hæc Regula de *Promiſſore* ejuſque facto & impedimento, ne quid fiat, ne conditio impleatur a ſtipulatore, ut ita conditione non impleta vel facto non præſtito, non obligetur: ubi ſane veriſſimum eſt, totoque adeo JURE CIVILI receptum, ut *h. l.* dicitur in omnibus cauſis *d. l. 39. ſupra*, ſeu inter omnes de eo convenit, *d. l. inter omnes D. qui ſatiſdare*. Jus commune id eſt, ut Papinianus ait, *l. cum pupillus* 78. *in princ. de cond. & demonſtr.* ut ſi promiſſor obligatus, curaverit, fecerit, ne ſtipulator conditionem impleat, ſeu ne conditio exiſtat, obligetur: Quæ hujus l. ſententia eſt: pariter ut *d. l. 24. de condit. & demonſtr. & l. in executione* 85. *§. ult. D. de V. O.* quæ Pauli eſt lib. 72. ad Edictum in eodem argumento verſantis, *aliiſque quas cumulavi ad d. l. 39. ſupra*. Ita e converſo in *d. l. 8. de nautico fœnore* de impedimento ſtipulatoris ſeu creditoris, *Servius ait, pecuniæ trajectitiæ pœnam peti non poſſe, ſi per creditorem ſtetiſſet quo minus intra tempus præſtitutum accipiat*. Et generaliter, ſi per eum cujus intereſt conditionem non impleri, fiat quo minus ea impleatur, perinde habetur, ac ſi impleta conditio fuiſſet. Quod aliis inſuper exemplis jam comprobatum eſt ad *d. l. 39. ſupra*.

Ex his jam liquido apparet, retinendam hic omnino lectionem Florentinam, adverſus Græcos, & recte in ea legi cum negativa, *cujus intereſt conditionem non impleri*. Nempe enim promiſſoris intererat in ſp. hujus l. ne conditio a ſtipulatore impleretur,

atque

atque ita ne ipſe promiſſor conditione jam expleta obligaretur.

Neque quicquam contra movere debet *lex Jure Civili* 24. *D. de condit. & demonſtr.* quæ Julianum auctorem habet lib. 55. Digeſtor. ubi in Pandectis Florentinis negativa abeſt, pariter ut in Baſilicis *lib.* 44. *tit.* 19. *cap.* 4. & apud Harmenopulum *lib.* 6. *tit.* 2. & ſynopſeos *lib.* 2. *tit.* 3. *cap.* 156. cum tamen ea lex iiſdem pene cum hac l. verbis concepta ſit, ſic ut hanc Reg. ex Juliano Ulpianus tranſcripſiſſe videri poſſit, ut & alias, quod a P. Fabro recte animadverſum eſt, Ulpianus aliorum JCtorum ſententias retulit, ſeu in armum ſuum tranſtulit, non nominatis auctoribus: Quoniam, ut reſpondeam, negativam ibi ſupplendam, atque adeo non hanc ex illa emendandam, verum illam ex hac duo omnino ſuadent. Primo quidem Norica ſeu Haloandrina editio, quæ negativam ibi habet, quod tamen Antonio Auguſtino diſplicebat *lib.* 4. *emendat. cap.* 17. Cujacio vero placuit. Secundo ex illa ipſa lege & quidem extrema ejus parte, exemploque ibi poſito, hoc ipſum liquet, diſerte quippe ibi, pariter ut hac l. exemplum ponitur in PROMISSORE, cujus ſane uti dixi intereſt ſæpe conditionem a ſtipulatore NON impleri, ne debitor evadat, ne obligetur. Quod & ipſum quoque aliis diſcimus ex *l. Julius* 81. *in fin. de condit. & dem. l. in executione* 85. §. *ult. de V. O.* idque etiam in herede cernitur in ſp. *l.* 39. *ſupra*. Neque admittenda P. Fabri interpretatio, qui utramque juxta lectionem defendi poſſe putabat: ſimili indulgentia, qua in *l. generaliter* 78. *ſupra*. Ex his item liquet, non eſſe hic *ὑστερολογίαν dictionem præpoſteram* admiſſam ſeu ordinem inverſum quaſi reponendum ſit: *Quoties per eum cujus intereſt conditionem impleri, non fiat quo minus impleatur*.

Cæterum notandum in hac Reg. ei quod de *ſtipulatione* extremo legis dicitur, præludi generali Reg. tum & exemplis aliis Libertatis, Legati & Inſtitutionis. Nempe enim & conditio his adjecta, non minus quam ſtipulationi, pro impleta habetur, ſi per heredem, & ſic debitorem a quo libertas aut legatum relictum eſt, vel per legitimum heredem, qui per teſtamentarium excluditur, conditio defecta ſeu impleta non fuerit, inculpato exiſtente legatario, ſervo ſeu ſtatu libero, & herede inſtituto. De quo vide plura ad *d. l.* 39. *ſupra*. Et ſic apparet de ſtipulatore principaliter hac l. tractatum. Eſt ergo hæc R. univerſalis, quæ tam in contractibus quam in ultimis voluntatibus ſeu teſtamentis, quacunque eorum parte obtinet: unde quod jam dixi in *d. l.* 39. *ſupra*, dicitur *in omnibus cauſis*: Hac *l. & d. l.* 24. Jure Civili receptum: Papinianus denique *Jus commune* vocat.

De JURE SINGULARI.

CLXII. PAULUS *libro ſeptuageſimo ad Edictum*.

Quæ propter neceſſitatem recepta ſunt, non debent in argumentum trahi.

DE *Jure Singulari* eſt hæc Reg. de quo ſunt tres aliæ hoc titulo Regulæ, puta *l.* 68. 141. *in princ. ſupra l.* 196. quarum Synopſin aliquam habes ad *d. l.* 68. Sic quidem etiam ut non alia ejus ſententia ſit, quam *d. legis quod contra* 141. *in princ. ſupra*, (quo etiam Lectorem Interpretes hic remittunt). Niſi, quod lex illa generalior adhuc videri

Digitized by Google

videri poſſit, de omni videlicet Jure Singulari, quod contra rationem juris receptum eſt: hic enim nominatim eſt de eo Jure Singulari: quod *propter neceſſitatem aliquam receptum eſt*. *Propter neceſſitatem receptum* eſt jus ſingulare quod ex neceſſitate quadam inevitabili receptum eſt. Quomodo idem Paulus in *l. 16. D. de legibus* jus ſingulare definit jus introductum *propter aliquam utilitatem*. *Neceſſitas* ſcilicet & *utilitas publica* ferme idem ſunt. Unde Bulgarus hic *neceſſitatem* interpretatur utilitatem, & æquitatem. *Receptum* autem proprie de eo Jure, quod Jure Civili, moribus, uſu receptum, non ex ratione Juris, imo contra tenorem ejus, *l. 14. 15.* 16. *de legibus*: contra rationem diſputandi, *l. ita vulneratus 51. circa fin. D. ad l. Aquil.* contra rationem receptum eſt, *d. l. 141. ſupra*, ut & *l. 161. ſupra*. In Jure Civili receptum eſt. Ergo receptum, Jure Civili ſcilicet *adverſus tenorem juris*, id eſt, adverſus regulam Juris communis. Et ſic jus moribus uſu conſtitutum receptum publice in ſuo genere contra juris ordinarii rigorem: quo paſſim ſenſu hæc vox in jure effertur. Sic utilitatis cauſa receptum dicitur, *l. ſi quis 5. in med. princ. D. de obligat. & act.* propter utilitatem receptum, *l. ſervus 6. D. rem pupilli ſalv. fore*, *l. 40. §. 1. D. de adquir. poſſ.* pro utilitate communi multa recepta, *l. ita vulneratus 51. §. ult. D. ad l. Aquil.* Utilitatis cauſa jure ſingulari receptum, *l. peregre 44. §. 1. de adquir. poſſeſſ. l. 23. §. 3. de fideic. lib.* utilitatis cauſa recepta ſententia, *l. 2. §. ult. de ſtatu liber.* utilitatis ratione receptum, *l. 1. Cod. de adquir. poſſ.* Denique Jure Civili, contra rationem diſputandi pro utilitate communi recepta, *d. l. 51. circa fin. D. ad l. Aquil.* Et alia ſimilia. Ergo propter utilitatem receptum etiam, quod propter neceſſitatem receptum: quæ neceſſitas anomalum ſit, ut dicam, jus, & ſingulare, ſæpe ſuadet & inducit: ut cæteroquin *ipſa utilitas juſti prope mater & æqui* dicitur: Neceſſitas, inquam, publica: non neceſſitas alicui privato quædam in ſpecie ingruens. Gravis enim error eſt Interpretum, & in his Placentini contra Bulgarum, & Pragmaticorum nonullorum, qui hanc Reg. accipiunt de cauſa vel caſu neceſſitatis (quæ legem non habere dicitur) *famis* puta, ut in ſp. *l. 1. 2. Cod. de patrib. qui filios diſtr. l. ſi quis propter. de furtis*, redemptionis captivorum, ut in *ſp. l. ſancimus, Cod. de ſacroſ. Eccl.* vinculorum captivitatis, *l. 4. §. 1. ſi quis cautionib.* vel etiam inopiæ aut neceſſariæ defenſionis. Qua cauſa etiam eam ſeſe in quæſtionem & tractatum prolixe hic diffundunt, quando & quatenus neceſſitas remitti pœnam vel ſaltem temperari ſuadeat, cum neceſſitati ſuccumbamus, ut dicitur de adverſa valetudine corporis aut mentis, *l. ult. §. ult. D. de excuſ. tut.* Item quatenus neceſſaria defenſio ab homicidio excuſet. Et hæc adverſus communem opinionem.

Ad quam accedit ſpecies quam hic adfert Theodorus Hermopolites in Imperatore qui metu belli pacique ſanciendæ filiam Ducis hoſtium, ætate quam per leges liceт minorem filio ſuo deſpondet. Qui caſus ab hac Reg. alienus eſt, Theodorique ſæculo & Barbariei apprime convenit. Cujacii vero ſententia ad Pauli lib. 70. ad Edictum hæc eſt, hanc Reg. de *Neceſſitate rei* (nam ita eam vocat) accipiendam, *rei* inquam, veluti quia res, qua de agitur individua eſt, verbi gratia, libertas, quæ pro parte præſtari nequeat, hac etiam ſpecie conſtituta argumento ejus, quod Paulus lib. 70. ad Edictum (unde hæc lex deſumpta dicitur) de exceptione rei judicatæ egit ex Papiniani *l. judicatæ 29. D. de except. rei judic.* Finge. Duo heredes ſervum hereditarium manumittere fideicommiſſo gravati ſunt: adverſus unum heredem libertatem petit ſervus: is heres ſuc-

cumbit Prætoris fideicommiſſarii judicio? Exceptio rei judicatæ alteri quoque heredi, ſi is impediat libertatem, effectu obſtabit, propter neceſſitatem videlicet libertatis individuæ, quæ ſcindi non poteſt, ſeu pro parte præſtari non poteſt, *d. l.* 29. Pariter ut de uſu individuo, atque ideo in judicio communi dividundo uni adjudicando idem Paulus lib. 23. ad Edictum in *l. item* 10. §. 1. *D. communi divid.* ſubjicit, *hoc propter neceſſitatem fieri*, quam legem Accurſius quoque hic ceu ſimilem citavit: & Cujacius quoque probavit. Proponitur & ſimilis tertia ſpecies in ea ipſa *lege* 29. *verſ. nam &* quibus ſimiles ſunt aliæ in *l. 6. D. de dotis collat. l. cum filius 76. in princ. de leg. 2. l. cum duobus* 13. *Cod. de inoffic. teſtam.* Ergo quod ita de rebus individuis propter neceſſitatem rei receptum eſt, id ad res dividuas non producendum eſſe ait Cujacius. Verum præterquam quod id proprie huc non facit, ecquis dubitare potuit, id quod de rebus individuis conſtitutum fuiſſet, ad dividuas trahi non poſſe? Nam id alioquin non eſſet in argumento trahi, ſed in contrarium. *In argumentum trahi*, eſt ad *ſimiles* caſus jus aliquod produci, ad conſequentia, *ut d. l.* 141. *in princ. ſupra*, ad conſequentias ſimilium caſuum, *εἰς ὑπόδειγμα*: in exemplum: quomodo dicitur, ſine exemplo ſubveniri, *l.* 1. *in fine*, *D. de conſtit. Princip.* & exinde §. 9. *Inſt. de I. N. G.* &c. Quodnam vero argumentum, quæ conſequentia, a contrario caſu ad contrarium, niſi contraria?

Non eſt igitur hæc Regula de neceſſitate repentini caſus alicui ingruente vel temporis aut famis aut defenſionis neceſſitate, non de neceſſitate rei; verum (quæ quarta *Neceſſitatis* ſpecies eſt) proprie de *neceſſitate publica*, *quam utilitas publica* quædam injunxit, quæ, ut juſti prope mater & æqui eſt, ita a jure ordinario ſeu ratione & regula ſeu tenore juris recedi ſæpe ſuadet. Quare quod hac Reg. dicitur propter neceſſitatem receptum id ab eodem Paulo generalius in definitione juris ſingularis, *d. l.* 16. *D. de legibus* dicitur, propter aliquam utilitatem introductum. Atque illud etiam eſt tandem jus, quod *Neceſſitas* conſtituere dicitur *l. pen. D. de ll.* χρειῶδες jus, quod tamen Cujacius alio trahebat.

De hoc igitur jure id prædicatur *hac l.* (pariter ut de omni jure ſingulari *d. l.* 141.) id ad conſequentias produci, ſeu ut hic habetur, *in argumentum trahi* non oportere ad alia porrigi, ut Papin. *l.* 23. §. *pen. de fideic. lib.* Species ponenda eſt in *ſtipulationibus*. Sic quidem ut emendanda videatur inſcriptio hujus l. atque adeo hæc lex reddenda *libro* 72. *Pauli ad Edictum*, quo libro is de ſtipulationibus egit, non vero *ſeptuageſimo*, ut habet inſcriptio. Cui emendationi argumentum præbeat quoque lex *ſuperior*, quæ & ipſa ad ſtipulationes pertinet: ac proinde hæc lex non videatur poſſe referri ad librum 70. & ſic ad exceptionum materiam: quandoquidem Pandectarum concinnatoribus propoſitum id fuit, hoc quoque titulo, ut regulas ad idem argumentum, ad eandem materiam pertinentes, ex diverſis JCtis ſeu Interpretibus ad Edictum, decerptas conjungerent. Et ipſe tamen nihil hic temere mutem. Nempe enim poteſt hæc Reg. quæ ad ſtipulationes pertinet ſtetiſſe in tractatu de *Exceptionibus*: quomodo etiam *lex* 7. *D. de doli mali exceptione* recte ſtat ſub libro 76. Ulpiani: & tamen de ſtipulationibus quoque ibi agitur. Ad rem. In ſtipulationibus igitur ſingulari jure receptum eſt, ſeu conſtitutum, ut quod per ſervum putativum, νομιζόμενον, bona fide poſſeſſum, ex re mea vel operis ejus adquiritur, id mihi adquiratur *propter utilitatem promiſcui uſus*, ut dicitur

Digitized by Google

citur *l.* 2. §. 7. *D. de inſtit. act.* quia ſervorum commercio nullum olim frequentius fuit, quia neque ullius rei quæſtus uberior: denique quia commercii *neceſſitas* ſeu promiſcui uſus hoc exigit, ut bonæ fidei poſſeſſor, qui liberum hominem velut ſervum emit, per eum ſibi adquirat. Sed an idem quoque obtinebit, ſeu hoc jus ſingulare num trahetur in argumentum filii putativi? Finge, filium aliquem adoptivum eſſe, ſed non jure adoptatum ſeu adrogatum, propter aliquem videlicet juris defectum, an per hujuſmodi filium putativum, quem filium meum atque in poteſtate mea eſſe exiſtimavi, pariter ut per ſervum putativum, mihi in effectu adquiram: an vero exceptione repellar? Verum hoc poſtremum: quod & diſertis verbis traditum extat a Papiniano, in *l. juſto errore* 44. *in princ. D. de uſucap.* & poſt eum a Modeſtino, *in l. per eum* 50. *D. de adquir. poſſeſſ.* quo etiam in genere pertinet quod idem Papinianus definit in *l. generaliter* 78. *ſupra*. Et rationem in *d. l.* 44. ſubdit Papinianus, quæ eodem recidit cum hac Regula: nempe id ita *placuiſſe*, & conſtitui publice interfuiſſe in libero homine velut ſervo bona fide poſſeſſo, propter aſſiduam & quotidianam comparationem ſervorum: qui & idem alioquin in eadem *l.* 44. §. 6. in alia ſpecie, *utilitate ſuadente* quid *relictum* (al. *receptum*) eſſe tradit. Ac ſi diceret Papinianus ea quæ propter neceſſitatem recepta conſtituta ſunt, veluti de ſervis putativis, non debere trahi in argumentum caſuum qui ſimiles putantur. Nulla nempe tanta neceſſitas eſt ſuſtinendæ adquiſitionis per filium putativum, uti per ſervum, quia & adoptiones raræ ſunt: *non tam facilis, frequens, adoptio vel adrogatio filiorum eſt*: ut idem Papin. ibidem ait: Quare nulla neceſſitatis ſpecies hac parte ſpectatur: Servorum uſus eſt neceſſarius, adoptivæ prolis ſeu adoptionis non eſt neceſſarius uſus, ſed magis voluptarius, ut ſit quaſi ſenectuti aut orbitati ſolatium, vel ut pluribus monumentis familia inſiſtat, nobilis adoptionis commento. Ergo *Neceſſitas* in hac Reg. eſt neceſſitas, & utilitas publica, rerumque neceſſitas.

Et ita quidem genuinam ut ſententiam, ita & ſpeciem hujus R. tenemus: Sunt alioquin & aliæ duæ, huic non minus convenientes, quas Papinianus tractat in *l. fideicommiſſaria* 23. §. *etiam* 3. *D. de fideic. libert. ex l. peregre* 44. §. 1. *D. de adquir. poſſeſſ.* (quæ proprie pertinebat *ad. d. l.* 141. *ſupra*, *h. t.* ubi plura). Hic vero non ita recte aptantur alia jura ſingularia, quæ propter neceſſitatem recepta non ſunt, verum alia de cauſa, ut ſunt ſpecies ex *l. ſingularia de reb. cred. l. qui negotia mandati*: item privilegia certis data perſonis.

Digitized by Google

PARS XII.

EDICTALIUM REGULARUM DE LIBERALI CAUSA.

Reſpondens libro 40. Digeſtorum & duabus legibus conſtans, puta l. 163. & 164.

A jure DONANDI, *ad jus vendendi, &c. argumentum.*

CLXIII. ULPIANUS, *libro quinquageſimo quinto ad Edictum.*

*Cujus * eſt donandi, eidem & vendendi & concedendi jus eſt.*

* i. *cui jus:* quomodo exerte habent veteres editiones, & Haloandrina.

ARgumentum ab eo quod PLUS eſt, ad id quod minus eſt hic in effectu continetur: pariter ut duabus aliis hujus tituli Regulis, puta *l.* 21. (quo ſe hic Interpretes nonnulli referunt) *& l.* 26. *ſupra*. Et quidem hac Reg. argumentum a jure DONANDI affirmativum ad jus vendendi, concedendique: *vendendi*, id eſt, alienandi ſeu in alium transferendi, pretio contra accepto: *Concedendi*, id eſt, ad tempus rem ſuam, uſuariam præſtandi, in uſum concedendi, ut plenius dicitur *l.* 88. *in pr. D. de legatis* 2. ſub lege ejus recuperandæ: idque ſive gratis ut *l.* 11. *D. de uſu*, §. 1. *Inſt. de uſu* ſive mercede, puta commodato, locato (quamquam & a loco at quandoque ſeparatur *fruendum concedere*, *l.* 12. §. *uſufructuarius*, *D. de uſufructu*: *& concedere* abſolute, *l.* 8. *D. de uſu*, pro gratuita ſcilicet conceſſione). Ergo concedere, ad uſum ſcilicet ſeu uſus titulo, ac nominatim etiam precario, *l.* 14. *in fin. l.* 6. §. 2. *l.* 7. 8. *in pr.* §. 3. 7. *l.* 12. §. 1. *D. de precario*: de quo vide quæ dixi ad *l.* 23. *ſup. Concedere* ſcilicet ut maxime de donatione quoque dicatur: attamen ſpeciatim *concedi* dicuntur vel quæ in jure conſiſtunt, veluti ſervitutes, *l.* 16. *D. de uſufr. l.* 14. 21. *D. de ſervit. præd. ruſtic.* vel quæ damus in uſum mox recepturi, ſic ut res mancipio non detur, dominium ejus non mutetur. Inde igitur *concedendi* vox hic poſita oppoſitaque donationi & venditioni. Sic & in lege Agraria Rulli, *Data, donata*, CONCESSA, *vendita*, & in l. *Lucius* 88. *in prin. D. de legatis* 2. *ſi quid dedi aut donavi aut* IN USUM CONCESSI. Eodemque ſenſu accipienda *concedendi* vox, *in l. uxorem* 41. §. 1. *D. de*

Digitized by Google

D. de legatis 3. Quare non admitto, quod quidam cenſent, Ulpianum hic *cedendi* ſcripſiſſe, quod Tribonianus in *concedendi* mutaverit. Ad ſententiam hujus Reg. redeamus.

Ratio autem hujus Reg. pendet a generaliore Regula *legis* 21. *ſupra h. t.* Non debet ſcilicet cui plus licet, quod minus eſt non licere. Plus autem eſt donare, cum donare ſit perdere, *l. filiusf.* 7. *in princ. D. de donat.* Minus vero minoriſque præjudicii, *vendere*, quia pretium loco rei ſuccedit: ut & *concedere*, quia res conceſſa olim recipiatur. Quare non tam facile leges donationibus indulgent ut uſui promiſcuo, qui in commercio & contractibus, venditionibus, conceſſionibus adeo conſiſtit: Hinc & donationibus varias olim fibulas leges impoſuere, tum modo iis impoſito, quod factum eſt lege Cincia, quo pertinet *lex* 29. *D. de legibus*, tum traditionis & inſinuationis neceſſitate impoſita. Quare cum non tam facile donare permittatur, ſane cui donatio permittitur, multo magis eidem & vendere & concedere licet. Exempla petantur *ex l. ſicut* 8. §. 13. *verſ. in contrarium, D. quib. mod. pign. ſolv. l.* 33. §. 2. *D. de donation.* juncta *l.* 48. *D. de O. & A.*

Non igitur convertenda eſt hæc Reg. Neque enim, cui licet vendere, ei & donare licet: quem alioquin huic Reg. ſenſum Baſilicorum ſcholia affingunt. Exemplum ponatur, quam alteram ſpeciem hic ponit Theodorus Hermopolites, in eo qui liberam peculii adminiſtrationem habet, qui utique jus donandi non habet: Libertas adminiſtrandi, donandi licentiam non continet *l.* 28. §. 2. *D. de pactis*, & *l.* 3. §. 6. *D. de donat. int. vir. & ux.* Exemplum ponatur in tutore, qui etſi domini loco ſeu vice habeatur, ut habet lex 157. *ſupra h. t.* tamen donationes ab eo factæ pupillo non nocent, exceptis munuſculis pro modo facultatum & natalium dignitate *l.* 12. §. 3. *l.* 22. *D. de admin. tut. l.* 56. §. 4. *D. de furtis*. Exemplum ponatur in *ſp. d. l.* 8. §. 13. *in pr. D. quib. mod. pign. ſolv.* Exemplum denique ponatur (quod genuinum hic eſt) in cauſa liberali, ſeu in Manumiſſionibus, (Nam & Manumiſſio libertatis donatio eſt) idque arg. *l.* 8. 10. 12. 14. 16. 18. 20. 22. *D. de liberali cauſ.* quæ ex eodem Ulpiani libro deſumptæ huic conjungendæ ſunt. Sunt ſcilicet caſus, quibus ſervum vendere licet, at libertatem ei donare non licet, qui deſumendi ſunt *ex l.* 12. *D. de manumiſſ. l.* 17. *in fin. D. qui & a quib. manum.* Nempe quia qui venditur & pretio contra venditur & cum ſua cauſa venditur: libertas vero & gratis ferme confertur, & ſemel collata, nunquam revocatur.

Unicus tantum caſus (quem mirabilem non Interpretes tantum ſed & Juſtinianus ipſe vocat) Jure Codicis excipitur, quo donare quid licet, vendere non licet: Nempe Decurio prædia ſua ſine decreto donare poteſt: ſine decreto tamen ea vendere illi non licet, *l. ult. Cod. de præd. decurion.* hac ſingulari ratione, quia non tam facile quis donat, ut vendit, & quia non tam faciles ſunt donationes (quæ ſunt de raro contingentibus) ideo non tam enixe aliquando prohibentur: eadem ratione, qua mulier non poteſt intercedere, donare poteſt, quia non tam facile mulieres donant, ut intercedunt, *l.* 4. *D. ad SC. Velleian.* Verum quod de Decurionibus dictum eſt, id poſtea immutavit Juſtinianus *Nov.* 38. Excipitur a nonnullis & voluntas teſtatoris, & quidem *in ſp. legis* 4. *Cod. de fideicom.* Finge, Pater prohibuit teſtamento, ne liberi fundos extra familiam venderent, vel pignori darent? Quæritur an poſſit frater ſorori ſuæ donare? Sane

ne donare poteſt, qui vendere non poteſt. Verum ut quod verum eſt dicatur, in hoc caſu paria omnia non ſunt: Nam intra familiam tantum frater donare poteſt: extra familiam ut vendere, ita & donare non poteſt.

De PŒNALIBUS *actionibus* & LITIS CONTESTATIONIS *in his vi*.

CLXIV. PAULUS *libro quinquageſimo primo ad Edictum*.

Pœnalia judicia ſemel accepta in heredes tranſmitti poſſunt.

DE PŒNALIBUS actionibus, deque *Litis Conteſtata* in his vi, poteſtate & effectu, eſt hæc Reg. pariter de litis conteſtatæ vi & effectu ſunt tres aliæ jam de ſuperioribus huic concordantes Regulæ, puta *lex* 86. (quo hic Lectorem remittunt Interpretes) 87. 139. *ſupra*. Litis, inquam, conteſtatæ: Id enim eſt quod hac l. indicatur *judicii accepti* nomine, *Judicium accipere*, ut hac *l. ita & l. ult. D. de condict. tritic.* & *l. ſi poſt acceptum* 18. *D. de rei vind. l.* 9. *§.* 5. *juncto §.* 6. *D. ad exhib. l.* 40. *D. de heredit. petit. l.* 9. *de V. O.* & aliis quampluribus, eſt judicio includi actionem, *d. l.* 139. Judicium accipere, non per nudam in jus vocationem, non per nudam libelli oblationem, verum per litis conteſtationem, quæ eſt, quotieſcunque judex per narrationem negotii utrinque cauſam audire cœpit, *l. un. Cod. de lit. conteſt. & ſimilib.* Porro hic inter cæteros litis conteſtatæ effectus hic eſt, ut quæ judicia, quæ actiones, morte extinguerentur, ea per litis conteſtationem ſalva permaneant, atque in heredes tranſmittantur *h. l. & d. l.* 87. *&* 139. *& l.* 26. *D. de obligat. & act. l. un. Cod. ex delict. defunct.* Ac nominatim quoque pœnalia judicia *h. l. & d. l.* 26. *& d. l. un. & l.* 20. *D. de accuſationib.* in heredes, inquam, tranſmittantur, id eſt, & heredi & adverſus heredes competant: ita enim hæc verba hic accipienda ſunt: quomodo & *d. l.* 87. *ſupra* definitur *poſt litem conteſtatam heredi quoque proſpici, & heredem teneri*. Idque etiam recte viderunt Græci hic, & in his Theodorus Hermopolites. De actione poſt litem conteſtatam actoris heredibus competente, dixi jam ad *d. l.* 87. Nunc quod in hunc locum diſtuli, de heredibus *rei*. Ergo & adverſus heredem poſt litem conteſtatam pœnalis actio tribuitur. Nam cum ſuos alioquin auctores pœna tenere ſoleat, neque regulariter pœnales actiones in heredes dentur, *l.* 38. 44. 111. *§.* 1. 127. *ſupra*, (quæ omnes in hoc argumento verſantur, quarumque ſynopſin aliquam habes *ad d. l.* 38.) & ut delicta, ita & pœnæ perſonis delinquentium adhæreant, & cum iiſdem extinguantur, *l.* 1. *de priv. deli. l.* 6. *de publ. judic. l.* 7. *de condict. furt. §.* 1. *Inſt. de perp. & temp. act. §.* 9. *ad L. Aquil.* attamen ut alia judicia ita & pœnalia ſemel lite conteſtata adverſus heredes exerceri poſſunt. Horum vero ratio quæ dixi hæc redditur, quod hæc actio in hereditate reperitur lite conteſtata, & in bonis jam computatur, *l. injuriarum* 28. *de injur.* Alii rationem ita reddunt, hoc ideo fieri, quia litis conteſtatio quaſi contractus eſt & novatio debiti; actiones porro ex contractu ad heredes tranſeunt.

Species porro hujus Reg. noſtræ ponenda eſt, (quod etiam alii jam viderunt, & in his Cujacius, *ad d. l.* 86. *&* 87.) in judicio quodam de *liberali* cauſa, ut docent aliæ leges ex eodem Pauli libro 51. ad Edictum deſumptæ: puta *lex* 15. 17. 19. 24. *D. de libera-*

liberali cauſa. Ut id intelligatur præſupponendum eſt, bonæ fidei emptori competere actionem *in duplum* adverſus liberum hominem, qui ſe pro ſervo homine venundari paſſus eſt, imo dari in ipſum quoque venditorem actionem in duplum. Eſt igitur hæc actio *pœnalis*: Ideoque ſi liber homo ipſe deceſſerit, ejuſve venditor, cum eorum ſucceſſoribus agi non poterit, ut utrumque diſerte proditum extat in Modeſtini *l. utique* 21. *D. de liberali cauſa*. Verum excipiamus jam ex hac Reg. (quod Paulus exceperat) niſi judicium hoc pœnale ſemel acceptum fuerit, id eſt, lis ſuper eo conteſtata. Eſt ergo hæc Reg. appendix & exceptio quædam ad *d. l.* 38. 44. 111. §. 1. 127. *ſupra*, ubi definitur, pœnales actiones in heredes non transmitti: uti contra Ampliatio quædam continetur in *l.* 127. Ad quas leges dicta conſuli poſſunt.

PARS XI.

EDICTALIUM REGULARUM
DE
DAMNO INFECTO.

Reſpondens libro 39. Digeſtorum & conſtans tribus legibus, puta 165. 166. 167.

ALIENATIONIS & CONSENSUS *in alienationem ſimilitudo*.

CLXV. ULPIANUS *libro quinquageſimo tertio ad Edictum*.

Cum, quis poſſit alienare, poterit conſentire alienationi: Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec ſi donationis cauſa conſenſerit, ratam ejus voluntatem habendam.

AD *tria actionum genera, de quibus agitur libro* 39. *Digeſtorum, tres leges ſequentes referendæ ſunt*: *Et hac prima quidem ad actionem de* Jure aquæ ducendæ *pertinet: proxima, ad actionem de* damno infecto*: poſtrema*, ad aquæ pluviæ arcendæ actionem.

Hac Reg. in genere continetur argumentum a Jure *alienandi* (veluti donandi, de quo vide etiam *l.* 163. *ſupra*) ad Jus conſentiendi in alienationem ſeu donationem, ſic ut qui prius habet, & poſterius habeat, vice verſa qui prius non habet, nec poſterius habeat: Ait lex, *Alienandi*, quo verbo omnis actus intelligitur quo dominium transfertur, *l.* 28. 67. *D. de V. S. & ſimilibus*, ac proinde & donatio, quod hæc lex aperte teſtatur: Ait lex, *conſentiendi*, ſive mandato expreſſo, ſive patientia, ſive ratihabitione. Tot enim modi conſentiendi ſunt, ſeu tot modis conſenſus explicatur.

Ut

Ut hujuſce Reg. ſpeciem conſtituamus, in *Jure aquæ ducendæ*, (quam hic ponendam oſtendit *lex* 8. 10. *D. de aqu. & aqu. pluv.* velut ex eodem Ulpiani libro deſumpta, atque ideo huic l. conjungenda) prius præſuppouendum eſt, in alienando & *concedendo* (de qua voce ſupra ad *l.* 163.) Jure aquæ ducendæ, eorum omnium voluntatem & conſenſum exquiri, ad quos ejus aquæ jus vel uſus pertinet: ac maxime omnium eorum, in quorum loco aqua oritur *d. l.* 8. *&* 10. Nunc finge, conſortem habeo pupillum? id eſt, locus mihi cum pupillo communis eſt? In aquæ ex loco illo ducendæ jure alienando, ſeu alii *concedendo*, donando rata pupilli voluntas habenda non eſt: quia nec pupillus alienare ſeu donare poteſt: Eademque dicenda ſunt & in aliis Juris articulis, deque omnibus aliis, qui nec velle creduntur de quibus *l.* 3. 40. 50. 109. 110. §. 2. 111. *in pr. ſupra*, *& l.* 189. *infra*, *h. t.*

Ex hac ſpecie jam apparet, neque *legem* 160. huic obſtare, ubi dicitur aliud eſſe vendere, aliud venditioni conſentire: ut ibi plenius oſtenſum eſt: contra cum hac l. non miſceudam *d. leg.* 193. *ſupra h. t.* qua dicitur, *cui jus eſt donandi, eidem & vendendi* & *concedendi jus eſſe:* ibi enim comparatio inſtituitur inter jus donandi, & jus vendendi, in hac vero Reg. comparantur jus alienandi & conſentiendi in alienationem, item ibi continetur argumentum ab eo quod plus eſt, ad id quod minus, de quo eſt quoque *lex* 21. *ſupra*. Quo lectorem tamen Cujacius quoque eumque ſecuti hic remittunt. Hic vero continetur exæquatio ſeu comparatio ſimilium. Perperam denique cum hac miſcetur *lex* 28. *in fin. D. de pactis*, in ea quippe inter liberam peculii adminiſtrationem & donandi jus differentia proponitur. Et hanc tamen ſpeciem hic ponunt ſcholia Baſilic. Paulum melius faciunt *lex* 3. §. 9. *& l.* 5. §. 2. *D. de donat. int. vir. & uxor.* quibus definitur non tantum per ſe ſed & per interpoſitas perſonas donationibus inter virum & uxorem interdictum eſſe.

De DEFENSORE *rei alienæ*.

CLXVI. PAULUS *libro quadrageſimo octavo ad Edictum*.

Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur.

D*Efenſor rei* alienæ, num *judicatum* ſolvi ſatisdatione aliquando liberetur, quæſitum fuit. Et vero id hac Reg. negatur, quæ ad *Damni infecti* actionem & cautionem reſpicit, ut liquet ex *l.* 10. *D. de interrogat. l.* 10. 12. 14. 16. 18. *D. de damno infecto*, quæ ex eodem libro huic deſumptæ conjungendæ ſunt. In commune hujus Reg. hæc ſententia eſt: Defenſorem alienæ rei (id eſt eum qui judicium ſive actionem alieno nomine vel occipit vel excipit: denique qui ſe liti alienæ offert *l.* 61, *in fin. D. de procurat.* 9.) nunquam pro locuplete haberi, quod & ipſum de expromiſſore quoque definitur *l.* 110. §. 1. *ſupra h. t.* quo lectorem hic remittere Intepretes ſatis habent. Nunquam, inquam, pro locuplete haberi, ſed ſemper ſatiſdare teneri, quamvis revera locuples ſit: Eo enim ſpectat hæc Reg. cum negat rei alienæ defenſorem unquam locupletem haberi: *Locuples* ſcilicet haberi negatur, qui onus ſatisdationis ſubire debet, qui alienam fidem interponere cogitur, quod Albericus recte obſervavit: Idque ipſum incul-

Digitized by Google

Inſt. de ſatiſdationib. l. 18. *in fin. de caſtr. pec.*

Nunquam vero ait lex l. etſi defenſor filius ſit, etſi pater, etſi locupletiſſimus, etſi clariſſimus, imo etſi expromiſſor, *d. l.* 110. §. 1. *ſupra*.

Alia ratio eſt ejus qui Rem ſuam defendit: Nam ſuæ rei quiſque idoneus defenſor intelligitur, ſic ut proprio nomine conventus nunquam cavere teneatur *judicatum ſolvi*, id eſt, fidejuſſores dare, ſed nude tantum repromittere. Et ſane ad hanc differentiam reſpexit JCtus in hac Regula, & quidem in actione *damni infecti*, ubi expreſſa ſunt hanc in rem Edicti verba: *Damni infecti nomine conventum, ſi ſuo nomine conveniatur, tantum promittere: ſi alieno, ſatisdare, l. 7. l. 9. §. 4. l. 13. §. 1. D. de damno infecto*.

Ratio autem iſtius differentiæ hæc eſt, ne alioquin is qui agit, cum eo qui rem alienam defendit, ubi ſuperior evaſerit, non habeat in quem ſententiam exequatur, quando quidem defenſoris res non eſt: Vice verſa is, cujus res eſt, judicium ipſe non excepit: Ne igitur littus araverit, fidejuſſore dato cautum ei oportet: Et hæc quidem de eo qui *ultro* rem alienam defendit, non ex officii ratione, quæ ſententia eſt hujus Reg. Alia vero ratio eſt ejus qui rem alienam *officii* ratione defendit, quia neque hæc res aliena creditur: Ideo ſatisdare non tenentur adminiſtratores Eccleſiarum, rem Eccleſiæ defendentes *l. 32. C.de Epiſcop.* neque tutor rem pupilli defendens *l. ult. §. 3. C. de admin. tutor.* quia hic locuples & idoneus eſſe intelligitur, cum rem pupilli poſſidere intelligatur, & poſſeſſoris loco habeatur, *l.15. 35. D. qui ſatisdare*, ut hic notant ſchol. Baſil. Et hæc quidem de rei alienæ defenſore: Retro, qui defenditur ſolvendo ſemper videtur, *l.95.ſupra*: quo lectorem hic nonnulli perperam remittunt.

DATA *qua videantur*.

CLXVII. IDEM (*Paulus*) *libro quadrageſimo nono ad Edictum*.

Non videntur data, *qua eo tempore, quo dantur, accipientis non fiunt*.

AD *Aqua pluvia arcenda* actionem utraque hujus L.Regula referenda eſt, ut docent quinque leges ex eodem Pauli libro deſumptæ, ac proinde huic conjungendæ: puta *lex 2. 5. 9. 11. 14. D. de aqu. pluv. arc.* quod & Cujacius jam indicavit *lib. 24. obſ. cap. 4.* & P. Faber, & poſt eos Labittus. Hac priore Reg. vocis *Dandi* interpretatio continetur, neque ideo tamen ab hoc titulo abdicanda, quod nonnulli volunt, cum vocis ἑρμηνείαν, non ſolum tantum explicet: remque ſubjectam *regulariter* (id eſt per modum regulæ) *definiat*: ut dicitur *l. regulariter 9. D. de hered. petit.* Et definitur hac Reg. Ubi de dominio rei quæritur, (& ſic de actionibus excipiendis ejus rei nomine,) illud ſpectandum eſſe, utrum revera res accipientis facta fuerit eo tempore quo dabatur, alias datam non videri: A qua Regula non abhorrent ſex præterea hujus tit. Regulæ, puta *lex 13. 51. 112. 115. in princ.139. §.1. ſupra*, & 190. *infra*. *Dare* ſcilicet dominii translationem ſignificat, neque ſatis eſt rem tradi: Quam in rem vi-

videnda eſt lex *ubi autem* 75. §.*ult.D. de V.O. l.*13. *C.de legat.l.*2. *Cod. de contrah. ſtipul. l. dedi tibi, D. de condict. cauſ. dat.* §. *ſic itaque* 14. *Inſt. de action.* Quare *data* res non videtur niſi accipiens dominus efficiatur, eo ſaltem tempore, quo res datur: Nam caſus evictionis qui emergere poſtea poteſt, hic non ſpectatur.

Species ut dixi figuranda eſt in *Aquæ pluviæ arcendæ* actione, & quidem ex *l.* 14. *eo tit.* quam huic inter alias conjungendam dixi, ubi prius prænoſcendum eſt, Aquæ pluviæ arcendæ actione teneri, non eum tantum qui opus manu ipſe facit ad aquam derivandam, unde alteri damnum imminet, verum etiam eum cui fundus DATUS eſt & ſic qui ſoli ſeu fundi dominus eſt, qui dominus operis bodie eſt, denique qui opus factum habet *l.* 4. *in princ.* & §. 2. *l.*18. *de aqu. pluv.* Nunc fingamus, venditum ab aliquo fundum, in quo opus manu factum eſt, unde aqua pluvia alteri nocet, ſed ſimulate venditum, vel dolo malo, vel ab eo qui vendendi jus non habuit? Sane non recte convenitur emptor fundi, verum ſi ſimulata venditio fuit, aut doloſa, venditor conveniendus erit, *d. l.* 14. (junctis duabus præcedentibus, puta *l.* 12. & 13.) *D. eo ipſo tit.* (quæ lex 14. ut dixi huic inter alias conjungenda venit). Nempe non videtur *datus* fundus emptori, qui eo tempore quo dabatur accipientis non fiebat, cum emptio ipſo jure nulla eſſet: *Dare* eſt dominium transferre, non nude tradere. Et ita quidem hujus Reg. ſpeciem conſtituo in quæſtione, *Adverſus* quem actio aquæ pluviæ competat: Non ut Cujacius 24. *obſ.* 4. fecit, in quæſtione *Cui* datur, cujus ſententiam concoquere non poſſum, quod hæc actio non detur bonæ fidei poſſeſſori, qui ſcilicet emit a non domino, imo & forte jam uſucepit. Nam etſi directa hæc actio domino tantum detur, vel ei ad quem translatum eſt fundi dominium, *l. ſi tertius* 6. §. 4. *eod. tit.* attamen utilem dari accommodari *quaſi domino* exerte docet, *l.* 22. *D. d. tit.* cujusmodi eſt non tantum fructuarius, ut in ſp. *d. l.* 22. ſed & bonæ fidei poſſeſſor: ex vulgata Juris Regula, bonam fidem tantundem poſſidenti præſtare quantum rei veritatem, *l.* 136. *ſupra*. Hinc jam apparet, quam inanis ſit Græcorum hic interpretatio, eum qui rem immobilem vi poſſeſſam aut mobilem furtivam alicui tradit, eam accipientis non facere, vitioſe enim poſſidebatur: nec quidquam prodeſſe ei qui ab eo accepit: nam vitium & turpitudinem ejus nocere ei qui rem ab eo nactus eſt.

De JUSSU JUDICIS.

§. Qui juſſu 1. L. 167.

*Qui juſſu Judicis aliquid fecit, non videtur dolo malo facere, qui * parere neceſſe habet.*

Qui pro Cui, vel Qui pro Quia.

De *juſſu Judicis* eſt hæc altera hujus l. Regula, quæ quidem, ad eandem actionem *Aquæ pluviæ arcendæ* quo ſuperior, referenda eſt: Et ea definitur, id quod juſſu Judicis fit, a dolo excuſare. Quam in rem ut textus jure noſtro ſunt infiniti inter alios lex 7. §. 2. *D. de minorib.* ubi Gloſſ. multa exempla cumulat, lex *etſi* 14. §. 1. *de religioſis*, ita

ita altera inſuper hoc tit. occurrit de auctoritate Judicis, puta *l.* 137. *ſupra*. Ex quibus id efficitur Judicis ſive auctoritatem ſive juſſum bonam fidem inducere, malam expungere: ſicut vice verſa non poteſt dolo carere, qui imperio Magiſtratus non paruit, *l.* 199. *infra*.

Species hujuſce deſumenda eſt ex *l.* 2. §. *Caſſius* 3. (quæ ex hoc ipſo libro deſcripta eſt) cui addatur ſeu ſimilis, etſi non Pauli ſed Ulpiani *l.* 4. unde tamen Labittus & Cujacius nominatim ſpeciem (præterita *l.* 2.) apponebant *D. de aqu. pluv.* Nempe, ſi quod opus aquæ mittendæ cauſa publica auctoritate (id eſt juſſu Judicis ſeu Magiſtratus) factum fuerit, ejus operis nomine actio non datur, *dd. ll.* Idem, ſi Principis aut Senatus juſſu, ut idem Paulus definit *l. quod Principis* 23. *D. eod. tit.* Parendi ſcilicet neceſſitas hic in re opus molientem huic actioni eximit: Cui vicina ſpecies eſt in Principis conceſſione aquæ ducendæ, *l.* 18. *eod. tit.* & de *Aqua quotid. & æſt.* Illud igitur ex hac Reg. immotum maneat, ignoſci ei qui juſſui Judicis paruit.

An vero *ſemper* juſſus Judicis excuſet, id eſt, an Judici ſemper parere neceſſe ſit, non hujus loci, ſed alterius & altioris indaginis, & inquiſitionis eſt: quo tamen Gloſſ. hic excurrit, 2. ut & ab hac Reg. alienus eſt tractatus, de auctoritate rerum Judicatarum, quo ſeſe itidem Gloſſ. & Interpretes hic diffundunt. 3. Tandem alienus quoque ab hac Reg. tractatus eſt de juſſu privati, cui imperandi jus eſt, quo pertinet lex 4. & lex ad *ea* 157. *in princ. ſupra*: niſi quod ibi idem quandoque obtineat, nempe quod juſſus domini quandoque excuſet.

Digitized by Google

DUODECIMA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema.

PLAUTIANÆ REGULÆ,

Ex Pauli libris ad Plautium defloratæ. A lege 168. ad legem 180.

PLAUTIANÆ *Regulæ viginti duæ, tredecim legibus comprehenſæ, ſequuntur: ex unius Pauli (qui ſub Antonino Caracalla ſcripſit) ad Plautium (qui ſub Veſpaſianis egerat) notis ſive libris* 18. *deſumptæ: Nulla vero ex duobus aliis: puta ex Javoleno, qui alioquin anterius ſub Hadriano libros quinque ad eundem Plautium ſcripſerat. Nullæ ex Pomponii Notis, qui ſu b Marco Antonino Philoſopho libros ſeptem ad eundem ediderat.*

De BENIGNIORE *reſponſo accipiendo.*

CLXVIII. IDEM (*Paulus*) *libro primo ad Plautium.*

Rapienda * *occaſio eſt, quæ præbet benignius reſponſum.*

* In Vulg. *capienda.*

DE BENIGNIORE reſponſo accipiendo prima eſt hæc e Plautianis Pauli legibus Regula, ubi verba prius ponderanda ſunt.

Ait lex *Rapiendam* (non ut vulgata *Capienda*) *occaſionem benignioris reſponſi*, id eſt ſtudioſe, avide, & incunctanter abſque mora eam amplectendam, prendendam, carpendam, etiam in re alioquin manifeſta. Scite ſcilicet *Rapiendi* verbo, ἁρπάζεσθαι, bonam in partem utitur: Quale illud Ulpiani *l. videamus*, §. *deferre*, *D. de in lit. jurando*, Ne arrepta occaſione in litem juretur: Quale illud, e multis, Horatii: *Rapiamus amici occaſionem de die*: Item: *Dona præſentis rape lætus horæ*. Silii Italici lib. 7. *Rape miles tempora pugnæ*, Juſtinus. *Utendum occaſione*,

&

quibus mora non opus eſt, rapienda eſſe conſilia, non quærenda. Catonis, *rapienda tibi occaſio prima.*

Ait lex *Occaſio*, quomodo & dicitur *l. 13. D. de ll.* Bonam occaſionem eſſe, caſus, qui tendunt ad eandem utilitatem, ex ſimili caſu ſuppleri: Qua pariter ratione dicitur, *l. 4. §. 5. in fin. D. de fideic. libert.* Ubi utilitatis ſpes eſt, ibi vel modica data occaſione addictionem admittendam. Et Quintilianus, quod huic R. geminum eſt: *Sicubi ſaltem anguſtus detur acceſſus, benignitas occaſione qualibet data utitur.*

Ait lex *Reſponſum* benignius *arripiendum*. Nempe a JCtis & judicibus, quorum eſt de jure reſpondere. Et ſic regula his ſequenda proponitur, pariter ut ſub eadem *reſpondendi* voce *l. 80. 85. in princ. ſupra*. Ergo benignius reſponſum arripi vult hæc Reg. cui diſertis verbis de benigniore interpretatione concordant tres præterea hujus tituli Regulæ: puta *lex 56. 155. §. 2. ſupra*, *l. 192. §. 1. infra*, ut omittam alias plures, quæ huc recidunt.

Porro ut hanc l. una cum concordantibus unam in lineam conjiciamus, & eas tamen a ſe invicem diſtinguamus, cernitur hujus Regulæ veritas in legatis & conditionibus implendis, quo pertinet *d. lex 56. ſupra*, (quo lectorem nonnulli hic remittere ſatis habent) & *l. 192. §. 1. infra*. 2. Cernitur & in Pœnalibus cauſis h. l. *& d. l. 155. §. 2.* 3. *In* ſententiis judicum interpretandis: quo pertinet & *d. lex 155. §. 2. ſupra.*

Benignitas autem ſeu *benignius reſponſum*, in quo vertatur, ſeu ad quem finem tendere debeat, jam ſupra ſæpe oſtenſum eſt. Hæc certe Reg. eo proprie tendit ut pœna evitetur: etiam, cum res manifeſta quoque videtur. *Pœna*, inquam, ut ad hujus Reg. ſpeciem tandem deſcendamus, veluti deſerti Vadimonii, id eſt ſi quis judicio ſeſe non ſtiterit, vel etiam pœna alicujus temere in jus vocati. In hoc enim argumento Cautionum Judicialium inter alia verſatum Paulum lib. 1. ad Plautium edocet *lex 10. D. ſi quis caution. l. 61. D. de procur. l. 55. de jur. dot. l. 30. D. de ſtipul. ſervor.*

In Vadimonio deſerto primum ſpeciem ponamus quam ſuppeditat *lex 7. D. de in int. reſtit.* unde deſumpta eſt *lex 183. ſupra*. Finge, citatum ad diem non reſpondere, & ob hoc adverſus eum pronuntiatum, confeſtim autem Magiſtratu adhuc pro tribunali ſedente adiiſſe? Sane *exiſtimari poteſt* (id eſt benignius eſt reſpondere) non ſua culpa ſed parum exaudita voce Præconis abfuiſſe: Ideoque reſtitui *poteſt*, id eſt, debet, ſi poſtulet.

Ponamus item ſpeciem in eo qui alium temere in jus vocavit ex *l. 11. D. de in jus voc.* Finge libertus Patronum in jus vocavit ſine permiſſu Prætoris? Sane pœnale judicium in libertum datur: Et tamen quamvis Prætor Edicto id non adjecerit, *cauſa cognita* (id eſt, ex benignitate) pœnale judicium non dabit; veluti ſi Patronus vocatus non venerit, item, ſi non invitus vocatus ſit, Rapienda hic occaſio erit benignioris reſponſi. Tertiam ſpeciem addam mox *ad §. ſeq.* nempe ex Edicto: *De eo per quem factum erit quo minus quis in judicio ſiſtat*. Similiter (ut in eodem argumento de pœnis hæreamus) in obſcuro ſi judex minus diſtinxerit crimen, mitior lex erit ſequenda, *l. ſi præſes 32. in fin. D. de pœnis*. Quo etiam pertinet d. lex 155. §. 2. *ſupra*.

De

Digitized by Google

De OBSCURI *Interpretatione ex Affectione cujuſque.*

§. Quod factum, 1. L. 168.

Quod factum eſt, cum in obſcuro ſit, ex affectione cujuſque capit interpretationem.

UT ſuperior Reg. eſt de Reſponſo in re quoque manifeſta: ita hæc nominatim eſt de INTERPRETATIONE obſcuri: de quo ſunt in univerſum hoc titulo ſedecim Regulæ. Hæc eſt, de Interpretatione obſcuri FACTI. (Nam hæc vox hic retinenda eſt quod genuina etiam ſpecies ejus comprobabit, non autem ſubſtituenda vox *actum*, quod Cujacius cenſebat) *Facti* inquam obſcuri alicujus *μονομερῶς unius partis*. Ubi hæc obſcuri facti interpretandi, ſeu obſcuritatis explicandæ ratio ſeu regula traditur: Facti obſcuri interpretationem capi ex cujuſque *Affectione*: ſive agatur de actu ſuſtinendo, ſive de pœna evitanda, quo referri debet hæc Reg. mox ut oſtendam.

Porro *Affectionis* nomine quid hic intelligatur videndum eſt. Eſt ſcilicet & dicitur: Primum *Affectio*, propenſio illa naturalis, pietas, charitas, neceſſitudo, humanitas quo natura omnes ferimur, erga quoſdam. Cujus affectionis ſpecies, atque exinde obſcuri interpretationis exempla (quod a Gloſſa & pleriſque Interpretum fit) aſſignari poſſunt in genere ex *l. ult. Cod. de dotis promiſſ. l. generaliter* 6. *Cod. de inſtit. & ſubſtit. l. eum alienam* 10. *Cod. de legat. l.* 6. *Cod. de fideicomm. l.* 10. *D. de auro leg. l.* 3. *Cod. de inoff. teſt.* aliiſque ſimilibus, cujus affectionis variæ ſpecies poni poſſunt in Parentum, Conjugum, Liberorum, Amicorum, Alumnorum, &c. affectione. Et in hac quidem Affectionis ſpecie hactenus ſpeciem ponunt Interpretes, exemplis indicatis ex *l. ſi ſervus* 50. §. *ult. D. de leg.* 1. *l. illud* 16. *in fin. de manum. vind. l. in teſtamento* 38. *de fideicomm. lib.* Verum ipſe malim *Affectionis* appellatione hic exaudire ſimplicem nudamque cujuſque intentionem, mentem, propoſitum, voluntatem, affectum, finem ſcopum γνώμην. Pertinet ſcilicet hæc Regula ad Edictum: *De eo per quem FACTUM erit, quo minus quis in judicio ſiſtat*.

Eo ſcilicet Edicto coercetur ejus dolus, qui aliquem judicio ſiſti impedivit: FECITQUE quo minus judicio ſiſteretur: FACTUMQUE adeo iſtud plectitur eo Edicto. Quando autem id dolo malo factum dicendum ſit, ut ſæpe haud adeo obſcurum eſt, ita quandoque eſt, cum id in obſcuro eſſe poteſt ſic ut haud adeo liqueat factumne id dolo malo fuerit, nec ne. Quod quoties evenit, toties his duabus Regulis locus eſt: Nempe: Primo ut benignius reſponſum capiamus, id eſt, ut dolo malo factum potius negemus, quæ ſententia fuit ſuperioris Regulæ. Secundo, ut *Affectionem γνώμην* cujuſque hac parte ſpectemus, cujus ſpecies hæc ponatur. Venienti ad Judicium triſte aliquid nunciavi, propter quod is neceſſe habuit ad judicium non venire? Sane prout affectio mea fuit & intentio, ita Edicto illo tenebor vel non tenebor, ſi dolo malo id feci, ut diſerte ſcribit Ulpianus lib. 7. ad Edictum in ejus Edicti interpretatione *l.* 1. §. 2. *eod. tit.* aliud vero, ſi non dolo, ſi non mala affectione ductus, verum vel ab alio, ipſe ita perſuaſus, vel cum extremo morbo laboraret quis, ita ipſe credidi, eum mox, mox moriturum: Et ſic bona affectione ductus triſtem nuncium accuſo: indeque FACTUM, ut is cui id nunciarem, ad judicium non veniret. Idem dicendum, ſi bona affectione quis

quis ductus armatos quoſdam ſeu cum armis venire ad domum vel poſſeſſionem alterius nunciaverit: quæ ſpecies alia in re tractatur, *l. metum 9. in medio princ. D. quod metus cauſa, l. item quæritur 13. §. exercitu veniente 7. locati, l. 3. §. proinde 7. de vi armata*: unde factum ut vocatus ad judicium non veniret. Ergo affectio in hujuſmodi obſcuris ſpectanda, id eſt, mens γνωμη. Quod & ipſum Rhetores monent, & inter alios Hermogenes *partit. c. 14.* περι αμφιβολιας, συμβεβηκε δε εν τουτω τω ζητηματι και πλειοναγε την εξετασιν της γνωμης ειναι. *de ambiguitate, contigit autem in hac quæſtione & in pleriſque, mentem animumque exquirendum eſſe*.

Et ita quidem hæc Reg. explicanda & ad caſum ſuum aptanda venit: eoque ipſo ab aliis Regulis ſeparanda, aliiſque obſcuri ſpeciebus, quæ legibus & Regulis quas initio memoravi, diſtinguenda venit: unde apparet, hanc ipſam ſeparatim illuſtrari meruiſſe, non ut plerique Interpretum, qui huc ſe referunt ad *d. l. ſemper in obſcuris 9. & d. l. ſemper in dubiis 56. & l. in ambiguis 96.* Male, ut recte Ferrarius jam notavit: etſi neſciverit ipſe, quo ſpecies hujus Reg. pertineret, non magis quam alii, & Rævardus ipſe, qui alienam prorſus hic finxit.

De DAMNO *dato* JUSSU *alterius*.

CLXIX. IDEM (*Paulus*) *libro ſecundo ad Plautium*.

Is damnum dat, qui jubet dare: Ejus vero nulla culpa eſt, cui parere neceſſe ſit.

AD Actiones *ex Damno dato* tota hæc lex duabus Regulis conſtans referenda eſt: quod prima ſtatim Regula oſtendit, ubi aperte de *damno dato* agitur: ſed comprobatur id inſuper *l. 33. D. ad l. Aquil. l. 13. D. de interrog. in jur. fac.* quæ ex eodem Pauli libro 2. ad Plautium deſumptæ, huic conjungendæ veniunt. Et prioris quidem Regulæ hæc ſententia eſt, *eum qui damnum dare jubet, ipſum damnum dediſſe videri*, ita quidem ſeu in tantum, ut ipſe teneatur eo nomine, non teneatur is, qui ejus juſſu damnum dedit. Cujus rei exemplum, ut in ſervo & filiofamilias vulgare eſt (de quo ſane eſt *lex 2. D. de noxal. act.*) ita & in libero quoque homine bona fide poſſeſſo poni poteſt, ſi is juſſu alterius, qui jus imperandi habet, injuriam damnumve dedit, quod nominatim proditum extat *l. 27. D. ad l. Aquil.* Et ita quidem hujus Reg. *ſpecies* ponenda eſt: non vero (etſi idem ibi jus ſit) in judice & executore εκβιβαστη, qui juſſu judicis damnum dat quam ſpeciem hic apponunt ſchol. Baſil.

Neque hactenus intra cauſam damni dati conſiſtit hujus R. veritas, ſed & cæteroquin is deliquiſſe creditur, qui delicti principium fuit, de quo jam dictum eſt *l. 152. §. 1. ſupra*, quæ huic concordat, adeo quidem ut ejus qui parere neceſſe habuit, nulla culpa ſit: Quod non tantum cernitur in filiisfamilias aut ſervis, juſſu patris vel domini aut vice-domini quid agentibus, damnumve dantibus (quam in rem fuerunt jam *lex 4. & lex 157. in pr.* quo lectorem nonnulli hic remittere ſatis habent *ſupra*) verum etiam in iis quibus juſſui Judicis parere neceſſe eſt, de quo fuit lex 167. §. 1. *ſupra h. t.*

De eo quod PENDET, *ſeu in ſuſpenſo eſt.*

§. Quod pendet, r. L. 169.

Quod pendet, non eſt pro eo quaſi ſit.

AD *Noxales actiones* proprie pertinet hæc poſterior hujus l. Regula: & quidem ad ſpeciem *legis* 14. §. 1. *l.* 15. *D. de nox. act. l.* 9. 29. *in princ. D. de ſtatulib. l. grege* 13. §. 1. *D. de pignor.* & ad *ſtatuliberos* proprie referenda eſt (id eſt, ad ſervos quorum libertas pendet ex eventu aliquo ſeu in ſuſpenſo & in pendenti eſt: *pendet*, inquam, ex diei alicujus aut conditionis eventu). De his vero hac Reg. id in effectu traditur, ut maxime magna ſit pendentis ſperatæque libertatis prærogativa, non tantam tamen haberi eam ut pro eo quaſi jam eſſet habeatur. Hac igitur ratione, ſtatuliber pro ſervo habetur in criminalibus quæſtionibus & pœnis, id eſt ſpes libertatis pendentis non impedit quo minus de ipſo interim veluti de ſervo per tormenta quæratur, niſi quatenus ſperatæ libertati præjudicium fieret, *l.* 14. *D. de quæſt. l.* 9. *de pœnis l.* 29. *D. de ſtatu lib.* De quo plura ex profeſſo P. Faber 3. *ſemeſtr.* 6.

Et porrigitur tamen hæc Reg. ad quaſcunque res ſperatas vel conditionales veluti venditiones, ſtipulationes conditionales: Nam quia de futuris contingentibus non eſt determinata veritas, quod pendet non eſt pro eo quaſi ſit: niſi hactenus quod ſpes obligationis conditionalis (ad quam ſunt qui hanc l. referunt,) in heredes quoque tranſmittitur *l.* 18. *ſupra*, *h. t.* etſi non tranſmittatur ſpes ſucceſſionis legitimæ, quo pertinebat *lex* 54. *ſupra*, *h. t.* denique ſpes & res, niſi ſpes de præſenti ſit radicata, pari paſſu non ambulant.

Ex his interim apparet, hanc Reg. proprie accipiendam eſſe, de eo cujus *Status* in futurum deſtinatus, ex conventione vel mandato teſtatoris, in ſuſpenſo adhuc eſt: non vero de eo proprie, cujus priſtinus ſtatus pendet ex dubio aliquo eventu. Et porrigi tamen quoque hæc Reg. poteſt (quod unum ferme Interpretes hic agunt) ad jus poſtliminii, ubi jus filii ſeu liberorum pendere, reſque ſeu poteſtas in pendenti eſſe ſeu pendere dicitur, *l.* 1. §. *ſi pendeat*, *D. de SConſ. Macedon. l. ſi quis* 9. §. 2. *D. de liber. & poſtum. l. muto* 6. §. *ult. D. de tutelis*, *l. ſi ſervus* 18. §. *ſervus* 2. *D. de ſtipul. ſervor.* §. *ſi ab hoſtibus* 5. *Inſt. quibus mod. jus patr. pot. ſolv.* Porrigi poteſt & ad conditionales obligationes, inſtitutiones, & legata, &c. ex *l.* 8. *D. ſi quis omiſſa cauſ. teſt. l.* 10. 54. 213. *D. de V. S.* Sed non erat cur crederet Pet. Faber 3. *ſent.* 6. hujus Reg. exemplum ponendum proprie in donatione cauſa mortis ſimilibusque donationibus, quæ in pendenti ſunt. Qui & falſo argumento ducebatur *legis* 33. & 39. *D. de mortis cauſa don.* Sunt enim leges illæ deſumptæ ex *lib.* 4. & 17. ad Plautium: hæc noſtra, ex *ſecundo*.

De

CLXX. IDEM (*Paulus*) *libro tertio ad Plautium*.

Factum a Judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non eſt.

DE *Officio a Judice* non egrediendo eſt hæc Reg. De officio, inquam, quæ *Officii* appellatio latius patet quam Juriſdictionis. Cujus ſane officii *Judicis* (ſi *Judicem* pro Magiſtratu accipias) cum plures ſint partes: inter cætera Magiſtratus officium eſt, ut nonnulla hic delibem, *Ut ne modum Juriſdictionis ſua ſibique poſitum excedat*: Quare ſi judex ſupra Juriſdictionem ſuam vel extra territorium jus dicat, ratum non eſt, *l. ult. D. de juriſdict. l.* 1. §. 1. *D. de offic. P. V. l.* 1. *Cod. qui pro ſua juriſdict. l.* 2. *& ult. Cod. ſi a non comp. judicatum eſſe dicetur*. Ut & ſi cauſam delegaverit quæ ad ejus juriſdictionem non pertinet, *l. un. Cod. qui pro ſua juriſd.* ut & ſi cum ſtatuendi facultatem non haberet, patria cui interdixit, *l. nulli* 10. *Cod. de ſentent. & interlocut.* Quod Judicem pedaneum attinet, is certe cum certæ formulæ & actioni addictus eſſet, modum ſibi præſcriptum egredi, & ad alia manum mittere non poterat: & ideo ſi de re certa datus de alia quam quæ ad eam rem pertineret, pronunciaret, nihil agebat, *l.* 1. *& 3. Cod. d. tit. ſi a non compet. Judice*. Et quanquam in Magiſtratibus quoque ut dixi, hujus Reg. fides cernatur, iiſque aptari poſſit, attamen in his proprie ſpecies hujus Reg. ponenda non eſt: quod Græci male faciunt, *officii* voce pro Juriſdictione accepta, qui ideo quoque *δικαιοδοσίαν juriſdictionem* hic vertunt. Ad Judices igitur pedaneos proprie pertinet: ſeu ad Officium quod vocant mercenarium Judicis Pedanei, & ſpeciatim quidem in duplicibus Judiciis Familiæ erciſcundæ & communi dividundo, ut oſtendit *lex* 14. *D. comm. divid. l.* 7. *D. de exception.* quæ ex eodem Pauli libro 3. ad Plautium deſumptæ huic conjungendæ ſunt: in quibus ſane judiciis frequens mentio *Judicis* ejuſque officii occurrit: Officium ſcilicet Judicis in his judiciis inter alia eſt, ut de Re tantum ad quam datus eſt & addictus, judicet, non ad alias manum mittat, non limites formulæ præſcriptæ excedat: id eſt, ut res communes inter coheredes aut conſortes dividat, aut ſi res commode diviſionem non recipiant, factis compenſationibus adjudicet. Quare officium ſuum ultra porrigere, manumque mittere, non poteſt ad res alias non hereditarias vel non communes: quo pertinet *ſp. l.* 18. *D. comm. divid.* ubi Javolenus reſpondet, Arbitrum communi dividundo non poſſe diſponere, ut fundus hereditarius fundo non hereditario ſerviat: Quia, inquit, ultra id quod in judicium deductum eſt, excedere poteſtas judicis non poteſt. *Poteſtas*, id eſt, ut hac l. dicitur, *quod ad officium ejus non pertinet, facere non poteſt*.

Altera ſpecies & genuina quidem petatur ex *l.* 7. *D. ſi pars heredit. pet.* Addenda & ſp. *l.* 10. *D. de uſufr. quemad. cauſ.* ubi pariter definitur, in ſpecie legis illius cauſam uſusfructus ad officium communi dividundo Judicis non pertinere. Nam ut maxime poſſit arbiter in his judiciis duplicibus omnia ex officio facere, per quæ commodior diviſio rei communis fiat, *l.* 6. §. 10. *D. comm. divid.* in tantum ut cavere poſſit, ut fundus qui liber erat, alteri ſerviat, *l.* 22. §. 1. *D. famil. erciſc.* hactenus tamen id verum

Digitized by Google

eſt, ſi id agat circa res hereditarias aut fundos communes, de quibus Judex ipſe ſeu arbiter aditus & addictus fuit, haud item ſi in res alias manum mittat.

Quare & eo jam recte referatur, quod vulgo dicitur ex *l. ult. Cod. de fideic. libert.* Sententiam libello conformem eſſe oportere: Proinde ſtet, cauſæ vel actionis modum Judici tranſcendere fas non eſſe: Nam & ſingulis controverſiis ſingulæ actiones proditæ ſunt, *l. 6. D. de except. rei jud.* exceptis tantum cauſis agnatis, quarum eventus idem eſt, ut in ſp. *legis 1. D. de quib. reb. ad eund. jud. eatur*. Item exceptis cauſis connexis, ne alioquin continentia cauſæ dividatur, *l. 10. Cod. de judiciis*. Item exceptis Reconventionibus, ſeu mutuis petitionibus, ut in *ſp. l. 4. C. de ſententiis*. Quinimo, ut de Magiſtratibus quoque dicam, cum officii Judicis pars ſit, fori præſcriptiones, domumque revocandi privilegia cuique ſervare, officiumque adeo ejus in eos non porrigatur qui præſcriptione fori tuti ſunt, domumque revocandi privilegium habent, ſane ſi his contemptis ſententiam dixerit, ipſo jure ea nulla erit: Excepto caſu *legis qui non cogitur 22. D. de judiciis*, quæ & ipſa huic Reg. conjungenda venit, ceu ex eodem libro deſumpta: unde proinde etiam ad hanc Reg. ſpecies aptari poſſit. In ea l. definitur eum qui non cogitur in aliquo loco judicium pati, ſi ipſe ibi agat, cogi excipere actionem, & ad eundem judicem mitti.

De REGRESSU *adverſus alium, an ideo alius obligetur.*

CLXXI. IDEM (*Paulus*) *libro quarto ad Plautium*.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus eſt ab alio quod præſtiterit.

A*Lienam aliquando obligationem* ſubire ſeu pro alio quicquam *præſtare* num quiſquam cogatur quæritur *ideo*, ſeu eo obtentu æquitatiſque prætextu, ſeu velamento, quod is regreſſum poſtea adverſus alterum habere poſſit, faciliſque ei futura ſit præſtiti pro alio exactio? Id quod hac Reg. negatur, pariter, ut altera l. ejuſdem Pauli quam & Gloſſa allegavit, puta *l. ſupra iter 11. §. apud Ferocem 2. D. de aqu. pluv. arc.* quæ huic quam ſimillima eſt, mox ut dicetur, quidquid Ferrarius contra moverit, aliique nonnulli poſt eum. Melius ſcilicet eſt & tutius, non ſolvere, quam ſolutum repetere, *arg. l. ult. Cod. in quib. cauſ. reſt. in int. l. 1. C. quando liceat unic. ſe ſine Judice*. Quid enim ſi ſolvendo non ſit is pro quo ſolutum eſt, quæ ratio diſerte redditur *d. §. apud Ferocem 2.* Imo, etſi ſolvendo ſit, intereſt cujuſque litibus & ſumptibus non vexari, *l. 6. D. de minorib.* Denique non eſt ſecuritas cujuſquam alieno redimenda periculo: ſuaque cuique ſufficit ſarcina, ſuum onus, quod in alium transferri nulla æquitatis ſpecies patitur.

At, inquies, eſſe caſus quoſdam, quibus alienam obligtionem ſubire quis cogitur: veluti dominus, pro ſervo: quo de ſane obligationum genere ex geſto ſervorum Paulum hoc lib. 4. ad Plautium ex profeſſo egiſſe oſtendit *lex 29. D. de reb. cred. l. 20. D. de pecun. conſtit. l. 47. D. de peculio, l. idem erit 14. D. de inſtit. act. l. ult. D. quod juſſu.* (quæ proinde leges omnes huic Reg. noſtræ conjungendæ ſeu coaſſandæ ſunt). Verum id quidem eſt, ſed caſus hi ſuam ſingularem, ſummamque æquitatis rationem habent:

habent: Nempe domini ex geſto ſervorum inſtitoria actione, [illegible]
JURE ipſo tenentur & obligantur: Non ideo, quia recepturi ſint ab alio ſeu a ſervo quod præſtiterint: (quid enim a ſervo recipere poteſt dominus, cujus in dominio & ipſe ſervus eſt?) verum ex JURIS poteſtate, ob *σχεσιν convenientiam* perſonarum, vel ob expreſſum, vel tacitum domini hac in re juſſum & conſenſum.

Inquies ſecundo, plures ejusdem ſervi dominos, ex negotio, contractu, noxa, ſervi communis in ſolidum ſingulos conveniri, quia conſecuturi poſtea ſint a condominis judicio ſocietatis vel communi dividundo quidquid præſtiterint, ut non tantum Ulpianus definit *l.* 13. §. *ult. D. de inſtitor. act. & l.* 1. §. *ult. de exercit. act.* cui ſubjiciuntur eam in rem Gaji & Pauli ſententiæ & rationes in *l.* 2. *&* 3. *eod. tit.* & ejusdem Ulpiani *lex* 4. *eod.* Eſt & de eodem Gaji *lex* 27. §. *ult. D. de peculio*, unde lex illa 2. deſumpta eſt, ſed & Paulus noſter hoc ipſo libro 4. ad Plautium, in *d. l.* 14. quæ inter alias huic coaſſanda eſt, & vero coaſſata plurimum ad hanc rem fecit. Unde diſerte a Scævola dicuntur iſti teneri *idcirco, quia habent actionem*, *l.* 51. *verſ. quod enim, D. de peculio*. Verum reſpondendum eſt ſingulari rurſum ratione, ſingularique *Juris* poteſtate recepta ſententia, ob utilitatem communem, hoc caſu, alienam condomini a condomino obligationem ſuſcipi. Nempe ii inter quos ſervus communis eſt, poteſtate juris ſuo nomine in ſolidum tenentur, ne alioquin qui cum his contrahunt, per plures adverſarios diſtringantur, quod utique iniquum foret: quam rationem diſerte reddunt in hac ipſa ſpecie Gajus, *l.* 27. §. *ult. D. de peculio*, & indicat Paulus noſter *d. l.* 14. *de inſtit. act.* Quæ ratio & alias locum habet in aliis ſpeciebus, veluti in ſp. *l. ult. rem pupilli ſalvam fore*, *& l.* 5. *judicatum ſolvi*. Hæc inquam, hujus rei genuina ratio eſt: Nam quæ ſubjicitur *d. l.* 27. §. *ult.* quod ſcilicet res damnoſa futura non ſit ei qui condemnatur, cum poſſit rurſus ipſe judicio ſocietatis vel communi dividundo quod amplius portione ſua ſolverit a ſocio ſociiſve ſuis conſequi, nonniſi ſuccenturiata ratio eſt, & ad eam tantum ſpeciem pertinet in actione de peculio: ubi apud alterum quoque peculii ſervilis pars eſt,

Eademque ratio eſt, quod tertio loco hic objici poſſit, plurium fidejuſſorum a tutore pupillo datorum: non eſt ſcilicet pupillus diſtinguendus, ſed in unum ei datur actio: & ut eleganter Papinianus in *d. l. ult. rem pupill. ſalv. fore* ſubjicit, pupillo agente qui non ipſe contraxit ſed in tutorem incidit: & ignorat omnia, beneficium dividendæ actionis injuriam habere viſum eſt, ne ex una tutelæ cauſa plures ac variæ quæſtiones apud diverſos Judices conſtituerentur.

Inquies quarto, correum quoque promittendi alienam correi obligationem ſubire? Verum id quidem; non ideo tamen, *quod is recurſum* ſeu *regreſſum deinceps habere* poſſit adverſus correum, vel ab eo recepturus ſit quod præſtiterit, verum quia correi obligationem in ſolidum, in ſe ab initio receperunt, *quaſi vice mutua* fidejuſſores, & *αλληλεγγυοι reciproci*.

Stet igitur inconcuſſum, proprie loquentibus, *neminem IDEO obligari, quia recepturus ſit ab alio quod præſtiterit*. Quam regulam ſive Paulus ſive Plautius concinnarunt, ut dixi, cum in argumento *ſervilium obligationum*, ſeu obligationum ex geſto ſervorum verſarentur, quas domini pro ſervis ſubirent: & ut oſtenderent, extra caſum illum, quo plures domini in ſolidum tenentur, & ſic alius pro alio obligatur, hanc Regulam

generalem eſſe: qua cauſa etiam ait JConſ. *neminem*, quantumlibet ſcilicet res ei cum altero communis ſit. Quod eleganti quoque hac ſpecie firmatur. Finge: unus ex dominis fundi alicujus, aliquid extra communem uſum fundi communis admiſit, verbi gratia, opus manu fecit in fundo communi, unde aqua pluvia vicino nocitura eſt, *d. l.* 11. §. *apud Ferocem* 2. *D. de aqua pluvia arc.* Hoc ſane caſu alter e dominis qui nil fecit ſeu nil admiſit, ut ipſe non tenetur, ita neque obligationem conſortis ſubire, & pro eo quidquam præſtare cogitur, quamlibet actionem communi dividundo adverſus conſortem habeat, & ſic præſtiti pro alio facilis futura ei videatur repetitio: Nam ut *d. l.* 11. §. *apud Ferocem*, idem Paulus ex Feroce adverſus Proculum refert: *Iniquum eſt eum qui non fecit, reſtituere oportere*, *QUONIAM* (id eſt, IDEO & hoc obtentu quod) *communi dividundo agere poteſt*: Idemque fingi poteſt in dolo Tutoris; nempe etſi ſoldo ſit Tutor, attamen dolus tutoris pupillo non nocet, *l.* 198. *infra.* Quanquam fuerunt qui ita ſenſerunt, de quo ad *d. l.*198. Fingi poteſt & in Tutore & Negotiorum geſtore (quæ ſpecies vulgo apponitur a veteri Interprete, & etiam a P. Fabro, hoc ſenſu, eos non ideo creditoribus teneri, quod contraria actione tutelæ vel negotiorum geſtorum facile impenſas recuperare poſſint. Quam in rem etiam male allegatur §. 1. & §. *tutor* 2. *Inſt. de oblig. quæ ex quaſi contr.*

Ex his jam apparet, alienam prorſus ſpeciem, & ſenſum hunc in Negotiorum geſtoribus a pleriſque Interpretum huic l. adfingi: quaſi id hac l. dicatur, neminem ideo deinceps, ſeu in poſterum, obligari ad aliena negotia gerenda, etſi jam aliquatenus negotiis alienis ſeſe immiſcuerit, quod ſatis abundeque ſit vel in paucis amici labore conſuluiſſe, *l.* 20. *C. de negot. geſtis.* Qua ſpecie nihil alienius ad hanc Reg. afferri potuit. Ponenda quippe ſpecies eſt in eo qui tertium aliquem obligatum habiturus eſſet, ſi ipſe pro eo obligaretur: ALIUS in h. Reg. eſt tertius quidam. Alieniſſima vero ſpecies eſt, quam hic apponit Rævardus ex *d. l. ult. quod juſſu*: quam etiam quomodo huc fidiculis trahat, vix quiſquam adſequi poſſit. Senſus legis illius eſt, ſi pater vel dominus mutuum accepturi, filio vel ſervo numerari juſſerunt, pecuniam ab ipſo patre vel domino condici, in tantum ut actio quod juſſu hic locum non habeat. Quid vero hoc ad Reg. noſtram? Apparet & alienam ab hac Reg. ſpeciem & tractatum eſſe de *Repreſaliis*, prohibitis, deque Vicanis ex aliorum Vicanorum debitis non conveniendis, etſi & ibi quoque hujus Reg. æquitas cernatur. Cui ſimilem ſpeciem hic affingunt ſcholia Baſil.

De AMBIGUI *pacti*; *&* LIBELLI *Interpretatione.*

CLXXII. IDEM (*Paulus*) *libro quinto ad Plautium.*

In contrahenda venditione ambiguum pactum contra venditorem interpretandum eſt: Ambigua autem intentio ita accipienda eſt, ut res ſalva actori ſit.

DE *Ambigua* verborum conceptionis, ſeu *Formulæ interpretatione & reſolutione eſt* hæc unica hujuſce Reg. ſententia: Ambiguæ, inquam, veluti ambigui pacti ſcriptive, pariter ut tres aliæ hoc titulo occurrunt, de *Ambiguo*, puta *lex* 67. 85. 96. quo In-

Interpretes nonnulli hic Lectorem remittunt. Aliæ enim ſunt ab hac obſcuri ſpecies; de quibus ſunt variæ leges, in his *l. 9. 34. 114. ſupra l. 200. infra*.

Unica, inquam, ſententia hac R. continetur non duæ, uti vulgo hæc lex in duas perperam ſeu in duo capita diſcerpitur: Unica enim differentia hic proponitur inter ambiguos contractus, & nominatim ambiguum contractum venditionis (quo de egiſſe Paulum hoc libro 5. ad Plautium, docet *lex 57. D. de contr. empt. l. 13. D. qui potiores in pign. l. 2. D. de rer. permut. l. 1. D. qui ſine manum.* quæ proinde huic conjungendæ veniunt) & ambiguam intentionem, id eſt actionem, libellum, cauſæ narrationem, ambiguam & obſcuram, ut *l. ſi quis intentione 66. D. de judic.* pariter ut Græci *ἀσυγκτω*. Et proponitur quidem iſtiuſmodi differentia: Ambiguum pactum venditionis interpretandum adverſus venditorem: Quod ipſum variis inſuper legibus & de venditore & de ſtipulatore confirmatur, *l. veteribus 39. D. de pactis, l. 21. 33. D. de contr. empt. l. 17. §. ult. D. de ſerv. præd. urb. l. 26. D. de reb. dub. l. 38. §. 18. & l. 99. D. de V. O.* Cujus rei ratio hæc illis ferme legibus adſignatur, ideo ſcilicet adverſus venditorem interpretationem fieri, quia in ejus poteſtate fuit *legem* (id eſt pactum, conventionem) apertius ſcribere, ſeu quia potuit re integra apertius dicere, quia liberum ei fuit verba late concipere: Sibi videlicet imputet venditor, qui apertius non eſt locutus: Imo eſt quod ipſi imputari poſſit, quod obſcure locutus fuerit & obſcure loquendo errorem inducere, vel tendiculam ponere voluiſſe videri poſſit, ut proinde æquum ſit, tendiculam ei nocere qui obſcure locutus eſt, vel ſane ambigue. Exemplum ponunt ſcholia Baſil. in venditore fundi qui *τα χρειώδη quæ ei utilia & commoda erant* in vendendo recepit, & omnia retinere vult, tanquam ei neceſſaria, quem ad *λάχανα* ſeu olera emptor reſtringendum contendit. Et hæc quidem ita accipienda ſunt, ſi nulla veriſimilitudo pro venditore faciat: Nam id prius explorandum eſt: Alioquin ſi veriſimilitudo quædam adſiſtat, tum pro venditore interpretatio facienda eſt, *d. l. 13. D. qui potior in pign.* (quæ uti dixi, huic legi inter alias conjungenda venit) *& l. 41. D. de V. O. l. 29. D. locati, l. 110. §. 1. D. de V. O. de quo l. 114. ſupra h. t.*

Et huic tamen Regulæ noſtræ obloquitur ejuſdem Pauli *lex ſi in emptione 34. in princ. D. de contrahend. empt.* ubi a Labeone definitur obſcuri Pacti interpretationem pro venditore faciendam. Hic conciliandi labor: aliud aliis comminiſcentibus, Cujacius non uno loco, *1. Obſ. 10. & 9. obſ. 10. & ad l. 83. de V. O. d. l. 34.* ad emendationem confugit ſubrogata voci *venditor* voce *emptor*: Verum facilis eſt conciliatio, diſtinctione adhibita. Primum enim illud conſtare debet, ſi agatur de RE principali, quam venditor emptioni ſubjecit, obſcuritatem venditori nocere, ne alioquin in ipſius arbitrio ſit contractus ſubſtantia: neve venditorum fraudibus locus fiat (pretio forte etiam jam accepto) de alia re ſe cogitaſſe dicentium, remque pro alia ſubjicientium: Item ſi agatur de *Acceſſoriis*, quæ venditor ipſe ab initio acceſſura venditioni dixit, *ut l. 5. D. de evdiction. l. 13. D. qui potiores, l. 18. 66. D. de contrah. empt. l. ſi quis cum & l. ſeq. D. de action. empt.* tum pariter veriſimilitudine ceſſante adverſus venditorem interpretatio facienda eſt. Atenim ſi agatur de *acceſſoriis* quæ non venditor verum emptor emptioni accedere ſe velle dixit, tum æquiſſimum eſt, interpretationem adverſus emptorem fieri: Eſt enim quod emptori imputari poſſit, qui acceſſionis mentionem a ſe injectam non apertius deſignaverit: Acceſſionum enim iſtiuſmodi contemplatu ferme pleraſque res ali-

Digitized by Google

aliquando emimus *d. l. 34. in fin. princ. D. de contrah. empt.* Et hæc eadem diſtinctio adhibenda eſt in ſtipulatione, ut modo interpretatio fiat adverſus ſtipulatorem, *l. 2. §. 13. D. de hered. vend. l. ſtipulatio iſta*, 38. §. 18. *l.* 106. *D. de V. O.* modo adverſus promiſſorem, *l. quidquid 99. l.* 110. §. 1. *D. d. tit.* Et in locatione, ubi modo adverſus locatorem, modo adverſus conductorem fit interpretatio, *d. l. 39. D. de pactis*, *l. 29. D. locati*.

Ergo quæ acceſſiones & leges acceſſionum ab emptore proficiſcuntur, & de quibus vendendis initio venditor ne cogitavit quidem, eæ interpretandæ veniunt adverſus emptorem, qui legem apertius potuit dicere. Quare utrumque jam verum eſt, Ambiguum ſeu obſcurum pactum ei nocere qui potuit re integra apertius dicere, in cujus fuit poteſtate legem apertius conſcribere, ſive is venditor ſit ſive emptor: Atque hoc ſenſu ſuſcribo communi veterum Scholæ & conciliationi: Nam etſi verum ſit, frequentius legem venditionis dici a venditore, non tamen ſemper quod Cujacius alioquin tuetur: Fornerius, Hotomannus, Faber & Rævardus recte impugnant.

Alia vero ratio eſt ambiguæ *Intentionis*, id eſt, actionis ſeu ambigui libelli: Nempe enim ambiguus libellus, ambigua intentio, ita *ſemper* interpretanda eſt ut ſalva res ſit actori *h. l.* utque res qua de agitur magis valeat, quam pereat. Quod & ipſum inculcatur ab Ulpiano *d. l. ſi quis intentione 66. D. de judic. l. quoties* 12. *D. de reb. dub. & l. intereſt ſtipulantem* 83. §. 1. *de V. O.* vide etiam ad aliquid *l. ſolemus* 61. *eod. tit. de Judiciis*. Quoties in actionibus vel exceptionibus ambigua oratio eſt, *Commodiſſimum* eſt (id eſt æquiſſimum) id accipi, quo res qua de agitur magis valeat quam pereat, & quod utilius eſt ei qui protulit: denique ut res ſalva actori ſit: Hinc illa jam hujus l. ſive differentia, ſive Regula, Adverſus proferentem in contractibus capi interpretationem: pro proferente in actibus *μονομερέσι unius partis*, veluti actionibus & judiciis. Ratio differentiæ iſthæc eſt, ne judicia alioquin luſoria ſint, & ut diſerte dicitur *dict. l.* 83. §. 1. alioquin ſemper negabit reus ſe conſenſiſſe: cui reſpondet quod dicitur *dict. l.* 61. *D. de judic.* Et ita quidem *ambigua intentio* hic accipienda eſt: Cujus exemplum Græca ſcholia Baſil. hic perperam ponunt in actore qui petiit centum ſibi dari, non expreſſo nomine ejus qui deberet, Petrus ne is eſſet, an Paulus.

De CONDEMNATIONE *perſonarum in quod facere poſſunt.*

CLXXIII. IDEM (*Paulus*) *libro ſexto ad Plautium*.

In condemnatione perſonarum, quæ in id quod facere poſſunt, damnantur, non totum quod habent extorquendum eſt, ſed & ipſarum ratio habenda eſt, ne egeant.

OMnes hujus l. Regulæ, quæ quatuor numero ſunt, ad *Rei uxoriæ* actionem, id eſt, ad dotis & rerum uxoris ſoluto matrimonio repetitionem, quæ adverſus maritum inſtituitur, ſed quæ tandem pertinent ad *tit. de re Judicata*, referendæ ſunt: Quod oſtendunt quamplurimæ leges ex eodem libro 6. Pauli ad Plautium deſumptæ, quæ huic conjugendæ veniunt, puta *lex* 39. *D. de ritu nupt. l.* 56. *D. de jur. dot. l.* 56. *D. ſol. matrim. l.* 5. *D. de gradibus*, *l.* 57. *D. de adquir. rer. dom. lex* 19. 21. 23. *D. de re*

re jud. l. 79. *de V. S.* Et quatuor quidem exceptiones totidem Regulis perſtringuntur, quæ in Rei Uxoriæ actionem incidunt, quæque vel marito competunt adverſus uxorem ejuſve heredes, Dotem remque uxoriam omnem repetentes: Dotem, inquam, vel etiam adventitia ſeu paraphernalia: Vel uxori, adverſus quondam maritum.

Prima exceptio (de qua initio hujus l.) eſt *Privilegium*; quod vocant, *competentiæ*: Nempe maritus rei uxoriæ nomine conventus, in id tantum condemnandus eſt quod facere poteſt, id eſt: (ut hac l. id explicatur) ita ut non totum quod habet, ei extorqueatur, ſed ipſius quoque ratio habeatur, ne egeat. *Extorquere* eſt non ab invito tantum auferre, ſed ad ultimum quadrantem exigere. Jure ſcilicet ſingulari id ita conſtitutum eſt (ut docet etiam inſcriptio *legis* 54. *D. ſoluto matrim.*) ut videlicet maritus conventus de dote ſeu rei uxoriæ nomine non totam ſemper dotem præſtare cogatur, non tota dos ei extorquenda ſit, verum ejus ratio habeatur, ne egeat, de quo privilegio videnda eſt inſuper *lex* 63. §. 3. *D. pro ſocio l.* 12. 54. *D. ſolut. matrim. l.* 16. 17. 19. 20. 21. 25. *D. de re judic.* (ex quibus tres, uti jam dixi, huic legi conjungendæ veniunt, puta *d. lex* 19. 21. 23.) Sunt tamen & aliæ quædam perſonæ, quibus hoc ipſum privilegium competentiæ, ut vocant, competit: 1. Nempe & qui *bonis* ſemel *ceſſit*, ſi poſtea ad meliorem fortunam redierit, hactenus condemnatur in quantum facere poteſt: de quo vide *ſupra*, *l.* 134. §. 1. 2. Item *ſocius* ſocietatis judicio conventus, eodem privilegio potitur, de quo v. *d. l.* 63. §. 3. *pro ſocio*, §. *ſed etſi quis Inſt. de actionib.* quo ſe referunt hic Interpretes. 3. Potitur & Donator *l.* 28. *ſupra h. t.* quia, ut hic notat Hermopolites ſocii *ταξιν επεχυσιν αδελφων loco fratrum ſunt*. Sic ut hi omnes, in id quod facere poſſunt, condemnentur, ſeu ita ut eorum ratio habeatur ne egeant, ut hæc lex oſtendit: Hoc, inquam, & donatori cum cæteris commune eſt, de quo donatoris alioquin privilegio, *l.* 19. §. 1. & *l.* 30. *de re judic.* ſed tamen hoc amplius habet ſolus donator, qui ex liberalitate ſua convenitur, ut deducto etiam ære alieno condemnetur *d. l.* 19. §. 1. *D. de re judic. de quo ad l.* 28. *ſupra*.

Ratio differentiæ iſthæc eſt, quod quondam Marito hoc privilegium datum ſit tantum, propter honorem, reverentiam & memoriam priſci priſtinique matrimonii, *l. un.* §. *cum autem Cod. de rei uxor. act.* ut Theodorus Hermopolites ad *l.* 68. *ſupra*, recte *δια γαρ την θαλψιν και την αιδω τυ ανδρος εκεινο απο τυ νομυ δεδωρηται propter humanitatem & decus mariti; illud a lege datum eſt* vel ut Hermop. ad hanc l. *αισχυνεται ο νομος παρρησιαν δυναι τη χθες και πρωτη συγκοινωνω τυ βιυ παντος αποyυμνωσαι τον ιδιον ανδρα erubeſcit lex libertatem dare ei, qua heri & prius communem vitam habebat, omnino ſpoliare proprium virum*. At enim creditoribus ſecutis fidem Donatoris, qui rem donatam non tradidit, ſed retinuit, tanquam propria ejus foret, jus ſuum præripi iniquiſſimum foret, obtentu donationis quam ii qui cum donatore contraxerunt, ignorarunt: Quare id non tam donatoris ipſius favore conſtitutum, quam creditorum potius.

Quod autem hic dicitur, *ne egeant*, id eſt, ne mendicent, ne deſit eis victus & veſtitus, ne non habeant, quod ſatis eis ſit ad vitam quotidianam ſalva dignitate, ut in ſp. *l.* 8. §. *Juventus*, *D. de uſu & habit.*

RE-

Digitized by Google

RESTITUENDI *verbo contineri quoque* FRUCTUS.

§. Cum verbum, 1. L. 173.

Cum verbum, Reſtituas, *lege * invenitur, etſi non ſpecialiter* de fructibus *additum eſt, tamen etiam fructus, ſunt reſtituendi*.

* in lege aliqua.

SEcunda exceptio in rei Uxoriæ actionem incurrens, eſt ratione Fructuum: Quo ſane pertinet hæc Regula ſeu ſententia, quæ eſt de *Reſtituendi* voce ejuſque ſignificatu: & non eo minus tamen in cenſu Regularum recte quoque ſtat. Ante omnia tenendum, huic regulæ conjungendam venire prolixam & accuratam *leg. videamus* 38. *D. de uſuris & fructibus*: velut ex eodem Pauli libro deſumptam, ubi rei uxoriæ actionis occaſione JCtus in eum generatim (nam ita recte habet Haloandr. editio) ſeſe tractatum diffundit, quando *in actionibus etiam fructus veniant*: In hoc tractatu dum verſaretur Paulus, de illo quoque nominatim caſu tractavit, ubi verbum *Reſtituendi* in lege vel edicto invenitur: Et vero definivit tum indubie fructus quoque contineri & *hac Re. d. l.* 38. §. *in Faviana* 4. *D. de uſuris*: ubi ſimiliter ait *verbum reſtituas, quod Prætor dixit, plenam habere ſignificationem, ut fructus quoque reſtituantur*. Et inter hæc quando fructus in rei uxoriæ actionem venirent. Ergo voluit Paulus Maritum fructus dotis conſtante matrimonio perceptos ſuos pleno jure facere, neque ſoluto matrimonio eos reſtituere cogi: quia lex Papia, quæ juſſit ſoluto matrimonio citra culpam uxoris, quidquid ex ejus bonis ad maritum pervenerit, dari, *dandi* verbo uſa eſt, non *reſtituendi l.* 64. *D. ſolut. matrim. Tantam pecuniam*, inquit, *uxori dato*, vel etiam *dotem reddito*, *l.* 240. *de V. S.* Non dixit *Reſtituito*: *Reſtituere* enim in legibus, (ut & in Edictis & actionibus legitimis) eſt rem retro ſiſtere, ac proinde & fructus rei quoque reddere: uti præter hanc l. diſerte docet & *d. lex videamus* 38. §. *in Faviana* 4. *D. de uſuris*, quæ ex hoc eodem, ut jam dixi Pauli libro 6. ad Plautium deſumta huic conjungenda eſt, *lex* 22. 35. 75. *& l. ult.* §. 1. *ſupra de V. S.* in quo §. 1. dicitur, *totam reſtitutionem* eſſe JURIS *Interpretationem*, id eſt, a juris interpretatione proficiſci. Quid igitur, & quoſnam fructus rei uxoriæ ſoluto matrimonio vir reſtituere cogetur? Quatuor utique generum, Primo quidem maritus fructus ante matrimonium perceptos, ſi matrimonium ſecutum fuerit, reſtituere cogitur: quia fructus hi quoque ante matrimonium percepti dotis fiunt, & cum ea reſtituuntur (id eſt dotem ipſam augent, nec aliter de iis quam de dote ipſa judicandum eſt) *d. l. videamus* 38. §. 12. *D. de uſur.* Secundo, fructus pendentes ſoluti matrimonii pro rata temporis & anni inter maritum & uxorem dividendi ſunt, *l.* 78. §. 2. *D. de jur. dot. l.* 7. §. *divortio* (qui §. famoſus hujuſque materiæ fundus eſt) *&* §§. *ſeqq. l.* 11. 31. §. *ult. D. ſol. matrim. l.* 1. §. *ſed &, Cod. de rei uxor. act.* Tertio fructus matrimonio ſoluto percepti dotem pariter augent, *l. ſi marito*, §. *fundo D. ſol. matrim.* Quarto fructus conſtante matrimonio perceptos quandoque ex pacto dotali vir ſoluto matrimonio reſtituit, ut in ſp. *l.* 4. *D. de pact. dotal.*

His

Digitized by Google

His adde & quintam ſpeciem in *ſponſo*: cui ob rem, dotis inquam cauſa, fundus datus eſt: renuntiata quippe adfinitate, & fructus reſtituendi ſunt, *d. l.* 38. §. 1. *D. de uſuris*, quam huic coaſſandam dixi. Extra hæc fructus non reſtituit maritus in rei uxoriæ actione. Generale igitur *ἀξίωμα axioma* ex hac Reg. iſtud conficiatur: Cum lex aliqua (vel etiam Edictum) *Reſtituendi* verbo utitur toties etiam fructus ejus rei reſtituendos eſſe, etſi de fructibus nihil exprimatur: contra non reſtituendos, ubi lex ea voce uſa non eſt. *Lex*, inquam, veluti *Julia* de fundo dotali, in propria ſpecie hujus l. vel quæcunque tandem alia: Imo & Prætoris Edictum, veluti in Fabiana & Pauliana actione, item in interdicto unde vi: quam in rem videnda eſt cumprimis lex illa (quæ huic conjungenda eſt) *videamus* 28. §. *in Faviana* 4. *&* §. 5. *D. de uſuris*, *l.* 1. *ait Prætor D. quæ in fraud. cred. l.* 1. §. *exinde D. de vi & vi arm.* Idemque obtinere recte cenſent Pragmatici (& in his quidem Carolus Molinæus, & Mynſingerus, 4. *obſ.* 55.) in libellis & ſententiis: Nempe qui *Rem ſibi reſtitui* libello ſeu actione petit, & fructus ſibi reſtitui petiiſſe creditur: quo pertinet omnino *lex* 35. 75. *de V. S.* (meo judicio). Unde concidit Pragmaticorum quorundam ſententia, veluti poſt alios Guidonis Papæ *quæſt.* 405. Boerii *deciſ.* 18. *num.* 3. 4. 5. Maſueri *in praxi*, Ferrar. in *libello actionis realis in verb. tot & tantos fructus*, Schneidevini etiam & Veſembecii, exiſtimantium, ſi actor petat ſimpliciter ſibi fundum reſtitui, nec mentionem faciat fructuum reſtituendorum, Judicem non poſſe pronunciare de fructibus ante litem conteſtatam perceptis. Nam & ſi Judex pronunciaverit, *Rem reſtitui oportere*, etiam de fructibus ſenſiſſe creditur, (quidquid nonnulli contra ſentiant) quia *Reſtitutionis* verbo omnis utilitas actoris continetur *l.* 81. *ſupra de V. S.* Denique verbum *Reſtituas*, quod vel a *Lege* vel a *Prætore* uſurpatur, vel ab *Judice*, vel ab *Actore*, plenam habet ſignificationem, ſic ut fructus quoque reſtituantur.

Et id tamen (ut objectionibus nunc aliquot occurram) ſuam limitationem patitur: *Reſtituendi* quippe verbo fructus quoque retro percepti continentur, ubi ſcilicet reſtitutio fit ex debito ſeu per viam juſtitiæ, ſecus ſi per viam gratiæ, ut ad *Auth. idem eſt de Neſtorianis*, *C. de hæreticis*, reſpondet Forum Garſ. in *l. Gallus*, §. *& quid col.* 97. ut Carolus Molinæus *ad Decium & contra Decium hic* notavit. Quare reſtitutus adverſus bannum & confiſcationem bonorum, fructus a fiſco retro perceptos, vel ab alio cui fiſcus donavit, non receperat: contra quam *hic* Decius ſenſit.

Item aliud aperte obtinet in *Stipulatione*: nam ut ibi fructus contineantur, hac expreſſa & uberiore formula opus eſt, *eam rem RECTE reſtitui*, *l.* 73. *D. de V. S.* Et ideo caute hac l. dicitur, vocem *reſtituendi* LEGE comprehenſam, & fructus continere: ut ita indicetur, aliud dicendum in *ſtipulatione* quæ utique ſtricte interpretanda eſt, niſi vox inſuper RECTE addita fuerit: quæ utique arbitrium boni viri continet: Et ita quidem ad eam l. 73. *D. de V. S.* reſpondendum eſt, quæ alioquin huic l. opponitur. Ex his jam patet, de duplici errore ab Interpretibus circa hanc Reg. admiſſo.

Primus error eſt eorum Interpretum, qui de Reſtitutionibus in integrum Prætoris auxilio ſive indulgentia Principis hic tractant: Reſtitutiones enim illæ in integrum huc nequicquam faciunt. Poſtremus error eſt nonnullorum hanc Reg. ad *l. generaliter* 78. *ſup.* trahentium, cujus longe alius ſenſus eſt.

De MORA, *cui ea noceat*.

§. Unicuique 2. L. 173.

Unicuique ſua Mora *nocet: Quod & in duobus reis promittendi obſervatur*.

TErtia exceptio in rei uxoriæ actionem incurrens, eſt ea quæ *Mora* nomine competit. Ad quem alioquin de Mora tractatum ſex præterea hujuſce tituli Regulæ pertinent, puta *lex* 39. 63. 88. *&* 99. *l.* 161. *ſupra*, *l.* 174. *in princ. Mora*, eſt injuſta dilatio fruſtratio, non reſpondentis ad interpellationem opportunam creditoris aut debitoris, id eſt, renuentis ſolutionem facere, vel accipere: Cujus moræ effectus jam ſupra perſtrinximus *ad d. l.* 63. Hic ſane inter cæteros moræ effectus eſt, ut periculum rei ad moratorem ſeu moræ auctorem pertineat: Et vero id ipſum hac Reg. definitur, unicuique ſcilicet moram ſuam nocere. Cum qua concordant & duæ præterea hujus tituli regulæ, puta *lex* 155. *in princ. ſupra*, *& lex* 203. *infra*. Sed perperam confunduntur.

Idemque & de dolo dicitur, unicuique ſcilicet dolum ſuum nocere, non alteri, *l. ſi duobus* 15. *D. de tut. & rat. diſtr. l.* 9. *quæ in fraud. cred. l. ſi procurator* 9. *de doli exceptione*. Cæterum, ut tractatus de Mora quoque varios juris articulos permeat, ita in rei quoque Uxoriæ actione varie ſpectatur. Quo pertinent omnino quæ Ulpianus lib. 34. ad Edictum, & Paulus noſter lib. 37. ad Edictum, ille *l.* 21. *&* 23. *D. de uſur.* hic *l.* 22. *&* 24. *eodem titulo* de Mora egerunt. Inde igitur factum, ut Paulus hoc libro 6. ad Plautium de mora generatim tractaverit, ut apparet ex *l. videamus* 38. §. 6. 7. *D. de uſuris*, *ex l.* 56. *D. de jur. dot. l.* 88. *D. de V. O.* quæ leges omnes velut ex eodem libro decerptæ huic noſtræ conjungendæ ſunt: In rei uxoriæ actionem, inquam, moræ tractatus triplici ratione incurrit: 1. Vel enim mora admittitur a Muliere in dote promiſſa præſtanda tradenda, *l.* 14. *D. de jur. dot. & d. l.* 56. 2. Vel admittitur a marito in dote reddenda, *l.* 9. 25. §. 2. *D. ſol. matrim.* 3. Vel denique admittitur a muliere in dote recipienda. In his ſcilicet omnibus moræ generibus, unicuique conjugi mora ſua nocet, periculum rei unumquemque moratorem reſpicit.

Et cum ſimilibus aliis alioquin exemplis res comprobari poſſit pluribus, (nam & ita inter cætera mora fidejuſſoris reo principali non nocet, *d. l.* 88. *& l.* 127. *D. de V. O. & l.* 32. §. *ult. D. de uſuris*). Unicum tantum nominatim exemplum hic apponitur in duobus reis promittendi. Nam & ibi unius mora alteri ευγνωμονι οφειλετη *proba mente prædito debitori* non nocet: quod & ipſum traditur a Marciano *d. l.* 32. §. *pen. D. de uſuris*. Cui alioquin obſtare vulgo creditur lex *pen. D. de duobus reis conſtit.* ubi dicitur, ex duobus reis ejuſdem Stichi promittendi factis, alterius factum alteri nocere. Verum res ita concilianda venit, diſtinctione adhibita inter factum correi & moram: Factum ſcilicet correi alteri quoque nocet, quod ſcilicet ipſam obligationem reſpicit: Veluti ſi unus ex correis jusjurandum ſtipulatori detulerit, hoc enim alteri nocebit, *l.* 28. *in princ. D. de jurejur.* quia jusjurandum cedit pro ſolutione ſive pro judicio, *l.* 35. §. 1. *D. de jurejur.* At mora non item nocebit.

Et

Et quatuor tamen adhuc caſus vulgo opponi ſolent, quibus Mora unius alteri nocere creditur, 1. Scilicet mora Rei principalis fidejuſſori quoque nocet, ſeu cum reus moram facit & fidejuſſor tenetur: ac nominatim in uſuras, *l. quæro* 54. *D. locati*, *l.* 44. *de operis libert. l. centum Capuæ* 8. *verſ. neque enim D. de eo quod certo loco, l. ſi quis ſolutioni*, 24. §. 1. *D. de uſuris*, quæ lex ut jam ſupra dixi in hoc ipſo argumento de re uxoria verſatur, & mora circa eam admiſſa, *l.* 49. *in pr. & d. l.* 88. *D. de V. O. l. ſi a colono* 58. §. 1. *D. de fidejuſſor. l.* 10. *D. rem pupilli ſalvam fore*. 2. Item mora *filii* patri nocere dicitur in actione de peculio, *l.* 49. *D. de V. O. l.* 32. §. 3. *D. de uſuris*. 3. Ut & mora Tutoris, pupillo *l.* 23. *D. de V. O.* 4. Denique & mora *Duumviri* collegæ quoque ipſius nocet, *l.* 11. 12. 13. 17. §. *pen. D. ad municipalem*. Verum facilis eſt ad hæc omnia reſponſio: Ideo ſcilicet fidejuſſori mora Rei nocet, quia fidejuſſor pro Reo in omnem cauſam ferme accipitur *d. l.* 54. *D. locati*. Quomodo etiam accipienda eſt lex *fidejuſſor.* 10. *Cod. de fidejuſſor.* Excepto caſu ſpeciali *d. legis centum Capuæ* 8. verſ. *nec oportebit*, uſque ad *neque enim D. de eo quod certo loco*. Item mora filii Patri nocet, quod peculium ejus attinet, quia peculii adminiſtrationem pater filio conceſſit: Item mora Tutoris pupillo nocet, quia nemo alioquin cum Tutoribus quicquam gerere in animum induceret ſuum, niſi ex omnibus cauſis paratam ſibi actionem in res pupilli crederet: Ipſa proinde pupilli utilitas hoc exigit: Poſtremo quod de Duumviris dicitur, id ideo fit quia officium eorum individuum eſt, & periculum commune, Reipubl. utilitate id exigente, ut ita collega alteri collegæ incumberet officiumque ejus excitaret, communis periculi metu.

De DOLI *Exceptione.*

§. Dolo facit, 3. L. 173.

Dolo facit qui petit quod redditurus eſt.

QUarta Exceptio, in rei Uxoriæ actionem incidens, eſt *Retentionis*: quæque ejus nomine competit, exceptionis doli. Scilicet, cum quinque ex cauſis Retentionis jus marito, rei uxoriæ actione convento olim competierit, puta ob mores, res donatas, res amotas, ob liberos, ob impenſas in res dotales factas, *l. un.* §. *taceat C. de rei uxor. act.* & Ulp. *in fragm. tit. de dotib. l.* 2. *C. Th. de dotib.* ſane juſtiſſima omnium retentio impenſarum nomine fuit (quo in argumento Paulum hoc libro 6. ad Plautium verſatum fuiſſe oſtendit præterea *lex* 56. §. 3. *D. de jur. dot.* & *lex impenſæ* 79. *D. de V. S.* quæ huic §. conjungendæ veniunt) adeo quidem ut neceſſariæ impenſæ, id eſt, ex quæ ſi factæ non fuiſſent, res uxoria aut peritura, aut deterior futura eſſet, *d. l.* 79. dotem ipſo jure minuerent, *d. l.* 56. §. 3. Utiles vero non exactionem tantum parerent, ſed & deductionem paterentur, *l.* 7. 8. *D. de impenſ. in res dot.* Denique tanto minus rei uxoriæ actione conventus maritus ſolvere tenebatur, quod impenſas in eam neceſſarias vel utiles feciſſet: *Dolo* ſcilicet *facit*, ac nominatim mulier, *quæ* rem uxoriam *petit quam* mox *reddituram eſt*, ſeu ſe reddituram ſcit, hac Regula: quæ repetita extat *in l. dolo facit* 8.

in princ. D. de doli except. ita quidem, ut hac occaſione de Doli exceptione prolixius eo libro, unde hæc Reg. deſumpta eſt, Paulus egerit: ut docet quoque *d. lex* 8. quæ in duas ſententias perperam hactenus divellitur. Poſterior enim enunciatio ibi priori ſeu huic Reg. firmandæ tantum addita eſt. Et hæc quidem ita jure antiquo obtinuerunt: At enim Juſtiniano qui uxorius fuit mulieribuſque faviſſe creditur, paulo aliter viſum, *d. l. un. §. taceat*. Non ut cætera retentionum genera is abolevit, ita nec ob impenſas in res dotis factas retentio ei undiquaque ſatis idonea viſa eſt: Ob neceſſarias equidem retentionis jus reliquit, quod & §. idem 37. *Inſt. de action.* oſtenditur: ratione vero utilium haud item: ſed vel actionem mandati, ſi voluntate mulieris factæ ſint, vel negotiorum geſtorum actionem marito tribuere maluit, ne reſtitutioni dotis mora fieret, quam mulieribus ſalvam maneret Reipubl. intereſt, *l. 1. D. de jur. dot.* Poſſit & hujus Reg. ſpecies, quod aliis placet recte, poni in *ſp. legis Seja fundos* 23. *D. de evictíon.* quæ & ipſa verſatur in hoc ipſo argumento actionis rei uxoriæ ſoluto matrimonio. Quod & ipſum argumentum alioquin tractaverat Paulus eo lib. 7. *reſponſ.* unde ea lex deſumpta eſt. Et notanda in ea l. illa, *exceptione doli mali ſummoveri poſſe*. Quomodo & hic dicitur *dolo facit, qui*, &c. Similis etiam occurrit, ſed in alio argumento ſp. *l. cum a matre* 14. *Cod. de rei vindicat.* ubi pariter illa occurrunt: *doli mali exceptione uti non prohiberis*. Hujus interim Reg. æquitas cum cæteroquin ſpectetur, compenſationis æquitatem ſane in aliis cauſis induxit: quia intereſt noſtra potius non ſolvere, quam ſolutum repetere, *l. 5. D. de compenſat.* Quare & *compenſationis* vocem in re uxoria Tribonianus *retentionis* loco ubique ſubſtitutum ivit *l. 7. §. 5. l. 15. §. 1. l. 24. §. 6. l. pen. §. 1. D. ſol. matrim. l. 8. D. de impenſ. in res dotal. l. 5. D. de dote præleg. l. 6. Cod. de compenſ. l. 1. Cod. rer. amotar.* quam caute alias viderimus: promiſcue enim hæc a Juriſconſultis uſurpari vel eo conſtat, quod qui compenſat dicitur uti retentione, *l. 4. D. de compenſat.* Vide interim Gentilem *de donat. int. vir. & uxor. lib. 1. cap. 37.*

Eſt autem (ut objectionibus nunc occurram) hæc Reg. (*Dolo* ſcilicet *facere eum qui petit quod redditurus eſt*) ita primum accipienda, ſi *eidem* a quo petit reddere debeat: neque enim dolo facit, qui petit quod alii reſtituturus eſt, ut in *ſp. legis ſi ſocer* 44. §. 1. *D. ſol. matrim.* Secundo obtinet ſi eidem in continenti, *ſtatim* redditurus eſt: Neque enim dolo facit qui petit quod ex intervallo tantum eidem redditurus eſt *l.ult. §.1. D. ut legator*. Tertio tum demum hæc Reg. obtinet ſi *eandem rem* quis eidem redditurus ſit: Neque enim dolo facit qui interverſam ſibi rei poſſeſſionem repetit, cujus proprietatem eidem redditurus eſt, ut exempli gratia in Interdicto *quod* legatorum, *l.1. §.2. D. quod legatorum*, & generaliter in judicio poſſeſſorio: *ſpoliatus enim ante omnia reſtituendus* venit. Nam ut eleganter ait Joannes, (quod etiam Cujacius hic refert) aliud heres petit in interdicto illo, puta poſſeſſionem, aliud reddere debet, id eſt proprietatem, &c. & ut loquitur JConſ. in *d. l. 1. §. 2.* redactis ad heredem, per interdictum iis quæ legatorum nomine poſſidentur: perinde legatarii cum poſſunt convenire. Ergo in hac ſpecie non idem redditurus eſt heres. Et ſic confecta eſt quæſtio, utrum in Interdictis adipiſcendæ poſſeſſionis vel recuperandæ hæc Reg. obtineat. Breviter, ut huic Reg. locus ſit, eadem omnia hic eſſe oportet, eandem perſonam, idem tempus, eandem rem. Tandem dolo facit, qui petit quod redditurus eſt, ſi modo ſciat cauſam cur non debeat petere: aliud ſi ignoret, *l. 177. §. 1. infra*. Idem tamen fuerit ſi initio ignara,

mox

ſic cum effectu, *d. l.* 177. §. 1. Ex his jam apparet, quam parum conveniens huic Reg. ſpecies aptetur a Schol. Baſil. in eo qui creditori ſuo minori ſolvit, & curatore qui iterum petit: quod hic dolo faciat quia rèdditurus eſt.

De CONDITIONE *poteſtativa*.

CLXXIV. IDEM (*Paulus*) *libro octavo ad Plautium*.

Qui poteſt facere, ut poſſit condicioni parere, jam poſſe videtur.

HÆc lex integra, duabus Regulis conſtans, pertinet ad cauſam *Teſtamentariam* & ad *Bonorum poſſeſſiones*. In hoc enim utroque argumento verſatum Paulum libro 8. ad Plautium (unde hæc lex deſumpta eſt,) oſtendunt leges aliæ, quæ inde ſuperſunt: De cauſa teſtamentaria, id eſt, heredibus inſtituendis & legatis, fidem faciunt exinde lex 5. *D. teſtam. quemad. aper. l.* 4. 7. *de legatis* 2. *l.* 13. *de optione leg. l.* 7. *de auro arg. leg. l.* 17. *de duob. reis*, *lex* 62. *de ſolutionibus*: De bonorum poſſeſſione, lex 8. *de bonor. poſſeſſ. l.* 10. *de bonorum poſſeſſ. ſec. tab. l.* 3. *ſi a parente quis manumiſſus*.

De prioris Regulæ, quæ *συμπλοκὴν*, *complicationem* quandam continet, ſententiam videamus: quæ ferme ridicula videri poſſit, inque ea idem de eodem prædicari, pariter ut ſupra dicebamus de *lege non vult* 6. Verum, tota vis hujus Reg. poſita eſt in voce JAM, mox ut oſtendam: viſque & effectus ejus pertinet pariter, ut duæ aliæ huic concordantes hoc tit. puta *lex* 39. *&* 161. *ſupra*. ad MORAM admiſſam in conditione implenda. In *conditione*, inquam, de qua, heredi vel legato aut fideicommiſſo adſcripta, ſunt tres præterea leges ex hoc ipſo libro 8. ad Plautium deſumptæ: puta *lex* 45. *de condit. & demonſtr. d. l.* 10. *de bonor. poſſeſſ. ſec. tab. l.* 11. *quib. ex cauſis in poſſeſſionem eatur*: quæ proinde & ipſæ huic l. conferendæ veniunt. Ad rem. Ponamus igitur ſpeciem in conditione adſcripta heredis inſtitutioni: & quidem in conditione, ut loquitur Juſtinianus, *in l. un.* §. *ſin autem* 7. *Cod. de caducis toll.* poteſtativa, id eſt, quæ ſeu cujus implementum eſt in arbitrio noſtro, in poteſtate noſtra: *cum* ſcilicet (ut hac l. dicitur) *poſſumus facere ut poſſimus conditioni parere*: cui contraria eſt caſualis conditio quæ pendet ab eventu aliquo vel caſu, factove alieno. De ea igitur id hac Reg. definitur, *eum, qui poteſt facere ut poſſit conditioni parere, JAM poſſe videri*: Jam, id eſt, illico, ſtatim, protinus, extemplo, in continenti: citra MORAM *Jam* dictio *notat feſtinationem, nec differendum quid*, ut Servius in 9. Æneid. ut Donatus in Terentium, *Jam properationis ſignificatio eſt*. Alibi, *Jam nimiam velocitatem ſignificat*. Et alio loco diſerte: *Jam ſignificat feſtinationem, & ponitur ad increpandam* MORAM. Eodemque ſenſu vocem *Jam* accipio in *l. ſed ſi quid* 25. §. 1. *verſ. adhuc intereſſe*, *D. de uſufructu*, *& l.* 1. §. 2. *quando dies uſufr.* *Jam* denique opponitur

nitur MORÆ. In qua obſervatione conſiſtunt hujus Reg. opes: quod plerique non attendunt: imo & Baſilica, ejus nullam rationem habent: *δοκεῖ δύνασθαι*, *videtur poſſe* inquiunt. Ergo quod dixi definitur hac Reg. eum qui facere poteſt, ut poſſit conditioni parere, JAM poſſe videri: id eſt, illico, citra moram. Unde retro jam ſequitur, hunc MORAM facere, ſi cum primum faciendi poteſtas illuxit, non conditionem impleat: *cum primum potuerit* 22. *l.* 29. *de cond. & demonſtr. & libertas* 17. *D. de manum. teſtam.* in eodem argumento conditionis poteſtativæ: atque ideo, exinde teneri, & velut moratorem cogi poſſe. Finge, heredem aliquem inſtitutum ſub conditione, *ſi ſervum manumiſerit*? Sane ſi conditionem trahat, ſi moras vel pauxillum nectat heres, exinde ſervus liber erit: & ſi bonorum poſſeſſionem amplecti moretur, cogendus eſt conditioni parere: bonorumque poſſeſſionem agnoſcere: quod ſi nolit, creditores hereditarii in bonorum poſſeſſionem mittentur, mox & ea bona vendentur, *l.* 23. §. 1. *D. de heredib. inſtit. l.* 1. *de Curatore bonis dando*. Nam & alias imo & ſervus ſub conditione inſtitutus, bonorum poſſeſſionem accipere poteſt, etiam ſub conditione inſtitutus, pendente ea bonorum poſſeſſionem petere poteſt, *d. l.* 23. *& l.* 2. §. 1. *eod. d. l.* 10. *de bonor. poſſeſſ. ſec. tab.* quæ inter alias, velut ex eodem libro 8. Pauli ad Plautium huic coaſſandi eſt. Sicut & legatorum fideicommiſſorumque ſub conditione relictorum ſervandorum cauſa legatarii & fideicommiſſarii, *propter ſpem commodi*, in poſſeſſionem mitti poſſunt, *d. l.* 11. *quib. ex cauſis in poſſ. eatur*, quæ & ipſa ex eodem libro huic conjungenda eſt. Vel etiam finge, aliquem ſub conditione inſtitutum heredem, ſub conditione, inquam, tali quæ ſit in arbitrio ejus: eamque conditioni cum potuit non paruiſſe, ſed ab inteſtato hereditatem poſſidere? Sane ei in cujus perſona conditio collata eſt non ſubvenietur: verum heres ille tenebitur Edicto *ſi quis omiſſa cauſa* teſtamenti, *l. ſi quis ſub conditione* 8. *D. ſi quis omiſſa cauſa teſt.* Et ita quidem hæc Reg. vi ipſa & effectu accipiendi venit, de *Mora*, inquam, admiſſa ab herede in conditione poteſtativa explenda in fraudem creditorum, vel legatariorum. In conditione, inquam, poteſtativa, quæ ut primum ſeſe occaſio præbet implenda eſt: quia JAM ex tunc fieri poſſe videtur, quod huius Reg. arcanum eſt. Eſt proinde hujus Reg. eadem ſententia, quæ *d. legis hac conditio* 29. *de condit. & demonſtr.* ubi definitur. *Hanc conditionem ſi in Capitolium aſcendit* (ecce conditionem poteſtativam) *ſic recipiendam, CUM PRIMUM POTUERIT Capitolium aſcendere*. Cujus haud melior ratio reddi poteſt, quam ab hac ipſa Reg. Neque audiendus eſt Cujacius, qui eam l. addita negativa, legebat, & contrario ſenſu donabat. Sic ſane, & ſi contraria conditio appoſita fuerit, *ſi Capitolium non aſcenderit*, ſic accipienda eſt, ſi CUM PRIMUM POTUERIT Capitolium non aſcenderit, *d. l. libertas* 17. *D. de manumiſſ. teſt.* Ergo conditio *poteſtativa* eſt. quæ citra moram cum libet impleri arbitrio noſtro poteſt: quæque ideo *promiſcua* conditio vocari nonnullis videtur in *l.* 11. §. 1. *de condit. & dem.* nempe quod ſit in facili, *εὐχερῶς*: Verum alii aliter *promiſcuam* dici putant, de quo alibi. Cætera *de mora* in conditione implenda habes in duabus illis legibus huic concordantibus, puta in *l.* 39. *&* 161. *ſupra*. Ex ſupradictis patet jam quid ſentiendum ſit de ſententia *Alberici de Roſate* qui hac Reg. hactenus quæri contendebat, in quibusnam intelligatur quis deductus in ſtatum potentiæ adimplendæ conditionis: atque ideo exemplificat in *l. quibus diebus* 40. *in princ. D. de condit. & demonſtr.* & *l. ſed etſi per*

Pra-

Digitized by Google

ſub conditione poteſtativa ſcilicet inſtitutus intelligatur deductus in ſtatum potentiæ adimplendæ conditionis, (nempe, ſtatim ut eam implere poteſt:) attamen id eo fine definitur, ut inde efficiatur, exinde ſtatim ut potuit conditionem implere, conditionem pro impleta haberi oportere, & ſic ſi conditionem trahat heres, conſulendum legatariis & creditoribus.

Supereſt *Ravardi* interpretatio. Is etſi ex eodem Pauli lib. 8. ad Edictum exemplum ſumat, aliter tamen id proponit: ſervus, inquit, ſub conditione heres inſtitutus agnoſcere bonorum poſſeſſionem poteſt, *ſi modo conditioni parere poſſit*. Male. Neque enim in hujus Reg. ſpecie ambigebatur, utrum quis conditioni parere poſſet, verum hoc omnino præſupponitur, eum poſſe: & quia poteſt, JAM poſſe videri: & ideo (qui hujus rei effectus eſt) niſi jam conditioni pareat, MORAM eum contrahere.

REPUDIARI *quid poſſit*.

§. Quod quis, 1. L. 174.

Quod quis, ſi velit, habere non poteſt, id repudiare non poteſt.

ET hæc Reg. quæ de *Repudiatione* eſt, ad bonorum poſſeſſiones pertinet, ſeu ad adquirendam & repudiandam bonorum poſſeſſionem, vel hereditatem: qua de repudiatione hoc libro pluribus egiſſe Paulum oſtendunt præterea duæ leges ex hoc eodem libro deſumptæ: puta *lex* 8. *D. de bonor. poſſeſſ. & l.* 4. *D. de leg.* 2. quæ proinde huic conjungendæ veniunt. Rurſum & hæc Reg. pertinet ad heredem inſtitutum ſub conditione, de quo quæritur: Utrum heres inſtitutus ſub conditione, anre conditionis eventum hereditatem repudiare poſſit, ſic ut pœnitere nihilominus ei poſtea liceat, & hereditatem amplecti? Id quod poſtremum hac Reg. aſſeritur: Pendente ſcilicet conditione hereditas tepudiari non poteſt: denique nihil agit, nihil præjudicat ſibi, qui ante conditionem exiſtentem repudiavit, qualis qualis fuerit conditio, etſi in arbitrium collata, *l.* 13.|*D. de adquir. hered. l.* 9. §. *ult. & l. ſeq. D. ad SConſ. Trebell.* Quare purificata, poſtea conditione hereditas adiri nihilominus ab eo ipſo qui repudiavit poteſt: Idemque obtinet & in legato conditionali vel ex die certa relicto, *l. ſi ita ſcriptum* 45. §. 1. *D. de leg.* 2. de quo adhuc aliquid ad *l.* 203. *infra*, cui lex illa conjungenda venit. Et hæc omnia ex ratione hujus Reg. nempe quod id repudiare quis poſſit, quod & habere poſſit, ſi velit: Quod de hereditatis adquiſitione nominatim proditum eſt, *l.* 4. 18. *D. de adquir. hered. l.* 1. §. *furioſus &* §. *decretalis*, *D. de ſucceſſ. Edicto.* Ita heres cum cretione inſtitutus, etiamſi conſtituerit, nolle ſe heredem eſſe, tamen ſi ſuperſint dies aliqui cretionis pœnitentia ductus cernendo poſtea heres fieri poteſt, teſte Ulpiano *tit.* 22.

Hinc jam liquet hanc l. cum *l.* 3. *ſupra* commiſceri, eoque lectorem hic remitti.

Ibi

Digitized by Google

Ibi quippe continetur argumentum, non a contrario *ut hic*, verum ab expreſſo ad tacitum: Sed & ibi voluntatis defectus eſt, ob ſtatum *Perſonæ*; hic vero ob ſtatum *Rei*. Item liquet ex apertis hujus Reg. verbis ſemovendos ab ea caſus, quos alioquin ceu fallentias vel ſaltem inſtantias ad eam proponunt Interpretes: Ait enim lex, *habere*, quod utique eſt ejus qui ſibi negotium gerit, ut rem habeat ipſe vel jure dominii vel jure poſſeſſionis inconcuſſa, *l.* 188. *D. de V. S.* Quare jam aliud dicendum de *Tutore*: Tutor ſcilicet delatam pupillo hereditatem repudiare non poteſt, etſi eam adquirere poſſit, *l.* 8. *D. de bonor. poſſeſſ.* quum, quod ſummopere obſervandum eſt, huic conjungendam eſſe dixi. Nempe rei pupillaris tutela tutori commiſſa eſt, non jus ſpoliandi.

Rurſum ait Regula noſtra, *Repudiare*: aliud enim dicendum in pactis, de quibus hæc Reg. non eſt: Nam quod repudiatione fieri non poteſt, id pacto fieri poteſt *l.* 1. *Cod. de pactis*, *l.* 21. *D. de pactis*. Denique aliud eſt paciſci, aliud repudiare: Repudiamus delata tantum: paciſcimur etiam de non delatis, *l. pactum*, *l. & heredi* §. *filiaſam. D. de pactis*. Eo tantum excepto Jure Civili, quod id pactum de futura ſucceſſione non ſuſtinetur, quod libertatem teſtandi adimit, quamlibet etiam dotali quoque inſtrumento comprehenſum, *l. pactum quod dotali*, *Cod. de pactis*, *l.* 4. *C. de pactis conventis*, & ſimilibus.

De OFFICIIS *privatis utrum* SERVI *in his intervenire poſſint.*

CLXXV. IDEM (*Paulus*) *libro undecimo ad Plautium*.

In his, quæ Officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant, ſervus intervenire non poteſt.

DE OFFICIORUM (privatorum ſcilicet) ſolemnitate, ſeu celebritate eſt hæc Reg. non, ut vulgo hactenus ab omnibus creditur, de Officiis & muneribus publicis. Et quæritur, utrum, quo caſu leges per *Officium* ſeu tempore officii fieri, obiri aliquid, *per liberas perſonas* deſiderant ſeu jubent obire ea, ſeu, ut loquitur lex, *intervenire* in iis, ad ea procedere SERVI homines poſſint: (de quibus alioquin ſervi ſunt duodecim præterea *hoc tit.* Regulæ: quarum ſynopſin habes ad *l.* 22. *ſup.* quo ſeſe hic Interpretes referunt). Et definitur *h. l.* non poſſe. De ſervis equidem vulgatum eſt, jure Romano, deploratam omnino eorum fuiſſe conditionem: hinc adeo, ut omittam alia, jure civili in ſervos nulla obligatio cadebat *d. l.* 22. *in princ.* & *l.* 32. Reipublic. cauſa abeſſe dici non poterant *d.l.ult.* Omnibus Officiis civilibus & publicis ſubmovebantur, Magiſtratu, Tutela, Arbitrio, Poſtulando, Judicando, id genus aliis. Breviter, Juris Civilis & Prætorii communionem non habebant, *l.* 20. §. *ſervus*, *D. qui teſtam.* *l.* 7. *D. de falſis*.

Hæc, inquam, de ſervis compertiſſima ſunt: neque tamen, quod ab omnibus hactenus creditur, huc quidquam faciunt. Nempe *Officium* in hac l. non eſt munus publicum, aut civile, ut ſuperiora illa, de quibus eſt *l.* 2. *ſupra*, quod tamen & Bulgarus & Gloſſa & Cujacius etiam credidit, cujus ideo mens hæc fuit, ea quæ dicta ſunt *d.l.*2.

d. l. 2. ſupra, de fœminis ab officiis ſcilicet civilibus & publicis ſubmovendis, eadem etiam de ſervis hac Reg. definiri: Quod inane eſt: ac proinde exceptio inanis, quam, ſi Deo placet, Gloſſa hic addit ex *l. Barbarius Philippus D. de offic. Prætorum*. Idemque etiam Baſilicon auctores, & Græci alii voluere: ſic enim hanc Reg. exprimunt: *τα παρα τῳ νομῳ επιτιθεμενα τοις ελευθεροις οφφικια*, *quæ a lege liberis perſonis præſtituta ſunt officia* & Scholion marginale in MS. noſtro exempla adjicit: *το επιτροπευειν*, inquit, *το κουρατορευειν*, *το συνηγορειν*, *το πρεσβευειν* *tutela*, *cura*, *patrocinatio*, *legatio*. Ut neque *officium* hic eſt congruus aliquis actus moribus jurique, *το καθηκον*. Id vero quod dixi, non eſſe hanc Regulam de officiis muneribuſque publicis vel ex his ſatis intelligi potuit: Primo, quod *officium fieri*, vel *per officium fieri*, non recte dicitur de functione ſeu adminiſtratione officii alicujus munerisve publici. Secundo, id ipſum patet ex *Interveniendi* voce, quæ & ipſa officiis muneribuſque publicis non convenit, ſed privatis officiis, de quibus mox. Tertio, quod hac l. dicitur verbis taxativis & limitativis, *IN IIS quæ officium fieri per liberas perſonas LEGES deſiderant*. Nam ſi de muneribus ſeu officiis publicis, quæratur, toto jure ſervi ab omnibus officiis excluduntur: ut cæteroquin nullam ſervi Juris Civilis communionem habent. Atenim hic actus quidam tantum, & leges ſpeciales deſignantur, quæ diſerte officiis (privatis ſcilicet) nonnullis liberas perſonas intervenire volebant, jubebant, excluſis proinde ſervis, quorum etiam ne mentionem quidem faciebant. Ergo *officium* hic eſt, ſolemnitas & celebritas negotii actuſque alicujus privati, ſeu privata & communis ſolemnitas: quæ Græcis *εντιμα* *honorifica* ut apud Ariſtotelem 4. *Nicomach.* ad quod officii genus conveniebant certatim, amici, liberti, clientes, eorumque adeo interventu officia peragebantur. Hoc ſenſu *officium* paſſim dicitur, apud Senecam, Petronium, Suetonium, Martialem, Plinium, Juvenalem, Apulejum *in Apolog.* Tacitus quoque officium *exequiarum* dixit. Tertulliani quoque locus ſolemnis *lib. de Idololatria cap.16.* CIRCA OFFICIA, inquit, PRIVATARUM *&* *communium ſolemnitatum*, *ut Togæ puræ*, *ut ſponſalium ut Nuptialium*, *ut Nominalium*, *nullum putem periculum obſervari de ſtatu idololatriæ*, *quæ* INTERVENIT: *cauſæ enim ſunt conſiderandæ*, *quibus* PRÆSTATUR *officium*. Ibidemque mox *Titulum officii* vocat cauſam officii. Inter alia igitur officia fuit & Nuptiale. De quo Juvenalis Satyra 2.....

OFFICIUM *cras*.
Primo ſole mihi PERAGENDUM *in valle Quirini*.
Quæ cauſa officii? quid quæris? NUBIT amicus,
Nec multos ADHIBET.

Apulejus. *Nuptiæ ne illæ fuerunt*, *an aliud celebratum Officium? an convivium tempeſtivum?* De iiſdem officiis ſenſit & Plinius *lib. 6. epiſt.* 15. cum de Javoleno noſtro ſcribebat, eum *dubiæ* licet *ſanitatis*, INTERESSE *tamen officiis*, *adhiberi conſiliis*, *atque etiam Jus Civile publice reſpondere ſolitum*: ut omittam alia innumera ſimilia. Ad rem.

Ergo de officiis privatis eſt hæc Reg. de quibus *ſecundo* notandum, officia hæc non nudam pompam, ſolemnitatem, celebritatem, conventum, concurſum amicorum, &c. ut dixi continuiſſe, verum in his, ſeu *per officium*, factum aliquid ab iis qui eo vocati eſſent vel intervenirent. Quod hæc quoque lex aperte indicat *Teſtationes* ſcilicet ibi

fiebant, teſteſque ferme adhibiti ſignabant, & id genus alia peragebant: Quarum teſtationum etiam in ſponſalibus mentio, *l.* 7. *D. de ſponſalibus*.

Hæc igitur officia obiri, peragi: ſeu illa quæ dixi per officium fieri per liberas perſonas, leges diſerte deſiderabant ſeu jubebant. Quomodo & in teſtationibus faciendis verbis ſolemnibus, *ſignare Quirites* rogabantur Ovidius. 4. de Ponto 15.

Confiteor, teſtere licet, SIGNATE QUIRITES.

Nil opus eſt LEGUM *viribus, ipſe loquor*.

Ac nominatim in Teſtamentis: Ibi ſcilicet teſtator tabulas tenens ita dicebat. *Hæc uti his tabulis cerisve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor: itaque* VOS QUIRITES *teſtimonium prabitote: Quæ nuncupatio & teſtatio vocabatur*: ut Ulpianus tit. 20. *de teſtamentis*, & ex eo Iſidorus 5. *originum* qui loco *Quirites* ſubſtituit *Cives Romani*: Apulejus quoque alluſit vel expreſſit *lib.* 2. *Obteſtata*, inquit, *fidem præſentium: verba concepta de induſtria, quodam tabulis prænotante, &c. Vos in hanc rem boni* QUIRITES *teſtimonium perhibetote*. Ergo teſtationes hujuſmodi *leges* per officia, per liberas perſonas fieri deſiderabant: & in ipſo officio Nuncupationes in teſtamentis nominatim & teſtationes id complectebantur. Quare ſervus in iis intervenire non poterat.

Intervenire ait lex ſeu intereſſe. Quomodo & Apulejus de ſacro quodam magico quod ipſi imputabatur. *Cui* (inquit Magiæ) *non modo ſervorum, verum etiam* LIBERORUM *pauci adhibentur. Et tu quindecim ſervos vis interfuiſſe. Nuptiæ ne illæ fuerunt, an aliud celebratum officium*, &c. In hoc officiorum genere fuerunt & officia Actuum legitimorum (de quibus *l.* 77. *ſupra*) quibus adhibebantur teſtes, teſtationeſque fiebant. Exemplum ponamus in *Mancipationibus*. Mancipatio olim propria ſpecies erat alienationis rerum quæ mancipi dicebantur: cujus varius olim uſus erat, veluti in Nuptiarum officio per coemptionem, in Teſtamentis ordinandis per æs & libram, in Emancipationibus liberorum, in Alienationibus rerum, in Donationibus (de quibus vide & *l.* 4. 5. *Cod. Th. de donationib.*) Hanc igitur mancipationem fieri oportebat interveniencibus quinque teſtibus & libripende: ut ex Gajo diſcere licet *apud Boetium*, Ulpiani fragm. *tit.* 20. *de teſtamentis*, ex Inſtitutionibus *tit. de teſtam. ordin.* Hi vero teſtes ut iidem JCti teſtantur, nonniſi liberæ perſonæ eſſe poterant, & quidem cives Romani, idque LEGES nominatim deſiderabant, cum quibus ſcilicet teſtamenti factio eſſet. Quare quæ hujus Reg. ſententia eſt, huic officio ſervus aliquis intervenire non poterat, & ſi interveniret, actus nullus erat, Latinus certe Junianus intervenire poterat, quoniam cum eo teſtamenti factio erat, teſte Ulpiano, *d. loco*: mancipatioque locum habebat inter cives Romanos & Latinos ſive Colonarios ſive Junianos, eodem Ulp. teſte, *tit. de dominiis*. Et vero hæc ipſa ſpecies genuina adhibenda eſt huic Reg. in *Mancipatione*, inquam, quæ ut in Teſtamentis, aliiſque pluribus negotiis, ita & in Donationibus, & in Manumiſſionibus interveniebat: de his quippe Paulum lib. 11. ad Plautium, unde hæc R. deſumpta eſt, egiſſe colligimus ex eo, quod libro decimo egerit, de damno infecto, deque operis novi nunciatione: libro duodecimo, de Adquirendo rerum dominio: inter quos tractatus medii illi ſunt, de Manumiſſionibus & de Donationibus etiam in Edicto perpetuo & in libris Juſtinianeis. Ponamus & alias ſpecies. Poni, inquam, poteſt & in *Teſtamentis* ordinandis, & in officio *Nuptiali*, tabuliſque ibi ſignandis, ubi ſane nonniſi Quirites ſeu Cives Rom. interveniebant, ſignatoreſque adhi-

adhibebantur, de quo jam *ſupra*. Poni poteſt in *Divortio:* lex Julia quippe cum divortium nonniſi certo modo factum pro infecto haberet, *l.un. §. ult. Cod. unde vir & uxor*, ſane ad eandem legem, imo ex eadem lege ſcribens idem Paulus noſter in *l. 9. de divortiis*, docet, liberas perſonas, & quidem cives Romanos adhiberi oportuiſſe. *Nullum*, inquit, *divortium ratum eſt, niſi ſeptem civibus Romanis puberibus adhibitis: præter libertum ejus qui divortium faciet*. Quod quidem etiam exemplum hic inter alia adſperſit Pet. Faber, etſi is hanc l. de officiis ſeu muneribus publicis acciperet. Ponamus ſpeciem in *denunciationibus* ex SCto Claudiano, de quo vide *l. 2. Cod. Th. ad SConſ. Claudianum*. Ponamus in *hereditatis cretione*, ubi magnus quoque teſtium numerus interveniebat: de quo Tullii locus eſt *lib. 13. ad Atticum epiſt.* 44. & Varronem *lib. 5. de lingua Lat.* Ergo in his officiis intervenire non poterant ſervi, & inter alia quidem velut teſtes: Quomodo & alias in commune ſervi teſtes eſſe non poterant: *l. quoniam liberi Cod. de teſtibus:* quam legem Gloſſa male huic Reg. aptat: ut & quod de Tutore & de Arbitrio addit, ſervum ſcilicet ab his officiis excludi, *l. Pedius 7. §. in ſervum, D. de receptis qui arbitr. §. ſervus Inſt. qui dare tutores*. Neque enim hæc de eorum officiorum numero ſunt, de quibus hæc R. eſt.

Et hæc quidem novus deinceps hujus Regulæ, quæ hactenus intellecta non fuit, intellectus ſeu ſenſus erit. Unde jam de ſex ſequentibus patebit. 1. Quo ſenſu dicatur hic *officium*. 2. Quo ſenſu *per officium aliquid* fieri (nam ita hic legendum mox oſtendam) 3. Quid ſit *intervenire officio*: Nempe, ut teſtem, ut libripendem, ut ſignatorem; non vero officio ſeu munere publico fungi: quomodo omnes ad unum Interpretes, Græci quoque hanc Reg. accepere. Sane *Interveniendi* quoque vox teſtibus propria: ſic teſtis facto intervenire dicitur *l. 18. §. 5. D. de quæſtionib.* 4. Quæ ſententia ſit hujus Reg. cum ridicula alioquin ea videri poſſit. 5. Quam male hæc Reg. trahatur ad *l. 2. 22. & 32. ſupra*, ad quas ſeſe hic Interpretes referunt.

De *lectione* hujus Reg. videndum ſupereſt: nam ut ea ex Florentinis Pandectis, expreſſa eſt, vitioſa, nullaque ſatis conſtructione ſuſtineri poteſt. Haloandrina editio recta jam ſaltem conſtructione, habet, *In omnibus officiis*. Alii libri excuſi habent, (quod & Cujacius & Peckius malebant) *In his officiis qua*, &c. Sunt, qui vocem *Officium* hic peſſime expungunt. P. Faber reponebat, *In iis qua ex officio*: vel *pro officio fieri*, proxime ad verum, etſi & ipſe neſciverit, de quonam revera *officii* genere hic agatur. Quomodolibet certe legatur, retenta voce, ut omnino retinenda eſt, *officii* (ſine qua tota vis & ſententia Regulæ perit) diſtinctio hic aperte continetur, inter ea Officia, vel eas Officiorum partes, ubi nonniſi liberæ perſonæ intervenire poterant, & alia, ubi etiam ſervi, cujuſmodi eſt officium Exequiarum, cujus meminit Tacitus *lib. 16. Annal. ſect. 7.* ibi ſane ſervi quoque interveniebant, ut docet vel *lex un. §. 5. Cod. de Latina lib. toll.* Putet quis ita emendandam hanc l. *In his* (actibus ſcilicet vel negotiis) QUA *Officium fieri*, &c. *Qua*, id eſt, ubi qua parte, quatenus, ut *l. ſi gemina 10. D. arbor. furt. cæſ. l. 87. de V. S.* & ſimilibus locis quamplurimis, quæ Antonius Auguſtinus collegit *lib. 2. I mend. c. 2.* Reſcribat etiam forte quis: *In his quæ OB ſicium per liberas fieri perſonas*. Ob *Officium*, id eſt, propter officium, vel circa officium: quomodo & Tertullianus *circa officia* dixit: *Ob*, id eſt, circa, per: de quo vide Feſtum. Verum ipſe malim ita hunc locum exprimere repetita voce *per*: *In his qua, per Officium, per liberas fieri*

Ff 2 *perſo-*

perſonas leges deſiderant. Per officium fieri, id eſt, officii tempore, in officio. Alio paulum ſenſu quam quo Tacitus 1. *Ann.* 24. *Druſo propinquanti per officium obviæ fuere legiones*.

AUCTORIS, *& ejus in quem jus tranſiit, exæquatio*.

§. Non debeo 1. L. 175.

Non debeo melioris conditionis eſſe, quam auctor meus, a quo jus in me tranſit. *

* *tranſit*, id eſt, tranſiit.

Auctoris, & ejus in quem jus ab eo tranſiit, exæquatio hac Reg. continetur: *Auctoris*, id eſt, ejus a quo jus in alium tranſiit. Quæ quidem exæquatio novem inſuper hujus tituli Regulis inculcatur: puta *l.* 54. (quo ſeſe referunt hic Interpretes) 59. 62. 120. 128. §. 1. 143. 156. §. 2. 3. *ſup.* 177. *in princ. inf.* Quarum quidem aliæ Emptorem cum venditore ejuſdem conditionis eſſe definiunt, ut *d. lex* 156. §. 2. *& ſupra l.* 177. *in princ. inf.* Aliæ legatarium, cum defuncto: ut *d. lex* 160. §. 1. *ſupra*. Pars longe maxima, puta octo Heredem cum defuncto: nempe *d. lex* 54. 59. 62. (ubi hereditatis definitio ideo proponitur) *d. lex* 120. 128. §. 1. (quæ eſt de Prætorio herede) *d. lex* 143. 156. §. 2. 160. §. *ult. in fin.* Ergo hac quoque Reg. definitur, eum ad quem jus tranſiit melioris conditionis non eſſe debere quam auctorem ipſius: non plus juris habere, ut dicitur *d. l.* 54. non plus commodi *l.* 120. eademque ei obſtare, *d. l.* 142. ſicut & retro non debet eſſe deterioris conditionis, *d. l.* 156. §. 2. ſed ejuſdem poteſtatis & juris, *d. l.* 59. eandem ejus cauſam eſſe, *d. l.* 156. §. 3. Iure denique ejus uti, *d. l.* 177. *in princ.* De quo plenius adhuc in ſynopſi quam habes ad *d. l.* 54. Hujus vero Reg. noſtræ ſpecies poni poſſit in *fideicommiſſariis hereditatibus* & in *manumiſſionibus*: ex *l. poſtulante* 44. *D. ad SConſ. Trebell.* Poni poteſt & in Donationibus, advocata *l. hereditatem* 28. *& l. qui id* 33. §. 3. *D. de donationib.* De his quippe, de *donationibus*, inquam, deque *manumiſſionibus* Paulum, lib. 11. ad Plautium (unde hæc lex deſumpta eſt) egiſſe jam ante oſtendi. Et ſuas tamen patiuntur hæ Regulæ limitationes: nempe enim auctoris & ſucceſſoris in re jureve eadem ratio eſt: niſi vel perſonæ ratio, vel cauſæ mutatio conditionem quoque mutari ſuadeat, ſeu juris inter eos diverſitatem inducat, ut *l.* 68. 196. *h. t. Auctor* enim *hac l.* ut & *l.* 155. §. 3. *ſupra*, proprie dici & haberi debet, is cujus mero jure nititur ille in quem jus tranſiit.

PRI-

Digitized by Google

PRIVATIS, *jus ſibi dicere interdictum.*

CLXXVI. IDEM (*Paulus*) *libro tertiodecimo ad Plautium*:

Non eſt ſingulis concedendum quod per Magiſtratum publice poſſit fieri: ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi.

AD *Interdicta* hæc lex integra, quæ duabus Regulis conſtat, referenda eſt: Quod oſtendunt plures aliæ leges ex hoc ipſo Pauli libro 13. ad Plautium deſumptæ, ac proinde huic conjungendæ, puta *lex* 28. *D. quib. mod. uſuſfr. l.* 7. *D. quemad. ſervit. amitt. l.* 13. *D. de uſu legato, l.* 14. *D. de uſucap. l.* 14. *D. de injur.* in qua poſtrema agitur nominatim de Interdicto, *uti poſſidetis*.

Cæterum, ut Interdictorum omnium prohibitoriorum argumentum iſtud eſt, hic finis, *Uti vis fieri vetetur*, quod etiam Edicto perpetuo, paſſim continetur, ita nominatim Interdicti illius *uti poſſidetis*. Quare generale in his ἀξίωμα iſtud obtinet: Non eſſe ſingulis concedendum, uti jus ſuum remve ſuam ſolida vi repetant, quamcunque tandem cauſam Juris obtendant. Non licet ſcilicet cuiquam jure ordinario ædificium vi aut clam adverſus ſe factum demoliri, *l.* 7. §. *belliſſime* 3. *D. quod vi aut clam.* Non licet ingredi poſſeſſionem rei ſuæ propria auctoritate *l.* 7. §. 3. *D. quod vi aut clam, l. dotis* 9. *Cod. ſoluto matrim.* Non licet rem quamcunque ſine Judice vi occupare, *l. extat* 13. *D. de eo quod met. cauſa l. pen. & ult. ad l. Jul. de vi*: Adde & quæ jam notavimus ad *l. non omne quod licet* 144. *ſupra*. Non licet denique jus quodcunque ſibi per vim vindicare, ut in ſpecie quæ huic l. aptanda venit, ex *l.* 50. *D. de adquir. rer. domin.* Eſt enim ea Pomponii lib. 6. ex Plautio, qui concordat cum Pauli libro 13. unde hæc lex deſumpta eſt. Finge, in litore publico, vel in mari cum incommodo cæterorum me extruxiſſe? Sane manu prohibendus ſum, ne id faciam, *ut d. l. quamvis* 50. definitur. *Manu* vero ita accipiendum eſt, non ſingulorum ſeu privata manu, verum militari, a Magiſtratu videlicet publice ſubmiſſa, ut *l.* 1. §. 11. *D. ſi ventris nomine mul. l. qui reſtituere* 68. *D. de R. V. l.* 3. *D. ne vis fiat ei*.

Quorum omnium hæc politica ratio hic eleganter redditur: *Ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi*: A quo non multum abit ratio quæ redditur in *ſp. l. ſi cujus* 13. §. 3. *D. de uſufruct.* Cur ad arma & rixam procedere patiatur Prætor, quos poteſt juriſdictione ſua componere? Item illa *in l. nullus utroque Cod. de Judæis*. Idcirco judiciorum vigor, juriſque publici tutela videtur in medio conſtituta, ne quiſquam ſibi ipſi permittere valeat ultionem. Apprime ſane concinunt, quæ Caſſiodorus 4. Var. 10. adverſus pignorationes ſcribit: videndus & Quintiliani locus declam. 13. *Tumultum* autem quem hic evitari vult JConſ. eum eleganter, & ad hanc ipſam rem, ſic deſcribit Conſtantinus Imp. in *l.* 1. *Cod. Th. ad l. Jul. de vi* ſeu *l.* 6. *Cod. Juſt. eod. tit. Multa* inquit, *facinora ſub violentiæ nomine continentur: cum aliis vim inferre tentantibus, aliis cum indignatione repugnantibus, verbera cædesque crebro deteguntur admiſſæ*. Iſtud, inquam, per *tumultum* hic intelligendum eſt. A quo diverſus eſt (quod tamen P. Faber commiſcebat) *tumultus* ille incendii, vel per incendium: de quo *l.* 1. §. 1. *de incendio*. Item ad aliam

quæ-

quæſtionem pertinet is tumultus, de quo *l.* 1. §. 1. *D. depoſiti.* Tumultum vero *majorem* dixit JConſ. nempe dum vi vis opponitur, quod optime explicat dicta lex 1. *Cod. Th. ad l. Jul. de vi ſeu l. 6. Cod. eod.* Ergo, quacunque ratione ſibi jus dicere non licet, quo etiam pertinet tit. *Cod. ne quis in ſua cauſa*. Et eſt tamen huic Reg. tum demum locus, ſi res per Magiſtratum publice *fieri* ſeu expediri *poſſit* ut hac Reg. caute adjicitur: *Poſſit*, inquam, id eſt, de facili, & commode: Sunt enim alioquin nonnulla quæ per Magiſtratum publice fieri non poſſunt, id eſt, ſi Magiſtratus interventus & auctoritas deſideraretur, ſero invocaretur: ut evenit in abruptis periculis & præſenti vitæ diſcrimine: Denique ubi ſerum eſſet, invocare judicia, ſeu punire judicio: cum melius ſit in tempore occurrere, quam poſt exitum vindicare: quam in rem eſt titulus expreſſus Codicis: *Quando liceat unicuique ſe ſine Judice vindicare, vel publicam devotionem:* quo pertinet etiam tractatus *de neceſſaria & legitima defenſione*. Quo ſpectat lex *ut vim de juſt. & jur. l. 1. Cod. unde vi, l. 3. §. cum igitur, de vi*. Pertinet & *lex ait Prætor* 10. §. *ſi debitorem* 16. *D. quæ in fraud. creditorum*. Unde etiam non abludit quæſtio illa, utrum poſſit committi parti a Magiſtratu executio, & captura: in qua prolixe verſantur Interpretes: Etſi fatendum eſt, & hoc publice factum videri, quod ſingulari commiſſione ſingulis conceditur. Et hoc eſt illud, quod in praxi dicitur, Regulas juris ceſſare, ubi agitur de evitandis publicis perturbationibus: Item. juris Regulis nos non obligari, ubi periculum eſt in mora. Addantur & caſus quidam ſingulares quibus manus injectio privatis conceſſa eſt. Primus ex *l. pen. Cod. de pign. act. l. 3. C. de pignoribus*. Secundus *ex l. 29. D. ad l. Aquil. l. 27. de ſerv. urb. l. 22. §. 2. D, quod vi aut clam.* Tertius *ex l. 3. §. cum igitur 9. l. 17. de vi & vi arm.* Quartus *ex l. generali 54. C. de decur.* Ex ſuperioribus interim liquet & illud, quam male hæc lex trahatur ad quæſtionem *l. qui auctore* 137. *ſup.* Item, quam male Græci huic Reg. hanc ſpeciem & ſententiam affingant, omnes qui Juriſdictionem non habent, licet majoris dignitatis ſint, ea quæ Magiſtratuum ſunt facere non poſſe. Eſt enim hæc Reg. de *ſingulis*, id eſt, quibuſque privatis, ut Baſilica quoque vertunt. Imo patet, quam nihil omnino huc faciat ea interpretatio, ea quæ jure poteſtatis fiunt, ad injuriarum actionem non pertinere, *l. 13. §. 6. de injuriis*.

De LIBERTATIS *&* NECESSITUDINIS *æſtimatione.*

§. Infinita 1. Legis 176.

Infinita æſtimatio eſt libertatis & neceſſitudinis.

DE LIBERTATIS & NECESSITUDINIS æſtimatione ſeu pretio eſt hæc Plautiana Pauli Reg. cui, quod ad libertatem attinet, concordant quatuor aliæ hujus tituli: puta lex 20. 106. (quo ad alterutram, inquam legem Lectorem Interpretes nonnulli hic remittunt) & *l.* 122. 179. Libertatis, inquam, cujus infinita æſtimatio dicitur: non eo tantum ſenſu, quod pretio nummario contra penſari ſeu lui ea non poſſit, *l. 8. in fin. D. rem ratam haberi:* quod *ἀδιατίμητο* *inæſtimabilis* ſit, *ὑπὲρ διατίμησιν οὖσα, τιμὴν οὐχ ὑποβάλλεται ſupra æſtimationem exiſtens pretio non ſubjicitur*, ut Græci:

Græci: verum eo potiſſimum ſenſu, quod præcipuum mercatur favorem, cujus cauſa a rigore Juris recedatur, iſque inſuper habeatur: Hujus favoris alioquin ſtrictura ſeu pars eſt. 1. Ut in obſcuro ſecundum libertatem judicetur, quo pertinet *d. lex* 20. *ſup.* & 179. *inf.* 2. Ut vindiciæ ſecundum eam ſemper dentur, quo ſpectat *d. lex* 106. *ſupra*. Ubi ſimiliter libertas inæſtimabilis res eſſe dicitur, ut hic infinita ejus æſtimatio. 3. Ut paribus numero Judicum ſententiis ſecundum libertatem detur ſeu judicetur, quo referenda eſt *lex* 122. *ſupra*. Quæ quidem tres pro libertate favoris ſpecies notandæ ſunt & a quarta, quo hæc Reg. pertinet, & de qua mox, ſeparandæ, ac proinde & ipſæ quatuor leges illæ ab hac hic diſtinguendæ veniunt, quæ in commune alioquin concordant.

Quod *Neceſſitudinem* attinet (de qua nihil interpretes multi ex his qui ad alias leges ſeſe hic referunt) eſt ea hic ut & *l. ult. D. de juſt. & jure*, & aliis pluribus locis, ut *l. 2. in jus voc. ut eant*, *l. 1. §. conſequens & l. 9. D. de ſuſpectis tutorib. l. 24. de legatis præſtandis*, *l. 5 §. 1. ex quib. cauſ. in poſſ. eat. l. 50. §. ult. de legatis* 1. *l. 13. Cod. de probationib. l. 6. C. de ſuſp. tutor. l. 1. C. unde legitimi*; *l. 37. C. de liber. cauſ. l. 2. C. de adoption.* apud Paulum 5. *ſent.* 15. §. 3. Pariatorem legum Moſaic. *tit. 6. num. 3. & tit. 9. num. ult.* Conjunctio ſanguinis (ut aliquando plenius dicitur) agnationis, cognationis *συγγένεια* ut hic Græci vertunt, quæ *pietas genuina* vocatur *l. 3. §. 4. D. de libero hom. exhib.* Quinimo *neceſſitudinis* verbo exaudiri oportet & aliam quamcunque perſonarum conjunctionem, ex officii alicujus ratione, quæ ut alios pro aliorum ſalute ſollicitos reddit, ut loquitur *d. l. 3. §. 1.* vel, ut Gellius definit *lib. 13. cap. 3.* neceſſitudo eſt, jus quoddam & vinculum religioſæ conjunctionis, ſeu jus officiumque obſervantiæ affinitatiſque: & neceſſarii, qui hoc ipſum jus affinitatis familiaritatiſve conjuncti ſunt. Hoc numero ſunt inter ſe liberti & patroni, quod docet Paulus *lib. 5. ſent. tit. 5.* nutricii & alumni, *l. 1. §. 7. D. de ſuſpect. tut.* clientes & patroni: *Neceſſitudo* denique *ἀναγκαία κατ' φιλίας amicitiæ vis* in Gloſſis Philoxeni. Et ſic *neceſſitudinis* vox latius patet, quam *cognationis*.

Utriuſque igitur, tam libertatis quam Neceſſitudinis, ut infinita æſtimatio hic eſſe dicitur, ita infinitæ ejus æſtimationis effectus cernitur & in *Interdicto de homine libero exhibendo*. Nempe ſi quis liberum hominem dolo malo retineat, Interdictum omnibus competit: Nemo enim prohibendus eſt libertati favere, *d. l. 3. §. 9. d. t.* Quinimo & mulier & pupillus hoc Interdicto experiri poſſunt, pro cognato vel parente vel adfine ſuo ſolliciti, *d. l. 3. §. 11.* Nam & ita publico judicio accuſare poſſunt, ſi ſuorum injurias exequantur *d. l. 3. §. 11. & l. 1. 2. D. de accuſation.* Ita quidem ut neceſſaria perſona in concurſu præferenda ſit, *d. l. 3. §. 12.*

Et hæc quidem genuina eſt hujuſce R. ſpecies: Quamquam & aptari eadem poſſe videtur Salviano, vel quaſi Salviano Interdicto, denique actioni Salvianæ, hoc videlicet ſenſu: Generali bonorum obligatione ſeu hypotheca liberas perſonas aut conjunctas ſeu neceſſarias hypothecæ datas non videri: quod alioquin docet *lex 6. 7. 8. D. de pignor. l. 38. D. de reb. auctor. jud. poſſid. l. 1. C. quæ res pign. oblig.* & Paulus *lib. 5. ſent. tit. 6. in fine*. Verum priori ſpeciei adhæreſcendum magis puto.

Hinc jam conſtat, alienam eſſe prorſus Cujacii hic quoque interpretationem, quod quæ jure poteſtatis fiunt (h. l. *in pr.*) & *neceſſitudinis* ad injuriarum actionem non pertineant. Quæ omnia nequicquam ad hanc l. faciunt. *De*

De AUCTORIS & SUCCEDENTIS *æquo jure*.

CLXXVII. IDEM (*Paulus*) *libro quartodecimo ad Plautium*.

*Qui in jus, dominium * vel alterius ſuccedit jure ejus uti debet.*

* γρ. Dominiumve: Briſſonius *παρεργων p.* 403. iſtud *vel* tuetur: et P. Faber 1. *Sent.* 24. ita mutata ſede hic legit: in jus vel dominium, in Baſil. *δεσποτειαν, η' το δικαιον dominium, aut jus*.

A*Uctoris*, & ejus qui in jus dominiumve ejus *ſuccedit* adæquatio hac Reg. inſtituitur: ſed cum varia auctorum genera ſint, de quo ad *l.* 175. §. 1. *ſupra*. (eſt enim *auctor* omnis a quo jus reſve aliqua promanat,) item variæ *ſuccedentium* ſpecies ſint, videndum eſt de quonam genere hæc Reg. accipienda ſit. Ut ad id perveniamus, notandum eſt, Paulum de *Oblig. contrah. & diſſolv.* egiſſe libro 14. ad Plautium, unde hæc R. decerpta eſt, quod liquet ex quindecim præterea legibus quæ exinde per Pandectas ſparſæ ſunt, atque adeo huic conjungendæ veniunt. Exinde igitur hujuſce l. Regula de *Empt. & Vend.* accipienda venit, ſic ut utriuſque comparatio ſeu adæquatio inſtituatur, pariter ut *l.* 156. §. 2. & 3. *ſupra*. Quare perperam interpretes eam accipiunt omnes de *herede* & defuncto, de quo ſunt alioquin hoc titulo octo Regulæ, quarum ſynopſin habes ad *l.* 54. quo hic male etiam, remittunt Interpretes: ſicut & nonnulli perperam non diſtinguunt *hac l.* hæc duo, *in jus alterius ſuccedere*, & in *dominium* alterius ſuccedere: Nempe enim emptor hereditatis in venditoris *jus* ſuccedit, quia Juris univerſi, id eſt, hereditatis compos eſt. Quare jam huic R. conjungenda venit lex 7. & 13. *D. de hered. vend.* quæ inter alias, quas dixi, ex eodem libro deſumptæ ſunt: *In dominium* vero alterius ſuccedit, qui rem ſingularem ab alio emit: quare huic R. conjungenda venit *lex* 37. *D. de action. empti*, quæ ex eodem pariter libro deſcripta eſt, de utroque igitur id hac Reg. definitur, emptorem *Juris*, univerſi ſcilicet, veluti hereditatis, vel *rei dominiive* ſingularis; jure venditoris uti debere, id eſt, eandem ejus cauſam eſſe circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris, id eſt venditoris, ut loquitur *lex* 156. §. 3. *ſupra*. ubi plenius actum fuit. Et hanc quidem etiam ſpeciem in emptore fundi, & ſic rei ſingularis ponunt ſchol. Baſil.

IGNORANTIA *juſta a* DOLO *excuſat*.

§. Nemo videtur, 1. L. 177.

Nemo videtur dolo exſequi, qui ignorat cauſam, cur non debeat petere.

DE *Juſta Ignorantia* eſt hæc Reg. qua de fuerunt quoque ſupra jam quatuor Regulæ, *l.* 19. *in princ.* 42. 63. 99. *ſupra*. Verum leges illæ ferme fuerunt de juſta ignorantia *Rei* conventi vel heredis ejus aut fidejuſſoris: hæc vero eſt de juſta quando que-

Digitized by Google

que *Actoris*, ſeu petitoris, ignorantia: de qua id definitur, ignorantia juſta petitorem ſive actorem a dolo excuſari; ſeu exceptionem doli ei nequicquam obeſſe. *Juſta*, ſi, inquam, ignoret cauſam cur non debeat exſequi: id eſt, petere: *exequendi* ſcilicet & *executionis* verbo actio, petitio, perſecutio intelligenda eſt: pariter *ut l.* 85. *D. de V. O. l.* 1. §. 1. *D. de privat. delict.* §. 1. *Inſt. de publ. judiciis*, *l.* 11. *D. de accuſationib. l.* 7. §. 1. *D. de injuriis*. Species hujus Reg. proprie pertinet ad tractatum, *de ſtipulatione ſeu promiſſione ratam rem haberi*, quam præſtare tenebatur, qui alieno nomine agebat, nempe, dominum ſeu eum, ad quem res pertinet, cujus de ea re actio, petitio, perſecutio ſit, rem ratam habiturum, & *amplius non petiturum*, de quo videnda *lex* 14. 15. 23. *D. ratam rem haberi*, *l.* 2. *D. ut legatorum*, *l.* 27. §. 14. *D. ad L. Aquil. l. verbum amplius* 82. *D. de V. S.* Et vero eo referendam hanc Regulam docet *dict. lex* 15. *D. ratam rem hab.& d. lex* 82. *D. de V. S.* quæ ex eodem libro deſumptæ huic conjungendæ ſunt: & ad tractatum latiorem ejus occaſione. Finge igitur, hanc promiſſionem interceſſiſſe? Sane, ſi dominus poſtea petat, committitur ſtipulatio. Similiter finge extra hanc ſpeciem Heredem damnatum, ne a debitore hereditario peteret? Sane ſi petat, vel compenſatione aut deductione uſus ſit, ex teſtamento tenetur, *d. l.* 15. (quæ huic, ut dixi, conjungenda venit) *& l.* 8. §. 1. *D. de doli exceptione*, quæ & ipſa eſt Pauli libro 6. ad Plautium. Excipe, niſi juſta ignorantia ſit domini vel heredis, cur non debeat petere, *hac l.* Sic doloſe quis non facere dicitur, ſi talis ignorantia in eo ſit, ut dolo careat, *l.* 2. §. *generaliter* 5. *D. de doli mali except.* Ut & creditor, qui ignarus ſolutionis factæ, petiit: quam ſpeciem hic apponunt ſchol. Baſil. quæ genuina tamen non eſt. Unde apparet Actoris juſtam aliquando ignorantiam eſſe, quod tamen regulariter negabatur, *l.* 42. *ſupra*. Verſa igitur vice dolo exequitur, quiſquis non ignorans cauſam cur non debeat petere, exequitur: ſi modo ea cauſa certa ſit *d. l.* 15. *in fin. rem rat. hab.* ſive ea certa ſit inter initia petitionis, ſive poſtea continuando, quia ſcilicet petitor jam monitus eſt a Reo exceptionem opponente, qua actio eluditur *d. l.* 2. §. 5. *D. de doli except.* veluti pacti de non petendo, compenſationis, juxta ea quæ dicta ſunt ad *l.* 173. §. *ult. ſupra.*

De PRINCIPALI *&* ACCESSORIO.

CLXXVIII. IDEM (*Paulus*) *libro quintodecimo ad Plautium.*

*Cum principalis cauſa non conſiſtat, * plerumque ne ea quidem, quæ ſequuntur, locum habent.*

* conſiſtit *l.* 129. §. 1. *ſupra.*

DE *Principali* cauſa, deque iis quæ principalem cauſam ſequuntur, eſt hæc Pauli R. pariter ut altera R. huic concordans, ejuſdem Pauli, totidem etiam, una voce excepta, verbis, in *l. nihil dolo* 129. §. 1. *ſupra*, quibus ſocianda alioquin quoque tertia Gaji Reg. in *l.* 2. *D. de peculio legato*. Neque ideo tamen hæc Reg. fruſtra hoc titulo repetita extat: quod quidam volunt & vellicant; ideoque vel hic ſeſe ad ſuperiorem re-

referunt vel utramque una fidelia dealbant: Nam præterquam quod huic Reg. alia ſpecies aptanda venit, una voce *plerumque* auctior hæc noſtra eſt: qua utique variæ exceptiones hujus Reg. indicantur.

De genuina primum hujus Reg. *ſpecie* videamus. Igitur Paulum libro 15. ad Plautium: unde hæc Reg. deſumpta eſt, comperio tractaſſe de *uſufructu*: ut apparet ex *l.* 20. *D. quib. mod. uſusfruct. amitt.* Item de *ſervitutibus*, idque potiſſimum, uti liquet ex *l.* 8. *D. de ſervitutib. l.* 6. *& l. & Atilicinus* 35. *D. de ſervit. præd. ruſt. l.* 8. 10. *D. quemadm. ſervit. amitt. l.* 17. *D. de aqua & aquæ pluviæ arcendæ.* Tandem & de *Uſucapionibus*, ut diſcere licet ex *l.* 15. *D. de uſucap.* In uſufructu ergo & ſervitutibus ſpeciem ponere licebit. Ubi ſane ſervitutes emptori ſequi dicuntur in *l.* 25. §. 3. *de ſerv. ruſt.* dolia item *l.* 54. §. 1. *de act. empt.* fructus, item *l.* 6. *in pr. & l.* 14. §. 4. *de in diem addict.* peculium dicitur ſequi: denique proprietarium, *l.* 43. §. *ult. de adqu. rer. dom.* In *uſufructu*, inquam, ſpeciem quis ita ponat: Finge, *Ædium* uſumfructum tibi legavi? Sane ruente ædificio ne in area quidem vel cæmentis uſusfructus conſiſtit, *l.* 5. §. 2. *& l.* 10. §. 1. *D. quib. mod. uſusfruct. amitt.* §. *pen. Inſt. de uſufruct. l.* 20. §. 2. *D. de ſervit. urb. præd.* Ponat quis in *ſervitute*, non quidem ex *l.* 14. §. 1. *D. de uſu & hab.* neque enim ibi aliud principale, aliud acceſſorium vertitur. Verum in hac potius ſpecie: ruente fundo ſive ſerviente ſive dominante & ſervitus extinguitur, *l.* 20. §. 2. *l.* 31. *D. de ſerv. urb.* Item finge, habere me jus *ſtillicidii* in aream tuam immittendi? Certe, ſi in area illa ædificandi tibi jus permiſero, immittendi ſtillicidii jus amitto. Similiter ſi per tuum fundum *Via* mihi debeatur, & permiſero tibi eo in loco, per quem mihi via debetur aliquid facere, amitto jus viæ: nempe enim, *via & ſtillicidia*, aream & locum tanquam principale ſequuntur, *d. l.* 8. *D. quemadm. ſervit. amitt.* Vel finge: *Aquæ ducendæ* jus habeo ex fonte quodam qui eſt in fundo Sutrino, fons exaruit citra culpam & negligentiam meam: Sane aquæ ducendæ jus amiſi: utpote cum principalis amplius cauſa non conſiſtat: Et tamen ſi poſtea ex eo fonte aqua fluere cœperit, aquæ ducendæ jus mihi reſtituetur *d. l. & Atilicinus* 35. *D. de ſerv. præd. ruſtic.* In *uſucapione*, quidam hanc ſp. ponunt: *Principali cauſa*, id eſt, juſto titulo non ſubſiſtente, non exſtante, ut quia empta a te ſciente res eſt ab eo quem Prætor alienare prohibet, neque uſucapionem, quæ emptionem ſequitur, locum habere poſſe, *leg. ſi ſciens* 26. *D. de contrah. empt. & leg. ſi ab eo* 12. *D. de uſucapionibus* (quæ alioquin jungenda eſt cum *d. l.* 129. *ſupra*, cujus §. 1. huic omnino concordat) *l. qui fundum* 7. §. *qui ſciens* 5. *D. pro emptore.* Hæ, inquam, ſpecies hic figurari poſſe videantur. Et tamen, ſi quid per *principalem cauſam* hic proprie accipiendum ſit, attente conſideremus, ſpecies illæ circa ſervitutes, uſufructum, uſucapionem huc minus faciunt. *Principalis* ſcilicet cauſa hic eſt, ea quæ in negotio aliquo princeps eſt, primumque ſic ut dicam mobile, quam & alia deinceps *ſequuntur* ab ea diverſa & ſecreta, ſive ex conventione partium, ſive ex natura negotii, ſive ex conſuetudine. Itaque & hanc Reg. non minus quam eam quæ continetur in *d. l.* 29. §. 1. aptari potius velim rei Vindicationi, Pignorique: de quibus etiam in eo de ſervitutibus, uſufructu, & uſucapionibus, argumento actum eſt. Et hæc quidem ita figurari poſſe videantur. Verum de aliis ſingularibus caſibus videamus, quos voce *plerumque* Paulus hic indicatum voluit, quosque hic præferam. Et primo quidem circa eandem materiam pignoris. 1. Et vero huic Reg. aptari omnino poſſit ſpecies *l.* 7. *Cod.*

Digitized by Google

Cod. de pignorib. l. 1. §. *cum prædium*, 2. *D. de pignorib. l.* 44. §. *non mutat*, *D. de uſucap.* 2. Sic vincula pignoris durare dicuntur, perſonali obligatione ſummota in *l.* 2. *Cod. de luitione pignor.* 3. Sic ſi quis pro parte heres extitit, niſi totum debitum exſolvat, ſuam portionem ex pignoribus recipere non poteſt, *l.* 1. *Cod. eod. tit.* 4. Sic confuſa per aditionem hereditatis actione, remanet nihilominus propter pignus naturalis obligatio: teſte eodem Paulo in *l. debitor.* 59. *D. ad Trebell. l. cum quis* 38. *D. de ſolutionibus*. 5. Ita ſublata per præſcriptionem perſonali actione durat tamen hypothecaria uſque ad quadraginta annos, *l. cum notiſſimi* 7. *Cod. de præſcript.* 30. *annorum*. Nempe dicitur in *d. l.* 7. uſucapione pignoris conventionem non EXTINGUI. Papinianus ait *d. l.* 1. §. 2. pignoris CAUSAM nec uſucapione PERIMI placuit: quoniam quæſtio pignoris ab intentione DOMINII ſeparatur, vel ut idem Papinianus *d. l. juſto errore* 44. *D. non mutat* 5. *D. de uſucapionibus*. Non mutat uſucapio ſuperveniens pro emptore vel pro herede, quominus pignoris perſecutio SALVA ſit: ut enim uſusfructus uſucapi non poteſt, ita perſecutio pignoris, quæ nulla ſocietate DOMINII conjungitur, ſed ſola conventione conſtituitur, uſucapione rei non PERIMITUR: Adde eandem in ſententiam ejuſdem Papiniani, *l. miſſo* 12. *pro emptore*, & Juliani *l.* 2. *in princ. D. pro herede*. Scilicet in hoc caſu, ex jure antiquo, principalis dominii cauſa non conſiſtit, ſed mutatur per uſucapionem, & pignus tamen quod principalem dominii cauſam ſequitur, locum habet; & durat. Eademque ratio eſt uſusfructus, *d. l.* 44. §. 5. *& l. locum* 17. §. 2. *D. de uſufructu*. Ergo, propter has exceptiones ſimilesque hac Reg. ibi propoſuerit Paulus, & ad eas indicandas vocem *plerumque* addiderit. Aliud eſt in legato operarum ſervi: nam uſucapto ſervo perimitur quoque legatum operarum, *l.* 2. *de uſufr. legato*. Sed & quod pignus, qui uſusfructus non perimitur mutatione domini, perimitur mutatione rei: *l. ſicut in princ. D. quib. mod. pign. vel hyp. ſolv.* 6. Sic & naturalis obligatio quæ remanet, pignus conſervat: nam ut pignus maneat, ſatis id eſt, *l. quæſitum* §. 1. *de pignorib. l. cum quis*, §. *ult. de ſolut.* 7. ſic amiſſa licet temporis lapſu vel culpa actoris actione, pignus durat, *l.* 30. §. 1. *D. ad l. Aquil.* 8. Sic pignora data evictionis nomine a tutore diſtrahente prædia minoris ſine decreto, tenent, *l. etſi is* 9. *Cod. de prædiis minor.* In *fidejuſſore* ſpeciem quoque ponamus. 9. Ita licet pupillus ex compromiſſo ſine tutoris auctoritate facto non teneatur, fidejuſſor tamen tenetur. Conſtituti eadem ratio eſt. 10. Sic amiſſa quoque actione temporali, manet conſtitutum, *l. item illa* 18. §. 1. *D. de conſtit. pec.* 11. Sic & re extincta ſupereſt quæſtio actioque fructuum & expenſarum nomine, fidejuſſoresque tenentur, *l.* 16. *D. de rei vindic.* (quæ lex jungenda eſt cum regula legis 129. §. 1. huic concordante:) *l. ſi homo*, *D. de re judic. l.* 11. *D. judic. ſolvi*. 12. Sic reſciſſa alienatione rerum pupillarium ſupereſt actio adverſus tutorem, *l.* 9. *Cod. de præd. minor.* Sequuntur exceptiones rem *Teſtamentariam* ſpectantes. 13. Sic inducta inſtitutione heredis, legata nihilominus debentur, *l. proxime* 3. *in fin. D. de his quæ in teſt. del.* Seu quamvis inſtitutio nec valeat, libertates tamen & cætera legata nonnunquam valent. 14. Sic reſciſſo quoque teſtamento per contumaciam heredis, non contradicto judicio, libertates & legata competunt ſeu petuntur. Idem Paulus lib. 2. Quæſt. in *l. qui repudiantis* 17. §. 1. *D. de inoff. teſt.* 15. Imo & hodie reſciſſo quamlibet teſtamento ex cauſa præteritionis, & ita inſtitutione non conſiſtente, legata & cætera in teſtamento ſcripta valent: *Novella*

115. unde deſumpta eſt, *Auth. ex cauſa, Cod. de liber. præter.* 16. Sic etſi fundus villæ acceſſio ſit, villa tamen diruta non ideo uſusfructus (finge legatum eum) extinguitur *d. l. 10. in princ. D. quib. mod. uſuſfruct. amitt.* 17. Ita ſervo cum peculio relicto, ſi ſervus legatus poſt mortem teſtatoris objerit, peculium nihilominus legatario debetur, *l. tunc inutile 12. D. de peculio legato*: Imo & ſi ante teſtatorem deceſſerit in ſp. *l. fundo 22. §. 1. D. de instructo & inſtr. l g.* Quorum omnium peculiares ſunt rationes. Et in his quidem ſpeciebus pignoris, conſtituti, fidejuſſionis, cauſæ teſtamentariæ, legatorum adhærefcendum: ſpretis prioribus illis, quæ ad hanc Reg. & alteram legis 129. §. 1. minus ſpectant.

Ex his tandem apparet quam male huic Reg. ſpecies aptetur a ſchol. Baſil. fundum Petri emi alicui, ſcienti eum alienum eſſe? Neque principalis contractus ſubſiſtit, neque fructus percepti ejus fiunt, omnia enim reſtituuntur.

LIBERTATI *favendum in obſcuro.*

CLXXIX. IDEM (*Paulus*) *libro ſextodecimo ad Plautium.*

In obſcura voluntate manumittentis, favendum eſt libertati.

AD *Manumiſſiones* pertinere hanc Reg. tum ipſa ſatis oſtendit, tum & aliæ præterea quamplurimæ leges, ex eodem Pauli libro 16. ad Plautium: unde ea decerpta eſt, deſumptæ, puta *lex 14. D. de manumiſſ. l. 18. D. de manum. vind. l. 20. D. de ſtatu-lib. l. 18. D. qui & a quib. manum.* Imo eodem quoque lex 1. *hoc tit.* cujus interpretatio conſulenda eſt. Et cum libertatis favorem ſpectet, (quo quatuor præterea hujus tituli Regulæ pertinent, puta lex 20. 106. 122. 176. §. 1. *ſupra*,) huic omnino concordat *d. lex* 20. puta ut in obſcuro libertati faveatur: In obſcuro, inquam, 1. veluti ſi minus liqueat, utrum teſtator libertatem revocaverit ſeu ademerit, nec ne, quæ genuina eſt ſpecies *d. l. 20.* ex *l. ſi peculium 10. in fin. D. de manum. teſtam.* 2. In obſcuro eventus pariter ut in ſp. *l. 10. §. ult. D. de reb. dub.* quo etiam refero legem 56. *ſupra*. 3. Item in obſcura voluntate manumittentis, id eſt, ſi minus liqueat de animo & voluntate manumittentis, quo proprie hæc Reg. pertinet. Exemplum in *l. ſi ita 13. D. de manum. teſtam.* Exemplum & iſtud addamus, liberum eſſe juſſit teſtator eum qui in utero eſt: plures editi ſunt? Hic obſcurum eſt, num teſtator pluribus editis omnes voluerit eſſe liberos: ſed Juſtiniano placuit, ut omnes liberi eſſent, ſcilicet ut omnibus natis potius quam nulli libertas debeatur, non admiſſa voluntatis quæſtione (ut in ſp. *l. 17. §. 1. D. de leg. 1.*) *lege, cum inter veteres, 14. verſ. ſive autem plures, Cap. de fideic. libert.* ubi ſimilis Regula pro ratione redditur: *In ambiguis ſenſibus melius eſſe, maxime in libertate favore ejus, humaniorem amplecti ſententiam*: 4. Item quia obſcurum eſt *quando* voluerit eſſe liberos, ut in ſp. *l. ult. D. qui ſine manum.* 5. Tandem, quia obſcurum eſt, num voluntate & conſilio fraudandorum creditorum debitor ſervos manumiſerit, (non enim eventus tantum, verum etiam fraudandi voluntas ſeu conſilium requiritur) *l. 10. D. qui & a quib. manum. & §. 3. Inſt. quib. ex cauſ. manum.* His ſane caſibus omnibus in obſcura voluntate manumittentis favendum eſt libertati.

Mi-

Digitized by Google

Minus itaque recte ſchol. Baſil. hanc ſpeciem apponit: Dixi moriturus, ille liber eſto, ſi quod volo fecerit, ſi voluntas mea incerta ſit, liber erit: in his enim favetur libertati. Cætera habes ad *d. l.* 20. *ſupra*, huic concordantem.

De ſolutione alteri facta MANDATO *alterius*.

CLXXX. IDEM (*Paulus*) *libro ſeptimodecimo ad Plautium*.

Quod juſſu alterius * *ſolvitur, pro eo eſt, quaſi ipſi ſolutum eſſet*.

* Alterius, id eſt, alterius alteri.

DE *Condictione indebiti* (id eſt, de repetitione ejus quod quaſi debitum ſolutum eſt, cum debitum non eſſet) deque *condictione cauſa data cauſa non ſecuta*, ſimilibusque condictionibus ſeu repetitionibus, libro 17. ad Plautium Paulum egiſſe liquet ex *l. ſi donaturus* 9. *D. de condict. cauſ. dat. l.* 65. *in fin. D. de condict. indeb. l.* 39. *D. de mort. cauſ. donat. l.* 27. *D. de fidejuſſor.* Quare & hæc ipſa Reg. eo pertinet: ad indebiti, inquam, ſoluti vel ob cauſam aliquam dati cauſa non ſecuta repetitionem ſeu condictionem, & quidem ſoluti, alterius juſſu ſeu mandato. Ubi duæ quæſtiones diverſæ occurrunt, CUINAM & ADVERSUS quem condictio competat. Quod priorem attinet, ſane EI IPSI qui indebitum vel ob cauſam dare ſolvere juſſit, condictio datur, *d. l.* 9. *de condict. cauſa data*, (quæ inter cæteras huic l. conjungenda eſt) nam qui mandat ſolvi, ipſe videtur ſolvere, *l.* 56. 64. *de ſolution.* (quæ poſtrema lex ex iiſdem Pauli ad Plautium libris deſumpta eſt, etſi non ex eodem libro) aliiſque legibus, de quibus mox. Quod poſteriorem quæſtionem attinet: ita quoque e converſo ADVERSUS EUM, cujus juſſu indebitum vel ob cauſam alteri ſolutum eſt, condictio competit. Quod juſſu ſcilicet alterius ſolvitur, pro eo eſt, quaſi ipſi ſolutum eſſet. Utriuſque ſpecies apponamus. Prioris hæc ſpecies eſto. Finge: ego cum donatum vellem mulieri alicui deſpondenti, juſſu mulieris ſponſo ejus numeravi ſeu ſolvi? Sane ſi nuptiæ ſecutæ non fuerint, & ſic cauſa deficiente ob quam datum eſt, mulieri IPSI, quæ mandavit condictio dati competit, *d. l.* 9. *D. de cond. cauſ. dat.* Verum hæc hujus Reg. ſpecies ſeu quæſtio non videtur, CUINAM videlicet ſoluti & quidem indebiti juſſu alterius condictio competat, verum, ADVERSUS QUEM condictio detur, indebito juſſu alterius ſoluto. Finge: juſſi te, qui mihi debere falſo putabas, alii indebitum ſolvere? *Adverſus me* qui juſſi, condictio tibi competet, perinde ac ſi mihi ſolviſſes. Huc inquam hujus Reg. quæſtio pertinet, atque adeo ſpecies aptanda venit. In genere alioquin, quod vim ſolutionis, & liberationis attinet, certum eſt & indubitatum, eum qui mandat ſolvi, ipſum videri ſolvere, eique ſolutum videri, cujus juſſu, voluntate, mandato, ſolutio facta eſt, liberatioque contingit, *l.* 7. *in princ. D. de calumniatoribus*, *l.* 22. §. 8. *D. mandati*, *l* 6. §. 6. *l. mortuo* 15. §. 1. *D. de ſtatuliber. l.* 1. §. *ſi juſſerim* 21. *D. de adquir. p ſſeſſ. l. vero* 12. *l. ſolutam* 49. *l. qui mandat* 56. *l. cum juſſu* 64. *D. de ſolutionibus*. Atque hæc tandem eſt illa, quæ vulgo dici ſolet, *Fictio brevis manus*, cum videlicet res in unius manus prius tranſlata fingitur, mox tertio alicui ab-

Digitized by Google

ab eodem ſoluta: de qua prolixe Interpretes ad famoſam *l. ſingularia* 15. *D. de reb. cred.*

Et hæc de *juſſu* ſolutionis faciendæ: De juſſu alioquin, qui delicto comparatur, dictum eſt ad *l.* 152. §. 2. *ſupra*. Tandem monendum eſt, huic Reg. locum eſſe in eo qui ſui juris eſt, non in ſervo, ut in *ſp. l. fugitivus* 19. *D. de ſolutionib.*

DECIMA TERTIA REGULARUM

Collectio ſeu Syſtema.

VITELLIANÆ REGULÆ DUÆ.

E *Pauli libris* ad Vitellium *quatuor*, *qui toti in materia* Teſtamentaria *verſabantur*; *duæ tantum Regulæ ſequuntur. Qui quidem Vitellius, de Vitellii Imp. majoribus, ſub* Auguſto *Imp. ſive Quæſtor ſive Procurator extitit: Ad cujus etiam ſcripta, præter Paulum, & ante eum duo contrariæ ſcholæ Principes Sabinus & Caſſius notas ſcripſerant.*

De HÆREDIS *defectu.*

CLXXXI. IDEM (*Paulus*) *libro primo ad Vitellium*:

Si nemo ſubiit hereditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur.

ET prima quidem ſtatim e Vitellianis Regula pertinet ad *Heredis Inſtitutionem* & *exiſtentiam*, ut vel ipſa ſatis arguit: ſed & præterea argumentum libri 1. Pauli ad Vitellium, qui in eo occupatus fuit, ut docent tres aliæ, quæ ex eodem libro ſuperſunt leges, atque adeo huic conjungendæ: puta lex 19. *de liberis & poſtum. lex* 10. *de injuſt. rupt. lex* 18. *de heredib. inſtit.* Definitur hac Reg. *Omnem vim teſtamenti ſolvi*, id eſt, corruere, evaneſcere, extingui, denique nihil valere, ex iis quæ in teſtamento ſcripta ſunt, *l. ſi nemo* 9. *in princ. D. de teſt. tutela*. Si nemo *ſubeat*, l. adeat hereditatem: id eſt, non tantum ſi nullus heres ſcriptus ſit teſtamento, verum etiam ſi is qui ſcriptus eſt, hereditatem non adeat, repudiet, omittat, abſtineat. *Subire* ſcilicet hereditatem hic *& l. un. C. Th. unde lib.* quomodo & *æs* alienum ſubire dixit Ambroſius *lib. 2. offic. c.* 15. eſt, eam adire, amplecti: contra *non ſubire*, eſt nullo modo eſſe, vel non exiſtere. Et hæc quidem aperta eſt hujus Reg. ſententia: cui gemina plane extat *lex ſi nemo*, 9. *D. de teſtam. tut.* addatur & *lex proxime* 3. *D. de his quæ in teſtam. del. l.* 14. *Cod. de fideicomm.* Nem-

Digitized by Google

Nempe heredis inſtitutio & exiſtentia fundamentum & caput totius teſtamenti eſt, §. *ante heredis* 34. *Inſt. de legatis*: quo ruente, & tota vis ſeu moles & compages teſtamenti ruit, deſtitutoque eo cætera in ſpongiam incumbant neceſſe eſt: idque etiam ex ratione generali Regulæ ſeu *legis* 129. §. 1. *&* *l.* 178. *ſupra*. Et adeo quidem olim fundamenti inſtar heredis inſtitutio erat, ut ante heredis inſtitutionem nihil fieri teſtamento olim poſſet, *d.* §. 34.

Ait autem Reg. noſtra pariter ut *d. l. ſi nemo* 9. caute, *ſi nemo*, id eſt, ſi ne unus quidem ex heredibus ſcriptis: nam ſane ad ſuſtinendam vim teſtamenti ſatis eſt, ſi vel unus ex heredibus ſcriptis adeat, *d. l. ſi nemo*, 9. *D. de teſtam. tut. l.* 10. §. 2. *D. de legat. praſt.* Neque enim tum deſtitutum eſt teſtamentum. Item, ſi nemo vel jure civili vel Prætorio heres ſit. Item indefinite ait lex, *ſubiit hereditatem*: quacunque tandem ratione is ſubierit, etiam coactus, quod in fiduciariis heredibus cernitur. Adde & ſubiiſſe fingatur, ut cernitur in Edicto, ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti, ut docet *lex* 2. §. 1. *de vulg. ſubſtit.*

Denique ait lex peremptorio vocabulo: *Omnis vis teſtamenti ſolvitur*: ſcilicet non legata tantum, verum etiam ſubſtitutio pupillaris, tutela, imo & libertates (excepto caſu *d. legis* 3. *D. de his qua in teſtam.*) corruunt, ſi nemo ſubeat hereditatem, & ad inteſtati exitum res reducitur: Adeo quidem ut veram putem eorum ſententiam, qui & legata ad pias cauſas hoc veteri jure inſpecto in irritum deducta fuiſſe opinantur: Quamquam aliud admittendum hodie cenſeo, poſtea ſcilicet quam *Nov.* 115. inductum eſt, uti reſciſſo per querelam inofficioſi teſtamento legata & libertates præſtentur: Quod favore *pia cauſa* paſſim recipi æquitas ſuadet, ex quacunque tandem cauſa nemo ſubeat hereditatem.

De re IMPOSSIBILI.

CLXXXII. IDEM (*Paulus*) *libro tertio ad Vitellium*.

Quod nullius eſſe poteſt, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere.

RES quæ extra commercium hominum & privatorum ſunt, nulla obligatione effici poſſunt, ut alicujus fiant.

De *Impoſſibili* igitur eſt hæc Reg. quo in argumento alioquin verſantur quatuor præterea hoc tit. Regulæ, puta *lex* 31. 135. *ſupra*, 185. *&* 187. §. 1. *infra*. Non eſt tamen ea de impoſſibilitate facti alicujus, de quo eſt lex 31. *ſupra*, ſed de impoſſibilitate rei: de quo eſt quoque *lex* 135. *ſupra*, *lex* 188. §. 1. *inf.* De utraque impoſſibilitate eſt lex 185. Eſt ſcilicet hæc Reg. de re impoſſibili legata; & quidem de impoſſibilitate per juris rationem, puta commercii & dominii ratione, id eſt, quæ nullius cujuſquam privati fieri poteſt, propter juris impedimentum: quomodo de impoſſibilitate rei dandæ per rerum naturam eſt *d. lex* 135. *ſupra*, 188. §. 1. *infra*, de utroque impedimento *lex* 185. Exemplum eſto in libero homine vel in re ſacra, quæ divini juris eſt, vel publica. De his ſcilicet & ſimilibus id hac Reg. definitur. Nulla obligatione id effici poſſe, ut hujuſcemodi res alicujus fiat: *Nulla obligatione*, id eſt, non tantum contra-

ctu

ctu (cum impoſſibilium nulla obligatio ſit, *l.* 188. *infra h. t.*) verum etiam ne quidem teſtamento, nullo (quamlibet enixo) teſtatoris mandato, §. 4. *Inſt. de legat. l. ſi quis*, 112. §. *ſi quis* 3. *D. de leg.* 1. *Obligationis* ſcilicet appellatione id hic intelligendum eſt, pariter *ut l.* 14. *ſupra h. t.* vide & *l.* 18. *D. de legat.* 2.

Quare (qui uſus eſt hujus Reg.) ut obligatio ita & legatum rei ita impoſſibilis adeo nulla ſunt, ut ne quidem æſtimatio ejus rei debeatur: Denique litus arat, qui rem impoſſibilem ut in obligationem ita & in legatum deducit: Et vero ad Tractatum *de legatis* hanc Reg. referendam eſſe argumentum ejus libri, unde hæc lex deſumpta eſt, docet: nempe Pauli liber tertius ad Vitellium occupatus fuit in argumento de legatis (pariter ut ſecundus) ut docet *lex* 1. *&* 50. *D. de uſufruct. l.* 3. *& l. uſus pars* 19. *D. de uſu, l.* 46. *D. de cond. & demonſt. l.* 22. *D. de ſtatulib.* Ad hanc autem ipſam ſpeciem referenda eſt *lex* 183. §. 1. *infra*.

Cæterum caute ait lex, *quod nullius eſſe poteſt*: id eſt, ſi talis ſit res quæ aut natura, aut jure gentium, aut moribus civitatis penitus extra commercium ſit: denique ſi rei non ſit commercium: Aliud enim fuerit, ſi alicujus tantum reſpectu, res extra commercium ſit: Sunt enim certæ perſonæ, quæ rerum certarum commercium non habent, quare poteſt teſtator rem legare alicui capaci, cujus vel ipſe vel ejus heres commercium non habet, arg. *l.* 34. *D. de V. O.*

Quinimo ſunt & caſus quidam, quibus etſi res ipſa legata legatarii eſſe non poſſit, utpote cujus incapax ſit, ob rei qualitatem, conditionem, denique per conſequentiam, ejus tamen æſtimatio legatario debeatur: Et hactenus ejus res fieri poteſt, ſeu obligatio teſtatoris qua heredem damnat ſeu obligat (*d. l.* 49. §. 3.) id efficere valet, ut *l.* 40. 114. §. 5. *D. de leg.* 1. Quibus tamen vulgo opponitur *lex* 49. §. 2. *D. de leg.* 2. de quo vide Cujacium *recitat. ad d. l.* 49. *p.* 2328. & Cujacio-Robert. *lib.* 3. *cap.* 11.

Ex his quæ ſuperius dicta ſunt, apparet hujus Reg. ſpecies non recte poni in rebus quæ *diviſionem* ſui natura non recipiunt, veluti uſus, cujus pars legari non poteſt, *l. uſus pars* 19. *D. de uſu*. Quam ſpeciem hic apponit P. Faber arg. libri 3. ad Vitellium, unde hæc Reg. & *d. l. uſus* 19. ſumptæ ſunt: Hæc enim Reg. eſt de rebus, *quæ nullius* eſſe poſſunt, ſeu *quæ Alicujus* fieri non poſſunt, non de his *quæ diviſionem* non recipiunt.

DECI-

DECIMA QUARTA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema.

REGULÆ XIII.

E LIBRIS DIGESTORUM

Duorum JCtorum MARCELLI, & CELSI, *ſupra*, decerptæ a *l.* 183. ad legem 193. ſecundum materiarum ordinem pariter diſpoſitæ, atque inter ſe alteris mixtæ.

De ÆQUITATE, *ex qua ſubvenitur contra ſolemnia juris.*

CLXXXIII. MARCELLUS *libro tertio Digeſtorum.*

Etſi nihil facile mutandum eſt ex ſolemnibus, tamen ubi Æquitas evidens poſcit, ſubveniendum eſt.

DE *Æquitate*, quam Judices in jure ſeu in judiciis præ oculis habere oportet, eſt hæc Reg. quæ deſumpta eſt ex *l. Divus* 7. *D. de in integrum reſtit.* pariter ut duæ aliæ ſupra, puta *lex* 85. §. 2. *& l.* 90. quo ſe hic Interpretes referunt. De *Æquitate*, inquam, non quidem de ea, quæ in obſcuro ſequenda dicitur: non de ea, qua leges & Edicta commendantur: non de ea, quæ in legis defectum locum habere debet: non de ea, quæ legem ſcriptam evertit: verum de ea, quæ juris ſolemnis, ſcripti, ſtricti temperamentum, levamentum, æquamentum quoddam eſt: veluti in Excuſatione admittenda a munere publico, ut in *ſp. d. legis* 85. §. 2. in utilibus actionibus tribuendis, & in omni judicii decurſu, quo ſpectat *d. lex* 90. *ſupra*; denique in Reſtitutione in integrum tribuenda: quæ utique genuina ſpecies & ſententia eſt hujuſce Reg. ut patet primum ex *d. l. Divus* 7. *D. de in integr. reſtitut.* unde hæc Reg. (non equidem Mar-

celli ipſius, quod hæc lex hodie præfert, ut Tribonianus eam decurtavit, verum Antonini Pii Imper. a Marcello relata) tranſcripta eſt: Item patet vel ex voce, *ſubveniendum*, qua utique indicatur beneficium reſtitutionis, ea quippe jure ſolenni excluſis, extra ordinem ſubvenitur: ſeu *ſuccurritur*, ut in eadem re dicitur. *Solemnibus* autem ait lex, (alio ſenſu quam quo *l.* 27. *ſupra*, ſolemne jus dicitur) ut ad eam oſtendi, id eſt, more & ordine, (ſubſtantiali, neceſſario, intrinſeco) judiciorum. Neque enim *mos* omnis hic ſignificatur, quomodo Græci hic ſolemnia *συνήθειαν conſuetudine* vertunt. Quare pertinet hæc Reg. ad Reſtitutiones majorum, ex generali illa clauſula Edicti Prætorii: *Si qua JUSTA cauſa mihi videbitur:* Species ex ea lege facile figurari poteſt: Solemne eſt, ut in legitime citatum contumacem ſententia dicta valeat: & tamen adverſus eam Regulam ex evidenti æquitate nonnunquam reſtitutio facienda eſt, veluti ſi citatus non reſpondit, & ob hoc MORE pronunciatum eſt, confeſtim autem pro tribunali adhuc ſedente Judice venit. Magna equidem eſt *ſolemnium*, id eſt ordinis judiciorum auctoritas, ſed quem evidenti æquitati cedere neceſſe eſt: ut ſane evidens eſt in hac ſpecie, æquitas cum juſta cauſa citatus confeſtim, etſi damnatus adeſt. Cujus æquitatis rationem haberi idem Juriſconſ. Marcellus oportere & in aliis ſpeciebus vult, *d. l.* 7. Ut igitur *non facile* ſeu non promiſcue mutandum quid eſt ex ſolemnibus, moreque judiciorum, ita ex æquitate juſtaque cauſa, nonnunquam a Judice mutari quid poteſt: & ut eleganter dicitur *d. l.* 85. §. 2. juſtis decretis res temperanda eſt, ne alioquin, quod Celſus dicebat, in hac quæſtione de bono & ÆQUO ſub auctoritate juris ſcientiæ pernicioſe erretur, *l.* 91. §. 3. *D. de V. O.* Hinc jam patet, exemplum quod Cujacius ad hanc l. addi voluit ex *l.* 8. *de noxalib. Act.* huc nequicquam facere.

De Vano METU.

CLXXXIV. CELSUS *libro ſeptimo Digeſtorum*.

*Vani timoris juſta * excuſatio non eſt.*

* non juſta excuſatio eſt. Bulgarus & Johannes.

DE TIMORE ſeu *Metu* eſt hæc Reg. qui & ipſe juſtus eſt Reſtitutionis in integrum titulus, puta ſi quid metu geſtum ab aliquo fuerit, aut extortum, (nam & metus vim quandam in ſe continet) factumve, dum tamen non vanus timor ſit, ut hac Reg. dicitur, *& l.* 13. *D. de re judic.* (quæ ex ejuſdem Celſi libro 6. Digeſtorum deſumpta dicitur: & de qua mox) *Vanus* eſt, *ματαιος και αλογος*, *inanis rationeque deſtitutus* cujuſmodi eſt eorum qui meticuloſi ad ſingula fulgura pallent, umbram ſuam metuunt & vel tutiſſima quæque timent: Juſtum enim metum eſſe neceſſe eſt, ut Reſtitutioni locus ſit: Non vani, inquam, ominis aut hominis, ſed qui in conſtantiſſimum cadat *l.* 5. 6. 7. *D. quod met. cauſ. leg.* 1. §. 1. *leg.* 1. §. 1. 3. *D. ex quib. cauſis major.*

Neque tamen hæc Reg. ad Reſtitutiones in integrum referenda proprie eſt, (quod hactenus credunt ad unum omnes:) verum ad *contractus*, ubi videlicet ſæpe excuſatio quæ-

quædam obtenditur, cur contractum quis non impleverit: Nam id *Excuſationis* verbo hic indicatur: Et poni poſſit ſpecies in ***Recepto arbitrio***, ubi excuſationis quoque vox propria eſt, *l. 15. D. de receptis*.

Neque tamen hæc ſpecies hujus Reg. genuina eſt: de Genuina liquebit, ubi noverimus quo in argumento Celſus lib. 7. Digeſtorum verſatus ſit. Igitur eo libro egiſſe eum de tribus contractibus liquet: de *Mandato*: ut fidem facit *l. Quintus Mucius Scævola* 48. *D. mandati*, quæ ex eodem Celſi libro ſeptimo huic conjungenda venit (juncta etiam *l. 6. §. 4. l. 16. in princ. D. eod. tit.* ubi nonnulla etiam ex eodem Celſi libro 7. Digeſtorum ab Ulpiano referuntur). 2. Egit & de contractu *ſocietatis*, ut fidem faciunt quæ ex eodem lib. 7. refert Ulpianus *l. 52. §. 2. l. 58. in pr. & §. 1. D. pro ſocio*. 3. Egit & *de Precario*, ut fidem facit *lex 11. D. de precario*. In his ſane contractibus omnibus ſæpe agitur, ad quem periculum pertineat & quale, de quo jam ad *l. 23. ſupra*. In *mandato* igitur ſpecies poni poteſt, nam in eo contractu *excuſationis* vox propria eſt, cum videlicet mandatarius ſeu procurator aliquid obtendit, cur mandatum neglexerit, fregerit, cur fines mandati exceſſerit, cur mandato renunciare neceſſe habeat, ut docet *lex* 8. §. 4. *lex 25. D. mandati*, ubi diſerte dicitur ob JUSTAM cauſam excuſationem allegantem, excuſari. Poſſit & in eodem argumento ſpecies hujus Reg. poni in procuratore excuſante *innocentiam*, vel, ut Cujacius malebat, *abſentiam* abſentis, ex JUSTA ratione (ob juſtum forte timorem) ut *l. 33. §. 2. D. de procuratoribus*, *l. 10. 13. §. 1. D. de public. judic.*

Poni poſſit & ſpecies in Locato conducto, de quo Celſus egit libro o[illegible]vo Digeſtorum, huic proximo ut fidem facit, quod exinde memorat Ulpianus in . 9. §. 5. *D. locati*. Et ſpecies quidem apponi poſſit ex famoſa *l. habitatores 27. in fin. D. locati*, ubi hæc quæſtio tractatur, utrum ſi inquilinus ante finitum tempus conductionis TIMORIS cauſa ex ædibus conductis migraſſet, penſionem debeat nec ne? Et definitur ſi cauſa timoris (& emigrationis) JUSTA fuerit, non debere mercedem: contra ſi JUSTA non fuiſſet, nihilominus debere. JUSTUS autem metus eſt emigrationis, ruinæ forte imminentis, *l. in hac ſtipulatione* 28. *verſ. in eadem cauſa*, *D. de damno infecto*: Item exercitus venientis, *l. 13. §. 7. D. locati*. His addunt Pragmatici & timorem ſpectrorum, ſi, inquam, domo ſpectris infami & infeſtata inquilinus migraverit, qua de re ut vetus ſententia eſt Chriſtophori Porci, *in §. ult. Inſt. de locato*, (etſi id refellat Ferronus *in Conſu. Burdiga. tit. de locatione*, §. 3.) ita SCtum Pariſienſe a Parente meo memoratur, ut & alterum Burdegalenſe a Peleo *quaſt.* 150. Contra diſſerit, poſt Ferronum, plura Choppinus *de ſacra politia lib. 3. tit. 7. num. 9. 10. 11. 12.* Videndus & Covarruvias, *lib. 4. variar. cap. 6.*

Alio itaque jam ſenſu, etſi ad eandem alioquin æquitatem pertineat, accipiendum quod ab eodem Celſo lib. 6. Digeſtorum dicitur, in *l. ſi quis ab alio* 13. *D. de re judicata*, *vani timoris nullam eſſe æſtimationem*: nempe quia nullum intereſſe vani timoris nomine præſtatur. Ut proinde non ſint audiendi, qui eandem illam cum hac Reg. putant, imo hujus legis inſcriptionem ex ea emendandam cenſent: ut neque audiendi ſunt, qui ut eo quod dixi perveniant, *æſtimationis* vocem hic pro *excuſationis* ſubſtituunt.

Hh 2 *De*

De IMPOSSIBILI.

CLXXXV. IDEM (*Celſus*) *libro octavo Digeſtorum*.

Impoſſibilium nulla obligatio eſt.

DE *Impoſſibili* eſt hæc lex, pariter ut *lex* 31. *ſupra*, quæ & ipſa in argumento contractuum verſatur: Item lex 135. *ſupr.* quæ in argumento actionum & judiciorum, *lex* 182. *ſupra*, & 188. §. 1. *infra h. t.* quæ in argumento ultimarum voluntatum: In his omnibus ſane perpetua eſt hæc Reg. *Nullam eſſe impoſſibilium obligationem*, ita quidem ut in contractibus impoſſibilis conditio contractum vitiet, in ultimis vero voluntatibus vitietur, id eſt, pro non adjecta habeatur, tanquam ſi mendo aliquo teſtatori potius excidiſſet, *l.* 1. *D. de condit. inſt. leg.* 3. *D. de cond. & dem.* Et cum cæteroquin in omni contractuum genere huic Reg. locus ſit, nominatim locus eſt in contractu *Emptionis-Venditionis*, de quo hæc Reg. accipienda eſt, ut oſtendit lex 59. *D. de contr. empt. leg.* 38. *D. de action. empti*, quæ ex eodem Celſi libro 6. Digeſtorum deſumptæ, huic conjungendæ veniunt: ut & quæ ex eodem libro Ulpianus refert *leg.* 13. *in princ. D. de in diem addict. l.* 13. §. 16. 17. *D. de act. empti*. Exemplum ſive ſpecies apponi poteſt in homine libero, vel re ſacra, aut religioſa, aut cujus commercium non eſt, vendita, ut in ſp. *l.* 6. *D. de contrah. empt.* (quæ & ipſa ſpecies apponi poteſt in legato, ut in ſp. *l.* 182. *ſupra*,) in ſtipulatum deducta (quam ſp. Gloſſ. hic apponit) *l. inter ſtipulantem* 83. §. *ſacram* 5. *D. de V. O.* Ubi etiam additur, nec ſi ex poſtfacto lege aliqua res ſacra profana eſſe cœperit, vel Stichus ex libero ſervus effectus ſit, ſtipulationem hujuſmodi revocari in obligationem ſeu convaleſcere. A quo non abludit quod dicitur *l.* 188. §. 1. *infra*. Quamquam hæc Reg. tam de impoſſibilitate dandi, quam facti accipi poteſt: cum aliæ hujus tit. Regulæ quæ ſunt de impoſſibili, ad alterutram ſpeciem magis referendæ ſint: puta ad impoſſibilitatem facti *lex* 31. *ſupr.* ad impoſſibilitatem dandæ rei per jus *lex* 135. 182. *ſupra*, & 188. §. 1. *infra*.

De TEMPORE *quod vel tacite obligationi ineſt, vel expreſſe additum eſt.*

CLXXXVI. IDEM (*Celſus*) *libro duodecimo Digeſtorum*.

Nihil peti poteſt ante id tempus, quo per rerum naturam perſolvi poſſit: Et cum ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt.

DE *Tempore*, quod vel tacite ineſt obligationi cuicunque, vel obligationi additum expreſſe eſt, eſt hæc Reg. qua Promiſſoris favor duplex circa id continetur. Prior eſt de tempore quod tacite obligationi ineſt. Nempe quamlibet pure obligato, tractus tamen aliquis temporis ſæpe competit, ex rei ipſius præſtandæ natura: Sunt enim quæ ex rei natura tractum temporis requirunt, ut conſummari poſſint & *perſolvi*,

qua

Digitized by Google

qua voce hæc lex noſtra utitur: quam in rem videnda eſt cumprimis *lex* 14. *D. de V. O.* ubi & Celſus hujus Reg. auctor laudatur: Rurſum tractum temporis quædam requirunt ex *loci* ratione & diſtantia, *l.* 2. *D. de eo quod certo loco*, *l.* 34. *§. Imperator D. de ſtatulib. l. ſi teſtamento*, *§. ult. D. de fidejuſſor. l. quoties* 24. *de operis libertor.*

Prioris exemplum ponatur in operis alicujus promiſsione, de quo videnda & *lex* 84. *D. de V. O.* Poſterioris exemplum ponatur in eo, qui certo loco conſtitutus in alium quid promiſit. Imo ponenda ſpecies ad hanc Celſi regulam, quæ eſt de obligationibus quibuscunque, in quibus dies vel tacite ineſt, vel expreſſe additus eſt, in *Operis libertorum* in obligationem deductis: Celſus enim libro 12. Digeſtorum de duobus his egit, de furtis ſervorum: & de operis libertorum, ut fidem facit de hoc poſtremo lex *ſi libertus* 30. *D. de operis libert.* Ut & quod ex eodem libro refert Ulpianus in *l. libertus* 15. §. 1. *D. eod. tit.* quæ duo proinde fragmenta cum hac l. conjungenda ſunt. Et vero in hoc argumento ſpecies huic Reg. poni debet. Operarum ſcilicet fabrilium, artificialium obligationi, etſi non verbis, at re ipſa ineſt tractus quidam temporis: ſicuti cum Epheſi dari ſtipulamur, dies continetur, *d. l. quoties* 24. *D. de operis libertorum*. Qua in re etiam *ſolvendi* vox, quæ hac l. uſurpatur, propria eſt: *ſolvi* enim & *perſolvi* operæ dicuntur. Et hic quidem primus eſt favor promiſſoris, qui hac l. continetur, cum alioquin, (quæ dubitandi ratio hic erat) in omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debeatur, *l.* 14. *ſupra*, *h. t.* Et huic quidem Reg. adeo locus eſt, ut etſi pœnali ſtipulatione ſeſe promiſſor arctaverit, nihilominus non ita arctandus veniat, ut non arbitrio viri boni ſpatium aliquod temporis promiſſori tribuendum ſit, *l.* 58. §. 1. *D. locati*.

Secundus favor Promiſſoris in eo vertitur, quod ut cæteroquin regulariter tempus promiſſoris gratia ſtipulationibus adjectum creditur, ad eum quoque effectum, ut poſſit promiſſor anticipato ſolvere, quæ ſententia eſt *legis* 17. *ſupra h. t.* ita nominatim tempus obligationi additum adeo creditur promiſſoris gratia additum, ut nonniſi tempore præterito quicquam ab eo peti poſſit: Totum ſcilicet tempus ſtipulatione comprehenſum arbitrio ſolventis tribuitur, *l. liber homo*, 118. §. 1. *D. de V. O.* §. *omnis* 2. *Inſt. eod.* neque certum eſt eo die in quem promiſſum eſt datum non eſſe, prius quam præterierit, ſic ut ſi non finito ſtipulationis die ſtipulator agat, præmaturius agat: & quia præmaturius agit, ut loquitur Papinianus *d. l.* 118. §. 1. pluris petitionis periculo olim ſubjacuerit. Breviter, dies ſtipulationi inſertus differendæ actioni inſertus videtur: Neque tamen huc proprie facit quæſtio illa pragmaticorum, num dies termini in termino computetur, de quo dixi ad *legem* 101. *ſupra h. t.*

Ut ad ſpeciem genuinam hujus Reg. redeamus. Sic & operæ libertorum peti non poſſunt, niſi præteritæ ſeu die præterito, quo indictæ fuerunt, *l.* 3. *in princ. l.* 8. *l.* 13. §. 2. *d. l.* 24. *D. de operis libertorum*.

Digitized by Google

De PRÆGNANTE *uxore relicta*, *&* *conditione* SI SINE LIBERIS.

CLXXXVII. IDEM (*Celſus*) *libro ſextodecimo Digeſtorum*.

*Si quis prægnantem * uxorem reliquerit, non videtur ſine liberis deceſſiſſe.*

* ita paſſim in Pand. Flor. pro *prægnantem*, vide Antonium Auguſtinum *libris Emendationum*.

AD conditionem, *ſi ſine liberis deceſſerit* heredis inſtitutioni adpoſitam pertinet hæc Reg. quæriturque: Utrum is, in cujus ſine liberis decedentis caſum aliquid collatum eſt, etſi ſuperſtes nullos liberos ſuſtulerit, ſi tamen prægnantem uxorem mortis tempore reliquerit, ſine liberis deceſſiſſe, an vero liberos reliquiſſe videatur? Quod poſterius aſſeritur, ad eum videlicet finem & effectum, uti liqueat conditionem, *ſi ſine liberis*, &c. eo caſu defectam, ſi quis vel prægnantem ex ſe uxorem reliquerit: conditionem, inquam, heredis inſtitutioni additam. Finge enim me ita heredem inſtitutum, *ſi Titius ſine liberis deceſſerit*. Et hæc vero propria hujuſce Reg. ſpecies eſt, ut reliquæ leges omnes ex eodem libro 16. Digeſtorum deſumptæ oſtendunt, quæ omnes ad *Heredes inſtituendos* pertinent, puta *lex 24. 26. 59. D. de heredib. inſtit. l. 25. D. ſi quis omiſſa cauſ. teſtam. l. 21. D. de condit. inſtit.* ut & quæ ex eodem libro Ulpianus refert, *l. 2. 17. de hered. inſt. l. 6. §. 8. ſi quis omiſſ. cauſ.* Idemque eſt ſi ea conditio, *ſi ſine liberis*, vel *quando liberos habuerit* ſubſtitutioni adjecta fuerit: denique ſi legato: ut in *ſp. l. 8. D. quando dies legat.* inſtitutio ſcilicet, ſubſtitutio, legatum evaneſcunt, ſi is, in cujus ſine liberis decedentis caſum aliquid collatum eſt, uxorem prægnantem reliquerit: contra impleta videtur conditio eodem caſu, ſi legatum ſit, quandoque liberos habuerit, ut *d. l. 18.* Et ita quidem, ut (quod hac lege præſupponitur) conditio *ſi ſine liberis*, vel uno nato verificetur, quod alioquin exerte definitur duabus legibus ſuperioris tituli, puta *l. 148. 149. ſupra*, *de V. S.*

Ex his apparet, aliam longe ſententiam eſſe ejus quod dici ſolet, *eum qui in utero eſt, perinde haberi, atque ſi in rerum natura eſſet, quoties de ejus commodo quæritur*, (quod tamen unum ferme ad hanc Reg. Interpretes nonnulli adferunt). Nam etſi pari æquitate & ratione id nitatur, attamen quæſtio alia eſt. Neque enim hujus Reg. effectus tam commodum poſtumi ipſius reſpicit, quam commodum exinde alterius, utrum videlicet, teſtator ſi conditionem adjecerit, *ſi ſine liberis deceſſerit*, videatur etiam ſenſiſſe de liberis, quos quis reliquiſſet in utero.

Viceverſa, vis hujus Reg. porrigitur & ad *legum beneficia*: Si videlicet beneficium tribuatur ratione liberorum mortis tempore ſuperſtitum: nam & tum qui in utero ſunt, ſuperſtites habentur: ut Terentius Clemens in interpretatione legis Papiæ definit, *l. 153. de V. S.* neque orbi deceſſiſſe creduntur. Et ſic vis hujus Reg. cernitur & in Teſtatorum & in Legum diſpoſitionibus.

De

De PUGNANTIBUS *inter ſe.*

CLXXXVIII. IDEM (*Celſus*) *libro ſeptimodecimo Digeſtorum.*

Ubi pugnantia inter ſe in teſtamento juberentur * *neutrum ratum eſt.*

* jubentur vel infra γρ. ratum eſſe.

DE duobus *vitiis legatorum* ſunt duæ hujus l. Regulæ. Prior hæc, eſt de *Pugnantibus* inter ſe, id eſt, de iis quæ ita contraria ſunt, ut neque ulla diviſione ſeu diſtinctione removeri aut conciliari poſsint, ſibique fidem mutuo derogent, quæque uti ſimul ſtare non poſſunt, ita mutuo ſeſe expellunt: Græci ἀσύστατα vocant. Eſt autem nominatim hæc Reg. de duabus Orationibus inter ſe pugnantibus, *in teſtamento*, puta ſi teſtator pugnantia inter ſe teſtamento JUBEAT. Et quæritur de hujuſmodi repugnantibus orationibus, mandatis, juſſionibus, utrum horum aliquod ſaltem ratum ſit, an vero neutrum ratum ſit? Id quod poſtremum hac Reg. aſſeritur, neutrum videlicet ratum eſſe: Actus repugnantes ut per rerum naturam ſimul in eſſe non producuntur, ita nec a legislatore produci poſſunt, ſed utrumque ſimul falſum aut inane ſit oportet. Et quidem ideo in teſtamentis, quia non eſt ubi pedem figas, & utram in partem inclines, fieri non poteſt, quin ab alia contra ſtet voluntas teſtatoris. Poni poſſet exemplum in *heredis inſtitutione*, quam ſpeciem ponebat Gloſſa, Ferrarius, & P. Faber ex *l. ſi Titius* 16. *D. de condit. inſtit.* Finge, heredem ita inſtitutum, *Si Titius heres erit, Sejus heres eſto, ſi Sejus heres erit, Titius heres eſto?* Inutilis eſt hæc inſtitutio, quia conditio exiſtere non poſſit. Adde & ſp. *l. ult. D. de vulgari ſubſtit.*

Poni poteſt, & vero debet omnino, ſpecies in *legatis*: quam ſpeciem hic ponendam docet tum ipſa Reg. ibi, *in teſtamento juberentur*, tum argumentum quod eo libro 17. Digeſtorum Celſus tractavit, puta de *legatis*, ut oſtendunt ex eodem libro 17. leges aliæ deſumptæ, puta *lex quingenta* 12. *D. de probat. l.* 63. *D. de leg.* 1. *l.* 18. *D. de leg.* 2. *l.* 53. *D. ad l. Falcid.* Imo & lex 5. *D. de legibus*. Inter alia vero hoc libro egit de tribus his l. de *Dubiis* legatis, quo ſpectat ex eo libro *d. lex quingenta* 12. *de probat.* 2. De pugnantibus inter ſe, *hac l.* 3. De *prohibitis* per rerum naturam, de quo eſt §. 1. *hujus l.* Species deſumatur ex Juliani lib. ſingulari de Ambiguitatibus, *l.* 13. §. 3. *verſ. ſicut e contrario*, *D. de reb. dub.* Quæ alioquin in materia ſtipulationis ibi ponitur, ubi ſimilis Regula traditur, *Duæ Orationes pugnantia continentes ſimul falſa ſunt*. Falſæ igitur aliæ ſunt ſpecies, quas hic Gloſſa quoque & poſt eam alii apponebant ex *l.* 14. §. 1. *D. de uſu & habit.* & ex *l. ſi fuerit* 10. *D. de reb. dub. & l. via* 17. *D. de ſervitutib.* quia neque ibi pugnantes ſunt Orationes. Nihilominus produci poteſt hæc Reg. extra cauſam teſtamentariam & legata, & ad alias ſcripturas, ad alia inſtrumenta, teſtium depoſitiones, fidem ſibi invicem derogantia, data videlicet undiquaque paritate, id eſt, ubi non eſt quod eligere poſſis, paribus denique hinc inde momentis, qua de re eſt inſignis lex *Scriptura* 14. *Cod. de fide inſtrum.* Quæ & ipſa lex aptatur & cauſæ teſtamentariæ, in ea ſpecie quam Gl. hic apponit ex Bulgaro & Azone ſed mox improbat. Alioquin aliud fuerit,

Digitized by Google

rit, ſi adminicula & ſigna, denique argumenta pro uno fortiora ſint, quam pro altero. Nam neque tum vere pugnantia ſunt. Multo magis huic Reg. locus non eſt, imo cum hac Reg. nihil commune habet immutatio vel ademptio legati. Nihil enim prohibet priorem ſcripturam poſteriore corrigere, commutare, reſcindere, ut idem Celſus ſcribit *l. quid prohibet* 17. *D. de admin. legat.* Ex his jam apparet, ac nominatim ex voce JUBERENTUR ſpeciem quam hic Græci Interpretes ponunt, nequaquam admittendam: Petrus, inquiunt, in teſtamento ſuo dixit, illum filium ſuum eſſe, & paulo poſt dixit, non eſſe filium ſuum. Neutrum ratum eſt: ſed qui ſe filium teſtatoris dicit, id probare debet. Nullum enim in hac ſpecie JUSSUM eſt teſtatoris, quod in hac Reg. præſupponendum eſt.

De IMPOSSIBILI *per rerum naturam.*

§. Quæ rerum. 1. L. 188.

Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt.

DE *Prohibitis* per Rerum naturam eſt hæc Reg. & ſic *de Impoſſibili* per rerum naturam: non quia impoſſibile quid de *facto* in his vertitur, quo utique pertinet *lex* 31. *ſupra*. verum quia impoſſibile quid *prohibitum* per rerum naturam vertitur, pariter ut in ſp. *l.* 135. 182. *ſupra*, qua res qua de agitur nullius eſſe poteſt, *d. l.* 182. quia rerum natura quid prohibet, *h. l. Rerum natura hic & l.* 135. 186. id eſt, naturalis rei qua de agitur qualitas, ſtatus & conditio. Nam de utroque impoſſibilium genere eſt *lex* 185. De illo igitur impoſſibilis genere, de *prohibitis*, inquam, per rerum naturam, id hac R. a Celſo prædicatur ſeu definitur: *Ea quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata* eſſe ſeu confirmari: ſic & Papinianus lib. 27. Quæſtionum (quo libro is varias ſpecies obligationum inutilium executus fuerat, ut docet ex eo libro lex *cum ſervus* 54. *D. mandati*, *l. liber* 118. *de V. O. l. ſi ſervus* 18. §. 2. *de ſtipul. ſervor.*) *in l. obligationes* 27. *D. de obligat.* regulæ loco ſubjecit generalibus & elegantiſſimis, ut alias ſemper, verbis: *Obligationes, quæ non propriis viribus conſiſtunt, neque officio Judicis, neque Prætoris imperio, neque legis poteſtate confirmari:* Contra, Paulus in *l. legitima* 6. *D. de pactis*, ait legitimam conventionem eſſe *quæ lege aliqua confirmatur*. Et ſic tria jam exempla habemus hujus locutionis ſeu formulæ.

Legis porro appellatione *ut hic*, ita & *d. l.* 27. non ſunt accipiendæ (quod nonnulli cenſent) privatorum conventiones, ſeu pactiones (quo alioquin ſenſu ſæpe *legis* vox effertur, etiam *l.* 23. 73. *ſupra*) etſi & ibi verum ſit, neque conventione ea quæ rerum natura prohibentur confirmari poſſe: in tantum quidem, ut nec pœnalis ſtipulatio ſubjecta conventioni hujuſcemodi utilis ſit, *l.* 5. *C. de legib.* quo pertinet *d. lex* 182. *ſupr.* ubi dicitur, *Quod nullius eſſe poteſt, id ut alicujus fiat, nullam obligationem valere efficere.* Verum leges publicæ, de quo eſt proprie hæc Regula, ſive 12. tabularum, ſive quæ alia.

Species hujus Reg. proprie ponenda eſt in materia legatorum, ut docent ea quæ ad priorem hujus legis Regulam dixi de argumento quod Celſus tractaverat eo libro 17. Digeſtorum, unde hæc lex deſumpta eſt: & ipſamet illa prior hujus legis Regula, qua id

id ipſum, quod hac Reg. de *prohibitis per rerum naturam*, teſtamento ſcilicet ſeu a teſtatore juſſis, definitur, *de pugnantibus inter ſe teſtamento juſſis prædicatur*. Quare non eſt hujus Reg. ſpecies ponenda in obligatione ſeu conventione, quæ continet rem natura prohibitam, de quo ſane eſt d. Papiniani lex 27. *de obligat.* etſi, ut dixi, idem ibi ſervetur. Imo neque Græcorum ſchol. ad Baſilica, aut Cujacii ſpecies ad hunc tit. (a qua & ipſe deſcivit) hic admittenda eſt, in *Adoptione*: licet & ibi verum ſit, adoptionem, quæ rerum natura prohibetur, puta ſenioris a juniore, nulla lege confirmari, *l. ſi paterf.* 15. *in fin.* juncta *l.* 16. *& l.* 40. §. 1. *D. de adoptionib.* §. 4. *Inſt. eod. tit.* vel etiam Eunuchi, quæ Scholiaſtæ illius ſpecies eſt. Verum ponenda eſt in re impoſſibili teſtamento ſeu legato adſcripta. Qua ſane parte impoſſibilia teſtamento adſcripta pro nullis, pro non ſcriptis habentur, *l.* 3. *l.* 6. §. 1. *D. de cond. & demonſtr. l.* 16. *in fin. de injuſto rupto l.* 50. §. 1. *de her. inſt. l.* 4. 6. 20. *de cond. inſt. l.* 104. §. 1. *de leg.* 1.

Ait porro (ut eo redeam) hæc R. *Ea, quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata eſſe*, id eſt nulla lege confirmata reperiam, vel ut *d. l.* 27. legis poteſtate non confirmari: etſi poſtea (quæ vis eſt hujus ſententiæ) ipſa rerum natura mutata fuerit. Quod de obligatione definitur, *l. inter ſtipulantem* 83. *ſacram* 5. *de V. O.* Rerum ſcilicet natura, poſt actum aliquem inutiliter geſtum, quandoque mutatur, ſed non ideo actus ab initio per rerum naturam ſemel inutilis, vitioſus, ulla lege confirmatus eſt, ſeu confirmatus reperitur: imo contra ſemper ſtat Lex ſeu conſtitutio & Regula Catoniana. Denique nulla lex adferri poteſt, qua ea, quæ rerum natura prohibentur, confirmata ſint: nulla lege hi actus adjuvantur, ut *d. l.* 6. *de pactis*. Uti contra, quædam jure alioquin debilia aut infirma, vel non ſatis firma, lege aliqua adjuvantur *d. l.* 6. veluti pacta nuda, *d. l.* 6. Inter quæ, & ea quæ rerum natura prohibentur, hæc differentia eſt: Illa ſæpe adjuvantur lege: hæc nunquam. Cæterum, ut maxime impoſſibilia natura jureve per leges nunquam confirmentur, attamen per leges impoſſibilia facti quandoque per viam fictionis inducuntur, factaque pro infectis habentur, ut apparet vel ex fictione legis Corneliæ & poſtliminii: ex ſingulari videlicet aliqua ratione & æquitate, quæ fictionum juris mater & fundamentum eſt.

De PUPILLI *voluntate*.

CLXXXIX. IDEM (*Celſus*) *libro tertiodecimo Digeſtorum*.

*Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, niſi adpoſita * tutoris auctoritate, creditur: Nam quod animi judicio fit, in eo tutoris auctoritas neceſſaria eſt.*

* Id eſt, interpoſita, adhibita.

DE *Pupilli* voluntate, Tutoris contra auctoritate eſt hæc Celſi R. quæ duas ſuperiores antevertere debuit, ſervato librorum ordine, niſi ea libro vigeſimo tertio adſcribetur: quod non puto. Concordant vero huic, tres præterea hoc titulo Regulæ, puta lex 5. 5. 10. §. 2. *ſupra*, hoc in ſummam ſenſu. In his quæ animi judicio fiunt, Pupilli nullam eſſe voluntatem aut noluntatem: adde & non-noluntatem *d. l.* 3. In his in-

inquam, quæ animi judicio fiunt, non tantum ſi agatur de pupillo directe obligando, verum etiam ſi de adquirenda aut repudianda hereditate, bonorumque poſſeſſione admittenda, de qua actum hoc Celſi libro 13. ut docet ordo eorum, & inde deſumpta *l. 7. de collat. bon.* quæ proinde huic l. conjungenda eſt. Et hæc quidem genuina eſt ſpecies hujus R. pariter ut *d. legis 3. & 5. ſupra*. Scilicet hereditatem ſeu bonorum poſſeſſionem, nec velle, id eſt, adquirere, nec nolle, id eſt, repudiare aut amittere pupillus poteſt, uti nec non nolle alio pro ſe adquirente *d. l. 3. ſup.* niſi tutore admoto, quæ ipſa ſententia eſt *legis* 8. 9. 49. *D. de adquir. her.* & *legis* 7. §. 1. 2. *l.* 8. *D. de bonor. poſſeſſ. l.* 8. *C. qui admitti* §. 1. *Inſt. de auctor. tut.* Nempe ſicubi animi judicio (quæ formula occurrit etiam *l.* 48. *ſupra*) opus eſt, in hereditate certe ſeu bonorum poſſeſſione adquirenda vel omittenda opus eſt, cujus pupillus capax non eſt, utpote qui nil ſcire intelligitur, *l. ult. D. de juris & facti ign.* actum rei non intelligit, *l.* 5. *ſupra*. Ita ſane quoque pupillus, qui ſine tutoris auctoritate ad retractum gentilitium admiſſus eſt, ſi intra tempus ſtatutum non ſatisfaciat legi retractus, non ideo a retractu excluditur, de quo vide Placitum Curiæ Pariſienſis apud Peleum *quaſt.* 44.

Alius vero & alienus ab hac Reg. tractatus eſt Officiorum civilium, a quibus impuberes abſtinere debent: de quo *l.* 2. §. 1. *ſup. h. t.* Diverſus etiam tractatus Delictorum: Nam ibi malitia ætatem ſupplet, de quo *l.* 111. *ſup. h. t.*

De re qua EVINCITUR.

CXC. IDEM (*Celſus*) *libro vigeſimo quarto Digeſtorum*.

Quod evincitur, in bonis non eſt.

DE Re quæ *Evincitur* eſt hæc Celſi Reg. & ad eam quæſtionem in genere pertinet, quidnam *in bonis* alicujus eſſe dici debeat? Ad quem alioquin tractatum in univerſum pertinent ſex præterea hujus tituli Regulæ, puta *lex* 13. 51. 112. 115. §. 1. 139. 167. *ſupra*, ex quibus id efficitur in ſummam, In bonis alicujus id eſſe dicendum, quod *certo* dominii vel poſſeſſionis alicujus jure, ab aliquo poſſidetur, *l. bonorum* 49. *de V. S.* & ut definit Juriſconſultus in *l. rem in bonis* 52. *D. de adqu. rer. dom.* rem in bonis noſtris habere intelligimur quoties poſſidentes *exceptionem*, aut amittentes actionem ad recuperandam eam habemus: quod confirmatur & *l.* 22. *D. de adquir. poſſeſſ. l.* 1. *D. de uſufruct. leg. l.* 1. §. *hac actio* 10. *D. ſi is qui teſtam. liber. l.* 1. §. 22. *D. vi bonorum rapt.* Hinc e contra ſequitur, non eſſe *in bonis* id, a cujus petitione per *exceptionem* repellimur, id quod reſtituere neceſſe habemus, id quod alii adquirimus, id quod auferri nobis poteſt, denique in bonis non eſſe, quod evincitur, ut *hac l. Quod evincitur*. Ubi putaret quis legendum potius *quod evincetur*, id eſt, evinci poteſt, ſeu avocari: Nam quis dubitare potuerit, in bonis non eſſe, quod jam evincitur aut evictum eſt? Igitur de re Evincibili ſeu quam propediem evictum iri metus eſt, hæc lex cui accipienda videatur; ut ita *evincitur* hic poſitum fuerit veteri ſcriptura pro *evincetur*, id eſt, quod evictionis periculo ſubjacet: Quod etiam oſtendit ſpecies, quo profecto referenda eſt hæc Reg. puta ex tractatu *de re judicata, & de Executionibus qua fiunt in*

bonis

bonis debitorum, ut docent aliæ leges, quæ huic coaſſandæ veniunt ex eodem Celſi libro 24. Digeſtorum, puta *l. ſi hominem 69. D. de ſolution.* (quæ etiam citatur *l.* 4. §. *ult. D. de re judic.*) ubi pariter in ſp. illius definitur *non expectari ut creditor evincat*, & *l.* 3. *D. de curat. bon. dand.* Et vero in re evincibili ſpecies ita figuretur, *ex d. l. 69.* quæ huic legi, uti dixi, coaſſanda eſt: quæque etiam uti dixi allegatur ab Ulpian. *l.* 4. §. *ult. D. de re judic.* cui & conſentit lex 20. *eod. tit. D. de ſolution.* & lex 9. §. 4. *D. de dolo*. Tu ſervum tuum pignori obligaſti, mox ejus ſervi nomine noxali judicio conventus, eum alii noxæ dediſti: Is, cui ſervus ita noxæ deditus, juſſuque Prætoris ductus eſt, liquido *comperit* hunc ſervum antea fuiſſe pignori obligatum Titio? Sane is ſtatim poterit tecum agere: neque expectandum eſt *ut creditor evincat*: ut ibi dicitur: ſatis ſcil. eſt quod evinci poſſit. Id præſenti die in bonis non eſt, quod propediem evincetur, ſeu evictum iri certum eſt: Nihilominus tamen, eadem ſemper ſpecie retenta, nihil mutandum cenſeo *in h. l.* Finge, Dominus ſervum, quem olim pignori dederat, noxali actione conventus, noxæ dedit: creditor, cui pignori obligatus ſervus fuerat, eum ſervum ab eo, qui noxæ duxerat, evicit, contra, is dominum qui noxæ dederat evictionis nomine convenit: Dominus prætendebat ſeſe ſemel ſervum noxæ dediſſe, atque ita facultatem a jure ſibi datam ſemel executum, ſatiſque eſſe ſervum ſemel ductum? Verum hac Reg. definitur, in noxæ deditione requiri, ut res in bonis ejus, qui duxit, duret maneatque: id, inquam, in noxæ deditione requiritur, nam & *dedere* eſt, ita dare ut omnino datus maneat & in bonis duret. Quo omnino pertinet quod Paulus ait *l. 26. in fin. D. de noxal. act.* per noxæ deditionem dominium adquiri, *juſſu enim prætoris ductus*, inquit, *IN BONIS fit ejus, qui duxit*? Item quod idem dicit *in fin. l. 2. ſupra*: *ſi ex nox. cauſ. ductum ſervum IN BONIS actoris eſſe cœpiſſe*. In bonis vero, dominii alicujus adquiſiti jure, quo ſenſu in *bonis* quid eſſe dicitur, *d. l. 52. D. de adquir. rer. dom. l.* 40. *D. de V. S. l.* 2. §. 22. *D. de vi bonor.* & §. 2. *Inſt. eod.* aliiſque textibus. Ergo in bonis non eſt noxæ deditus ſervus qui evincitur, & ideo ejus nomine dominus tenetur. *Evincitur* autem, explicat Gloſſa, id eſt evictum eſt: quomodo inchoatur fine *l. 27. ſupra*, inchoatum eſt: Rurſum *evincitur*, re ipſa ſcil. aliud enim fuerit ſi re judicata contra poſſeſſorem appellatum ab eo fuerit: interim enim poſſeſſor manet, etſi evinci ea poſſeſſio poſſit, *l. ſciendum* 15. §. 6. *D. qui ſatiſdare*: Quæ proinde huic legi non obſtat: ut nec dicta *lex 69.* quæ ait, ſatis eſſe, *neque expectari ut creditor evincat*: quia in ſp. d. legis 69. certum erat aliunde, etiam creditore nondum agente, rem poſſeſſori propediem evincendam, ideoque ibi non expectata evictione agi poteſt. Et ita quidem hæc R. intelligenda eſt, coaſſandaque cum *d. l. 69. D. de ſolutionibus*: Neque enim ea pertinet ad curatorem bonis datum, quod quidam volunt, etſi *lex 3. D. de curatore bonis dando*, ex eodem libro deſumpta ſit: ad quod argumentum quomodo ea trahi poſſit, videre non poſſum.

De BENEFICII *Principis interpretatione*.

CXCI. IDEM (*Celſus*) *libro trigeſimo tertio Digeſtorum*.

Neratius conſultus, an quod beneficium dare ſe quaſi viventi Cæſar reſcripſerit; jam defuncto dediſſe exiſtimaretur? Reſpondit, *non videri ſibi Principem, quod ei quem vivere exiſtimabat, conceſſiſſet, defuncto conceſſiſſe. Quem tamen modum eſſe beneficii ſui vellet, ipſius æſtimationem eſſe.*

DE *Beneficiis Principum* Interpretandis eſt hæc ſolemnis Lex: & quidem in ſpecie ejus (pariter ut in ejuſdem Celſi, *l. 13. D. de probationibus* (quæ & ipſa ad eundem l. Juliæ & Papiæ tractatum pertinet) *Cæſaris*, ſive Trajani ſive Adriani: ſub iis quippe Principibus vixit, ſcripſit, floruitque Neratius, & poſt eum Celſus F. hujus l. auctor. De *beneficiis*, inquam, Principum eſt hæc lex, id eſt, de ſingularibus privilegiis perſonalibus, quæ ſingulis quandoque perſonis a Principe, reſcripto ferme ad ſupplices earum libellos dato conceduntur: quæ beneficia Imperatorum dicuntur *l. 3. D. de conſtit. Principum*: ſpecialia beneficia vocat Ulpianus in *l. ſi cui in provincia 38. D. ex quib. cauſ. majores*: quam notandum eſt ad l. Jul. & Papiam pariter pertinere, ut hæc lex pertinet: de quo mox: Non vero proprie de eo beneficiorum genere, quæ generalia ſunt & a jure ſeu conſtitutionibus Principum promanant, proprieque *ſingulare jus* dicuntur & conſtituunt, de quo beneficii genere agitur *l. 68. ſupra, & l. 196. infra*: quod tamen cum hac Reg. perperam a nonnullis hic commiſcetur: etſi & hoc ipſum *principale beneficium* vocetur, *l. ſi miles 92. D. ad l. Falcid. l. 1. D. de teſtam. mil.* Ergo de illis quæ dixi Principum beneficiis interpretandis eſt hæc Reg. *interpretandis*, inquam, nam & hæc quoque pars ad Judicis & Juriſconſulti munus, officiumque pertinet: adeo quidem etiam, ut quam pleniſſime ea interpretari debere dicantur *d. l. 3. de conſtit. Principum*. Magni vero momenti proculdubio quæſtio in ſp. hujus l. vertebatur: cum Neratium Juriſconſultum deſtinatum aliquando Imperii heredem, & aſſeſſorem præcipuum Trajani & Hadriani, ſuper ea quæſtione *conſultum* videmus: neque ſuper umbratili re, ſed quæ cum ex facto contigiſſet, ancipites Judices tenebat, Procuratoribus videlicet fiſci bona tanquam caduca fiſco vindicantibus, mox ut patebit. Et ad hoc conſultum reſpondiſſe dicitur Neratius: quod procul dubio ex libris ejus Reſponſorum Celſus hujus l. auctor deſumpſit: quomodo & ejuſdem Neratii reſponſum, ex libro ejus primo Reſponſorum memoratur *in l. 83. D. de furtis*, de eo qui ex bonis ejus, *quem putabat mortuum, qui* tamen *vivus erat*, pro herede res adprehendit. Qui caſus pariter legis *ſi quis ita 16. §. 4. D. de teſtam. tutela*, contrarius caſus eſt illi, de quo hac l. agitur: de quo etiam videnda *lex 1. D. pro herede*, & *lex 3. Cod. eod.* uti contra ſimilis quidam caſus proponitur in *l. de qua re 74. §. ult. D. de judiciis*, de eo qui cum abſentem defendere vellet, judicium mortuo eo jam accepit, & condemnatus ſolvit. Ad rem. Obſcura certe hactenus vulgo hujus l. quæſtio eſt, tum quia minus liquet, de quonam Beneficii perſonalis genere hic quæratur, & ſic minus liquet, quænam ſpecies apponenda ſit: tum quia definitionis ſeu Reſponſi ratio in obſcu-

Digitized by Google

obſcuro eſt. *Species* vulgo ea apponitur, quaſi diſcrimen hic indicetur inter beneficia ſeu privilegia perſonalia & privilegia realia: Illa ſcilicet ad heredes liberoſque non tranſmitti, hæc rebus ſcilicet conceſſa tranſmitti, ſeu non extingui: Quæ ſane ſententia fuit *legis* 68. *ſupra*, quo nonnulli Interpretum hic lectorem remittunt, & erit legis 196. *infr. h. t.* Eſt & *l.* 3. *D. de cenſibus*. Verum hæc lex perperam cum illis commiſcetur: Neque enim hic quæritur, utrum beneficium quod defuncto aliquando competiit, ad heredes quoque liberoſque ejus porrigatur propagetur: Sed illud quæritur, utrum privilegium quod *quaſi viventi* a Principe datum eſt, quem ſcilicet Princeps vivere exiſtimabat, defuncto etiam conceſſum cenſeatur. Quare neque probandus eſt Interpretum labor *μηδὲν πρὸς τὸν nihil ad rem*, quod & Ferrarius notavit, qui multa, ſeu huic l. ſimilia, in hunc locum cumulant, de judicio in mortuum non dando, quamlibet inchoato: quo ſpectat alioquin *lex* 2. *D. quæ ſent. ſine appell.* Nihil enim id commune habet cum beneficio Cæſaris: Ut proinde ab hac quoque Reg. alienum ſit, quod de jure ſepulchri Interpretes hic notant, quod ſane nonniſi mortuo prodeſt. Uti etiam alienus ab hac Reg. tractatus eſt in quem ſeſe diffundunt Interpretes, utrum mortuo beneficium dari poſſit.

Indagandum igitur nobis eſt tale beneficii perſonalis, a Principe conceſſi, genus, quod tam vivo quam mortuo prodeſſe poteſt: ſed quod a Principe falſa exiſtimatione quaſi viventi datum eſt. Ubi quæſtio eſt utrum id mortuo quoque prodeſſe poſſit. Ferrarius proxime ad verum acceſſit, dum ſpeciem ponebat in Induciis a Principe debitori alicui datis: Finge, Æri alieno te imparem, libello Principi oblato inducias poſtulaſſe, ne videlicet viventi tibi funus duceretur, id eſt, ne bona tua publice ſub haſta diſtraherentur: denique moratoriam præſcriptionem imploraſſe te fingamus, de quo vide titulum *Cod. de precib. Imp. offer.* Sed finge Beneficium iſtud tibi Principem dediſſe, conceſſiſſe quaſi viventi, cum tamen interea inter moras inquam, tu vita jam functus eſſes. Hic jam quæritur, utrum etiam mortuo te hoc beneficio potiri poſſint heredes tui, id eſt, utrum non ante quinquennium elapſum creditores tui bona tua diſtrahere poſſint? Ex hac Reg. ita reſpondendum videbatur, non videri Principem defuncto tibi hoc privilegium conceſſiſſe: Gemina ſcilicet ratione. Primum, quia nominatim quaſi viventi dedit Princeps, non daturus ſi te defunctum crediſſet: Secundo, quia non tanta ejus moratoriæ præſcriptionis concedendæ ratio hodie ſubeſt, utpote bonis jam tuis defuncti diſtrahendis, cum nullo famæ tuæ diſpendio ſi heredem habeas, vel minore ſaltem, ſi non habeas.

Nondum tamen genuina ſpecies hæc eſt. Quid igitur? Poni poteſt ſpecies in beneficio ſeu indulgentia Principis, qua *Nuptias* quaſdam illegitimas, contra leges contractas, legitimas eſſe juſſit, ſic ut eæ, ei qui eas contraxiſſet, fraudi non eſſent: De cujuſmodi nuptiarum indulgentia, per populum olim, poſtea per Principem concedi ſolita, peculiare caput fuit in L. Julia & Papia de maritandis ordinibus, de quo quidem capite egit Ulpianus lib. 6. ad L. Jul. & Papiam in *l.* 31. *D. de ritu nuptiar.* Uti Celſus in univerſum L. Juliam & Papiam interpretatus eſt libris ſeptem Digeſtorum, puta *libro* 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. & quidem liquido L. Papiam de maritandis ordinibus libris tribus prioribus: Caducariam, libris tribus poſterioribus. Libri certe 33. argumentum controverſum eſt, de utra lege eo libro egerit ſane. Ex eo libro 33. alterum

Digitized by Google

rum adhuc fragmentum ſupereſt, huic proinde coaſſandum, *in l. in ambigua* 19. *D. de legibus*: ubi definit Celſus: *In ambigua voce LEGIS, eam potius accipiendam eſſe ſignificationem qua vitio caret, præſertim etiam cum voluntas legis ex hoc colligi poſſit*. Quæ quidem lex ſeu Regula in eo quoque cum hac noſtra convenit, quod utraque ſit *de Interpretatione*: illa, de *Legis* (Juliæ & Papiæ ſcilicet) interpretatione, hæc de *beneficii* ſeu Indulgentiæ Principis adverſus L. Jul. & Papiam. Ergo poni poteſt ſpecies hujus Reg. in utraque L. Papia. Ponamus ut jam poſuimus, in L. Papia de maritandis ordinibus: ut ita hic ſenſus ſit, Beneficium ſeu Indulgentiam Principis, qua nuptias contra leges contractas, cujuſdam quaſi viventis legitimas eſſe juſſit, in dubio ſeu in ambiguo vim ſuam amittere & effectu carere eo mortuo, id eſt, ſi revera tum luce non fruebatur: Poteſt non minus applicari huic Reg. ſpecies in lege Papia *Caducaria*, & quidem in beneficio ſeu jure teſtandi alicui inteſtabili de jure a Principe conceſſo: cujus ſane beneficii fructus poſt mortem maxime elucet: In Jure, inquam, Teſtandi ei indulto, qui alioquin per leges inteſtabilis erat: *Per leges*, inquam, puta Juliam & Papiam, in cujus, uti dixi, legis interpretatione Celſus hujus l. auctor jam inde a libro 30. Digeſtorum verſatus fuit. Hoc ut intelligatur, præſupponendum eſt, lege Julia & Papia quæ lata fuit ad augendam prole Rempublicam conjuges inter ſe inteſtabiles fuiſſe, id eſt, mutuæ ſucceſſionis jus non habuiſſe, vel ſaltem ſolidum ex teſtamento capere ſeu conſequi non potuiſſe, ſi nuptias contra leges contraxiſſent, ſi liberos nullos ſuſcepiſſent, ſi vir commodi ſui cauſa, diutius ab uxore abeſſet, (extra quam ſi Reip. cauſa *l.* 35. 36. 37. 38. *D. ex quib. cauſ. maj.* Ulp. *in frag. tit.* 16. §. 1.) Nunc fingamus, vel Nuptiis contra leges contractis, vel liberis nullis ſuſceptis, vel viro commodi ſui cauſa abſente, virum Principi ſupplicaſſe, uti ſibi gratia legis facta, vel jure liberorum tributo (quod jus liberorum & Plinius & Trajanus *beneficium* pariter vocant, *lib.* 10. Plinii Epiſtolarum) aut commeatu dato, uxorem heredem inſtituere liceret, & antequam beneficium iſtud a Principe impetraret, teſtamentum condidiſſe, eoque condito deceſſiſſe; hic jam quæritur, utrum teſtamentum iſtud ante beneficii impetrationem conditum valeat, & ſic utrum uxor ea bona ex teſtamento occupare poſſit, an vero, quod Procuratores fiſci in hujus l. ſpecie contendebant, bona defuncti tanquam caduca fiſco eſſent incorporanda? Id quod poſtremum ex hoc Neratii ſuper eo conſulti reſponſo ſub ſolita JCtis formula *Non videri ſibi*, dato affirmandum venit. Teſtamentum videlicet in propoſita ſpecie nullum eſſe, & ſic falſa Principis opinione teſtamentum non ſuſtineri.

Ratio autem hujus Reg. non ea eſt, quod beneficium Principis non retrotrahatur, quod ſane in hac ſpecie retrotrahi oportere putarem: ſi poſt impetrationem reſcripti, is qui impetravit ſupervixiſſet: Nam & ità in ſp. *legis ſi jam facta*, 11. *& ſimil. D. de condit. & demonſtr.* conditio impleta ante teſtamentum conditum, vel ante mandatum, ante legatum, ignorante teſtatore vel mandatore retrotrahitur, pariter ut in ea ſpecie, quam tractant Interpretes juris Pontificii, de conceſſione Pontificis de teſtando facta alicui incapaci, puta Cardinali, Epiſcopo de bonis quæſitis ex beneficio: ubi ſane concludunt hanc conceſſionem retrotrahi ad teſtamentum ante conceſſionem factum, de quo videndus eſt Alexander *lib.* 5. *conſil.* 145. etſi opponi poſſit *lex* 8. 19. *D. qui teſtam. fac. & lex* 29. *ſupra h. t.* Quid igitur? Cogitatio & exiſtimatio Principis hic inſpicientibus

tibus totum facit, cujus ſane in propoſito mens hæc fuit viventi beneficium dare; *Beneficium*, inquit lex, *dare ſe* QUASI VIVENTI. *Caſar reſcripſerat*: Nam ut cæteroquin Evergetes omnis, id eſt, quiſquis beneficium datum collocatum vult, & cauſas dandi cogitare ſolet, ita cauſæ dandi apud Principes ut momentaneæ ſæpe eſſe ſolent, ita ceſſare quoque ferme amant, ſublato e vivis eo, cui beneficium datum volebant, perſonali ſcilicet ejus ſuperſtitis meritorum de Rep. reſpectu, vel provocandæ acuendæque ejus deinceps virtuti & devotioni. Atquin in caſu propoſito teſtatus fuerat Princeps ad eum forte verbis directis ſe ſuperſtiti *&* *viventi* hoc beneficium datum velle, cauſis etiam beneficii nominatim expreſſis, quæ vivum utique reſpicerent, cuique ideo ſuperſtiti factum Princeps vellet. Non ea denique eſt ſemper, aut tanta defuncti alicujus, apud Principes potiſſimum, ratio, quanta ſuperſtitis.

Quod autem hic de beneficio Principis in iis ſpeciebus quas dixi quaſi viventi dato dicitur, id ipſum & in Reſcriptis ſæpe aliis, ut & in Comminationibus, obtinet. De quo eſt inſignis Symmachi locus *epiſt.47.lib.10. Fidem Clementia veſtra debitam ſilentio violare non potui: Cum veſtrum quoque Numen adverterem ſolita cautione neque Judicis nomen ſignaſſe Reſcripto*, & ÆSTIMASSE, *quod conveniendus luce frueretur. Jam quomodo* (ita reſcribo). *Clementia veſtra vim veteris comminationis in mortuum tetendiſſet, cum gravium etiam noxarum pœna fine vita ſolvatur? At vero iſte terror Divi Principis literis comprehenſus, in viventem quidem poſſet urgere: Gravia enim ſæpe ſubjectis minitamini, acuendi potius ſtudio, quam nocendi. Hoc etiam Divus Genitor tuus, in omnium ſemper animis & ore victurus pia lege conſtituit, qui ſententiam quoque ſub comminatione deprompptam effectu atque executione vacuavit*. Et poſt: *Comminatio quam neque lex Divalis admittit, reſurgat in mortuum, qua non fuit ante viventi?* Item: *Quando comminatio ad heredes uſque provecta eſt?* De eadem re vide *& epiſt. 121. lib. 9.* Ergo, in univerſum plurimum intereſt, Princeps cum Reſcriptum edit, æſtimaverit aliquem luce frui vel non.

Et *Remedii* tamen loco id Neratius hac R. ſuggerit, ut quamlibet ipſe ita cenſeat, itaque ſibi videri dicat ex mera juris ratione, Principem tamen ipſum ſuper hac re adeundum, ad cujus æſtimationem pertineat, decernere, quemnam beneficii ſui modum eſſe voluerit. Quod & ipſum inculcatur *l. ex facto 43. in princ. D. de vulgari & pupill. ſubſtit.* his verbis: *Beneficia Principalia ipſos Principes ſolere interpretari*. Facit & *lex 2. Cod. de bonis vacantibus*. De beneficiis ſane a Principe interpretandis geminus quoque occurrit Plinii locus libro 10. Epiſtolarum, qui Neratii Celſique coetaneus fuit, quem etiam locum P. Faber notavit, ad Trajanum: *Athleta, Domine, ea qua pro Iſelaſticis certaminibus* CONSTITUISTI, *deberi ſibi putant ſtatim ex eo die quo ſunt coronati, &c. Rogo ergo, ut dubitationem meam regere, id eſt* BENEFICIA TUA INTERPRETARI *digneris*. Et hæc de beneficiis Principum. In commune alioquin (quod cum hac Reg. commiſcendum non eſt) ſuper novo jure dubitatio ſententia Principis decidenda venit, *l. cum de novo 11. Cod. de legibus*, & in univerſum legis Interpretatio ad Principem pertinet, *l. 1. & ult. C. de legibus*: Novella 143. *l. 2. §. 21. Cod. de veteri jure enucl.* Ex hac interim lege, Neratiique exemplo hæc tria ſequuntur. Primo, *Juriſconſulti* quoque officium eſſe, ut leges ita & beneficia Principum reſcriptaque ex mera Juris ratione interpretari. Cui tamen ipſi obloqui videatur Javoleni ſententia in *l. beneſi-*

neficium 8. *D. de conſt. pr.* ubi definit, beneficium Imperatoris, quod a divina ejus indulgentia proficiſcitur, quam pleniſſime interpretari nos debere. Verum reſponſio in proclivi eſt: ubi juris ratio non refragatur, ubi voluntas Principis non contra niti videtur, dictæ *l.* 3. locum eſſe: non ubi voluntas expreſſaque verba contra nituntur, ut in ſp. hujus l. Secundo poriſma iſtud ex hac l. efficitur. Ea quæ *tanquam viventi* expreſſe conceduntur, mortuo necquicquam prodeſſe. Poſtremo (quod vel præcipuum) Beneficii Principalis interpretationem ad Principem ipſum pertinere. Generale enim nimis eſt, quod Scholiaſtes Baſilicon huic l. aptat, Principis eſſe ea interpretari quæ dubiam interpretationem habent. Cui ſane obnituntur tot aliæ Regulæ, quæ dubiæ interpretationis officium ad Judices & Juriſconſultos rejiciunt, eique rei Regulas ſufficiunt.

Illud denique præterire non poſſum, ſi quæ hoc titulo fugiriva lex eſt, hanc noſtram videri: ubi Neratius conſultus ſuper propoſita quæſtione proponitur, ejuſque reſponſum memoratur: ſatis enim fuerat extrema hujus Legis vice Regulæ propoſuiſſe: *Quem modum beneficii ſui eſſe vellet, Principis æſtimationem eſſe*. Sed concinnatoribus Pandectarum gratia hæc habenda, quod Regulam ſua veſte decoratam, non nudatam propoſuerint, unde jam, adſumpto arcano Inſcriptionis, de vero ejus ſenſu liquere poteſt.

De rebus INDIVIDUIS.

CXCII. MARCELLUS *libro vigeſimo nono Digeſtorum*.

Et quæ in partes dividi non poſſunt, ſolida a ſingulis heredibus debentur.

De Rebus *Individuis* eſt hæc Reg. hoc titulo unica: perperam enim Interpretes eam commiſcent cum *l.* 84. *ſupra h. t.* Neque enim ibi agitur de re individua, verum de re, quæ liquido deſignari non poteſt, quam Græci *ἀναπόδεικτον indemonſtrabilem* vocant. De rebus igitur Individuis hæc Reg. eſt, quæ videlicet vel ipſa ſui natura diviſionem non recipiunt, ut ſunt corpora *ἄτομα indiviſibilia*, itemque *ſervitutes prædiorum*, (de quibus hoc libro 29. egit Marcellus, ut docet *lex* 3. *D. de ſervitute legat.*) quæ cum hac coaſſanda eſt, vel quarum uſus diviſionem non admittit, ut ſunt corpora *συνημμένα ſimul conjuncta*, veluti navis, aratrum, factum aliquod, id genus alia: Præter quas individui ſpecies eſt tertia Individuorum ſpecies, eorum puta, quæ etſi diviſionem revera recipiant, vel diviſa uſum præſtent, tamen non commode diviſionem recipiunt, §. 5. *Inſt. de off. jud.* qua de cauſa adjudicationibus tum locus eſſe ſolet, in judicio familiæ erciſcundæ, & communi dividundo.

Ad duas priores Individuorum ſpecies hæc Reg. pertinet, de quibus quæritur, ſi hujuſcemodi res proponatur a defuncto ſive promiſſa ſive relicta, quatenus heredes ejus conveniri poſſint, num videlicet ſinguli pro virilibus portionibus, an vero ſinguli in ſolidum? Sane ſi defunctus ex promiſſione ſua conveniretur, res dubitationem nullam admitteret, ſtipulationem videlicet ſeu obligationem hujuſcemodi diviſionem non admittere, *l. ſtipulationes* 72. *D. de V. O.* Sed in heredibus erat aliqua dubitandi ratio, quandoquidem nomina inter heredes pro portionibus hereditariis ipſo jure lege XII. tabul. diviſa ſunt, id eſt, heredes æs alienum hereditarium non niſi pro virilibus parti-

tibus aut portionibus hereditariis expungere ſeu ſolvere coguntur, *l. 2. Cod. de hered. act.* & aliis pluribus. Et exceptio tamen inter alias hæc eſt, quod ſi de rebus individuis agatur, ſolidæ illæ a ſingulis heredibus debentur: Solidæ, inquam, a ſingulis, non quidem ut ſæpius præſtentur, ſed ut is cui res individua debetur, vel legatarius quem velit ex promiſſoris vel teſtatoris heredibus in ſolidum convenire poſſit, ſalvo ei qui ſolidum ſolverit adverſus alios heredes regreſſu: ſicut viceverſa heredibus ſtipulatoribus ſingulis in ſolidum competit actio: De quo omni Papin. *l. 7. ad l. Falcid.* Pomponius *l. 17. de ſervitutibus*, Gajus *l. 80. §. 1. ad l. Falcid.* & Ulpianus in *l. ſtipulationes non divid. D. de V. O.* Paulus, non uno loco, veluti in *l. 2. §. 1. & ſeqq. de V. O.* & breviter in *l. 1. §. 9. ad l. Falcid.* prolixe vero in *l. heredes 25. §. 9. 10. 11. D. famil. erciſc.* Addatur & ſpecies *l. ſi duo heredes, 22. D. depoſiti.*

Et ponenda ſpecies hujus Reg. in *ſervitute prædiali legata*, ut jam monui. Servitus ſcilicet individua eſt, quæ per partes peti non poteſt: ut nec adquiri per partes, ut Marcellus hoc ipſo libro tractans definit *d. l. 3. D. de ſervit. leg.* Denique ſervitutes dividuitatem non recipiunt aut diviſionem, *l. 17. de ſervitut.* neque ex perſona heredum natura obligationis individuæ mutatur, *d. l. 2. de V. O.* Denique hoc eſt quod Paulus definit *l. ult. de ſerv. leg.* via legata, quia partem non recipiat, ſingulos heredes in ſolidum conveniri, & uno ex heredibus adeunte vindicari poſſe. Hinc & illa olim quæſtio, utrum aquarum iter in judicium communi dividundo veniret, *l. arbor. 19. §. ult. comm. divid.* In quo ab uſufructu differunt.

Et cum hujus rei varii ſunt effectus, vis ſane ejus cernitur in materia *Caducorum*: illud enim tenendum, hanc Reg. pariter ut proximam a Marcello, propoſitam, in tractatu *legatorum caducorum, vacantium, eorumque quæ pro non ſcriptis habentur*, ut docet *lex 28. D. de leg. 2. & d. l. 3. D. de ſervit. leg. & l. 3. D. de his quæ in teſt. del.* Nempe ſi res individua, quæ uni tantum uſum præſtare poteſt, pluribus legata fuerit, legatum pro non ſcripto eſt, quomodo ſervitus per partes adquiri non poteſt, & quod adquiri non poteſt, pro non ſcripto habetur, *l. un. §. & cum triplici, C. de caduc. tollend.* Qua occaſione Marcellus in prolixum ſeſe tractatum diffudit de his quæ in partes dividi non poſſunt.

De BENIGNIORE *Interpretatione ſequenda.*

§. In re dubia, 1. L. 192.

In re dubia benigniorem interpretationem ſequi, non minus juſtius eſt, quam tutius.

DE *Benigniore Interpretatione* & quidem in re dubia ſeu in obſcuro ſequenda eſt hæc Reg. quæ tranſcripta eſt ex *l. proxime 3. D. de his quæ in teſt. del.* In re, inquam dubia, eo quod nihil in caſu propoſito expreſſum reperitur: Ad quam benigniorem interpretationem pertinent tres præterea Regulæ: puta *l. 56. 155. §. 2. 168.* Sic ut de eadem benignitatis ratione in obſcuris ratione facti vel eventus, ſit d. lex 56. *ſupra*, (quo ſe hic referunt Interpretes, lectoremque remittunt). Et cum ſuas ſingulæ habeant propriaſque ſpecies: quarum ſynopſin habes ad *d. l. 168.* hæc nominatim verſatur in

materia legatorum, pariter ut lex *56. ſupra*, & quidem in legatis caducis: pariter ut ſuperior Regula initio hujus l. Finge teſtator herede inſtituto, & legatis teſtamento relictis, mox *heredis* nomen delevit? Sane antiquo jure hereditas quaſi indigno erepta a teſtatore, fiebat *caduca*, id eſt, fiſco adquirebatur, ut docet *lex 12. & 16. §. ult. D. de his quæ ut indignis, & lex proxime 3. D. de his quæ in teſt. del.* quæ huic Reg. conjungenda venit, imo unde hæc deſumpta eſt. Sed quid fiet de legatis teſtamento adſcriptis? Sane videbantur & ipſa nullius eſſe momenti, ex vulgari illa Juris Regula: *Ubi nemo ſubiit hereditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur*, *l. 181. ſupra*. Et ut in ſp. cui hæc Reg. aptanda venit. Longinus advocatus fiſci dicebat: *Non poſſe ullum teſtamentum valere quod heredem non habet*. Et vero dubia hæc quæſtio agitata fuit in cognitione Principis Marci Antonini, ut docet *d. lex 3. & d. lex 12. & 16.* & quidem agitata diu multumque, verum tandem Marcus Antoninus ſententia ſua Pudente & Pollione Coſſ. dixit, *cauſam præſentem admittere videri humaniorem interpretationem, ut ea duntaxat exiſtimemus teſtatorem irrita eſſe voluiſſe quæ induxit*: proinde *non legata quæ non induxit*. Quam Marci ſententiam Marcellus hac Reg. noſtra adornat, *in d. l. 3.* unde ea, uti dixi, deſumpta eſt. Duplici ratione indicata: *non minus*, inquit, *juſtius quam tutius eſt*: *Tutius*, ut videlicet teſtamentum, quoad cætera in tuto ſit & valeat potius quam ut ruat: quæ ipſa ratio eſt duarum Regularum huic concordantium, puta *legis 56. & 172. ſupra*. *Juſtius* vero, id eſt, æquitati convenientius, & ut ipſe Imperator dixit, *humanius*, puta ut ne odio heredis legatarius prægravetur. Adde rurſum *tutius*, nempe quia aperta videtur teſtatoris voluntas, inducentis tantum nomen heredis, & hactenus voluntatem mutantis, non quoad cætera, quæ utique pariter induxiſſet, ſi ea quoque revocata voluiſſet: atenim, ut Advocatus legatarii Cornelius Priſcianus pro eo dicebat, in caſu propoſito teſtator nomina tantum heredum induxerat. Et hactenus quidem de genuina hujus l. ſpecie: cui gemina occurrit eodem titulo in hoc ipſo cancellationis argumento in *l. 2.* ubi tandem ſimiliter Ulpianus concludit, *in ambiguo interpretandum eſſe, & legata deberi, & coheredum inſtitutionem non eſſe infirmandam*.

ADITIONEM HEREDITATIS *ad mortis tempus retrotrahi*.

CXCIII. CELSUS *libro trigeſimo octavo Digeſtorum*.

Omnia fere jura heredum perinde habentur, ac ſi continuo ſub tempus mortis extitiſſent.

H*Ereditatis aditionem retrotrahi*, per viam fictionis, ad tempus mortis, ſeu tempora mortis, & aditæ hereditatis conjungi, hac Reg. definitur; pariter ut altera hujus tituli *l. 138. ſupra*, quo Interpretes lectorem hic remittunt, *& l. heres 54. D. de adquir. hered.* id eſt, retro fingi hereditatem aditam, atque ſi heres protinus, continuo, hereditatem adiiſſet: Scilicet cum heredes non ſtatim ſemper adire ſoleant, & interea dum adeunt, hereditati nonnulla accedant, decedant alia; quæri jam poteſt & ſolet: Utrum heredis poſtea exiſtentis commodo vel incommodo hæc omnia cedunt? Quod ex hac Reg. efficitur: Nempe ut hereditas interim dominæ loco eſt & perſonæ vice fungitur, *l. 22. D. de fidejuſſoribus, l. 31. D. de hered. inſtit. l. 61. D. de adquir. rer. domin. l. 13. §.* qua-

quæſitum, *D. quod vi*, *l.* 1. §. 1. *D. ſi quis teſtam. liber.* ita & heres retro Dominus cenſetur, *h. l.* & *d. l.* 138. *ſupra*, & *d. l.* 54. *de adquir. hered.* quæ jungenda eſt cum *d. l.* 22. *de fidejuſſor.*

Ait autem lex, *Omnia jura*: ſive paſſiva ſcilicet, ut loquuntur, quo pertinebat ſpecies *d. l.* 138. ſive activa, quæ ſpecies eſt hujuſce & quidem in argumento ſtipulationum, in quo verſatum Celſum libro 38. Digeſtorum, fidem faciunt ex eo libro *lex* 50. *D. mandati*, *l.* 72. *in princ. lex* 99. *D. de V. O.* Quæ proinde huic l. conjungendæ veniunt. Quare eo pertinet, utrum ſervus hereditarius heredi futuro recte ſtipuletur: Quod utique ex Caſſii ſententia probandum eſt adverſus Proculum *l.* 28. §. *ult. D. de ſtipul. ſervor.* quia, ut ibidem huic Reg. convenientiſſime dicitur, qui poſtea heres extitit, videtur ex mortis tempore defuncto ſucceſſiſſe. Mitto alias ſpecies.

Temperamentum hujus Reg. tantum explicandum ſupereſt, quod voce, *Fere*, indicatur. Nempe excipiuntur hac voce facta, quæ perſonam requirunt. Non poteſt ſcilicet ſervus hereditarius uſumfructum ſtipulari, quia uſusfructus perſonam utentis requirit, ſic ut niſi ſit qui utatur fruatur, inutiliter uſumfructum ſervus ſtipuletur *l. uſusfructus* 26. *D. de ſtipul. ſerv. l.* 61. *D. de adquir. rer. domin.*

2. Item poſſeſſionis initium retro heres feciſſe intelligi non poteſt, ſeu poſſeſſio tranſlata non fingitur, non tranſit, niſi apprehendatur, *l.* 1. §. *Scævola*, *D. ſi quis teſtam. lib. l.* 23. *D. de adquir. poſſeſſ.* quia poſſeſſio ut facti magis eſt, quam juris, ita ſine reali poſſeſſione alicujus poſſidentis non procedit. Quamquam moribus hodiernis aliud obtinet, ubi *mortuus*, ut loquuntur, *ſaiſinat vivum*, id eſt, poſſeſſio recte a defuncto in heredem tranſit, ut maxime ſtatim heres non exiſtat. Sane (quam ſpeciem hic minus recte apponit ſchol. Baſil.) ſi de cœpta poſſeſſione a defuncto agatur, & ſic de cœpta uſucapione, hereditate jacente, ſine poſſeſſione heredis uſucapio completur, & poſſeſſio quaſi juncta deſcendit ad heredem, *l. denique*, *l. ait Prætor*, §. 1. *D. ex quib. cauſ. major. l. cœptum*, *l. nunquam* 3. §. *vacuum* 5. & *l. pen.* §. *nomen*, *D. de uſucap.*

DECIMA QUINTA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema : ubi continentur

M O D E S T I N I

Regulæ quator, puta lex 194. 195. 196. 197.

MODESTINI (*qui ſub* Gordianis *Impp. vixit*) *quator Regulæ ſequuntur, & quidem primo loco Regulæ duæ ex libris ejus novem* Differentiarum, *deſumptæ, in quibus rerum & negotiorum, de quibus in jure agi ſolet, differentias collegerat, & quidem libro primo, differentias circa ſtatum & qualitatem* perſonarum. *Secundo, circa* judicia *& actiones. Tertio, circa rei* vindicationem *& Res* creditas. *Quarto, circa* Nuptias & Tutelas. *Quinto, inter alia circa operas* libertorum. *Sexto, circa* poſſeſſionem *adquirendam & bonorum poſſeſſionem. Libro 7. circa* Teſtamentarias *diſpoſitiones & ſucceſſiones. Libro 8. circa* legata *& donationes. Poſtremo tandem circa legata* Verborum *differentias executus fuerat.*

HEREDIS *primi & ulterioris non eſſe differentiam.*

CXCIV. MODESTINUS *libro ſexto Differentiarum.*

*Qui per ſucceſſionem quamvis longiſſimam defuncto heredes conſtiterunt, * non minus heredes intelliguntur, quam qui principaliter heredes exiſtunt.*

* exſtiterunt.

EX libro igitur 6. differentiarum Modeſtini, quo is differentias circa Adquir. poſſ. & Bon. poſſeſſiones collegerat, proponitur hæc R. ſive *lex* 194. Et quæritur utrum differentia aliqua conſtituenda ſit inter *principalem* ſucceſſionem, & longiſſimam, id eſt, inter primum defuncti heredem, & heredem heredis, qui per longiſſimam ſeriem defuncto ſucceſſit? Et definit Modeſtinus (mox ſingulares exceptiones & differentias propoſiturus) regulariter nullam eſſe inter hos differentiam: ſeu nihil intereſſe, principaliter quis ſeu primus & proximus heres exiſtat, an vero per ſucceſſionem quamvis longiſſimam. *Principaliter* ait Modeſtinus, id eſt, directo, *l. ult. D. de legat.* 3. proximus *l.* 65. 70. *de V. S.* Per ſucceſſionem ait Modeſtinus, pariter ut Scævola, *d. l. ult.* per multas ſucceſſiones, *d. l.* 70.

Digitized by Google

l. 70. *de V. S.* Et ſic ſucceſſor heredis, *l.* 40. §. 1. *ad Trebell.* heres heredis, *l. codicillis* 18. *de annuis leg. l. Sempronius* 26. *de uſufruct. legato*, *l.* 22. *Cod. de legatis*. Secundus heres & deinceps ſucceſſores, *l. antiquitas* 14. *Cod. de uſufruct.* non ſuo nomine, *l.* 5. *D. de conjung. cum emanc. liber.* quæ ex eodem Modeſtini differentiarum libro deſumpta huic conjungenda venit: Et ſic non ex judicio defuncti, ut loquitur *lex qui liberis* 8. §. *ult. D. de vulgari & pupill. ſubſt.* per mediam perſonam heres, *l. ult. Cod. de hered. inſt.* Quare eodem jam redit hæc Reg. quo antiqua illa, *Heres heredis, teſtatoris heres eſt*, cujus argumento utitur Juſtinianus *in d. l. ult. Cod. de hered. inſt. l. in annalibus* 22. *Cod. de legatis*, *l.* 65. 70. 170. *D. de V. S. l.* 3. *D. de hered. petit. l.* 7. §. *ult. de adquir. hered. l.* 2. *D. de lib. legata l. ult. D. de leg.* 3. *l. antiquitas* 14. *Cod. de uſufruct.* Idemque obtinet in bonorum poſſeſſore, *l. ex illa parte* 227. *D. de V. S.*

Effectus autem hujus Reg. ſeu poteſtas cernitur in Vindicatione hereditatis: Scilicet heredis mei heres hereditatem meam recte vindicat, ſeu petit: adeo quidem, ut etiamſi quis ex ſua perſona teſtamentum teſtatoris falſum dixerit, neque obtinuerit, ſi tamen heredi heres exiſtat, hereditatem recte vindicet, *l.* 7. *D. de his quæ ut indign.* quæ propria ſpecies hujus R. eſt, cum ea lex ex eodem Modeſtini libro 6. deſumpta ſit, atque adeo huic conjungenda.

Utramque igitur hereditatem, etiam ejus, cujus teſtamentum ipſe petita bonorum poſſeſſione ex perſona ſua impugnaverat, ſeu everſum voluerat, hodie vindicabit, utpote confuſis jam teſtatoris bonis primi heredis, ſic ut amplius teſtatoris bona non cenſeantur, *l.* 95. §. *ult. D. de ſolution. l. hereditas D. de adquir. hered.* Cernitur item hujus Reg. poteſtas in repudianda hereditate. Nam qui per ſucceſſionem quamvis longinquam defuncto alicui heredes exiſtunt, primi heredis hereditatem amplectentes, principalem repudiare non poſſunt, *l.* 7. §. *ult. D. de adquir. hered. v. & l. ult. Cod. de hered. inſtit.* In omni denique ſucceſſione, qui heredi ſuccedit, & teſtatori quoque heres videtur eſſe, nec ejus hereditatem omittere poteſt. Trahi poteſt inſuper (extra ſpeciem ejus) hujus Reg. fides ad Jus *Immunitatis* alicui & heredibus ejus indultum. Nam & ad heredes heredum immunitas hæc propagatur *l.* 4. *D. de jure immunit.* Trahi poteſt ad annua legata eodem modo relicta, *l.* 22. *Cod. de legat.* Trahi tandem poteſt & ad vitia defunctorum, quæ in heredis heredem & ſucceſſionem quamvis longiſſimam diffunduntur, *l.* 61. *D. de V. S.* juncta *l.* 13. *D. de adquir. poſſeſſ. & l.* 11. *Cod. eod. tit.* item *l.* 70. *D. de V. S.* juncta *l.* 2. *D. de prætor. ſtipul.* Minus vero probanda Græcorum ad hanc Reg. ſpecies, Teſtator dixit Heredes mei aureos tot præſtent, Heredes heredum ad præſtationem compellendi ſunt.

Pauci tamen admodum caſus ab hac Reg. excipiuntur, ubi heredis appellatio proximum tantum heredem, qui principaliter heres exiſtit, continet, neque ad ulteriores extenditur, quos Modeſtinus ad hanc Reg. ſubnotaverat, ut videre eſt ex *d. l.* 7. *D. de his quib. ut indign. & d. l.* 5. *D. de conjung. cum emanc. lib.* (quæ, uti dixi, utraque ex eodem Modeſtini libro deſumptæ huic conjungendæ veniunt,) idque pro argumenti ſuſcepti ratione, Differentiarum inquam Juris: ſubnotata ita differentia inter primum heredem & ulteriorem. Cujuſmodi caſus etiam continentur *d. l. ſciendum* 70. *& l. ex illa parte* 227. *D. de V. S.* (quæ eſt Pauli lib. 2. Manualium, *l. ſi ex pluribus* 9. *D. de ſuis & legitim. l. ult. D. de leg.* 3. *l.* 51. *&* 109. *D. de condit. & demonſtr. l. qui liberis* 8. *D. de vulg. & pupill. ſubſt.*

Digitized by Google

ſubſt. lex ſervus 34. *de ſtatulib. l.* 14. *Cod. de uſuſr.* Qui quidem ſingulares caſus omnes ſingulari aliqua ratione nituntur, puta vel propter rei ſubjectæ naturam, vel ob perſonalem primi heredis reſpectum, & ut Papin. loquitur in ſp. *d. l.* 34. *de ſtatuliber.* perſonæ demonſtratio id facit, & conditio perſonæ duntaxat ejus qui demonſtratus eſt, adhæret, vel ob ſingularem primi heredis favorem aut odium.

EXPRESSI & NON EXPRESSI *Differentia*.

CXCV. IDEM (*Modeſtinus*) *libro ſeptimo Differentiarum*.

Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent.

ALtera Differentia e Modeſtini libris Differentiarum, & quidem ex ejus libro 7. quo is differentias, quæ Teſtamentarias ſucceſſiones ſpectant, collegerat, hac lege continetur. Cæterum hæc Regula proprie Regula non eſt: Contraria enim potius ſententia Regulæ vicem obtinet, quæ utique dictat, *expreſſi tacitique vim & poteſtatem eandem eſſe*: Adeo quidem, ut inter locos argumentorum neque hic poſtremus ſit, de quo accuratiſſime omnium Everhardus *loco* 27. Item illa Reg. *expreſſa non nocere*. Et vero id ipſum comprobat *lex* 52. *D. de condit. & demonſtr.* unde hæc deſumpta eſt. Nempe, non Regulam eſſe quæ hac l. contineatur, cum ea lex demonſtret, id quod hac Reg. continetur, *Nonnunquam* tantum contingere, ut quædam nominatim expreſſa officiant ſeu noceant, quamvis omiſſa ſeu non expreſſa tacite intelligi potuiſſent, nec eſſent obfutura. *Nonnunquam* ſcilicet ait lex illa, ideſt, certis quibuſdam caſibus a Regula exorbitantibus. Ut proinde Triboniani præceps factum nævuſque hic videatur, qui hanc Regulam velut generaliſſimam nobis propoſuerit: etſi fatendum ſuam quandam habere generalitatem ſeu univerſalitatem, REMQUE ſubjectam, pariter ut lex 77. 85. §. 1. *ſupra*, *l.* 205. *infra*.

Caſus porro, in quibus huic ſententiæ locus eſſe poteſt, ſpectantur & in legatis ſeu conditionibus legatorum, quam ſpeciem hic Modeſtinus tractavit *d. l.* 52. cui addenda eſt & *lex* 74. *D. eod. tit. l.* 65. §. 1. *D. de leg.* 1. *lex* 3. *D. de leg.* 2. *l.* 12. §. 5. *D. de leg.* 3. Poni poteſt & ſpecies in heredis inſtitutione, *l.* 68. *D. de hered. inſtit.* Quæ & hic commode poni poteſt, quandoquidem, ut dixi, libro 7. Differentiarum Modeſtinus de Teſtamentariis ſucceſſionibus & diſpoſitionibus egerat. In exheredatione item *l.* 3. §. 2. *D. de lib. & poſthum.* Has ſpecies ut intelligamus, præſupponendum eſt, ut heredum inſtitutiones, exheredationes, ita & legata in voluntatem ſeu arbitrium heredis aut extranei conferri non poſſe, veluti ita: *Si Titius voluerit, Mævio centum do lego:* Nempe quia voluntatis noſtræ conteſtatio teſtamentum eſt non alienæ, & tamen ſi ita legavero: *ſi Titius Capitolium non aſcenderit*, vel *ſi aſcenderit*, *Mævio centum do lego*, legatum valet, etſi in Titii poteſtate ſit & arbitrio, aſcendendo vel non aſcedendo, legato locum facere vel non facere: & ſic tacite in arbitrium Titii legatum poſuero. Unde apparet, expreſſam alieni arbitrii conditionem nocere, non expreſſam non nocere. Ratio differentiæ iſthæc eſt, quia non tam in voluntatem & arbitrium alienum legatum ita collatum videtur, quam in caſum & eventum facti, vel non facti alieni. Idque eſt quod

JCtus

JCtus voluit, *l.* 43. §. *legatum*, *D. de leg.* 1. *l.* 1. *D. de leg.* 2. *l.* 46. §. 1. *D. de fideic. libert.* In arbitrium alterius conferri poſſe legatum *veluti conditionem*: Adeo quidem, ut aliquando, etiamſi legatum ita fuerit expreſſe, *ſi Titius voluerit*, *Mævio centum do lego*, legatum juſta interpretatione ſuſtineatur: quaſi teſtator dixiſſet, per modum facti & eventus: *Ubi* ſeu *quandocunque Titius voluerit*, ut ita verba hæc accipiantur παρατατικῶς *ut tempus protendatur* ſub conditione voluntatis aut arbitrii, *d. l.* 1. *D. de leg.* 2. Eoque pertinet etiam quod dicitur *l. in conditionibus* 19. *D. de condit. & demonſtr.* voluntatem defuncti regere conditiones, ſic ut non figura verborum, ſed voluntas defuncti conditionem faciat.

Neque tantum in teſtamentis huic Reg. locus eſt, verum & in Contractibus eſſe poteſt, quod Acceptilationis exemplo jam ſuperius comprobatum eſt, *l.* 77. *ſupra*, *h. t.* quo lectorem remittunt hic Interpretes. Nempe actus legitimi (ut eſt Acceptilatio) diem & conditionem non recipiunt, ſi videlicet verbis nominatim ea comprehendantur, & tacite tamen recipiunt, quod ibi explicatum eſt. Cernitur & in contractu ſocietatis, in ſp. *l. coiri*, *D. pro ſocio*. Depoſiti, ubi etſi conveniri non poſſit, *Ubi ne de dolo agatur*, pactum tamen hujuſcemodi valet: *Ut ne depoſiti unquam agatur l.* 27. §. 3. *D. de pactis*. Cum tamen vi ipſa id pacti videantur, *Ne de dolo ageretur*. Cernitur & in ſtipulationibus in ſp. *l.* 138. *D. de V. O.*

Atque ut huic l. locus eſſe nonnunquam poteſt, ubi de actus validitate ſeu de nullitate quæritur: Ita etiam, ubi de jure *transmiſſionis* in heredem quæritur *l.* 65. §. 1. *D. de leg.* 1. veluti ſi dixero: *Illi ſi volet, Stichum do*, conditionale eſt legatum, & non aliter ad heredem tranſit, quam ſi is teſtatus fuerit, ſe velle, & ſic expreſſum nocet. Nam alias ſi ſine adjectione illa, *ſi volet*, legatum fuerit, etiamſi nil tale teſtatus ſit, ad heredem ejus tranſmittitur, cum tamen nullum legatum niſi volenti adquiratur. Sed quemadmodum hac lege, ita & *d. l.* 65. diſerte dicitur: *Aliud juris eſſe*, id eſt, magnam differentiam eſſe, *ſi quid tacite contineatur*, *& ſi verbis exprimatur*.

Hæc cum ita ſint, apage mihi Græcorum ad hanc R. ſcholium & ſpeciem in eo qui librum ſibi dari ſtipulatus eſt.

De PRIVILEGIORUM *differentia, & quænam ad Heredes* Tranſmittantur.

CXCVI. IDEM (*Modeſtinus*) *libro octavo Regularum*.

*Privilegia quædam cauſæ ſunt: quædam perſonæ, & ideo quædam * ad heredem tranſmittuntur, quæ cauſæ ſunt, quæ perſonæ ſunt, ad heredem non tranſeunt.*

* quidem, Vulg. & Haloandr.

DE *Privilegiis*, atque adeo *de Jure ſingulari* eſt hæc Modeſtini Regula: de quo ſunt tres præterea hujus tit. Regulæ: puta *lex* 68. 141. *in princ.* 162. *ſupra*, quarum ſynopſin aliquam habes ad *d. l.* 68. De Privilegiis, inquam, ſive *Legalibus*, id eſt, quæ ſingulari jure & ratione certis perſonis vel cauſis conceſſa ſunt, pariter ut in eadem quæſtione, *d. lex*, *in omnibus*, 68. *ſupra*, quæ huic ceu gemina germana concordat: ſi-

ve

ve de privilegiis ſeu beneficiis ſingularibus Principum. Et differentiam proponit vulgatam Modeſtinus inter Privilegia *cauſæ* data, & data *perſonæ*; quod hæc ad heredem non tranſeant ſeu cum perſona occidant: illa ad heredem tranſmittantur. Et tamen de legalibus Privilegiis hæc Regula potius accipienda videtur, quæ ſane duum generum ſunt: Nempe alia perſonæ dantur, id eſt, conditio perſonæ beneficio locum facit, ut loquitur *d. l.* 68. (quæ huic, ut dixi, gemina germana eſt) Perſonæ, inquam, condirio: Nam hoc diſtant Principum privilegia a legalibus: Illa Principum, inquam, certæ perſonæ ita dantur, ut non conditioni perſonæ dentur, ſed perſonæ ipſi, quæ proprie ideo *privilegia* dicuntur. quaſi privæ, id eſt, privatorum leges: qua cauſa in ſtatu Democratico vel Ariſtocratico hujuſcemodi privilegia irrogari fas nunquam fuit, ad tuendam videlicet in civitate æquabilitatem concordiamque ſanciendam. Et hæc quidem ad alias perſonas, licet ejuſdem forte generis ſint, non porriguntur: At legalia privilegia perſonæ data ad alios ejuſdem generis pertinent, ſed non ad heredes. Et hæc de privilegiis perſonalibus.

Alia vero privilegia *cauſæ* ſunt, id eſt, genus actionis ſingulare id privilegium deſiderat. ut loquitur *d. lex* 68. Aptanda huic diſtinctioni ſpecies eſt in beneficiis ſeu privilegiis. quibus creditoribus contra debitores ſuccurritur, & vice verſa debitoribus adverſus creditores. Hoc enim in argumento Modeſtinum Juriſcon. verſatum libro 8. Regularum (unde hæc lex tranſcripta eſt) fidem facit *lex* 25. *D. de pign. l.* 6. *D. de diſtr. pign. l.* 110. *D. de V. O. l.* 75. *D. de ſolution.* Quare pertinet ea procul dubio ad privilegium quod voc ant *competentiæ*, quo fit ut quandoque debitor non niſi in quantum facere poteſt, conveniatur, de quo ipſo alioquin fuerunt duæ Regulæ, ſupra, puta *lex* 28. & 173. *in princ.* Scilicet maritus, ſocius, donator, conventi hoc privilegio gaudent, ut oſtendit *lex* 16. 17. 18. 19. *D. de re jud.* Gaudent, inquam, ipſi perſonali ſeu perſonæ conditionis reſpectu. Quare non eodem privilegio gaudent eorum heredes, ſed in ſolidum condemnantur, quia id privilegium non datum eſt cauſæ, ſed perſonæ, de cujusmodi etiam privilegiis uxoribus competentibus dictum jam ad *d. l.* 68. *ſupra*.

Poteſt & hujus Reg. & æquitas porrigi, eaque aptari ad privilegia immunitatis a tributis: Nempe quia & de Jure Municipali Modeſtinus eodem libro egit, ut docet *lex* 16. *D. de legationib.* & *lex* 8. *D. de admin. rer. ad civit. pertin.* Scilicet rebus & cauſæ conceſſa immunitas non debet intercidere: Perſonis vero data immunitas cum perſonis extinguitur, *l.* 3. §. 1. *l.* 4. §. 3. *D. de cenſib. l.* 5. §. 8. *D. de jure immunit. l.* 13. *Cod. de excuſ. muner.* Exempli gratia, certæ ærati & conditioni immunitas Jure Civili competebat, ut docet *d. lex* 3. *init. l.* 6. *C. Th. de cenſu.* Alia vero generaliter locis aut civitatibus competebat, *d. l.* 4. §. 3. *D. de cenſib.* quod privilegium habebant olim civitates, quæ Juris Italici vocabantur, ut docet *lex* 1. 6. 7. 8. *D. de cenſib.* Ea denique ratio & diſtinctio obtinet & in privilegiis Principalibus (etſi proprie eo hæc R. non ſpectet) ut oſtendit *lex* 1. §. *pen. D. de aqua quotid.* Exemplo modi certi aquæ poſſeſſori alicujus prædii e flumine publico alicui conceſſi.

Scholiaſtes Baſilicorum hanc ſpeciem ponit. Habebam domum: accepi σιγιλλιά, *privilegia* ut excuſaretur: ſi eam tibi vendidero, idem privilegium habiturus non es: nam perſonæ meæ conditio locum faciebat privilegio.

De

De HONESTATE *in nuptiis ſervanda.*

CXCVII. IDEM (*Modeſtinus*) *libro ſingulari de ritu nuptiarum.*

Semper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſt, ſed & quid honeſtum ſit.

HOneſti ſeu Honeſtatis potiorem habendam eſſe quam liciti rationem, hac Reg. pariter & altera Pauli *l.* 144. *in pr. ſup.* quo ſeſe hic Interpretes referunt, lectoremque remittunt, quæ tamen ad aliam juris ſpeciem referenda eſt, inculcatur: quam liciti, inquam, id eſt, quam ejus quod nullo jure ſatis prohibetur, id enim licitum dicitur, *l.* 43. §. 1. *D. de procurat.* Quare errant Interpretes, qui licentiam Judicum his Regulis ceu fibulis conſtringi putant. Neque enim hæc juris licentia eſt, verum animi impotentia, quantum ſcilicet intereſt inter libertatem & licentiam.

Porro ut cæteroquin reliquos Juris articulos hæc honeſtatis ratio permeat, quo pertinent etiam quarundam legum ſuaſiones & conſilia, ita vel maxime in conjunctionibus ſpectandam hac R. Modeſtinus definit. *In conjunctionibus*, inquam, id eſt in nuptiis & connubio: Quam lectionem & interpretationem tum ipſa *conjunctionis* vox ſuggerit (etiam in ipſa nuptiarum definitione uſurpata) tum hujus R. inſcriptio: Eſt enim ea deſumpta ex Modeſtini libro ſingulari *de ritu nuptiarum*: Tandem comprobat vel omnium maxime *lex* 42. *D. de ritu nupt.* ubi hæc R. totidem verbis repetita extat. Quare faceſſat jam hic Haloandrina lectio, *in conventionibus*: faceſſat Decii, in *contractibus*. Perinde faceſſat inanis Iterpretum, & in his Bulgari & Martini Coſſiæ, labor, qui in eam ſeſe quæſtionem hic diffundunt. Utrum alterum in pretio circumvenire, uti licet, ita & honeſtum ſit? Quod poſtremum etiam negare ſolent: Quorum ſententiæ aperte repugnat decantatum illud, licere naturaliter contrahentibus in pretio ſe circumvenire, *l. in cauſæ* 17. §. *pen. D. de minorib. Naturaliter*, id eſt, ipſa naturali æquitate, tum etiam quia aliter commercia ſtare non poſſunt, *l.* 8. *Cod. de reſcind. vendit.* unde & *ἐμπορικως*, *mercatorio modo* id licere dicitur: De quo jam dixi ad *d. l.* 144. *ſupra*. Refragatur & vel ipſa Juris Canonici prærogativa, ubi neque hæc circumventio, vel potius ſolertia improbatur, de quo jam etiam ad *l.* 144. *ſupra*. In Conjunctionibus igitur, & quidem ſemper, honeſtati litandum eſſe hac R. definitur, *ſemper*, ait Modeſtinus: Primo etiam cum de *ſervili cognatione* quæritur, quam in rem eſt *lex* 8. & *lex* 14. §. 2. 3. *in fin. D. de ritu nupt.* & §. 10. *Inſt. eod. Semper* rurſum, ad conſervandos ordines, ne aut dignitatum aut familiarum decus inhoneſta conjunctione deturpetur: Hac ideo poſtrema ratione lege Julia & Papia de maritandis Ordinibus Senatori libertinam ducere fas non fuit, ut docet inter alias *lex* 44. *D. de ritu nupt.* Quam ſpeciem Bulgarus hic apponebat. Eadem lege Julia & Papia connubium interdictum fuit inter ingenuum quemcunque, & eam quæ artem ludicram feciſſet, publicove judicio damnatam, vel in adulterio deprehenſam, vel lenam, vel a lenone manumiſſam. Eadem ratione quoque decurioni ancillæ alienæ connubio a Conſtantino M. interdictum fuit: quam honeſtatis rationem urget ejus conſtitutio poſita Codice Theodoſia-

doſiano, *l. 6. de decurionib.* quæ omiſſa eſt a Tribon. *l. 3. C. de inceſt. nupt.*

Tertio, *Semper* ait Modeſtinus, non tantum cognationis vel affinitatis ratione, verum & ejus, quod his proximum eſt aut affine, contemplatu? Hac ratione & uxoris meæ filiam ſoluto matrimonio ex alio ſuſceptam, etſi revera privigna non ſit, minus honeſtum fuit ducere, rectiuſque & jure facturi dicuntur, qui ab hujuſmodi nuptiis abſtinerent, §. 9. *Inſt. de nuptiis*, & *l. 12. §. 3. D. de ritu nupt.* Hac ratione etiam olim nonnulli matrimonium inter educatorem & alumnam, etſi licitum, tamen velut minus honeſtum diſſuadebant, quod alumna quodammodo filii loco ſit, Sueton. in *Claud. cap.* 39. ex familia educatoris *l.* 88. §. 6. *D. de leg.* 2. & quæſitum aliquando, an educatores alumnis ſuis ut filiis ſuccederent, *l. 24. Cod. de Epiſcop. aud. l. nutritoribus C. commun. de ſucceſſionib.* Sed Juſtinianus poſtea haſce nuptias modis omnibus permiſit, *l. 26. Cod. de nuptiis*. Tandem, *ſemper*, ex Juris Canonici diſciplina, ſi mulier quinquies vel quater nubat, quæ nuptiæ & ideo non benedicuntur, *c. aperiant, cum duob. ſeqq.* 31. *quæſt.* 1. & *cap.* 1. & 3. *extr. de ſecund. nuptiis*.

Græci ſpeciem hanc ponunt. Licet duobus fratribus duas conſobrinas ducere, ſed honeſtum non eſt: nam ſoror uxoris meæ vocat me maritum ſororis vel maritum conſobrinæ.

Et hæc quidem de honeſtate in Nuptiis ſervanda, quoad perſonas, gradusque perſonarum: nam id etiam proprie, ut dixi, indicatur verbo *Conjunctionis*. Sunt tamen & aliæ honeſtatis leges in matrimoniis contrahendis: veluti ratione perſonarum, quarum conſenſus etſi non ex præciſa neceſſitate, ex honeſtate tamen exquirendus eſt: item ratione *loci*, ne temere in villa contrahantur, niſi forte ſuburbana teſtibusque præſentibus: de quo vide quæ apud Apulejum *Mileſia ſexta*, & *in Apologia ſecunda*.

DECI-

DECIMA SEXTA REGULARUM

Collectio, ſeu Syſtema: ubi continentur

JAVOLENI

QUINQUE REGULÆ.

P*RISCI JAVOLENI*, *qui Trajani & Hadriani temporibus vixit, Antoninoque Pio coætaneus fuit, Sabini ſucceſſoris, ex Caſſianorum ſeu Sabinianorum ſchola, quem Julianus præceptorem habuit*, (*ut docet* lex 5. D. de manum. vindict.) *quinque Regulæ ſequuntur: Et quidem primæ omnium Regulæ inſcriptio, id quod dixi comprobare videtur, fuiſſe videlicet Javolenum ex ſchola Caſſianorum, quod oſtendet etiam id quod dicam ad* l. 201. & 202. infra; *Quanquam eſt ubi a Gajo Caſſio diſſentit ut* l. 54. D. de condition. & dem. l. 28. de ſtatulib.

De DOLO *tutoris, utrum* PUPILLO *noceat.*

CXCVIII. JAVOLENUS *libro tertiodecimo ex Caſſio.*

Neque in interdicto, neque in cæteris cauſis, pupillo nocere oportet dolum tutoris: ſive ſolvendo eſt, ſive non.

DE *Dolo Tutoris* quæritur hac Reg. utrum is pupillo nocere unquam poſſit: De quo alioquin peculiaris eſt titulus: *Quando ex facto tutoris:* & quidem eod. tit. *lex* 1. 3. *&* 4. *Nocere*, inquam, id eſt utrum ex dolo tutoris in pupillum actio detur, vel etiam quæ pupillo competit actio, exceptione doli tutorii ſubmoveatur? Et quidem id quæritur, in caſu maxime dubitabili, puta *ubi tutor ſolvendo eſt?* Quod utique dicendum hoc caſu ſaltem videbatur, tum ob ipſam pupilli utilitatem, nemine alioquin ad negotium gerendum cum tutore acceſſuro, niſi ex facto tutoris pupillus teneretur: Item quia pupillo ſemper parata eſt actio in tutorem & quidem ut videtur actio non inanis ſed utilis, ubi tutor ſolvendo eſt? Et id tamen hac R. abſciſe negatur: Ut maxime ſcilicet ſolvendo ſit tutor, non ideo tamen dolum tutoris pupillo nocere oportet: Nam ut omittam ſingularem pupillaris ætatis favorem, cujus intereſt magis intacta jura ſervari, quam remedium poſt cauſam vulneratam, ſeu negotium imperfectum quæri: Denique minorum intereſt litibus & ſumptibus non vexari, *l. 6. D. de minorib.* Quin & generalis

ralis Reg. hic pro ratione ſubſternenda venit, quæ proponitur, *l.* 171. *ſupra*. *Nemo* ſcilicet *ideo obligatur, quia recepturus eſt, ab alio quod præſtiterit*. Tum & alterius æquitas: *Melius eſt non ſolvere, quam ſolutum repetere*: *l.* 3. *D. de compenſation.*

Et quidem ejus rei exemplum apponit ſive Caſſius, ſive Javolenus in Interdictis, cujuſmodi eſt Interdictum: *Quod vi aut clam.* Finge: tutorem vi aut clam opus aliquod feciſſe? Adverſus pupillum eo nomine, ut factum videlicet reſtituat experiundi poteſtas non eſt, *l. is qui in puteum* 11. §. 6. *D. quod vi aut clam*, ubi obſervandum eſt hanc ipſam Regulam ex eodem *Caſſio* etſi aliis verbis proponi, nempe *ex dolo tutoris pupillum non teneri*. Idem obtinet in Interdicto *unde vi*, *l.* 6. *Cod. unde vi*, & *l.* 2. *Cod. Th. eod.* ubi eleganter Imp. *pupillis eatenus ſubveniri, ut eoſdem non alterat damno culpa temeritatis aliena*. Idem in Interdicto *de Tabulis exhibendis*, quæ genuina hujuſce Reg. ſpecies eſt; ut docet *lex ult.* (quæ ceu ex eodem libro deſumpta huic conjungenda venit) juncta *l. penult. D. de tabul. exhib.* Finge, Tabulas ad cauſam teſtamenti pertinentes apud pupillum fuiſſe, & dolo tutoris eas deſiiſſe eſſe? In ipſum tutorem competit Interdictum: Æquum enim eſt, ipſum ex delicto ſuo teneri, non pupillum, ut diſertis verbis traditur *d. l. penult. D. de tab. exhib.* cujus tituli *lex ult.* ut dixi, huic conjungenda venit una cum *l.* 22. *D. de adquir. poſſeſſ.*

Neque in Interdictis tantum, verum & *in cæteris quoque cauſis* huic Reg. locum eſſe ait ſive Javolenus ſive Caſſius: veluti ſi tutores ſcientes calumnioſas actiones inſtituant, cum ratio litigandi non eſſet, neque enim pupillus hoc caſu ſumptibus gravatur, *l. non eſt ignotum* 6. *Cod. de adminiſtr. tutor.* Ubi ratio hæc eleganter redditur, *ne ſub prætextu nominis pupillorum tutores propter ſuas ſimultates ſecure lites ſuas exercere poſſe exiſtiment*, *l. quoties* 8. §. *nec utique* 6. *D. eod.* & *l. qui ſolidum* 78. §. 2. *D. de leg.* 2. ubi Papinianus: Ignaviam enim prætendentes audiri non oportere ait. Item ſi jus dicenti non obtemperatum fuerit a tutore, *l. un.* §. 2. *D. ſi quis jus dicenti*. Si dolo quid fecit tutor in re pupillari vendenda, ut in ſp. *l. Julianus* 13. §. 7. *in princ. D. de act. empt.* Nempe ut dolus tutoris pupillo nunquam noceat: Nam & vice verſa nec *circumventio* tutoris (id eſt dolus ab eo admiſſus) pupillo unquam actionem præbet, ſeu pupillo non prodeſt, non magis quam alterius, alii *l.* 49. *ſup. h. t.* quam alioquin legem cum hac perperam nonnulli commiſcent. Hinc jam illa bilateris & rotunda Papiniani definitio, *l.* 3. *D. quando ex facto tut.* quæ utramque Reg. quæ & hac l. & *d. l.* 49. continetur, ambitu ſuo complectitur. *Dolus tutorum puero* (id eſt, pupillo) *neque nocere, neque prodeſſe debet*.

Et ipſe tamen Papinianus *eadem illa l.* 3. illud quod ut vulgo, ita & hac Reg. dicitur, *Tutoris dolum pupillo non nocere*, ſæpe fallere oſtendit, & exempla tria ibidem apponit: Sed & quamplurimæ præterea leges occurrunt, ubi dolum tutoris pupillo nocere definitur, etſi varie, puta *lex ult. D. de admin. tutor. lex* 4. §. 23. *D. de doli except. l.* 15. *D. de dolo*, *l.* 1. *D. quando ex facto tut. l.* 1. §. 6. *D. ne vis fiat ei*, *l.* 21. §. 1. *D. de peculio l.* 13. §. 7. *D. de action. empti*. Et certe intricata fuit & controverſa hæc quæſtio inter Juriſconſultos. Verum ſequentibus diſtinctionibus & ſententiis hodie res ita componi poſſe videtur: Prima, ſi tutor extra legitimam geſtionem ſeu adminiſtrationem rei pupillaris, ſeu extrinſecus (ut loquitur Ulpianus *d. lege* 4. *D. quando ex facto tutor.*) dolum admiſerit, dolus hic procul dubio necquicquam pupillo nocet: de quo proprie eſt hæc

hæc Reg. noſtra: veluti ſi vim alicui intentavit, ſi quid vi aut clam fecit, ſi tabulas ſemovit, ſi jus dicenti non obtemperavit, ſi calumnioſas actiones exercuit, *dictis legibus*: puta *l. 11. §. 6. D. quod vi aut clam*, *l. 6. Cod. unde vi*, *l. pen. de tabul. exhib. l. 1. §. 2. ſi quis jus dicenti non obtemp. l. 6. Cod. de admin. tut.*

Secunda ſententia hæc eſt. Ex negotio tutoris circa rem ipſam pupillarem, eamque adminiſtrando, gerendo denique negotium pupilli, unde fraus alteri fiat, dolum tutoris hactenus pupillo nocere, quatenus exinde locupletior factus eſt, v. g. ſi rem pupilli vendendo, rei pupillaris onera vitiaque emptorem celavit, *l. 4. §. 23. D. de doli except. l. 13. §. 7. D. de action. empti*, *l. 24. D. ſi quis omiſſa cauſa teſt. l. 3. §. 1. D. quando ex facto tutor.* ubi Papinianus tribus exemplis id comprobat: Haud aliter atque ſi tutor impuberis nomine rem vendidit, eaque evicta ſit, *l. illud 4. §. 1. D. de evict.* Ratio hujus ſententiæ hæc redditur, quam & ſupra perſtrinximus, quia inutile id pupillis foret, ſi adminiſtratio tutorum non ſervaretur, nemine alioquin eum his contracturo, *l. 12. §. 1. D. de admin. tutor.* Idque eſt, quod Ulpianus ait in *d. l. illud 4. quando ex facto*, neque enim male contrahitur cum tutoribus: quod idem in *d. l. 4. §. 23. D. de doli except.* unica voce perſtrinxit. *Et ego puto utilius*. Verum ulterior & adæquata ratio eſt, quia pupillum ex dolo tutoris lucrifacere iniquum eſt.

Et generaliter ſi quid tutor dolo malo geſſerit, & exinde res rationeſque pupilli auctæ fuerint, pupillum hactenus teneri oportet quatenus ad eum pervenit, ſeu locupletior factus eſt, *l. ſed & 15. in princ. D de dolo*, *d. l. 3. quando ex facto tut. l. 4. §. 23. D. de doli except. l. 15. de dolo*, *l. 21. §. 1. de peculio*. Neque hac R. a Jovoleno vel Caſſio diſtinctio illa admittitur, imo rejicitur, *tutor ſolvendo ſit nec ne*: Quomodo & aliis legibus non diſtinguitur, veluti *l. 13. §. 7. D. de act. empti*, *l. 3. quando ex facto tut.* Et occurrunt tamen quinque textus, ubi dolus tutoris pupillo nocere dicitur, ſi tutor ſolvendo ſit: Tres Pomponii, duo Ulpiani, illius poſt Ariſtonem in *l. 1. D. quando ex facto tutor. l. ult. de admin. tut.* & Ulpiano memorante, *l. 3. §. 1. de tributor. act.* hujus in *l. 1. §. 6. D. ne vis fiat*, *l. 21. §. 1. de peculio*. Et quidem in ipſa Interdictorum materia, *d. l. 1. §. 6.* Et id tamen ita limitatur ut pupillus hactenus actiones ſuas præſtet ſeu cedat adverſus tutorem, quæ ſententia fuit Pomponii, *l. ult. verſ. de poſſeſſore*, *D. de adminiſtr. tutor.* & Ulpiani poſt Pomponium in *d. l. 3. §. 1. in fin. D. de tribut. act.* Verum de hac quæſtione vide quæ nuper Merillius, *in variat. Cujac. lib. 1. c. 34.* & Oſius Aurelius *pro Cujacio diſpunct. 35.* Nonnulli tum pupillum ex dolo tutoris teneri, ſi ſolvendo ſit tutor, volunt, cum pupillus locupletior factus eſt, *d. l. 21. §. 1. de peculio*.

De MAGISTRATUS *Imperio*.

CXCIX. IDEM (*Javolenus*) *libro ſexto Epiſtolarum*.

Non poteſt dolo carere, qui Imperio Magiſtratus non paruit.

DE *Imperio* ſeu juſſu Magiſtratus (de quo eſt præterea *l. 167. §. 1. ſupr.*) deque *Contumacia adverſus id*, eſt hæc Javoleni Reg. qua definitur, Contumaciam adverſus

ſus Magiſtratus imperium, ſeu delictum imperii deſerti contemptique, ut loquitur Auguſtinus 1. *de Civit. Dei, cap.* 46. in ſimili ſpecie, *dolo carere non poſſe*, nullo ſatis colore vel obtentu velari, excuſarive poſſe: ſicut vice verſa, Juſſus Judicis doli ſuſpicionem & culpam omnem eluit, bonamque fidem inducit *d. l.* 167. §. 1. *ſupra h. t.* pariter ut auctoritas Judicis, *l.* 137. *ſupra*. Hæc quidem aperta ſunt.

Verum de duobus hic videndum adhuc eſt: Primo, quidnam ſit illud, quod dicitur, *Non poſſe dolo carere*: id enim neſcio quid amplius innuere & importare videtur, quare ſi dixiſſet ſimpliciter JConſ. *dolum admittere*: Et vero id hac formula indicatur, cum cæteroquin in cæteris cauſis pœnalibus dolus imprudentia, aut ruſticitate ferme velari poſſit, *l.* 108. *ſupra*, ubi ſcilicet de privati intereſſe agitur: Attamen ubi contempta Prætoris majeſtas dicitur, nullo ſatis ignorantiæ mantelio, nullo imprudentiæ velamento excuſari quem poſſe. Nempe quia ipſa rerum natura dictat, innatumque unicuique eſſe debet Imperio Magiſtratus parendum eſſe: Qua ratione, etiam ubi de privati tantum intereſſe agitur, imprudentiæ & ruſticitati non ignoſcitur, ubi læſa ſcilicet pietas naturalis dicitur, *l.* 2. *Cod. de in jus voc.* de quo ad *d. l.* 108. *ſupra*. Unde jam apparet, perperam ad hanc legem tractari de pœnis ipſis Imperium Magiſtratus detrectantium: quo alioquin numero ſunt litis damno, vel pignoribus captis coerceri, mulctari, vinciri: Id enim hactenus hic quæritur: Num venia aliquando danda ſit imperium Magiſtratus detrectanti? Quod hac R. abſolute & abſciſe negatur. NON POTEST, inquit, dolo carere, id eſt, nulla ratione poteſt, quæ formula eodem ſenſu frequenter effertur in his Reg. ut *l.* 11. 19. *in princ. l.* 29. 31. 99. *ult. h. t.* Alterum ſupereſt, quiſnam dicatur *Imperio Magiſtratus non parere?* Non utique is qui ad Judicem ſeu in jus ab adverſario vocatus non ierit, maxime ſi certum ſit, vocatum ad Juriſdictionem ejus non pertinere, *l. ult. D. de Juriſdict. l. contumacia* 53. *D. de re judic.* Nam etſi in jus vocatus ab adverſario ire debeat, adeo quidem ut etſi dubitetur, num ad Juriſdictionem ejus pertineat qui vocavit, ſemper eundum ſit, attamen hac parte ruſticitati hominis parcitur, *l.* 2. §. 1. *D. ſi quis in jus vocat. non ierit*. Quid igitur? Imperio Magiſtratus non paret, qui ipſe a Magiſtratu vocatus non comparet; vocati enim eſt non contemnere auctoritatem Prætoris, *l.* 5. *D. de judiciis*, quæ ita ſeparanda eſt *a d. l.* 2. quas alioquin Interpretes confundunt. Item imperium Magiſtratus detrectat, qui quod extremum eſt Juriſdictionis, non facit, id eſt, ſi rem mobilem abduci vel auferri paſſus non fuerit, *l. un. D. ſi quis jus dicenti*. Si miſſum in poſſeſſionem ex primo decreto non admiſerit, *tit. ne vis fiat ei qui in poſſeſſ.* qui trino Edicto, vel uno peremptorio citatus præſentiam ſui facere contempſerit, litemve deſeruerit, *d. l.* 53. *D. de re judic.* Denique qui decreto Prætoris non obtemperat, *l.* 13. §. 2. *D. de injur.* qui imperio Magiſtratus non paruit h. l. Et hactenus quidem in privatis negotiis imperio Magiſtratus quis non parere dicitur. Neque enim hæc Reg. proprie pertinet ad Imperium Magiſtratus, quod publica negotia ſpectat, etſi eo accommodari quoque poſſit. Quænam autem ſpecies, quodnam domicilium huic Reg. aptandum ſit, liquido ſciri non poteſt, cum ea deſumpta ſit ex libris *Epiſtolarum* Javoleni, in quos nullo ſatis certo ordine, verum pro re nata, Reſponſa ejus per Epiſtolam relata fuerunt: neque ulla earum regularum, quæ ex eodem *libro* 6. deſumptæ ſunt, quidquam cum hac commune habent. Contumaciæ certe ſpecies aliæ variæque adverſus Juris & Judiciorum ordinem ab hac noſtra diſtinguendæ ſunt, quæ continentur, *l.*

mi-

minor. 8. *D. de minoribus* , *d. l. contumacia* 53. *&* *l. contra pupillum* 54. *in princ.* *&* *de re judic.* quas tamen ſimileſque P. Faber huc congeſſit . Tandem ab hac Reg. aliena ſunt quæ hic Gloſſ. de Syndici univerſitatis dolo & contumacia .

De eo quod MINIMUM *habet iniquitatis eligendo* .

CC. IDEM (*Javolenus*) *libro ſeptimo Epiſtolarum* .

Quoties nihil ſine captione inveſtigari poteſt , eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis .

DE Pugna ſeu commiſſione duarum Interpretationum ſeu ſententiarum , quæ in quamcunque partem accipiantur *iniquitatis* ſeu mali ſpeciem aliquam in ſe continent , eſt hæc Javoleni Reg. qua quæritur , quidnam Judici tum in hoc concurſu ſeu conflictu facto opus ſit ? Et definitur , conſiliumque ſeu cautela talis ſuggeritur , eam ſententiam ſeu interpretationem præferendam , Judicique eligendam , quæ minimum habeat iniquitatis . Quod planum habet ſenſum : & eo in ſummam pertinet , quod vulgo dici ſolet : Minimum de malis , de quo Cicero 3. *de Officiis* : *Ex duobus malis minus eligendum eſſe* . Denique hæc communis notio eſt , κοινη εννοια , το ελαττον κακον , μαλλον αιρετον τυ μειζονος *communis ſententia* , *minus malum potius quam majus eligendum* : de quo Ariſtoteles & Cicero : Ut eo melius tamen adhuc hujus Reg. ſenſum aſſequi ſpeciemque genuinam ponere , alienas contra quamplurimas profligare poſſimus , tria perpendenda ſunt . Primum, *captionis* voce *hac l.* intelligendam iniquitatem , ut mox in *fine l.* dicitur , & nominatim damnum & injuriam , & ut Baſilica & Harmenopulus recte tranſtulit , βλαβην *læſionem* . Quo ipſo ſenſu *captionis* vox accipitur & *l.* 22. *§. ult. D. mandati* , *l.* 6. *§. ult. D. quæ in fraud. cred.* Error enim eſt Interpretum nonnullorum , qui *captionis* voce dolum hic & verſutiam interpretantur : Ut proinde inanis ſit eorundem labor , cum ad hanc l. agunt de captionibus & fraudibus ſeu verſutia Judicum ad veritatem eruendam : Inanis item eſt eorundem labor cum agunt de captionibus & aucupiis veterum formularum .

Secundo , *inveſtigandi* voce hac l. ſtatus Judicialis & conjecturalis indicatur : Nempe ubi in re Dubia de conjectura voluntatis agitur , ſeu in obſcura legis aut hominis voluntate , in dubia denique Juris quæſtione , eligendum eſt quod minimum habet captionis ſeu iniquitatis , id eſt , ea conjectura adhibenda eſt , ea ſententia ſequenda , (Id ſcilicet eſt *eligere*) quæ etſi iniqui aliquid habeat , minimum tamen habet . Quare tertius eſt error Interpretum , qui in ſtatu deliberativo ſpeciem hujus l. conſtituunt , num videlicet in Republ. quid mali tolerandum invehendumve ſit ; etſi & ibi quoque verum ſit , id quod minimum habeat iniquitatis , eligendum eſſe .

Tandem ait lex: *Quod minimum habet iniquitatis eligendum eſt*: Nempe præſupponendum eſt inter ſe collidi committique duas interpretationes ſeu ſententias in aliqua quæſtione dubia propoſita , aliquam iniquitatis ſpeciem præ ſe ferentes . Quare ſeptem ſequentes Interpretum ſpecies hic ſubmovendæ ſunt . Primum non hic quæritur , utrum ſententiæ mentique magis adhærendum ſit , quam ſæva verborum prærogativa & figura ſe-

ſequenda, quam ſpeciem Ravardus hic conſtituebat arg. *l.* 116. *D. de V. S.* quæ ex eodem alioquin Javoleni libro deſumpta eſt: Nam in ea ſpecie non eſt concurſus aut conſlictus duarum interpretationum iniqui aliquid in ſe continentium: verum de voluntatis conjectura agitur, quæ nihil puto habet iniquitatis. Non eſt etiam admittenda ſecunda ſpecies *legis* 45. §. 1. *D. de fideic. libert.* quia in ejus ſpecie ratio hæc vertitur, quod legatarius agnoviſſet legatum, ut proinde nihil iniqui ibi contineatur. Non admittenda tertia in condictione ob turpem cauſam, & *ſp. l. ſi procurator* 9. *D. de except. doli*: ubi ſane ſi utriuſque turpitudo verſetur, condictio ceſſat: non quia id minimum habeat iniquitatis, ſed quia in pari cauſa poſſeſſor potior eſt ſeu haberi debet, ut expreſſe dicitur *l. ſi ob turpem* 8. *D. de condict. ob turp. cauſ.* & juſtius penes eum eſt accepta pecunia, *d. l.* 9. & ſic favor poſſeſſionis in ea ſpecie militat, de quo ſunt aliquot hujus tituli Regulæ. Non admitto etiam quartam ſpeciem in Carboniano Edicto, & quidem in ſp. *l.* 3. §. 5. *D. eod. tit.* quia legis illius longe alia ratio eſt, nempe quod id quod in favorem alicujus introductum eſt, in ejus odium retorquere non oporteat, ut ibi aperte dicitur. Non admitto quintam ſpeciem Reſtitutione Minoris etiam adverſus ignorantem, *l. in cauſa* 13. §. *ult. D. de minorib.* quia ibi favor ætatis vertitur. Non admitto ſextam in ventre exheredato, mox nato, interim alendo, *l.* 1. §. *ſed etſi*, *D. de ventre in poſſeſſ. mitt.* quia & ibi favor vertitur tum alimentorum, tum & naſcentis infantis. Non admitto denique ſpeciem in temporibus appellationum, ubi equidem verum eſt, ſi non conſtet, utrum tempora appellationis præterlapſa ſint, nec ne, pro appellationis jure reſpondendum eſſe. Sed nulla ibi benignitatis ſpecies vertitur, nec benignitati litatur, haud aliter atque in ſpecie *legis* 9. *ſupra*, *h. t.*

Maneat igitur ponendam eſſe ſpeciem in duabus interpretationibus, aliquid in ſe iniqui habentibus. Cujuſmodi ſane genuina ſpecies continetur in *l.* 4. *D. de diverſ. & temp. præſcript.* quæ ex eodem Javoleni libro 7. Epiſtolarum deſumpta, huic conjungenda venit: Quæritur, ſi ſervus hereditarius nondum adita hereditate quid ſtipuletur, & fidejuſſores in diem certum acceperit: Utrum dies ſatisdationis computandus ſit ex die interpoſitæ ſtipulationis ſeu ſatisdationis, an vero a die aditæ poſtea ab herede hereditatis: de quo nihil expreſſum: & ſic ad eam obſcuri ſpeciem pertinet, quo & *lex* 34. & 114. *ſupra*. Si dicas continuo a die ſtipulationis diem cedere, *Captio* (id eſt, damnum) erit actoris ſeu heredis: Nam ita tempus cedet antequam is agere poſſit, cum ſervus agere non poſſit. Si dicas ex die aditæ hereditatis, erit captio (id eſt, damnum) fidejuſſoris: Nam ſic in longius tempus tenebitur quam in id quod promiſit, cum alias natura ſtipulationis hæc ſit, ut continuo vim ſuam accipiat, *l.* 1. & *l.* 137. *in princ. de V. O.* Quare cum utrinque iniquitatis ſpecies vertatur, illud ſane minimum habet iniquitatis, iſtud vero *iniquiſſimum*, ut diſerte dicitur *d. l.* 4. *Alioquin*, inquit, *erit iniquiſſimum ex conditione actorum obligationes reorum extendi per quos nihil factum erit quo minus cum his agi poſſit.* Igitur continuo dies ſatisdationis incipere debet, idque intuebimur, Utrum experiundi poteſtas fuerit adverſus eum qui obligatus eſt, non an is agere potuerit, qui rem in obligationem deduxit. Opponi autem vulgo *d. legi* 4. ſolet *l.* 25. *D. de ſtipulat. ſervor.* ſuper cujus conciliatione videnda ſunt quæ moliuntur Goveanus 1. *Variar.* 31. Cujacius hic & 16. *Obſ.* 38. Hotoman. 3. *Obſ.* 19. Anton. Faber 4. *Conject.* 3. Sane legem illam vel leviter inſpicienti proclive dictu eſt, Caſſii ſententiam,

xiam ibi a Venulejo referri, a qua Javolenus diverſus fuerit. In qua conciliatione acquieſco, potius quam in aliis.

Græci hanc ſpeciem ad hanc l. apponunt, ſi minor minori pecuniam crediderit & conſumpta ea ſit, utri eorum ſubveniatur, alteri injuria fieri videtur: ſed minus iniquum eſt ei ſuccurri qui conſumpſit. Verum neque hæc ſpecies hic admittenda eſt. Non patior etiam ſumi cum Cujacio ſpeciem ad hanc Reg. ex *l. ita vulneratus in fin. D. ad l. Aquil. ex l. plane de petit. hered.* quia ibi non proprie duæ iniquitatis ſpecies inter ſe committuntur, verum *abſurdi*, ut nec ex *l. plane* 38. *D. de petit. hered.* quia ibi ſtrictum jus & benignitas inter ſe committuntur. Tandem neque huic rei ſimilis eſt *lex* 85. §. *ult. ſupra*, quia ibi æquitas deſiderii committitur cum ratione naturali vel dubitatione juris.

De UTILI vel INUTILI *initio diſpoſitione*.

CCI. IDEM (*Javolenus*) *libro decimo Epiſtolarum*.

Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſive vitio ceperint.

AD *Regulam Catonianam* pertinet hæc Regula pariter ut altera, puta Rufini lex *penult.* ſeu 210. *infr. h. t.* hæc generalior eſt, illa ſpecialior. Quæſtio eſt ad validitatem eorum quæ ex teſtamento proficiſcuntur (ut ſunt hereditates, legata, fideicommiſſa, tutelæ) quodnam tempus in his ſpectandum ſit? Fieri enim poteſt, ut quod vitium initio fuit, poſtea ſublatum ſit? Et hac Reg. definitur, initium ſpectandum eſſe: initium, id eſt, conditi teſtamenti tempus & quidem in *omnibus*, quæ ex teſtamento proficiſcuntur, id eſt, ſive heredis inſtitutionem ſpectes, qua de re erit ſpecialis d. lex Rufini 210. *infra*, & §. 1. *Inſt. de exheredit. lib.* ſive legata ſpectes. Qua de re omni fuit ſingularis & ſpecialis Regula ſeu Definitio Catoniana, de qua titulus eſt in Digeſtis: Quam & multi referunt ſequunturque, & nominatim quidem Sabiniani: Ulpianus ex Sabino, *l.* 41. §. 2. *D. de leg.* 1. Idem ex Juliano Sabiniano *l.* 39. §. 2. *eod. tit.* Martianus, ex eodem Juliano *l.* 86. *de condit. & demonſtr.* Javolenus noſter & ipſe Sabinianus *h. l.* Juſtinianus ex Gajo Sabiniano, §. 11. §. 33. *Inſt. de legatis*. Nempe hæc omnia, ſi initio, teſtamenti conditi tempore, vitio laborent & inutilia ſint, tractu temporis non convaleſcunt ut maxime vitio poſtea ſublato aut impedimento: Status eventus, pendet a ſtatu cauſæ primæ: *Status* inquam, *eventus*, ut recte hic legitur, neque mutem, in ſtatum eventumque, mutuata a Rhetoribus, apud quos quid ſtatus ſit, notum eſt. formula, unde & Sabinus Javoleni præceptor Regulam ex eadem Rhetorum ſchola cauſæ conjectioni comparabat, *l.* 1. *ſupra, h.t.* Et ſane ita quoque idem Javolenus eodem libro 10. Epiſtolarum *l.* 108. *in fin. D. de V. O. dixit*: Nullam promiſſionem poſſe conſiſtere, quæ ex voluntate promittentis STATUM capit, id eſt, quæ ex voluntate & arbitrio promittentis ad effectum producitur, ut idem Javolenus loquitur *l.* 55. *D. de O. & A.*

Porro quod ait lex, OMNIA, & *ſi initium quoque ſine vitio ceperint*, hunc ſenſum habet: Si nullum ſit vitium, veluti circa cauſam efficientem, id eſt, ſi teſtamenti condendi

dendi teſtator jus habuerit teſtamenti tempore: Nam etſi poſtea teſtabilis factus fuerit, non ideo teſtamentum valebit, *l.* 8. 19. *D. qui teſtam. fac.*

Item circa ſubjectam materiam: Nam ſi res legata non fuerit in commercio teſtatoris tempore teſtamenti, etſi poſtea in commercio fuerit, legatum non valebit: Denique ſive vitium circa objectum ſit: Nam ſi heres inſtitutus, ſi legatarius capiendi jus non habeat, tempore teſtamenti, ut maxime poſtea capiendi jus nacti ſint, neque inſtitutio neque legatum valet de quo poſtremo eſt *l.* 210. *infra.*

Et hæc omnia, non tantum ex Regula generali *legis* 29. *ſupra h. t.* cujus ſpecies etſi ad cauſam teſtamentariam non pertineat, verum ad tutoris auctoritatem; attamen in commune concordat cum *hac l. & d. l.* 120. quod quæ initio vitioſa ſunt, non poſſint tractu temporis convaleſcere, verum ſingulari teſtamentorum ratione, qua juſtam voluntatis noſtræ ſententiam continere oportet, quam in rem ipſam videnda & *lex* 1. §. *exigis*, *D. de bon. poſſeſſ. ſec. tabul.*

Ex his jam apparet, ſuavem eſſe admodum ſpeciem, quæ huic R. aptatur a ſchol. Baſil. Tabellio in alieno teſtamento legatum ſibi adſcribere non poteſt. Sin autem adverſus ea fecerit, tanquam falſarius convenitur: & ideo nec poſtea utile eſt.

REGULÆ *juris civilis periculoſa.*

CCII. IDEM (*Javolenus*) *libro undecimo Regularum.*

Omnis definitio in Jure Civili periculoſa eſt: Parum eſt enim, ut non ſubverti poſſet: *

* Poſſit.

REGULÆ Juris Civilis quam periculoſæ ſint, hac poſtrema e quinque Javoleni Regulis hoc titulo poſitis, & quidem ex lib. 11. Epiſtolarum ejus deſumpta, monetur: Regulæ, inquam, Juris Civilis: id enim *Definitionis* appellatione hic indicatur, ut Baſilicà quoque agnoſcunt & Harmenopulus, *lib.* 5. *tit. ult. lib.* 6. *tit.* 2. *πας νομικος κανων omnis regula juris.* Quo ipſo ſenſu Definitionis vox non uno loco effertur, verbi gratia, in *l.* 32. *D. de uſuris l.* 4. §. 1. *D. de hered. inſtit. l.* 10. *D. de auro arg. leg. l.* 22. §. 1. *D. quando dies legat. l.* 25. §. *idem Julianus*, *D. de uſufruct. l.* 1. *D. de Reg. Caton. & ſimilibus.* Et *l.* 1. §. 5. *D. quod vi aut clam*: (ubi Ulpian. diſertis verbis regulam Quinti Mucii ſupra poſitam *l.* 73. §. 2. *definitionem* vocat) vel plenius Juris definitionis, *l.* 4. *Cod. in quib. cauſ. ceſſ. longi temp. præſ.* Veteres Regulæ & antiquæ definitiones, *l.* 4. *Cod. de verb. ſignif.* Ita etiam Papiniani *libri Definitionum* nihil aliud ſunt quam libri Regularum, unde inter alias deſumpta eſt *lex* 83. *ſupra h. t.* Quomodo & *definiendi* vox multis locis eodem ſenſu effertur, ut *l.* 1. *D. de regul. Caton. l.* 14. *de diverſ. tempor. l.* 2. §. *Scævola*, *D. de eo quod certo loco*, *l.* 5. §. 8. *D. de donat. int. vir. & uxor. l.* 3. *& l.* 15. *de impenſis in res dotales*, *l.* 6. *de divortiis l.* 9. §. *ſed facti*, *D. de juris & facti ign. l.* 97. *D. de ſolution. & d. l.* 4. §. 1. *D. de hered. inſt. l.* 35. *de obligat. & action.* Imo & plenius *regulariter definiri*, *l. regulariter* 9. *D. de hered. pet.* *regulariter definire*, *l. ſed etſi* 25. §. *idem Julianus* 5. *D. de uſufructu.*

Peri-

Periculoſæ igitur R. dicuntur *h. l.* Quod quidem triplici ratione ſive reſpectu dici poſſit. Primum ratione *Compoſitionis*: concinnare quippe eas non eſt cujusvis, ſed magni artificis & Juris conſulti, cum non facile quid in univerſum definiri poſſit, ut dicitur in ſp. *l. 15. in fin. D. de impenſ. in res dotal. factis*, præſertim ubi res in facto magis & æquitate quam in jure conſiſtit, quo pertinet lex *quatenus* 24. *ſupra l. 32. D. de uſuris, l. 14. in princ. D. de div. & temp. praſcr.* Secundo *periculoſæ*, dici poſſunt Regulæ Juris Civilis ratione *Exceptionum* & caſuum ſpecialium quas *Fallentias* vocant, ſeu ſingularium, quia ſæpe fallunt pede Regulæ vario, ſeu quaſdam patiuntur reprehenſiones ob varietatem circumſtantiarum, vel æquitatis ſingularis ſpeciem aliquam, quia jus in cauſa poſitum eſt, *l. 52. D. ad L. Aquil.* ut proinde *ſæpe generi per ſpeciem derogetur*, *l.* 80. *ſupra*. Quo pertinet germanus Quintiliani locus *lib. 2. cap. 13. Moris mihi ſemper fuit*, inquit, *quam minimum me alligare ad præcepta quæ Catholica vocant, id eſt, Univerſalia & perpetualia: Raro enim reperitur hoc genus, ut non LABEFACTARI parte aliqua aut SUBRUI poſſit:* Hinc vulgatæ illæ formulæ, Regulam aliquam non eſſe perpetuam, *l. 9. de juris & facti ignor. l. 140. §. 2. D. de V. O. l. 40. D. de condict. indeb. l. 1. D. de Reg. Caton.* Eodemque ſpectant illæ a modeſtia profectæ JCtorum enunciationes in Regulis efferendis, *Plerumque*, *Ferme*, *Videtur*, quæ etiam hoc titulo occurrunt. Et hanc quidem hujus Reg. ſententiam Græci putant, nempe definitionem omnem juris generalem, *καθολικον κανονα genericam regulam* vitiari ſpeciali alia lege, exemplo mutui propoſito, ubi regula quidem generalis eſt, ut omnis qui mutuum dedit, ſuum recipiat. Verum lex alia ait, qui filio pecuniam credit eam perdit, & hæc illam ſubvertit. Tandem periculoſa eſt Regula, facileque ſubverti poteſt ob ejus *Applicationem*, *εφαρμογην*, propter ſummam videlicet attentionem, quæ in ea applicanda ad REM ſeu ſpeciem propoſitam requiritur: Nihil enim tam minimum in Reg. præterire poſſis, in nullo quamvis modico VITIARI ea, quin falſam eam & obſtipam Lesbiamque facias: veluti (ut cautelas quaſdam juſtæ applicationis hic proponam). 1. Niſi *Verba* ſingula diligenter excuſſeris: 2. Niſi *Finem Regulæ* probe perſpectum habueris: 3. Niſi *Terminos* habiles ſuppoſueris: 4. Niſi æquum bonum, a ſtricto jure in ſingularibus quibusdam caſibus, diſtinxeris, quo pertinet Pauli monitum ex Celſo, *l. 91. §. 3. D. de V. O.* 5. Niſi (quod palmarium & potiſſimum hic eſt) *ex Jure* quodquod eſt Regulam feceris, id eſt, niſi (ut loquuntur Interpretes) regulam generaliter ſeu indiſtincte poſitam & loquentem per exempla in ea relata, vel ad eam referenda declaraveris, falſam eam feceris: quam poſtremam cautelam initio ſtatim hujus tituli ſuggerit *lex* 1. *ſupra*, *h. t.* quo ſe hic plerique Interpretum referunt miſſamque hanc ideo faciunt, quæ pariter air, *Regulam officium ſuum perdere ſimul cum in aliquo vitiata eſt: in aliquo ait*, id eſt, quamlibet parvum id ſit, quamlibet minimum. Unde jam liquet, retinendam hic omnimodis lectionem, *Parum eſt*, quod Antonius Auguſtinus 3. Emend. 9. *p.* 208. Joann. Ferrar. Monta. recte jam olim tuiti ſunt, & poſt eos Carolus Molinæus: non vero *rarum*, ut Budæus & Haloander, hoc ſenſu, quod niſi circumſpecti ſimus, parum ſit, id eſt parum, ſeu non multum abſit, quin ſubverti queat, & ut Græci efferunt *ευχερως, ως γος ανατρεπεται facile & abſque labore convertitur*.

Et hæc quidem ita Javolenus, qui tamen alias Regulas generales peremptorias ipſemet audenter concinnavit, cujuſmodi fuerunt quatuor ſuperiores, ac nominatim pro-

xime præcedens *lex* 201. ubi petemptoria voce ait, OMNIA, *quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capere, ſi initium quoque ſine vitio ceperint*.

Cæterum de definitionibus, id eſt, de Regulis & præceptis *Juris Civilis* nominatim agere ſe teſtatur Javolenus: nam *Definitiones juris naturalis*, id eſt, Naturalia jura ſeu præcepta, divina quadam providentia conſtituta, ut ſemper firma atque immutabilia permanent, §. *ult. Inſt. de I. N. G.* &c. ita & ex certæ ſunt, neque ut definitiones juris civilis periculoſa eſſe poſſunt.

Et ita quidem, ut eo redeam, hæc lex intelligenda eſt, *definitionis* voce accepta, ut Græci accepere, pro Regula & canone. Etſi ſunt qui malunt *Definitionis* vocem hic accipere de nominis reive propoſitæ explicatione, quæ eſſentiam rei explicat & quid quæque res ſit, λογῳ της ουσιας *ſubſtantiæ expoſitione*, denique de definitionibus Logicis ſeu Dialecticis. Certe & hæ ipſæ quoque *periculoſæ* ſunt, facileque ſubverti poſſunt: Quintilianus *lib. 7. c. 3.* de his agens: *Nam eſt etiam* PERICULOSUM, *cum ſi uno in verbo ſit erratum tota cauſa cecidiſſe videamur*. Et mox. *Ea* (finitio) *duobus generibus* EVERTITUR, *ſi aut falſa eſt, aut parum plena*. Et Philoſophus, παντων ρασον ορον ανασκευασαι, και ρασον παντων ορον αναιρειν *omnium facilius eſt regulam reſtaurare & facilius omnium regulam de medio tollere*. Idque in Definitionibus juris nominatim cernitur, quæ ſane periculoſæ maxime ſunt, ſi ad juſtam Dialecticæ lancem exigantur. Ego tamen priori interpretationi adhærendum omnino cenſeo, nempe hanc l. de Regulis Juris Civilis & aphoriſmis accipiendam: cujuſmodi etiam Regulæ plures iiſdem Javoleni Epiſtolarum libris occurrunt. Neque in contrarium movent argumenta, quibus Vir Doctiſſimus ſublimiſque judicii nuper hanc l. de Definitione Dialectica, non vero de Regula, accipiendam contendere it. Primum, nulla, inquit, *Neceſſitas* urget, ut hic *Definitio* pro Regula accipiatur. Eſto, nullam neceſſitatem hanc in partem video, ſed neque in alteram partem ulla neceſſitas apparet: cum de utroque juxta vox *Definitionis* accipi poſſit. Ait ſecundo, *Definitionis* verbum frequentius uſurpari pro deſcriptione ipſius rei ſubſtantiæ. Id vero eſt quod pernego de jure: nam imo frequentius definitionis & definiendi vox in Jure pro Regula effertur. De definitione jam ſupra leges plures citatæ, de definiendi voce idem dicendum, quæque utique pro regula ſtatum ſignificat, veluti *l. 14. de div. tempor. l. 2. §. Scævola, de eo quod certo loco, l. 3. 15. de impenſis in res dot. l. 6. de divort. l. 9. §. ſed facti, D. de juris & facti ign. l. 97. de ſolutionibus l. 5. §. conceſſa, D. de donat. int. vir. l. 7. §. 1. de except. rei jud. l. 35. de obligat. l. 9. de hered. pet.* Ac neſcio an ullibi toto jure definitionis vox definitione Logica uſurpetur. *Definiendi* ſane verbo hoc ſenſu utitur JC. Paulus in *l. 1. D. de tutelis*, & exinde in Inſt. §. 1. *eod. tit.* Et quod Modeſtinus ait, in *l. non aliter 69. §. 1. D. de legat. 3.* in cauſa teſtamentorum non ad *definitionem* utique eſſe deſcendendum, cum plerumque abuſive loquantur, nec propriis nominibus ac vocabulis ſemper utantur, id de propria verbi ſignificatione accipiendum eſt, ut etiam ejuſdem *initio* vocatur, & *l. 18. §. 3. D. de inſtructo leg.* Etſi ibi Græci vertunt ακριβεις ορους *accuratas definitiones*. Ait tertio, quod ſi dictum illud pertineret ad Regulam, Juſtinianus id non poſuiſſet inter Regulas juris, ſed potius collocaſſet ſtatim ſcilicet, poſt *legem.* 1. hujus tituli: ubi ex Paulo Juriſconſ. de regulis in univerſum tractaverat, earumque pericula deſcripſerat. Quaſi vero non tot aliæ vel hoc ipſo titulo, leges occurrant concordantes, locis tamen diſparatis diſ-

ſitique

Digitized by Google

ſitiſque poſitæ? Imo Tribonianus pro inſtituto ſuo hanc l. inter quinque Javoleni regulas continuo ordine, propriaque ſede, & poſtremam quidem hanc, locatam voluit. Ait poſtremum, quod ipſa ratio doceat, definitiones Dialecticas in jure potiſſimum periculoſas & fallaces eſſe, quodque infinitis experimentis demonſtrari poſſit, illas, quas juris auctores tradiderunt definitiones, minus tutas eſſe, ſi ad juſtam Dialecticorum lancem exigantur. Eſto. Sed & hoc ipſum ſane de Regulis Juris ſupra cumulate oſtendimus. Maneat igitur, *Definitionem* hic pro Regula accipiendam. Et ſane, ut novis id argumentis nunc magis magiſque ſtabiliam, notandum. Primo hanc l. deſumptam ex Javoleni libris Epiſtolarum, & ſic non ex libris Dogmaticis Theoreticis, verum ex Pragmaticis libris *Reſponſorum* ejus per Epiſtolam: ubi vix eſt, ut Javolenus in propoſita facti quæſtione conſultus, de Logica definitione quidquam egerit cogitaveritve, verum de Definitione potius, id eſt, Regula Juris: quæ cum pro dubitandi ratione vel a conſultore, vel ab ipſomet in medium allata fuiſſet, hoc reſponſo ſuo monuerit, periculoſe omnem definitionem, id eſt, Regulam, objici. Quomodo eodem plane ſenſu, Paulus propoſita quadam conſtitutione ſeu Jure quod veteres conſtituerant, id eſt, Regula, Juris Civilis, utrum perpetua ea eſſet, & quidem in caſu propoſito, ex Celſo definit eam perpetuam non eſſe: addito, ex eodem Celſo, ſub auctoritate Juris ſcientiæ plerumque perniciose errari, *l.* 91. §. 3. *D. de V. O.* id eſt, ſub auctoritate Regularum Juris, ſcilicet Civilis. Quomodo & hic dicitur, *omnis definitio in Jure Civili*, & idem Javolenus lib. 9. Epiſtolarum *in l.* 23. *de uſucap.* dixit, *minime conveniens* eſſe JURE CIVILI, *ut una res diverſis temporibus capiatur*, ubi vides etiam Regulam Juris Civilis ab eo urgeri; de quo alioquin Javoleno Plinius *lib. 6. epiſt.* 15. eum *licet dubiæ ſanitatis, etiam* JUS CIVILE *publice reſpondiſſe*. Et profecto, quod ſecundum novumque argumentum ſuperioribus addo, hæc ipſa JURIS CIVILIS appellatio oſtendit agi hic non de definitione quæ naturam & ſubſtantiam rei alicujus deſcribit, ſeu de definitione Logica, verum de *Regulis Juris Civilis*. Nam ita *Juris Civilis Regula* dicuntur *l.* 28. *D. de pactis*, *l.* 4. *D. qui teſt. fac. l. ſi mihi* 12. §. *regula* 1. *D. de legat.* 1. Similiter ſupra quoque *l. fraudis* 79. Papinianus: *Semper in Jure Civili*, &c. Sic & *l.* 161. in *Jure Civili* receptum eſt: ut & *l.* 24. *D. de condit. & demonſtr.* conſtitutum, *l.* 53. *D. de ſolutionibus*, &c. quibus verbis omnino Regulæ juris indicantur & ſubjiciuntur. Indeque & *civilis conſtitutio* pro Regula, *l.* 1. *de privatis delictis*, conſtitutio ſimpliciter, *l. ult.* §. 3. *D. de V. O.* Tandem hæc eſt, illud JUS CIVILE ſpecialiter dictum, quod ſine ſcripto in ſola Prudentum interpretatione, auctoritate conſiſtebat, *l.* 2. §. *his le. ib.* §. *noviſſime*, & §. *deinde*, *D. de orig. jur.* Cujus pars præcipua, Regulæ Juris, quibus Jus Civile olim fundatum & conſtitutum fuit generatim. Vide *d. l.* 2. §. *poſt hos Quintus* 41. *de orig. jur.* Eodemque ſenſu paſſim Cicero Jus Civile uſurpat, & a legibus ſeparat, *lib.* 3. *officior. & alibi*.

DECI-

Digitized by Google

DECIMA SEPTIMA REGULARUM

Collectio ſeu Syſtema: ubi continentur

P O M P O N I I

REGULÆ quatuor ex libris Pomponii ad Q. Mutium (Scævolam ſcilicet) & Variarum Lectionum.

POMPONII, (*qui ſub Marco Imp. ſcripſit*) *Regulæ quatuor ſequuntur: & quidem ut nonnullæ jam ſupra ex libris ad Sabinum, ita tres nunc e libris ejus* ad Quint. Mutium Scævolam, *deflorata, decerpta: Cujus alioquin ipſius Quint. Mutii quinque Regulæ continentur ſupra* l. 73. *Collegerat ſcilicet, Quint. Mutius Scævola primus Regulas Juris Civilis, quæ in foro obtinebant (ut docet idem Pomponius* l. 2. §. 41. D. de *orig. jur. cum ait eum*, Jus Civile primum generatim conſtituiſſe, *quam in rem vide quæ* ad l. ſuperiorem *prolixe dixi*:) *Ad eas poſtea Regulas Pomponius Notas ſcripſit, proficiente jam indies Juriſprudentia*: Notas, *inquam, quibus, vel rationibus eas firmavit, vel vitia earum Regularum ſubnotavit, vel exempla congeſſit, ita quidem ut & ipſe Pomponius hiſce Notis quaſdam alias Regulas inſperſerit, de quarum numero ſunt ſequentes.*

De DAMNI *Communione*.

CCIII. POMPONIUS *libro octavo ad Quint. Mutium*.

Quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur ſentire.

DE *Damni* communione, eſt hæc Reg. qua quæritur, utrum ei qui culpa ſua damnum ſenſit, ita culpa ſua noceat, ut & periculum rei ſemper ad eum ſpectet, & actionem nullam unquam habeat ad damnum evitandum, vel alteri communicandum? Id, inquam, hac Reg. quæritur: Et vero eadem definitur, periculum ad eum ſolum ſpectare, neque eo nomine actionem ullam adverſus alterum ei competere poſſe: hac R. pro ratione ſubjecta, quia nec damnum ſentire videatur. Quare eodem jam redit hæc Reg. quo duæ præterea hoc titulo aliæ, puta *lex* 155. *in princ.* & 173. §. 2. Ex quibus, juncta hac Reg. hæc generalis Regula conficitur, factum cuique ſuum, veluti vim *d. l.* 155. moram *d. l.* 173. culpam, *hac l.* non alteri nocere debere: Nil igitur commune cum hac Reg. habet quod vulgo dicitur: *Scienti & conſentienti injuriam non fieri*, ſeu nullam eſſe injuriam quæ in volentem fiat, non videri fraudari eos qui ſciunt & conſentiunt, *l.* 145.

145. *ſup.* Neque enim hæc culpa eſt facti proprii, verum patientia alieni, etſi & hæc quodammodo culpæ ſpecies ſit: Quare perperam Interpretes id huc trahunt.

Duo autem ſunt effectus hujus Reg. Prior eſt, quod periculum rei pertineat ad eum, cujus culpa damnum datum eſt: veluti ſi culpa emptoris res evincatur, non datur ei actio de evictione vel duplæ ſtipulatio, ſed damnum evictionis ad eum pertinet, *l.* 29. §. 1. *D. de eviction.* Alter effectus eſt, quod is, qui culpa ſua damnum ſentit, alium in communionem damni vocare non poſſit, veluti ſi coheres aliquid præſtet ex facto ſuo, id a coherede non repetit, *l.* 44. §. 5. *D. famil. erciſc.* Hinc & condominus, cujus juſſu ſervus communis damnum dedit, condominum in damni communionem vocare non poteſt, *l.* 17. *D. de noxal. action.* Idemque dicendum de Socio *l.* 52. §. *ult. D. pro ſocio.* Idemque ſpectatur in actione Legis Aquiliæ, ut in ſp. *l. ult. D. commodati*: & in Falcidiæ deductione in *ſp. legis, in quantitate* 61. *D. ad L. Falcid.* Item in expenſis repetendis ut in ſp. *l.* 37. *D. de R.V.* in pœna repetenda, ut in *ſp. l. qui proprio,* §. *item, D. de procuratoribus*. Denique qui culpa ſua damnum ſentit, & ipſe & ſolus damnum ſentire tenetur, quia nec ſentire videtur.

Cum tam variis adeo ſpeciebus hæc Reg. aptari poſſit, genuina ſpecies ponenda eſt in Damno Legatorum ſeu Legatis amittendis, ut docet *lex 66. D. de jur. dot. l.* 77. *D. de adquir. heredit. l.* 45. *D. de leg.* 2. quæ ex eodem octavo Pomponii ad Q. Mutium libro deſumptæ ſunt, quo quidem libro Pomponius ex profeſſo egit de acquiſitione & amiſſione Legatorum. Et quidem poni poteſt ſpecies in Herede *ex l.* 9. §. 1. *D. de vi & vi arm.* Finge, heres legatum uſumfructum Legatarii interpellavit? Ut maxime tempus uſusfructus poſtea finitum fuerit violentus heres uſumfructum ſemel a ſe interpellatum inſtaurare, & inſtaurati uſusfructus damnum culpæ ſuæ imputare debet, quia nec damnum ſentire intelligitur. Factum ſcilicet cuique ſuum non adverſario nocere debet *d. l.* 55. *in princ. ſupra*; cui hæc ipſa ſpecies aptanda eſt. Poni poteſt vice verſa ſpecies in Legatario: Finge, uſufructuarius uſumfructum extraneo cedit? Damnum ſeu jacturam uſusfructus facit, culpæ ſcilicet ſuæ imputet, qui cedendo uſumfructum eum extinxit, *d. l.* 66. *D. de jur. dot.* quæ huic inter alias conjungenda venit. Idem fuerit ſi uſumfructum legatarius repudiaverit: Niſi forte eum repudiaverit ante diem & conditionem ſub qua relictus fuit, *d. l.* 45. §. 1. *D. de legat.* 2. quæ & ipſa lex huic R. inter alias conjungenda venit. Sic quidem ut hæc R. pro dubitandi ratione ad hanc poſtremam ſpeciem ſeu exceptionem a Pomponio allata videatur.

Cæteroquin quod de repudiatione legati ante diem vel conditionem dictum eſt, idem & in hereditate obtinet: Heres ſcilicet qui repudiat hereditatem ante diem vel conditionem, nihil agit, & ſic culpæ ſuæ damnum non ſentit, quæ ſententia fuit *legis* 174. §. 1. *ſupra*. Quia ſcilicet, ut hæc Reg. obtineat, præſupponi oportet, rem renunciantis eſſe.

Poni poſſet & exemplum in ſtatulibero, qui conditioni non paret, & ideo damno libertatis vel in totum vel diutius mulctatur, quod Pomponius noſter aliquot locis admonet, *l.* 8. *l. ult. in fin. l. ſtatuliber.* §. *ult. D. de ſtatuliber. l.* 4. §. *ult. D. de man. teſtam.* Et quidem hæc ſpecies apponi poſſet arg. *l.* 20. *D. de uſu & uſufr. leg.* quæ ex eodem libro deſumpta eſt: Etſi de ſtatuliberis proprie egerit Pomponius libro 19. non hoc octavo.

De

De VI ACTIONIS *alicui competentis.*

CCIV. IDEM (*Pomponius*) *libro vigeſimo octavo ad Quint. Mutium.*

Minus eſt actionem habere quam rem.

DE VI ACTIONIS alicui competentis ad rem, & POSSESSIONIS ipſius, eſt hæc Reg. qua differentia inter hæc proponitur: *minus* ſcilicet *eſſe*, *actionem habere*, *quam Rem*: Cui R. concordant, de poſſeſſionis commodo & prærogativa, quinque aliæ hujus tituli Regulæ, in *l.* 25. 33. 126. §. 2. 128. *in princ.* 154. *ſupra*, (quarum omnium ſynopſin habes ad *d. l.* 25.) Contra huic R. ilico opponitur *lex* 15. *ſup.* ubi dicitur, *eum qui actionem habet ad rem recuperandam, rem ipſam habere videri*, uti vice verſa inter alias ſubſcribit *d. lex* 25. ubi dicitur, *plus cautionis in re eſſe, quam in perſona*. Verum ut diſtinctione jam hoc diſſidium compoſuimus in explicatione *dictarum legum*, non quomodo Cujacius, qui arrepta occaſione vocis VIDERI in *dict. l.* 15. diſtinguit inter fictionem ſeu *φαντασίαν*, & rei veritatem, ita vel maxime componi poteſt ex ea ſpecie quæ huic Reg. aptanda venit: Nempe enim liber 28. Pomponii ad Qu. Mucium, (unde hæc unica lex deſumpta eſt,) occupatus fuit, ut ex præcedentibus & ſequentibus libris colligi poteſt, circa *Actionem pignoratitiam*: hac igitur Juris parte ſpecies ponenda eſt: quod & Græci fecere. Et vero in ea pariter, ut alias veriſſimum eſt: *Minus eſſe actionem habere quam rem*, tum quia ſi de debitoribus agitur, facile illi facultatibus labi poſſunt, & propter inopiam adverſarii vel aliter inanis actio eſt, *l. nam is* 6. *de dolo malo*, *l.* 24. *mandati*, tum quia litium & executionum eventus in incerto ſæpe eſt, *l.* 51. *de peculio*. Hinc vulgatum illud, ſatius eſſe pignori incumbere quam in rem agere, vel etiam perſonali actione experiri. Hinc & ſi eadem res eodem tempore duobus ab eodem domino obligata ſit, potior eſt poſſeſſor, *l. ſi debitor* 10. *D. de pignoribus*, *l.* 1. *de Salviano interdicto*, ut & ſi a diverſis non dominis, *l.* 14. *qui potior in pign.* Hinc quoque creditori pignoratitio furti actio competit, pignore ſubrepto, *l.* 12. §. 1. *l.* 14. §. 5. 6. 7. 14. *de furtis*, *l.* 26. *C. de pignoribus*. Paulus 2. *Sent.* 31. §. 16. §. *furtis* 14. *Inſt. de obligat. quæ ex delicto*: etiam adverſus dominum. Hinc & creditor cum debitore pignoratitia agere poteſt qui rem alienam pignori dedit, etſi is ſolvendo ſit, *l.* 32. *de pignorat. act.* Hinc & plus cautionis in pignore eſt, quam in fidejuſſore, de quo jam ad *l.* 25. *ſupr.* Hinc hypothecarii creditores, qui pignora acceperunt, privilegiis omnibus quæ perſonalibus actionibus competunt, præferuntur, *l. eos* 9. *Cod. qui potiores in pignore*. Cernitur & hujus Reg. fides, commodumque adeo poſſeſſionis, quoad onus probationis: Creditor ſcilicet, ſi pignoratitia ſeu hypothecaria, ſeu quaſi Serviana, pignus perſequatur adverſus tertium poſſeſſorem, duo ante omnia *implere* debet, id eſt, probare, primo conventionem; quod ſcilicet inter eum & debitorem convenerit, ut ea res pignori eſſet: ſecundo, dominium rei, id eſt, rem pertinuiſſe ad debitorem, cum pignori ſeu hypothecæ daretur ſeu ſupponeretur *l.* 23. *D. de probat. l.* 3. & 15. §. 1. *D. de pignor.* Unde apparet minus eſſe actionem habere quam rem, etiam ob probationis onus. Quod poſtremum extra cauſam pignoris, ali-

bi

bi quoque ſpectatur. Nempe & ita actore in probatione deficiente, etſi poſſeſſor, nil præſtet, ſecundum poſſeſſorem dari ſolet, ut non poſſit non minus eſſe actionem habere quam rem, quia ſæpe bonæ cauſæ mala eſt inſtantia; ex quo fit, ut actori lis pereat, *l. 73. D. de judiciis*, *l. 3. D. de pignor.*

Verum de aliis effectibus hujus Regulæ circa pignoratitiam actionem videndi ſunt qui de pignoribus ſcripſere: Inter alios Neguzantius *initio ſtatim de Pignoribus*. Cætera de poſſeſſionis commodo poſſeſſorumque præcipuo jure habes ad concordantes Regulas: & in Synopſi ad *d. l. 25.* quæ prima de eorum numero eſt.

De his quæ A NOBIS ABIRE *poſſunt*.

CCV. IDEM (*Pomponius*) *lib. 39. ad Quint. Mucium*.

Plerumque fit, ut etiam ea quæ nobis 1 *abire poſſint, proinde* 2 *in eo ſtatu ſint, atque ſi non eſſent ejus conditionis, ut abire poſſent: Et* 3 *ideo, quod fiſco* obligamus, *& vindicare interdum*, 4 *& alienare, & ſervitutem in* 5 *prædio imponere poſſumus*.

1 a nobis. 2 id eſt, perinde, vide Briſſonii παρεργα, p. 402. 3 ideo &. 4. pro interim, quaſi interea dum. 5 παρελκει.

R*Em meam*, quam in præſens equidem pleno jure poſſideo ſeu quæ *in bonis* meis interim eſt, verum quæ *a me abire*, id eſt, a dominio meo recedere, avelli, auferri aliqua ex cauſa poteſt, utrum (quia, verbi gratia, eam *obligavi*, ſeu hypothecæ nexui,) 1. Vindicare interim, 2. Alienare, 3. Eique ſervitutem imponere poſſim quæritur: *Rem*, inquam, quæ a me abire poteſt, ſeu, ut hac eadem quoque Reg. dicitur, quæ in eo ſtatu eſt, ejus CONDITIONIS eſt, ut abire poſſit. Non equidem *caſu* aliquo vis majoris aut fortuito (cui omnis generis bona certe ſubjacent) verum ex OBLIGATIONE aliqua vel conventione veluti *hypotheca*, cui rem meam, puta prædium, ſuppoſui; de hac quippe obligationis ſpecie proprie hæc lex accipienda eſt, exemplumque adeo ponendum in Pignore ſeu Hypotheca: quod docent tum expreſſa verba legis: *& ideo quod fiſco obligamus*, tum vox *abire*, *nobis*, inquit, *abire poſſunt*, & mox, *ut abire poſſent*. *Abire* dicuntur, quæ non vi aliqua auferuntur, ſed implexa vel adjecta rei alicui conditione jure conventionis, aut neceſſitate a nobis recedunt, diffluunt, elabuntur. Quo ipſo juris (ut loquitur Papinianus, *l. 2. de diſtr. pign.*) ſenſu eademque formula uſus eſt Paulus in gemina germana *l. non ideo minus 66. D. de rei vindic.* de qua l. mox. Sic ut & in Addictione in diem, res a domino abire dicitur, *l. 1. de in diem addict.* meliore conditione oblata. *Eximendi ab aliquo* verbo utitur Ulpianus, *l. 12. §. 2. D. famil. erciſc.*

Ergo in re pignori obligata ſp. hujus R. ponenda eſt. Idem vero quæri poteſt de eo bonorum genere, quæ nobis deferuntur noſtraque ſunt, ſub conditione reſolutiva, vel ex Juris Civilis diſpoſitione, vel ex conventione ſeu contractu, vel ex ultima voluntate ſeu teſtamento: quæ & ipſa a nobis *abire* poſſe dicuntur: *Conventione*, inquam, veluti ſi res mihi in diem addicta fuerit, *d. l. 1. Teſtamento*, quia libertas ſervo here-

Digitized by Google

ditario relicta eſt, in diem vel ſub conditione, vel quia res alia legata in diem vel ſub conditione, quæ & dicuntur ex caſu, id eſt, ex cauſa implexa auferri, *l.* 139. *§.* 1. *ſup. h. t.* Sane hæ quoque res omnes, puta, in diem addictæ, ſtatuliber, res in diem & ſub conditione legata, interim quidem *heredis* ſunt & debitoris: Ita tamen ſunt ut *perfecte* non ſint, quia ex cauſa auferri vel abire poſſunt, vel alio emptore plus licitante, vel die aut conditione exiſtente. His adde & ſervum noxæ deditum, peculium item ſervi vel filiifam. neque enim hæc propria ſunt: de quibus & ſimilibus *lex non videntur* 83. *ſup.* accipienda eſt, ubi vide quæ dixi. In his inquam bonis quoque hujus Reg. ſpecies aptari poteſt: etſi propria illa ſit quam dixi, de bonis inquam debitoris ipſius propriis ab eo hypothecæ nexis, quantum ſcilicet Juris in his ipſe rei, ſeu pignotis dominus, id eſt, debitor, *interdum* (id eſt, interea dum, ſeu interim) habeat, quo ſenſu vox, *interdum*, ſæpe etiam apud Apulejum, (Pomponii Juriſconſulti æqualem ſeu coætaneum) alioſque non ſemel accipitur. Ideo ſcholia Græci hic vertunt *ἐν τῷ μεταξὺ interim*: cum ipſa Baſilica habeant, *ἕως ὅτε dum*. De debitore, inquam, & prædio ab eo obligato id quæritur, utrum rem hujuſcemodi interim vindicare ipſe a tertio poſſeſſore poſſit? Id quod hac Reg. aſſeritur. Idemque ipſum & de altero illo, quod dixi, bonorum genere dici poteſt, nempe & ea interim vindicari poſſe: Non ideo minus ſcilicet, ut noſtrum interim vindicamus, quod abire nobis, (id eſt, abiturum a nobis) dominium ſperatur, *d. l. non ideo 66. D. de R. V.* In rei ſcilicet vindicatione ſatis eſt rem ſuam eſſe, etſi perfecte ſua non ſit, ut dicitur *d. l.* 139. *§.* 1. Et hæc de vindicatione. SECUNDO quæritur, utrum eam rem, prædium, inquam, a me hypothecæ nexum interim *alienare, deque eo diſponere poſſim?* Id quod hac Reg. aſſeritur: *Cum ſua cauſa* tamen, id eſt, cum conditione reſolutiva, commiſſoria: Quod hic ſubjiciendum & addendum poſt Placentinum recte monuit Accurſius, Albericus, cum onere ſuo cum vinculo pignoris, *l. debitorem 15. Cod. de pignorib. l. un. Cod. rem alien. gerenti*. Quod ſane ut voce INTERDUM, ſatis indicatur, ita etiam Pomponius ſubjecerat ſeu addiderat, idque toto Jure Civili ita ſe habere ſcripſerat, *l. alienatio 67. D. de contrah. empt.* (quæ huic noſtræ, ceu ex eodem libro deſumpta, conjungenda venit:) *Alienatio*, inquit, *cum ſit, cum ſua cauſa dominium ad alium transferimus, quæ eſſet futura, ſi apud nos ea manſiſſet*. Idque *toto Jure Civili* ita ſe habet, præterquam ſi aliquid nominatim ſit conſtitutum. Quare poteſt debitor fundum a ſe hypothecæ obligatum interim *alienare*, ſed cum ſua cauſa, quæ propria hujus l. ſpecies eſt. Quomodo, ut ex altero illo bonorum genere exemplum apponamus, poteſt & heres interim *ſtatuliberum*, qui abire poteſt, alienare, in ſolutum dare, ſic tamen ut vel ſtatuliber emptori novo, quod dare juſſus eſt, vel re aut conditione exiſtente dando liber fiat: id quod lege XII. Tabularum nominatim comprehenſum fuerat, ut idem Pomponius libris ad Quint. Mucium docet, *l.* 29. *§.* 1. *D. de ſtatuliber.* Modeſtinus *l.* 25. *D. eod.* Ulpianus *fragm. tit.* 2. *§.* 4. vel ſi creditori in ſolutum datus fuerit, & conditio defecerit alioquin ſtatuliberum dando, non liberatur debitor: quia hominem creditoris *perfecte* non facit, *l. cum quis 38. §. 3. D. de ſolut.* ſeu hujus rei ſolutio non poteſt niſi ex eventu liberare, *l. qui res ſuas 98. in prin. D. eod.* denique ſtatuliberum dando non in plenum ſtipulatoris hominem facit, *l. Neratius 63. D. de condict. ind.* Statuliberi enim conditio ambulatoria eſt, ut loquitur Papinianus *l. 34. in princ. D. de ſtatulib.* Quare

relo-

reſoluto Jure dantis, reſolvi & evaneſcere jus accipientis neceſſe eſt, *l.* 31. *D. de Pignor. l.* 12. *Cod. de diſtract. pign.* Quanquam *l. ult.* §. *ſed quia*, *Cod. comm. de legat.* ſingulariter receptum eſt, abolita veteris juris diſpoſitione, quod heres rem ſub conditione legatam alienare nequeat.

Tandem quæritur, utrum *ſervitutem prædio*, *quod nobis abire poteſt*, (quia hypothecæ id nexuimus, obligavimus) imponere interim poſſimus? Id quod *hac l.* pariter aſſeritur, advocata & propoſita hac Regula, Nempe plerumque fieri ut etiam ea, quæ nobis abire poſſunt, *proinde* (id eſt, perinde) in eo ſtatu ſint, atque ſi non eſſent ejus conditionis, ut abire poſſent. Ac nominatim illud aſſeritur in bonis obligatis hypothecæ, quæ ſane jure noſtra ſunt. Quod & ipſum obtinet in altero illo bonorum genere, quæ, inquam, initio adquiſitionis non perfecte nobis adquiſita fuerunt, verum ſub conditione reſolutiva, nam ut has res interim vindicare, & cum cauſa alienare poſſumus (uti omnis alienatio cum fit, vel cum cauſa ſua dominium ad alium transferimus, *d. l.* 67. (quæ huic, ut dixi, jungenda eſt) & *l. traditio* 20. *D. de adquir. rer. dom.* ita & his rebus ſervitutem imponere poſſumus, cum ſua ſcilicet pariter cauſa. Quare, & ſi heres, cum legatus eſſet fundus ſub conditione, impoſuit ſervitutes, extinguentur ſi legati conditio exiſtat, *l. is cui* 11. §. 1. *D. quemad. ſerv. amitt.* Et retro tamen, adquiſitæ ſequuntur legatarium, ut ibidem ſubjicitur. Meliorem enim conditionem ejus fieri nil impedit, deterior reddi non poteſt. Obſervandum vero nominatim hac Regula exemplum ſeu ſpeciem poni in *bonis fiſco obligatis*, quod ea, inquam, interim & vindicare & alienare, & ſervitute gravare debitor fiſci poſſit, quod etiam oſtendit *lex penult. Cod. de Privileg. Fiſci*. Et idem tamen nihilominus dicendum quoque eſt in bonis etiam pupillo pignori obligatis, uti docet *lex un. Cod. rem alien. gerent. non interd.* Imo idem obtinet in bonis cuicunque tandem creditori obligatis, *l. ſi debitor* 12. *Cod. de diſtract. pignor.* Denique id toto Jure Civili ita ſeſe habere, Pomponius *d. l.* 67. (quæ huic, uti dixi, conjungenda venit,) diſerte ſcribit, *toto Jure Civili*, id eſt, non tantum cum de fiſco agitur, verum etiam cum de privato. Unde manifeſtiſſime apparet; id quod de rebus fiſco obligatis *hac Reg.* dicitur, exempli tantum gratia a Pomponio additum, & quia hoc libro 39. ſeu ultimo ad Quint. Mucium, unde hæc l. deſumpta eſt, Pomponius de *jure fiſci* expreſſe egerat; & tandem quia de iis vel maxime dubitari potuit, videlicet propter privilegium fiſci, ex quo durior multo cujuſque apud fiſcum obligatio eſt, ut ex Seneca quoque liquet, *lib.* 4. *de Beneficiis*, *cap.* 39. *Sponſum deſcendam*, inquit, *quia promiſi, ſed non ſi ſpondere in incertum jubebis, ſi fiſco obligabis*. Quem locum hic appoſite notavit P. Faber, ut videatur inverte hic legendum, *Ideo ET*, *quod fiſco obligamus*, id eſt, non tantum quod privato, ſed etiam quod fiſco: ſed nil muto.

Ex his jam conficitur Regula, hujus l. initio præfixa, cujus hic ſenſus eſt, ſtatum cujuſque rei proprio jure noſtræ præſentem hac parte conſiderari, non vero attendi ſtatum futurum, quo res nobis abire poteſt: Denique non ſpectari dominii olim amiſſionem, & auferibilitatem, ſed præſens tantum dominium, ubi de jure vindicandi agitur, alienandi, ſervitutis imponendæ: cum in aliis alioquin nonnullis cauſis id attendatur, ut in *ſp. l.* 139. §. 1. *ſupr.* ubi dicitur, *Non perfecte videri cujuſque id eſſe*, *quod ex caſu auferri poteſt*, & in ſp. *l. Neratius*, 63. *D. de condict. indeb.* & *l.* 20. *l.* 34.

34. §. *qui hominem*, *D. de ſolution.* Nempe qui rem pignori obligatam alii ſolvit, non liberatur, quia avocari res poteſt ab eo qui pignori accepit: Et ita quidem hæc lex cum illis conciliancla venit. Ita denique accipiendum quod ſtatim initio Regulæ dicitur, *Plerumque* id fieri, ut in eodem ſtatu ſint quæ a nobis abire poſſint, quo ea quæ perfecte noſtra ſunt: *Plerumque*, nempe ſi actus interim habiti revocabiles ſint, conditione exiſtente, ut plerique ſunt: at ſi revocabiles non ſint, ut nonnulli ſunt, veluti in ſpecie illa proxime poſita, non in eodem ſtatu res ſunt in pendenti exiſtentes, ut perfecte noſtræ.

Item *plerumque*, ac maxime ſi agatur de bonis revera noſtris, ſed quæ ſub lege aliqua a nobis ex poſtfacto impoſita abire poſſunt. Græci ſpeciem hic ponunt in ſtatulibero, cui interea onus imponi non poteſt.

De LUCRO *cum alterius jactura facto.*

CCVI. IDEM (*Pomponius*) *libro nono ex Variis Lectionibus.*

Jure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem.

ALTERIUS cum detrimento & injuria *locupletior* quiſquam aliquando num fieri poſſit quæritur? Detrimento inquam & *injuria*, id eſt, damno (quo ipſo ſenſu accipitur *injuria* vox etiam *l. 75. ſupra*). Et abſciſe id hac Reg. negatur; advocata eam in rem *æquitate naturali*: pariter ut gemina germana Reg. *l. nam hoc natura* 14. *D. de cond. indeb.* quæ ejuſdem Pomponii eſt, verum ex aliis libris, ad Sabinum ſcilicet. Natura ſcilicet non patitur, ut aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus, ut homo hominis incommodo ſuum commodum augeat, ut Cicero quoque ſcribit *lib.* 3. *Officior.* qui multis ibi argumentum hoc exequitur. Ita & Terentius Andr. *act.* 4. *ſcen.* 1.

Hoccin eſt credibile aut memorabile,
Tanta vecordia innata cuiquam ſiet,
Ut malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius, ſua uti comparent commoda?

Ad hanc eandem æquitatis ſpeciem pertinet *lex* 74. 75. *ſupra*.

Ait autem lex peremptoria voce, *Neminem*, id eſt, ne pupillum quidem, minorem aut fœminam, ut in ſp. *l. ult. C. de uſucap. pro emptore*, (hinc adeo pupillus in id quod locupletior factus eſt, teneri dicitur, *l.* 3. §. *pupillus*, *l. ſi pupilli* 6. *in pr. l. litis conteſtata* 37. *D. de negotiis geſtis*, *l.* 13. *& d. l.* 14. *D. de cond. indeb. l. ult. Cod. de uſucap. pro empt.* Et ſi pupillus lucrum captet ex damno alieno doli exceptio ei obſtat, *l. pen. D. de reb. eorum*). Imo nec fiſcum, *l.* 43. §. 11. *D. de jure fiſci*, quamlibet ſcilicet privilegiatus ſit. Denique hæc omnium condictionum cauſa eſt, *l.* 66. *D. de condict. indeb. l. pen. D. de reb. cred.* Cernitur & in heredibus, qui in id tenentur, quatenus ad eos ex dolo defuncti pervenit.

Ait lex *Alterius*, etiam prædonis, qui neceſſarias & utiles quoque impenſas repetit,

Digitized by Google

tit, *l. plane*, *D. de hered. petit. l. 6. §. ſed ſi 3. D. de negot. geſtis*. Denique ſua commoda ex alieno incommodo nemo parare poteſt, niſi quatenus leges & jura permittunt, ex ſtultitia emptoris, vel negligentia domini lucrum facere. Et tamen ab hac Regula excipiendus eſt caſus Deciſionis Juſtinianeæ *ſeu l. ult. Cod. de neg. geſtis*, item *l. 40. D. mandati*, quæ eundem Pomponium auctorem habet.

Porro, quæ genuina ſpecies huic Reg. aptanda ſit, haud liquido ſciri poteſt, quandoquidem hæc unica e Pomponii *libro 9. Variarum lectionum* ſententia ſupereſt: in quos Pomponius incondite, *σποράδην* prout quidque ſub manum veniret, congeſſiſſe videtur, nullo ſatis certo materiarum ordine: quod *Variarum Lectionum* titulus ſatis indicat. Et tamen cum ſingula hujuſce legis verba attente conſidero, *pupillo* omnino aptanda mihi videtur, in quo exemplum ſupra poſui: ibi quippe frequentior, quam alibi mentio & diſtinctio pupilli locupletioris facti vel non, ex geſto tutoris.

DECI-

Digitized by Google

DECIMA OCTAVA REGULARUM

Collectio ſeu Syſtema : ubi continentur

PAPIÆ REGULÆ TRES.

Id eſt, Regulæ ex Ulpiani Paulique libris ad L. Jul. & Papiam deſumptæ.

L*Egem Juliam & Papiam (inquit Tacitus) Senior Auguſtus , poſt Julias rogationes, ſanxit , incitandis cælibum pœnis & augendo ærario , circa* A. D. XI. *Nempe exhauſta civibus , per bella civilia Republica Romana , exhauſto item ærario , utrique Auguſtus ea lege mederi inſtituit : Hinc adeo pars prior legis Papiæ fuit de* Maritandis Ordinibus , (*unde & lex* Marita *dicitur Horatio*) *ſobolis videlicet procreandæ cauſa lata* , l. 67. D. de condit. & demonſtr. *Pars altera* , Caducaria *dicta fuit , qua ſcilicet novos ſinus & caſus induxit , quibus bona in fiſcum caderent , ſeu quibus fiſcus locupletaretur .*

Ad hanc legem commentarios ſcripſiſſe reperio ſex JCtos : puta , ſub Antonino Pio , *Terentium Clementem , & Mauricianum : ſub* Marco Antonino , *Gajum , & Marcellum : ſub* Antonino Caracalla , *Ulpianum , & Paulum . Superiori quoque ætate Balduinus ad eam ſcripſit . Nos dudum primis Juris ſtipendiis fragmenta legis Juliæ & Papiæ collegimus , ſuoque ordini reſtituimus , veterum JCtorum illorum notas ad ſingula capita , verbaque aptavimus , notis tandem & ipſi illuſtravimus .*

E duobus porro tantum JCtis , utpote poſtremis , tres ſequentes Regulæ in hunc titulum conjectæ ſunt ? Ita quidem , ut omnes ſpectent ad priorem partem legis Papiæ de Maritandis Ordinibus , *nullæ vero deſumptæ ſint ex L. Caducaria , utpote quæ a Juſtiniano penitus ſublata fuit* , l. un. C. de caduc. toll. *Unde factum ut nullas Tribonianus ex iis libris jam antiquatis deſumere hic ſuſtinuerit , etſi in Pandectis permulta exinde capita deſlorata occurrant .*

De

De AUCTORITATE *Rei Judicatæ*.

CCVII. ULPIANUS *libro primo ad legem Juliam & Papiam*.

Res Judicata pro veritate accipitur.

AD *Rei Judicatæ auctoritatem* ſpectat hæc Reg. ſpeciatim vero pertinet ea ad rem judicatam ſuper ſtatu perſonæ, & quidem in argumento L. Jul. Papiæ de maritandis ordinibus: ut non tantum hujus l. inſcriptio indicat, verum expreſſe teſtatur *lex ingenuum* 25. *ſup. de ſtatu homin.* unde hæc lex deſumpta eſt.

Ut hæc R. intelligatur, præſupponendum eſt: 1. Lege Papia Senatorem libertinam uxorem ducere non potuiſſe. 2. Quemlibet ingenuum lenam ſimileſque perſonas ducere prohibitum, ut docet *lex* 23. 43. *D. de ritu nupt.* & Dio *lib.* 54. & 56. Nunc finge: eum, qui ingenuus olim judicatus fuerat, hodie retractato judicio libertinum reperiri & declarari. Quærebatur, utrum nuptiæ interea ſeu medio tempore contractæ juſtæ fuiſſent juſtique adeo ſuſcepti liberi exinde? Et vero juſtas retro nuptias fuiſſe definitur hac Regula pro ratione reddita, quia ſcilicet res judicata (interim ſcilicet) pro veritate accipitur: quod ut dixi repetitum eſt *ex l. ingenuum* 25. *D. de ſtatu homin.* Ingenuus ſcilicet fuit, de quo ſententia lata eſt, qui ingenuus pronunciatus eſt, *l. ſervo* 58. *D. de cond. indeb.* quamvis libertinus poſtea detegatur, imo etſi forte res judicata fuerit per colluſionem, dummodo juſto contradictore adhibito, *l. Divi fratres* 27. §. 1. *D. de liberali cauſa l.* 3. & 4. *D. de coll. deteg.* quæ & ipſa lex 4. huic R. conjungenda venit. Medio ſcilicet tempore poſt ſeu ſententiam latam antequam colluſio detegatur, ſententiaque retractetur, utique quaſi ingenuus is accipitur, *d. l.* 4. ac proinde res judicata pro veritate habetur, *h. l. & d. l.* 25. πολιτικως και κατα χρησιν, ut Ariſtoteles loquitur. Sic & ſi pronunciatus quis ſit *patronus* eſſe, ſententiæ ſtatur: ut Ulp. ſcribit libris pariter ad L. Jul. & Pap. *l. ſi juravero*, 14. *D. de jure patr.* Concinit, & *lex* 8. *de in jus voc.* vel ſuus quis eſſe *l.* 1. *in fin. l.* 2. 3. *D. de agnoſc. lib.* Sic res judicata facit interim ingenuum Patronum, ſuum.

Ex his jam apparet: Non pertinere hanc Reg. ad perpetuam ſemper rei judicatæ auctoritatem, quæ eo tendit, ut ne legitima judicia retractentur: de quo ſunt infinitæ leges: verum eo pertinere tantum, ut indicetur, rem judicatam *interim* antequam ea juſta ex cauſa retractetur, uti poteſt multis ex cauſis, vel nulla declaretur, accipiendam pro veritate: & ſic medio tempore geſta rata legitimaque eſſe.

Quare faceſſit hinc prolixus Interpretum tractatus, quando res judicata rite dici debeat: Quam rite enim, imo & quam male, quam inique, quam incompetenter res judicata fuerit, res judicata, ubi de *ſtatu perſonæ* agitur, *interim* pro veritate abſolute accipitur. At ut rei judicatæ auctoritas in perpetuum valeat, ut

ut æterna ejus auctoritas ſit, indubitatam ſententiam eſſe oportet, quæ nullo remedio adtemptari poteſt, ut loquitur Ulp. *l. eleganter* 23. §. 1. *de cond. ind.* Neque ſatis eſt rem judicatam eſſe, neque res judicata ideo pro veritate habetur, niſi rite, niſi ſecundum jus, niſi ex officio judicis, niſi juſtis documentis, non per colluſionem res judicata fuerit: Nam ſi quid horum contra factum ſit, non habetur res judicata pro veritate, verum retractari ea poteſt: de quo vide vel titulos peculiares Codicis lib. 7. *ſi a non competente judice*, &c. *de pœna judicis qui male judicavit*, *ſi ex falſis inſtrumentis, vel teſtimoniis judicatum ſit*, item tit. in *D. & Cod. de colluſione deteg. & l.* 1. *de jure aur. anul.* Ergo in ſp. hujus l. res judicata *interim* pro veritate habetur, medioque tempore geſta rata ſunt.

DESINERE HABERE.

CCVIII. PAULUS *libro tertio ad Legem Juliam & Papiam*.

Non poteſt videri deſiiſſe habere, qui nunquam habuit.

QUærebatur, utrum præmia ſeu privilegia quæ parentibus tribuuntur Lege Papia, propter liberos ſuſceptos, & quidem circa jus decimarum vel ſolidi capiendi inter conjuges iis quoque parentibus & conjugibus competerent, qui aut mortuos ſuſcepiſſent, aut portentoſos, aut in ſervitute, id eſt, dum in ſervitute eſſent? Quod utique dicendum videbatur; quia præmia quædam parentibus, lege Papia tributa propter liberos etiam propter eos quos deſiiſſent habere, & amiſiſſent, certis caſibus competebant, de quo v. l. Papiam? Et id tamen hac R. negatur, ſcilicet, quia non (proprie) poſſit videri deſiiſſe habere & amiſiſſe, qui nunquam habuiſſet: Atqui nec habuiſſe videtur, qui portentoſum ſuſcepit, *l. quæret* 135. *D. de V. S.* (quæ & ipſa ex Ulpiani libris ad hanc L. Juliam & Papiam deſumpta eſt). Item qui mortuum ſuſcepiſſet, Paul. 4. *ſent. tit.* 8. Denique qui filium in ſervitute ſuſcepiſſet, niſi in poteſtatem ejus beneficio Principis redactus fuerit, *l. ult. D. de adopt.* (quæ & ipſa ex Ulpiani libro concordante deſumpta eſt). Aliud enim fuerit, ſi apud hoſtem captivus filios ſuſcepiſſet, *l.* 9. *D. de captivis*, quæ ex eodem libro deſumpta eſt, de quo ad *l. mox proximam*.

Ratio hujus R. evidens eſt, neque tamen pendet ex *l.* 83. *ſupr. h. t.* ejus enim alia ſententia eſt, ut ibi oſtendi.

De SERVITUTE.

CCIX. ULPIANUS *libro quarto ad Legem Juliam & Papiam*.

Servitutem mortalitati fere comparamus.

DE *Servitute* eſt hæc Reg. ut de ſervis quoque ſunt tredecim præterea hoc titulo Regulæ: puta *l.* 4. 18. 22. *in princ. &* §. 1. 23. *in fin.* 32. *in princ.* 77. ibi *ſervi optio*,

optio, 107. 133. 146. 157. 175. *ſupra* 1. *ult. infr.* Hac Reg. *Servitus* ſeu ſervilis conditio mortalitati æquiparari dicitur: *Mortalitati*, id eſt, mortis conditioni vel morti, *ut l. 32. §. 6. de donat. int. vir. & ux. & l. 59. in fin. de condit. & demonſtr.* Et in hac quidem ſpecie ſeu quæſtione, útrum ei qui filium ſuſcepit, filio in ſervitutem poſtea deducto præmia parentibus L. Papia tributa, decimarum, inquam, inter conjuges vel ſolidi propter liberos capiendi nihilominus perſtent, pariter ut ſi per mortem amiſiſſent: nam amiſſi certis caſibus, certoque fine, proderant per Leg. Juliam & Papiam? Id, inquam, in ſp. hujus l. quærebatur, argum. *legis* 10. *D. de his qui ſui, legis ult. D. de adopt. legis* 9. *D. de captivis, l. quæret* 135. *D. de V. S.* quæ ex eodem Ulpiani libro ad L. Jul. & Papiam deſumptæ, huic noſtræ conjungendæ veniunt? Et vero id hac Regula affirmatur: nempe hac ratione, quia ſervitus mortalitati fere comparatur, *h. l.* ſeu morti comparatur, ut *d. l. 32. §. 6. D. de donat. int. vir. & ux.* morti adſimilatur, ut *l. 59. in fin. D. de condit. & demonſtr.* Quæ ſimiles Regulæ in altera parte Legis Papiæ Caducariæ ſcilicet illis duabus legibus proponuntur, ſervique adeo pro mortuis habentur, *ἀντὶ τεθνηκότων*.

Cur autem JConſ. hic addiderit vocem taxativam *Fere*, *σχεδὸν*, quærunt Interpretes: Sunt qui cenſent, non hoc indicari, quaſi ſervitus non ſemper morti comparetur, ſed quod ſubire ſervitutem prope idem ſit ac interire naturaliter. Alii ad diſtinctionem Juris Naturalis, vocem *Fere*, reſpicere putant: Nonnulli hac voce cenſent indicari ſervos non ita pro mortuis haberi, quin utiles ſint dominis, tum operis, tum adquiſitionibus ſuis. Veriſſimum mihi videtur, additam, quia in hac ipſa Lege Papia Caducaria, *pœna ſervitus*, (quæ altera ſervitutis ſpecies eſt) mortalitati non ſemper comparatur, ut docet collatio *legis un. §. pro ſecundo, Cod. de caduc. tollend.* cum *l. 3. §. 1. D. de his quæ pro non ſcript. & l. 12. D. de jure fiſci.*

Item quia etiam in hac ipſa L. Papia de maritandis ordinibus, *ſervitus hoſtilis*, quæ tertia ſervitutis ſpecies eſt mortalitati non adſimilatur, propter ſpem videlicet poſtliminii, de quo ex *l. 9. D. de captivis ſupra* in lege præcedenti: videnda eam in rem quoque *lex 45. in fin. D. de ritu nupt.* quæ & ipſa deſumpta eſt ex libro 3. Ulpiani ad L. Juliam Papiam, ubi definitur, libertam patrono nuptam deducto licet eo in captivitatem hoſtilem, non poſſe invito patrono alii nubere: quæ tamen nubere poſſit eo in aliam ſervitutem deducto. Adeo quidem, ut hanc l. ad eam ſpeciem pertinere nonnulli putent, quod non admitto, propter librorum diverſitatem: eſt enim hæc lex e libro 4. deſumpta, illa vero e tertio.

Digitized by Google

DECIMA NONA REGULARUM

Collectio ſeu Syſtema, ubi continetur unica

LICINNII RUFINI REGULA.

De INUTILI *ab initio inſtitutione.*

CCX. LICINNIUS RUFINUS, *libro ſecundo Regularum.*

Quæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt.

AD *Regulam Catonianam* pertinet hæc altera jam hoc tit. Reg. pariter ut duæ aliæ, puta *lex* 29. *&* *lex* 201. *ſupra*, quæ quidem poſterior generalior adhuc eſt. Et eſt hæc Reg. Licinnii Rufini, qui Pauli JC. coætaneus fuit, & cujus unica hæc Reg. ex libris ejus Regularum deſumpta proponitur. Eſt ea vero nominatim de *Heredis inſtitutione*: de qua ex profeſſo actum Rufino hoc libro 2. ut patet quoque ex *l.* 74. *D. de hered. inſtit.* quæ ex eodem libro 2. deſumpta huic conjungenda eſt. Imo in genere actum illi eo libro de cauſa teſtamentaria quo etiam ſpectat exinde *lex idonei* 6. *de teſtibus*. Et quæritur hac l. utrum heredis inſtitutio *initio* (conditi videlicet teſtamenti tempore) inutilis, ex poſtfacto convaleſcere poſſit, vitio forte jam hereditatis adeundæ tempore ſublato. Finge: heres inſtitutus (inanis enim eſt ſchol. Baſilicorum ſpecies hujus Reg. in ipſomet *teſtatore*) teſtamenti conditi tempore incapax erat, veluti quia peregrinus erat: poſtea capax factus eſt? An hoc vitio jam ſublato ſtabit & convaleſcet ejus inſtitutio? Et definit Rufinus abſciſe, convaleſcere ex poſtfacto *non poſſe*: quæ formula ut Regulis, quæ certum jus definiunt ſeu continent, familiaris eſt, ut *l.* 37. 159. *ſupra*, ita ipſi quoque Rufino, libris Regularum, de rebus videlicet jure indubitatis: *ut l.* 25. *D. de uſucap. l.* 21. *D. de adim. leg.* qui alias iiſdem Regularum libris ſuſpenſis verbis nonnunquam utitur: Concordant porro, uti dixi, huic Reg. in ſummam duæ præterea aliæ hujus tituli: puta lex 29. (quæ ad tutelæ tractatum pertinet) *&* *d. l.* 201. *ſupra*, quæ, ut dixi, generalior eſt hac noſtra: concordant & innumeræ aliæ leges toto jure.

Hæc

Digitized by Google

Hæc nominatim Reg. (velut Catonianæ regulæ ſcintilla, de qua mox) eſt de inſtitutionibus: de quibus eſt & *l. ſi primo* 8. *D. de liber. & poſtum.* §. *in extraneis* 4. *Inſt. de hered. qual. & diff.* Idem nihilominus obtinet in omnibus aliis, quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ut dicitur *d. l.* 201. veluti, in legatis, cæteriſque. De quo omni fuit peculiaris *Regula Catoniana*, de qua mox plura.

Eſt autem hæc R. caute accipienda, ut in univerſum Catoniana R. de inſtitutione pura, eaque cujus dies a morte teſtatoris ſtatim cedit: non vero de ea cujus dies cedit *poſt aditam demum hereditatem*: Catoniana quippe Regula non pertinet ad hereditates & legata quorum dies non mortis tempore, ſed poſt aditam cedit hereditatem, *l.* 3. *D. de Regul. Caton.* quæ ita accipienda eſt & vindicanda ab emendatione Cujacii 4. *Obſerv.* 4. qui ibi loco *hereditates* reſcribebat *libertates*: uti contrario errore Antonius Faber 12. *Conject.* 19. qui in *l.* 4. verbum *conditionales* delebat, quaſi ex Gloſſa imperiti Interpretis in textum irrepſerit: ille, quia Regulam Catonianam recte exiſtimabat ad hereditates pertinere: cui obſtare hæc lex 3. viſa eſt: hic, non pertinere regulam Catonianam ad hereditates. Quod Cujacii emendationem attinet; continuo tamen filo lex 3. legenda eſt ita: *Regula Catoniana non pertinet ad hereditates, neque ad ea legata, quorum dies non mortis tempore, ſed poſt aditam cedit hereditatem*. Et ſic Cujacii æſtus abſolvetur. Quod Fabri emendationem attinet eſt ea nimis quam audax & abſurda: etſi non neget is vim hujus Reg. ad inſtitutiones quoque pertinere: ſed tantum vult Catonianam Reg. non fuiſſe de heredis inſtitutione, verum de legatis tantum: ſatis enim aliis regulis juris antiqui de inſtitutione cautum fuiſſe. In quo largiter & ſubtilitate nimia fallitur: Nam imo Cato (quod jam *ad Rubricam & l.* 1. notavimus) non jus novum aliquod conſtituit, verum per materias juris diverſas quæ ſe eodem modo hac parte habebant, ſparſa, in unam regulam ſeu conjectionem coegit, compulit: unde rurſum Juriſconſulti poſt Catonem ſpeciales Regulas de hereditatibus & de legatis, velut ex horreo, deripuerunt. Non igitur diverſæ ſunt aliæ Regulæ quæ de inſtitutionibus agunt, verum imo regulæ Catonianæ velut σπινθῆρες & ſcintillæ. Qua de re etiam vide Marſium Gordonium 1. *Prætermiſſ.* 8. Cujus etiam exemplum extat in ſp. *l. un.* §. 6. *Cod. de caducis toll.* 2. Item ſecundo loco non eſt hæc Reg. accipienda de inſtitutione *Conditionali*. Nam in conditionali ſatis eſt conditionis exiſtentis tempore inſtitutionem ſeu heredem conditionalem vitio non laborare, quia ibi exiſtentis conditionis tempus ſpectatur, *l. Julianus* 97. §. 1. *D. de condit. & demonſtr.* Idque eſt quod dicitur, *Regulam Catonianam ad inſtitutiones conditionales non pertinere, l. pen.* 4. *D. de Reg. Caton.* Pariter ut in legato conditionali, *l. cætera*, §. 1. *de legat.* 1. *l.* 1. §. 1. *de Reg. Cat.* 3. Tertio & hæc exceptio addenda eſt: Niſi novis aliquibus legibus Regulæ Catonianæ derogantibus, id nominatim comprehenſum ſit, ut inſtitutio aliquo caſu ex poſtfacto convaleſcat: Ut ecce, lex Papia cœlibis inſtitutionem ſuſtinet, regulariter alioquin inutilem, ſi modo cœlebs inſtitutus intra centum dies legi paruerit, id eſt, uxorem duxerit: Ulpianus *in fragm. tit.* 17. & 22. Et hoc ſenſu dicitur, *l. ult. D. de Reg. Caton. Regulam Catonianam non pertinere ad* NOVAS LEGES, id eſt, ad eas leges, quæ poſt regulam a Catone concinnatam latæ ſunt, quibuſque jus novum aliquod ſeu exceptio Catonianæ Regulæ derogans continetur: Quo numero ſane fuit lex Julia & Papia. *Novæ igitur leges*, quæcunque ut novæ Tabulæ, quibus priores non tantum penitus mutantur, abrogantur, verum quibus in partem derogatur.

Et

Digitized by Google

Et ita quidem etiam occaſione hujuſce Reg. integram ni fallor ſententiam habemus regulæ Catonianæ, & tituli ferme qui de ea eſt in Digeſtis, ſi addamus eam ad libertates non pertinere, de quo ad *l. 29. & l. 201. ſupr.* Unde jam apparet, quam verum ſit illud, definitionem omnem in jure *periculoſam* eſſe: e contra quam verum ſit alterum illud, *ex jure* quod eſt Regulam fieri oportere: abſque hoc enim vitioſiſſima foret hæc Regula, niſi ad ſuum, inquam, jus, ſuumque genus coarctaretur. Quanquam & juſta interpretatione ea juvari poteſt, iſta nempe, INUTILEM inſtitutionem hic proprie dici eam, quæ nulla expreſſa *Teſtatoris* voluntate, vel *legis* diſpoſitione ſuſtinetur: contra *utilem* eſſe eam, quæ etſi momento teſtamenti conditi, vel hereditatis aditæ utilis eſſe, & in effectum deduci non poteſt, attamen eo tempore utilis futura eſt, quo eam utilem eſſe voluit ſive *lex* ſive *Teſtator*: Qua unica jam interpretatione integer Catonianæ regulæ ſenſus conſtat. Cætera quæ ad hanc l. tractari poſſunt, habes ſupra ad concordantes, *d. l. 29. & l. 201. ſup.*.

Illud adhuc adjiciamus: quod hic dicitur ex POSTFACTO id ita accipiendum, nempe ſi facto aliquo ſive naturæ, ſive hominum poſtea vitium ſublatum fuerit: Lege 29. *ſup.* dicitur, TRACTU TEMPORIS, quod eodem redit. Species & exempla, imo & exceptiones jam attulimus ad *d. l. 29.* Ab harum vero Regularum definitione tractatus alienus eſt de *Nuptiis* ſine patris auctoritate contractis, quæ etſi vitioſe contractæ, non ideo tamen ſolvi dicuntur apud Paulum in ſententiis, & ſic factæ tenere. Nempe enim ibi nuptiæ non convaleſcunt proprie ex poſtfacto, vel tractu temporis, verum juxta vulgatum illud *multa facta tenent*. Et ſic etſi vitio contractæ non ſolvuntur, non dirimuntur, propter contemplationem publicæ utilitatis. Denique ſi ſtamus illi apud Paulum ſententiæ tum hac parte lex ea minus perfecta erat, quæ quid fieri vetabat: neque tamen factum ſeu contractum irritabat: de cujuſmodi legibus, vide *Ulp. in fragm.* Verum extra hunc unicum & ſingularem apud Paulum textum, matrimonium ſine parentum conſenſu contractum, citra dubium per leges civiles nullo jure habebatur neque conſiſtere poteſt, vel ipſo Paulo teſte. Et certe ſemper ita cenſui, illud quod in ſententiis Pauli hodie habetur, a mala aliqua manu eſſe Gothorum, qui aliter puniverint huiuſmodi nuptias. Quod de Longobardis docet lex Longobarda *lib. 2. tit. 1. §. 11.* His adde quæ Albericus Gentilis lib. 4. de nuptiis, cap. 7. 8. 9.

VICESIMA REGULARUM

Collectio, qua continetur

RACEMATIO EDICTALIS

Unica ad XVI. Edictalium partem pertinens de EXCEPTIONIBUS, quæ proinde cohærere, imo & præponi debuit legi 159.

De SERVO & ABSENTIA REIPUB. *cauſa*.

CCXI. PAULUS *libro 69. ad Edictum*.

Servus Reipublicæ cauſa abeſſe non poteſt.

ABEST ferme hæc lex ab Archetypo Florentino, ut indicavit jam Antonius Auguſtinus, *Emendat. lib.* 1. *cap.* 1. *& lib.* 3. *cap.* 1. ibi quippe nil comparet, præterquam pars iſta inſcriptionis *Paulus libro ſexageſimo nono ad Edict.* Cætera exciſa eſſe ait, quæ ſuppleruut veteres libri MS. & vulgatæ editiones habent, & hanc l. totam Baſilica, ſicut & ultimam hujus tituli eſſe docent. Eſt autem hæc Reg. de SERVO, de quo ſunt tredecim præterea hoc titulo Regulæ, *l.* 4. 18. 22. *in princ. &* §. 1. 23. 32. *in princ.* 77. (ibi *ſervi optio*) 107. 133. 146. 157. 175. *in princ.* 209. Cujus rei tractatus, etſi ſervi inter Chriſtianos ferme eſſe deſierint, non ideo inutilis eſt, cum juris ſtudioſum vel Profeſſorem totius Juris Civilis peritum eſſe oporteat, tum quia quæ de ſervis definiuntur alio trahi poſſunt, ratiocinatione & argumentatione. Quæritur *h. l.* utrum is qui *ſervum judicio ſiſti* promiſit, ſi eum non ſiſtat, propterea quod dicat eum Reipubl. cauſa abeſſe, a pœna deſerti vadimonii ideo excuſetur? *Abeſſe*, inquam, *Reipublicæ cauſa*, id eſt, municipalis muneris ergo, vel utilitatis publicæ alibi locorum procurandæ cauſa? Ita enim *Reipublicæ* vox hic & *l.* 140. *ſup.* & alibi paſſim, accipienda eſt: non, quod Pet. Faber volebat, pro Republ. Orbis Romani univerſi, totiuſque Imperatorum ditionis? Et definitur a Paulo in *l. ſi quis ſervum*, *D. ſi quis cautionibus* (unde hæc Reg. deſcripta eſt). Abſentiam equidem Reipubl. cauſa juſtam eſſe vadimonii deſerendi cauſam, deſertique excuſationem. Atenim, id fingi in ſervo non poſſe, ut is videlicet Reipubl. cauſa abeſſe dicatur. *Non poteſt*, inquit, ac ſi diceret, Jus Civile huic rei adverſari: eo enim pertinet hæc formula: quippe cum nullæ ſervorum in civitate ſeu Republ. partes ſint, utpote extra Rempubl. conſtitutorum, Jurique Civili incognitorum, *l.* 32. *ſupr. h. t.*

Ser-

Digitized by Google

Servus extra Rempublicam eſt, Seneca 13. *Controv.* Quare, quæ propria hujus Reg. ſpecies eſt, ſi ſervus in miniſterio alicujus abſentis Reipubl. cauſa ſit, necquicquam fidejuſſor, qui eum judicio ſiſti promiſit, excuſabitur: cum alias Comites abſentium Reipubl. cauſa (exceptis tamen adhuc nonnullis aliis) excuſentur, *l.* 32. 35. *D. ex quib. cauſ. majores*. Eo inquam pertinet hæc Reg. quæ deſumpta eſt ex libro 69. Pauli ad Edictum: quo libro (pariter ut ſeptuageſimo unde deſumpta eſt *lex* 159. *ſupra*, cui hanc ſervato ordine præmiſſam oportuit). de *Exceptionibus* egit, ac nominatim de Exceptione deſerti vadimonii: ut videre eſt ex *l.* 3. 5. & *d.l.* 7. (unde hæc deſcripta eſt) *D. ſi quis cautionibus*, *l.* 2. *D. de probationibus*, *l.* 19. *D. de novationibus*, (quæ ex eodem Pauli libro 69. ad Edictum deſumptæ huic conjungendæ ſunt.)

F I N I S.

Digitized by Google

INDEX RERUM, VERBORUM

& Formularum omnium, quæ occurrunt

In Titulo

DE DIVERSIS REGULIS JURIS ANTIQUI.

ABhorrens *exceptio ab æquitate naturali, non prodeſt. l. 66.*
quæ Abire *a nobis poſſunt plerumque proinde in eo ſtatu ſunt, atque ſi non eſſent ejus conditionis ut abire poſſent, l. 205.*
de Abſente, *&* Abſentia *Reipub. cauſa tres Regulæ, in l. 134. §. 1. 140. & vlt. v. &* Latitare.
Abſentia *ejus qui Reipub. cauſa abeſt, neque ei, neque alii damnoſa eſſe debet, l.* 140.
Furioſus abſentis loco eſt, l. 134. §. 1.
Servus Reipub. cauſa abeſſe non poteſt, l. vlt.
Abſolvendi *poteſtas*.
Nemo qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt l. 37.
Abſtinere, *officiis, l. 2. §. 1.*
Abſurdum *eſt, l. 160. §. 2.*
Abundantia, *v. &* Dubit. toll. *&* Supervacua, *infr. l. 94.*
Non ſolent quæ abundant, vitiare ſcripturas, l. 94.
Accedere, *v. & j.* Acceſſoria. Sequela.
Accedente pretio, imaginaria venditio non eſt, l. 16.
Accepta *ſemel judicia dicuntur cum lis conteſtata eſt, l. 164.*
Acceptilatio, *de ea l. 77.*
Ad eandem referenda quoque l. 65.
Eſt actus legitimus.
Diem & conditionem non recipit expreſſe, ſed tacite, d. l. 77.
Acceſſoria, *v. l. 178. & j.* Conſequentia. Sequentia.
Accidere.
cum principalis cauſa non conſiſtit, plerumque ne ea quidem quæ ſequuntur, locum habent, l. 129. §. 1. 178.
quæ Raro accidunt non temere in agendis negotiis computantur, l. 64.
Quæ Caſu accidunt a nemine præſtantur, l. 23. in fin.
Accipere, *v. & j.* Capere, Cepiſſe.
& accepiſſe, *l. 115. §. 1. 167. in pr.*
de Actionibus, *v. & j.* Judicia, Actor, Reus, Cauſæ actionum, Obligatio, Conventio, Condemnatio, Condictio, Petere, Circumventio, Repetitio, Conteſtatio litis.
Synonyma Actionum, Intentio, Petitio, Perſe-

Perſecutio, *v.* ſuis locis.
Ordinaria actio, *l.* 155. §. 1.
Datio, *denegatio actionis: de eo ſex Regulæ l.* 44. 58. 102. §. 1. 107. 127. *Eodem pertinet lex* 37.
Prætor dat actionem, *l.* 127.
Formula actionis. Judex eum condemna. *Ad ejus interpretationem pertinet lex* 37.
Cauſa actionum, *l.* 47. 49.
Inchoari actio *dicitur*, *cum privati contrahunt vel paciſcuntur*, *l.* 27.
Modus *actionum lege vel per Prætorem introductus*, *l.* 27.
Quis *agere*, & adverſus *quos agi*.
Non cum ſervo, *l.* 107.
Nemo alieno nomine lege agere poteſt, *l.* 123. *in princ.*
An in heredem, *v.* Heres.
An in patrem, *l.* 58.
An ex alterius circumventione, *l.* 49.
Vis & effectus *actionis alieni competentis*.
Vim non facit qui ea experitur, *l.* 155. §. 1.
Ipſam rem habere videtur, *qui actionem habet*, *l.* 15.
Minus tamen eſt actionem habere quam rem in ſp. l. 204.
Inanis eſt actio quæ exceptione infirmatur, *l.* 112.
ad formam *agendi referenda lex* 110. *in princ.*
Interpretatio *actionis*.
Ambigua intentio ita accipienda, *ut res actori ſalva ſit*, *l.* 172.
Suſcipere qui non vult actionem, *non videtur defendere*, *l.* 52.
Differentia actionum & exceptionum, *& harum quidem favor major*, *l.* 43. 156. §. 1.
de Concurſu *actionum ſeu de concurrentibus actionibus &* de ordine *earum tres Regulæ*, *l.* 43. 104. 13.
Genera *actionum*.
Famoſæ, *earum gravitas*, *l.* 164.
Penales, *v.* Pœnales.
Realium & perſonalium differentia, *l.* 25. *& l.* 159.
Mandati, *l.* 60. *de Dolo*: *v.* Dolus.
Noxales: *v. infr.* Noxales.
de Pauliana act. l. 134. *in pr.* 145.
ſingulares actiones, *l.* 68.
Bonæ fidei judicia ſeu actiones, *l.* 22. §. 1. *l.* 23.
Inutiles actiones ex impoſſibilitate facti, *l.* 31.
Quatenus *dentur actiones*.
1 *Quandoque in quantum conveniat facere poſſint*, *l.* 28. 173. *in pr.*
2. *de Peculio*, *l.* 58.
Vita, finis *actionum*.
Hæ ſemel incluſæ judicio ſalvæ permanent, *d. l.* 139. *in pr.*
Quædam morte, *aliæ tempore pereunt*, *l.* 139. *in pr.*
ad hæredes *an & quatenus tranſmittantur*, *l.* 68. 27.
In heredes an & quatenus dentur.
De eo tredecim Regulæ.
l. 38. 44. 111. §. 1. 127. 143. 152. *in fin.* 156. §. 2. & 3. 157. §. 2. 164.
de Actionum *humanarum principiis*
Voluntas, *Conſenſus*, *Conſilium*, *Deſtinatio*, *Juſſus*, *Mandatum*, *Scientia*, *Conſtantia*, *Patientia*.
Contra, *Dolus*, *Error*, *Metus*, *Imprudentia*, *Ira*, *Pœnitentia*: *v.* ſuis locis.
Actoris & rei *differentiæ*, *& hujus quidem major favor*: *v.* & petitor.
De eo quinque Regulæ, *l.* 41. *in prin.* 42. 43. 125. 156. §. 1.
In eo actori favetur, *quod ambigua intentio ſic interpretanda*, *ut res ei ſalva ſit*, *l.* 172.
Ignorantia ejus juſta non eſt, *l.* 42.
Favorabiliores rei quam actores, *l.* 125.
Licere non debet actori, *quod reo non licet*,

Digitized by Google

cet : l. 41. *in pr.*
Actum : *v. &* Factum, Geſtum.
Id quod actum eſt in ſtipulationibus & in cæteris contractibus primo loco ſequimur, l. 34.
Actus *rei. Actum rei non intelligi : pupillus, l.* 5.
Actus *legitimi, l.* 77. *v.* Legitimi.
Adæquatio : *vide &* j. Exæquatio, Comparatio, Similitudo.
1. *Hæredis & defuncti. De eo octo regulæ, l.* 54. 59. 61. 120. 128. §. 1. 143. 156. §. 2. 160. §. *ult.*
2 *Poſſidentis & ejus qui dolo deſiit poſſidere, l.* 131. 150. 157. §. 1.
3 *Ratihabitionis & mandati, l.* 102.
4 *Furioſi & bonis interdicti, l.* 40.
5 *Hæredis & bonorum poſſeſſoris, l.* 117.
6 *Hæredum legatariorum, & eorum, qui in poteſtate legatarios habent, l.* 18.
7 *Teſtamentorum & ſtipulationum, l.* 17.
8 *Hæredis & fidejuſſoris quo ad juſtam ignorantiam, l.* 42.
9 *Veri domini & bonæ fidei poſſeſſoris, l.* 136.
10 *Ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem ea infirmetur, nil intereſt, l.* 112.
11 *Servitutis & mortalitatis, l.* 209.
12 *Eorum quæ intelligi non poſſunt, & quæ non ſcripta, l.* 73. §. 3.
13 *Auctoris & ejus in quem res tranſiit, emptoris & venditoris, l.* 156. §. 3. *l.* 177.
Legatarii & defuncti, l. 160. §. 1.
Hæredis & defuncti : v. ſup.
Donatoris & donatarii, l. 175. §. 1.
14 *Legatarii & hæredis, l.* 160. §. 2.
15 *Latitantis, & ejus qui præſens negat ſe defendere, aut non vult ſuſcipere actionem, l.* 52.
16 *Muti & ſurdi, l.* 124.
Adfectio.

Quod factum eſt, cum in obſcuro ſit, ex adfectione cujuſque capit interpretationem, l. 168. §. 1.
Ademptio *legatorum eo referri poteſt, l.* 19. §. 1.
Adgnatio. *De adgnatione contrahenda, diſſolvenda, lex* 100.
Adjecta. *v. j.* Apponi, Poni.
Pro non adjectis habentur, quæ impoſſibilia ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, l. 135.
Per diei & conditionis adjectionem quidam actus legitimi vitiantur, l. 77.
Aditio *hæreditatis. De ea, l.* 6. 20. 77. 138. 181. 193. *v. &* Adquirere.
Eſt actus legitimus, l. 77.
Non recipit diem & conditionem, ibid.
Vis aditionis, l. 193.
Cum tempore mortis continuatur, l. 138. *in princ.*
Adnumerari. *Imperitia culpæ adnumeratur, l.* 132.
Adoptio. *Ad eam pertinet l.* 78. *&* 100. *de revocatione adoptionis fraudulentæ, & ejus effectu, d. l.* 78.
de diſſoluta adoptione, d. l. 100.
Adquirere. *v. & j.* Alienare, Noſtrum, Poſſeſſio, Transferri, Uſucapio.
Cum quid non adquiritur a debitore non fraudantur creditores, l. 134. *in princ.*
Quibus modis adquirimus, iiſdem in contrarium actis amittimus, l. 153.
de adquiſitione per eos qui in poteſtate noſtra ſunt, l. 18.
Argumentum a tranſmiſſione legati in hæredem, ad adquiſitionem jure poteſtatis, d. l. 18.
de Adquirenda hæreditate : v. & ſ. Aditio, *& j.* Hæreditas.
de Liberti adquiſitione, l. 126. §. 1.
Eo pertinet lex 3. 4. 5. 6. 7. *& l.* 189.
Quod nullius eſſe poteſt id alicujus ut fiat, nulla obligatio valet efficere, l. 182.

locum, *l.* 156. §. 2.

Non videtur quiſquam id capere, quod ei neceſſe eſt alii reſtituere, *l.* 51.

ad alium qui transferre voluit hæreditatem, non vult hæres eſſe, *l.* 6.

Nemo ideo obligatur, quod recepturus eſt ab alio quod præſtiterit, *l.* 171.

Alterius circumventio, alii non præbet actionem, *l.* 49.

Abſentia ejus qui Reipubl. cauſa abeſt neque ei, neque alii damnoſa eſſe poteſt, *l.* 140.

In omnibus cauſis pro facto id accipitur, in quo per alium mora ſit, quominus fiat, *l.* 39.

Transferre ad alium gladii poteſtatem, vel cujus alterius coercitionis nemo poteſt, *l.* 70.

Nemo plus juris ad alium transferre poteſt quam ipſe habeat, *l.* 54.

Intervenire pro alio fœmina non poſſunt, *l.* 2.

Aliquid *egiſſe*, *i. valere l.*

Allegatio ignorantiæ, *l.* 42.

Alter, *v. & ſupr.* Alius.

1 *Succedens in alterius locum, juſtam cauſam ignorantiæ habet*, *l.* 42.

2 *Circumventio alterius alii non præbet actionem*, *l.* 49.

3 *Alteri invito officere qui domum ſuam reficit, non debet, in quo jus non habet*, *l.* 61.

4 *Cavere alteri nec paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam poteſt*, *l.* 73. §. *ult.*

5 *Alteri per alterum iniqua conditio inferri non debet*, *l.* 74.

6 *Conſilium ſuum mutare in alterius injuriam nemo poteſt*, *l.* 75.

7 *Factum cuique ſuum non adverſario nocere debet*, *l.* 155.

8 *Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt quaſi ipſi ſolutum eſſet*, *l.* 180.

9 *Jure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem*, *l.* 206.

Alternativa.

Ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterum eſſe factum, *l.* 110. §. 3.

Ambiguum: *de eo quatuor Regulæ: puta lex* 67. 85. 96. 172.

1 *Quotiens idem ſermo duas ſententias exprimit, ea potiſſimum excipiatur quæ rei gerendæ aptior eſt*, *l.* 67.

2 *In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt*, *l.* 85.

3 *In ambiguis orationibus maxime ſententia ejus ſpectanda eſt, qui eas protuliſſet*, *l.* 96.

4 *Pactum ambiguum in contrahenda venditione contra venditorem interpretandum eſt*, *l.* 172.

5 *Intentio ambigua ita accipienda eſt, ut res ſalva actori ſit*, *d. l.* 172.

Amittere, *v. &* Alienare, *De amittenda poſſeſſione, rerumque dominio, v. &* Alienare, Poſſeſſio.

Amittere rem non videntur, quibus propria non fuit, *l.* 83.

Quibus modis adquirimus, iiſdem in contrarium actis amittimus, *l.* 153.

Nulla poſſeſſio amittitur, niſi animo & corpore, ibid.

Non videtur deſiiſſe habere, qui nunquam habuit. *l.* 206.

de Amphiboliæ *interpretatione*, *v. ſupr.* Ambiguum.

Animalium *caſus a nullo præſtantur*, *l.* 23.

Animo *&* corpore *poſſeſſio adquiritur & amittitur*, *l.* 153.

Animi deſtinatione agenda, nonniſi vero & certa ſcientia perfici poſſunt, *l.* 76.

Animi indicium, vide & Deſtinatio, Mens.

Quod animi judicio fit, in eo tutoris auctoritas neceſſaria eſt, *l.* 189.

Judicium animi requiritur & perſeverantia, ut divortium ſit, *l.* 49.
Annua *legata*. *Eo pertinet ſpecies*, *l.* 17.
Antinomiarum, *quarundam diſſolvendarum ratio*, *l.* 80. *v.* & *l.* 1. & 202.
Antiquum *jus*, *v.* & *infr.* vetus.
Regula juris antiqui diverſa, Rubr. hujus t.
Ἀντίθεσις, *v. ſupr.* Differentiæ.
ANTONINI *Imp.* & *Severi reſcriptum*, *l.* 101.
Aperte, *i. expreſſe comprehenſa*, *l.* 77. *ſeu nominatim*, *d. l.* 77.
Apparentia *multa in ſpeciem*, *quibus contraria tamen ſtatuuntur*. *Huc pertinet formula*. Non videtur, *quæ in* 15. *Regulis occurrit*, *v. infr.* Fictiones.
Apponi. *v. ſupr.* Adjici, *infr.* Poni.
Aqua.
Ducendæ aquæ interdictum. *Eo pertinet lex* 156. §. 3. & *ult.*
Beneficium aquæ ducendæ quando proſit emptori vel ſucceſſori, ibid.
Pluvia aqua. *Ad actionem aquæ pluviæ arcendæ pertinet lex* 167. *in pr.* & §. 1.
Magnitudines aquarum a nullo præſtantur l. 23. *in f.*
De L. Aquilia.
Ad eam pertinet lex 130. & 132.
Arbiter, Arbitrium.
v. infr. de Receptis: *quo pertinet lex* 75. 121.
In Arbitrium collatum ſi quid ſit, *habendum id pro arbitrio boni viri*, *l.* 22. §. 1.
In Arbitrium domini vel procuratoris ejus collata conditio, *d. l.* 22. §. 1.
Argumentum *ſeu* Argumentatio *v. ſupr.* Adæquatio, & *infr. ſimilia*, Interpretatio.
ab actione ad exceptionem, *l.* 156. §. 1.
ab eo quod plus, *ſeu a majori ad id quod minus l.* 21. 26. 163. 165.
ab invito ad ignorantem & abſentem, *l.* 26.
a jure donandi, *ad jus vendendi*, *l.* 163.
a jure alienandi donandive ad jus conſentiendi in alienationem & donationem, *l.* 165.
a Tranſmiſſione in hæredem ad adquiſitionem jure poteſtatis, *l.* 18.
ab onere ad commodum, *l.* 10.
a Tutela ad hereditatem, *l.* 73. *in pr.*
ab expreſſo ad tacitum, *l.* 3.
a minus favorabili ad magis favorabile, *l.* 37. 106. §. 1.
a Reo ad actorem negative, *l.* 41. *in pr.*
a jure condemnandi ad jus abſolvendi, *l.* 37.
Non debent trahi in argumentum, *quæ propter neceſſitatem recepta ſunt*, *l.* 162.
Ἀσύστατα, *Teſtatus & inteſtatus*, *l.* 7.
Auctoris, & *eius in quem jus tranſiit adæquatio*.
l. 54. 59. 62. 120. 128. §. 1. 143. 156. §. 2. 3. 160. §. *ult. l.* 175. §. 1. 177. *in princ.*
1 *Emptoris ſcilicet & venditoris*, *d. l.* 156. §. 3. 177.
2 *Legatarii & defuncti*, *l.* 160. §. 1.
3 *Hæredis & defuncti*, *l.* 54. 59. 62. 120. 128. §. 1. 143. 156. §. 2. 160. §. *ult.*
4 *Donatoris & donatarii*, *l.* 175. §. 1.
Auctore *Judice qui comparavit*, *bonæ fidei poſſeſſor eſt*, *l.* 137.
Auctoritas *tutoris*, *v.* Tutor.
Audiendus *aliquis dicitur*, *ex æquitate*, *l.* 101.
Auferri.
1 *Quod caſu auferri poteſt*, *non videtur perfecte cujuſque eſſe*, *l.* 139. §. 1.
2 *Ea ſola deportationis ſententia aufert*, *quæ ad fiſcum perveniant*, *l.* 97.
Auxilium, *de jure ſingulari*, & *beneficiis juris*, *l.* 68.

Bene-

B.

BEneficium *vocatur & auxilium*, *l.* 68.

1 Juris *beneficium*. *Beneficii iuriſque ſingnlaris dua ſpecies: unum, ubi perſona conditio locum facit beneficio: Alterum, ubi genus actionis id deſiderat*, *l.* 68.

Priore caſu deficiente perſona, beneficium quoque deficit: Poſteriore, ad quemvis perſecutio ejus devenerit non deſinit ratio auxilii, ibid.

2. Principis *beneficium*.

Beneficium, quod Cæſar dare ſe quaſi viventi reſcripſit, defuncto conceſſiſſe non videtur, *l.* 191.

Quem modum beneficii ſui eſſe vellet, Cæſaris ipſius æſtimatio eſt, *d. l.* 191.

5 Privati *beneficium, veluti adſignatio liberti*.

1 *Invito beneficium non datur*, *l.* 69.

2. *Quod cuique pro eo præſtatur, invito non tribuitur*, *l.* 156. §. *ult.*

Benignitas: Benignius, *v. & infr.* Interpretatio obſcura.

De benigniore ſententia ſequenda ſunt quatuor Regulæ, *l.* 56. 155. §. 2. *l.* 168. *in pr.* 192. §. 1.

1. *Semper in dubiis benigniora præferenda ſunt*, *l.* 56.

2. *In pænalibus cauſis benignius interpretandum eſt*, *l.* 155. §. 2.

3. *Rapienda occaſio eſt quæ præbet benignius reſponſum*, *l.* 168. *in pr.*

4. *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt, quam æquius*, *l.* 192. §. 1.

Ubi *ſequenda*,

1. *in legatis & conditionibus implendis l.* 56. 192. §. 1.

2. *in pænalibus cauſis & ſententiis Judicum*, *l.* 155. §. 2. *l.* 168.

Quo fine.

1. *ut pæna in totum vel in tantum evitetur*, *d. l.* 155. §. 1. & 168. *in pr.*

2. *ut actus potius valeat, quam pereat l.* 56. 192. §. 1.

Bis *ut idem exigatur, bona fides non patitur*, *l.* 57.

Bona fides. *Bonæ fidei contractus, judicia, v. & infr.* dolus & prædo.

1. Quis *in bona fide conſtitutus ſit, & quis ejus effectus*.

1. *Nemo prædo eſt qui pretium numeravit*, *l.* 126. *in pr.*

2. *Qui auctore judice comparavit, bonæ fidei poſſeſſor eſt*, *l.* 137.

3. *Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*, *l.* 57.

2. *Doli præſtatio vel* bona fides *in quibuſdam contractibus ineſt. In his hæres in ſolidum tenetur*, *l.* 152. §. 3.

3. *Exæquatur cum vero dominio. Bona fides tantundem poſſidenti præſtat, quantum veritas quotiens lex impedimento non eſt*. *l.* 136.

4. *Ubi in bonæ fidei judiciis confertur conditio in arbitrium domini, vel procuratoris ejus pro boni viri arbitrio id accipiendum eſt*, *l.* 22. §. 1.

5. *Bonæ fidei judicia ſuſtinet conſenſus*, *l.* 116. *in princ.*

6. *Bonæ fidei judicio contrarium eſt, ſi convenerit, ne dolus præſtetur*, *l.* 23.

Boni viri *arbitrium*, *l.* 22. §. 1. *v. ſupr.* Arbitrium.

Bona, *v. infr.* Dominium, Noſtrum.

Quid in bonis noſtris cenſeatur: de eo octo Regulæ in l. 13. 51. 112. 115. *in princ. &* §. 1. 139. §. 1. 167. *in princ.* 190. *v. &* Amittere *ſupr.*

1. *Non videtur cepiſſe, qui per exceptionem a petitione removetur*, *l.* 13.

2. *Non videtur quiſquam id capere, quod ei neceſſe eſt alii reſtituere*, *l.* 51.

3. *Nihil intereſt, ipſo jure quis actionem non*

non habeat, An per exceptionem infirmetur, *l.* 112.
4. *Si quis obligatione liberatus ſit, poteſt videri cepiſſe*, *l.* 15. *in pr.*
5. *Non poteſt videri accepiſſe, qui ſtipulatus poteſt exceptione ſummoveri*, *l.* 115. §. 1.
6. *Non videtur perfecte cujuſque id eſſe, quod ex caſu auferri poteſt*, *l.* 139. §. 1.
7. *Non videntur data, quæ eo tempore quo dantur, accipientis non fiunt*. *l.* 167. *in princ.*
8. *Quod evincitur, in bonis non eſt*, *l.* 190.
Bonis *interdictus*: *v. infr.* Interdictus.
Bonorum poſſeſſor.
Hæredis loco in omni cauſa habet Prætor bonorum poſſeſſorem, *l.* 117.
Bonorum poſſeſſiones.
Eo referenda lex 174. *in princ.*
Breviter, Brevis.
1. Regulæ *brevitas*, *l.* 1.
2. Uxor *brevi reverſa, non divertiſſe videtur*, *l.* 48.
3. Mutationes *breviſſimæ*. *Per breviſſimas mutationes diſputatio in ſorite ab evidenter veris ad evidenter falſa perducitur*, *l.* 65.

C.

CAdere *obligatio*.
In perſonam ſervilem nulla cadit obligatio, *l.* 22. *in princ.*
Caducariæ *leges*, *v. & infr. lex Jul. & Papia*. *Ad eas pertinent lex* 192. *in pr. &* §. 1. *& lex* 209.
Cæſar, *l.* 191.
Cæterum, *nota caſus contrarii*, *l.* 47. *in princ.*
Calliditas: *v. &* Dolus, Fraus, Circumventio. *Dolus & calliditas quandoque in conſilio*, *l.* 47. *in pr.*
Calor iracundiæ, *l.* 48.
Calumnia, Calumniator.
ad tit. de calumniatoribus *pertinet lex* 115. *in pr. &* §. 1.
Non ut facilius calumnientur, mulieribus ſuccurrendum eſt, *l.* 110. §. 4.
Capere: *v.* Accipere *ſupr. & infr.* Legiſſe:
Capere *id non videtur quiſquam quod ei neceſſe eſt alii reſtituere*, *l.* 51.
Capi, *pro damno affici*, *v. & inf.* Captio. *Non capitur qui jus publicum ſequitur*, *l.* 116. §. 1.
Capitis diminutio minima.
Juris civilis ea eſt & indicatur, *l.* 8.
Jura ſanguinis ea dirimi non poſſunt, *d. l.* 8.
Captio.
Quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habet iniquitatis, *l.* 200.
CASSIUS, JC. *Javoleni libri ex Caſſio, unde deſumpta lex* 198.
Caſus.
Animalium caſus a nullo præſtantur, *l.* 23. *in f.*
Quod ex caſu auferri poteſt, non videtur perfecte cujuſquam eſſe, *l.* 139. §. 1.
Caſus.
Semel utiliter conſtituta durant, licet ille caſus extiterit a quo initium ducere non potuerunt, *l.* 85. §. 1.
Catoniana Regula.
Ad eam pertinent tres Regulæ ſeu leges 29. 201. 210.
Ad ejus quoque tractatum pertinet, lex 1.
Cavere.
Cavere, *i. obligationem adquirere alteri nec paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſtipulando, quiſquam poteſt*, *l.* 73. §. *ult.*
Cavillationis *ſpecies*. Sorites, *l.* 65.

Ca-

Cauſa.
Privilegia quædam cauſæ ſunt, quæ ad hæredem ideo tranſmittuntur, l. 196.
Conjectio cauſæ, l. 1.
Cognitio cauſæ.
Quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant per libellum expediri non poſſunt, l. 71.
Cauſæ cognitio ubicunque eſt, ibi Prætor deſideratur, l. 105.
Obligationum cauſa, l. 27.
Poſſidentis melior cauſa eſt, l. 126. §. 2. *durior petitoris, l.* 33.
Cauſa, *id eſt, titulus tempore potior, l.* 98.
Cautio, *pro ſecuritate & commodo.*
Plus cautionis in re eſt quam in perſona, l. 25.
Cautiones: *v. &* Stipulatus, Promiſſio.
Ad cautiones judiciales pertinet lex 110. *in princ. &* §. 1.
ad Cautionem judicio ſiſti & Judicatum ſolvi referenda lex, 161. 168. *in princ. &* §. 1.
CELSUS JC.
Allegatur in l. 23.
Digeſtorum libri Celſi. Ex his deſumptæ leg. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192.
Cepiſſe: *v. & ſupr.* Accipere, & Capere.
1 *Cepiſſe videri poteſt ſi quis obligatione liberatus ſit, l.* 115. *in pr.*
2 *Non videtur cepiſſe, qui per exceptionem a petitione removetur, l.* 13.
Certus, Certa.
1 *Certus eſſe debet qui agit, l.* 42.
2 *Certa & vera ſcientia requiritur in ſp. l.* 76. *ac nominatim in adquirenda hæreditate.*
Ceſſio bonorum.
Eo referri poſſunt leg. 134. §. 1. *&* 144. *in princ.*
Circumventio: *v. & infr.* Dolus, Fraus.
Alterius circumventio alii non præbet actionem, l. 49.
Civile *jus.*
1 *A naturali diverſum, l.* 32.
2 *Ejus numero eſt, minime capitis diminutio, l.* 8.
3 *Jura ſanguinis nullo jure civili dirimi poſſunt, d. l.* 8.
4 *Fraudis interpretatio ſemper in jure civili non ex eventu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur, l.* 79.
5 *Omnis definitio in jure civili periculoſa eſt, &c. l.* 202.
6 *Servi pro nullis jure civili, non & jure naturali, l.* 32.
7 *In jure civili receptum eſt, &c. l.* 161.
8 *Solemne jus vocatur, l.* 27.
9 *Jus noſtrum non patitur pugnantia ſc. l.* 7.
Civilia officia: *v.* Officia.
Publicis junguntur, l. 2.
Quænam utraque d. l. 2.
Fœmina ab his remota, d. l. 2.
Impuberes ab his abſtinere debent, d. l. 2. §. 1.
Clam *factum quid, l.* 73. §. *ult.*
Coercitio, *quæ alia.*
1 *A gladii poteſtate ſeparatur, l.* 70.
2 *Tranſferre eam ad alium nemo poteſt, ibid.*
Cogente *jure quod conceditur, donari non videtur, l.* 82.
Cognatio: *v. & infr.* Neceſſitudo, ſanguis.
Cognitio: *v. ſupr.* Cauſæ.
de Cognitionibus Pauli liber ſingularis: unde deſumpta lex 101.
Collatio bonorum.
Ad eam referenda lex 86.
Committuntur *ſtipulationes, l.* 161.
Commodatum.
1 *Recipit dolum & culpam & diligentiam, l.* 23.

2 *Ad*

2 *Ad id referri poteſt lex 46.*
Commodum, Incommodum: *v.* & Fructus, Lucrum.
Nemo plus commodi heredi poteſt relinquere quam ipſe habuit, l. 120.
Analogia commodi & incommodi.
Secundum naturam eſt, commoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda, l. 10.
Quo tutela redit, eo hæreditas pervenit, l. 73. in princ.
Legatorum commodum quibus adquiratur, l. 18.
Commune *jus.*
Quæ dubitationis tollendæ gratia contractibus inſeruntur jus commune non lædunt, l. 81.
Communia rerum.
1 *Contractuum appellatione comprehenditur, l. 23.*
2 *Dolum & culpam recipit, non diligentiam, d. l. 23.*
3 *Referenda ad eum quoque videtur lex 26.*
Comparatio: *v. &* Adæquatio.
Servitus mortalitati comparatur, l. 209.
Comparatio: *v. infr.* Emptio.
Competentiæ *privilegium, quod competit*
1 *Donatori, l. 28.*
2 *Ei qui bonis ceſſit, l. 134. §. 1.*
3. *Marito, l. 173. in pr.*
Comprehenſa *aperte, l. 77.*
Computari, *eſt rationem haberi, prævideri, l. 64.*
Concedere.
1. *Cui jus eſt donandi, eidem & vendendi & concedendi jus eſt, l. 163. i. uſuariam rem præſtandi.*
2. *Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur, l. 82.*
Concubitus.
Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, l. 10.
Concurrentes.
1 *Actiones. De Concurſu actionum ſeu de concurrentibus actionibus, ſunt tres Regulæ, l. 43. 104. 130.*
2. *Exceptiones de Concurſu plurium Exceptionum, d. l. 43. v.* Exceptiones.
3. *de Concurſu duplicis juris in ſucceſſionibus, l. 91.*
Condemnare, Condemnatio.
1 *Condemnare qui poteſt, abſolvere multo magis poteſt, l. 37.*
2. *Nonnullæ ſunt perſonæ quæ in id tantum quod facere poſſunt,* condemnantur: *de quibus, l. 28. 173. in princ.*
Condictio indebiti: *v. & infr.* Repetitio.
1 *Ad eam pertinet lex 41. §. 1. l. 42. lex 180.*
2 *Aperte eo ſpectat lex 84. in princ. & 153.*
Cum amplius ſolutum eſt: quam debebatur, cujus pars non invenitur quæ repeti poſſit, totum eſſe indebitum intelligitur, manente priſtina obligatione, l. 84. in pr.
Cujus per errorem dati repetitio eſt, ejus conſulto dati donatio eſt, l. 153.
3. *Qui natura debet, ſolutum non condicit. Eo pertinet, d. l. 84. §. 1.*
Conditio *perſonæ.*
1. *Beneficio quandoque locum facit, l. 68.*
2. *Qui cum alio contrahit, vel eſt, vel debet eſſe non ignarus conditionis ejus.*
Heredi autem hoc imputari non poteſt, cum non ſponte cum legatariis contrahat, l. 19. in princ.
Conditio, *i. cauſa.*
Non debet alteri per alterum iniqua conditio inferri, l. 74.
Litigantium conditio, i. cauſa, l. 86. juncta l. 87.
Melior conditio: v. infr. Melior. *Par conditio: v.* Par.
Conditio, *pro modo.*
Quæque moram rei alicui injicit.

Non

Digitized by Google

Non recipiunt diem & conditionem actus quidam legitimi
Expreſſe, ſcilicet nam tacite recipiunt, l. 77.
Qui poteſt facere, ut poſſit conditioni parere, jam poſſe videtur, l. 174. in princ.
Quoties per eum, cujus intereſt conditionem non impleri, fit quominus impleatur: perinde habetur ac ſi impleta conditio fuiſſet, l. 161.
Exempla in libertate, legato, Heredis inſtitutione, ſtipulationibus, d. l. 161.
In conditionalibus ſtipulationibus, non ſpectatur tempus conditionis exiſtentis, l. 18.
Collata conditione (veluti venditionis) in arbitrium alterius, pro boni viri arbitrio id habendum, l. 22. §. 1.
ad Conditionem adpoſitam hæredis inſtitutioni, ſi ſine liberis deceſſerit, pertinet lex 187.
Confeſſi: v. & infr. Fateri. Ad titulum de confeſſis referenda eſt lex 142.
Confirmari lege qua non poſſint, l. 188. §. 1.
Conjectio cauſæ: Huic regula a Sabino comparatur, l. 1.
de Conjecturis voluntatum: v. & Interpretatio, Repræſentatio.
a veriſimili & eo quod plerumque fit, l. 114.
ex Mente proferentis in ambigua oratione, l. 96.
ex Adfectione, l. 168. §. 1.
ex Perſona conditione, l. 3. & 4.
ex Actu ipſo, l. 6.
ex Favore quodam, pro debitore ſcil. & herede, l. 9.
ex puro ſermone, l. 14.
ex re-ipſa, l. 186.
ex teſtamentorum favore, l. 12.
ex Regionis uſu, l. 34.
ex Minimo, l. 34.
ex verbis, ex ſignis, v. Interpretatio.
Conjuncta.
ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterum eſſe factum, l. 110. §. 3.
Conjunctiones.
Semper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſt, ſed & quid honeſtum ſit, l. 197.
Conſenſus: v. & Mandatum, Non nolle, Nolle, Patientia, Tacere, Voluntas, Scientia, Propoſitum, Ratihabitio.
Conſenſus nuptias facit non concubitus, l. 30.
Nudi conſenſus obligatio contrario conſenſu diſſolvitur, l. 35.
Nihil conſenſui tam contrarium eſt, quam vis atque metus, quem comprobare contra bonos mores eſt, l. 116. in princ.
Conſentire non videntur, qui errant, l. 116. §. 2.
Qui tacet non utique fatetur, ſed tamen verum eſt, eum non negare, l. 142.
Aliud eſt vendere, aliud vendenti conſentire, l. 160. in pr.
Cum quis poſſit alienare, poterit & conſentire alienationi.
cui autem donare non conceditur, probandum erit nec ſi donationis cauſa conſenſit ratam ejus voluntatem habendam, l. 165.
Bona fidei judicia ſuſtinet conſenſus, d. l. 116. in princ.
Nemo videtur fraudare eos, qui ſciunt & conſentiunt, l. 145.
Conſequentia.
Quod contra rationem juris eſt receptum, non eſt producendum ad conſequentiam, l. 141. in pr.
Conſequens, pro ſequens
Conſequens erit, ut id ſequamur, quod in regione, in qua actum eſt, frequentatur, l. 34.

Digitized by Google

Conſiderandum *eſt*, *l.* 78. 197.
Conſilium: *de eo quod alteri datur*.
Conſilii non fraudulenti nulla obligatio eſt. Cæterum, ſi dolus & calliditas interceſſit, de dolo actio competit, l. 47. *in princ.*
Conſilium *i. e. propoſitum hominis*.
1 *Mutare conſilium ſuum in alterius injuriam nemo poteſt, l.* 75.
2 *ex conſilio quoque, non ex eventu duntaxat fraudis interpretatio in jure civili deſideratur, l.* 79.
Conſiſtit, *l.* 23.
Conſtat, *l.* 54. 59.
Conſtituta *ſemel utiliter, durant, licet ille caſus extiterit, a quo initium capere non potuerunt, l.* 85. §. 1.
Conſuetudo *regionis, v.* Mos.
Conſulto *dati donatio est, non per errorem dati, l.* 53.
Conſumit, *nunquam actio alia aliam quæ de eadem re concurrunt, l.* 130.
Conteſtatio *litis*. *De ea quatuor regulæ, l.* 86. 87. 139. *in pr.* 164.
1 *Per eam lites judicio includuntur, d. l.* 139. *in princ.*
2 *Conditio eorum, qui litem contestati ſunt non ſolet deterior fieri: plerumque melior, l.* 86. 87.
3 *Post litem contestatam heredi quoque proſpicitur*.
4 *Et heres tenetur ex omnibus cauſis, d. l.* 87.
5 *Actiones, quæ morte aut tempore pereunt, per eam ſalva permanent, id est, perpetuantur, d. l.* 139. *in pr.*
in Continenti: *v. l.* 27.
Contineri: *v.* & j. Ineſſe.
In toto & pars continetur, l. 113.
Continuatur *omnis hæreditas cum tempore mortis, quamvis postea adeatur l.*138. *in princ.*
Continuatum *delictum circa eandem rem pœnam non auget, l.* 138. §. 1.
Contractus: *Contrahere, v.* & obligationes, ſtipulationes: Conventio.
Regulæ ad Contractus pertinentes Sabinianæ quinque, puta lex 22. 23. 24. 25. 26.
Edictales, ſeptem: puta lex 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47.
De ſingulis contractibus: v. ſuis locis.
Contractus *appellatione comprehenduntur & quaſi contractus, veluti precarium, tutela, negotia geſta, rerum communio, l.* 23.
Stipulatio contractus ſpecies, l. 34.
Qui cum alio contrahit, vel eſt vel eſſe non debet ignarus conditionis ejus, l. 19. *in prin.*
Hæres quoque cum legatariis contrahit, ſed non ſponte, d. l. 19. *in pr.*
Et ideo ignorare poteſt is condiſionem legatarii, ibid.
Præstationes variæ contractuum. Contractus ſcilicet quidam ſunt, in quibus dolus tantum præſtatur: alii in quibus præter dolum & culpa: alii in quibus diligentia præſtatur, l. 23.
Contractus quidam ſunt, in quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt. In his hæres in ſolidum tenetur, l. 152. §. 1.
Contractus ex conventione legem recipiunt, l. 23.
Quæ dubitationis tollendæ gratia contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt, l. 81.
Hæredes ſeu ſucceſſores ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, quomodo teneantur: & pro qua parte, l. 157. §. 2.
Contrahentis & hæredis ejus differentia, l. 18. 19.
Quod ipſis, qui contraxerunt obſtat, & ſucceſſoribus eorum obſtabit, l. 143.
Contrahere *negotia, l.* 5. duob. locis. *pro eodem* agere ibid.

Omnia

Digitized by Google

Omnia, quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt, *l.* 100.

Contraria & *Αουτατα*, *teſtatus & inteſtatus*, *l.* 7. *contrario actu quidque diſſolvitur*, *l.* 35. *jure*, *l.* 100.

Controverſia.

Cum quis controverſiam habet habiturumve ſe putat. ſi quid fecit, clam feciſſe videtur, *l.* 73. §. 2.

Contumacia.

de Contumacia adverſus Imperium Magiſtratus eſt, *l.* 199.

Convaleſcere.

1 *Tractu temporis convaleſcere non poteſt quod ab initio vitioſum eſt*, *l.* 29.

2 *Ex poſtfacto convaleſcere non poteſt inſtitutio, quæ ab initio inutilis fuit*, *l.* 210.

Conventio: *v. & ſupr.* Contractus.

1 *Contractus ex conventione legem recipiunt*, *l.* 23.

2 *Conventio ne dolus præſtetur in contractibus non valet*, *d. l.* 13.

3 *Conventio privatorum juri publico non derogat*, *l.* 45. §. 1.

Corpore & *animo poſſeſſio adquiritur & amittitur*, *l.* 153.

de Servo Corrupto. *Eo referri poteſt lex* 136.

Credendum eſt, *l.* 17.

Creditur, non creditur, *l.* 4. 60. 189.

Creditor.

1 *Nihil dolo creditor facit, qui ſuum recipit*, *l.* 129. *in princ.*

2 *Creditor qui permittit rem venire, pignus dimittit*, *l.* 158.

3 *Non fraudantur creditores cum quid non adquiritur a debitore, ſed cum quid de bonis diminuitur*, *l.* 134. *in princ.*

4 *Cujus effectus omnibus (creditoribus) prodeſt, & partes ad omnes pertinent*, *l.* 148.

5 *de Revocandis quæ in fraudem creditorum*, *v. j.* Pauliana: *vide* Fraus.

Creſcere.

Nunquam creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio, *l.* 138. §. 1.

Crimen *pati, in ſe ſcil.*

Nullum crimen patitur qui non prohibet cum prohibere poteſt, *l.* 109.

Cui jus eſt, *l.* 163.

Culpa: *v. &* j. Mora.

Ejus nulla culpa eſt, cui parere neceſſe eſt, *l.* 169. *in pr.*

Contractus quidam dolum malum duntaxat recipiunt, quidam dolum & culpam, *l.* 23.

Culpa alia facti ut l. 36.

imperitia, *l.* 136.

contumacia, ignavia, mora: *v.* ſuis locis.

Culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti, *l.* 36.

Imperitia culpæ adnumeratur, 132.

Quæ ſine culpa accidunt, a nullo præſtantur, *l.* 23. *in fin.*

Culpa caret qui ſcit, ſed prohibere non poteſt, *l.* 50.

Diligentia a culpæ præſtatione ſeparatur, *l.* 23.

Quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur ſentire, *l.* 205.

Cujuſque.

Non videtur perfecto cujuſque id eſſe, quod ex caſu auferri poteſt, *l.* 139. §. 1.

Curatores *ut & tutores vice dominorum ſunt. Servi ſi his obtemperent in delictis, quando ignoſcatur*, *lex* 157. *in princ.*

D.

Damnare, *v.* Condemnare,

Damnum. *vide &* Capi, culpa, Fraus, Injuria, Incommodum, Mora, Onus.

Ad materiam de damno injuria dato ſeu ad

ad legem Aquiliam pertinet lex 130. 132. 169. *in pr. & §.* 1.
Imperitia culpa ibi adnumeratur, *l.* 132.
Ad tractatum de damno infecto, *l.* 165. 166. 167.
De miſſione in bonorum poſſeſſionem ex cauſa damni infecti, *l.* 105.
Quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur ſentire, *l.* 203.
Damni injuria actio pœnalis non tranſit in heredes, *l.* 111. §. 1.
Id damnum dat, qui jubet dare. Ejus vero nulla culpa eſt, cui parere neceſſe eſt, *l.* 169. *in pr.*
Nemo damnum facit, niſi qui facit quod facere jus non habet, *l.* 151.
De analogia & communicatione damni & lucri, *l.* 10. 73. 149. *Excipe l.* 58. 133.
De conflictu damni & lucri, *l.* 41. §. 1.
In re obſcura melius eſt favere repetitioni, quam adventitio lucro.
De damno alteri per alterum non inferendo, *l.* 74. 155. 206.
Abſentia ejus qui Reipubl. cauſa abeſt, neque ei neque alii damnoſa eſſe poteſt, *l.* 140.
Dare, Datio, Datum.
de Datione actionis, *l.* 44. 45. *in princ.* 58. 102. §. 1. 107. 127. *Eodem pertinet lex* 37.
Damus *abſolute, pro damus actionem*, *d. l.* 44.
Non videntur data, *quæ eo tempore quo dantur, non fiunt accipientis*, *l.* 167. *in princ.*
Data poteſtas gladii vel cujus alterius coercitionis, *l.* 70.
Datio Tutoris, *l.* 77.
Dari impoſſibilia quæ ſunt, *l.* 135. §. 1.
Deberi, Debitor.
Ex pluribus cauſis idem nobis deberi poteſt, *l.* 159.
In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur, *l.* 14.
Is natura debet, quem jure gentium dare oportet, *l.* 84. §. 1.
Deſinit eſſe debitor qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem, *l.* 66.
Non fraudantur creditores cum quid non adquiritur a debitore, ſed cum quid de bonis deminuitur, *l.* 134. *in princ.*
Favor debitoris, v. g. heredis legato onerati, & promiſſoris, *l.* 17.
Debet *eſſe*, *l.* 19. *in pr.*
Non debet, *l.* 21. 38. 41. *in pr.* 74. 175. §. 1. *nemo debet*, *l.* 103.
Decedere. *v.* Mori.
Decedere in paganis idem & teſtatus & inteſtatus non poteſt, *l.* 7.
Decipi. *v.* Capi, Fraudari.
Decretum.
Prætoris decreto quando opus: *v. l.* 71.
Decretis juſtis res temperanda est, quotiens æquitatem deſiderii naturalis ratio, aut dubitatio juris moratur, *l.* 85. §. 2.
Defendere: *v. &* Exceptio.
Invitus nemo rem (a ſe poſſeſſam) cogitur defendere, *l.* 156. *in pr.*
Mulieribus tunc ſuccurrendum eſt, cum defendantur, non ut facilius calumnientur, *l.* 110. §. 4.
Non defendere videtur, non tantum qui latitat, ſed & is qui præſens negat ſe defendere, aut non vult ſuſcipere actionem, *l.* 52.
Alterius defenſio: *v.* j. Procurator.
Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur *l.* 166.
Eum, qui defenditur, ſolvendo videri nemo dubitat, *l.* 95.
Defenſio, *pro exceptione*, *l.* 43.
Deficientè *perſona, an & quando beneficium ſeu auxilium deficiat*, *l.* 68.
Definitio *omnis in Jure Civili periculoſa eſt: parum enim eſt ut non ſubverti poſſit* *l.* 202.

Digitized by Google

l. 202.
Papiniani libri Definitionum, inde ſumpta lex 83.
Definitiones plures, quæ rei ſubſtantiam definiunt, in hunc titulum relata: *v.* Prolegomena.
Defunctus. *v. & j.* Mortuus.
Hæreditas est ſucceſſio in univerſum jus quod defunctus habuit, *l.* 62.
Defuncti & hæredis adæquatio, poteſtas, ſuſq. idem, de eo octo regulæ, *l.* 54. 69. 62. 120. 128. §. 1. 143. 156. §. 2. 160. §. *ult.*
de dolo defuncti: *v.* Dolus.
Dejicit *& qui mandat*, *l.* 152. §. 1.
Delicta: *v. et* Crimen, Culpa, Pœnalia Judicia, Deportatio, Noxales actiones.
Quis committat delictum
Deiicit et qui mandat l. 152. §. 1.
Pupillus pubertati proximus capax est furandi et injuria facienda, *l.* 111. *in pr.*
Excuſationem a delicto quæ præstent.
Juſſus domini, *l.* 157. *in pr.*
Prohibendi impoſſibilitas, *l.* 50.
Juris ſui uſus ſeu exercitium, *l.* 55. 129. 151. *in pr.* 155. §. 1.
Pœna ex delicto defuncti hæres non tenetur, *l.* 38.
Æſtimatio præteriti delicti nunquam ex poſtfacto creſcit, *l.* 138. §. 1.
Nemo ex ſuo delicto meliorem conditionem ſuam facere poteſt, *l.* 134. §. 1.
Duorum cum par eſt delictum, ſemper oneratur petitor, & melior habetur cauſa poſſeſſoris, &c. l. 154. *in pr.*
Demonſtrari.
de parte quæ demonſtrari non poteſt, *l.* 84. *in pr.*
Denegare.
Actionem denegare & dare ejuſdem eſt ſeu penes eundem, *l.* 102. §. 1.
Denique *pro proinde, etiam*, *l.* 87.
Denunciare.
Denunciare ſeu ſignificare alienationem rei ſuæ a ſe deſtinatam alii nemo cogitur. Eo pertinet lex 26.
Deportatio.
Ea ſola deportationis ſententia aufert quæ ad fiſcum perveniant, *l.* 97.
Depoſitum.
Depoſiti & precarii ſimilitudo, *l.* 23.
Rei ſuæ depoſitum conſiſtere non poteſt, *l.* 45. *in pr.*
Quam præſtationem recipiat depoſitum, dolum ſcil. duntaxat, *d. l.* 23.
Ad depoſiti materiam pertinet d. lex 45. *in pr. &* §. 1.
Derogari.
Generi per ſpeciem derogatur, *l.* 80.
Juri publico non derogat privatorum conventio, *l.* 45. §. 1.
Deſiderare, *pro requirere, exigere*.
1 *Genus actionis deſiderare dicitur aliquod beneficium*, *l.* 68.
2 *Cauſa cognitionem deſiderare nonnulla dicuntur, quæ ideo per libellum expediri non poſſunt*, *l.* 71.
3 *Interpretatio deſideratur*, *l.* 79.
4 *Leges deſiderans*, *l.* 175. *in pr.*
5 *Prætor deſideratur, ubi cauſa cognitio eſt*, *l.* 105.
Deſiderium.
Æquitas deſiderii, *l.* 85. §. 2.
Deſinere.
1 *Qui dolo* deſierit poſſidere *pro poſſidente damnatur: quia pro poſſeſſione dolus eſt*, *l.* 131.
2 *Non poteſt videri* deſiiſſe habere, *qui nunquam habuit*, *l.* 208.
3 *Deſinit* debitor eſſe *qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem*, *l.* 66.
Deſtinatio *animi*.
Animi deſtinatione agenda, nonniſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt, *l.* 76.
Deterior *conditio*.

1 *Per*

Digitized by Google

1 *Per ſervos conditio noſtra fieri non poteſt, melior poteſt, l.* 133.
2 *Eorum qui litem conteſtati ſunt non ſolet deterior conditio fieri, ſed melior plerunque, l.* 86. 87.
Dies: *v.* & ꝑ Tempus.
Diem vel conditionem non recipiunt quinque hi actus legitimi. Mancipatio, Acceptilatio, Hareditatis aditio, Servi optio, Datio Tutoris. Expreſſe ſcil. Tacite nonnunquam recipiunt, l. 77.
In obligationibus ubi dies non ponitur, praſenti die debetur, l. 14.
Ubi lex duorum menſium fecit mentionem, & qui ſexageſimo & primo die venerit, audiendus eſt, l. 201.
Differentiæ, *oppoſitiones*, Αντιθεσεις.
Alia cauſa eſt, l. 6.
Libri differentiarum Modeſtini. Ex his deſcripta, l. 194. 195.
Juris & Regula, l. 1.
Obſequii & voluntatis, l. 4.
Pupilli qui fari poteſt & furioſi, l. 5.
Ad alium transferre volentis hareditatem & haredis, l. 6.
Paganorum bonorum & caſtrenſium l. 7.
Teſtati & inteſtati, d. l. 7.
Sanguinis juris, & Juris Civilis, l. 8.
Cepiſſe, & per exceptionem a petitione removeri, l. 13.
Diei appoſiti & non appoſiti, l. 14.
Venditionis imaginaria, & ejus cui pretium acceſſit, l. 5.
Stipulationis & Legati conditionalis, l. 18.
Haredis & contrahentis, l. 19.
Arbitrii abſoluti & boni viri arbitrii, l. 22. §. 1.
Differentia Contractuum quo ad praſtationes, l. 23.
Caſuum fortuitorum & doli culpaque, l. 23.
In facto & in jure conſiſtentis, l. 24.
Rei & perſona, quo ad cautionem, l. 25.
Obligationum cauſarum, & Pratorii ſolemniſve juris, l. 27.
Concubitus & conſenſus, l. 28.
Juris Civilis & Naturalis, l. 32.
Petitoris & poſſeſſoris, l. 25. 33. 126. §. 2. 128. *in pr.* 154. 204.
Verborum obligationis, & obligationis nudi conſenſus, l. 35.
Pœna & lucri, quoad heredes, l. 38.
Rei & actoris, l. 42. 43. 156. §. 1.
Repetitionis & lucri, l. 41. §. 1.
Actionis & Exceptionis, l. 43.
Doli proprii & alieni, l. 44.
Privatorum conventionis & juris publici. l. 45. §. 1.
Conſilii fraudulenti & non fraudulenti, l. 47.
Socii, & alterius qui ſocii ſocius eſt, l. 47. §. 1.
Iracundia & perſeverantia, l. 48.
Prohibere non valentis, & ſcientis tantum, l. 50.
Capere, & reſtituendi neceſſitate adſtringi, l. 51.
Per errorem dari, & conſulto dati, l. 53.
Suo jure utentis & dolo facientis, l. 55.
Pœnalium cauſarum & aliarum, l. 58. 111. §. 1.
Ad judicium provocantis & moram facientis, l. 63.
Raro accidentium & aliorum, l. 64.
Exceptionis juſta & injuſta, l. 66.
Perſona conditionis, & Generis actionis in jure ſingulari, l. 68.
Seu Privilegii quod in perſona conditione fundatum eſt, & in genere actionis.
Gladii poteſtatis, & alterius Juriſdictionis, l. 70.
Cauſa cognitionem deſiderantium, & eorum qua per libelium expediri poſſunt, l. 71.
Tutela & hareditatis, certo caſu, l. 73.

in

in princ.
Sui hæredis & non ſui, *l.* 73. §. 1.
Vi & clam, *l.* 73. §. 2.
Taciti & expreſſi, *l.* 77.
Actuum quorundam legitimorum & aliorum, *l.* 77.
Ejus quod habebat actor, & quod per adverſarium habere non potuit, *l.* 78.
Eventus & conſilii, *l.* 79.
Generis & ſpeciei, *l.* 80.
Juris communis, & eorum quæ dubitationis tollendæ cauſa contractibus inſeruntur, *l.* 81.
Jure cogente concedentis & donantis, *l.* 82.
Propriæ rei & non propriæ, *l.* 83.
Naturalis debiti & civilis, *l.* 84. §. 1.
Æquitatis deſiderii, & naturalis rationis vel dubitationis juris, *l.* 85. §. 2.
Litis conteſtatæ, & non, *l.* 86. 87.
Teſtamentarii & legitimi hæredis, *l.* 89.
Succeſſionis veteri jure delatæ, & novo jure, *l.* 91.
Eorum, quæ ad fiſcum perveniunt, & non perveniunt, *l.* 97.
Tempore prioris & poſterioris, *l.* 98.
Improbi, & ignorantis quantum ſolvere debeat, *l.* 99.
Adverſus Edictum feciſſe, & fraudem ei feciſſe Eo pertinere videtur, *l.* 102.
Verborum & mentis, *l.* 102.
Dare actionem & denegare, *l.* 102. §. 1.
Domus ſua et aliena, *l.* 103.
Exiſtimationis ſeu famæ, et pecuniæ, *l.* 104.
Cauſæ cognitionem deſiderantis rei, et non deſiderantis, *l.* 105.
Prætoris et Magiſtratus municipalis, *l.* 105.
Prohibere valentis, et non valentis, *l.* 109.
Expromiſſoris rei alienæ, et ſuo nomine principaliter agentis, *l.* 110. §. 1.
Conjunctivorum verborum, et disjunctivorum, *l.* 110. §. 3.
Defendi, et calumniari, *l.* 110. §. 4.
Pupilli proximi pubertati, et alterius pupilli, *l.* 111.
Accepiſſe, et ſtipulatum exceptione ſubmoveri, *l.* 115. §. 1.
Bonæ fidei judiciorum, et ſtricti juris, *l.* 116.
Vis, metus, et conſenſus, *l.* 116. *in pr.*
Errantis & conſentientis, *l.* 116. *in fin.*
Alienantis, & omittentis duntaxat poſſeſſionem, *l.* 119.
Rei, & actoris, *l.* 125.
Prædonis, & ejus qui pretium numeravit, *l.* 126. *in princ.*
Poſſidentis & petitoris, *l.* 126. *in f.* 128. 154.
Locupletioris facti & ejus qui libertum adquiſivit, *l.* 126. §. 1.
Dolo quid facientis, & ſuum recipientis, *l.* 129. *in princ.*
Melioris conditionis, & deterioris, *l.* 133.
Non adquiri, & quid de bonis diminui, *l.* 134. *in princ.*
Litis conteſtatæ, & non conteſtatæ, *l.* 139. 164.
Perfecte cujuſque quod eſt, & quod ex caſu auferri poteſt, *l.* 139. §. 1.
Tacentis & fatentis, vel non negantis, *l.* 142.
Liciti & honeſti, *l.* 144. *in pr. l.* 197.
Vim facere, & jure ſuo uti, *l.* 155. §. 1.
Actionis & exceptionis, *l.* 156. §. 1.
Eorum, quæ habent atrocitatem facinoris & non habent, *l.* 157.
Deberi, & noſtrum eſſe, *l.* 159.
Vendere, & vendenti conſentire, *l.* 160. *in princ.*
Dati, & ejus quod accipientis non fit eo tempore quod datur, *l.* 167.
Parentis ex neceſſitate alii, & jubentis, *l.* 169.

l. 169. *in pr.*
Ejus quod pendet, & ejus quod eſt, l. 169. §. 1.
Venditionis & pacti ambigui, & intentionis ambigua, l. 172.
Servi, & liberi hominis: v. Servus.
Singulorum & Magiſtratum, l. 176.
Dolo exequentis, & ignorantis cauſam cur non debeat petere, l. 177. §. 1.
Timoris vani & juſti, l. 184.
Ejus quod evincitur, & quod in bonis eſt l. 190.
Viventis & defuncti in ſp. l. 191.
Expreſſi & non expreſſi l. 195.
Privilegiorum cauſa & perſona, l. 196.
Actionis & rei, l. 204.
Deſiiſſe habere, & non habuiſſe, l. 208.
Digeſtorum *libri Juliani. Inde deſumpta lex* 62. 63. 64. 65. 66. 67.
Marcelli: Inde lex 183. 192.
Celſi: inde lex 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 193.
Diligentia.
Diligentia præſtatione: qui contractus eam recipiant, l. 23.
A culpa præſtatione diverſa, ibid.
Diligenter.
Acturus ante debet rem diligenter explorare, et tunc ad agendum procedere, l. 42.
Diminuere.
Cum quid de bonis diminuitur, tum fraudantur creditores.
Non cum quid non adquiritur a debitore, l. 134. *in princ.*
Directum *ad ſpeciem, l.* 80.
Dirimi *jura ſanguinis nullo jure civili poſſunt, l.* 8.
Disjunctiva.
Ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterutrum eſſe factum, l. 110. §. 3.
Diſputatio, Diſputari: *de tractatu & quidem commutato ſermone.*
1 *Ea natura eſt cavillationis, quam Græci σωρείτην appellant, ut ab evidenter verii per breviſſimas mutationes diſputatio ad ea quæ evidenter falſa ſunt, perducatur, l.* 65.
2 *Cum de fraude diſputatur, id eſt, quæritur, tractatur, agitatur, l.* 78.
3 *Diſputationum libri Ulpiani: unde tres Regulæ deſumpta, l.* 58. 59. 60.
Diſſolventis *eadem ſunt principia ſeu modi, quæ contrahentis & colligantis, l.* 38.
Omnia, quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt, l. 100. *&* 153.
de obligationibus eſt lex 35.
de vinculo & nexu perſonali lex 100.
de poſſeſſione, l. 153.
Diverſæ *regulæ juris antiqui:* Rubr.
Dives: v. Locuples.
Dividi *quæ non poſſunt: v.* Individua.
Unuſquiſque pro ea parte, qua heres eſt, tenetur, l. 157. §. 2.
Diviſiones.
Privilegiorum, l. 196.
vis in publicam & privatam, l. 152. *in princ.*
Divortium: *De eo lex* 48.
Judicium animi requirit, ibid.
Non calore iracundiæ factum, ibid.
Dolus: *v. & ſupr.* Circumventio, *infr.* Fraus.
De dolo ſunt viginti & una regulæ: puta l. 19. §. 1. 23. 38. 44. 47. *in pr.* 49. 55. 63. 127. 129. *in princ.* 131. 150. 152. §. 5. 154. *in princ.* 157. §. 1. 2. 167. §. 1. 173. §. 3. 177. §. 1. 198. 199.
Præſtatio doli in Contractibus, l. 23. 152. §. 3.
Quidam dolum malum duntaxat recipiunt quidam dolum & culpam, ibid.
Conveniri non poteſt, ne dolus præſtetur, ibid.
In conſilio quoque dando, dolus præſtatur l. 47. *in princ.*
In poſſeſſione.

Poſ-

Digitized by Google

Poſſidentis et ejus, qui dolo deſiit poſſidere, par conditio, l. 131. 150. 157. §. 1.
Et ſic dolus repræſentat poſſeſſionem.
A quo dolus admittatur, vel non admittatur.
1 Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere, l. 63.
2 Dolo facit, qui petit quod redditurus eſt, l. 173. §. 3.
3 Non poteſt dolo carere, qui imperio Magiſtratus non paruit, l. 199.
4 Nullus videtur dolo facere, qui ſuo jure utitur, l. 55.
5 Nihil dolo creditor facit, qui ſuum recipit, l. 129. in pr.
6 Qui juſſu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere qui parere neceſſe habet, l. 167. §. 1.
7 Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat cauſam, cur non debeat petere, l. 177. §. 1.
8 Doli exceptio non ſolet nocere his, quibus voluntas teſtatoris non refragatur, l. 19. §. 1.
Sui doli & alieni differentia, l. 44.
De dolo alieno, an & quatenus, ejus nomine alii vel in alium actio detur.
1 Ex defuncti dolo datur actio in hæredem de eo quod ad eum pervenit, l. 38. 44. 127. 157. §. 2.
Ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, ſucceſſores in contractibus in ſolidum tenentur, d. l. 157. §. 2. & l. 152. §. 3.
2 Tutoris dolum pupillo nocere non oportet ſive ſolvendo ſit, ſive non, l. 198.
3 Alterius circumventio alii non præbet actionem, l. 49.
Exceptio doli, l. 19. §. 1.
cum de dolo excipitur petitoris, non datur talis replicatio petitori, aut ſi rei quoque in ea re dolo factum eſt, l. 154. in princ.
Dominium: v. s. Bona, Deſiiſſe, v. j. Habere, Noſtrum.
Proprium. Rei vindicatio.
Jus & dominium diſtinguuntur, l. 177. in princ.
1 Ad dominii tractatum pertinet lex 32. & 33.
2 De dominio adquirendo: v. Adquirere.
3 De dominio amittendo: v. Amittere, Alienare: Deſiiſſe habere.
4 Non videntur data, quæ eo tempore quo dantur non fiunt accipientis, l. 167. in pr.
5 Quid dominii noſtri fieri poſſit? l. 182.
6 Quid dominii noſtri vere ſit, l. 139. §. 1. l. 190.
7 Per quas perſonas nobis adquiritur, l. 133.
8 Vis & effectus dominii, l. 11.
Dominus: v. & infr. Servus.
1 In domini arbitrium collata conditione pro boni viri arbitrio id habetur, l. 22. §. 1.
2 Domini imperio qui obſequitur (veluti in adquir. hæred.) velle non creditur, l. 4.
3 Dominis per ſervos commodum ſtipulationis conditionalis omnimodo adquiritur, etiamſi liberatis iis poteſtate domini conditio exiſtat, l. 18.
4 Ad dominos quoque referri poteſt, l. 149.
Ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare debet, l. 149.
5 Vicedominorum ſunt tutores & curatores, d. l. 157. in princ.
6 Ad ea quæ non habent atrocitatem facinoris vel ſceleris, ignoſcitur ſervis, ſi dominis vel his, qui vice dominorum ſunt, &c. obtemperaverint, d. l. 157. in princ.
Domus.
1 Nemo de domo ſua extrahi debet, l. 103.
2 Domum ſuam reficere unicuique licet, dum ne officiat invito alteri, in quo jus non habet, l. 61.
Donationes. De his quinque Regulæ: puta l. 28.

l. 28. 53. 82. 163. 165.
Quid ſit donatio.
Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur, l. 82.
Conſulto dati, donatio eſt: ut per errorem dati repetitio eſt, l. 53.
Alienationis ſpecies eſt, l. 165.
Tacita donatio: ad eam pertinet Juliani lex 66.
Argumentum a jure donandi ceu ab eo quod plus eſt,
1. *ad jus conſentiendi donationi, l.* 165.
2. *ad jus vendendi & concedendi, l.* 163.
Ad donationes quoque referri poteſt lex 175. *in princ.* & §. 1.
Ad donationes inter virum & uxorem, l. 28.
Qui ex liberalitate conveniuntur, in quantum facere poſſunt, conveniendi, d. l. 28.
Dos. *v.* & j. Rei uxoriæ actio.
1 *Ad pacta dotalia pertinet lex* 27.
2 *Dotis datio recipit dolum, culpam & diligentiam, l.* 23.
3 *In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt, l.* 85.
4 *De dotis repetitione de eo Pauli liber ſingularis: unde deſumpta lex* 68.
5 *Privilegia dotis an & quando ad* hæredes *tranſeant, d. l.* 68.
6 *de Retentionibus ex dote, l.* 63. 173. §. *ult.*
nemo Dubitat, *l.* 95.
Dubitationis *tollendæ gratia quæ contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt, l.* 81.
Dubitatio juris, l. 85. §. 2.
Nemo dubitat, *l.* 95.
Dubium. *De rebus dubiis.*
1 *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt, quam tutius, l.* 192. §. 1.
2 *Dubia interpretatio libertatis quotiens eſt ſecundum libertatem reſpondendum eſt, l.* 20.
3 *In dubiis ſemper benigniora præferenda ſunt, l.* 56. *v.* & *l.* 155. §. 2. *l.* 168. *in princ. l.* 192. §. 1.
Duntaxat, *l.* 23. 79. 119.
Duo.
1 *Uni duo pro ſolido* heredes *eſſe non poſſunt, l.* 141. §. 1.
2 *Duorum* menſium *præſcriptio a lege. Ubi lex duorum menſium fecit mentionem, & qui ſexageſimo & primo die venerit, audiendus eſt, l.* 101.
3 *unicuique ſua mora nocet: Quod in* duobus reis promittendi *obſervatur, l.* 173. §. 2.
4 *Cum de lucro duorum quæratur, melior eſt cauſa poſſidentis, l.* 126. §. 2.
Duplex jus.
Quotiens duplici jure alicui ſucceſſio defertur, repudiato novo jure quod ante defertur, ſuperit vetus, l. 91.
Durant *ſemel utiliter conſtituta, &c. l.* 85. §. 1.
Durior *conditio petitoris quam rei ſeu poſſeſſoris in l.* 33. *v.* & Actor, Poſſeſſor, Reus.

E.

EDictum.
Adverſus Edictum quis feciſſe proprie dicatur, l. 102. *in princ.*
Edictales Regulæ ex Juriſconſultorum commentariis ad Edictum deſumpta.
Partes ſex priores Edictalium Regularum a l. 102. *ad l.* 138. *incluſ.*
Septima, octava, nona, decima, undecima a l. 41. *ad* 57. *incluſ.*
Duodecima l. 165. 166. 167.
Decima tertia, l. 163. 164.
Decimaquarta, l. 139. 140. 141.
Decima quinta, l. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148.
Decimaſexta, l. 149. 150. *ad* 158. *incl.*
Decima ſeptima, l. 159. 160. *ult.*
Decima octava, l. 161. 162.

Edictum aliud urbanum, ſeu urbicum, aliud provinciale : *v.* j. Urbicum, *l.* 55. 56.
Effectus.
Cujus effectus omnibus prodeſt, ejus & partes ad omnes pertinent, *l.* 148.
Verba cum effectu accipienda.
Cepiſſe, capere, accipere, *l.* 13. 51.
Fraudis, *l.* 79.
Effuſum.
Ad Edictum de his qui effuderunt, referri quoque poteſt lex 135.
Egere.
Ne egeant, perſonarum ratio quandoque habenda eſt, *l.* 173. *in princ.*
Ejus eſt, *l.* 3. & 102. §. 1.
Eligendum eſt, *quod minimum habet iniquitatis, quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt*, *l.* 200.
Emergens *novus caſus*, *l.* 85. §. 1.
Emptio, Emptor, *v.* & j. Venditio.
1 *Quæ res emi.*
Rei ſuæ emptio conſiſtere non poteſt, *l.* 45.
2 *De* Impoſſibili *in emptionem deducto. Eo referenda lex* 185.
3 Effectus *emptionis auctore judice.*
Qui auctore judice comparavit, bonæ fidei poſſeſſor eſt, *l.* 137.
4 Jus *emptoris.*
Emptoris plerumque eadem cauſa eſſe debet, circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris, *l.* 156. §. 3.
Eodem pertinet & lex 177. *in pr.*
5. Venditor *quid præſtet.*
Dolum, culpam, & diligentiam præſtat venditor emptori l. 23.
Enarrare.
Regula eſt quæ rem quæque eſt breviter enarrat.
per Regulam brevis rerum narratio traditur, *l.* 1.
Epitome Juris. *Libri Epitomarum juris Hermogeniani: unde deſumpta lex* 97. 98.
Epiſtolæ. *Javoleni epiſtolarum libri. Inde*
1 *Deſumpta lex* 199. 200. 201. 202.
2 *Pomponii liber* 1. *Epiſtolarum citatur*, *l.* 124.
Error: *v.* & Ignorantia.
De eo quatuor regulæ: puta l. 26. 53. 92. 116. §. 2.
Non videntur qui errant conſentire, *l.* 116. §. 2.
Cujus per errorem dati repetitio eſt, ejus conſulti donatio eſt, *l.* 53.
Error librarii in transcribendis ſtipulationis verbis non nocet, *l.* 92.
Eſt, *pro vertitur. Ubicunque cauſa cognitio eſt*, *l.* 105.
Eventus.
Non ex eventu duntaxat fraus interpretanda, ſed ex conſilio quoque, *l.* 79.
Omnia, quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperint, *l.* 201.
Evidenter *falſa*, *l.* 65.
Evinci: *Quod evincitur in bonis non eſt*, *l.* 190.
Exæquationes: *v.* Adæquatio, Similitudo, Comparatio, Æquiparatio.
Exceptiones.
Regulis addita. Niſi lex impedit, *l.* 43.
Niſi lex impedimento eſt, *l.* 136.
Id eſt defenſiones: ut vocantur, *l.* 43. *in princ.*
Favor, vis & effectus exceptionum.
1 *Nil intereſt ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur*, *l.* 112.
2 *Cui damus actionem eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit*, *l.* 156. §. 1.
3 *Deſinit debitor eſſe is qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem*, *l.* 66.
4 *Differentia actionum & exceptionum. Reus pluribus defenſionibus uti poteſt niſi lex impediat*, *l.* 43. *in princ.*

5 *Qui per exceptionem a petitione removetur, cepiſſe non videtur*, l. 13.
6 *Qui ſtipulatus exceptione ſubmoveri poteſt, accepiſſe non poteſt videri*, l. 115. §. 1.
Species:
1 Pacti conventi *exceptio, ex pactione ex intervallo adjecta*, l. 27.
2 Doli *exceptio*: *de ea*, l. 19. §. 1. 154. *in pr. Ad eam quoque referri poteſt*, l. 160. §. 1. *&* 2. *v.* s. Dolus.
3 Rei judicatæ *exceptio*. *Ad eam referri poteſt lex* 159. 160. §. 1.
4. Rei venditæ *exceptio*. *Ad eam pertinet lex* 160. *in princ.*
Concurſus ſeu cumulatio plurium exceptionum: *de ea* l. 43.
Ad exceptiones pertinent quoque Ædilitiales Regulæ, lex 159. 160.
Illa ad exceptionem rei judicatæ, pariter ut l. 160. §. 1.
hac ad rei venditæ exceptionem: *ad exceptionem doli referri quoque poteſt*, §. 2. l. 160.
Excipere, *pro ſuſcipere, accipere, admittere. Ea ſententia potiſſimum excipiatur*, l. 67.
Excuſatio. *v. &* Ætas, Imprudentia, Succurritur, Culpa.
1 *Vani timoris juſta excuſatio non eſt*, l. 184.
2 *de excuſatione a muneribus publicis*. *Eo referenda lex* 101.
3 *ad excuſationes tutorum referenda*, l. 88. §. 2.
de Executione *in bonis debitoris*. *Eo referri poteſt lex* 142.
Exequi, *pro perſequi, petere*, l. 177. §. 1.
Exigere, Exactum.
1 *Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*, l. 57.
2 *Quod a quoquo pœna nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur*, l. 46.
Exiſtimationis *ſeu infamia cauſa pecuniaria præfertur*, l. 104.
Expediri *quæ per libellum non poſſint*, l. 71.
Experiri, *i. agere*, l. 42.
actione experiri, l. 43.
Explorare *rem diligenter debet qui vult experiri ſeu agere, & tunc procedere*, l. 42.
Expreſſi *& taciti differentia, in ſp.* l. 77. *& non expreſſi*, l. 195.
Expromiſſor *alienæ rei nemo idoneus videtur, niſi ſi cum ſatiſdatione*, l. 110. §. 1.
Extenſiones *juris ſeu legum*.
Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentias, l. 141. *in pr.*
Extorquendum *non ſemper totum a nonnullis*, l. 173. *in pr.*
Extrahi *de domo ſua nemo debet*, l. 103.

F.

FAcere.
1. *Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit*, l. 30.
2 *In id tantum quod facere poſſunt nonnulli condemnantur*, l. 28. 173. *in pr.*
3 *Qui facit quod facere non debet*: *non videtur facere id quod facere juſſus eſt*, l. 121.
4 *Qui non facit quod facere debuit, videtur facere adverſus ea quæ non facit*, ibid.
Factum. *v. &* Poſtfactum. *v. &* s. Actum, j. Geſtum.
ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt id quod noſtrum eſt, l. 11.
Factum cuiq; ſuum non adverſario nocere debet, l. 155. *in princ.*
Ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare debet, l. 149.
Factum infectum fieri non poteſt, l. 31.
Factum tollere non poſſunt pacta & ſtipula-

Digitized by Google

tiones, ibid.
Pro facto accipitur in omnibus cauſis in quo per alium mora ſit, quominus fiat, l. 39. 161. 174. *in pr.*
de facti impoſſibilitate, l. 31. 135. 185.
In facto, non in jure conſiſtit, quatenus cujus intereſt, l. 24.
Facinora. *v.* & Delictum, Crimen, Scelus.
In atrocioribus facinoribus non ignoſcitur ſervis, ſi obtemperent dominis vel vice-dominis, l. 157. *in princ.*
Falcidia.
Ad eam referenda lex 91.
Familiæ erciſcundæ.
Ad eam referenda lex 170.
Fama *pecuniæ præfertur, & famoſa judicia pecuniariis* l. 104.
Fari *qui poſſunt pupilli quamvis actum rei non intelligant, tamen omnia tutore auctore agere poſſunt*, l. 5.
Fateri. *v.* s. Confeſſi.
Qui tacet non utique fatetur, ſed tamen verum eſt eum non negare, l. 142.
Favere, Favor *in judiciis*. *v.* & Privilegium, & Singulare jus.
Donatoris, l. 28.
Dotis, l. 68. 85. *in pr.*
Libertatis, l. 20. 106. 122. 176. 179. §. 1.
Mariti: *v.* Uxoriæ rei actio.
Poſſeſſoris: *v.* Poſſeſſor.
Promiſſoris: *v.* Promiſſor.
Rei: *v.* Reus.
Repetitionis, l. 41. §. 1.
Teſtamentorum, l. 12.
Favorabilior omnibus rebus libertas, l. 122.
Favorabiliores rei potius quam actores habentur, l. 125.
Fere, l. 108. 153. 193. 209.
Fictiones & Præſumptiones juris.
Formula varia fictiones indicantes.
Creditur, l. 4. 60. 189.
Credendum eſt, l. 17.
Non creditur, l. 4. 189.
Intelligitur, l. 84. 194.
Non intelligitur, l. 110. §. 2. 203.
Videtur, l. 15. 52. 82. 121.
Nullus videtur, l. 55.
Poteſt videri, l. 115. *in pr.* 124. *in pr.*
Non poteſt videri, l. 115. §. 1. 208.
Non videtur, l. 13. 48. 51. 63. 83. 93. 116. §. 2. 118. 121. 139. §. 1. 155. §. 1. 167. *in pr.* & §. 1. 187.
Jam videtur, l. 174. *in pr.*
Accipitur, l. 39.
Perinde habetur, l. 161. 193.
Prætor habet, l. 117.
Habentur loco, l. 128. §. 1.
Pro nullis habentur, l. 32.
Pro eo habendus eſt, l. 157. §. 1.
Pro poſſeſſione eſt dolus, l. 131.
Par conditio eſt, l. 150.
Continuatur cum tempore mortis, l. 138.
Comparatur, l. 152. §. 2.
Fideicommiſſa.
1 Regulæ: *ex libris Fideicommiſſorum Ulpiani & Maciani deſumpta quatuor*, l. 93. 94. 95. 96.
2 *Ad materiam fideicommiſſorum referri quoque poteſt lex* 82.
3 *de* cauſa Efficiente.
An filiusfam. *fideicommiſſum relinquere poſſit. Eo ſpectat d. l.* 93.
4 *ad* formam *fideicommiſſorum, d. l.* 94. *quæ eſt de abundante ſcriptura.*
5 *ad* Cautiones *fideicommiſſorum nomine ſpectat d. l.* 95. & 96.
Fidejuſſores.
1 *Ad tractatum de fidejuſſoribus pertinet quoque lex* 81. 88. 129. §. 1.
2 *Fidejuſſoris & heredis adæquatio ſeu ſimilitudo*, l. 42.
3 *Fidejuſſoris juſta ignorantia*, d. l. 42.
4 *Reus & fidejuſſor tenentur, etſi librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet*, l. 92.
Fides.

1. Bo-

Digitized by Google

1 *Bona fides : v. ſupr.* bona fides.
2 *Is natura debet, quam jure gentium dare oportet, cujus fidem ſecuti ſumus, l.* 84. §. 1.
Fiduciarii *heredes*.
Ad eos pertinet lex 112.
Filius, Filiusfamilias, *v. & infr.* Pater & Peculium.
1 *Qui obſequitur patris imperio, velle non creditur, l.* 4.
2 *Servo is equatur, in d. l.*4.
3 *Rei* peculiaris *poſſeſſionem filiusf. neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci videtur, l.* 93.
4 *Legatarii filiifamil. ſi moriantur, quo caſu legatum parentibus adquirant, l.*18.
5 *Tutorem dare pater non poteſt; niſi ei quem in ſuis heredibus cum moritur habuit, habiturusve eſſet ſi vixiſſet, l.* 73. §. 1.
Fiſcus. *v. &* Caducariæ leges.
1 *Quod fiſco obligamus & vindicare interdum & alienare ſervitutem in predio imponere poſſumus, l.* 206.
2 *Eaſdem deportationis ſententia aufert que ad fiſcum perveniant, l.* 97.
Fœminæ *ſeu* Mulieres. *v. & j* Dos, Uxoriæ *rei actio*.
De his ſunt tres regule : puta lex 2. 73. *in pr.* 110. §. 4.
1 *Ab omnibus officiis civilibus vel publicis remote ſunt.*
Judices ideo eſſe non poſſunt.
Nec Magiſtratum gerere.
Nec poſtulare.
Nec pro alio intervenire.
Nec procuratores exiſtere.
2 *Impuberibus equantur hac parte, d. l.*2.
3 *Quando his ſuccurrendum. l.*110. *§. ult.*
4 *Tutela ad eas non redit, i. iis non defertur, etſi ad eas hereditas perveniat, l.* 73. *in pr.*
Formula.
Actionis. Judex eum condemna. *Ad ejus interpretationem pertinet l.* 37.
Fictionum formula : v. s. Fictiones.
Fraudari, Fraudulentum. Fraus *v. s.* Dolus, Calliditas, Circumventio.
Non fraudantur creditores cum quid non adquiritur a debitore, ſed cum quid de bonis deminuitur, l. 134. *in princ.*
ad tit. de his que in fraudem creditorum pertinet lex 144. *in princ.* §. 1. 145. 146. *preter d. l.* 134.
Nemo videtur fraudare eos, qui ſciunt & conſentiunt, l. 145.
Non fraudulenti conſilii nulla obligatio eſt, l. 47. *in pr.*
Generaliter cum de fraude diſputatur, non quid habebat actor, ſed quid per adverſarium habere non potuerit, conſiderandum eſt, l. 79. (*Que Reg. ad fraudulentam adoptionem pertinere videtur*)
Fraudis interpretatio ſemper in jure civili non ex eventu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur, l. 79. (*que Reg. pertinet ad fraudem factam legi*)
Fraus, *pro damno, l.* 78.
Frequentia *in regione ſequenda in interpretatione contractuum & ſtipulationum, l.* 34.
Fructus. *v. & j* Uſusfructus.
1 *Fructus rei eſt vel pignori dare licere, l.* 72.
2 *Cum verbum* reſtituas *lege invenitur etſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt, tamen etiam fructus ſunt reſtituendi, l.* 173. §. 1.
Fuga.
Servorum fuge qui cuſtodiri non ſolent, a nullo preſtantur, l. 23. *in fin.*
Furioſus. *De eo tres Regule : puta lex* 5. 40. 124.
1 *Furioſi & pupilli ſimilitudo, & differentia in negotiis contrahendis, l.* 5.
2 *Nullum negotium furioſus contrahere poteſt,*

teſt, *d. l.* 5. & 124.
3 *Furioſi & bonis interdicti ſimilitudo*, *l.* 40.
4 *Voluntas nulla furioſi*, ibid.
5 *Abſentis loco eſt*, *l.* 124.
6 *Differentia inter furioſum & mutum ſurdumque* ibid.

Furtum.
1 *Actio furti in hæredem non tranſit*, *l.* 111. §. 1.
2 *Furandi capax eſt pupillus*, *proximus pubertati*, *ut & injuriæ faciendæ*, *l.* 111. *in princ.*

G.

GAJUS JC.
Libri ejus ad Edictum provinciale.
1 *Exinde deſumptæ quatuordecim leges*, *l.* 42. 46. 51. 55. *l.* 107. 111. 113. 122. 125. 132. 133. 139. 147. 158.
2 *Ejuſdem libri Regularum*: *unde deſumpta lex* 100.

Generaliter, *l.* 22. §. 1. *l.* 78.

Genus, Generalia.
1 *Generi per ſpeciem derogatur in toto jure*: *& illud potiſſimum habetur quod ad ſpeciem directum eſt*, *l.* 80.
2 *Semper ſpecialia generalibus inſunt*, *l.* 147.

GENTIUM *jus*.
Is natura debet, *quem jure gentium dare oportet*, *cujus fidem ſecuti ſumus*, *l.* 84. §. 1.

Gerendum, Geſtum.
1 *Rei gerendæ aptior ſententia potiſſimum excipi debet*, *quotiens idem ſermo duas ſententias exprimit*, *l.* 67.
2 *Geſti ratihabitio mandato æquiparatur*, *l.* 60.

Gladii poteſtas.
Mandari non poteſt, *l.* 70.
Græci *ουσιαν appellant*, *l.* 65.

H.

HAbere.
1 *ſemper qui dolo facit quominus habeat*, *pro eo habendus eſt ac ſi haberet*, *l.* 150. 157. §. 1.
2 *Paria ſunt non habere & inutiliter habere*, *l.* 13. 52. 66. 112. 129. 190.
3 *Non poteſt videri deſiiſſe habere*, *qui nunquam habuit*, *l.* 208.
4 *Habere ipſam rem videtur*, *qui petitionem habet ad rem recuperandam*, *l.* 15.
5 *Non quid habebat actor*, *ſed quid per adverſarium habere non potuerit generaliter conſiderandum eſt*, *cum de fraude diſputatur*, *l.* 78.

Perinde *habetur*, *l.* 161. 193.
Pro eo habendus eſt, *l.* 157. §. 1.
Prætor habet, *l.* 117.
Favorabiliores habentur, *l.* 125.

Habendum *eſt*, *l.* 22. §. 1.

Habentur *loco*, *l.* 128. §. 1.
pro nullis, *l.* 32.
pro non adjectis, *l.* 135.

Hæres, Hæreditas, *v. & infr.* Succeſſores.
1 Species *hæredum*.
Sui hæredes l. 73. §. 1.
Teſtamentarii, *l.* 89.
Legitimi, *ibid.*
Quando eis locus, *ibid.*
Fictitius hæres bonorum poſſeſſor, *l.* 117. *v. ſupr.* bonorum poſſ.
Fiduciarius hæres, *pertinet eo lex*, 112.
Hi qui in univerſum jus ſuccedunt hæredis loco habentur, *l.* 128.
Hæres hæredis, *idem & defuncti hæres*, *l.* 194.
2 Hæreditatis *definitio*, *l.* 62.
3 *Hæredes cum defuncto æquo jure ſunt.*
1 *De eo ſunt octo Regulæ.*
1 *De jure activo eſt l.* 59. 62. 128. §. 1. 156. §. 2.
2 *De jure paſſivo*, *lex* 54. 120. 143. 160. §. *ult.*
Hæres defuncti factum præſtare debet, *l.* 149.
2 *De actionibus pœnalibus in hæredem non dan-*

dandis ex dolo vel delicto defuncti, quatuor Regulæ, *l.* 38. 44. 111. §. 1. 127.

Niſi quatenus ad eos pervenit, *l.* 38. & *d. l.* 127.

vel momento, *l.* 127.

poſt litem conteſtatam, *l.* 87. & 164.

3 *Poſt litem conteſtatam hæredi quoque proſpicitur & hæres tenetur*, *l.* 87.

4 *Privilegia cauſæ, non perſonæ, ad hæredem tranſmittuntur*, *l.* 196.

Non ſemper tamen, *d. l.* 42.

1 *circa ſolutionem legatorum*, *l.* 19. *in princ.*

2 *ad pluris ſoluti condictionem*, *l.* 42.

3 *ad ſolutionis detrectationem & moram*, *l.* 42. 63. 99.

4 Favores *hæredum*.

1 *Juſta eorum eſt ignorantia*, *l.* 19. 42. 63. 99.

2 *Tempus in teſtamento hæredis cauſa adjectum credendum eſt*, *l.* 17.

3 *Non ſolet doli exceptio nocere his, quibus voluntas teſtatoris non refragatur*, *l.* 19. §. 1.

5 *Similitudo*,

1 *hæredis & fidejuſſoris*, *l.* 42.

2 *heredis & legatarii*, *l.* 160. §. 2.

6 *Argumentum a tutela ad hæreditatem*, *l.* 73. *in princ.*

7 *Uni duo pro ſolido heredes eſſe non poſſunt*, *l.* 141. §. 1.

8 *de* Inſtitutione *hæredis*,

Quæ ab initio inutilis eſt, ex poſtfacto non convaleſcit, *l.* 210.

9 *de* Conditionibus *inſtitutionum*.

Quotiens per eum cujus intereſt conditionem non impleri fit quominus impleatur, perinde habetur ac ſi impleta conditio fuiſſet, *l.* 161.

10 *de* Adquirenda *ſeu adeunda vel omittenda repudianda hæreditate*.

Eo pertinent lex 3. 4. 5. 6. 7.

Aditio hæreditatis, ad mortis tempus retrotrahitur, *l.* 138. *in pr.* 193.

Aditione hæreditatis contrahitur cum legatariis, *l.* 19. *in princ.*

Sed non ſponte: & ideo ignorantia conditionis legatarii imputari hæredi non poteſt, ibid.

Aditio hæreditatis eſt actus legitimus, *l.* 77.

Diem & conditionem non recipit, ibid.

Nomina diviſa inter cohæredes: ſeu pro ea parte, pro qua quiſque hæres eſt, tenetur, *l.* 157. *in fin.*

Niſi ea ſint quæ in partes dividi non poſſint, tum enim ſolida a ſingulis debentur, *l.* 192. *in pr.*

In adquirenda hæreditate.

Pupilli voluntas, vel patientia non attenditur. Hic ſenſus eſt, *d. l.* 3.

Patris vel domini imperio qui obſequitur, velle non creditur, *d. l.* 4.

Pupillus qui fari poteſt, tutore auctore adquirere hæreditatem poteſt, *l.* 5.

Furioſus non poteſt, ibid.

de Repudiatione *hæreditatis*. *v.* j.

Repudiatio. *Unde colligatur*.

Non vult heres eſſe, qui ad alium transferre voluit hæreditatem, *l.* 6.

Pro parte hereditas adquiri, pro parte repudiari non poteſt.

Teſtatus & inteſtatus idem in paganis decedere non poteſt, *l.* 7.

Si nemo ſubit hæreditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur, *l.* 181.

11 *de* Petitione *hæreditatis*.

Eo pertinet lex 62. & 126. (*quæ tribus regulis conſtat*) & *l.* 127.

12 *de* Tranſmiſſione *legatorum ad heredes* *l.* 18.

HERMOGENIANUS JC.

Libri ejus Epitomarum. Inde deſumpta duæ regulæ, *l.* 97. 98.

Homines *omnes ſunt æquales, quoad jus naturale attinet*, *l.* 32. *non quoad jus civile, quo ſervi pro nullis habentur*, *d. l.* 32.

Ho-

Honeſtum. *De eo duæ regulæ.*

1 *Non omne quod licet honeſtum eſt*, *l.* 144. *in pr.*

2 *Semper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſt, ſed & quid honeſtum ſit*, *l.* 97.

Hypotheca, *v.* & j. Pignus. *Non impedit vindicationem, alienationem, &c.*

Quod fiſco obligamus, & vindicare interdum & alienare; & ſervitutem in prædio imponere poſſumus, *l.* 203.

J.

JAVOLENUS JC.

Libri ejus.

1 *Ex* Caſſio. *Inde ſumpta lex* 198.

2 Epiſtolarum. *Inde ſumpta quatuor leges*, *l.* 199. 200. 201. 202.

3 *Ex* poſterioribus *Labeonis*. *Inde ſumpta lex* 72.

Idem.

1 *Quod a quoquo pœna nomine exactum eſt, id eidem* reſtituere *nemo cogitur*, *l.* 46.

2 *Bona fides non patitur, ut bis idem* exigatur, *l.* 57.

3 *Non ut ex pluribus cauſis deberi nobis idem poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſſit noſtrum eſſe*, *l.* 159.

4 Hæres *ejuſdem poteſtatis & juris cujus defunctus*, *l.* 59. *v. plura* ſup. in hæres.

Idoneus.

Expromiſſor alienæ rei idoneus nemo videtur, niſi cum ſatiſdatione, *l.* 110. §. 1.

Ignorantia. *v.inf.* Imperitia, Mora, Scientia. *ſup.* Error.

De ignorantia & ignorantibus ſex leges ſeu regulæ, *l.* 19. *in pr.* 26. 42. 63. 99. 177. §. 1.

Qui poteſt invitis alienare multo magis & ignorantibus & abſentibus poteſt, *l.*26.

1 Contrahentis. *Qui cum alio* contrahit, *vel eſt, vel eſſe debet non ignarus conditionis ejus*, *l.*19. *in pr.*

2 Hæredis *juſta ignorantia ſæpe eſt*, *l.* 42. 63. 99. 177. §. 1.

3 Fidejuſſoris *ſæpe juſta ignorantia eſt*, *d.* *l.* 42.

Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat cauſam cur non debeat petere, *l.*177.§.1.

4 *Ad judicium provocantis*. *Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere*, *l.* 63.

6 Petitoris *ſeu actoris juſta quandoq; ignorantia eſt*, *l.* 177. §. 1.

6 Debitoris. *Non poteſt improbus videri, qui ignorat, quantum ſolvere debeat*, *l.* 99.

Imaginaria *venditio*.

Non eſt imaginaria venditio, pretio accedente, *l.* 16.

Immiſcere *ſe rei ad ſe non pertinenti, culpa eſt*, *l.*36.

Immutari. *v.* & j. Innovari, Mutari.

Obligationum cauſa pactione poſſunt immutari & ipſo jure, & per pacti conventi exceptionem, *l.* 27.

Impedimenta *legat.* *l.* 43. 136.

Imperator. *vide* Cæſar, Reſcriptum, Princeps.

Imperitia *culpæ adnumeratur*, *l.* 132.

Imperium.

1 Patris *vel* domini *imperio qui obſequitur, velle non creditur*, *l.* 4.

2 Magiſtratus *imperio qui non paruit, dolo carere non poteſt*, *l.* 199.

3 *de Gladii poteſtate*: *v.* Gladii.

Impetus *prædonum a nullo præſtantur*, *l.* 23. *in fin.*

de Implenda *conditione*, *l.* 161.

Impoſſibile. *De eo quinque regulæ*, *l.* 31. 135. 182. 185. 188. §. 1.

de Impoſſibilitate facti eſt lex 31. *dandæ rei*, *l.* 135. 182. 188. §. 1.

de Impoſſibili per rerum naturam, *l.* 135. 188. §. 1.

jure hominiſq. deſtinatione, *l.* 182.

De omnibus, *l.* 185.
de Impoſſibili
pacto, ſtipulationi, obligationi, contractui addito, *l.* 31. 182. 185.
in judicium deducto, *l.* 135.
Teſtamentum ſeu legato adjecto, *l.* 182. 188. §. 1.
1 *Verum eſt, neque pacta neque ſtipulationes factum poſſe tollere, quod enim impoſſibile eſt, neque pacto neque ſtipulatione poteſt comprehendi, ut utilem actionem aut factum efficere poſſit*, *l.* 31.
2 *Ea quæ dari impoſſibilia ſunt, vel quæ in rerum natura non ſunt, pro non adjectis habentur*, *l.* 135.
3 *Quod nullius eſſe poteſt, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere*, *l.* 182.
4 *Impoſſibilium nulla obligatio eſt*, *l.* 185.
5 *Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt*, *l.* 188. §. 1.
Improbus *videri non poteſt, qui ignorat quantum ſolvere debeat*, *l.* 99.
Imprudentia.
Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur, *l.* 108.
Impubes: *v.* & *infr.* Pupillus.
Impubes omnibus officiis civilibus debet abſtinere, *l.* 2. §. 1.
Si fari poſſit, quid agere poſſit, *l.* 5.
Pati poſſe non intelligitur, *l.* 110. §. 3.
Patientia ejus non attenditur, *l.* 3.
In eo, *l.* 33.
In omni *cauſa*, *l.* 117.
in omnibus obligationibus, *l.* 14.
in omnibus cauſis, *l.* 39. 68.
in omnibus, *l.* 90.
In totum, *l.* 76. 77.
In toto jure, *l.* 80.
In *id quod facere poſſunt perſonæ quædam condemnantur*, *l.* 28. 173. *in pr.*
Inæſtimabilis *res eſt libertas*, *l.* 106. *v.* & *ſupr.* Æſtimatio.
Incendia *a nullo præſtantur*, *l.* 23. *in f.*
Incluſæ *judicio actiones*, *l.* 139. *in pr.*
Incommodum: *v. ſupr.* Commodum.
Indebitum.
de Condictione indebiti, v. ſupr. Condictio.
Individua: *v. ſupr.* Dividere.
De re individua legata vel in obligationem deducta, *l.* 153. 192. *in pr.*
Ea quæ in partes dividi non poſſunt ſolida a ſingulis heredibus debentur, *l.* 192. *in princ.*
Indulgentia.
De Indulgentia Principis, ejuſque interpretatione eſt lex 191.
Ineſſe: *v.* & *ſupr.* Contineri.
1 *Contractus, in quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt*, *l.* 152. §. 3.
2 *In eo quod plus eſt, ſemper ineſt & minus*, *l.* 110. *in princ.*
3 *Semper ſpecialia generalibus inſunt*, *l.* 147.
Infamia: *v.* & *ſupr.* Fama.
1 *Infamia ſeu cauſa exiſtimationis, pecuniariæ ſummæ licet majori præponitur*, *l.* 104.
2 *Ad tit.* de his qui notantur infamia *pertinet lex* 109.
Infantes: *v.* Impubes.
Infectum *quod factum fieri nequit*, *v. l.* 31.
Infinita *æſtimatio eſt libertatis & neceſſitudinis*, *l.* 176. §. 1.
Infirmari *dicitur actio exceptiones*, *l.* 112.
Actionum modus privatorum pactionibus infirmatur, qui ipſo jure tollitur, *l.* 27. *in fin.*
In Intelligibilia: *v.* Intelligi.
Iniquum, Iniquitas.
1 *Conditio alteri per alterum iniqua inferri non debet*, *l.* 74.
2 *Quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habet iniquitatis*, *l.* 210.
Initium *ſpectandum*: *In actu*
1 *Vitioſo*: *l.* 29. 201. 210.

Quod

Quod ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere, *l.* 29. *qua ad Tutelæ argumentum pertinet*.
Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperunt, *l.* 201.
Quæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt, *l.* 210.
2 *Utili. Non est novum, ut quæ ſemel utiliter conſtituta ſunt, durent, licet ille caſus extiterit, a quo initium capere non potuerunt*, *l.* 85. §. 1.
Actus nullius momenti in ſp. l. 77. *in f.*
Injuria.
1 *Pupillus pubertati proximus, injuriæ faciendæ capax eſt*, *l.* 111. *in princ.*
2 *Actio pœnalis injuriarum non tranſmittitur in hæredem*, *l.* 111. §. 1.
Injuria, *pro damno*, *v. ſupr.* Damnum.
1 *In injuriam alterius nemo poteſt mutare conſilium ſuum*, *l.* 75.
2 *Jure naturæ æquum eſt neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem*, *l.* 206.
Damnum injuria plenius dicitur, *l.* 111. §. 12.
In hæredem hæc actio pœnalis non datur, ibid.
Injuſtum *teſtamentum*.
Ad hunc tractatum pertinet Juliani lex 64.
Innovare.
Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat, *l.* 123. §. 1.
Inofficioſum *teſtamentum*. *Eo referri poteſt lex* 123. *in pr. &* §. 1.
Inſtitutio *hæredis*: *v.* s. Hæred.
Intelligitur, *l.* 84. *in pr.* 194.
Non intelligitur, *l.* 88. 110. §. 2. 203.
Intelligi *quæ non poſſunt*.
Quæ in teſtamento ita ſunt ſcripta, ut intelligi non poſſint, perinde ſunt ac ſi ſcripta non eſſent, *l.* 73. §. 3.
Intelligere. Intellectus.
Pupillus actum rei non intelligit, *l.* 5.
Mutus, ſi intellectum habet, poteſt videri reſpondere: ubi non voce ſed præſentia opus eſt, *l.* 124. *in pr.*
Intentio, *pro actione*, *l.* 172.
Interdictus *bonis*.
1 *Furioſo æquatur*, *l.* 40.
2 *Nulla ejus voluntas eſt*, ibid.
3 *in Interdictorum nominatim materia, quo ſpectat illa lex*.
Interdicta.
Ad Interdicta referenda,
1 *Sabiniana Regula tres*: *in lege* 38. 39. 40.
2 *Edictales* 22. *a l.* 149. *ad* 158. *incluſ.*
3 *Plautiana lex* 176.
Speciatim ad Interdictum. Quorum bonorum & quod legatorum, *l.* 149.
Ne quid in publico itinere, *l.* 150.
De vi & vi armata. Quod vi aut clam, *l.* 38. 152.
Ne quid in loco publico, *l.* 151.
Uti poſſidetis, *l.* 39.
De aqua, *&c. l.* 40.
Neque in Interdicto neque in cæteris cauſis pupillo nocere oportet dolum tutoris ſive ſolvendo ſit, ſive non, *l.* 198.
Interdum, *pro interim, interea dum*, *l.* 205.
Intereſſe.
Quatenus cujus interſit, in facto non in jure conſiſtit, *l.* 24.
De eo cujus intereſt, conditionem non impleri, *l.* 161.
Interpretantur, *l.* 12.
Interpretatio.
1 *Actionis*, *l.* 41. §. 1. 172.
Actuum, *l.* 6.
Beneficii Principis, *l.* 191.
Contractuum, & ſtipulationum, *l.* 34. 67. 96. 172.
Divortii, *l.* 200.
Dotium, *l.* 85. *in princ.*
Juris & legum, *l.* 79. 85. §. 2. 90. 101.

Libertatis, *l.* 20. 179.
in negotiis geſtis, *l.* 114.
in pœnalibus, *l.* 155. §. 2. 168. *in pr.* & §. 1.
Sententiarum, ſeu judiciorum, *l.* 155. §. 2.
Teſtamentorum ſeu ultimarum voluntatum & legatorum, *l.* 9. 12. 19. §. 1. 56. 192. §. 1.
2 *Modi interpretationum*.
v. & quæ ſupra jam notata, in v. Argumentum, *ſeu* Argumentatio: *& in* v. Conjectura.
ex affectione cujuſque, *l.* 168. §. 1.
ex eo quod actum, *l.* 6. 34.
ex qualitate facti, *l.* 48.
ex facultate, *l.* 50.
ex eo quod agitur rei gerendæ, *l.* 67.
ex raro accidentibus, *l.* 64.
ex jure communi, *l.* 81.
ex effectu, *l.* 51. 52.
ex eventu, *l.* 79.
ex conſilio, ibid.
ex mente ſeu ſententia proferentis, *l.* 96.
ex prioritate temporis, *l.* 98.
ex veriſimili, *l.* 114.
quod plerunque fieri ſolet, ibid.
ex conſuetudine regionis, *l.* 34.
quod minimum ſequendum, *l.* 9. 34. *in fin.*
quod minimum habet iniquitatis, *l.* 200.
benignius, *æquius*, *humanius*: *v. &* s. Benignior, *l.* 56. 85. §. 2. 90. 155. §. 2. 168. *in princ.* 183. 192. §. 1.
ex favore aliquo prout res favorabilior eſt, *vel perſona repetitioni potius quam lucro favendum*, *l.* 41. §. 1.
1 *pro poſſeſſore*, *l.* 126. 128. 154.
2 *pro Dotibus*, *l.* 85. *in pr.*
3 *pro libertate*, *l.* 20. 122. 176. §. 1. 179. *& neceſſitudine*, *l.* 176. §. 1.
4 *pro actore in intentione interpretanda*, *l.* 172.
5 *pro reo adverſus actorem*, *petitorem in cæteris*, *l.* 33. 125.
6 *contra venditorem*, *l.* 172.
7 *pro cauſa oneroſa adverſus lucrativam*.
8 *pro debitore & herede*, *l.* 17.
9 *pro fama*, *l.* 104.
ex ſenſu naturali, *l.* 10. 21. 30. 37. 80. 102. §. 1. 110. 113. 129. 147. 148. 163. 165. 178.
3 *Verborum interpretatione*: *v.* Verborum ſignificationes.
Interrogationes *in jure*.
Eo referri poteſt lex 133.
Intervenire.
1 *Fœminæ pro alio intervenire non poſſunt*. *Intervenire iuad, est civile officium*. *Medio loco poſitum, inter poſtulare & procuratorem exiſtere*, *l.* 2.
2 *Qui pro ſe non prohibet intervenire, mandare creditur*, *l.* 60.
Sed & ſi quis ratum habuerit quod geſtum eſt, obſtringitur mandati actione, ibid.
3 *In his quæ (per) officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant ſervus intervenire non poteſt*, *l.* 175. *in pr.*
Inteſtatus.
1 *Inteſtatus & teſtatus*.
2 *Harum rerum inter ſe pugna eſt naturaliter*, *l.* 7.
3 *Idem in paganis teſtatus & inteſtatus decedere non poteſt*. ibid.
Inveſtigari.
Quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt, eligendum eſt quod mininum habeat iniquitatis, *l.* 200.
Invitus. *v. &* Velle, Vis, Metus, Obſequium.
1 Defendere *nemo invitus cogitur*, *lex* 156. *in pr.*
2 *Quod cuique pro eo* præſtatur, *invito non tribuitur*, *l.* 156. §. *ult.*
3 Beneficium *invito non datur*, *l.* 60.
4 Officere *invito alteri, in quo jus non habet qui domum ſuam reficit*, *non poteſt*. *l.* 61.
5 Argumentum *ab invito ad ignorantem & abſentem*.

Qui

Digitized by Google

Qui invitis alienare poteſt, multo magis ignorantibus & abſentibus poteſt, l.26.
Inutile. *v. & ſup.* Initium, & j. Vitioſum.
Quæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt, l.210.
Iracundia.
1 *Iracundiæ calore quod fit vel dicitur non prius ratum eſt quam ſi perſeverantia appareat, judicium animi fuiſſe.*
2 *Et ideo brevi reverſa uxor non divertiſſe videtur, l.48.*
de Itinere *actuq. privato interdictum. Eo referenda lex* 156. §. 2.
Ipſo *jure*.
*Ipſo jure actionem non habere, & per exceptionem eam infirmari nil intereſt, l.*112.
Jubere. *v. &* j. Juſſus.
Jubendi *vox de arbitro, l.* 121. *in fin. de teſtatore, l.* 169. *in pr.*
Judicata *res*: *v.* j. Sententia.
*Res judicata pro veritate accipitur, l.*207.
Eo referenda Papiniani lex 76.
Ad exceptionem rei judicatæ referenda lex 159. & §. 1. *l.* 160.
Judex. *Deq; officio ejus & poteſtate: v. &* s. Cauſæ cognitio, Decretum. Dare actionem. j. Magiſtratus, Prætor, Proconſul.
Auctoritas *judicis*.
Qui auctore judice comparavit, bonæ fidei poſſeſſor eſt, l. 137.
Juſſus *judicis*.
Qui juſſu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere neceſſe habuit, l. 167. §. 1.
Quotiens æquitatem deſiderij naturalis ratio vel dubitatio juris moratur; juſtis decretis res temperanda eſt, l. 85. §. 2.
Omnia quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant, per libellum expediri non poſſunt, l. 71.
Ubi cauſa cognitio eſt, ibi Prætor deſideratur, l. 105.
Non eſt ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi, l. 176. *in princ.*
Factum a judice, quod ad ejus officium non pertinet, ratum non eſt, l. 171.
Fœminæ *judices eſſe non poſſunt l.*2.
ad Judicem pedaneum *pertinet lex* 170.
Judicem eſſe & Magiſtratum gerere publicum & civile officium eſt, l. 2.
Hoc toto titulo officium Judicis informatur: de quo in Prolegomenis *v. &* Interpretatio *ſup.*
Judicia: *v. &* Actio, Cauſæ cognitio, Judex, Prætor, Actor, Reus, Magiſtratus.
Ad tractatum de Judiciis pertinent Edictales Regulæ in l. 122. 123. *in pr. &* §. 1. 124. 125.
Ad ordinem judiciorum ſpectat lex 104.
Qui ad judicium provocat ſine dolo malo non videtur moram facere, l. 63.
De eo, per quem factum quominus quis in judicio ſiſtat. Ad id pertinet lex 110. §. 2. 3. 4. *l.* 111. *in pr. &* §. 1.
Ad Judicia & Judices datos pertinet lex 37. *Nemo qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt.*
Judicia bonæ fidei, pœnalia famoſa: v. s. Actiones, *& ſuis* locis.
Judicium *animi*: *v. &* s. Deſtinatio.
Judicium animi & perſeverantia requiritur, ut divortium ſit, l. 49.
Iracundia calori opponitur, ibid.
Quod animi judicio fit, in eo tutoris auctoritas neceſſaria eſt, l. 189.
JULIANUS JC.
Libri ejus Digeſtorum.
Inde ſex regulæ totidem legibus, l. 62. 63. 64. 65. 66. 67.
Juriſdictio.
1 *Ejus eſt actionem denegare qui poteſt & dare, l.* 102. §. 1.
2 *Nemo, qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt, l.* 37.

3 *Ne-*

Digitized by Google

3 *Nemo poteſt gladii poteſtatem ſibi datam, vel cujus alterius coercitionis, ad alium transferre*, l. 70.
4 *Omnia quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant, per libellum expediri non poſſunt*, l. 71.
5 *Ubicunque cauſæ cognitio eſt, ibi Prætor deſideratur*, l. 105.
Jus: *v. & Leges.*
Antiquum jus. Regulæ juris antiqui, Rubr.
Naturale, ſeu jus naturæ, l. 10. 32. 206.
Gentium, l. 84. §. 1.
Civile, ſeu jus noſtrum, l. 7. 8. 27. 79. 117.
Vetus-Novum, l. 91.
Publicum, l. 116. §. 1. l. 45. §. 1.
Solemne, l. 27.
Commune, l. 81.
Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentia, l. 141. *in pr.*
Prætorium, d. l. 27. 117.
Singulare: v. ſuis locis.
In toto jure *generi per ſpeciem derogatur*, l. 80.
In omnibus quidem, maxime tamen in Jure æquitas ſpectanda eſt, l. 90.
De impoſſibili per jus, l. 182. 188.
Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur, l. 82.
Differentiæ.
1 *De Juris & Æquitatis conflictu*, l. 85. §. 2.
2 *Liciti & honeſti*, l. 144. *in pr.*
Juris & Regulæ, l. 1.
3 *Non ex regula jus ſumatur, ſed ex jure quod eſt, regula fiat*, l. 1.
4 *In jure conſiſtere & in facto.*
Quod cujuſque intereſt, in facto, non in jure conſiſtit, l. 24.
5 *Ipſo jure & per exceptionem oppoſitam*, l. 112.
Jus, *pro vi, poteſtate, privatis a jure competente.*
Qui jure ſuo utitur, qui jus faciendi habet non admittit.
damnum, l. 151.
dolum, l. 55. 129. *in princ.*
vim, l. 155. §. 1.
Hæres ejuſdem poteſtatis jurisque cum defuncto, l. 59.
Qui in jus dominiumve alterius ſuccedit, jure ejus uti debet, l. 177. *in princ.*
Duplici jure quandoque ſucceſſio defertur veteri & novo, l. 91.
Epitoma juris: Hermogeniani libri juris Epitomarum: unde lex 97. 98.
Jus *pro modo jure introducto.*
Omnia, quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt, l. 100.
Jus, *pro loco, ubi jus redditur: v. & ſupr.* Judicium.
In Jus vocatio. Eo pertinet lex 107. 108.
De eo per quem factum, &c. Eo pertinet lex 110. §. 2. 3. 4. l. 111. *in pr.* & §. 1.
Jus, *& dominium diſtinguuntur*, l. 177. *in princ.*
Jus *provinciæ.*
Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat, l. 123. §. 1.
Jura *ſanguinis nullo jure civili dirimi poſſunt*, l. 8.
Jusjurandum. *Eo referri poteſt lex* 125.
Juſſus: *v. & ſupra* Jubere: *& infra* Mandatum.
1 Judicis *juſſus*. *Qui juſſu Judicis aliquid fecit, non videtur dolo malo facere, qui parere neceſſe habuit*, l. 167. §. 1.
2 Privati *contrahentis juſſus.*
Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt quaſi ipſi ſolutum eſſet, l. 180.
3 Patris & domini, *& vicedominorum juſſus: de eo*, l. 4. 157. *in princ.*
4 Arbitri *juſſus*, l. 121.
Juſta *Exceptio & ab æquitate naturali non abhorrens*, l. 66.
Decreta juſta. Juſtis decretis rem temperare, id eſt,

Digitized by Google

id eſt, in æquitatem flexis, l. 85. §. 2.
Juſtius, id eſt, æquius.
In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt, quam tutius, l. 192. §. 1.

L.

LABEO, JC.
Poſteriora Labeonis: Javoleni libri ex his: unde deſumpta lex 72.
Lædere: v. & ſupra Alter.
Quæ dubitationis tollendæ cauſa contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt, l. 81.
Latitare.
Qui latitat, non defendere videtur, l. 52.
Lectiones variæ: Libri Pomponii variarum lectionum, inde lex 206.
Legata, Legatarii.
Ad materiam legatorum pertinent Sabinianæ Regulæ duodecim, l. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.
Edictales Regulæ, lex 56. 57.
Papiniani, lex 82.
Pauli, lex 89.
Hermogeniani, lex 98.
De re individua legata, l. 192. in princ.
De legatis conditionalibus, l. 18. 161.
De legatis quæ pro non ſcriptis. Eo referenda lex 73. §. 3.
De legatis Caducis. Eo pertinet lex 192. in pr. & §. 1.
Non videtur quiſquam id (legatum) capere, quod ei neceſſe eſt alii reſtituere, l. 51.
Abſurdum eſt plus juris habere, eum cui legatus eſt fundus, quam heredem aut ipſum teſtatorem, ſi viveret, l. 160. §. 2.
Legatarii conditionem heredi ignorare licet, l. 19. in princ.
Heres cum legatariis contrahit, ſed non ſponte, d. l. 19. in princ.
Legata ruunt, ſi nemo ſubit hereditatem, l. 181.
Legitimi hæredes. Legitimæ ſucceſſiones.
Legitimus non admittitur, quamdiu poſſit valere teſtamentum, l. 89.
Jura ſanguinis (i. legitimæ ſucceſſionis) jure civili dirimi non poſſunt, l. 8.
ad bonorum poſſeſſionem unde legitimi pertinet lex 54.
Si quis omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſſideat hereditatem. Eo pertinet lex 55.
Legitimi actus. De his lex 77.
Lex.
Lex, pro conventione.
Lex contractus, l. 23.
Legem dicendo nemo poteſt alteri cavere; l. 73. in fin.
Diſtinguitur a paciſci & ſtipulari, ibid.
Lege agere.
Nemo alieno nomine lege agere poteſt, 123. in princ.
Lex, Leges. v. & s. Edicta: item v. Jus, infr. Solemne jus.
1 Lex Julia & Papia.
Ex Ulpiani, & Pauli ad eam libris tres Regulæ, lex 207. 208. 209.
Leges caducariæ. Ad eas referri poſſunt lex 79. 80.
2 Leges ſpeciales derogant Regulis, l. 43. 80. 136.
3 Exceptiones Regularum.
Exceptio addita Regulis his noſtris
Niſi lex impedit, lex 43.
Niſi lex impedimento eſt, l. 136.
4 de Legalibus Impedimentis.
1 Lex quandoque impedit, ne rei qui negant ſe debere, alia defenſione utantur, l. 43.
2 Lex impedimento quandoque eſtne bona fides tantundem poſſidenti præſtet quantum veritas, l. 136.
5 de lege naturæ congrua.
Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt, l. 188. §. 1. v. & ad aliquid, l. 182. 185.
6 de

Digitized by Google

6 *de Legali* Temporis *alicujus preſcriptione.*
Lex duorum menſium *facit mentionem*, *& qui ſexageſimo & primo die venerit*, *audiendus eſt*, *l.* 101.
7 *de lege* liberas *perſonas alicubi deſiderante.*
In his, quæ officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant, ſervus intervenire non poteſt, *l.* 175. *in princ.*
8 Sanctiones *legum adverſus eos, qui fraudem legi facerent. Eo pertinet Papiniani lex* 79. 80.
9 Verba *quædam legum explicata.*
1 *Duo menſes quid ſignificent*, *l.* 101.
2 *Reſtituas*, *l.* 173. §. 1.
3. *v. infra* verborum ſignificationes.
Libellus : *v. & ſupra* Actio.
Omnia quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant, per libellum expediri non poſſunt, *l.* 71.
Liberalitas, *v. & ſupra* Donatio.
Qui ex liberalitate conveniuntur, in id quod facere poſſunt, condemnandi, *l.* 28.
Liberari obligatione.
1 *Fere quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur*, *l.* 153.
2 *Si quis obligatione liberatus eſt, poteſt videri cepiſſe*, *l.* 115. *in princ.*
Liberi : *v. & ſupra* Filii.
Si quis prægnantem uxorem reliquerit, non videtur ſine liberis deceſſiſſe, *l.* 187.
Liber homo.
1 *Ad interdictum de homine libero exhibendo pertinet lex* 176. §. 1.
2 *In his quæ (per) officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant ſervus intervenire non poteſt*, *l.* 175. *in princ.*
3 *Quod quis dum ſervus eſt egit, proficere libero facto non poteſt*, *l.* 146.
Liberalis cauſa.
Ad liberalem cauſam pertinet lex 163. 164.
Libertas : *De ea ejuſque favore quinque regula, puta lex* 20. 106. 122. 176. §. 1. 179. *v. & ſupr.* Liber homo.
Libertas omnibus rebus favorabilior eſt, *l.* 122.
Infinita æſtimatio libertatis, *l.* 176. §. 1.
Libertas ineſtimabilis res eſt, *l.* 106.
1 *In obſcuris ſecundum libertatem judicatur*, *l.* 20. 179.
2 *Vindiciæ ſecundum eam dantur*, *l.* 106.
3 *Paribus judicum ſententiis ſecundum libertatem judicatur*, *l.* 122.
4 *Interdictum de homine libero exhibendo omnibus competit. Quo pertinet lex* 176. §. 1.
Sub conditione ſi libertas relicta ſit, & hæredis facto conditio impleta non fuerit, pro impleta habetur, *l.* 101.
Liberti : *v. & ſupr.* Libertus : *& infra* Manumiſſio.
1 *de ſucceſſione patronorum in bonis libertorum. Eo pertinet lex* 5. 52. 53.
2 *Qui libertum adquiſierit, locupletior non eſt factus*, *l.* 126. §. 1.
3 *de Aſſignatione libertorum ſingularis Pauli liber : unde deſumpta lex* 69.
Librarius : *Deque errore ab eo admiſſo.*
Si librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet, nihil nocet quominus & reus & fidejuſſor teneantur, *l.* 92.
Licere, Licet, Licitum.
1 *Licere non debet actori quod reo non permittitur*, *l.* 81. *in princ.*
2 *Non omne quod licet honeſtum eſt*, *l.* 144. *in princ.*
3 *Semper in conjunctionibus non ſolum quod liceat, conſiderandum eſt, ſed & quod honeſtum ſit*, *l.* 197.
4 *Cui plus licet, quod minus eſt debet licere*, *l.* 21.
5 *Fructus rei eſt, vel pignori dare licere*, *l.* 72.
Litis conteſtatio : *v. ſupra* Conteſtatio.
Loco.
1 *Hæredis quidam habentur*, *l.* 117. 127. §. 1.
2 *Do-*

2 *Dominorum loco ſeu vice*: *v.* Domini.
3 *abſentis loco furioſus eſt*, *l.* 124.
Locatio.
1 Locatio *ſeu locatum pro conductione l.* 23. *&* 45.
2 Res *quæ locari non poſſunt*: *Locatio rei ſuæ conſiſtere non poteſt*, *l.* 45.
3 Præſtatio *in contractu locationis*. *Locatum recipit dolum & culpam & diligentiam*, *l.* 23.
4 *Referri quoque eo poteſt lex* 46.
Locum *habere*, *l.* 129. §. 1.
Locuples, Locupletior.
1 *Qui rem alienam defendit*, *nunquam locuples habetur*, *l.* 166.
2 *Jure naturæ æquum eſt*, *neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem*, *l.* 206.
3 *Locupletior non eſt factus qui libertum adquiſivit*, *l.* 126. §. 1.
Lucrum; *v. & ſupra* Commodum.
De eo ſeptem Regulæ.
Ex qua perſona quis lucrum capit ejus factum præſtare debet, *l.* 149.
Non fraudantur creditores, *ſi debitor quid non adquirat* (*id eſt*, *lucrum ſpernat*) *l.* 134. *in princ.*
Quoties utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, *is præferendus eſt cujus in lucrum cauſa tempore præcedit*, *l.* 98.
In lucro durior eſt cauſa petitoris quam ejus, *a quo petitur*, *l.* 93.
De communione & analogia lucri & damni, *l.* 10. 73. 149.
Quo tutela redit, *eo & hereditas pervenit*, *l.* 73.
Exceptiones tres, *d. l.* 73. *& l.* 58. 133.
De conflictu lucri & damni; *l.* 41. §. 1.
Lucro adventitio in re obſcura favendum non eſt, *ſed repetitioni*, *l.* 41. §. 1.
De conflictu duorum lucrum potentium, *l.* 33. 48. 126. §. 2. 154.
Cum de lucro duorum quæritur, *melior eſt cauſa poſſidentis*, *l.* 126. §. 2.
Lucrum extorquetur hæredi, *l.* 38. *v. ſupra* hæres.

M.

MÆCIANUS JC.
Libri ejus fideicommiſſorum.
Ex his decerpta lex 93. *&* 96.
Magiſtratus: *v. & ſupr.* Actio, Cognitio, Gladii jus, Judicia, Judex Prætor, Juriſdictio.
De juſſu & auctoritate Judicis ſeu Magiſtratus, *l.* 137. 167. §. 1. *v.* Judex.
Fœminæ Magiſtratum gerere non poſſunt, *l.* 2.
Publicum id & civile officium, ibid.
Non poteſt dolo carere qui imperio Magiſtratus non paruit, *l.* 199.
Non eſt ſingulis concedendum quod per Magiſtratum publice fieri poſſit, *ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi*, *l.* 176. *in pr.*
Magnitudines *aquarum a nemine præſtantur*, *l.* 22. *in fin.*
Major.
1 Pars major.
Refertur ad univerſos quod publice fit per majorem partem l. 160. §. 1.
2 Summa *major cum fama non eſt æquiparanda*, *l.* 104.
Majores 25. *annis*.
Ad Edictum ex quibus cauſis majores pertinent edictales duæ leges, *lex* 118. 120.
Maleficium. *v. & ſup.* Crimen, Delictum.
Ratihabitio in maleficio mandato comparatur, *l.* 152. §. 2.
Pœnales actiones ex maleficio, *veluti furti*, *damni*, *injuriæ*, *vi bonorum raptorum*, *injuriarum*.
Hæ in hæredem non tranſeunt, *l.* 111. §. 1.
Mancipatio.
Actus legitimus eſt, *l.* 77.

Digitized by Google

l. 28. 53. 82. 163. 165.
Quid ſit donatio.
Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur, l. 82.
Conſulto dati, donatio eſt: ut per errorem dati repetitio eſt, l. 53.
Alienationis ſpecies eſt, l. 165.
Tacita donatio: ad eam pertinet Juliani lex 66.
Argumentum a jure donandi ceu ab eo quod plus eſt,
1. *ad jus conſentiendi donationi, l.* 165.
2. *ad jus vendendi & concedendi, l.* 163.
Ad donationes quoque referri poteſt lex 175. *in princ. &* §. 1.
Ad donationes inter virum & uxorem, l. 28.
Qui ex liberalitate conveniuntur, in quantum facere poſſunt, conveniendi, d. l. 28.
Dos. *v. &* j. Rei uxoriæ actio.
1 *Ad pacta dotalia pertinet lex* 27.
2 *Dotis datio recipit dolum, culpam & diligentiam, l.* 23.
3 *In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt, l.* 85.
4 *De dotis repetitione de eo Pauli liber ſingularis: unde deſumpta lex* 68.
5 *Privilegia dotis an & quando ad* hæredes *tranſeant, d. l.* 68.
6 *de Retentionibus ex dote, l.* 63. 173. §. *ult.*
nemo Dubitat, *l.* 95.
Dubitationis *tollendæ gratia quæ contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt, l.* 81.
Dubitatio juris, l. 85. §. 2.
Nemo dubitat, *l.* 95.
Dubium. *De rebus dubiis.*
1 *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt, quam tutius, l.* 192. §. 1.
2 *Dubia interpretatio libertatis quotiens eſt ſecundum libertatem reſpondendum eſt, l.* 20.
3 *In dubiis ſemper benigniora præferenda ſunt, l.* 56. *v. & l.* 155. §. 2. *l.* 168. *in princ. l.* 192. §. 1.
Duntaxat, *l.* 23. 79. 119.
Duo.
1 *Uni duo pro ſolido* heredes *eſſe non poſſunt, l.* 141. §. 1.
2 *Duorum* menſium *præſcriptio a lege. Ubi lex duorum menſium fecit mentionem, & qui ſexageſimo & primo die venerit, audiendus eſt, l.* 101.
3 *unicuique ſua mora nocet: Quod in* duobus reis promittendi *obſervatur, l.* 173. §. 2.
4 *Cum de lucro duorum quæratur, melior eſt cauſa poſſidentis, l.* 126. §. 2.
Duplex jus.
Quotiens duplici jure alicui ſucceſſio defertur, repudiato novo jure quod ante defertur, ſupererit vetus, l. 91.
Durant *ſemel utiliter conſtituta, &c. l.* 85. §. 1.
Durior *conditio petitoris quam rei ſeu poſſeſſoris in l.* 33. *v. &* Actor, Poſſeſſor, Reus.

E.

EDictum.
Adverſus Edictum quis feciſſe proprie dicatur, l. 102. *in princ.*
Edictales Regulæ ex Juriſconſultorum commentariis ad Edictum deſumptæ.
Partes ſex priores Edictalium Regularum a l. 102. *ad l.* 138. *incluſ.*
Septima, octava, nona, decima, undecima a l. 41. *ad* 57. *incluſ.*
Duodecima l. 165. 166. 167.
Decima tertia, l. 163. 164.
Decimaquarta, l. 139. 140. 141.
Decima quinta, l. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148.
Decimaſexta, l. 149. 150. *ad* 158. *incl.*
Decima ſeptima, l. 159. 160. *ult.*
Decima octava, l. 161. 162.

Edictum aliud urbanum, ſeu urbicum, aliud provinciale : v. j. Urbicum, *l.* 55. 56.

Effectus.

Cujus effectus omnibus prodeſt, ejus & partes ad omnes pertinent, l. 148.

Verba cum effectu accipienda.

Cepiſſe, capere, accipere, l. 13. 51.

Fraudis, l. 79.

Effuſum.

Ad Edictum de his qui effuderunt, referri quoque poteſt lex 135.

Egere.

Ne egeant, perſonarum ratio quandoque habenda eſt, l. 173. *in princ.*

Ejus eſt, *l.* 3. & 102. §. 1.

Eligendum eſt, *quod minimum habet iniquitatis, quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt, l.* 200.

Emergens *novus caſus, l.* 85. §. 1.

Emptio, Emptor, *v.* & j. Venditio.

1 *Quæ res emi.*

Rei ſuæ emptio conſiſtere non poteſt, l. 45.

2 *De* Impoſſibili *in emptionem deducto. Eo referenda lex* 185.

3 Effectus *emptionis auctore judice.*

Qui auctore judice comparavit, bonæ fidei poſſeſſor eſt, l. 137.

4 Jus *emptoris.*

Emptoris plerumque eadem cauſa eſſe debet, circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris, l. 156. §. 3.

Eodem pertinet & lex 177. *in pr.*

5. Venditor *quid præſtet.*

Dolum, culpam, & diligentiam præſtat venditor emptori l. 23.

Enarrare.

Regula eſt quæ rem quæ eſt breviter enarrat.

per Regulam brevis rerum narratio traditur, l. 1.

Epitome Juris. *Libri Epitomarum juris Hermogeniani: unde deſumpta lex* 97. 98.

Epiſtolæ. *Javoleni epiſtolarum libri. Inde*

1 *Deſumpta lex* 199. 200. 201. 202.

2 *Pomponii liber* 1. *Epiſtolarum citatur, l.* 124.

Error: *v.* & Ignorantia.

De eo quatuor regulæ: puta l. 26. 53. 92. 116. §. 2.

Non videntur qui errant conſentire, l. 116. §. 2.

Cujus per errorem dati repetitio eſt, ejus conſulti donatio eſt, l. 53.

Error librarii in tranſcribendis ſtipulationis verbis non nocet, l. 92.

Eſt, *pro vertitur. Ubicunque cauſæ cognitio eſt, l.* 105.

Eventus.

Non ex eventu duntaxat fraus interpretanda, ſed ex conſilio quoque, l. 79.

Omnia, quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperint, l. 201.

Evidenter *falſa, l.* 65.

Evinci: *Quod evincitur in bonis non eſt, l.* 190.

Exæquationes: *v.* Adæquatio, Similitudo, Comparatio, Æquiparatio.

Exceptiones.

Regulis additæ. Niſi lex impedit, l. 43.

Niſi lex impedimento eſt, l. 136.

Id eſt defenſiones: ut vocantur, l. 43. *in princ.*

Favor, vis & effectus exceptionum.

1 *Nil intereſt ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur, l.* 112.

2 *Cui damus actionem eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit, l.* 156. §. 1.

3 *Definit debitor eſſe is qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem; l.* 66.

4 *Differentia actionum & exceptionum. Reus pluribus defenſionibus uti poteſt niſi lex impediat, l.* 43. *in princ.*

5 *Qui per exceptionem a petitione removetur, cepiſſe non videtur*, *l.* 13.
6 *Qui ſtipulatus exceptione ſubmoveri poteſt, accepiſſe non poteſt videri*, *l.* 115. §. 1.
Species:
1 Pacti conventi *exceptio*, *ex pactione ex intervallo adjecta*, *l.* 27.
2 Doli *exceptio*: *de ea*, *l.* 19. §. 1. 154. *in pr. Ad eam quoque referri poteſt*, *l.* 160. §. 1. & 2. *v.* s. Dolus.
3 Rei judicatæ *exceptio*. *Ad eam referri poteſt lex* 159. 160. §. 1.
4. Rei venditæ *exceptio*. *Ad eam pertinet lex* 160. *in princ.*
Concurſus ſeu cumulatio plurium exceptionum: *de ea l.* 43.
Ad exceptiones pertinent quoque Edictales Regulæ, *lex* 159. 160.
Illa ad exceptionem rei judicatæ, pariter ut l. 160. §. 1.
hæc ad rei venditæ exceptionem: *ad exceptionem doli referri quoque poteſt*, §. 2. *l.* 160.
Excipere, *pro ſuſcipere*, *accipere*, *admittere*. *Ea ſententia potiſſimum excipiatur*, *l.* 67.
Excuſatio. *v.* & Ætas, Imprudentia, Succurritur, Culpa.
1 *Vani timoris juſta excuſatio non eſt*, *l.* 184.
2 *de excuſatione a muneribus publicis*. *Eo referenda lex* 101.
3 *ad excuſationes tutorum referenda*, *l.* 88. §. 2.
de Executione *in bonis debitoris*. *Eo referri poteſt lex* 142.
Exequi, *pro perſequi*, *petere*, *l.* 177. §. 1.
Exigere, Exactum.
1 *Bona fides non patitur, ut bis idem exigatur*, *l.* 57.
2 *Quod a quoquo pœna nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur*, *l.* 46.
Exiſtimationis *ſeu infamia cauſa pecuniaria præfertur*, *l.* 104.
Expediri *quæ per libellum non poſſint*, *l.* 71.
Experiri, *i. agere*, *l.* 42.
actione experiri, *l.* 43.
Explorare *rem diligenter debet qui vult experiri ſeu agere*, & *tunc procedere*, *l.* 42.
Expreſſi & *taciti differentia*, *in ſp. l.* 77. & *non expreſſi*, *l.* 195.
Expromiſſor *alienæ rei nemo idoneus videtur, niſi ſi cum ſatiſdatione*, *l.* 110. §. 1.
Extenſiones *juris ſeu legum*.
Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentias, *l.* 141. *in pr.*
Extorquendum *non ſemper totum a nonnullis*, *l.* 173. *in pr.*
Extrahi *de domo ſua nemo debet*, *l.* 103.

F.

FAcere.
1. *Nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit*, *l.* 30.
2 *In id tantum quod facere poſſunt nonnulli condemnantur*, *l.* 28. 173. *in pr.*
3 *Qui facit quod facere non debet: non videtur facere id quod facere juſſus eſt*, *l.* 121.
4 *Qui non facit quod facere debuit, videtur facere adverſus ea quæ non facit*, ibid.
Factum. *v.* & Poſtfactum. *v.* & s. Actum, j. Geſtum.
ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt id quod noſtrum eſt, *l.* 11.
Factum cuiq; ſuum non adverſario nocere debet, *l.* 155. *in princ.*
Ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare debet, *l.* 149.
Factum infectum fieri non poteſt, *l.* 31.
Factum tollere non poſſunt pacta & ſtipulatio-

tiones, ibid.
Pro facto accipitur in omnibus cauſis in quo per alium mora ſit, quominus fiat, *l.* 39. 161. 174. *in pr.*
de facti impoſſibilitate, *l.* 31. 135. 185.
In facto, non in jure conſiſtis, quatenus cujus intereſt, *l.* 24.
Facinora. *v.* & Delictum, Crimen, Scelus.
In atrocioribus facinoribus non ignoſcitur ſervis, ſi obtemperent dominis vel vice-dominis, *l.* 157. *in princ.*
Falcidia.
Ad eam referenda lex 91.
Familiæ erciſcundæ.
Ad eam referenda lex 170.
Fama *pecuniæ præfertur*, & *famoſa judicia pecuniariis* l. 104.
Fari *qui poſſunt pupilli quamvis actum rei non intelligant, tamen omnia tutore auctore agere poſſunt*, *l.* 5.
Fateri. *v.* s. Confeſſi.
Qui tacet non utique fatetur, ſed tamen verum eſt eum non negare, *l.* 142.
Favere, Favor *in judiciis*. *v.* & Privilegium, & Singulare jus.
Donatoris, *l.* 28.
Dotis, *l.* 68. 85. *in pr.*
Libertatis, *l.*20. 106. 122. 176. 179. §. 1.
Mariti: *v.* Uxoriæ rei actio.
Poſſeſſoris: *v.* Poſſeſſor.
Promiſſoris: *v.* Promiſſor.
Rei: *v.* Reus.
Repetitionis, *l.* 41. §. 1.
Teſtamentorum, *l.* 12.
Favorabilior omnibus rebus libertas, *l.*122.
Favorabiliores rei potius quam actores habentur, *l.* 125.
Fere, *l.* 108. 153. 193. 209.
Fictiones & Præſumptiones juris.
Formulæ variæ fictiones indicantes.
Creditur, *l.* 4. 60. 189.
Credendum eſt, *l.* 17.
Non creditur, *l.* 4. 189.
Intelligitur, *l.* 84. 194.
Non intelligitur, *l.* 110. §. 2. 203.
Videtur, *l.* 15. 52. 82. 121.
Nullus videtur, *l.* 55.
Poteſt videri, *l.* 115. *in pr.* 124. *in pr.*
Non poteſt videri, *l.* 115. §. 1. 208.
Non videtur, *l.* 13. 48. 51. 63. 83. 93. 116. §. 2. 118. 121. 139. §. 1. 155. §. 1. 167. *in pr.* & §. 1. 187.
Jam videtur, *l.* 174. *in pr.*
Accipitur, *l.* 39.
Perinde habetur, *l.* 161. 193.
Prætor habet, *l.* 117.
Habentur loco, *l.* 128. §. 1.
Pro nullis habentur, *l.* 32.
Pro eo habendus eſt, *l.* 157. §. 1.
Pro poſſeſſione eſt dolus, *l.* 131.
Par conditio eſt, *l.* 150.
Continuatur cum tempore mortis, *l.* 138.
Comparatur, *l.* 152. §. 2.
Fideicommiſſa.
1 Regulæ: *ex libris Fideicommiſſorum Ulpiani & Maciani deſumptæ quatuor*, *l.* 93. 94. 95. 96.
2 *Ad materiam fideicommiſſorum referri quoque poteſt lex* 82.
3 *de* cauſa Efficiente.
An filiusfam. *fideicommiſſum relinquere poſſit*. *Eo ſpectat d. l.* 93.
4 *ad* formam *fideicommiſſorum*, *d. l.* 94. *quæ eſt de abundante ſcriptura*.
5 *ad* Cautiones *fideicommiſſorum nomine ſpectat d. l.* 95. & 96.
Fidejuſſores.
1 *Ad tractatum de fidejuſſoribus pertinet quoque lex* 81. 88. 129. §. 1.
2 *Fidejuſſoris & hæredis adæquatio ſeu ſimilitudo*, *l.* 42.
3 *Fidejuſſoris juſta ignorantia*, *d. l.* 42.
4 *Reus & fidejuſſor tenentur, etſi librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet*, *l.* 92.
Fides.

1. Bo-

1 *Bona fides : v. ſupr.* bona fides.

2 *Is natura debet, quam jure gentium dare oportet, cujus fidem ſecuti ſumus, l.* 84. §. 1.

Fiduciarii *heredes*.

Ad eos pertinet lex 112.

Filius, Filiusfamilias, *v. & infr.* Pater & Peculium.

1 *Qui obſequitur patris imperio, velle non creditur, l.* 4.

2 *Servo is æquatur, in d. l.*4.

3 *Rei* peculiaris *poſſeſſionem filiusf. neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci videtur, l.* 93.

4 *Legatarii filiifamil. ſi moriantur, quo caſu legatum parentibus adquirant, l.*18.

5 *Tutorem dare pater non poteſt; niſi ei quem in ſuis heredibus cum moritur habuit, habiturusve eſſet ſi vixiſſet, l.* 73. §. 1.

Fiſcus. *v. &* Caducariæ leges.

1 *Quod fiſco obligamus & vindicare interdum & alienare ſervitutem in prædio imponere poſſumus, l.* 206.

2 *Eaſola deportationis ſententia aufert quæ ad fiſcum perveniant, l.* 97.

Fœminæ *ſeu* Mulieres. *v. &* ¦ Dos, Uxoriæ *rei actio*.

De his ſunt tres regulæ : puta lex 2. 73. *in pr.* 110. §. 4.

1 *Ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ ſunt.*

Judices ideo eſſe non poſſunt.

Nec Magiſtratum gerere.

Nec poſtulare.

Nec pro alio intervenire.

Nec procuratores exiſtere.

2 *Impuberibus æquantur hac parte, d. l.*2.

3 *Quando his ſuccurrendum, l.*110. *§. ult.*

4 *Tutela ad eas non redit. i. iis non defertur, etſi ad eas hæreditas perveniat, l.* 73. *in pr.*

Formula.

Actionis. Judex eum condemna. *Ad ejus interpretationem pertinet l.* 37.

Fictionum formula : v. s. Fictiones.

Fraudari, Fraudulentum. Fraus *v. s.* Dolus, Calliditas, Circumventio.

Non fraudantur creditores cum quid non adquiritur a debitore, ſed cum quid de bonis deminuitur, l. 134. *in princ.*

ad tit. de his quæ in fraudem creditorum pertinet lex 144. *in princ.* §. 1. 145. 146. *præter d. l.* 134.

Nemo videtur fraudare eos, qui ſciunt & conſentiunt, l. 145.

Non fraudulenti conſilii nulla obligatio eſt, l. 47. *in pr.*

Generaliter cum de fraude diſputatur, non quid habebat actor, ſed quid per adverſarium habere non potuerit, conſiderandum eſt, l. 79. (*Quæ Reg. ad fraudulentam adoptionem pertinere videtur*)

Fraudis interpretatio ſemper in jure civili non ex eventu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur, l. 79. (*quæ Reg. pertinet ad fraudem factam legi*)

Fraus, *pro damno, l.* 78.

Frequentia *in regione ſequenda in interpretatione contractuum & ſtipulationum, l.* 34.

Fructus. *v. &* ¦ Uſusfructus.

1 *Fructus rei eſt vel pignori dare licere, l.* 72.

2 *Cum verbum* reſtituas *lege invenitur etſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt, tamen etiam fructus ſunt reſtituendi, l.* 173. §. 1.

Fuga.

Servorum fugæ qui cuſtodiri non ſolent, a nullo præſtantur, l. 23. *in fin.*

Furioſus. *De eo tres Regulæ : puta lex* 5. 40. 124.

1 *Furioſi & pupilli ſimilitudo, & differentia in negotiis contrahendis, l.* 5.

2 *Nullum negotium furioſus contrahere poteſt,*

teſt, d. l. 5. & 124.
3 *Furioſi & bonis interdicti ſimilitudo, l.40.*
4 *Voluntas nulla furioſi,* ibid.
5 *Abſentis loco eſt, l. 124.*
6 *Differentia inter furioſum & mutum ſurdumque* ibid.

Furtum.
1 *Actio furti in hæredem non tranſit, l. 111. §. 1.*
2 *Furandi capax eſt pupillus, proximus pubertati, ut & injuriæ faciendæ, l.111. in princ.*

G.

GAJUS JC.
Libri ejus ad Edictum provinciale.
1 *Exinde deſumptæ quatuordecim leges, l. 42. 46. 51. 55. l. 107. 111. 113. 122. 125. 132. 133. 139. 147. 158.*
2 *Ejuſdem libri Regularum: unde deſumpta lex 100.*

Generaliter, *l. 22. §. 1. l. 78.*

Genus, Generalia.
1 *Generi per ſpeciem derogatur in toto jure: & illud potiſſimum habetur quod ad ſpeciem directum eſt, l. 80.*
2 *Semper ſpecialia generalibus inſunt, l.147.*

GENTIUM *jus.*
Is natura debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem ſecuti ſumus, l. 84. §. 1.

Gerendum, Geſtum.
1 *Rei gerendæ aptior ſententia potiſſimum excipi debet, quotiens idem ſermo duas ſententias exprimit, l. 67.*
2 *Geſti ratihabitio mandato æquiparatur, l. 60.*

Gladii poteſtas.
Mandari non poteſt, l. 70.
Græci *σωματων appellant, l. 65.*

H.

HAbere.
1 *ſemper qui dolo facit quominus habeat, pro eo habendus eſt ac ſi haberet, l. 150. 157. §. 1.*
2 *Paria ſunt non habere & inutiliter habere, l. 13. 52. 66. 112. 129. 190.*
3 *Non poteſt videri deſiiſſe habere, qui nunquam habuit, l. 208.*
4 *Habere ipſam rem videtur, qui petitionem habet ad rem recuperandam, l. 15.*
5 *Non quid habebat actor, ſed quid per adverſarium habere non potuerit generaliter conſiderandum eſt, cum de fraude diſputatur, l. 78.*

Perinde *habetur, l. 161. 193.*
Pro eo habendus eſt, l. 157. §. 1.
Prætor habet, l. 117.
Favorabiliores habentur, l. 125.

Habendum *eſt, l. 22. §. 1.*

Habentur *loco, l. 128. §. 1.*
pro nullis, l. 32.
pro non adjectis, l. 135.

Hæres, Hæreditas, *v. & infr.* Succeſſores.
1 Species *hæredum.*
Sui hæredes l. 73. §. 1.
Teſtamentarii, l. 89.
Legitimi, ibid.
Quando eis locus, ibid.
Fictitius hæres bonorum poſſeſſor, l. 117. v. ſupr. bonorum poſſ.
Fiduciarius hæres, pertinet eo lex, 112.
Hi qui in univerſum jus ſuccedunt hæredis loco habentur, l. 128.
Hæres hæredis, idem & defuncti hæres, l. 194.
2 Hæreditatis *definitio, l. 62.*
3 *Hæredes cum defuncto æquo jure ſunt.*
1 *De eo ſunt octo Regulæ.*
1 *De jure activo eſt l. 59. 62. 128. §. 1. 156. §. 2.*
2 *De jure paſſivo, lex 54. 120. 143. 160. §. ult.*
Hæres defuncti factum præſtare debet, l. 149.
2 *De actionibus pœnalibus in hæredem non dan-*

dandis ex dolo vel delicto defuncti, quatuor Regulæ, *l.* 38. 44. 111. §. 1. 127.
Niſi quatenus ad eos pervenit, *l.* 38. & *d. l.* 127.
vel momento, *l.* 127.
poſt litem conteſtatam, *l.* 87. & 164.
3 *Poſt litem conteſtatam hæredi quoque proſpicitur & hæres tenetur*, *l.* 87.
4 *Privilegia cauſæ, non perſonæ, ad hæredem tranſmittuntur*, *l.* 196.
Non ſemper tamen, *d. l.* 42.
1 *circa ſolutionem legatorum*, *l.* 19. *in princ.*
2 *ad pluris ſoluti condictionem*, *l.* 42.
3 *ad ſolutionis detrectationem & moram*, *l.* 42. 63. 99.
4 Favores *hæredum*.
1 *Juſta eorum eſt ignorantia*, *l.* 19. 42. 63. 99.
2 *Tempus in teſtamento hæredis cauſa adjectum credendum eſt*, *l.* 17.
3 *Non ſolet doli exceptio nocere his, quibus voluntas teſtatoris non refragatur*, *l.* 19. §. 1.
5 *Similitudo*,
1 *hæredis & fidejuſſoris*, *l.* 42.
2 *hæredis & legatarii*, *l.* 160. §. 2.
6 *Argumentum a tutela ad hæreditatem*, *l.* 73. *in princ.*
7 *Uni duo pro ſolido hæredes eſſe non poſſunt*, *l.* 141. §. 1.
8 *de* Inſtitutione *hæredis*,
Quæ ab initio inutilis eſt, ex poſtfacto non convaleſcit, *l.* 210.
9 *de* Conditionibus *inſtitutionum*.
Quotiens per eum cujus intereſt conditionem non impleri fit quominus impleatur, perinde habetur ac ſi impleta conditio fuiſſet, *l.* 161.
10 *de* Adquirenda *ſeu adeunda vel omittenda repudianda hæreditate*.
Eo pertinent lex 3. 4. 5. 6. 7.
Aditio hæreditatis, ad mortis tempus retrotrahitur, *l.* 138. *in pr.* 193.
Aditione hæreditatis contrahitur cum legatariis, *l.* 19. *in princ.*
Sed non ſponte: & ideo ignorantia conditionis legatarii imputari hæredi non poteſt, ibid.
Aditio hæreditatis eſt actus legitimus, *l.* 77.
Diem & conditionem non recipit, ibid.
Nomina diviſa inter cohæredes: ſeu pro ea parte, pro qua quiſque hæres eſt, tenetur, *l.* 157. *in fin.*
Niſi ea ſint quæ in partes dividi non poſſint, tum enim ſolida a ſingulis debentur, *l.* 192. *in pr.*
In adquirenda hæreditate.
Pupilli voluntas, vel patientia non attenditur. Hic ſenſus eſt, *d. l.* 3.
Patris vel domini imperio qui obſequitur, velle non creditur, *d. l.* 4.
Pupillus qui fari poteſt, tutore auctore adquirere hæreditatem poteſt, *l.* 5.
Furioſus non poteſt, ibid.
de Repudiatione *hæreditatis*. *v.* ſ.
Repudiatio. *Unde colligatur*.
Non vult hæres eſſe, qui ad alium transferre voluit hæreditatem, *l.* 6.
Pro parte hæreditas adquiri, pro parte repudiari non poteſt.
Teſtatus & inteſtatus idem in paganis decedere non poteſt, *l.* 7.
Si nemo ſubit hæreditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur, *l.* 181.
11 *de* Petitione *hæreditatis*.
Eo pertinet lex 62. & 126. (*quæ tribus regulis conſtat*) & *l.* 127.
12 *de* Tranſmiſſione *legatorum ad hæredes* *l.* 18.
HERMOGENIANUS JC.
Libri ejus Epitomarum. Inde deſumptæ duæ regulæ, *l.* 97. 98.
Homines *omnes ſunt æquales, quoad jus naturale attinet*, *l.* 32. *non quoad jus civile, quo ſervi pro nullis habentur*, *d. l.* 32.

Ho-

Honeſtum. *De eo duæ regulæ.*

1 *Non omne quod licet honeſtum eſt*, *l.* 144. *in pr.*

2 *Semper in conjunctionibus non ſolum quid liceat conſiderandum eſt, ſed & quid honeſtum ſit*, *l.* 97.

Hypotheca, *v.* & j. Pignus. *Non impedit vindicationem, alienationem, &c.*

Quod fiſco obligamus, & vindicare interdum & alienare, & ſervitutem in prædio imponere poſſumus, *l.* 203.

J.

JAVOLENUS JC.

Libri ejus.

1 *Ex* Caſſio. *Inde ſumpta lex* 198.

2 Epiſtolarum. *Inde ſumptæ quatuor leges*, *l.* 199. 200. 201. 202.

3 *Ex* poſterioribus *Labeonis*. *Inde ſumpta lex* 72.

Idem.

1 *Quod a quoquo pœnæ nomine exactum eſt, id eidem* reſtituere *nemo cogitur*, *l.* 46.

2 *Bona fides non patitur, ut bis idem* exigatur, *l.* 57.

3 *Non ut ex pluribus cauſis deberi nobis idem poteſt, ita ex pluribus cauſis idem poſſit noſtrum eſſe*, *l.* 159.

4 Hæres *ejuſdem poteſtatis & juris cujus defunctus*, *l.* 59. *v. plura* ſup. in hæres.

Idoneus.

Expromiſſor alienæ rei idoneus nemo videtur, niſi cum ſatiſdatione, *l.* 110. §. 1.

Ignorantia. *v.inf.* Imperitia, Mora, Scientia. *ſup.* Error.

De ignorantia & ignorantibus ſex leges ſeu regulæ, *l.* 19. *in pr.* 26. 42. 63. 99. 177. §. 1.

Qui poteſt invitis alienare multo magis & ignorantibus & abſentibus poteſt, *l.* 26.

1 Contrahentis. *Qui cum alio* contrahit, *vel eſt, vel eſſe debet non ignarus conditionis ejus*, *l.* 19. *in pr.*

2 Hæredis *juſta ignorantia ſæpe eſt*, *l.* 42. 63. 99. 177. §. 1.

3 Fidejuſſoris *ſæpe juſta ignorantia eſt*, *d. l.* 42.

Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat cauſam cur non debeat petere, *l.* 177. §. 1.

4 *Ad judicium provocantis. Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere*, *l.* 63.

6 Petitoris *ſeu actoris juſta quandoq; ignorantia eſt*, *l.* 177. §. 1.

6 Debitoris. *Non poteſt improbus videri, qui ignorat, quantum ſolvere debeat*, *l.* 99.

Imaginaria *venditio*.

Non eſt imaginaria venditio, pretio accedente, *l.* 16.

Immiſcere *ſe rei ad ſe non pertinenti, culpa eſt*, *l.* 36.

Immutari. *v.* & j. Innovari, Mutari.

Obligationum cauſæ pactione poſſunt immutari & ipſo jure, & per pacti conventi exceptionem, *l.* 27.

Impedimenta *legat.* *l.* 43. 136.

Imperator. *vide* Cæſar, Reſcriptum, Princeps.

Imperitia *culpæ adnumeratur*, *l.* 132.

Imperium.

1 Patris *vel* domini *imperio qui obſequitur, velle non creditur*, *l.* 4.

2 Magiſtratus *imperio qui non paruit, dolo carere non poteſt*, *l.* 199.

3 *de Gladii poteſtate*: *v.* Gladii.

Impetus *prædonum a nullo præſtantur*, *l.* 23. *in fin.*

de Implenda *conditione*, *l.* 161.

Impoſſibile. *De eo quinque regulæ*, *l.* 31. 135. 182. 185. 188. §. 1.

de Impoſſibilitate facti eſt lex 31. *dandæ rei*, *l.* 135. 182. 188. §. 1.

de Impoſſibili per rerum naturam, *l.* 135. 188. §. 1.

jure hominiſq. deſtinatione, *l.* 182.

De omnibus, *l.* 185.
de Impoſſibili
pacto, *ſtipulationi*, *obligationi*, *contractui addito*, *l.* 31. 182. 185.
in judicium deducto, *l.* 135.
Teſtamentum ſeu legato adjecto, *l.* 182. 188. §. 1.
1 *Verum eſt*, *neque pacta neque ſtipulationes factum poſſe tollere*, *quod enim impoſſibile eſt*, *neque pacto neque ſtipulatione poteſt comprehendi*, *ut utilem actionem aut factum efficere poſſit*, *l.* 31.
2 *Ea quæ dari impoſſibilia ſunt*, *vel quæ in rerum natura non ſunt*, *pro non adjectis habentur*, *l.* 135.
3 *Quod nullius eſſe poteſt*, *id ut alicujus fieret*, *nulla obligatio valet efficere*, *l.*182.
4 *Impoſſibilium nulla obligatio eſt*, *l.* 185.
5 *Quæ rerum natura prohibentur*, *nulla lege confirmata ſunt*, *l.* 188. §. 1.
Improbus *videri non poteſt*, *qui ignorat quantum ſolvere debeat*, *l.* 99.
Imprudentia.
Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur, *l.* 108.
Impubes: *v. & infr.* Pupillus.
Impubes omnibus officiis civilibus debet abſtinere, *l.* 2. §. 1.
Si fari poſſit, *quid agere poſſit*, *l.* 5.
Pati poſſe non intelligitur, *l.* 110. §. 5.
Patientia ejus non attenditur, *l.* 3.
In eo, *l.* 33.
In omni *cauſa*, *l.* 117.
in omnibus obligationibus, *l.* 14.
in omnibus cauſis, *l.* 39. 68.
in omnibus, *l.* 90.
In totum, *l.* 76. 77.
In toto jure, *l.* 80.
In *id quod facere poſſunt perſonæ quædam condemnantur*, *l.* 28. 173. *in pr.*
Inæſtimabilis *res eſt libertas*, *l.* 106. *v. & ſupr.* Æſtimatio.
Incendia *a nullo præſtantur*, *l.* 23. *in f.*
Incluſæ *judicio actiones*, *l.* 139. *in pr.*
Incommodum: *v. ſupr.* Commodum.
Indebitum.
de Condictione indebiti, *v. ſupr.* Condictio.
Individua: *v. ſupr.* Dividere.
De re individua legata vel in obligationem deducta, *l.* 153. 192. *in pr.*
Ea quæ in partes dividi non poſſunt ſolida a ſingulis hæredibus debentur, *l.* 192. *in princ.*
Indulgentia.
De Indulgentia Principis, *ejuſque interpretatione eſt lex* 191.
Ineſſe: *v. & ſupr.* Contineri.
1 *Contractus*, *in quibus doli præſtatio vel bona fides ineſt*, *l.* 152. §. 3.
2 *In eo quod plus eſt*, *ſemper ineſt & minus*, *l.* 110. *in princ.*
3 *Semper ſpecialia generalibus inſunt*, *l.* 147.
Infamia: *v. & ſupr.* Fama.
1 *Infamia ſeu cauſa exiſtimationis*, *pecuniariæ ſummæ licet majori præponitur*, *l.* 104.
2 *Ad tit.* de his qui notantur infamia *pertinet lex* 109.
Infantes: *v.* Impubes.
Infectum *quod factum fieri nequit*, *v. l.*31.
Infinita *æſtimatio eſt libertatis & neceſſitudinis*, *l.* 176. §. 1.
Infirmari *dicitur actio exceptione*, *l.* 112.
Actionum modus privatorum pactionibus infirmatur, *qui ipſo jure tollitur*, *l.* 27. *in fin.*
In Intelligibilia: *v.* Intelligi.
Iniquum, Iniquitas.
1 *Conditio alteri per alterum iniqua inferri non debet*, *l.* 74.
2 *Quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt*, *eligendum eſt quod minimum habet iniquitatis*, *l.* 210.
Initium *ſpectandum*: *In actu*
1 *Vitioſo*: *l.* 29. 201. 210.

Quod

Quod ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere, *l.* 29. *quæ ad Tutelæ argumentum pertinet.*
Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperunt, *l.* 201.
Quæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt, *l.* 210.
2 *Utili. Non est novum, ut quæ ſemel utiliter constituta ſunt, durent, licet ille caſus extiterit, a quo initium capere non potuerunt*, *l.* 85. §. 1.
Actus nullius momenti in ſp. l. 77. *in f.*
Injuria.
1 *Pupillus pubertati proximus, injuriæ faciendæ capax est*, *l.* 111. *in princ.*
2 *Actio pœnalis injuriarum non tranſmittitur in hæredem*, *l.* 111. §. 1.
Injuria, *pro damno*, *v. ſupr.* Damnum.
1 *In injuriam alterius nemo poteſt mutare conſilium ſuum*, *l.* 75.
2 *Jure naturæ æquum eſt neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem*, *l.* 206.
Damnum injuria plenius dicitur, *l.* 111. §. 12.
In hæredem hæc actio pœnalis non datur, ibid.
Injuſtum *teſtamentum*.
Ad hunc tractatum pertinet Juliani lex 64.
Innovare.
Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat, *l.* 123. §. 1.
Inofficioſum *teſtamentum*. *Eo referri poteſt lex* 123. *in pr.* & §. 1.
Inſtitutio *hæredis*: *v.* s. Hæred.
Intelligitur, *l.* 84. *in pr.* 194.
Non intelligitur, *l.* 88. 110. §. 2. 203.
Intelligi *quæ non poſſunt*.
Quæ in teſtamento ita ſunt ſcripta, ut intelligi non poſſint, perinde ſunt ac ſi ſcripta non eſſent, *l.* 73. §. 3.
Intelligere. Intellectus.
Pupillus actum rei non intelligit, *l.* 5.
Mutus, ſi intellectum habet, potest videri reſpondere: ubi non voce ſed præſentia opus est, *l.* 124. *in pr.*
Intentio, *pro actione*, *l.* 172.
Interdictus *bonis*.
1 *Furioſo æquatur*, *l.* 40.
2 *Nulla ejus voluntas est*, ibid.
3 *in Interdictorum nominatim materia, quo ſpectat illa lex.*
Interdicta.
Ad Interdicta referenda,
1 *Sabiniana Regulæ tres: in lege* 38. 39. 40.
2 *Edictales* 22. *a l.* 149. *ad* 158. *incluſ.*
3 *Plautiana lex* 176.
Speciatim ad Interdictum. Quorum bonorum & quod legatorum, *l.* 149.
Ne quid in publico itinere, *l.* 150.
De vi & vi armata. Quod vi aut clam, *l.* 38. 152.
Ne quid in loco publico, *l.* 151.
Uti poſſidetis, *l.* 39.
De aqua, &c. *l.* 40.
Neque in Interdicto neque in cæteris cauſis pupillo nocere oportet dolum tutoris ſive ſolvendo ſit, ſive non, *l.* 198.
Interdum, *pro interim, interea dum*, *l.* 205.
Intereſſe.
Quatenus cujus interſit, in facto non in jure conſiſtit, *l.* 24.
De eo cujus interest, conditionem non impleri, *l.* 161.
Interpretantur, *l.* 12.
Interpretatio.
1 *Actionis*, *l.* 41. §. 1. 172.
Actuum, *l.* 6.
Beneficii Principis, *l.* 191.
Contractuum, & stipulationum, *l.* 34. 67. 96. 172.
Divortii, *l.* 200.
Dotium, *l.* 85. *in princ.*
Juris & legum, *l.* 79. 85. §. 2. 90. 101.

Libertatis, *l.* 20. 179.
in negotiis geſtis, *l.* 114.
in pœnalibus, *l.* 155. §. 2. 168. *in pr.* & §. 1.
Sententiarum, ſeu judiciorum, *l.* 155. §. 2.
Teſtamentorum ſeu ultimarum voluntatum & legatorum, *l.* 9. 12. 19. §. 1. 56. 192. §. 1.
2 *Modi interpretationum.*
v. & quæ ſupra jam notata, in v. Argumentum, *ſeu* Argumentatio: & *in* v. Conjectura.
ex affectione cujuſque, *l.* 168. §. 1.
ex eo quod actum, *l.* 6. 34.
ex qualitate facti, *l.* 48.
ex facultate, *l.* 50.
ex eo quod aptius rei gerendæ, *l.* 67.
ex raro accidentibus, *l.* 64.
ex jure communi, *l.* 81.
ex effectu, *l.* 51. 52.
ex eventu, *l.* 79.
ex conſilio, ibid.
ex mente ſeu ſententia proferentis, *l.* 96.
ex prioritate temporis, *l.* 98.
ex veriſimili, *l.* 114.
quod plerunque fieri ſolet, ibid.
ex conſuetudine regionis, *l.* 34.
quod minimum ſequendum, *l.* 9. 34. *in fin.*
quod minimum habet iniquitatis, *l.* 200.
benignius, *æquius*, *humanius*: *v.* & s. Benignior, *l.* 56. 85. §. 2. 90. 155. §. 2. 168. *in princ.* 183. 192. §. 1.
ex favore aliquo prout res favorabilior eſt, vel perſona repetitioni potius quam lucro favendum, *l.* 41. §. 1.
1 *pro poſſeſſore*, *l.* 126. 128. 154.
2 *pro Dotibus*, *l.* 85. *in pr.*
3 *pro libertate*, *l.* 20. 122. 176. §. 1. 179. & *neceſſitudine*, *l.* 176. §. 1.
4 *pro actore in intentione interpretanda*, *l.* 172.
5 *pro reo adverſus actorem*, *petitorem in cæteris*, *l.* 33. 125.
6 *contra venditorem*, *l.* 172.
7 *pro cauſa oneroſa adverſus lucrativam.*
8 *pro debitore & hærede*, *l.* 17.
9 *pro fama*, *l.* 104.
ex ſenſu naturali, *l.* 10. 21. 30. 37. 80. 102. §. 1. 110. 113. 129. 147. 148. 163. 165. 178.
3 *Verborum interpretatione: v.* Verborum ſignificationes.
Interrogationes *in jure.*
Eo referri poteſt lex 133.
Intervenire.
1 *Fœmina pro alio intervenire non poſſunt.*
Intervenire itaud, est civile officium.
Medio loco poſitum, inter poſtulare & procuratorem exiſtere, *l.* 2.
2 *Qui pro ſe non prohibet intervenire, mandare creditur*, *l.* 60.
Sed & ſi quis ratum habuerit quod geſtum eſt, obſtringitur mandati actione, ibid.
3 *In his quæ* (*per*) *officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant ſervus intervenire non poteſt*, *l.* 175. *in pr.*
Inteſtatus.
1 *Inteſtatus & teſtatus.*
2 *Harum rerum inter ſe pugna eſt naturaliter*, *l.* 7.
3 *Idem in paganis teſtatus & inteſtatus decedere non poteſt.* ibid.
Inveſtigari.
Quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt, eligendum eſt quod minimum habeat iniquitatis, *l.* 200.
Invitus. *v.* & Velle, Vis, Metus, Obſequium.
1 Defendere *nemo invitus cogitur.*, *lex* 156. *in pr.*
2 *Quod cuique pro eo præſtatur, invito non tribuitur*, *l.* 156. §. *ult.*
3 Beneficium *invito non datur*, *l.* 60.
4 Officere *invito alteri, in quo jus non habet qui domum ſuam refi.it, non poteſt.* *l.* 61.
5 Argumentum *ab invito ad ignorantem & abſentem.*

Qui

Qui invitis alienare poteſt, multo magis ignorantibus & abſentibus poteſt, *l.* 26.

Inutile. *v. & ſup.* Initium, & j. Vitioſum.

Quæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt, *l.* 210.

Iracundia.

1 *Iracundiæ calore quod fit vel dicitur non prius ratum eſt quam ſi perſeverantia appareat, judicium animi fuiſſe.*

2 *Et ideo brevi reverſa uxor non divertiſſe videtur*, *l.* 48.

de Itinere *actuq. privato interdictum. Eo referenda lex* 156. §. 2.

Ipſo *jure*.

Ipſo jure actionem non habere, & per exceptionem eam infirmari nil intereſt, *l.* 112.

Jubere. *v. &* j. Juſſus.

Jubendi *vox de arbitro*, *l.* 121. *in fin. de teſtatore*, *l.* 169. *in pr.*

Judicata *res*: *v.* j. Sententia.

Res judicata pro veritate accipitur, *l.* 207.

Eo referenda Papiniani lex 76.

Ad exceptionem rei judicatæ referenda lex 159. & §. 1. *l.* 160.

Judex. *Deq; officio ejus & poteſtate*: *v. &* s. Cauſæ cognitio, Decretum. Dare actionem. j. Magiſtratus, Prætor, Proconſul.

Auctoritas *judicis*.

Qui auctore judice comparavit, bonæ fidei poſſeſſor eſt, *l.* 137.

Juſſus *judicis*.

Qui juſſu Judicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere, qui parere neceſſe habuit, *l.* 167. §. 1.

Quotiens æquitatem deſiderij naturalis ratio vel dubitatio juris moratur; juſtis decretis res temperanda eſt, *l.* 85. §. 2.

Omnia quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant, per libellum expediri non poſſunt, *l.* 71.

Ubi cauſæ cognitio eſt, ibi Prætor deſideratur, *l.* 105.

Non eſt ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi, *l.* 176. *in princ.*

Factum a judice, quod ad ejus officium non pertinet, ratum non eſt, *l.* 171.

Fœminæ *judices eſſe non poſſunt l.* 2.

ad Judicem pedaneum *pertinet lex* 170.

Judicem eſſe & Magiſtratum gerere publicum & civile officium eſt, *l.* 2.

Hoc toto titulo officium Judicis informatur: de quo in Prolegomenis *v. &* Interpretatio *ſup.*

Judicia: *v. &* Actio, Cauſæ cognitio, Judex, Prætor, Actor, Reus, Magiſtratus.

Ad tractatum de Judiciis pertinent Edictales Regulæ in l. 122. 123. *in pr. &* §. 1. 124. 125.

Ad ordinem judiciorum ſpectat lex 104.

Qui ad judicium provocat ſine dolo malo non videtur moram facere, *l.* 63.

De eo, per quem factum quominus quis in judicio ſiſtat. Ad id pertinet lex 110. §. 2. 3. 4. *l.* 111. *in pr. &* §. 1.

Ad Judicia & Judices datos pertinet lex 37. *Nemo qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt.*

Judicia bonæ fidei, pœnalia famoſa: *v.* s. Actiones, *& ſuis* locis.

Judicium *animi*: *v. &* s. Deſtinatio.

Judicium animi & perſeverantia requiritur, ut divortium ſit, *l.* 49.

Iracundiæ calori opponitur, ibid.

Quod animi judicio ſit, in eo tutoris auctoritas neceſſaria eſt, *l.* 189.

JULIANUS JC.

Libri ejus Digeſtorum.

Inde ſex regulæ totidem legibus, *l.* 62. 63. 64. 65. 66. 67.

Juriſdictio.

1 *Ejus eſt actionem denegare qui poteſt & dare*, *l.* 102. §. 1.

2 *Nemo, qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt*, *l.* 37.

3 *Ne-*

3 *Nemo poteſt gladii poteſtatem ſibi datam, vel cujus alterius coercitionis, ad alium tranſferre, l.* 70.

4 *Omnia quacunque cauſa cognitionem deſiderant, per libellum expediri non poſſunt, l.* 71.

5 *Ubicunque cauſa cognitio eſt, ibi Prator deſideratur, l.* 105.

Jus: *v. & Leges.*

Antiquum jus. Regula juris antiqui, Rubr.

Naturale, ſeu jus natura, l. 10. 32. 206.

Gentium, l. 84. §. 1.

Civile, ſeu jus noſtrum, l. 7. 8. 27. 79. 117.

Vetus Novum, l. 91.

Publicum, l. 116. §. 1. *l.* 45. §. 1.

Solemne, l. 27.

Commune, l. 81.

Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentia, l. 141. *in pr.*

Pratorium, d. l. 27. 117.

Singulare: *v.* ſuis locis.

In toto jure *generi per ſpeciem derogatur, l.* 80.

In omnibus quidem, maxime tamen in Jure aquitas ſpectanda eſt, l. 90.

De impoſſibili per jus, l. 182. 188.

Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur, l. 82.

Differentia.

1 *De Juris & Æquitatis conflictu, l.* 85. §. 2.

2 *Liciti & honeſti, l.* 144. *in pr.*
Juris & Regula, l. 1.

3 *Non ex regula jus ſumatur, ſed ex jure quod eſt, regula fiat, l.* 1.

4 *In jure conſiſtere & in facto.*
Quod cujuſque intereſt, in facto, non in jure conſiſtit, l. 24.

5 *Ipſo jure & per exceptionem oppoſitam, l.* 112.

Jus, *pro vi, poteſtate, privatis a jure competente.*
Qui jure ſuo utitur, qui jus faciendi habet non admittit.
damnum, l. 151.
dolum, l. 55. 129. *in princ.*
vim, l. 155. §. 1.

Heres ejuſdem poteſtatis juriſque cum defuncto, l. 59.

Qui in jus dominiumve alterius ſuccedit, jure ejus uti debet, l. 177. *in princ.*

Duplici jure quandoque ſucceſſio defertur veteri & novo, l. 91.

Epitoma juris: *Hermogeniani libri juris Epitomarum*: *unde lex* 97. 98.

Jus *pro modo jure introducto.*
Omnia, qua jure contrahuntur, contrario jure pereunt, l. 100.

Jus, *pro loco, ubi jus redditur*: *v. & ſupr.* Judicium.

In Jus vocatio. Eo pertinet lex 107. 108.
De eo per quem factum, &c. Eo pertinet lex 110. §. 2. 3. 4. *l.* 111. *in pr. &* §. 1.

Jus, *& dominium diſtinguuntur, l.* 177. *in princ.*

Jus *provincia.*
Temporaria permutatio jus provincia non innovat, l. 123. §. 1.

Jura *ſanguinis nullo jure civili dirimi poſſunt, l.* 8.

Jusjurandum. *Eo referri poteſt lex* 125.

Juſſus: *v. & ſupra* Jubere: *& infra* Mandatum.

1 Judicis *juſſus. Qui juſſu Judicis aliquid fecit, non videtur dolo malo facere, qui parere neceſſe habuit, l.* 167. §. 1.

2 Privati *contrahentis juſſus.*
Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt quaſi ipſi ſolutum eſſet, l. 180.

3 Patris *&* domini, *& vicedominorum juſſus*: *de eo, l.* 4. 157. *in princ.*

4 Arbitri *juſſus, l.* 121.

Juſta *Exceptio & ab aquitate naturali non abhorrens, l.* 66.

Decreta juſta. Juſtis decretis rem temperare, id eſt,

id eſt, in æquitatem flexis, *l.* 85. §. 2.
Juſtius, *id eſt, æquius.*
In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt, quam tutius, *l.* 192. §. 1.

L.

LABEO, JC.
Poſteriora Labeonis : Javoleni libri ex his : unde deſumpta lex 72.
Lædere : *v. & ſupra* Alter.
Quæ dubitationis tollendæ cauſa contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt, *l.* 81.
Latitare.
Qui latitat, non defendere videtur, *l.* 52.
Lectiones *variæ* : *Libri Pomponii variarum lectionum, inde lex* 206.
Legata, Legatarii.
Ad materiam legatorum pertinent Sabiniana Regula duodecim, *l.* 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20.
Edictales Regulæ, lex 56. 57.
Papiniani, lex 82.
Pauli, lex 89.
Hermogeniani, lex 98.
De re individua legata, *l.* 192. *in princ.*
De legatis conditionalibus, *l.* 18. 161.
De legatis quæ pro non ſcriptis. Eo referenda lex 73. §. 3.
De legatis Caducis. Eo pertinet lex 192. *in pr. &* §. 1.
Non videtur quiſquam id (legatum) capere, quod ei neceſſe eſt alii reſtituere, *l.* 51.
Abſurdum eſt plus juris habere, eum cui legatus eſt fundus, quam hæredem aut ipſum teſtatorem, ſi viveret, *l.* 160. §. 2.
Legatarii conditionem hæredi ignorare licet, *l.* 19. *in princ.*
Hæres cum legatariis contrahit, ſed non ſponte, *d. l.* 19. *in princ.*
Legata ruunt, ſi nemo ſubit hæreditatem, *l.* 181.
Legitimi hæredes. Legitimæ ſucceſſiones.
Legitimus non admittitur, quamdiu poſſit valere teſtamentum, *l.* 89.
Jura ſanguinis (i. legitimæ ſucceſſionis) jure civili dirimi non poſſunt, *l.* 8.
ad bonorum poſſeſſionem unde legitimi pertinet lex 54.
Si quis omiſſa cauſa teſtamenti ab inteſtato poſſideat hæreditatem. Eo pertinet lex 55.
Legitimi *actus. De his lex* 77.
Lex.
Lex, pro conventione.
Lex contractus, *l.* 23.
Legem dicendo nemo poteſt alteri cavere, *l.* 73. *in fin.*
Diſtinguitur a paciſci & ſtipulari, ibid.
Lege *agere.*
Nemo alieno nomine lege agere poteſt, 123. *in princ.*
Lex, Leges. *v. &* s. Edicta : item *v.* Jus, *infr.* Solemne jus.
1 Lex *Julia & Papia.*
Ex Ulpiani, & Pauli ad eam libris tres Regulæ, lex 207. 208. 209.
Leges caducariæ. Ad eas referri poſſunt lex 79. 80.
2 *Leges ſpeciales derogant Regulis*, *l.* 43. 80. 136.
3 Exceptiones *Regularum.*
Exceptio addita Regulis his noſtris
Niſi lex impedit, lex 43.
Niſi lex impedimento eſt, *l.* 136.
4 de *Legalibus* Impedimentis.
1 *Lex quandoque impedit, ne rei qui negant ſe debere, alia* defenſione *utantur*, *l.* 43.
2 *Lex impedimento quandoque eſtne bona fides tantundem* poſſidenti *præſtet quantum veritas*, *l.* 136.
5 *de lege naturæ congrua.*
Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt, *l.* 188. §. 1. *v. & ad aliquid*, *l.* 182. 185.

6 *de*

2 *Dominorum loco ſeu vice*: *v.* Domini.
3 *abſentis loco furioſus eſt*, *l.* 124.
Locatio.
1 Locatio *ſeu locatum pro conductione l.* 23. *&* 45.
2 Res *quæ locari non poſſunt*: *Locatio rei ſuæ conſiſtere non poteſt*, *l.* 45.
3 Præſtatio *in contractu locationis. Locatum recipit dolum & culpam & diligentiam*, *l.* 23.
4 *Referri quoque eo poteſt lex* 46.
Locum *habere*, *l.* 129. §. 1.
Locuples, Locupletior.
1 *Qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur*, *l.* 166.
2 *Jure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem*, *l.* 206.
3 *Locupletior non eſt factus qui libertum adquiſivit*, *l.* 126. §. 1.
Lucrum; *v. & ſupra* Commodum.
De eo ſeptem Regulæ.
Ex qua perſona quis lucrum capit ejus factum præſtare debet, *l.* 149.
Non fraudantur creditores, ſi debitor quid non adquirat (id eſt, lucrum ſpernat) l. 134. *in princ.*
Quotiens utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt cujus in lucrum cauſa tempore præcedit, *l.* 98.
In lucro durior eſt cauſa petitoris quam ejus, a quo petitur, *l.* 93.
De communione & analogia lucri & damni, *l.* 10. 73. 149.
Quo tutela redit, eo & hereditas pervenit, *l.* 73.
Exceptiones tres, *d. l.* 73. *& l.* 58. 133.
De conflictu lucri & damni; *l.* 41. §. 1.
Lucro adventitio in re obſcura favendum non eſt, ſed repetitioni, *l.* 41. §. 1.
De conflictu duorum lucrum petentium, *l.* 33. 48. 126. §. 2. 154.
Cum de lucro duorum quæritur, melior eſt cauſa poſſidentis, *l.* 126. §. 2.
Lucrum extorquetur hæredi, *l.* 38. *v. ſupra* hæres.

M.

MÆCIANUS JC.
Libri ejus fideicommiſſorum.
Ex his decerpta lex 93. *&* 96.
Magiſtratus: *v. & ſupr.* Actio, Cognitio, Gladii jus, Judicia, Judex Prætor, Juriſdictio.
De juſſu & auctoritate Judicis ſeu Magiſtratus, *l.* 137. 167. §. 1. *v.* Judex.
Fœminæ Magiſtratum gerere non poſſunt, *l.* 2.
Publicum id & civile officium, ibid.
Non poteſt dolo carere qui imperio Magiſtratus non paruit, *l.* 199.
Non eſt ſingulis concedendum quod per Magiſtratum publice fieri poſſit, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi, *l.* 176. *in pr.*
Magnitudines *aquarum a nemine præſtantur*, *l.* 22. *in fin.*
Major.
1 Pars major.
Refertur ad univerſos quod publice fit per majorem partem l. 160. §. 1.
2 Summa *major cum ſuma non eſt æquiparanda*, *l.* 104.
Majores 25. *annis.*
Ad Edictum ex quibus cauſis majores pertinent edictales duæ leges, *lex* 118. 120.
Maleficium. *v. & ſup.* Crimen, Delictum.
Ratihabitio in maleficio mandato comparatur, *l.* 152. §. 2.
Pœnales actiones ex maleficio, veluti furti, damni, injuriæ, vi bonorum raptorum, injuriarum.
Hæ in heredem non tranſeunt, *l.* 111. §. 1.
Mancipatio.
Actus legitimus eſt, *l.* 77.

Et quidem de eorum numero qui diem & conditionem non recipiunt, & in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionum, l. 77.
tacite tamen recipit, ibid.

Mandatum. *v. &* s. Conſenſus, Jubere, Juſſus, j. Ratihabitio.
1 *Conſilium a mandato differt, l. 47. in princ.*
2 *Ad mandati contractum ſpeciatim pertinet d. lex 47. & l. qua dubit.* 81.
3 *de Mandato patris, domini, Magiſtratus: v.* Juſſus.
4 *Mandatum recipit dolum & culpam & diligentiam, l.* 23.
5 *Mandatum & mandati actio inducitur,*
1 per patientiam.
ſemper qui non prohibet pro ſe intervenire, mandare creditur, l. 60.
2 per ratihabitionem.
1 *ſi quis ratum habuerit quod geſtum eſt, obſtringitur mandati actione*, ibid.
2 *In maleficio ratihabitio mandato comparatur, l.* 152. §. 2.
6 Effectus, *ſeu vis mandati.*
1 *Dejicit & qui mandat, l.* 152. §. 1.
2 *Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt quaſi ipſi ſolutum eſſet, l.* 180.

Manumiſſio. *v.* s. Libertas, Liber homo, Libertus.
Ad manumiſſiones & cauſam liberalem pertinent lex 20. 21. 175. in pr. & §. 1.
In obſcura voluntate manumittentis, favendum eſt libertati, l. 179. adde & d. l. 20.
Manumiſſi licet ſint poſtea ſervi qui ſub conditione ſtipulati ſunt, tamen ſtipulationis commodum dominis adquiritur, l. 18.
Quod quis dum ſervus eſt egit, proficere libero facto non poteſt, l. 146.

MARCELLUS JC.
Libri ejus Digeſtorum: exinde deſumpta lex 183. & 192.
Nota Marcelli in Juliani libros Digeſtorum: inde deſumpta lex 66.

Matrimonium. *v. infr.* Nuptiæ; *ſupr.* Conjunctio.

Maritus. *v.* j. Uxoriæ rei actio.

Maxime, *l. 90. 96.*

Melior,
1 *Conditio.*
1 *Non debeo melioris conditionis eſſe quam* auctor *meus, a quo ius in me tranſiit, l.* 75. §. 1.
2 *Melior eorum, qui* litem conteſtati *ſunt plerumque conditio fit, l.* 85.
3 *Melior conditio noſtra* per ſervos *fieri poteſt, deterior non poteſt, l.* 133.
4 *Nemo ex ſuo delicto meliorem ſuam conditionem facere poteſt, l.* 134. §. 1.
2 *Cauſa.*
Cum de lucro duorum quæratur, melior eſt cauſa poſſidentis, l. 126. §. 2.

Melius eſt; *v. &* s. Æquius. inf. Tutius.
1 *In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt, l. 85. in princ.*
1 *In obſcuris melius eſt favere repetitioni quam adventitio lucro, l.* 41. §. 1.

Menſes.
1 *Tricenum dierum, l.* 101.
2 *Duo menſes quibuſdam peragendis a lege præſcripti*, ibid.
3 *Et tamen qui ſexageſimo primo die venerit, audiendus eſt, l.* 101.

Mens: *v. &* s. Animus. inf. Sententia, Voluntas.

Menti *teſtatoris cedit præſumptio, l.* 17.

Metus: *v. & inf.* Timor, Vis.
Ad tit. quod vi metuſve cauſa pertinent lex 116. in pr. & l. 184.
Nihil conſenſui tam contrarium quam vis & metus, l. 116. in pr.
Eum comprobare contra bonos mores eſt, ibid.

Minimum: *v. & ſup.* Brevis.

Digitized by Google

1 *In obſcuris quod minimum eſt ſemper ſequimur*, *l.* 9.
2 *In ſtipulationibus & cæteris contractibus ad minimum redigenda ſumma eſt, ſi non appareat quid actum ſit, vel ſi mos regionis fuit*, *l.* 34.
3 *Quotiens nihil ſine captione inveſtigari poteſt, quod minimum habet iniquitatis eligendum eſt*, *l.* 200.
Minores 25. *annis*.
1 *Ad titulum de minoribus* 25. *annis pertinet Edictalis lex* 116. §. 1.
2 *In omnibus fere pœnalibus judiciis ætati* (*minori*) *& imprudentiæ ſuccurritur*, *l.* 108.
Minus.
1 *In eo quod plus ſit, ſemper ineſt & minus*, *l.* 110. *in pr.*
2 *Minus eſt actionem habere quam rem*, *l.* 204.
3 *Non debet cui plus licet, quod minus eſt non licere*, *l.* 21.
Miſſio *in bonorum debitoris poſſeſſionem*.
1 *Eo referenda lex* 148.
2 *Ad miſſionem in poſſeſſione ex cauſa damni infecti pertinet l.* 105.
MODESTINUS JC. *Ex eo quatuor leges*.
1 *Differentiarum libri Modeſtini. Exinde deſumptæ duæ Regulæ*, *l.* 194. 195.
2 *Regularum ejuſdem libri. Inde deſumpta lex* 196.
3 *Liber ſingularis de ritu nuptiarum. Inde decerpta lex* 197.
Modus actionum, *ſeu obligationum cauſa*. *Lege vel per Prætorem introductus Pactione immutari poſſunt, ſeu privatorum pactionibus infirmari*, *l.* 27.
Momentum.
Cum prætor in heredem dat actionem, quatenus ad eum pervenit, ſufficit, ſi vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti, *l.* 127.
Mora. *De ea ſeptem Regulæ*, *l.* 39. 63. 88. 99. 161. 173. §. 2. 174. *in pr.*
Quis *in mora ſit vel non*.
Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere, *l.* 63.
Nulla intelligitur ibi mora fieri, ubi nulla petitio eſt, *l.* 88.
Non poteſt improbus videri, qui ignorat, quantum ſolvere debeat, *l.* 99.
Qui poteſt facere ut poſſit conditioni parere, jam poſſe videtur, *l.* 174. *in pr.*
Cui *mora noceat vel non*, *l.* 99.
Unicuique ſua mora nocet.
Exemplum & in duobus reis promittendi, *l.* 173. §. 2.
Effectus moræ.
In omnibus cauſis pro facto accipitur id, in quo per alium mora ſit, quominus fiat, *l.* 39.
In jure civili receptum eſt, quotiens per eum, cujus intereſt conditionem non impleri, fiat quominus impleatur perinde haberi, ac ſi impleta conditio fuiſſet.
(*Exempla*) *Quod ad libertatem & Legata, & ad Heredum inſtitutiones perducitur*.
Quibus exemplis ſtipulationes quoque committuntur, cum per promiſſorem factum eſſet, quominus ſtipulator conditioni pareret, *l.* 291.
De mora.
1. *a marito admiſſa, in rei uxoriæ actione. Eo pertinet*, *d. l.* 63. & *l.* 173. §. 2.
2. *ab herede. Eo ſpectat*, *d. l.* 88. *Et ex parte lex* 161. & 174. *in pr.*
3. *a venditore: quo referenda lex* 39.
4. *a promiſſore*, *d. l.* 161.
Morari.
Æquitatem deſiderii ſæpe moratur naturalis ratio vel dubitatio juris l. 85. §. 2.
Mores: *v.* & s. Honeſtum.
Contra bonos mores eſt comprobare vim atque metum, *l.* 116. *in princ.*
Mori, Mors, Mortuus; *v.* & *ſup.* Decedere,

Digitized by Google

dere, Deficere, Defunctus.
Hæreditas cum tempore mortis continuatur, quamvis poſtea adeatur, l. 138. *in princ.*
Mortes a nullo præſtantes, l. 23. *in fin.*
Actiones quædam morte pereunt, l. 139. *in pr.*
Mortalitas.
Servitutem mortalitati ferme comparamus, l. 209.
Mos *regionis*
Spectandus in ambiguis ſtipulationibus & cæteris contractibus, l. 34.
Si varius mos ſit, ad id quod minimum eſt, redigenda ſumma eſt, ibid.
Q. MUCIUS Scævola JC.
Liber ejus ſingularis ὅρων.
Quinq. regulæ inde deſumptæ in l. 73.
Pomponii ad Q. Mucium notæ, ex his deſumptæ quatuor Regulæ in l. 203. 204. 205.
Mulieres: *v. & ſupra* Fœminæ, *infra* uxoriæ rei actio.
Mulieribus tunc ſuccurrendum eſt, cum defendantur, non ut facilius calumnientur, l. 110. §. 4.
Multo magis, *l.* 26.
Munera publica: *v. & infr.* Officia.
de Excuſatione a muneribus publicis. Eo pertinet lex 101.
Mutare, Mutatio, *v. &* Innovare.
Mutare conſilium *in alterius injuriam nemo poteſt, l.* 75.
Num quid ex Prætorio *vel ſolemni* jure *mutari poſſit, l.* 27.
Breviſſimæ mutationes, per quas fit ὀυρῶν, *l.* 65.
Mutus.
Intellectum quandoque habet, quandoque non, l. 124.
Mutus & ſurdus æquiparantur, l. 124.
Mutus ſi intellectum habet, ubi non voce ſed præſentia opus eſt, poteſt videri reſpondere.
Idem in ſurdo.
Diverſum in furioſo, d. l. 124.

N.

NArratio, Enarrare.
Regula rem quæque eſt breviter enarrat, l. 1.
Seu per regulam brevis rerum narratio traditur, d. l. 1.
Natura, Naturale, Naturaliter.
Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt, l. 188. §. 1. *v. & ſupr.* Impoſſibile.
Ea quæ in rerum natura non ſunt, pro non adjectis habentur, l. 135.
Naturaliter inter nonnulla pugna eſt, l. 7.
Natura cavillationis, l. 65.
Jus naturale.
Secundum naturam eſt, commoda cujuſque rei eum ſequi, quem ſequuntur incommoda, l. 10.
Jure naturæ æquum eſt, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiorem, l. 206.
Jus naturale.
a Civili diverſum, l. 32.
Quo ad id attinet omnes homines ſunt æquales.
Servi pro nullis non habentur eo jure, d. l. 32.
Ratio naturalis.
Æquitatem deſiderii ſæpe naturalis ratio moratur. Quid tum Judici faciendum, l. 85. §. 2.
Jura ſanguinis (id eſt, naturalia) v. Sanguis.
Æquitas naturalis. In ea fundata exceptio.
Deſinit debitor eſſe is qui nactus eſt exceptionem juſtam, nec ab æquitate naturali abhorrentem, l. 66.
Nihil tam naturale eſt, quam eo genere quid

Digitized by Google

quidque diſſolvi quo colligatum eſt, *l.* 35.
Neceſſitas.
Propter neceſſitatem quadam recepta. Ea non debent trahi in argumentum, *l.* 162.
Neceſſitudo.
Cum libertate comparatur.
Infinita æſtimatio utriuſque, *l.* 176. §. 1.
Negare: *vide & velle*, Non nolle.
Qui tacet non utique fatetur, ſed tamen verum eſt, eum non negare, *l.* 142.
Negotia.
Negotia quadam ſunt, in quibus non voce ſed præſentia opus eſt, *l.* 124.
In his muti & ſurdi intervenire poſſunt, non furioſi, ibid.
In agendis negotiis ea quæ raro accidunt, non temere computantur, *l.* 64.
In negotiis contrahendis differentia impuberis qui fari poteſt, & furioſi, *l.* 5.
Negotiorum appellatione venit & teſtamentum in ſp. l. 64.
Negotia.
1 *geſta inter contractus*, *l.* 23.
2 *Recipiunt dolum, culpam & diligentiam*, ibid.
3 *ad tit. de negotiis geſtis pertinet Edictalis lex* 114.
Nemo. *l.* 37. 43. 46. 54. 70. 73. §. 1. 75. 87. 95. 103. 110. §. 1. 120. 123. *in pr.* 126. *in pr.* 134. §. 1. 145. 151. 156. *in pr.* 171. 177. §. 1. 206.
Nemo cogitur, *l.* 46.
Nemo videtur, *l.* 145.
Nemo dubitat, *l.* 95.
Nemo debet, *l.* 103.
Nemo qui condemnare poteſt abſolvree non poteſt, *l.* 37.
NERATIUS JC. *allegatur a Celſo*, *l.* 191.
Nihil *dolo facit*, *l.* 129. *in pr.*
Nihil tam naturale eſt, *l.* 35.
Nihil intereſt, *l.* 112.
Nocere: *v. & inf.* Officere, Præjudicium: *v. & ſup.* Fraus.
Cum quis in alii locum ſucceſſerit, non eſt æquum ei nocere hoc quod adverſus eum nocuit, in cujus locum ſucceſſit, *l.* 156. §. 2.
Nocere non oportet dolum tutoris pupillo, *l.* 198.
Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, *l.* 195.
Exceptio nocere dicitur, *l.* 19. §. 1.
Non ſolet exceptio doli nocere his, quibus voluntas teſtatoris non refragatur, *d.* §. 1.
Nolle: *v. & mox* Non nolle: *& infra* Velle.
Pupillus nec velle nec nolle creditur in ea ætate, niſi adpoſita tutoris auctoritate, *l.* 189.
Nomina *hæreditaria inter hæredes diviſa ſunt*, *l.* 157. §. 2. *in fin.*
Non creditur, *l.* 4.
Non debet, *l.* 21. 38. 41. *in princ.* 74. 175. §. 1.
non patitur jus noſtrum, *l.* 7.
non intelligitur, *l.* 80. 110. §. 2. 203.
non poteſt, *l.* 2. 11. 19. *in princ.* 29. 31. 37. 71. 99. 159. 199. 210. *ult. non poteſt videri*, *l.* 99. 115. §. 1.
non eſt, *l.* 16. 208. *non eſt æquum*, *l.* 156. §. 2.
non ſolet, *l.* 19. §. 1. *l.* 58. 86. 111. §. 1.
non vult, *l.* 6.
non videtur, *l.* 13. 48. 51. 63. 83. 95. 116. §. 2. 118. 121. 139. §. 1. 155. §. 1. 167. *in princ.* & §. 1. 187.
non eſt novum, *l.* 85. §. 1.
non eſt æquum, *l.* 156. §. 2.
non temere, *l.* 64.
non patitur jus noſtrum, *l.* 7.
non omne, *l.* 144. *in pr.*
Non nolle, *opponitur velle.*
Ejus eſt non nolle qui poteſt velle, *l.* 3.
Noſtrum, *v. & inf.* Sua res.
Id quod noſtrum eſt, ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt, *l.* 11.
Non poteſt idem ex pluribus cauſis noſtrum eſſe,

Stipulatio ſeu verborum obligatio: *v.* j. Stipulatio.
Cauſæ *obligationum*, *l.* 27.
Pura obligatio quæ, *l.* 14.
In diem, *l.* 186.
Conditionalis, *l.* 77.
Solida. Ea, quæ in partes dividi non poſſunt, ſolida a ſingulis hæredibus debentur, *l.* 192. *in pr.*
de obligatione tollenda, *& ſublata*.
Nihil tam naturale eſt, quam eo genere quidque diſſolvere quo colligatum eſt: ideo verborum obligatio verbis tollitur, nudi conſenſus obligatio contrario conſenſu diſſolvitur, *l.* 35.
Omnia, quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt, *l.* 100.
quanquam Reg. illa pertinet proprie ad vinculum patriæ poteſtatis.
Fere quibuſcunque modis obligamur, iiſdem in contrarium actis liberamur, &c. *l.* 153.
Obligatione liberatus, poteſt videri cepiſſe, *l.* 115. *in pr.*
Reviviſcit *quandoque obligatio, ut in ſp.* *l.* 74. *in pr.*
Obſcuri interpretatio: *v. & ſup.* Interpretatio.
De eo ſunt octodecim Regulæ, *l.* 9. 20. 34. 41. §. 1. 56. 67. 73. §. 3. 85. 96. 114. 155. §. 2. 168. *in princ.* & §. 1. 172. 179. 191. 192. §. 1. 200.
Vide Synopſin noſtram ad d. l. 9.
Obſequium: *v. &* s. Imperium, Juſſus, Mandatum. j. Parere.
Velle non creditur, qui obſequitur imperio patris, vel domini, *l.* 4.
Obſervari. *In omnibus cauſis id obſervatur, &c.* *l.* 68.
Obſtringi *actione*, *l.* 60.
Obſtare *dicitur exceptio*, *l.* 143.
Occaſio *rapienda eſt quæ prabet benignius reſponſum*, *l.* 168. *in princ.*
Officere: *v. ſup.* Nocere. *inf.* Præjudicium.
Domum ſuam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo jus non habet, *l.* 61.
Officia *civilia vel publica: vide & ſupra* Munera.
1 *Sunt, Judicem eſſe, Magiſtratum gerere, poſtulare, pro alio intervenire, procuratorem exiſtere*.
2 *Ab his omnibus fœminæ remotæ ſunt*, *l.* 2.
3 *Impubes quoque omnibus officiis civilibus debet abſtinere*, *d. l.* 2. §. 1.
Officium *Judicis*.
1. *Factum a Judice, quod ad officium ejus non pertinet, ratum non eſt* *l.* 170.
2 *De officio Proconſulis Ulpiani libri. Inde deſumpta lex* 70. & 71.
3 *Officium Judicis, Regulis, quæ hoc tit. continentur paſſim inſtruitur: de quo in* Prolegom.
Officium *Regulæ*, *l.* 1.
Officium, *pro ſolemnitate*.
In his, quæ Officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant, ſervus intervenire non poteſt, *l.* 175.
Omittere: *v.* s. de Hæreditate adquir. vel omitt.
1 *Omittentis poſſeſſionem & alienantis differentia*.
Non alienat qui duntaxat omittit poſſeſſionem, *l.* 119.
2 *Si quis omiſſa cauſa teſtamenti, &c. Eo pertinet lex* 55.
Omnis, Omnes, Omnia, *l.* 2. *in pr.* 71. 76. 138. *in pr.* 139. *in pr.* 193. 201. 202.
In omni, in omnibus, *l.* 14. 39. 68. 90.
In omni cauſa, *l.* 117.
In omnibus cauſis, *l.* 39. 68.
Omnia, *l.* 100.
Omnia quæcunque, *l.* 71.
Cujus effectus omnibus prodeſt, ejus & partes omnimodo, *l.* 18.
ad omnes pertinent, *l.* 178.

Onus

Digitized by Google

detur dolo malo facere, qui parere neceſ-ſe habuit, *l.* 167. §. 1.

2 *Is damnum dat qui jubet dare. Ejus vero nulla culpa eſt, cui parere neceſſe eſt*, *l.* 169. *in pr.*

3 *Non poteſt dolo carere qui imperio Magiſtratus non paruit*, *l.* 199.

Pars.

1 *In toto & pars continetur*, *l.* 113.

2 *Cujus effectus omnibus prodest, ejus & partes ad omnes pertinent*, *l.* 148.

3 *De parte, quæ* deſignari *non potest. Cum amplius ſolutum est quam debebatur, cujus pars non invenitur, quæ repeti poſſit, totum eſſe indebitum intelligitur, manente priſtina obligatione*, *l.* 84. *in pr.*

4 Major *pars*.

Refertur ad univerſos quod publice fit per majorem partem, *l.* 160. §. 1.

Parum *est*. *Parum est ut non ſubverti poſſit definitio*, *l.* 202.

Pater: *v. & ſupr.* Filiusf. Adoptio.

1 *Velle non creditur qui obſequitur imperio patris*, *l.* 4.

2 *In patrem de peculio actio dari non ſolet ex cauſis pœnalibus*, *l.* 58.

Patientia: *v. & ſupr.* Conſentire, *infr.* Sciens, Voluntas.

Cujus *patientia dici ſpectarique poſſit*.

1 *Ejus eſt non nolle qui poteſt velle*, *l.* 3.

2 *Pupillus pati poſſe non intelligitur*, *l.* 110. §. 2. *v. & l.* 189.

Vice mandati eſt patientia.

Semper qui non prohibet pro ſe intervenire, mandare creditur, *l.* 60.

Injuriarum actionem inhibet.

Nullum crimen patitur is qui non prohibet, cum prohibere poteſt, *l.* 109.

3 *Culpa caret qui ſcit, ſed prohibere poteſt* *l.* 50.

4 *De patientia*.

Pupilli eſt lex 3. 110. §. 2. *v. & l.* 189.

Domini, *lex* 50.

Cujuſcunque, *lex* 60. 109.

Pari.

Non patitur bona fides, ut bis idem exigatur, *l.* 57.

Nullum crimen patitur is qui non prohibet, cum prohibere poteſt, *l.* 109.

Patria *poteſtas v.* pater, Adoptio, Obſequium, Filiusf.

Patronorum *ſucceſſio in bonis liberti. Eo pertinet*, *lex* 51. 52. 53. *imo &* 97.

Pauliana *actio*.

Ad eam pertinet l. 134. *in pr. & §.* 1. *&* 145.

PAULUS JC. *Octo ejus libri hoc tit. memorantur*.

1 *Pauli libri ad Sabinum: Inde deſumpta lex* 8. 10. 12. 15. 24. 29.

2 *Ad Edictum. Inde lex* 48. 50. 103. 105. 106. 107. 109. 110. 112. 114. 115. 117. 120. 121. 124. 127. 128. 129. 131. 136. 138. 141. 142. 144. 146. 148. 151. 153. 155. 159. 162. 164. 166. 167. *ultima*.

3 *De cognitionibus. Inde lex* 101.

4 *ad Plautium: inde a l.* 168. *ad l.* 180.

5 *ad Vitellium: Inde lex* 181. 182.

6 *Liber ſingularis de dotis repetitione: Inde lex* 68.

7 *De adſignatione libertorum: Inde lex* 69.

8 *Ad L. Jul. & Papiam: Inde lex* 208.

Peculium: *& res peculiaris*.

1 *Filiusf. neque retinere, neque recuperare, neque adipiſci poſſeſſionem rei peculiaris videtur*, *l.* 93.

2 *Ex pœnalibus cauſis non ſolet in patrem de peculio actio dari*, *l.* 58.

3 *Referri eo quoque poteſt lex* 83.

Pecuniariæ *cauſæ*.

1 *Fama ſeu famoſis judiciis poſtponenda*.

2 *Imo nec ſi famoſa duo judicia concurrant ſumma ratio habetur*, *l.* 104.

Pendere.

Quod pendet, non eſt pro eo quaſi ſit l. 169. §. 1.

Ad ſtatuliberos hac R. referenda.

Per.

De eo per quem factum quominus quis in judi-

Digitized by Google

judicio ſiſtat.
Eo pertinet lex 110. §. 2. 3. *ult.* & *lex* 111. *in princ.* & §. 1.
Per adverſarium quid habere non poſſe, *l.* 78.
Perdere *officium ſuum Regula dicitur, cum in aliquo vitiata eſt*, *l.* 1.
Perducitur *diſputatio per breviſſimas mutationes ab evidenter veris ad ea quæ evidenter falſa ſunt, per σωρείτην*, *l.* 65.
Perduci *pro produci, extendi*, *l.* 161.
Perfecte.
Non videtur perfecte cujuſque eſſe quod caſu auferri poteſt, *l.* 139. §. 1.
v. & *infr.* Proprium.
Periculoſa.
Omnis definitio in jure civili periculoſa eſt, parum enim eſt, ut non ſubverti poſſit, *l.* 202.
Perire: *v. ſupra* Diſſolvi, *infra*, Solui, Tolli.
Omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt, *l.* 100.
Permiſſa: *v. ſupr.* Licitum.
Non debet actori licere quod reo non permittitur, *l.* 41. *in pr.*
Permutatio.
Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat, *l.* 123. §. 1.
Perpetuantur *actiones per litis conteſtationem*, *l.* 139. *in pr.*
Perſeverantia.
Oppoſita calori iracundia, *l.* 48.
Requiritur in divortio, ibid.
Perſonæ: *vide* Domini, Filiifam. Fœminæ, Impuberes, Pupilli, Liberi, Patres, Servi, Furioſi, Bonis interdicti, Muti, Maritus, Uxor.
Plus cautionis eſt in re quam in perſona, *l.* 25.
Ex qua perſona quis lucrum capit ejus factum præſtare debet, *l.* 149.
Perſona deficiente, cujus conditio locum fecit beneficio, beneficium quoque deficit, *l.* 68.
Perſona *ſervilis quoque dicitur*, *l.* 22. *in pr.*
Privilegia, quæ perſonæ ſunt, ad hæredes non tranſmittuntur, *l.* 97.
Perſonales *actiones*.
Plus cautionis eſt in re quam in perſona, *l.* 25.
Perſonalium actionum & in rem differentia, *l.* 159.
Pertinere, *non pertinere*.
Culpa eſt immiſcere ſe rei ad ſe non pertinenti, *l.* 36.
Perturbationes *animi*: *v.* Error, Vis, Metus, Iracundia, Imperium, Furioſus.
Pervenire.
1 *In quantum pervenit.*
De actionibus in quantum pervenit in hæredes dandis, quatuor Regulæ, *l.* 38. 44. 127. 157. §. 2.
2 *Hæreditas quo perveniat.*
Quo tutela redit, eo & hæreditas pervenit, *l.* 71.
Ad fiſcum quæ perveniant.
3 *Ea ſola deportationis ſententia aufert, quæ ad fiſcum perveniant*, *l.* 97.
Petere, Petitio, Petitor.
Nemo videtur dolo exequi, qui ignorat cauſam cur non debeat petere, *l.* 177. §. 1.
Petitoris durior cauſa eſt quam poſſeſſoris, *l.* 33. 154. *in princ.*
Nihil peti poteſt ante id tempus quo per rerum naturam perſolvi poteſt, *l.* 186. &c.
Dolo facit qui petit quod redditurus eſt, *l.* 173. §. 3.
Nulla intelligitur mora ibi fieri, ubi nulla petitio eſt, *l.* 88.
Ad pluris petitionem referenda lex 110. *in princ.*
De petitione hæreditatis: *vide ſup.* hæreditas.
Pignora: *v.* & *ſupr.* Hypotheca.
De pignoribus quinque Regulæ expreſſæ, *lex* 23. 45. 72. 158. 205.

1 Quæ

Digitized by Google

1 Quæ res a quo *pignori dari accipive poſſint*.
1 *Rei ſuæ pignus conſiſtere non poteſt*, *l.* 45. *in princ.*
2 *Fructus rei eſt vel pignori dare licere*, *l.* 72.
2 *Quid in pignore creditor* præſtet.
Pignori acceptum recipit, dolum culpam & diligentiam, *l.* 23.
3 *Quid juris debitor in pignore interim habeat*.
Quod fiſco obligamus & vindicare interdum & alienare, & ſervitutem in prædio imponere poſſumus, *l.* 205.
4 *Quibus modis pignus* ſolvitur, *& de remiſſione pignoris*.
Creditor, qui permittit rem venire, pignus dimittit, *l.* 158.
5 *Referri quoque poſſunt ad argumentum de pignoribus lex* 45. §. 1. *lex* 46. *lex* 129. §. 1. *ubi v.* Commentar.
D. Pii *reſcriptum allegatur*, *l.* 28.
Plane, *l.* 42.
PLAUTIUS JC.
Ad Plautium notas ſcripſit Paulus. Inde deſumpta lex 1. item a *l.* 169. *ad* 180. *incluſ.*
Plenius.
In teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretantur, *l.* 12.
Plerumque: *v. &* j. Raro
In obſcuris inſpici ſolet quod veriſimilius eſt, aut quod plerumque fieri ſolet. *l.* 114.
Plerumque, *l.* 86. 156. §. 3. 178. 205.
Plus.
Plus cautionis in re eſt quam in perſona, *l.* 26.
Plus juris nemo ad alium transferre poteſt quam ipſe habeat, *l.* 54.
Plus cui licet, non debet quod minus eſt non licere, *l.* 21.
Ad hoc argumentum a majori ad minus pertinent tres aliæ Regulæ: puta l. 123. 163. 165.
In eo quod plus ſit, ſemper ineſt & minus, *l.* 110. *in princ.*
Plures.
1 *De concurſu plurium Actionum & Exceptionum eſt lex* 43. 130.
2 *Pluribus ex cauſis idem nobis deberi poteſt, non ex pluribus cauſis idem noſtrum eſſe*, *l.* 159.
Pluris *petitio*.
Eo pertinet Edictalis R. in d. l. 110. *in princ.*
Pœna, Pœnalia *judicia*.
1 *de pœna Deportationis: v. ſupr.* Deportatio.
2 *Pœnæ nomine quod a quoquo exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur*, *l.* 46.
3 *Quis pœnam petere poſſit*.
Illi debet permitti pœnam petere, qui in ipſam non incidit, *l.* 154. §. 1.
4 *Quæ interpretatio adhibenda in pœnalibus*.
In pœnalibus cauſis benignius interpretandum eſt, §. 2.
5 *De concurſu plurium actionum pœnalium*.
Pœnales præſertim actiones de una re concurrentes, alia aliam nunquam conſumit, *l.* 130.
6 *De pœnis remittendis, temperandis*.
Fere in omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur, *l.* 108.
7 *Nunquam creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio*, *l.* 138. §. 1.
8 *In quos porrigantur pœnæ*.
Pœnalibus ex cauſis non ſolet in patrem *de peculio actio dari*, *l.* 58.
2 *In hæredes utrum & quando tranſeant actiones pœnales: de eo ſex Regulæ ſunt in l.* 38. 44. 111. §. 1. 127. 139. 164.
Pœnitentia. *Huc referri poteſt lex* 48. 75. *v. &* j. Variare.
POMPONIUS JC.
Libri ejus ad Sabinum exinde deſumpta trede-

Digitized by Google

tredecim leges, puta lex 7. 8. 11. 14. 18. 20. 25. 27. 33. 36. 38. 39. 40.

Ad Q. Mucium. Exinde tres decerptæ, *lex* 203. 204. 205.

Variæ eius lectiones. Inde lex 206.

Liber 1. *Epiſtolarum ejus citatur in l.* 124.

Poni: *v. ſupra*, Adjici, Apponi.

Dies in obligationibus poni, l. 14.

In id tantum quod facere poſſunt, *quidam condemnantur, l.* 28. 177. *in princ.*

Poſſeſſio, Poſſeſſor, Poſſidere: *v. & ſupra* Habere.

1 Quomodo *poſſeſſio adquiratur, & amittatur. Poſſeſſio nulla adquiri niſi animo & corpore poteſt, l.* 153.

2 Quis *poſſidere videatur vel non.*

1 *Poſſidere non videtur qui poſſidetur. Et ideo qui in ſervitute eſt, uſucapere non potest, l.* 118.

2 *Filiusf.am. neque retinere neque recuperare, neque adpiſci poſſeſſionem rei peculiaris videtur, l.* 93.

3 *Poſſeſſionis* commodum *& poſſeſſoris* favor, *præ petitore. De eo ſex Regulæ in l.* 25. 33. 126. §. 2. 128. *in pr.* 154. *in princ.* 204.

4 Bonæ fidei *poſſeſſor.*

*Bona fides tantumdem poſſidenti præſtat, quantum veritas. Quotiens lex impedimento non est: l.*136.

Qui auctore Judice comparavit, bona fidei poſſeſſor est, l. 137.

5 *De eo qui dolo deſiit poſſidere.*

Pro poſſidente habetur, damnatur, pro poſſeſſione dolus eſt. De eo tres Regulæ, l. 131. 150. 157. §. 1.

6 *De amittenda vel omittenda poſſeſſione.*

1 *Non alienat qui duntaxat amittit poſſeſſionem, l.* 119.

2 *Rem (a ſe poſſeſſam) nemo invitus defendere cogitur, l.* 156. *in princ.*

3 *Poſſeſſio nulla amittitur, niſi in animo & corpore, l.*153.

4 *Ad tractatum de poſſeſſione amittenda pertinet quoque lex* 83.

Non videntur rem amittere quibus propria non fuit.

7 *Interdicta & actiones tres retinendæ, recuperandæ, adipiſcendæ poſſeſſionis, l.* 93.

8 *Ad tractatum de poſſeſſione pertinent Sabinianæ regulæ* 32. 33. *Edictales lex* 139. 140. 141.

9 *De bonorum poſſeſſione: vide* Bonorum.

De rebus auctoritate Judicis poſſidendis. Eo referenda lex 143. 147. 148.

Poſteriora *Labeonis. Javoleni libri ex poſterioribus Labeonis. Inde deſumpta lex* 72.

ex Poſtfacto.

1 *Nunquam creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio, l.* 138. §. 1.

2 *Quæ ab initio inutilis fuit institutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt, l.* 210.

Poſtulare *civile munus eſt.*

Fœmina poſtulare non poſſunt, l. 2.

Poſtumi: *v. &* j. Prægnans.

Ad poſtumos heredes inſtituendos referenda lex 64.

Poteſt.

Qui poteſt, l. 26.

*Poteſt videri, l.*115. *in princ.* 124. *in princ.*

Nemo poteſt: v. ſupra, Non.

Nemo qui condemnare poteſt, abſolvere non poteſt, l. 37.

Poteſtas: *vide & ſupr.* Libere.

Ejuſdem poteſtatis juriſque eſt heres cujus fuit defunctus, l. 59.

In poteſtate aliena poſiti, v. ſupra illius, j. Servus.

In poteſtate aliorum poſiti legatarii ſi moriantur, quorum legatorum his in quorum poteſtate ſunt adquirant, v. l. 18.

De patria poteſtate: vide ſupra Patria.

De Dominica poteſtate: vide ſupra Dominus.

De Gladii poteſtate: v. Gladii.

Po-

Potior *jure, qui tempore præcedit, v. infr.* Præcedere.
Poſſeſſor: v. ſupr. Poſſeſſor, *reus: vide* Reus.
Potiſſimum.
Illud potiſſimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt, l. 80.
Potius, πάντως. *Favorabiliores rei potius quam actores habentur, l.* 125.
Præcedere *tempore.*
Quotiens utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt, cujus in lucrum cauſa tempore præcedit, l. 98.
Prædo.
Nemo prædo eſt qui pretium numeravit, l. 126. *in pr.*
Prædonum impetus a nullo præſtantur, l. 23. *in f.*
Præferre, *Prælatio in judiciis.*
De prælatione inter contendentes de lucro, l. 98.
De prælatione Actionum concurrentium, l. 104.
De prælatione Benigniorum in dubiis, l. 56.
De prælatione poſſeſſoris: vide Poſſeſſor.
De præponenda cauſa exiſtimationis, l. 104.
PRÆGNANS, *v. & ſupr.* Poſtumus.
Si quis prægnantem uxorem reliquerit, non videtur ſine liberis deceſſiſſe, l. 187.
Præjudicium *alterius.*
Præpoſteratio.
De errore præpoſterationis eſt lex 92.
Præſcriptiones *legales.*
Veluti duorum menſium, id eſt, 60. *dierum, l.* 101.
Præſens, Præſentia. *Die præſenti debetur, ubi dies non ponitur in obligatione, l.* 14.
Sunt negotia ubi non voce ſed præſentia (tantum) opus eſt.
Ibi mutus & ſurdus, ſi intellectum habeant, intervenire non poſſunt, non furioſus, quia abſentis loco eſt, l. 124.
Qui præſens negat ſe defendere, non defendit, l. 52.
Præſtandi *vox de beneficio, l.* 156. *§. ult.*
Præſtare, *ex qua perſona quis lucrum capit, ejus factum præſtare debet, l.* 149.
Præſtatio.
Doli præſtatio in quibuſdam contractibus ineſt, l. 152. *§.* 3.
De præſtationibus doli, culpæ, diligentiæ in contractibus eſt lex 23.
Præſumptiones *v. plura in v.* Fictiones, *& in v.* Interpretationes.
Formulæ præſumptionis.
Credendum eſt, &c.
Creditur, l. 4. 160. 189.
Præſumptiones cedunt menti teſtatoris, l. 17.
1 *Cum tempus in teſtamento adjicitur, credendum eſt pro hærede adjectum, niſi alia mens teſtatoris fuerit.*
2 *Sicut in ſtipulationibus promiſſoris gratia tempus adjicitur, d. l.* 17.
Prætor; *Prætorium jus.*
Prætor: *id eſt, magiſtratus major, l.* 105.
Qui vetante Prætore fecit, hic adverſus Edictum feciſſe proprie dicitur, l. 102. *in princ.*
Prætor ipſe deſideratur, ubi cauſæ cognitio eſt, l. 105.
Prætor bonorum poſſeſſorem hæredis loco in omni cauſa habet, l. 117.
Actionem dat Prætor.
Cum Prætor in hæredem dat actionem quatenus ad eum pervenit, ſufficit ſi vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti, l. 127.
Edictum Prætoris, v. ſupra Edictum.
Jus Prætorium.
Ex Prætorio vel ex ſolemni jure privatorum conventione nil immutandum eſt.
Obligationum vero cauſæ ſeu actionum modus a lege vel per Prætorem introductus, poteſt, l. 27.

Pre-

Precarium.
Contractus eſt , l. 23.
Depoſito comparatur , d. l. 23.
Dolum duntaxat recipit , d. l. 23.
Rei ſuæ precarium conſiſtere non poteſt, l. 45.
ad tit. de precario *referendus* §. 1. *&* 2. *legis* 157.
Pretium , *v. & ſupr.* Æſtimatio .
Imaginaria venditio non eſt pretio accedente , l. 16.
Nemo prædo eſt qui pretium numeravit , l. 126. in pr.
Pretii acceſſio , d. l. 16.
Numeratio d. l. 126.
Princeps : *v. &* j. Reſcriptum .
Quod beneficium Princeps quaſi viventi dare ſe reſcripſit , defuncto non competit. Quem tamen modum beneficii ſui eſſe velit ipſius æſtimatio eſt , l. 191.
Principalis *cauſa .*
Cum principalis cauſa non conſiſtit , plerumque ne ea quidem quæ ſequuntur locum habent . De hoc tres Regulæ l. 129. §. 1. 178. 181.
Obtinet ea in
Obligationibus , d. l. 129. §. 1.
Servitutibus & uſufructu , l. 178.
Teſtamentis , l. 181.
Principaliter *qui heredes exiſtunt , oppoſiti his qui per ſucceſſionem longiſſimam defuncto heredi exiſtunt , l. 194.*
Principium : *v. ſup.* Initium.
Prior *tempore , potior in lucro , l. 98.*
Priſtina *obligatio (ſublata) manet ſeu reviviſcit , in ſp. l. 84. in princ.*
Privatio *præſupponit habitum.*
1 *Non videntur rem amittere quibus propria non fuit l. 83.*
2 *Non poteſt videri deſiiſſe habere qui nunquam habuit , l. 206.*
Privatorum *conventio juri publico non derogat , l. 48. §. 1.*
Non eſt ſingulis (i. privatis) concedendum quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, ne occaſio ſit majoris tumultus faciendi , l. 176. in pr.
Privilegia : *v. &* s. Jus Singulare , *item .* Beneficium .
ſpecies & natura privilegiorum .
Privilegia quædam cauſæ ſunt , quædam perſonæ . Et ideo quædam ad heredem tranſmittuntur quæ cauſæ ſunt : quæ perſonæ ſunt , ad heredem non tranſeunt , l. 196.
Probandum *erit , l. 165.*
Probandum eſt generaliter , l. 23. §. 1.
Pro eo *eſt , l. 180. i. jure fingitur .*
Proconſul.
De officio Proconſulis libri Ulpiani . Unde deſumpta eſt lex 70. & 71.
Procurator (*forenſis ſcil.*) *v. & ſup.* Defendere , Intervenire .
Civile id officium , l. 2.
Fœmina ideo procuratores eſſe non poſſunt , d. l. 2.
Ad tit. de procuratoribus & quidem quis quam ad rem procurator dari poſſit pertinet , l. 112.
Procurator (*ſervus*)
In domini procuratoriſve ejus arbitrium conditione (venditionis forte) collata , pro boni viri arbitrio id habendum eſt , l. 22. §. 1.
Prodeſſe .
Cujus effectus omnibus prodeſt , ejus & partes ad omnes pertinent , l. 148,
Producere *ad conſequentia , l. 141.*
Proferentis , *ſeu ejus qui protuliſſet , ſententia maxime ſpectanda in ambiguis orationibus , l. 96.*
Prohibere : *v. &* j. Vetare .
Culpa caret qui ſcit ſed prohibere non poteſt , l. 50.
Semper qui non prohibet pro ſe intervenire , mandare creditur , l. 60.
Nullum crimen patitur qui non prohibet cum prohibere poteſt , l. 109.

Quæ

Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata ſunt, *l.* 188. §. 1.
Vi factum videtur, quâ de re cum quis prohiberetur fecit, *l.* 73. §. 2.
Proinde, *pro perinde*, *l.* 208.
Promiſſor.
Promiſſoris gratia tempus adjicitur in ſtipulationibus, *l.* 17.
Si per promiſſorem ſtetit, quominus conditio impleatur, *l.* 161.
Propoſitum, *v.* Deſtinatio *animi*.
Proprium: *v. &* Suum.
Non videntur rem amittere quibus propria non fuit, *l.* 83.
v. & l. 205.
Provincia, *v. &* j. Regio, Jus provinciæ.
Temporaria permutatio jus provinciæ non innovat, *l.* 123. §. 1.
Edictum provinciale. Ad id Gaii libri. Unde lex 42. 46. 51. 57. 107. 111. 113. 122. 125. 132. 133. 147. 158.
Provocare *ad Judicium*.
Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere, *l.* 63.
Proximus *pubertati pupillus*.
Capax eſt furandi & injuriæ faciendæ, *l.* 111. *in pr.*
Publice.
Refertur ad univerſos, quod publice fit per majorem partem, *l.* 100. §. 1.
Non eſt ſingulis concedendum, quod per Magiſtratum publice poſſit fieri, *l.* 176.
Publicum.
1 Loca *publica*. *Ad interdictum ne quid in loco publico pertinet lex* 151.
2 Officia *publica civilibus junguntur. Quænam utraque. Fœmina ab his remota*, *l.* 2.
3 Jus *publicum*.
Publico juri privatorum conventio non derogat, *l.* 45. §. 1.
4 Reſpublica, *v. infr.* Reſpublica.
Publiciana.
Ad eam referenda lex 128. *in pr. &* §. 1.
Pugna, Pugnantia.
Honeſti & liciti, *l.* 144. *in princ.* 197.
Æquitatis & naturalis rationis, vel dubitationis juris, *l.* 85. §. 2.
Pugnantia ubi in teſtamento juberentur, neutrum ratum eſt, *l.* 188. *in pr.*
Pugna naturaliter quarundam rerum eſt, ut teſtati & inteſtati, *l.* 7.
De pugna duarum Interpretationum ſeu ſententiarum, quæ iniquitatis ſpeciem aliquam continent, *l.* 200.
Pugnantia jus non patitur, *d. l.* 7.
Pupillus: *v. & ſupr.* Impubes, *infra*, Tutor.
Pati pupillus non poſſe intelligitur, *l.* 110. §. 2.
Ejus (enim) eſt non nolle qui poteſt velle, *l.* 3.
Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, niſi adpoſita tutoris auctoritate creditur. Nam quod animi judicio fit, in eo tutoris auctoritas neceſſaria eſt, *l.* 189.
Pupillus actum rei non intelligit, *l.* 5.
Pupillo nocere non oportet dolum tutoris, ſive ſolvendo ſit ſive non, *l.* 198.
Et e contra alterius (tutoris ſcil.) circumventio alteri (etiam pupillo) non præbet actionem, *l.* 49.
Differentia pupillorum.
1 *Pupillus* proximus pubertati *capax eſt furandi & injuriæ faciendæ*, *l.* 111. *in pr.*
2 *Pupillus qui* fari poteſt.
Omnia tutore auctore agere poteſt, *l.* 5.
Differt in hoc a furioſo, *d. l.* 5.
Cum quo alias comparatur, *d. l.* 5.

Q.

QUæ *pro quaqua*, *l.* 1.
Quæ, Qui.
Voces hæ ſuum antecedens reſtringunt, *l.* 23. *ibi, fugæ ſervorum qui cuſtodiri non*

non ſolent, 65. 77.
Quæſtionum *libri Papiniani unde deſumpta lex* 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80.
Pauli : unde lex 84.85.86.87.89.90.91.
Scævolæ : inde lex 88.
Quamdiu, *l.* 89.
Quatenus *ad hæredem pervenit*, *l.* 127. *v. plura in* Pervenire.
Quatenus cujus interſit, *l.* 24.
Quidquid, *l.* 48.
Quiſquam, *l.* 73. §. *ult.*
QUOD *pro quodquod*, *d. l.* 1.
Quod *attinet*, *l.* 32.
a Quoquo, *l.* 46.
Quotiens, *l.* 20. 44. 67. 85. §. 2. 91. 98. 173. §.2. 200.

R.

Rapienda *occaſio eſt quæ præbet benignius reſponſum*, *l.* 168. *in pr.*
Rapinæ *a nullo præſtantur*, *l.* 23. *in f.*
Raro.
Ea quæ raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur, *l.* 64.
Ratihabitio.
In maleficio ratihabitio mandato comparatur, *l.* 152. §. 2.
Si quis ratum habuerit quod geſtum eſt pro ſe, interveniente alio, obſtringitur mandati actione, *l.* 60.
Ad ſtipulationem ſeu cautionem rem ratam haberi pertinere videtur, §. 1. *l.* 77.
Ratio.
1 *Juris.*
Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentias, *l.* 141. *in pr.*
2 *Naturalis ratio.*
Quotiens æquitatem deſiderii naturalis ratio aut dubitatio juris moratur, juſtis decretis res temperanda eſt, *l.* 85. §. *ult.*
3 *Auxilii ratio*, *l.* 68.
Ratum *non eſt, quod calore iracundiæ fit vel dicitur*, *l.* 48.
Reales *actiones*, *v.* & Vindicatio de his, *l.* 15. 25. 204.
Realium *& perſonalium actionum differentia l.* 159.
de Receptis *arbitris*. *Eo pertinere quoque videtur Papiniani lex* 75.
Et Edictalis lex 121.
Receptum.
1 *in Jure civili receptum eſt*, *&c. l.* 161.
2 *Quod contra rationem juris receptum eſt, non eſt producendum ad conſequentias*, *l.* 141. *in pr.*
3 *Quæ propter neceſſitatem recepta ſunt non debent trahi in argumentum*, *l.* 162.
Recipere, Recuperare: *v. & infr.* Reſtituere,
1 *Nihil dolo creditor facit, qui ſuum recipit*, *l.* 129. *in pr.*
2 *Nemo ideo obligatur, quia recepturus eſt ab alio quod præſtiterit*, *l.* 171.
2 *Filiusf. neque retinere, neque recuperare, neque adpiſci poſſeſſionem rei peculiaris videtur*, *l.* 93.
4 *Qui actionem habet ad rem recuperandam, ipſam rem habere videtur*, *l.* 15.
Reddere : *v. & infr.* Reſtituere.
Dolo facit qui petit quod redditurus eſt, *l.* 173. §. 1.
Redigenda *ſumma ad minimum*, *l.* 34.
Redire *tutela* (*legitima*) *ad aliquem dicitur*, *l.* 73. *in pr.*
Reficere *domum ſuam unicuique licet*, *&c. l.* 61.
Regionis *mos ſpectandus in ambiguis contractibus & ſtipulationibus :*
Et ſi varius ſit, ad minimum redigenda ſumma eſt, *l.* 34.
Regula.
Ejus definitio, *in l.* 1.
Cautela ad rectum earum uſum, *d. l.* 1.
Definitio quoque dicitur, *l.* 202.
Periculoſa ea in jure civili, parum enim eſt quin ſubverti poſſit, *d. l.* 202.

Li-

Libri Regularum Gaii : *Unde deſumpta lex* 100.
Modeſtini , *lex* 196.
Licinnii Rufini , *lex* 210.
ad tit. de Religioſis *pertinent Edictales quatuor Regulæ in lege* 136. 137. 138.
Removeri.
Fœmina ab omnibus officiis civilibus vel publicis remotæ ſunt , *l.* 2.
Removeri a petitione per exceptionem, *l.* 13.
Renunciare *beneficio licet* : *v. ſupr.* Invito.
Repetitio : *v.* & *ſupr.* Condictio indebiti.
1 *Cujus per errorem dati repetitio eſt ejus conſultio dati donatio eſt* , *l.* 53.
2 *In re obſcura melius eſt favere repetitioni quam adventitio lucro* , *l.* 41. §. 1.
Replicatio *doli non datur in caſu* , *l.* 154. *in princ.*
Repræſentatio.
1 Dolus.
1 *Poſſeſſionem remque repræſentat* , *l.* 131. 150. 157. §. 3.
2 *Conditionem* , *l.* 161.
3 *Factum* , *l.* 31.
2 Jus ad rem , *rem repræſentat* , *l.* 15.
Repudiare , Repudiatio.
1 Quid *repudiari non poſſit*.
Quod quis ſi velit habere non poteſt , *repudiare non poteſt* , *l.* 174. §. 1.
2 *de* Hæreditatis *repudiatione*.
1 Quod *hæreditas repudiari poſſit* , *vel non*. *Eo pertinet* , *d. l.* 174. §. 1.
2 Quomodo *fiat repudiatio*.
Non vult hæres eſſe , *qui ad alium pertinere voluit hæreditatem* , *l.* 6.
2 Pro parte *adquiri* , *pro parte repudiari non poteſt* , *l.* 7.
4 vis & effectus *repudiationis certo caſu*.
Quotiens duplici jure defertur alicui ſucceſſio , *repudiato novo jure quod ante defertur* , *ſupererit vetus* , *l.* 91.
Res *quæque eſt* , *i. ſubjecta quæcunque*.
1 *Materia juris*.
Hoc ſenſu regula dicitur , *rem quæque eſt breviter enarrare*.
Seu brevis rerum narratio , *l.* 1.
Res *pro lite* , *l.* 110. §. 1.
Res.
1 *Minus eſt actionem habere quam rem* , *l.* 204.
2 *Is qui actionem habet ad rem recuperandam ipſam rem habere videtur* , *l.* 15.
3 *In re plus cautionis eſt quam in perſona* , *l.* 25.
Res gerenda.
Rei gerendæ aptior interpretatio in ambiguo excipienda , *l.* 67.
Reſcripta. *Regulæ ex reſcriptis deſcendentes* , *l.* 28. 101.
1 D. Pii *reſcriptum allegatur* , *l.* 28.
In regulam id converſum , *d. l.* 28.
2 *Imp.* Severi & *Antonini* , *l.* 101.
Reſpondere & *reſponſa Prudentum* & *Judicum* : *v.* & *s.* Interpretatio.
1 *Quotiens dubia interpretatio libertatis eſt* , *reſpondendum eſt ſecundum libertatem* , *l.* 20.
2 *In ambiguis pro dotibus reſpondere melius eſt* , *l.* 86. *in pr.*
3 *Rapienda occaſio eſt quæ præbet benignius reſponſum* , *l.* 168. *in princ.*
4 *Reſponſorum libri Papiniani unde deſumpta lex* 81. 82.
Scævolæ , *lex* 92.
Reſpondere *in negotiis*.
1 *Ubi non voce* , *ſed præſentia opus eſt* , *mutus ſi intellectum habet* , *reſpondere videri poteſt* , *l.* 124.
2 *Surdus reſpondere poteſt* , ibid.
Reſpublica.
Abeſſe Reipub. cauſa.
1 *Servus Reipub. cauſa abeſſe non poteſt* , *l. ult.*
2 *Abſentia ejus qui Reipub. cauſa abeſt* , *neque ei neque alii damnoſa eſſe debet* , *l.* 140.

Reſtituendi *verbum*.
Cum verbum reſtituas lege invenitur, etſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt, tamen etiam fructus ſunt reſtituendi, l. 173. §. 1.
Reſtituere: *v. & s.* Reddere, Recuperare.
1 *Non videtur quiſquam id capere quod ei neceſſe eſt alii reſtituere, l. 51.*
2 *Quod a quoque pœnæ nomine exactum eſt, id eidem reſtituere nemo cogitur, l. 46.*
Reſtitutio *in integrum*.
ad reſtitutiones in integrum pertinent Edictales regulæ ſex, in l. 116. in pr. §. 1. 2. l. 117. 118. 120.
Papiniani lex 75.
Marcelli lex 183.
Retentio.
1 *Ad commodum retentionis pertinere videtur lex 25.*
2 *Ad retentionem in rei uxoriæ actione, lex 63. & 173. §. 3.*
Retrotrahi.
Hæreditatis aditio retrotrahitur ad tempus mortis: v. l. 138. in princ. 193.
Reverſa, *brevi uxor, nec divertiſſe videtur, l. 48.*
Revocatoriæ *actiones. Ad quandam ſpeciem pertinet lex 78.*
de Revocandis *quæ in fraudem creditorum, vide ſup.* Pauliana.
Reus: *v. & s.* Poſſeſſor.
1 *De reorum favore quinque regulæ, l. 41. in princ. 42. 43. 125. 156. §. 1.*
1 *Favorabiliores rei potius quam actores, l. 125.*
2 *Non debet actori licere, quod reo non permittitur, l. 41. in princ.*
3 *Qui in alterius locum ſuccedunt, juſtam habent cauſam ignorantiæ an id, quod peteretur, deberetur. Fidejuſſores quoque non minus quam hæredes, juſtam ignorantiam poſſunt allegare. Hæc ita de hærede dicta ſunt, ſi cum eo agetur non etiam ſi agat, l. 42.*
4 *Nemo ex his, qui negant ſe debere, prohibetur etiam alia defenſione uti, niſi lex impedit: quotiens concurrunt plures actiones ejuſdem rei nomine una quis experiri debet, l. 43.*
5 *Cui damus actiones, eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit, l. 156. §. 1.*
2 *Reus & fidejuſſor tenentur, licet librarius errorem admiſerit in tranſcribendis ſtipulationis verbis, l. 92.*
Ritus *nuptiarum: de eo Modeſtini libri unde deſumpta lex 196.*
Licinius RUFINUS JC.
Libri Regularum ejus. Inde deſumpta lex 110.

S.

SABINUS JC.
Allegatur a Paulo in l. 1.
Sabiniana Regula a l. 2. ad 40. incluſ.
Salvæ *permanent actiones judicio incluſæ, l. 139. in princ.*
Sanctiones *legum.*
Eo pertinent Papiniani duæ Regulæ, l. 79. & 80.
Sangninis *jura.*
Id eſt cognationis jura, l. 8.
nullo jure civili dirimi poſſunt, d. l.
Satiſdationes: *v. & s.* Cautiones.
ad tractatum de ſatiſdationibus judicialibus pertinent lex 95. 161. 162. 166. 110. §. 1.
Nemo idoneus expromiſſor alienæ rei videtur, niſi cum ſatiſdatione, l. 110. §. 1.
Q. Mucius SCÆVOLA: *v.* Mucius.
SCÆVOLA JC.
1 *Libri ejus quæſtionum. Inde deſumpta lex 88.*
2 *Reſponſorum: unde lex 92.*
Scientia. Scire: *v. ſup.* Ignorantia.
1 *Nemo videtur fraudare eos, qui ſciunt & con-*

Digitized by Google

& conſentiunt, *l.* 145.
2 *In totum omnia quæ animi deſtinatione agenda ſunt, nonniſi vera & certa ſcientia perfici poſſunt*, *l.* 76.
3 *Culpa caret qui ſcit, ſed prohibere non poteſt*, *l.* 50.
4 *Scientia conditionis alienæ in contrahente requiritur, non in herede*, *l.* 19. *in pr.*
Scribere, Scriptura: *v. &* j. Tranſcribere, *&* Teſtamentum.
Non ſolent quæ abundant vitiare ſcripturas, *l.* 94.
Scripturæ *ſunt, teſtamenta & voluntates, in d. l.* 94.
Pro non ſcriptis habentur, quæ intelligi non poſſunt, *l.* 73. §. 3.
Secundum *naturam eſt*, *l.* 10.
Semel: *v. ſup.* Initio.
Non eſt novum, ut quæ ſemel utiliter conſtituta ſunt, durent, licet ille caſus extiterit, a quo initium capere non potuerunt, *l.* 85. §. 1.
Semper, *l.* 9. 34. 56. 60. 79. 110. 147. 157. §. 1. 197.
Sententia: *v. & ſup.* Condemnatio, res judicata.
1 *Deportationis ſententia*, *&c. l.* 97.
2 *De ſententia Judicis obſcura benignius interpretanda*, *l.* 155. §. 2.
3 *ad ſententias remque judicatam pertinet Papiniani lex* 76.
Sententia, *i. mens*.
In ambiguis orationibus maxime ſententia ſpectanda eſt ejus, qui eas protuliſſet, *l.* 96.
Separatio *bonorum*.
Ad eam referenda lex 87.
Sequi, Sequela.
Cum principalis cauſa non conſiſtit, plerumque nec ea quidem, quæ ſequuntur, locum habent, *l.* 129. §. 1. 178. 181.
Veluti in obligationibus, *d. l.* 129. §. 1. *ut ſunt pignora & fidejuſſores in ſervitutibus & uſufructu*, *l.* 178.
In Teſtamentis, *l.* 181.
Sequendi, Sequimur *vox*
in obſcuris interpretandis, *l.* 9. 34.
In commodis & incommodis, *l.* 10.
Sermo *ambiguus*, *ejuſque interpretatio*: *v.* Ambiguus.
in Servitute eſſe.
Qui in ſervitute eſt, uſucapere non poteſt: nam cum poſſideatur, poſſidere non videtur, *l.* 118.
Servi: *v. & ſup.* Dominus, Manumiſſio, Liberti, Libertas, Statuliberi.
De Servis quatuordecim ſunt Regulæ hoc titulo in l. 4. 18. 22. *in pr. &* §. 1. 23. 32. *in pr.* 77. (*ibi ſervi optio*) 107. 133. 146. 157. 175. *in princ.* 209. *ult.* *Adde & l.* 50. *quæ eo quoque pertinet*.
1 Status *ſervorum*.
1 *Servi pro nullis habentur jure civili, non tamen & jure naturali*, *l.* 32.
2 *In perſonam ſervilem nulla cadit obligatio*, *l.* 22. *in pr.*
3 *Cum ſervo nulla actio eſt*, *l.* 107.
4 *Servus Reipub. cauſa abeſſe non poteſt*, *l. ult.*
5 *Servitutem mortalitati fere comparamus*, *l.* 209.
6 *In his quæ per officium per liberas fieri perſonas leges deſiderant, ſervus intervenire non poteſt*, *l.* 175. *in pr.*
2 Conditiones *variæ ſervorum*.
1 *Servi quidam cuſtodiri ſolebant, alii non: Fuga horum non præſtabatur*, *l.* 23. *in fin.*
2 *Procurator* (*ſervus*)
In ejus arbitrium quandoque conditio conferebatur, in bonæ fidei judiciis, *l.* 22. §. 1.
3 Dominis *ut obnoxii erant*.
1 *Adquiſitionis ratione*.
1 *Melior conditio noſtra per ſervos fieri poteſt, deterior fieri non poteſt*, *l.* 133.
2 *Servi legatarii ſi moriantur, an legata dominis adquirantur*.
Sub conditione ſtipulante omnimodo eis ad-

adquirunt etiamſi liberatis nobis poteſtate domini conditio exiſtat, *l.* 18.
3 *Quod quis dum ſervus eſt agit, proficere libero facto non poteſt*, *l.* 46.
2 *Obſequii ratione*
Velle non creditur (ſervus) qui paret imperio domini, *l.* 4.
4 *de* Delictis *&* *Noxis ſervorum*: *v. &* Noxales actiones.
1 *Ad ſervorum delicta pertinet lex* 50.
2 *In delictis quando ſervis ignoſcatur vel non ſi dominis, vel vicedominis, i. tutoribus, &c. obtemperent*, *l.* 157. *in pr.*
5 Favetur *in nonnullis ſervis*: *v. ſupra* Libertatis favor.
Inter alia.
Servi optio.
Fuit actus legitimus.
Qui diem & conditionem non admittebat, *l.* 77.
6 *de ſervo* corrupto. *Eo referri poteſt lex* 136.
Servitutes *prædiorum*.
Ad eas referri poteſt lex 61. *&* 192. *in princ.*
Quod fiſco obligamus, & vindicare interdum (i. interim) & alienare & ſervitutem imponere prædio poſſumus, *l.* 205.
SEVERUS Imp.
Severi & Antonini reſcriptum laudatur, *l.*201.
Sexageſimus *& primus dies*.
Ubi lex duorum menſium fecit mentionem, & qui ſexageſimo & primo die venerit, audiendus eſt, *l.* 201.
Significationes *verborum*: *v.* j. Verborum.
Similia, Similitudines: *v. ſup.* Adæquatio.
Inter alia.
Nihil intereſt, ipſo jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur, *l.* 112.
In argumentum trahi eſt ad ſimilia produci, *l.* 162.
Ad conſequentia produci, *l.*141. *in princ.*
Singulare *jus*: *v. & ſup.* Beneficium, Privilegium.
De eo ſunt duæ Regulæ, *l.* 141. 162.
Adde & tertiam in l. 68.
Definitio ejus.
Quod contra rationem juris receptum eſt, *l.* 141.
Quæ propter neceſſitatem recepta ſunt, *l.* 162.
Vis ejus.
Non eſt producendum ad conſequentia, *d. l.* 141.
Non debet in argumentum trahi, *d. l.* 162.
Siſtere *in judicio*.
Ad Edictum de eo, per quem factum, quominus quis in judicio ſiſtat, referenda lex 110. §. 2. 3. 4. *l.* 111. *in princ. &* §. 1.
Societas.
1 *Dolum & culpam recipit, non diligentiam*, *d. l.* 23.
2 *Eodem jure hac parte quo rerum communio*, ibid.
3 *Socii mei ſocius meus ſocius non eſt*, *l.* 47. §. 1.
4 *Referri quoque ad ſocietatem poteſt*, *lex* 26.
Solemne *jus*,
1 *a Prætorio diſtinguitur*.
2 *Vocatur &* lex.
3 *Ex neutro jure privatorum conventione quidquam immutandum eſt*.
4 *Obligationum cauſa ſeu actionum modus vel lege vel per Prætorem introductus poſſunt*, *l.* 27.
Solemnia.
Etſi nihil facile mutandum eſt ex ſolemnibus: tamen ubi æquitas evidens poſcit ſubveniendum eſt, *l.* 183.
non Solet, *l.* 19. §. 1. 58. 86. 111. §. 1.
in Solidum.
1 *Ea quæ in partes dividi non poſſunt, ſolida a ſingulis heredibus debentur*, *l.*192.

in

in princ.
2 *In contractibus ſucceſſores ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, non tantum in id quod pervenit, verum etiam in ſolidum tenentur, hoc eſt unuſquiſque pro ea parte qua hæres eſt, l. 157. §. 2.*
3 *Uni duo pro ſolido hæredes eſſe non poſſunt, l. 141. §. 1.*
Solitum.
Conjectura & præſumptio a ſolito.
In obſcuris inſpici ſolet, quod veriſimilius eſt, aut quod plerumquè fieri ſolet, l. 114.
Solutio: *v. & ſup.* Condictio, Exigere, Liberatio.
1 *Qui ignorat quantum ſolvere debeat, non poteſt improbus videri, l. 99.*
2 *Nihil peti poteſt ante id tempus quo per rerum naturam perſolvi poteſt, l. 186.*
3 *Et cum ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt*, ibid.
4 *Quod juſſu alterius ſolvitur, pro eo eſt quaſi ipſi ſolutum eſſet, l. 180.*
5 *Bona fides non patitur ut bis idem exigatur, l. 57.*
5 *Ad legatorum ſolutionem pertinet lex 19. in princ.*
7 *Cum amplius ſolutum eſt quam debebatur, cujus pars non invenitur quæ repeti poſſit, totum eſſe indebitum intelligitur manente priſtina obligatione, l. 84. in pr.*
Solvendo *eſſe*.
1 *Nemo dubitat ſolvendo videri eum qui defenditur, l. 95.*
2 *Pupillo nocere non oportet dolum tutoris ſive ſolvendo ſit, ſive non, l. 98.*
Sorites.
Ejus definitio continetur, l. 65.
Species, Specialia.
1 *In toto jure generi per ſpeciem derogatur: & illud potiſſimum habetur, quod ad ſpeciem directum eſt, l. 80.*
2 *Semper ſpecialia generalibus inſunt, l. 147.*
Spectanda *in jure æquitas, l. 90.*
Spectanda eſt ſententia, l. 96.
Sponte *contrahentis & non ſponte differentia, l. 19. in pr.*
Status *cauſa*: *v. ſupr.* Liberalis cauſa.
Ad eam pertinent duæ Regulæ in l. 20. 21.
Status eventus.
Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt ſi initium quoque ſine vitio ceperint, l. 201.
Statuliber.
Ad ſtatuliberos pertinet lex 169. §. 1.
Quod pendet non eſt pro eo quod ſit.
Stipulationes: *verborum obligatio, v. &* Acceptilatio.
De ſtipulationibus ſunt decem regulæ in l. 17. 18. 31. 34. 35. 73. 92. 115. §. 1. 121. 144. §. 1.
Liber duodecimus Venuleii JConſ. de ſtipulationibus. Inde deſumpta lex 99.
1 Cui *quis ſtipulari poſſit.*
Nemo alteri ſtipulando cavere poteſt, l. 73. in f.
2 Tempus *ſtipulationi adjectum.*
In ſtipulationibus promiſſoris gratia tempus adjicitur, l. 17.
Teſtamenti & ſtipulationis ea in re ſimilitudo, d. l. 17.
3 Quod tempus *in ſtipulationibus ſpectetur.*
In ſtipulationibus id tempus ſpectatur quo contrahimus, l. 144. §. 1.
Conditionis exiſtentis tempus non ſpectatur, l. 18.
In ea re legati & ſtipulationis differentia, ibid.
4 Conditionalis *ſtipulatio*.
1 *v.* quæ modo dixi.
2 *Stipulationes committuntur cum per promiſſorem factum eſt quominus ſtipulator conditioni pareret, l. 161.*
5 Quid *ſtipulatione* comprehendi *poſſit, vel*

vel non.
Stipulationes & pacta factum tollere non poſſunt.
Quod enim impoſſibile eſt neque pacto, neque ſtipulatione comprehendi poteſt, ut utilem actionem aut factum efficere poſſit, l. 31.
6 Inſtrumentum: *& error in eo admiſſus.*
*Si Librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet, nihil nocet: quominis & reus & fidejuſſor teneatur, l.*92.
7 Compromiſſio *adjecta ſtipulatio.*
Ne quid fiat, vel ut quid fiat.
Quæ vis utriuſque, l. 121.
8 Inutilis.
Quis ſtipulatus poteſt exceptione ſubmoveri, accepiſſe non poteſt videri, l. 115. §. 1.
9 Interpretatio *ſtipulationis, v. l.* 34.
10 Cautiones *ſeu ſtipulationes Judiciales.*
Eo pertinet lex 110. *in pr. &* §. 1.
11 *Ad cautionem judicio ſiſti & judicatum ſolvi, lex* 161. 168. *in princ. &* §. 1.
12 *Stipulationes in hereditate vendenda.*
Eo referri poſſe videtur lex 36.
13 *Hæreditaria vel hæreditatis occaſione ſtipulationes. Eo referri poteſt l.* 99.
14 *de Tollenda verborum obligatione verborum obligatio verbis tollitur, l.* 35.
Subire *hæreditatem, l.* 181.
Submoveri *exceptione, l.* 115. §. 1.
Subverti *facile poteſt definitio, l.* 202.
Suus: Suum: *vide ſupr.* Noſtrum.
1 Res *ſua: ſua rei pignus, depoſitum precarium, emptio, locatio, conſiſtere non poteſt, l.* 45.
2 Jus *ſuum.*
Non videtur dolo facere qui ſuo jure utitur, l. 55.
Nihil dolo creditor facit qui ſuum recipit, l. 129. *in princ.*
3 Domum *ſuam reficere unicuique licet, &c. l.* 61.
4 Dolus *ſuus heredis, l.* 44.
Suus *heres.*
Nemo poteſt tutorem dare cuiquam niſi ei quem in ſuis heredibus cum moritur habuit habiturusve eſſet ſi vixiſſet, l. 73. §. 1.
Succedentes: *v. ſupr.* Hæredes.
In locum jus, dominiumve alterius, v. ſupr. Emptor, & Hæres.
In locum, l. 42. 156. §. 2.
In jus, l. 117. 128. §. 1. 177. *in pr.*
In dominium l. 177. *in pr.*
Qui in alterius locum ſuccedunt, juſtam habent cauſam ignorantiæ an id quod peteretur, deberetur, l. 42.
Qui in jus dominiumve alterius ſuccedit, jure ejus uti debet, l. 177. *in pr.*
Cum quis in alii locum ſuccedit non eſt æquum ei nocere quod adverſus eum non nocuit, in cujus locum ſucceſſit, l. 156. §. 2.
Qui in univerſum jus ſuccedunt, hæredis loco habentur, l. 128. §. 1. *l.* 117.
Succeſſiones: *v. & ſupr.* Hæredes.
1 *Huc pertinet quoque lex* 42.
2 *Univerſum jus defuncti continent.*
Hæreditas nihil aliud eſt quam ſucceſſio in univerſum jus defuncti, l. 62.
3 *Legitima ſucceſſiones & Prætoria.*
1 *Jura ſanguinis nullo jure civile dirimi poſſunt, l.* 8.
2 *Eodem pertinet lex* 54. 55.
3 *Quamdiu poſſit valere teſtamentum tamdiu legitimus non admittitur, l.* 89.
4 *Patronorum ſucceſſio in bonis liberti. Eo pertinet lex* 51: 52. 53. *item lex* 97.
5 *Duplici jure quandoque defertur, veteri & novo.*
Quotiens duplici jure defertur ſucceſſio alicui, repudiato novo jure quod ante defertur ſupererit vetus, l. 91.
Succurrere:
2 *In omnibus pœnalibus judiciis & ætati & imprudentiæ ſuccurritur, l.* 108.
2 *Mu-*

2 *Mulieribus tunc ſuccurrendum eſt, cum defendantur, non ut facilius calumnientur*, l. 110. §. 4.
Summa (*pecuniæ*)
Summa licet majori infamiæ cauſa preponderat, l. 104.
Superveniens *caſus*.
Utiliter conſtituta non infirmat, v. l. 85. §. 1.
Surdus.
Surdus & mutus adæquantur, l. 124.
Ubi non voce ſed præſentia opus eſt, ſurdus quoque intervenire poteſt, ibid.
Surdus reſpondere poteſt, d. l.
Suſcipere *actionem*.
Non defendere videtur, qui non vult ſuſcipere actionem, l. 52.
in Suſpenſo: *v.* Pendet.

T.

TAcere: *v. & s.* Non nolle, Pati.
1 *Qui tacet non utique fatetur, ſed tamen verum eſt, eum non negare*, l. 142.
2 *Ejus eſt non nolle qui poteſt velle*, l. 3.
Taciti *& expreſſi differentia in ſp.* l. 77.
non Temere, l. 64.
Temperamentum *in jure*, *v. & ſup.* Æquitas, *v.* l. 85. §. 2.
Tempus, *v. ſupr.* Dies, Initium, Ex Poſtfacto, Menſis, Perſeverantia.
1 *Adjectum tempus*.
1 *In* Actibus legitimis, *Actus quidam legitimi non recipiunt diem vel conditionem, ſed in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem*, l. 77.
2 *In* Teſtamento.
Cum tempus in teſtamento adjicitur, credendum eſt pro hærede adjectum, niſi alia ment fuerit teſtatoris l. 17.
3 *In* Stipulationibus.
Promiſſoris gratia tempus adjicitur, d. l. 17.
4 Solutionis *tempus*.
Nihil peti poteſt ante id tempus, quo per rerum naturam perſolvi poteſt.
Et cum ſolvendi tempus obligationi additur, niſi eo præterito peti non poteſt, l. 186.
2 *Quod* tempus *ſpectetur*
1 *In legatis, conditionibus, ſtipulationibus, delictis*, l. 14. 18. 29. 138. *in princ.* & §. 1. 144. §. 1. 146. 210.
2 *In ſtipulationibus id tempus ſpectatur quo contrahimus*, l. 18. 144. §. 1.
3 *In negotiis geſtis a ſervo*.
Quod quis dum ſervus eſt egit, proficere libero facto non poteſt, l. 146.
4 *In omnibus obligationibus, in quibus dies non ponitur, præſenti die debetur*, l. 14.
5 *Omnis hæreditas, quamvis poſtea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur*, l. 138. *in pr.*
6 *Nunquam creſcit ex poſtfacto præteriti delicti æſtimatio*, ibid. §. 1.
7 *Quæ ab initio inutilis fuit inſtitutio, ex poſtfacto convaleſcere non poteſt*, l. 210.
8 *Quod initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere*, l. 29.
Actiones quædam tempore pereunt, l. 139. *in princ.*
Prior tempore in lucro potior, l. 98.
Permutatio temporaria jus provinciæ non innovat, l. 123. §. 1.
Teſtamentum, Teſtator, Teſtati *cauſa*.
1 *Ad tractatum de teſtamentis* ordinandis *pertinet lex* 2.
2 Potior *cauſa teſtamenti*.
Quamdiu poſſit valere teſtamentum, legitimus non admittitur, l. 89.
3 *Teſtatus & inteſtatus, ἀσύστατα, Jus noſtrum non patitur, eundem in paganis & teſtato & inteſtato deceſſiſſe: Earumque rerum naturaliter inter ſe pugna eſt, teſtatus & inteſtatus*, l. 7.
4 Ini-

Digitized by Google

4 Initium *ſpectandum in teſtamentis*,
Omnia quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperint, l. 201.
5 Tempus *adjectum teſtamento, pro quo*.
Cum tempus in teſtamento adjicitur, credendum eſt, pro hærede adjectum. Niſi alia mens teſtatoris fuerit, l. 17.
6 Voluntas *teſtatoris*.
1 *Non ſolet exceptio doli nocere his, quibus voluntas teſtatoris non refragatur, l.* 19. §. 1.
2 *In teſtamentis plenius* voluntates *teſtantium interpretamur, l.* 12.
3 *Mentis teſtatoris cedit præſumptio, d. l.* 17.
7 *Quibus modis* corruat *vel non teſtamentum*.
1 *Si nemo ſubit hæreditatem, omnis vis teſtamenti ſolvitur, l.* 181.
2 *Non ſolent quæ* abundant *vitiare ſcripturas (veluti teſtamenti) l.* 94.
3 *Ubi* pugnantia *in teſtamento jubentur, neutrum ratum eſt, l.* 188. *in princ.*
4 *ad tractatum de* Injuſto *teſtamento referenda lex* 64.
5 *Quæ in teſtamento ita ſcripta ſunt, ut* intelligi *non poſſint perinde ſunt, ac ſi ſcripta non eſſent, l.* 73. §. 3.
8 *Quod teſtator jus habet, id habet & hæres & legatarius, l.* 160.
v. plura in hæres.
Timor; *v. & ſupr.* Metus.
Vani timoris juſta excuſatio non eſt, l. 184.
Tributoria *actio*.
Eo pertinet lex 44.
Tolli.
Quibus modis tollatur obligatio, l. 35.
Totiens, *l.* 44.
Totum. *v. & ſupr.* Genus Generalia & Solidum.
1 *In toto & pars continetur, l.* 113.
2 *Cum amplius ſolutum eſt quam debebatur, cujus pars non invenitur quæ repeti poſſit, totum eſſe indebitum intelligitur, manente priſtina obligatione, l.* 84. *in pr.*
In totum, l. 76. 77.
In toto jure, l. 80.
Tractus *temporis: v. ſupr.* Poſtfactum.
Quod ab initio vitioſum eſt, tractu temporis convaleſcere non poteſt, l. 29.
Tranſcribere.
Si Librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet, nihil nocet quominus & reus & fidejuſſor teneatur, l. 92.
Transferre, Tranſlatio *ad alium*.
1 Gladii *vel cujus alterius coercitionis jus alium transferre nemo poteſt, l.* 70.
2 Hæreditatem *qui ad alium transferre voluit non vult hæres eſſe, l.* 6.
3 Dominii *tranſlatio*.
1 *Id quod* noſtrum *eſt ſine facto noſtro ad alium transferri non poteſt, l.* 11.
2 *Plus juris nemo ad alium transferre poteſt, quam ipſe haberet, l.* 54.
Tranſire.
Pœnales actiones ex maleficiis in hæredem tranſire non ſolent, l. 111. §. 1. *v. plura in* Hæres.
Tranſmiſſio *in hæredes: v. & ſupra* Tranſire, Transferre.
1 *Pœnalia judicia ſemel accepta in hæredes tranſmitti poſſunt, l.* 164.
2 Privilegia *cauſæ, non vero quæ perſonæ ſunt, ad hæredes tranſmittuntur, l.* 196.
3 Legatorum *tranſmiſſio ad hæredem. De ea v. l.* 18.
Tumultus.
1 *Tumultus inter caſus fortuitos.*
2 *A nullo præſtantur, l.* 23.
3 *Tumultus majoris occaſio præſcindenda, l.* 176. *in fin.*
Tutela, Tutores, *v. & ſupr.* Impubes, Pupillus.
De his ſunt tredecim Regulæ: puta l. 5. 23. 29.

Digitized by Google

29. 49. 73. *in princ.* & §. 1. *l.* 77. 85. §. 1. 2. *l.* 157. *in princ.* 189. 198.
1 Species *tutelæ tres*.
1 Teſtamentaria. *Quis & cui dari tutor teſtamento poſſit.*
Tutorem nemo dare poteſt cuiquam, niſi ei quem in ſuis hæredibus cum moritur habuit habiturusve eſſet ſi vixiſſet, *l.* 73. §. 1.
2 Legitima.
1 *Ea* redire *dicitur*, *d. l.* 73. *in pr.*
2 *Conſequentia ejus.*
Quo tutela redit, eo hæreditas pervenit, niſi cum fœmina hæredes intercedunt, *l.* 73. *in pr.*
3 Dativa.
1 *Tutoris datio eſt actus legitimus*, *l.* 77.
2 *Diem & conditionem non recipit*, ibid.
2 Quib. *tutela non*.
Deferatur, *Fœminis*, *d. l.* 73. *in pr.*
3 *Adminiſtratio tutelæ.*
1 *Inter contractus*, *l.* 23.
2 *Præſtatur in ea dolus, culpa, & diligentia*, ibid.
3 *Dolus tutoris* (*in adminiſtrando*) *non prodeſt pupillo*, *l.* 49.
nec nocet, ſive ſolvendo ſit tutor, ſive non, *l.* 198.
4 *Auctoritas tutorum.*
1 *Vice dominorum ſunt tutores*, *l.* 157. *in princ.*
2 *Servi ſi his obtemperent, quando excuſentur*, *d. l.* 157.
3 *Initio actus requiritur tutoris auctoritas. Eo pertinet lex* 29.
4 *Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate niſi adpoſita tutoris auctoritate creditur: Nam quod animi judicio fit, in eo tutoris auctoritas neceſſaria eſt*, *l.* 189.
5 *Tutore auctore pupillus omnia facere poteſt*, *l.* 5.
5 de Hæredibus *tutorum*.
Ad eos referri poteſt lex 69.
6 *de* Excuſationibus *tutorum*.
Eo referri poteſt lex 85. §. 1. & 2.
Tutius. *In re dubia benigniorem interpretationem ſequi non minus juſtius eſt quam tutius*, *l.* 192. §. 1.

V.

Vani *timoris juſta excuſatio non eſt*, *l.* 184.
Variæ *lectiones Pomponii: inde lex* 206.
Varius *ubi mos eſt, ad minimum redigenda ſumma eſt*, *l.* 34.
Ubi, *l.* 101. 110. §. 3. 124.
Ubicunque, *l.* 22. §. 1. *l.* 105.
Vel, *pro etiam*, *l.* 72.
Velle, *v. infr.* voluntas, *ſupr.* Nolle, non nolle.
1 *Ejus eſt non nolle, qui poteſt velle*, *l.* 3.
2 *Velle non creditur, qui obſequitur imperio patris vel domini*, *l.* 4.
3 *Non vult hæres eſſe, qui ad alium pertinere voluit hæreditatem*, *l.* 6.
4 *Quod quis ſi velit habere non poteſt, id repudiare non poteſt*, *l.* 174. §. 1.
5 *Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate niſi adpoſita tutoris auctoritate creditur*, *l.* 189.
Vendere, Venditio.
De eo ſunt ſex Regulæ, *l.* 16. 23. 158. 160. *in princ.* 163. 172.
1 *Imaginaria venditio non eſt pretio accedente*, *l.* 16.
2 *Præſtatio in venditione.*
Recipit dolum, culpam & diligentiam, *l.* 23.
3 *Creditor, qui permiſit rem venire, pignus dimittit*, *l.* 158.
4 *Aliud eſt vendere, aliud vendenti conſentire*, *l.* 160. *in pr.*
5 *Cui jus eſt donandi, eidem & vendendi & concedendi jus eſt*, *l.* 163.
6 *In contrahenda venditione ambiguum pa-*

pactum contra venditorem interpretandum eſt, *l.* 172.

7 *Ad exceptionem rei venditæ referenda d. l.* 160. *in pr.*

VENULEJUS JC.

Liber ejus duodecimus ſtipulationum. Inde deſumpta lex 99.

Vera, *v. infr.* Veritas.

1 *Evidenter vera*

Ab evidenter veris per breviſſimas mutationes diſputatio per ſoritem ad ea, quæ evidenter falſa ſunt, perducitur, l. 65.

2 *Scientia vera & certa ubi requiratur*, *l.* 76.

Verba, *v. ſupr.* Interpretatio.

Ubi verba conjuncta non ſunt, ſufficit alterutrum eſſe factum, l. 110. §. 3.

Verbis expreſſa nocent, *l.* 77.

v. expreſſa.

Verba cum effectu accipienda, *l.* 51.

Significationes ſeu Interpretationes quorundam verborum, & de his Regulæ.

Accepiſſe: *v. ſupra* Capere *vel* Cepiſſe, *l.* 13. 51. 115. §. 1.

Adverſus Edictum feciſſe, *l.* 102.

Adverſus facere, *l.* 121.

Alienare, *l.* 119.

Amittere, *l.* 83. 208.

Arbitrio alicujus committi, *l.* 22. §. 1.

Capere, *l.* 51.

Capi, *l.* 116. §. 1.

Cavillatio, *l.* 65.

Cepiſſe, *l.* 13. 115. §. 1.

Clam factum, *l.* 73. §. 2.

Culpa, *l.* 50.

Datum, *l.* 167.

Dolus: *Dolo carere vel non carere*, *l.* 199. 137. 167. §. 1. 55. 129. 173. §. 3.

Donari, *l.* 82.

Facere, *non facere*, *l.* 121.

Fraus Fraudare, *l.* 78. 79. 134.

Fructus, *l.* 72.

Idoneus, *l.* 110. §. 1.

Improbus, *l.* 99.

Locuples, *l.* 166.

Locupletior, *l.* 126. §. 1.

Menſes duo, *l.* 101.

Non defendere, *l.* 52.

Non facere, *l.* 121.

Pervenire, *l.* 127.

Prædo, *l.* 126.

Reſpondere, *l.* 124.

Reſtituas, *l.* 173. §. 1.

Sine liberis decedere, *l.* 187.

Solvendo, *l.* 95.

Vendere, *l.* 160.

Vis. Vi factum, *l.* 73. §. 2. 155. §. 1.

Verborum obligatio: *vide ſupra* Stipulatio.

Veriſimile: *vide & ſupra* Præſumptio.

In obſcuris inſpici ſolet quod veriſimilius eſt, aut quod plerumque fieri ſolet, *l.* 114.

Veritas: *v. & ſup.* Vera.

1 Bona fides *tantundem poſſidenti præſtat quantum veritas, quotiens lex impedimento non eſt*, *l.* 136.

2 Res judicata *pro veritate accipitur*, *l.* 207.

Verum eſt, *l.* 31. 142.

Vetare.

Qui vetante Prætore facit, hic adverſus Edictum feciſſe proprie dicitur, *l.* 102. *in pr.*

Vetus *jus*: *v. & ſup.* Antiquum.

Duplici jure quandoque ſucceſſio alicui defertur, novo & veteri.

Et tum repudiato novo, quod ante defertur, ſupereſt vetus, *l.* 91.

Vice.

1 *Hæredis*: *v.* Loco.

2 *Dominorum ſunt tutores & curatores*, *l.* 157. *in princ.*

Videri, Videtur.

l. 13. 15. 48. 51. 52. 55. 63. 73. §. 2. 82. 83. 93. 95. 110. §. 1. 113. *in princ.* & §. 1. 116. §. 2. 118. 121. 139. §. 1. 145.

Digitized by Google

145. 155. §. 1. *in fin.* 167. *in princ.* & §. 1. 174. *in princ.* 177. §. 1. 187. 208.
Videtur, *in re certa*, *l.* 73. §. 2. 82. 110. §. 1.
Non videtur, *l.* 13. 48. 51. 63. 83. 93. 116. §. 2. 118. 121. 139. §. 1. 155. §. 1. 167. *in pr.* & §. 1. 187.
Nullus videtur, *l.* 55.
Videri poteſt, *l.* 15. *in pr.* 124.
Non poteſt videri, *l.* 99. 115. §. 1. 208.
Non videri ſibi, *l.* 191.
rei Vindicatio.
Quod fiſco obligamus, & vindicare interdum (id eſt, interim) & alienare, & ſervitutem imponere prædio poſſumus, *l.* 205.
ad tit. de rei vindicatione pertinent lex 128. 129. *in pr.* & §. 1.
v. & ſup. Reales actiones.
Vis.
Deteſtatio *vis*.
Nihil conſenſui tam contrarium eſt quam vis atque metus: quem comprobare contra bonos mores eſt, *l.* 116. *in pr.*
Definitio.
Vi factum id videtur eſſe, quæ de re quis cum prohibetur fecit, *l.* 73. §. 2.
Non videtur vim facere qui jure ſuo utitur, & ordinaria actione experitur, *l.* 165. §. 1.
Diviſio. *Species*, *Actiones*, *Interdicta*.
Quidquid per vim fit, aut in vis publica aut in vis privata crimen incidit, *l.* 152. *in princ.*
Vi bonorum raptorum actio pœnalis in heredem non tranſit, *l.* 111. §. 1.
ad interdictum unde vi pertinet lex 152. §. 1. 2. 3.
de vi & vi armata, *l.* 152. *in princ.* 153. 155.
quod vi aut clam, *lex* 73. §. 1. 157. *in pr.*
Vindiciæ *ſecundum libertatem*. *Eo referenda lex* 106.
VITELLIUS JC.
Paulus notas ſcripſit ad Vitellium. Inde deſumpta lex 181. 182.
Vitiari.
1 Regula *vitiata*, *in aliquo perdit officium ſuum*, *l.* 1.
2 Actus *vitiari dicuntur*, *ſeu nullius momenti eſſe*, *vitium his adferri per diei & conditionis adjectionem*, *l.* 77.
3 Scripturas *vitiare non ſolent quæ abundant*, *l.* 94.
Vitioſum.
1 *Quod ab initio vitioſum eſt, non poteſt tractu temporis convaleſcere*, *l.* 29.
2 *Omnia, quæ ex teſtamento proficiſcuntur, ita ſtatum eventus capiunt, ſi initium quoque ſine vitio ceperint*, *l.* 201.
v. & l. 210.
Vivens.
Beneficium, quod Cæſar quaſi viventi dare ſe reſcripſit, defuncto conceſſiſſe non videtur, *l.* 191.
ULPIANUS JC.
Libri ejus ad Sabinum. Inde deſumpta lex 2. 3. 4. 6. 9. 13. 16. 17. 19. 21. 22. 23. 26. 28. 30. 31. 32. 34. 35. 37. 39. 40.
Ad Edictum. Inde decerpta lex 41. 43. 44. 45. 47. 49. 52. 54. 102. 104. 116. 118. 119. 123. 126. 130. 134. 135. 137. 140. 143. 145. 149. 150. 152. 154. 156. 157. 160. 161. 163. 165.
Diſputationum. Inde deſumpta lex 58. 59. 60.
Opinionum. Inde lex 61.
De officio Proconſulis: inde lex 70. 71.
Fideicommiſſorum: inde lex 94. 95.
Unus.
Uni duo pro ſolido heredes eſſe non poſſunt, *l.* 141. §. 1.
ad legem Juliam & Papiam: inde lex 207. & 209.
Unicuique *licet*, *l.* 61.

Univerſi, Univerſitas.
1 *Referuntur ad univerſos quod publice fit per majorem partem*, *l.* 160. §. 1.
2 *Ad Edictum quod cujuſque univerſitatis*, *&c. pertinet Edictalis lex* 113.
Univerſum *jus*.
1 *Hæreditas nihil aliud eſt*, *quam ſucceſſio in univerſum jus, quod defunctus habuit*, *l.* 62.
2 *Hi, qui in univerſum jus ſuccedunt*, *heredis loco habentur*, *l.* 128. §. 1. *v.* & *l.* 117.
Voce *ubi opus eſt*, *mutus & ſurdus intervenire non poſſunt*, *l.* 124.
Voluntas: *v.* & s. Velle, Nolle, Non nolle, Prohibere, Invitus.
1 Mens, furioſi & bonis *interdicti nulla voluntas eſt*, *l.* 40.
2 Teſtatoris *voluntas*. *Facit ea ne*
1 *Exceptio doli noceat heredi*, *l.* 19. §. 1. *v.* & Mens.
2 *In teſtamentis plenius voluntates teſtantium interpretamur*, *lex* 12.
Conjecturæ voluntatis teſtatoris: *v.* Conjecturæ & Interpretatio.
3 Ἐμποδίσματα *voluntatis*. *Error*, *Ignorantia*, *Metus*, *Obſequium*; *Vis*. *v. ſuis* locis.
Urbicum *Edictum*.
Gaii libri ad id. *Unde deſumpta lex* 55. 56.
Uſucapio.
Quis *uſucapere*.
Qui in ſervitute eſt, *uſucapere non poteſt*: *nam cum poſſideatur*, *poſſidere non videtur*, *l.* 118.
Huc quoque referri poteſt lex 140. & 141. *in pr.*
Uſusfructus.
1 *Fructus rei eſt vel pignori dare licere*, *l.* 72.
2 *Ad uſufructum legatum pertinent lex* 10. 12. *ubi v. Commentar.*
Utilitas. Utiliter: *v. ſup.* Inutile.
1 *Utilitatis ratio in jure*: *v. ſup.* Commodum, Lucrum, Damnum, Melior, Detrimentum, Iniquum.
2 *Semel utiliter conſtituta durant*, *licet ille caſus exſtiterit a quo initium capere non potuerunt*, *l.* 85. §. 1.
Utimur.
Et ita utimur, *l.* 23. *circa fin.*
Hoc jure utimur, *l.* 152. *in pr.*
Utique.
Qui tacet non utique fatetur, *ſed tamen verum eſt*, *eum non negare*, *l.* 142.
Uxor.
1 *Brevi reverſa nec divertiſſe videtur*, *l.* 48.
2 *Si quis prægnantem uxorem reliquerit*, *non videtur ſine liberis deceſſiſſe*, *l.* 187.
de rei Uxoriæ *actionibus*: *v.* & s. Dos, Divortium, Nuptiæ.
Ad rei uxoriæ actiones pertinent lex 27. 28. 30. 48. 63. 173. *integra*.
1 *De* Pactis *dotalibus*. *Eo referenda d. l.* 27.
2 *De* Donationibus *inter virum & uxorem*, *d. l.* 28.
3 *De* Nuptiis, *unde ea æſtimentur*, *d. l.* 30.
4 *De* Divortiis, *d. l.* 48.
5 *De* Retentionibus *ex dote*, *l.* 63. & *l.* 173. §. *ult.*
6 *De* Marito; *qui nonniſi in quantum facere poteſt convenitur*, *d. l.* 173. *in pr.*
7 *De* Fructuum *reſtitutione in rei uxoriæ actione*, *d. l.* 173. §. 1.
8 *De* Mora *tractatus in rei uxoriæ actione*, *d. l.* 173. §. 2.

IN-

INDEX

LEGUM ET MATERIARUM

Hujus Tituli

Remiſſive ad ordinem Pandectarum diſpoſitus.

A.

DE *Abſentia Reipub. cauſa*, *l.* 140.
de *Acceptilatione*, *l.* 65. 77.
de *Acquirenda, vindicanda vel repudianda hæreditate*, *l.* 3. 4. 5. 6. 7. 76. 91. 174.
de *Acquirendo vel amittendo rerum dominio, & de acquirenda vel amittenda poſſeſſione*, *l.* 32. 83. 93. 153.
de *Poſſeſſione*, *l.* 139. 140. 141. *in pr.* 184. 204.
de *Poſſeſſoris favore*, *l.* 128. *in. princ. & jure potiore in delicto*, *l.* 154.
de *Poſſeſſionis commodo*, *l.* 25. 33. 126. §. 2. 128. *in pr.* 184. 204.
de *Defenſione rei a ſe poſſeſſa*, *l.* 156.
de *Actionibus*, *l.* 31. 112.
de *Actionibus ex alieno geſtu*, *l.* 43.
de *Actione danda vel deneganda*, *l.* 102.
de *Actionibus in hæredes ex dolo defuncti*, *l.* 152. §. 3.
de *Agendi forma*, *l.* 110.
de *Adminiſtratione tutorum*, *l.* 4. 9.
de *Adoptionibus*, *l.* 78. 100.
de *Adſignatione libertorum*, *l.* 69.
de *Æquitate*, *l.* 69. 85. §. 2. 90. 183.
de *Alienatione judicii mutandi cauſa facta*, *l.* 119.
de *Aqua & aqua pluviæ arcenda*, *l.* 40.
de *Jure aquæ ducendæ*, *l.* 165. 167. *in pr. &* §. 1.
de *Auctoritate tutorum*, *l.* 5. 29.

B.

De *Bonis libertorum*, *l.* 51. 52. 53.
de *Bonorum poſſeſſionibus*, *l.* 51. 52. 53. 54. 55. 86. 189. 194.
de *Bonorum poſſeſſore*, *l.* 117.
de *Bonis deportatorum*, *l.* 97.

C.

De *Calumniatoribus*, *l.* 115. *in pr. &* §. 1.
de *Cautionibus judicialibus judicio ſiſti, Judicatum ſolvi*, *l.* 110. *in princ. &* §. 1. 168. *in princ.*
de *Collatione bonorum*, *l.* 86.
de *Commodato*, *l.* 23. 43. 46.
Communi dividundo, *l.* 23. 107.
de *Condictione indebiti*, *l.* 33. 41. §. 1. 42. 55. 84. *in pr. &* §. 1. 180.
de *Conditionibus inſtitutionum*, *l.* 174.
de *Conditionibus & demonſtrationibus*, *d. l.* 174.
de *Confeſſis: eo referri poteſt* *l.* 142.
de *Contractibus*, *l.* 22. 23. 24. 25. 26. 41. §. 1. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 67.
de *Contrahenda emptione & venditione*, *l.* 16. 23. 45. 172. 185.

D.

de *Damno infecto*, *l.* 105. 166.

de Damni infecti cautione, *l.* 103.
de Damno injuria dato, *l.* 111. §. 1. *vid.* Lex Aquilia.
de Actione ob damnum datum, *l.* 130.
de Delictis, *l.* 154.
de Depoſito, *l.* 23. 45. *in pr.* & §. 1. 46.
de Diverſis & temporalibus præſcriptionibus, *l.* 200.
de Divortiis, *l.* 48.
de Doli exceptione, *l.* 173. §. 3. 177. §. 1. 199.
de Domus tutela, *l.* 103.
de Donationibus, *l.* 59. 66. 69. 82. 175. *in princ.* & §. 1.
de Donationibus inter virum & uxorem, *l.* 28.

E.

De eo, per quem factum erit, quominus quis in judicio ſiſtat, *l.* 110. §. 2. 3. 4. *l.* 111. *in pr.* & §. 1. 168. §. 1.
de Errore, *l.* 116. §. 2.
de Evictionibus, *l.* 190.
de Exceptionibus, *l.* 112. 159. 160. 211.
de Exceptione rei judicatæ, *l.* 159.
de Executione in bonis debitorum, *l.* 190.
Ex quibus cauſis majores in integrum reſtituantur, *l.* 118. 120.
de Excuſationibus tutorum, *l.* 85. §. 1. 2.
de Excuſationibus munerum, *l.* 110.

F.

de Fœminis, *l.* 2.
de Facto cujuſque, *l.* 155.
Familia erciſcundæ, *l.* 170.
de Fideicommiſſis, *l.* 93. 94. 95. 96.
de Fidejuſſoribus, *l.* 81. 88.
de Filiisfamilias, *l.* 4. 18. 77. §. 1. 93.
de Fraude facta legi, *l.* 79.
Edicto, *l.* 102.
de Furioſis, *l.* 5. 40. 124.
de Furtis, *l.* 50. 111. §. 1.

G.

de Gladii poteſtate, *l.* 70. *v. infra* Juriſdictio.

H.

de Hereditatis petitione, *l.* 62.
Eo quoque referri poſſunt, *l.* 124. 126. *in pr.* §. 1. & 2. *l.* 127.
de Hereditate vendita, *l.* 36.
de Heredibus inſtituendis, *l.* 181. 187. 210.
de His qui effuderint. Eo referri poteſt l. 135.
de His qui ſunt ſui vel alieni juris, *l.* 73. *in princ.* 100.
de His quæ in teſtamento delentur, *l.* 192. §. 1.
de His quæ pro non ſcriptis habentur, *l.* 73. §. 3.
de His quæ in fraudem creditorum, *l.* 134. *in pr.* & §. 1. *Eo quoque referri poſſunt l.* 144. *in pr.* & §. 1. 145. 146.
de His qui conveniuntur in quantum facere poſſunt, *l.* 28. 173. *in pr.*
de Homine libero exhibendo, *l.* 176. §. 1.

I.

de Impuberibus, *l.* 2. §. 1. *l.* 3. 5.
de Injuriis, *l.* 111. §. 1.
de Injuſto rupto teſtamento, *l.* 64.
de in Jus vocando, *l.* 103. 107. 108. 109.
de Inofficioſo teſtamento. Eo referri poteſt l. 123. *in pr.* & §. 1.
de Interdictis bonis, *l.* 40.
de Interdictis, *l.* 38. 39. 40. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 176. *in pr.* & §. 1. 198.
de Benigniore Interpretatione *in pœnalibus*, *l.* 155. §. 2.
de Interrogatoriis actionibus, *l.* 133. *in pr.*
Judices fœminæ eſſe non poſſunt, *l.* 2.

Ju-

Digitized by Google

de Judiciis, *l.* 37. 85. §. 2.
Eo quoque referri poteſt l. 123. §. 1. *& l.* 124.
de Judiciis & in his favore libertatis, *l.* 122. *& reorum*, *l.* 125.
de Jure naturali, *l.* 32. *gentium*, *l.* 84. §. 1. *civili*, *l.* 32. *in princ. publico*, *l.* 45. §. 1. 116. §. 1. *ſingulari*, *l.* 68. 141. *in pr.* 162. 196.
de Jure dotium, *l.* 23. 85. *in pr.*
de Juriſdictione & de Judiciis, *l.* 108.
de Coercitione & gladii poteſtate, *l.* 70.

L.

de Legibus & fraude his facta, *l.* 79.
de Legum ſanctione, *l.* 80.
ad Legem Aquiliam, *l.* 111. §. 1. 130. 132. 169. *in pr.*
ad Legem Juliam & Papiam, *l.* 191. 207. 208. 209.
de Legatis, *l.* 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 55. 56. 57. 82. 89. 98. 182. 188. *in pr. &* §. 1. 195. 203.
de Legitimis hæredibus, *l.* 89. 91.
de Legitimis ſucceſſionibus, *l.* 8.
de Liberali cauſa, *l.* 163. 164.
de Libertatis favore, *l.* 106. 122. 125.
de Liberis & poſthumis, *l.* 187.
de Lite vindiciarum, *l.* 106.
de Litis conteſtatione, *l.* 86. 87. *& ejus vi in pœnalibus actionibus*, *l.* 164.
de Locatione, *l.* 23. 45. 46.

M.

de Mancipatione, *l.* 77.
de Mandato, *l.* 23. 47. 60. 81. 152. §. 1. 184.
de Manumiſſionibus, *l.* 175. *in pr. &* §. 1. 179.
de Minoribus, *l.* 116. §. 1.
de Mora ſex regulæ, *l.* 39. 63. 88. 99. 173. §. 2. 174.
de Mora in conditione implenda, *l.* 161.
de More regionis ſervando, *l.* 34.
de Muto, *l.* 124.

N.

de Negotiis geſtis, *l.* 23. 114.
Ne quid in publico itinere fiat, *l.* 150.
Ne quid in loco publico, *l.* 151.
de Noxalibus actionibus, *l.* 31. 50. 131. 135. 136. 169. §. 1.
de Nuptiis, *l.* 30. 207.

O.

de Obligationibus, *l.* 22. 23. 27. 34.
de Obligatione acquirenda & amittenda, *l.* 133.
de Obligationibus & actionibus, *l.* 177. *in pr. &* §. 1.
de Obligationibus ex geſto ſervorum, *l.* 171.
de Obligationis tollendæ modis, *l.* 77.
de Officio ejus cui mandata eſt juriſdictio. *l.* 70.
de Officio Proconſulis. *l.* 70. 71.
de Operis libertorum, *l.* 86.
de Operis novi nunciatione, *l.* 61.
de Optione legata l. 77.
de Ordine judiciorum, *l.* 104.

P.

De Pactis, *l.* 27. 31. 73. §. *ult.*
de Pactis dotalibus, *l.* 27.
de Patientia tacitaque voluntate & permiſſione, *l.* 3.
de Peculio, *l.* 44. 58. 93.
de Pignoribus, *l.* 72.
d. Pigneratitia actione, *l.* 204. 205.
de Pluris petitione. Eo referenda videtur l. 110.

de Pæ-

de Pœnalibus actionibus, *l.* 111. §. 1. 164.
de Pœnis remittendis, *l.* 108.
de Præſcriptis verbis, *l.* 43.
de Precario, *l.* 23. 45.
de Privilegiis creditorum, *l.* 87. 196.
de Procuratoribus, *l.* 112.
de Publiciana actione, *l.* 118. 149.
de Pupillis, *l.* 3. 5. *in fin.* 10. §. 2. 111. 189. 206.

Q.

Qui ſatiſdare cogantur, *l.* 110. *in princ.* & §. 1.
Qui teſtamenta facere poſſunt, *l.* 2.
Quod cujuſque univerſitatis nomine, &c. *l.* 60. 113.
Quod legatorum, *l.* 149.
Quod metus cauſa, *l.* 116. *in princ.*
Quod vi aut clam, *l.* 73. §. 2.
Quorum bonorum, *l.* 149.

R.

De Ratihabitione, *l.* 152. §. 2.
de Rebus dubiis, *l.* 9. 20. 56.
de Rebus auctoritate judicis poſſidendis, & *de privilegiis creditorum*, *l.* 143. 147. 148.
de Receptis qui arbitrium receperunt, *l.* 75. 121.
de Regula Catoniana, *l.* 201. 202. 210.
de Rei vindicatione, *l.* 129. *in princ.* & §. 1. 139. 178. 205.
de Re judicata : eo referri poteſt *l.* 142.
de Rei uxoria actione, *l.* 63. 173. *in princ.* §. 1. 2. 3.
de Religioſis, *l.* 137. 138.
de Reorum favore, *l.* 125.
de Reſtitutionibus in integrum, *l.* 75. 116. *in pr.* §. 1. & 2. *l.* 117. 118. 119. 126. 183.
de Ritu nuptiarum, *l.* 30. 197.

S.

de Satiſdationibus, *l.* 161. 168.
de Separationibus, *l.* 87.
de Servis, *l.* 4. 18. 22. *in pr.* & §. 1. 23. 32. *in pr.* 77. (*ibi ſervi optio*) 107. 133. 146. 157. 175. *in pr.* 209. *ult.*
de Servo corrupto. Eo referri poteſt, *l.* 135. 136.
de Servitutibus, *l.* 205.
de eo qui in ſervitute eſt, *l.* 118.
de Servitute legata, *l.* 192. *in pr.*
Si quis cautionibus in judicio ſiſtendi cauſa datis non ſatisfecerit, *l.* 211.
Si quis omiſſa cauſa teſtamenti, *l.* 55.
pro Socio, *l.* 23. 47. §. 1.
Soluto matrimonio, *l.* 59. 63. 68. 85. §. 1.
de Statu hominum, *l.* 32. *in princ.*
de Statuliberis : eo referendus caſus, *l.* 21.
de Stipulationibus, *l.* 92. 162. 163. 177. §. 1. 193.
de Stipulationibus hereditariis, *l.* 99.
de Stipulatione ſervorum, *l.* 22.
de Stipulatione ne quid fiat, & *ut quid fiat*, *l.* 121.
de Succeſſionibus teſtamentariis, *l.* 195.
de Surdo, *l.* 124.

T.

de Teſtamentis, *l.* 94.
de Toto & parte, *l.* 113.
de Tributoria actione, *l.* 44.
de Tutelis, *l.* 23. 29. 85. §. 1. 2.
de Tutoribus datis ab his qui jus dandi habent, *l.* 73. §. 1. 77.
de Tutela actione, *l.* 59.

V.

Digitized by Google

V.

De Verborum obligationibus ſeu ſtipulationibus, leg. 17. 18. 31. 34. 35. 36. 73. §. *ult.* 90. 92. 99.
de Vi bonorum raptorum, l. 111. §. 1.
de Vi & Vi armata, l. 152.
Unde vi, l. 155. §. 1.
de Voluntate tacita, l. 3.
de Uſucapione, l. 118. *Eo quoq ue referri poſſunt*, l. 139. 140. 141. *in pr.*
de Uſufructu vel uſu legato, l. 10 11. 12. 72.
Uti poſſidetis, l. 39. 176. *in pr.*

INDICULUS

TRIGINTA QUATUOR REGULARUM

Hujus Tituli, quæ in aliis quoque jam Digeſtorum Titulis extant.

I. EX eodem Auctore ſeu Juriſconſulto.

L. Divus Pius, 28. *in l. ſi extraneus* 33. *de jure dot.*

L. Nuptias 30. *in l. cum fuerit*, 15. *D. de condit. & dem.*

L. Conſilii 47. §. 1. *in l. nam ſocii* 20. *pro ſocio.*

L. Quidquid 48. *in l.* 3. *de divort.*

L. Ea eſt natura 65. *in l. natura*, 177. *de V. S.*

L. Nemo 70. *in l. ſolet* 7. *in pr. de off. Proconſ.*

L. Omnia 71. *in l. nec quicquam* 9. §. 1. *de off. Proconſ.*

L. Fructus 72. *in l. ult. de uſuris.*

L. Quæ dubitationis 81. *in l. qui mutuam* 56. *mandati.*

L. In ambiguis 85. in pr. *in l. in ambiguis* 70. *de jure dot.*

L. Nulla intelligitur 88. *in l. ſi pupillus* 127. *de V. O.*

L. Nemo de domo 103. *in l. ſed etſi de in jus voc.*

L. Si quis obligatione 115. in pr. *in l.* 2. *de Calumniator.*

L. Non alienat 119. *in l. item ſi res* 4. §. 1. *de alien. jud. mut.*

L. Nemo prædo 126. in pr. *in l. nec ullam* 13. §. *ſi quis ſciens* 8. *de hered. pet.*

L. Qui auctore 137. *in l. & ſi quis l.* 14. §. 1. *de religioſ.*

L. Quod contra 141. in pr. *in l. quod contra* 14. *de legibus.*

L. Non omne 144. §. 1. *in l. ſi filiusf.* 78. *de V. O.*

L. Nemo videtur *l.* 145. *in l. quod autem* 6. §. 9. *quæ in fraud. cred.*

L. parem eſſe 150. *in l.* 2. §. 42. *ne quid in itin. publ.*

L. hoc jure 152. §. 1. 2. *in l.* 1. §. 12. 14. 15. *de vi & vi arm.*

L. Invitus 156. §. 1. *in l.* 1. §. 4. *de ſuperſi.* §. 2. *in l.* 3. §. 2. *de itin. actuque priv.*

L. ad ea, quæ 157. *in l. is qui in puteum* 11. §. *an ignoſcitur* 7. *quod vi aut clam.*

L. non ut ex pluribus 159. *in l. & an eadem* 14. §. 2. *de excep. rei jud.*

L. In condemnatione 173. §. ult. *in l. dolo facit* 8. *de doli excep.*

L. Etſi nihil 183. *in l. pen. de interrogat.*

L. Ea quæ 192. §. 1. *in l. proxime* 3. *de his quæ in teſt. delendo.*

L. Expreſſa 195. *in l. nonnunquam* 52. *de condit. & demonſtr.*

L. Semper 197. *in l. ſemper* 42. *de ritu nupt.*

L. Res judicata 207. *in l. ingenuum* 25. *de ſtatu hom.*

L. ult. *in l. ſi quis ſervum* 7. *ſi quis cautionibus.*

II. Duæ totidem verbis ex diverſis Juriſconſultis relatæ.

L. 62. ex Juliano *in l.* 24. *de V. S. ex Gajo.*

L. 65. ex Juliano: *in l.* 177. *de V. S. ex Ulpiano.*

F I N I S.

OPERE IMPRESSE DALLA SOCIETA' LETTERARIA, E TIPOGRAFICA DI NAPOLI; NELL' ANNO 1779.

SENAC (*Joann.*) De recondita febrium remittentium & intermittentium natura. 8. 1779. *grana* 40.

QUARIN (*Joſephi*) Methodus medendarum febrium & tentamina de cicuta. 8. 1779. *grana* 20.

QUARIN (*Joſephi*) Methodus medendarum inflammationum. 8. 1779. *grana* 25.

DISSERTAZIONE ſopra le cagioni della mortalità de' fanciulli, e ſopra de' mezzi da preſervarli in vita, di Giacomo Ballexſerd, traduzione dal franceſe. 12. 1779. *grana* 15.

DISSERTAZIONE del Re di Pruſſia ſopra de' mezzi da ſtabilire o abrogare le leggi, traduzione dal franceſe. 8. 1779. *grana* 10.

MANIERA più naturale di allevare i fanciulli, ovvero Storia naturale dell' uomo della prima età di M. de Fourcroy, traduzione dal franceſe. 8. 1779. *grana* 35.

GOTHOFREDI (*Jacobi*) De diverſis Regulis Juris Commentarius. 4. 2. *vol.*1779. *Per la prima volta vi ſono tradotti i paſſaggi greci : carl.* 15. *ed in carta collata carl.* 25.

FONTENELLE Entretiens ſur la pluralité des Mondes. 8. *colla traduzione italiana a fronte. Queſta è nuova, elegante e fedele, laddove tutte le precedenti ſono oltre ogni credere difettoſe. grana* 40. *in carta collata grana* 55.

SONO SOTTO AL TORCHIO.

METASTASIO Opere, 12. 6. *vol. circa. Nuova edizione corretta ed accreſciuta dall' Autore di molte coſe, che non ſi trovano in tutte l'edizioni precedenti : di una notizia cronologica ed iſtorica de' tempi e de' luoghi, che hanno data occaſione a ſcrivere i ſuoi Drammi : di un eſtratto della Poetica di* Ariſtotile; *del volgarizzamento di quella di* Orazio, *con note : del volgarizzamento di molte poeſie di* Orazio *e di* Giovenale, *e di nuove cantate, feſte teatrali, ſonetti &c. &c. Si ſtampa per ſoſcrizione alle condizioni del Manifeſto. Il primo vol. ſarà pubblicato a Maggio proſſimo. S. M. la Regina noſtra Sovrana onora della ſua protezione queſta riſtampa, che gli è dedicata.*

BEAUFORT Piano generale dell' antico governo di Roma, *traduzione dal franceſe.* 8. 6. *vol. con figure.*

NECKER Legislazione e commercio de' grani, traduzione dal franceſe. 8. 2. *vol.*

JUSTINIANI Imperatoris Inſtitutiones, *colla traduzione a fronte del Sanſovino, ma di molto ritoccata e corretta ſull' originale. Similmente allo ſteſſo modo ſi aggiungono i due Titoli de' Digeſti* de Verborum ſignificatione & de Regulis juris *non mai tradotti.* 12. 2. *vol.*

DOMAT Leggi civili giuſta l'ordine naturale, tradotte dal franceſe, ed ora notabilmente accreſciute e migliorate, & *legum delectus* 4. 4. *vol.*

STORIA DEL SANNIO colla deſcrizione dello ſtato attuale del Contado di Moliſe 8.

ARNAUD Opere tradotte dal franceſe, in 12. *per ſoſcrizione. Conterranno tre Collezioni. La prima, le* Pruove di ſentimento 8. *vol. La ſeconda, le* Novelle Storiche 3. *vol. La terza il* Teatro 3. *vol.*, *e ſarà per ora compoſto de' ſeguenti Drammi.* Conte di Comminge, Eufemia, Fajel e Merinval. *Per maggior ſoddisfazione de' Studioſi abbiamo determinato queſti imprimere nel franceſe originale colla traduzione italiana a fianco. Il primo volume delle* Pruove di ſentimento *verrà in luce a Febbrajo* 1780., *ed in ogni meſe ſi darà in ſeguito un volume, dietro a ciaſcuno de' quali s' imprimerà la liſta de' Signori Soſcrittori. Come l' Autore in ogni anno pubblica delle nuove Opere, noi ne continueremo la traduzione con dar il proſeguimento a ciaſcuna Collezione.*

MILLOT Elementi di Storia generale, antica e moderna, tradotti dal franceſe in 8. *per ſoſcrizione. Queſt' Opera ſi cominciò ad imprimere a Venezia nel* 1777. *ſopra una manchevole ed imperfetta edizione di Neuchatel del* 1775., *ma il Traduttore deve ſicuramente eſſere un giovane poco eſperto nell' arte di ſcrivere. Noi ne diamo una traduzione ſopra le correzioni ſomminiſtrateci dall' Autore medeſimo, e qual ſi conviene ad un' Opera ineſtimabile ed utile come queſta, e la miglioriamo con accreſcerla non ſolo di molte importanti notizie, ma ancora delle diverſe conſiderazioni ſulla Storia, ſcritte dall'* Abate di Condillac, *che ſaranno eſtratte dal ſuo* Corſo di ſtudio *per S. A. R. l' Infante Duca di Parma. Il primo volume verrà in luce a Marzo proſſimo, e in ſeguito ogni due meſi un volume. Tutta l' Opera conterrà intorno a* 12. *vol. In fine di ciaſcuno di eſſi ſi darà la liſta de' Signori Soſcrittori.*

STORIA DI ERRICO IV. il Grande, Re di Francia, ſcritta da Monſignore di Perefixe, Veſcovo di Rodez, e tradotta dal franceſe 8. *uno vol. ſarà pubblicato a Maggio proſſimo.*

RICERCHE ſtoriche e critiche ſull' amminiſtrazione pubblica e privata delle terre preſſo i Romani dal principio della Repubblica fino al ſecolo di Ceſare di M. du MONT 8. 2. *vol. Queſta è un'Opera veramente eccellente non ha guari venuta in luce in Francia. Il ſuo oggetto è di deſcriverci lo Stato dell' Agricultura preſſo i Romani. Amendue i volumi ſaranno pubblicati per Giugno proſſimo.*

ELOGIO DI COLBERT, ſcritto da M. Necker, tradotto dal franceſe 8. *uno vol. Sarà dato nel corſo dell' anno.*

Avvertimento.

Siccome da oggi innanzi Noi non poſſiamo dare le noſtre edizioni in carta collata, coloro, che le deſiderano in queſta carta, è neceſſario prevenirne i Direttori del commercio della noſtra Società.

57C135

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google